

Видавнича фірма
„Відродження“
презентує свої
видання:

Хочете знати більше?
Заходьте на наш сайт:
<http://www.vidrodzhenia.org.ua>

Лепкий Богдан
Мазепа: Кн 1.– Не вбивай. Батурин
Ціна: 16,00 грн.

Лепкий Богдан
Мазепа: Кн 2.– Полтава
Ціна: 16,00 грн.

Павло Штепа
Московство
Ціна: 13,00 грн.

Павло Штепа
Мафія і Україна
Ціна: 11,00 грн.

Марк Солонин
**Бочка и обручи, или Когда началась
Великая Отечественная война?**
Ціна: 13,50 грн.

За ред. О. Лисяка, доповнене
Броди
Ціна: 4,00 грн.

Микола Михальченко
**Україна як нова історична реальність:
запасний гравець Європи**
Ціна: 17,00 грн.

Юрій Горліс-Горський
Холодний Яр
Ціна: 11,00 грн.

Дмитро Донцов
Дух нашої давнини
Ціна: 1,00 грн.

**Книги Ви можете придбати або замовити
за адресами або телефоном:**

79049, м. Львів-49, а/с 10480. Бабик Ігор.
Тел./факс: +38 (032) 240-59-39.
e-mail: babyk@lviv.farlep.net.

Ціни вказані без урахування вартості доставки книги
до адресата.

Доставка книг можлива поштою накладною платою.

Гуртова пропозиція в Дрогобичі за тел.: (0244) 2-17-94.
e-mail: babyk@lviv.farlep.net

Гуртова пропозиція в Києві за тел.: (044) 258-91-08.
e-mail: tak@infomincer.net

**Будьмо разом!
Свій до свого – у єдності сила:
наша і нашої держави!**

Володимир Зілінський

В БОРНІ ЗА УКРАЇНУ

(Мостищина)

Дрогобич
Видавнича фірма
«ВІДРОДЖЕННЯ»
2006

УДК 94(477)(092)
ББК 63.3(4УКР)-8
З-61

У книзі подано відомості про тих бл. пам'яті Січових Стрільців, вояків Української Галицької Армії та Української Повстанської Армії, членів Організації Українських Націоналістів, які загинули на теренах Мостищини (Мостиського, колишніх Судовишлянського, Крукеницького та частково Нижанковицького і Медицького районів Львівської області), імена, прізвища, псевда героїв-борців, які авторові на сьогодні вдалося відшукати.

Поряд з цим автор також подає спогади про часи національно-визвольних змагань у своєму рідному селі Гадинківці на Тернопільщині.

Видання адресоване широкому колу читачів, які цікавляться минулим України та її Визвольними Змаганнями.

*Світлій пам'яті тих, що впали
в жорстоких боях з инобителлями;
тих, що замучені у тюрмах і казематах;
тих, що загинули в холоді і голоді
на Засланні або по дорозі до нього,
присвячую*

Автор

~ ~ ~ ~ ~

*Величавої пам'яті
Володимира!
Радий, що поклався працю
про нашу волевічну боротьбу.
З повагою
Київ, 04.06.06. Василь*

(Василь КУК)

~ ~ ~ ~ ~

ISBN 966-538-078-8

© В. Зілінський, 2006.
© ВФ „Відродження“, 2006.

*Ой, коли б голова моя стала водою,
а око моє за джерело сльози,
то я плакав би вдень та вночі
над побитими...*

Єремія, 9:1

Україна завжди змагала до волі.

Вольтер

Друзе читачу!

З трепетом у серці прочитай ці сторінки. На них відомі й невідомі Тобі обличчя, прізвища і псевда наших славних героїв-борців, Січових Стрільців, вояків УГА та УПА, які пролили свою кров за Україну, за її волю, за наш знедолений народ.

Вдивися в обличчя тих, образ яких чудом зберігся до наших днів. На них нема ні крихти смутку, ні крихти розпачу. На них є впевненість, віра в майбутнє, є гордість за те, що Вони виконують наказ матері України: „Здобути волю або загинути!“ І Вони ні на мить не вагались. Вони боролись і гинули, але ніколи не просили пощади у ворогів.

Тож нехай червона калина, білосніжні берізки, живі квіти і щира наша молитва біля Їхніх могил будуть для Них нашою нагородою за Їх героїчну боротьбу. А земля відомих і безіменних могил, у якій спочивають Їхні останки, хай буде Їм пером.

Вічна шана і честь світлій пам'яті полеглих за волю **УКРАЇНИ!**

Автор

УСС-УГА

1914-1942

**...І кров по долині
Закрис мурава,
Та слава не згине –
Січовая слава...**

Роман Купчинський

Вправді невеселий переважно образ дає нам наша історія, сумнійший, може, часом ніж інші, але суспільність, що має віру в себе, мусить мати і відвагу глянути на неприкрашену правду свого минулого, щоб зачерпнути в ній не зневіру, а силу.

Михайло Грушевський

Роман КУПЧИНСЬКИЙ

* * *

Засумуй, трембіто,
Та по всьому світу,
Що пропало галичанам
Сорок тисяч цвіту.

Засумуй, трембіто,
Та на всі Карпати,
Щоб не ждали сина з війни
Ні отець, ні мати.

Засумуй, трембіто,
Та на все Поділля,
Щоб не ждала дівчинонька
Стрільця на весілля.

Засумуй, трембіто,
Що галицька сила
Та від Збруча по Славуту
Трупом поле вкрила.

Січове Стрілецтво й Українська Галицька Армія

*...Горіла золота заграда,
Здригався світ під гул гармат,
Широко залунала слава,
Що вже воскресне в нас держава,
Що Україна стане з пут.*

(З пісні)

Після революції 1905 р. в Росії нова хвиля національно-культурного відродження на Придніпрянщині скріпила духовний зв'язок між обома вітками народу, спочатку на полі літературної творчості й наукової праці, а потім і на ниві відродження української нації.

У час цього розквіту Галичина покрилась мережею патріотичних груп під видом пожежно-руханкових товариств „Соколів“ і „Січей“, в яких українська молодь вчилася жертвності, відваги та дисципліни.

Перше сокільське товариство засноване у Львові в 1894 р. за почином інж. Василя Нагірного. Першу „Січ“ оснував у 1900 р. організатор січового руху д-р Кирило Трильовський у с. Завалля, на Снятинщині. Перед світовою війною в Галичині працювало вже близько 900 сокільських гнізд і понад тисячу „Січей“.

Це була сила, що хотіла виявити себе у збірних виступах, отож проводом до цього стали повітові та окружні здвиги.

Напередодні війни д-ру К. Трильовському вдалося затвердити у Галицькому намісництві Статут військового Товариства, і таким чином було добуто правну основу для української військової акції.

Маючи таку документальну основу, в березні 1913 р. у Львові вперше було засноване українське військове Товариство під назвою „Січові Стрільці“, головою якого став д-р Володимир Старосольський. Подібні товариства незабаром постали також у країні. Вони творились звичайно, як окремі секції у приміщеннях „Січах“ або „Соколах“.

Виявом української організаційної сили був день січово-сокільського здвигу 28 червня 1914 р. І коли під час військових вправ появилися озброєні відділи стрілецьких організацій, багатотисячну масу присутніх охопив нечуваний ентузіазм, який виявився в бурі оплесків і емоційних щирих викликів та в сльозах радості. Бо це вже були справжні українські вояки, девізом яких було: „Смерть або Воля!“ І ці дві букви „С“ і „В“, злиті воедино, стали емблемою Січового Стрілецтва.

Саме в цей день, 28 червня 1914 р., внаслідок замаху в Сараєві був убитий ерцгерцог Фердинанд (1863–1914) – наслідник австрійського престолу. Через місяць, 28 липня, Австрія виповіла війну Сербії, 5 серпня Росія – Австрії.

30 липня львівські стрілецькі організації створили спільний комітет, 2 серпня українські політичні партії об'єдналися в Головну Українську Раду з метою провадити в час війни однозгідну українську політику. Ця Рада як найвища установа краю перебрала у свої руки також організацію українського війська. Для цього встановлено Українську Бойову Управу під кермою д-ра К. Трильовського.

Маніфест „Бойової управи“ 3-го серпня 1914 р. голосив:

„Всякий, хто здужає нести зброю, пристає до українських Січових Стрільців, бо це наша українська козаччина вертається!

Нехай ворог гине, нехай живе Україна. До бою за волю України!“

Бойова Управа спільно з Головною Українською Радою 6 серпня 1914 р. видала зазив до українського народу зголошуватися до лав УСС. Та вже декілька днів перед появою зазиву зголошувались добровольці з цілого краю.

Будинок Центральної Ради в Києві (тепер Будинок Учителя)

Світл. Б. Ігнатовича

А потім була Маківка, бої в Галичині, був Листопадовий Чин. Була битва за Львів, Перемисько-Вовчуський та Перемисько-Крукеницький відтинки боротьби, бої на Бережанщині, була ще Чортківська офензива, перехід за Збруч і втрати понад 40 тисяч галичан. Але була мужність, стійкість і відвага. А на Сході України, окрім тимчасових перемог, були битви з білогвардійцями, був тиф, який косив немилосердно голодну, хоч ще сильну духом армію. Більшовики вмовили українське військове керівництво об'єднатися в ЧУГА для спільних боїв з „врагами“, а по суті методом цієї „дружби“ здеморалізувати і знищити УГА... Спочатку стали жертвою військові капелани, котрих інтенсивно знищували. Потім відважних бойових командирів забирали і відправляли, начебто на перепідготовку. Назад вони вже не поверталися. Коли зорієнтувалися, що „хороші товарищі“ хочуть повністю їх знищити, було вже пізно. Не всім вдалося вирватися з цупких кліщів більшовицьких людоджерів. Окремими все ще озброєними групами поверталися до рідної

Галичини. Та на Збручі їх зустріли озброєні Антантою поляки. Зустріли кулеметним вогнем, ззаду натискали на них більшовики. На неширокому, але укріпленому Збручі, опинившись без набоїв, оточені ворогами, у безвиході командири і стрільці, аби не здатись ворогам, убивалися... Там навечно залишились герої. Аж до другої світової війни йшли страхітливі розповіді про тисячі цих смертей.

На Надзбруччі співають:

*Ой не тішся, ляше,
Що по Збруч вже ваше,
Що стільки народу впало за свободу –
Встояти не було сили...*

Хто не загинув, потрапляв у жорстокі катівні концентраційних таборів, що були розсіяні по всій Польщі, там гинули тисячами в антисанітарних умовах, і тільки малій жменьці вдалося перейти Карпати й емігрувати до Чехословаччини. Так закінчилась важка епопея за Україну, за її волю.

193 учні Перемиської гімназії брали участь у боях в українському війську 1914–1919 рр.

Львів, 1 листопада 1918 р.
Світл. з архіву автора

Навіть українська церква не залишилась осторонь. Єпископ Перемисько-Самбірський і Сяноцький Йосафат Коциловський у 1918 р. виявив свою повну підтримку УНР і ЗУНР. Він припинив навчання у Перемиській духовній семінарії, а питомцям сказав: „Йдіть! Я сподіваюсь, що ви сповните свій обов’язок!“

Україна після 578 років неволі

Сміливий план Української Генеральної Військової команди в п’ятницю 1 листопада 1918 р., о 4 год. ранку, був реалізований. Всі об’єкти, до яких вирушили українські загони, було взято. На львівській ратуші замаюрів синьо-жовтий прапор.

О 7 год. ранку Дмитро Вітовський, начальний отаман Української Генеральної команди, доповів д-рові Костеві Левицькому, Президентові Національної Ради, про те, що у місті встановлено українську владу.

Історія закарбувала для вічності цей акт передання влади з військових до цивільних рук. Вони завжди стоятимуть поруч: Дмитро Вітовський* і Кость Левицький – два визначні будівничі України.

Радість тривала мить: попереду чекала виснажлива праця. А в цей час у Львові, у кожній українській домівці, скрізь, де зустріла ця звістка українців, панувала радість, щастя, обійми і сльози. Вперше після 578 років неволі...

Українська Національна Рада оголосила до українського народу свої перші Звернення:

До населення м. Львова!

Волею українського народу утворилася на українських землях бувшої Австро-Угорської монархії Українська держава.

Найвищою державною властю української Держави є Українська Національна Рада.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла владу в столичнім місті Львові на цілій території Української Держави.

Дальші розпорядження видадуть цивільні і військові органи Української Національної Ради.

Взивається населення до супокую і послуху тим зарядженням. Під сею умовою безпечність публичного порядку, життя й маєтку, як також заосмотренню в поживу, вповні запоручається.

*Львів, 1 падолиста 1918 р.
Українська Національна Рада***

* 1 листопада 2002 р. прах військового міністра ЗУНР Дмитра Вітовського та його ад’ютанта Юліяна Чучмана перевезений з Берліна (похований там після авіакатастрофи 1919 р.), і його прийняла рідна українська земля. Їх поховали в пантеоні національних героїв на Личаківському цвинтарі в стіні пам’яті Меморіалу вояків УГА у Львові.

** В. Гордієнко. Українська Галицька армія.– Л.: „Меморіал“, 1991.– С. 21.

**Дмитро Вітовський,
перший командир
українського війська в Галичині
і перший військовий міністр
ЗО УНР**

*Історія Українського війська. – Л.:
В-во Івана Тиктора, 1936*

**Меморіальна таблиця на буд. № 6
на пл. Соборній у Львові, де 1918
р. була перша комендатура ЗУНР,
якою керував М. Маринович**

*Встановлена 22 січня 2003 р. за мате-
ріалами Засл. прац. культури України
М. Барана, архітектор – ч.-кор. архі-
тектурної академії України В. Камен-
щик, проект скульп. І. Самотоса
Світл. М. Барана*

**М. Маринович,
командант м. Львова
в уряді ЗУНР
Худ. М. Баран**

„Під оружа!“

*Український народі!
В сій хвилі важиться доля Твоя, доля Твоїх дітей, Твоїх внуків
і правнуків!*

*Миємо мати передовсім своє військо, національну армію!
Сих хоробрих і безсмертних славою укритих відділів, які в сій
хвилі має під рукою Українська Національна Рада, замало!*

*Тільки велика національна армія в цілім краю, зорганізована
і готова, може переконати всіх противників, що дарма їх злість
і жадоба панувати над нами!*

*Український народі!
Ми кличемо Тебе на війну! Ми звиваємо Тебе тільки, щоб Ти
зрозумів небезпеку хвилі, станув зі зброєю в руці на стороні Твого
права, Твого майна, долі теперішнього і будучого покоління! По-
стій же ще короткий момент за найсвятіші власні права, за най-
цінніше власне добро, за землю і волю!*

*Коли в нас буде велика національна армія, то трудна справа
упорядкування нової держави зробиться скоро і легко.*

*Тому кожний, хто тільки здоровий, нехай записується до ук-
раїнської армії!*

*До українського війська!
До зброї!*

*У Львові, 5 падолиста 1918 р.
Українська Національна Рада
Українська Генеральна Команда*

Листопад

Сл. Г. Куччинського Мел. В. Зайвського

Величаво

1. По-жовк-ле ли-ста, сі-ре не-бо, о - сін-ній ві-тер, ли-сто-пад,
2. Буз час і віт-ро-вий і ли-стай, і ли-ста па-да - ло на шлях,
3. О, не - за-бу-вай! Ли-сто - па - де! Прої-дуть лі - та, прої-дуть ві - ки,
Ох, скіль-ки спо-ми-нів да - ле-кких до нас вер - та-ють-ся на - зад,
та в ду-шах нам сі-те-ло сон-це і кві-ти нам ці-лі в сер-цях,
а ти сто - я - ти-мени-пад на-ме, як тіль-ко - пад-ємо - і ру - ки.

Ох, скіль-ки спо-ми-нів да - ле-кких до нас вер - та-ють-ся на - зад,
та в ду-шах нам сі-те-ло сон-це і кві-ти нам ці-лі в сер-цях,
а ти сто - я - ти-мени-пад на-ме, як тіль-ко - пад-ємо - і ру - ки.

* В. Гордієнко. Українська Галицька армія. – Л.: „Меморіал“, 1991. – С. 30.

Наша земля – одна могила Героїв-Лицарів за Волю!

Уляна Кравченко

Арламівська Воля

Ярема Володимир, родом із Арламівської Волі. Закінчив перемиську гімназію 1895–1896 рр. Суддя-аудитор УГА, сотник. Помер від тифу на великій Україні в 1919 р.

**Стрілецькі могили на Маківці.
Так виглядали вони в 1915 р.**

*Українські січові стрільці, 1914–1920
(За ред. Б.Гнаткевича та ін.)– Л.: Слово, 1991*

Биліччі

(тепер Старосамбірського р-ну)

Біля церкви св. Безсребників Кузьми і Дам'яна є дві гарно прибрані могили вояків УГА, які загинули в битві з поляками восени і взимі 1918 і навесні 1919 р. В одній могилі – один вояк або командир, у другій – група вояків із 5–7 осіб.

На цвинтарі є ще могила сотника УГА, що загинув у боротьбі з поляками 1919 р. під час прориву поляками фронту на відтинку Перемишль–Хирів–Рудки.

Імена всіх цих вояків Української Галицької Армії, на жаль, невідомі.

Боляновичі

Стронський Євген, 6.01.1886 р. н., Львівщина. Капітан англійського торгового флоту. Підхорунжий УГА. Загинув 19 травня 1919 р. у запеклому бою з польськими окупантами на горі Дубина. Пізніше родина Степана (або Теодозія) Кукурудза поховала його на місцевому цвинтарі.

**Могила Євгена Стронського,
підхорунжого УГА, на старому
цвинтарі у с. Боляновичі**

Світл. В. Зілінського

В урочищі „Дубина“, де був по-звірячому замордований, важко поранений Євген Стронський, стоїть по сьогодні пам'ятний хрест.

Кокорудз Михайло, із Болянович. Служив в австрійській армії. Потрапив до російського полону, звідки втік. Поручник УСС. 1920 р. повернувся додому. Був писарем у Гусакові. Помер 1946 р. в Самборі.

Кокорудз Теодор, із с. Болянович. Служив в австрійській армії, а потім – четарем УГА. Закінчив Краківський університет. Мав адвокатську практику у м. Радимно. Останні свої дні жив у Амстердамі.

Буховичі

Василь Нагайло, 1.01.1890 р. н., с. Буховичі. Старшина УГА. Взимі 1918 р. добровольцем разом із братом і 80 вояками вступив у групу „Крукеничі“. Керував сотнею скорострільів, кавалер 6 орденів. У січні 1919 року поляки зайняли с. Буховичі. В. Нагайло попросив командира дозволу взяти добровольців і вибити ворога. Різдво святкували у рідному селі без ворогів.

Після війни емігрував за кордон, помер у Канаді 3 січня 1976 р. (див. „Згадка про Василя Нагайла“.— В. З.).

Василь Нагайло,
старшина УГА

Детройтські вісті.—
Ч. 14.— 3.04.1976

Іван Нагайло, поручник УГА.
Помер на тиф у Бершаді

Українські січові стрільці,
1914–1920.— Л.: Слово, 1991

Згадка про Василя Нагайла

Народився 1 січня 1890 р. в с. Буховичі на Мостищині. Відбував обов'язкову службу в австрійській армії до 1914 р. Потрапив на австрійсько-російський фронт, звідти до російського полону у м. Омськ. Утік і повернувся до рідних Бухович.

З самого початку створення ЗУНР В. Нагайло разом із братом Іваном організував у своєму і навколишніх селах добровольців і зголосився до командування групи „Крукеничі“ полк. Кравчука. Той приділив В. Нагайла як командира цієї групи до куреня поручника Підгірного. На відтинку фронту Гусаків–Крукеничі він дізнався, що польські війська на Святвечір 1919 р. прорвали фронт і захопили його рідні Буховичі і сусідські села. Він попросив командування, щоб воно дозволило йому зробити контратаку. Раптовим нападом вони відбили села, і він та його побратими по зброї сіли до Святої Вечері зі своїми рідними.

У цьому курені як командир скорострільної сотні брав участь у боях з поляками на Хирівському фронті аж до відступу до Чехословаччини в травні 1919 р. Там пробув до 1923 р., беручи участь в багатьох заходах, які організували українські політемігранти. В тому ж році з паспортом Західно-Української Народної Республіки виїхав до США. В пошуках роботи об'їздив штати і Францію, повернувся до Детройта, влаштувався на заводі Форда, звідки 1956 р. вийшов на пенсію.

У США В. Нагайло брав участь у громадсько-політичному житті українців. Там завжди ходив у військовому однострою з бойовими відзнаками, яких мав шість.

Проживши 85 років героїчного і скитального життя, помер у Детройті 1976 р. Мешканці Бухович бережуть пам'ять про свого земляка і національного героя.

Нагайло Іван, із с. Бухович. Брат В. Нагайла. Поручник УСС. Помер у м. Бершаді на Вінничині 1919–1920 рр. на тиф.

Вовчишовичі

Смук Іван, син Миколи, 1895 р. н., с. Вовчишовичі. Єфрейтор австрійської армії. Вояк УСС та УГА. Загинув у Вовчишовичах восени 1918 року. Похований у Вовчишовичах.

Тичинський Олексій, син Григорія, 1901 р. н., с. Вовчишовичі. Рядовик УСС і УГА. Загинув у бою коло Стрия 1918 р. Там похований.

Шморгун Семен, син Івана, 1900 р. н., с. Вовчишовичі. Рядовик УСС і УГА. Розстріляний чекістами у Харкові 20 травня 1938 р.

Волостків

Іван Дзира, підпоручник УГА, серед друзів (1-й зліва). 1919 р.

Світл. з родинного архіву

Дзира Іван, син Василя, 1898 р. н., с. Трушевичі Добромильського повіту. Доброволець УГА. Воював на відтинку Хирів–Крукеничі–Рудки–Комарно у батареї з українського гарматного полку „Хирів“.

По відступі українських військ був з полком у Карпатах. Після інтернування опинився в Чехословаччині в таборі Яблонка.

Через три роки повернувся на Мостищину, неодноразово піддавався нападам і цькуванню польської поліції. Жив і помер у доньки в с. Волосткові наприкінці 70-их років. Похований біля родини у своєму селі Трушевичі.

Ганьковичі

Із цього села були в Січових Стрільцях, а потім в УГА і загинули:

Степан Дорош,
Григорій Дорош,
Йосип Гримський (або подібне прізвище),
Дмитро Бутитер.

Пішли з військом на велику Україну і до рідного села не повернулися.

Годині

Заяць Іван, із с. Годині. Старшина УГА. Загинув 1919 р. у селі Бенькова Вишня біля Рудок.

Лозинський Петро, із с. Годині. Випускник Перемиської гімназії, старшина армії УНР. Загинув, очевидно, на великій Україні.

Романиця Василь, із с. Годині. Абсольвент Перемиської гімназії, старшина УГА. Загинув невідомо де.

Могила невідомого вояка УГА (с. Годині)

Світл. автора

У листопаді 1918 або в березні 1919 рр. біля залізничної станції Мостиська (недалеко с. Годині) був важко поранений, а потім закатований (150–200 м від шосейної дороги Мостиська–Годині) невідомий командир УГА, який охороняв станцію Мостиська-1 і залізничну лінію Львів–Перемишль. Його, понівеченого, польська езекуційна банда затягнула і кинула у бачно, можливо, ще живого.

Похований на Годинівському цвинтарі. Хрести міняли до 1996 р. У тому ж році громада села впорядкувала могилу. Було відправлено панахиду за упокій душі героя і посвячено встановлений пам'ятник.*

Осип Федина – організатор повітового „Лугу“

Народився в с. Годині 1895 р. Був одним із найактивніших громадських керівників.

У 1926 р. заснував у Мостиськах повітовий Центр Молоді, став його провідником. Заснував пожежно-спортивне Товариство „Луг“, спочатку 1923 р. у своєму селі, потім у багатьох селах повіту. Був організатором фестинів та багатьох патріотично-громадських заходів, за що 1933 р. у Львові був нагороджений медаллю.

На велике лугове свято в Мостиськах 1934 р. з'їхалися всі „Луги“ Мостищини. В цьому святі взяли участь міністр закор-

* Запис від мешканця с. Годині п. Павла Калужного, 1993 р.

донних справ УНР Шульгин та голова Львівської крайової лугової організації д-р Роман Дашкевич. Опісля Мостиські луговики їздили до княжого Львова на крайові свята, де за добрі виступи і вправи були нагороджені іменними емблемою та прапором, який за переказами, мав би ще й тепер бути в одному з музеїв Відня.

Велику громадсько-політичну роботу проводив Йосип Федина і на чужині.

Помер у Торонто 7 лютого 1971 р.

Гостинцеве (Пляшки Гостинцеві)

Волошин Ілько, син Дмитра, 1896 р. н., с. Гостинцеве. Січовий Стрелець. Повернувся додому контужений, не володів ні рукою, ні ногою. Під час німецької окупації заарештований німцями і страчений.

Коритницький Тимофій, син Григорія, брат Федора, 1901 р. н., с. Гостинцеве. Січовий Стрелець, вояк УГА. Пройшов з боями Галичину і Буковину. Після втраченої незалежності опинився в Чехословаччині. Там і помер. Де і коли – невідомо.

Коритницький Федір, син Григорія, 1885 р. н., с. Гостинцеве. Січовий Стрелець, потім вояк УГА. Воював у Карпатах, під Бережанами, брав участь у Чортківській офензиві. Після війни опинився в Чехословаччині, там помер. Де і коли – невідомо.

Рибачевський Северин, із с. Ляшки Гостинцеві. Курінний командир УСС, сотник УГА. Загинув у боротьбі за Україну 1918–1920 рр.

Юник Михайло, син Степана, 1890 р. н., с. Гостинцеве. Січовий Стрелець, вояк УГА, начебто старшина. Як член ОУН виїхав у 1938 р. на Закарпаття, де брав участь в утворенні уряду Закарпатської України. Пізніше працював там кондуктором поїзда. Загинув кимось убитий 1942 р. Похований десь на Закарпатті.

Гусакив

Фединський Григорій, із с. Гусакова. Закінчив Перемишльську гімназію 1898–1899 р. Вояк або командир УГА. Пропав безвісти на великій Україні.

Сапери УСС будують міст. 1916 р.

Світл. з архіву родини Худа

**Могила (справа) трьох вояків УГА (1919 р.) у с. Гусакові.
Могила (зліва) вояка УПА „Омельяна“ (1946 р.)**

Світл. автора

При вході біля каплиці (колись оборонної вежі) є могила невідомих вояків УГА. На думку багатьох старожилів села, там лежать 3 вояки, що загинули пізно восени 1918 або навесні 1919 р. на фронті Перемишль–Гусаків–Крукеничі–Комарно. Одного з них називали Маселко Іван, був він 1892 р. н., із с. Селиська. До війни сюди на могилу приїжджала його родина.

Поруч спить вічним сном вояк УПА Микола Венгер, псевдо „Омелян“, убитий під час облоги в с. Боевичах 9 січня 1946 р. Тоді був тимчасово похований у чужій гробниці, а потім перезахоронений тут на цвинтарі у травні 1992 р.

На старому цвинтарі с. Гориславич є могила невідомого вояка (або вояків УГА), які загинули біля с. Гусаків взимі 1918 або навесні 1919 р.

Довгомостиська

У цьому селі восени 1918 – навесні 1919 р. декілька разів повертався фронт боротьби між українською і польською арміями.

Могила (білий хрест з огорожею) загиблих довгомостиських вояків УГА. 1919 р.
Світл. автора

Витрикуш Михайло, син Григорія, 1888 р. н., с. Довгомостиська, кіннотник. Загинув у березні 1919 р. у Довгомостиськах.

Вильнічак Йосип, син Мартина (або Мирона), 1891 р. н., с. Довгомостиська. Убитий у м. Хирові 1918–1919 рр. Десь там похований.

Вовк Іван, син Федора, 1900 р. н., с. Довгомостиська. Убитий 1918 р. в Станіславові і там десь похований.

Вовк Антін, син Федора або Андрія, 1901 р. н., с. Довгомостиська. Убитий 1918 року біля або в Станіславові.

Гелиш Антін, рік нар. невідомий, воював на теренах Вовчухи–Довгомостиська–Судова

Вишня. Загинув невідомо де 1918 р. Похований у Довгомостиськах.

Гелиш (або Гемин) Антін, син Йосипа, с. Довгомостиська. Убитий на Маківці 1915 р. і там похований.

Горошко Петро, син Михайла, 1891 р. н., с. Довгомостиська. Загинув у Городоцькому районі 1919 р.

Демус Василь, 1900 р. н., с. Довгомостиська. Січковий старшина. Убитий і похований у Станіславові 1919 р.

Марцинків Йосип, 1898 р. н., с. Довгомостиська. Убитий у м. Галич 1918 р. Там і похований.

Митюк Антін, син Івана, 1898 (1900) р. н., с. Довгомостиська. Січковий Стрілець і вояк УГА. Був переслідуваний і цькований польською владою. Помер вдома 1985 р.

Река Антін, син Олекси, 1890 р. н., с. Довгомостиська. Кіннотник. Убитий біля Самбора або Рудок 1919 р.

Река Михайло, син Антона, 1891 р. н., с. Довгомостиська. Убитий десь на Стрийщині 1918–1919 рр.

Река Антін, син Григорія, 1898 р. н., с. Довгомостиська. Кіннотник. Убитий 1919 р. (серпень) біля Самбора. Похований у Довгомостиськах.

Старшини УГА в гостях у Наддніпрянців. 1919 р., с. Довгомостиська
Історія Українського війська.– Л.: В-во Івана Тиктора, 1936

Дмитровичі

Ващишин Ілько, син Григорія, 1898 р. н., с. Дмитровичі. Доброволець у Галицькій Армії. Після інтернування дістався з братом з-під Перемишля на Закарпаття і оселився в Хусті. Займав різні громадсько-політичні посади поміж українцями Закарпаття.

Брав участь у проголошенні Закарпатської України, працював в уряді о. Августина Волошина у 1938 р. Розстріляний мадярами за робочим столом.

Ващишин Павло, син Григорія, 1896 р. н., с. Дмитровичі, брат Ілька. Доброволець УГА. Був у вирі боротьби під Перемишлем. Вдалося разом з братом дістатися до Чехословаччини на Закарпаття. Працював у книжковому видавництві та в українських книгарнях у 30-их роках, виїхав до Галичини. На початку 1939 р. емігрував до Німеччини, а потім до США. Там і помер.*

Гринишин Михайло, 1897 р. н., с. Дмитровичі. Закінчив гімназію у 1915–1916 навч. році у Перемишлі. Січовий Стрілець. Помер на тиф. Похований у Станіславові 1919 р.

Гриньчук Григорій, 1893 р. н., Стрілець 7-мої сотні 1-го полку УСС на 01.06.1916 р., із Дмитрович. Загинув невідомо де.

Гуль Петро, з Дмитрович. Закінчив Перемиську гімназію у 1917–1918 навч. році. Старшина УГА. Чотовий у групі Крукеничі–Дмитровичі–Княжий Міст. Загинув невідомо де.

Ковач Іван, 1890 р. н., із Дмитрович. Січовий Стрілець. Похований у Станіславові.

Козак Антін, із Дмитрович. Закінчив гімназію у 1917–1918 навч. році. Вояк або командир УГА. Помер від тифу на Великій Україні 1920 р.

Хухра Михайло, із Дмитрович. Закінчив гімназію у 1908–1909 навч. році у Перемишлі. Вояк або командир УГА (начебто старшина). Пропав безвісти на Великій Україні.**

Завада

Тарнавський Антін, син Дмитра, 30.10.1894 р. н., с. Завада. Вояк УГА. Був командантом куреня Мирона Тарнавського.

* Запис про Ващишиних від Ярослава Будзина, політ'язня із Суд. Вишні, родом із с. Дмитровичі, 1997 р.

** Див. Додаток № 1 до книги на с. 709.

Інтерновані вояки УГА в Чехословаччині і Закарпатті, підхорунжий Ілько Ващишин (другий справа), Павло Ващишин (крайній справа)
Світл. з родинного архіву

Покладання квітів на старому цвинтарі м. Мостиська до могили Антона Тарнавського – команданта куреня генерала Мирона Тарнавського. 1 листопада 2001 р.

Світл. автора

Після війни – цькований польською владою і безробітний. Помер і похований на старому цвинтарі у Мостиськах 16.11.1937 р.

Тарнавський Григорій, с. Завада, студент. Санітарний хорунжий австрійської армії. Лікар УГА в групі „Крукеничі“. Через Румунію дістався до Армії УНР, був інтернований біля Варшави. Після звільнення одружився і працював фельдшером десь на Волині. Подальша доля невідома.

Зав'язанці

Пам'ятник на честь 50-річчя скасування панщини. 1898 р., с. Зав'язанці
Світл. автора

як УГА. Воював на Перемисько-Рудківському напрямку. Був інтернований, втік із табору. Переховувався. Переслідувався польською окупаційною владою. Помер у 80-их р. Похований у Зав'язанцях.

* Записано від Пелагії Балабух, кузини Дмитра, 1923 р. н., 23 березня 2000 року, с. Зав'язанці.

Княжий Міст

Біля залізничної колії, поряд із зупинкою, височить могила. До 1992 року там був горбок – насип з похиленим дерев'яним хрестом. Польська окупаційна влада за часів свого панування (1918–1939 рр.) неодноразово зрівнювала могилу з землею. В часи московської окупації теж було суворо заборонено відновлювати цю могилу, в якій вічним сном сплять славні сини України – Січові Стрільці. Вона була знову зрівняна з землею. Та завдяки добрим людям і патріотам могила відновлена й височить, обкладена бутовим каменем. До неї завжди приносять квіти.

Напис на могилі повідомляє:

За волю України поклали голови
тринадцять січових стрільців Гуцульського куреня УГА
21 лютого 1919 р.

Десятник: **Іван Дума** з Катеринослава.
Хорунжий: **Петро Щирба** з Яворова.
Стрільці: **Ілля Бардин** з Дмитрович.
Петро Гуль з Судової Вишні
Антін Клос з Судової Вишні
Володимир Іваницький з Рогатина
Іван Перчинський з Гусакова
Юрій Ляшкевич з Любачева
Іван Телеп з Віжомлі
Степан Ілик з Віжомлі
Іван Сорокевич з Олешич
Іван Коченаш з Перемишля
Йосип Дідич з Ольшанич

Слава Героям!

Подорожний! Чи йтимеш, а чи їхатимеш, зупинись на мить,
вклонись цій могилі. Там під брилами нетесаного граніту
вічним сном сплять вірні сини України.

Помолися за їхні душі, поклади хоч пару квіточок
до підніжжя могили. Це буде шана мертвим від пам'яті живих.

Козак Степан, син Григорія, 1895 р., с. Княжий Міст. Сотник УГА. Замучений більшовиками у Находці Приморського краю 30.03.1942 року. Там і похований на території табору.

ЧЕРЕЗ 80 РОКІВ

У неділю, 21 лютого 1999 р., у річницю битви, біля залізничної станції Княжий Міст заходом „Меморіалу“ було організовано зібрання людей з навколишніх сіл та району. Були покладені вінки до могили загиблих. Отці Михайло з с. Бортятино та Михайло із Судової Вишні відправили заупокійну панахиду. Були промови, виступи від громадсько-політичних організацій району, а діточки із місцевої школи виступили з віршами і піснями про Січове Стрілецтво.

**Невиголошена промова
вчительки-пенсіонерки Ірини Шептицької
21 лютого 1999 р. в с. Княжий Міст
на могилі 13 вояків УГА, які в лютому 1919 р.
полягли в боях за Україну**

**Іван Помірко, офіцер
австрійської армії, сотник УГА
(1886–? рр.)**

Світл. з родинного архіву

Будучи учасником і очевидцем цієї жорстокої і тривалої боротьби на наших теренах від грудня 1918 по березень 1919 р., мій батько Помірко Іван розповідав нам багато про цю битву, про цих воїнів святої боротьби, які, захищаючи рідну землю, поклали свої голови за честь і славу нездоложеної нашої України.

Мені було тоді 7, а братові 5 років. Я по сьогодні пам'ятаю батькову розповідь. Ця жорстока боротьба відбувалася ось тут, саме на цьому місці, де зараз ми стоїмо з вами, де є зупинка поїздів і де поруч височить над загиблими могила, в якій спочивають наші герої – 13 вояків УГА.

Поруч з ними були поховані і наші односельці, убиті тоді поляками. В цьому бою брав участь як колишній австрійський ко-

Відправа біля могили вояків УГА в с. Княжий Міст (до 80-ої річниці від дня битви на цьому місці). Залізнична зупинка Княжий Міст. Березень 1999 р.

Світл. автора

мандир і мій батько. Побачивши, як жорстоко повелися поляки, як один за одним падають наші хлопці, втрачаючи багато бійців у тому жорстокому бою, він окрикнув всіх відступити назад, аби спасти решту воїнства, і вони подалися на південь. Запам'яталося, що то була вже весна, річка наша вийшла з берегів і затопила міст. Втративши багато бійців у тому жорстокому бою, фронт відійшов до Довгомостиськ і далше Городок–Рудки аж до Карпат, а там ще довго боролися з окупантом. А ще запам'яталися мені слова батька, що хтось підказав полякам, де батькова хата. Поляки, захопивши село, вдерлися до хати і жорстоко повелися з матір'ю батька. Страшенно побили її, портрет батька потоптали ногами (це був портрет австрійського офіцера), знущалися над бабусею і весь час кричали, де заховала сина. Вони відібрали її здоров'я, і вона невдовзі померла.

Батько повертався до рідного порога пішки, потай, щоб ніхто його не помітив, бо скрізь бушували і по-звірячому знущалися окупанти.

Знали про його повернення тільки найближчі рідні. Матусі рідної вже не побачив, а його батько помер ще скоріше.

Прийшовши додому, він ховався від поляків півтора року, бо були б зничили. Знав про батька священник з Бортятини о. Василь Антонич (батько поета Б.-І. Антонича.– **В. З.**), бо був добрим другом родини. Часто приносив почитати українську газету. А ще він молився, і всемогучий Господь змилосердився. Поляки проголосили амністію. Батько вийшов на волю.

Знаючи його як доброго організатора і керівника та шановану в селі людину, попросили односельці його, і навіть не всі поляки заперечували, стати війтом у селі. Коли батько запитав, чому вибирати хочуть його, українця, батькові сусіди, поляки, відповіли: „Ти австрійський офіцер, український сотник, тобі й бути війтом“. Так батько став війтом за Польщі, був за німців, а прийшли „советські визволителі“, заарештували та засудили військовим трибуналом на 20 років із конфіскацією майна. Реабілітація у мене на руках, а могила батькова десь у Сибірі. А ще запам'ятала я собі назавжди, як кожної весни перед святами батько нагадував нам про могилу похоронених тут 13 героїв. Ми, дівчата, ходили прибирати могили цих хлопців, садили барвінок, посипали пісочком навколо, а батько оновлював хрест, бо часто польська влада зрівнювала могилу з землею і ламала хрести. Добре, що тепер, за часів вільної України, спромоглися насипати цю могилу, обкласти її камінням і доглядаємо її всім селом. Нехай стоїть вона на славу і пам'ять про тих, які загинули у важкій боротьбі за Україну.

У боях біля залізничної зупинки Княжий Міст і в навколишніх селах загинуло у 1918–1919 рр. багато українських воїнів. Пісня „Там при дорозі“ написана учасниками тих подій, одним із співавторів її вважається Іван Помірко*:

ТАМ ПРИ ДОРОЗІ

*Там при дорозі,
Та під горою,
Упав там стрілець
З коника в бою.*

* Із листа доньки Івана Помірка: „Мій батько дуже любив співати і гарно співав. Я запам'ятала „Боже великий, єдиний“, „Стоїть явір над горою“, „Віє вітер, віє буйний“, „Взяв би я бандуру“, „Іхав стрілець на війноньку“, „Поклін тобі, Тарасе“ і інші“. 26.11.02 р.

*Заболіла його
У грудях рана,
З неї йде кровця
Дуже змаргана.*

*Побачив стрілець
По собі стиха,
Що груди тяженько,
Важенько диха.*

*І замкнув навсе
Повіки мило,
Мов би йому сонечко
Вже заходило.*

*І проміннями
Його накрило,
Попрощалося
Навіки мило.*

*А гармати
Йому загомоніли,
На його весілля
Круки летіли.*

*Післали вісточку
В його рідненьку,
Що він в могилі
Спить спокійненько.*

КОСТИЛЬНИКИ

Волошин Петро, 1891 р. н., с. Костильники, Січковий Стрілець. Загинув у Карпатах.

Демковський Василь, син Івана, 1893 р. н., с. Костильники. Стрілець 4-ої сотні 1-го полку УСС (на 01.06.1916 р.). Загинув невідомо де (начебто під Потуторами або в Карпатах).

Світлий Михайло, син Михайла, 1884 р. н., с. Костильники. Стрілець 2-ої сотні 1-го полку УСС (на 01.06.1916 р.). Загинув невідомо де (згодом в Карпатах).

Тимко Федір, 1897 р. н., с. Костильники. Загинув згодом в Карпатах.

Кропильники

Андрейко Микола, син Михайла, 1898 р. н., с. Кропильники. Січовий Стрілець, доброволець УГА. Брав участь у боях на своїх теренах і по всій Галичині. Був поранений. Помер 1960 р. Похований у Кропильниках.

Дармовіз Семен, син Григорія, 1900 р. н., с. Кропильники. Січовий Стрілець, доброволець, вояк УГА. З боями пройшов пів України. Переслідуваний поляками після розформування частин УГА. Помер 1980 р. Похований у Кропильниках.

Рей Іван, син Андрія, 1898 р. н., с. Кропильники. Січовий Стрілець, доброволець. Брав участь у боях у Карпатах, біля Стрия та під Бережанами. Загинув 1916 р. невідомо де.

Сабат Михайло, син Івана, 1889 р. н., с. Кропильники. Вояк УСС і УГА. Брав участь у Чортківській офензиві. Повернувся зі сходу у 20-их роках, начебто через Чехословаччину. Помер 1990 р. Похований у Кропильниках.

Крукеничі

Д-р Баран Степан, син Івана, із Крукенич, 1879 р. н. Закінчив початкову школу, гімназію у Самборі та Львівський університет із ступенем доктора прав, потім у Берліні завершив студії суспільних наук. У Відні студював історію східної Європи. Працював у Львові. Провадив навіть на Балканах і Туреччині пропаганду за створення української держави. Був ініціатором Листопадового Чину 1918 р. та секретарем (міністром) земельних справ в Уряді ЗУНР. Автор проекту Конституції Української Держави. 1923 р. став послом до польського сейму.

Переїхавши в час II світової війни за кордон, працював на різних українських громадських посадах, а також у редакціях багатьох газет і журналів.

Помер після важкої недуги в шпиталі у Мюнхені 4 червня 1953 р., похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Кобель-Піхуровський Григорій, із Крукенич. Вояк УГА. Загинув як інтернований у концтаборі в Чехословаччині.

Костецький Іван, с. Крукеничі. Вояк УГА. Загинув на Зелені Свята 1919 р. (1920 р.) і похований у братській могилі в с. Пикulichі.

Кундис Іван, 17.02.1900 р. н., с. Крукеничі. Вояк УГА. Доброволець. У його хаті був шпиталь УГА. Пройшов з боями всі Українські фронти. Повернувся після інтернування поляками до рідного села. Помер 17.02.1992 року. На похороні були не

Хрест на могилі старшини УГА
Мушинського (ім'я невідоме)
на цвинтарі с. Крукеничі
Світл. автора

тільки родина і односельці, але й представники громадсько-політичних організацій з району. Були „Січовики“ із Судової Вишні, представники „Меморіалу“, багато людей із району і навколишніх сіл. Похорон перетворився на великий демонстративний похід. На громадянській панахиді виступив голова „Меморіалу“ В. Зілінський.

Мушинський (ім'я невідоме), м. Мостиська, з заможної родини різників. Старшина УГА. Загинув узимі 1919 р. Похований на старому цвинтарі у Крукеничах. Під час похорону польські літаки обстрілювали Крукеничі. 1992 р. на його могилі відновлено хрест з написом. 1997 р. хрест ще раз поновлено.

Кульматичі

1910 р. в селі було засноване Товариство „Просвіта“, яке 1912 р. мало вже власний будинок. Після війни 1923 р. „Просвіта“ відновила свою роботу.

Марків Михайло, син Івана, 1898 р. н., с. Кульматичі. Січовий Стрілець, вояк УГА. Старшина. Був у групі „Північ“, „Яворів“, брав участь у боях за Київ. Воював у чотирикутнику смерті біля Жмеринки, а потім у корпусі Григорія Коссака. Брав участь у боях з поляками коло Судової Вишні. Загинув десь у Галичині, очевидно, під час Чортківської офензиви.

Малнівська Воля

Байдала Іван, із Малнівської Волі. Січовий Стрелець, вояк УГА. Воював на Волині, потрапив у польський полон, був в'язнем табору Домб'є. Помер і похований в с. Малнів.

Байдала Михайло, із Малнівської Волі. Січовий Стрелець, вояк УГА. Воював під Києвом, потрапив у полон під Бродами. В'язень табору Домб'є. Помер і похований в с. Малнівська Воля.

Підборіжний, родом із с. Малнівська Воля, вояк або командир УГА. Загинув під Києвом.

Алярмова хвилина (підрозділ УСС). 1916 р.
Світл. з архіву родини Худа

Малнів

На старому цвинтарі села є могила з плитою і хрестом, на якій викарбувано:

Тут спочиває воїн УГА

Павлеса Іван, син Івана.
Народ. 04.04.1895 р.

Загинув 25.02.1919 р. в бою з поляками,
котрі наступали на Львів біля залізниці Львів–Перемисьль.
Вічна пам'ять!

Церква св. Параскеви XV ст. у с. Малнові.
Знищена більшовиками під час окупації
Світл. з книги А. Чауса „У вирі життя“

Венгер Дмитро, син Дмитра, с. Малнів. Старшина УГА. 1944 р. вивезений більшовиками у Сибір і там пропав безвісти.

Медика

Пукалець Василь, з Медики, прибіл. 1898–1899 р. н. Доброволець УГА. Воював на Хирівському відтинку українсько-польського фронту і дець пропав безвісти.

Скарвінко Іван, син Миколи, 1898 р. н., с. Медика. Доброволець УГА. Воював на галицьких теренах, мав якийсь командирський чин. Був на східних теренах України, можливо, в ЧУГА. Дець там потрапив у полон. Очевидно, до білогвардійців, бо більшовики розстріляли б його. За інформацією сина Леоніда, відомо, що 1920–1923 рр. він служив у Червоній Армії на сході України. 1926 р. вчився у Москві, в якомусь навчальному закладі. Від 1923–1930 рр. працював у м. Шепетівка в парткомі, завідував польською секцією, тоді головою комнезаму в Шепетівці, а потім у Бердичеві. У 1931–1933 рр. директор Каменської, а пізніше Васильківської МТС Київської області.

Іван Скарвінко, підхорунжий, з дружиною Анелюю. 1935 р.

З сімейного архіву

Від 1933 до 1935 рр. – завідувач Мархлевським райфінвідділом Київської області, а від 1935 до 29 червня 1937 р. інспектор шепетівської окружної каси.

29 червня 1937 року І. Скарвінко був заарештований органами НКВД. Рішенням НКВД та прокуратури від 28 серпня 1937 року за сфабрикованими звинуваченнями в участі у контрреволюційній діяльності він був засуджений до розстрілу. 8 жовтня 1937 року вирок було виконано. Похований, правдоподібно, у загальній могилі на цвинтарі м. Хмельницький. Його дружину Анелюю за контрреволюційну діяльність чоловіка було заарештовано й посаджено в тюрму на 3 роки. Син виховувався в різних дитячих будинках.*

Мишлятичі

Загинули на теренах українсько-польського фронту Перемишль–Гусаків–Крукеничі:

Городецька Катерина, 18.09.1887 р. н. Можливо, допомагала воякам УСС. Замордована польськими окупантами 11 жовтня 1918 р. (церковний запис).

Грицалик Іван, син Петра, с. Мишлятичі. Січовий Стрілець. Загинув як вояк УГА на лінії фронту Хирів–Крукеничі восени 1918 або навесні 1919 р.

* Розповідь записано від сина І. Скарвінка, Леоніда, що проживає у м. Ізяславі Хмельницької області, якого вдалося не так давно віднайти. Леонід Скарвінко у листі до автора розповів те, що йому було відомо від матері. Він закінчив Львівський зооветеринарний інститут, працював у сільському господарстві, тепер на пенсії.

Хрест на могилі трьох вояків УГА. Весна 1919 р., с. Мишлятичі

Світл. автора

Кринська Анна, 7.06.1905 р., с. Мишлятичі. Замордована поляками 11 жовтня 1918 р. у віці 13 років (церковний запис).

Магдяк Євстахій, с. Мишлятичі, 12.04.1875 р. н. Загинув 4.07.1918 р. (церковний запис).

Магдяк Михайло, син Павла, с. Мишлятичі. Січовий Стрілець. Загинув у Мишлятичах, як вояк УГА на лінії фронту Хирів–Крукеничі.

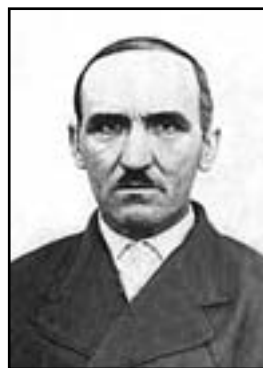
Магдяк Тетяна, дочка Федора. Замордована польськими окупаційними військами восени 1918 р. або навесні 1919 р. на фронтівій смузі Хирів–Крукеничі.

Роман Йосип, 20.03.1858 р. н., с. Мишлятичі. Вояк-ополченець УСС. Загинув 11.10.1918 р. (церковний запис).

Мистичі

Деревецький Григорій, син Петра, 1892 р. н., с. Мистичі. Був на австрійсько-російському фронті. Повертався додому з фронту через м. Самбір. У Самборі, почувши, що створено ЗУНР, вступив до українського війська. Був десятником гармашів.

Із Самбора їхня військова частина з гарматами поїхала на с. Вишенька, а потім до Дмитрович, де проходив фронт боротьби із поляками. Воював на Вовчуському фронті. Відступали через Никловичі та Любінь Великий на схід Галичини, а далі на східну Україну, аж до Києва. Потрапив

Григорій Деревецький

Світл. з сімейного архіву

у вир тифу. Після лікування у скрутї і голоді, як і багато вояків УГА, перейшов до більшовиків, які створили ЧУГА. Восени 1919 р. йшли воювати аж до Біловезької Пущі. Там втекли від більшовиків і здалися полякам. Були у польському полоні аж до 1920 р. Терпіли муки, холод, голод, антисанітарні умови. Тому із дивізії залишилося тільки 3 тис. вояків.

Знайомий польський жовнір із Мостиського повіту допоміг їм, чотирьом хлопцям із Мистич, повернутись до рідного села. Прийшов додому на саму другу Пречисту 1920 р. Удома щотижня нево мусив мельдуватися у Раденицькому постерунку і терпіти знущання від коменданта-посіпаки Вінярського. Помер 1946 р. у рідному селі, де і похований.

Ключник Андрій, син Івана, с. Мистичі. Мав 17–18 років, коли добровільно пішов в УГА. Був поранений у Самборі на площі у руку розривною кулею „дум-дум“. Разом із своєю частиною переїхав до Станіслава, де від цієї рани помер. Дід, мамин батько, десь на початку 20-их років, після закінчення війни, перевіз останки А. Ключника до с. Мистич.

Усі матеріали про Січове Стрілецтво із с. Мистичі записані автором від Деревецького Андрія, батько якого Григорій і вуйко Андрій були в УГА.

Із Мистич були в Січових Стрільцях і в УГА:

1. **Дикий Григорій**.
2. **Дикий Микола**. Пережив тиф у Києві.
3. **Польга Михайло**.

Усі вони пройшли нелегкі фронти, дехто з них був поранений, пізніше – польський полон та концтабір у лісах Біловезької Пущі.

Домирецький Микола, син Івана, 1893 р., с. Мистичі. Вояк УГА, помер, за іншою версією – загинув у рядах повсталих проти комуністичного режиму у 1947 р. в Чехословаччині, де він перебував як колишній інтернований.

Із Мостищини або й були на Мостищині

Волошин Андрій, із Мостищини (можливо із с. Гостинцеве). Десятник шостої сотні, 1895 р. н. (1 полк УСС на 01.06.1916 р.), Загинув невідомо де і коли.

Греків Мирон, майор Української Галицької Армії. Командир українського відділу в Крукеничах (1918–1919), відтинок

Четар Антін Кушик
й хорунжий УСС Микола
Світлик (справа)
Світл. з книги А. Чауса „У вирі життя“

Під Судовою Вишнею він проламав ворожий фронт, знищив 14 км залізниці і перервав комунікацію з Заходом. Після цього його місце зайняв генерал Гембачев.

Кушик Антін, із Мостищини. Четар УСС. Старшина австрійської армії, командир загону українських добровольців на відтинку Перемишль–Судова Вишня–Городок. Коли загинув і де похований – невідомо.

Лісковацький Лев, з Мостищини. Вояк УГА. Де загинув – невідомо.

Осідач Микола, з Мостищини. Вояк УГА. Загинув начебто на Мостищині.

Савка Іван, з Мостищини. Вояк УГА. Загинув, згодом в Карпатах.

Савка Петро, з Мостищини. Вояк УГА. За переказами, загинув у Карпатах.

Стахів Іван, з Мостищини. Міг бути родом із Черневого або Малнова. Поручник австрійської армії. Командир українського

Гусаків–Мостиська–Судова Вишня.

Гузіль Михайло, з Мостищини, стрілець або командир УГА. Загинув невідомо де і коли.

Заяць Іван, можливо, із с. Годині. Старшина УГА з Мостищини. Загинув 1919 р. у Вишенці Великій (За П. Чаусом).

Кокот Михайло, із Яксманич (тепер Польща.– В. З). Середню освіту закінчив 1914–1915 рр. Вояк УСС, мав якийсь командирський чин. Загинув десь на теренах Мостищини.

Кравс Антін (1871–1945), підполковник австрійської армії, пізніше генерал-четар УГА. Після переходу на Велику Україну був командиром центральної армійської групи українського війська. Підрозділи А. Кравса вели бої на території району.

бойового загону. Перебував у Крукеничах у листопаді-грудні 1918 на відтинку Гусаків–Мостиська–Судова Вишня. Де загинув – невідомо.

Федевич Ілько, із Мостищини; можливо, із с. Черневе. Вояк УГА. Загинув, правдоподібно, в Карпатах 1918 р.

Мостиська

Кривошея (або Кривошия) Осип, 1896 р. н., м. Мостиська. Старший стрілець УСС. Загинув і похований у Станіславові (нині Івано-Франківськ).

Будинок Народного дому і „Просвіти“ збудований 1895 р.
1-ий ряд (зліва направо): Г. Голдрич, В. Зілінський, П. Нагайло;
2-ий ряд: С. Хмелівський, С. Мартин
(громадсько-політичне об'єднання району 1998 р.)
Світл. Т. Зілінського

Нагірне (до 1944 Пакість)

Брицький Микола, син Петра, 1898 або 1900 р. нар., с. Нагірне. Загинув добровольцем УГА, очевидно, під Бережанами або Чортковом.

Дмитрів Григорій, народився 29 березня 1892 р. в с. Пакість (тепер Нагірне). Щирий український патріот. 1918 р. вступив до УГА. Був четарем у гірській бригаді генерала Кравса. Після невдачі Української Армії емігрував з бригадою до Чехії. Там брав активну участь у громадській роботі серед українців.

1948 р. емігрував до Регенсбурга, де до кінця життя провадив велику громадську роботу серед земляків.

Помер у санаторії Донауштоф 1 квітня 1968 р.*

Дацько Григорій, син Стаха, с. Нагірне. Вояк УГА. Загинув у боротьбі з поляками – невідомо де і коли.

Дмитрів Григорій, син Романа, 1900 р. н., с. Нагірне. Загинув у 1919 р. у с. Плешевичі під час битви на фронтівій лінії Перемишль–Хирів–Гусаків–Крукеничі.

Левицький Василь, син Степана, 1899 р. н., с. Нагірне. Бився з ворогами в Карпатах. Похований у Станіславові.

Левицький Микола, син Петра, с. Нагірне. Загинув у битві з поляками на Гусаківсько-Крукеницькому терені.

Новосілки

Цепинський Євстахій, родом із Новосілок. Гімназійну освіту закінчив у Перемишлі. З 1914 р. Січовий Стрілець, вояк УГА. Пропав безвісти на сході України.

За інформацією п. Ольги Тарас-Гудзій родом із с. Новосілки, батько її Дмитро Гудзій, колишній Січовий Стрілець, розповідав, що з ініціативи жителів їхнього та навколишніх сіл вони з боку Плешевич, біля містка, встановили засідку з кулеметів і крісів і „косили“ групи поляків, які настирливо проривалися з Плешевич до Новосілок цим природним жолобуватим коридором. За розповіддю цього ж Д. Гудзія, він разом із Йосифом Кузьом ні на хвилину не зупиняли свій кулемет – така була навала ворогів. Після відбиття атаки поляки залишили багато вбитих, а вони, молоді, зібравшись, пішли в УГА.

Це підтверджено документально: „...між іншим, українська міліція в Новосілках, зорганізована сотником Чорним із старших селян і дівчат, розгромила 1 січня 1919 р. курінь Жмігрод-

* П. Чаус. У вирі життя.

Альфред Бізанц, полковник,
син графа Бізанца,
народився на фільварку між
с. Вишеньки і с. Підліски
Світл. з архіву родини Саламахи

організував самооборону свого і сусідніх сіл від різних військових і цивільних банд.

Із створенням ЗУНР вступив до лав УГА на власному коні. Як кавалерист воював на відтинку Перемишль–Хирів–Рудки. Потім був аж під Києвом. Брав участь у нелегких боях. Завжди говорив до улюбленого коня: „Куди ти, коню, туди і я!“ Правдоподібно, мав чин підхорунжого.

Мстиві поляки спалили йому хату, стодолу, стайню. Чудом залишилася живою мати Михайла з дітьми. Був нежонатим: „Тоді оженюся, як Україна вільною буде“. Повертаючись назад у Галичину на своєму коні, загинув 1919 р. від рук польського ксьондза, який вбив його вистрілом з даху костела.

Похований Михайло там, де загинув, – між Рогатином і Бережанами, станція Підвисоке, у сусідньому селі. Ховали його

* Історія українського війська. – Л.: В-во Івана Тиктора, 1936. – Ч. II. – С. 488.

ського, якого поляки вислали були з Перемишля для ліквідації партизанів“*.

Підліски

Дзіковський Василь, с. Підліски. Закінчив гімназію в Перемишлі 1912–1913 рр. Поліг у битві під Львовом 1919 р.

Костецький Григорій, с. Підліски. Гімназійну освіту закінчив 1917–1918 рр. Вояк УГА, артилерійський старшина. Пропав на Великій Україні 1918–1920 рр.

Поповичі

Телефанко Михайло, син Івана, 1893 р. н., с. Поповичі.

На початку війни 1914 р. ор-

Симон Петлюра,
голова Директорії,
Головний отаман військ УНР
Світл. з архіву автора

Брав активну участь у визвольній війні з поляками 1918–1919 рр. Де загинув чи помер, невідомо. Молодший його брат Іван закатований у Сибірі. Інформація від Ольги Тарас-Гудзій із В. Новосілок.

Мартишко Михайло, син Миколи, 1890 р. н., с. Плешевичі. Вояк УСС і УГА. Помер від голоду і катувань в с. Пикуличі біля Перемишля. Похований там же, в числі 2000 вояків УГА, інтернованих у концтаборі.

Мороз Петро, син Івана, 1903 р. н., с. Плешевичі. Як підліток-доброволець брав участь у боротьбі УГА. Більшовики заарештували його у 1944 (1945) р. у Нижанковичах. Повернувся хворий. Помер і похований у Боратичах.

* Спогади про свого дядька подала 25.09.2001 р. мешканка с. Тишківці Ганна Шпек з роду Телефанків, 1924 р. н., яка була вивезена на Сибір з родиною за участь трьох її братів в УПА, які загинули за волю України.

Селиська (тепер Польша)

Костецький Микола, 1885 р. н., с. Селиська. Вояк УГА. Загинув у вирі війни, згодом на відтинку фронту Перемишль-Хирів-Гусаків-Крукеничі восени 1918, або навесні 1919 р.

Степан Куропась (у центрі в I ряду), хорунжий УГА,
у свій 100-річний ювілей
Вісті Комбатанта, ч. 2, 2001

Куропась Степан, 1900 р. н., с. Селиська біля Перемишля. Вчився в Перемишльській гімназії. Доброволець Січового Стрілецтва, хорунжий УГА. Брав участь у війні УГА з поляками під Перемишлем. Після втрати незалежності ЗУНР йому вдалося втекти від польських концтаборів до Чехословаччини, де у Празі закінчив університет з дипломом інженера-агронома. Виїхав до США, там з допомогою УНС (Українського Народного Союзу) пройшов шлях від робітника і фермера до редактора часопису „Свобода“ та порядного бізнесмена. Як колишній вояк продовжує військові традиції в комбатантській організації, а як член ОУН не раз виїжджає для контакту з Проводом в Європу, дбає також про посилення фінансів організації. Не дивно, що інже-

нер Куропась опікувався колишніми вояками другої світової війни.

У жовтні 2000 р. родина, УНС і громадяни зішлись в залі культурного осередку для привітання Ювіляра. В січні 2001 р. в рамках місячних сходів Т-ва сеньйорів при катедрі св. Миколая в Чикаго Головна Управа Братства колишніх вояків 1-ої УД УНР вручила йому найвище відзначення Братства – „Золотий Хрест“ за особливі заслуги 100-літньому Ювілярові.

У століття народження колишнього хорунжого УГА вітали Президент США Білл Клінтон, обидва кандидати на президента: Джордж Буш, Альберт Гор – та численна українська громада. На превеликий жаль, не вітали цю столітню заслужену людину керівники Української держави.

Степан Куропась виховав дітей і онуків, як був вихований сам – у національному свідомому дусі.

Помер Степан Куропась восени у 2001 р. на чужині, далеко від рідної України.

Нехай земля Йому буде пером!

Маселко Михайло, син Степана, 1890 р. н., с. Селиська. Був у австрійській армії в Угорщині. Захворів на тиф. Після хвороби був направлений на австрійсько-російський фронт. Під Бродами попав у полон. Втік з полону. Пішов добровольцем в УГА. Був поранений коло с. Мишлятич на українсько-польському фронті, забраний до Перемишля в концтабір. Вжив, у 1923 р. повернувся додому. Помер у 1963 р. в с. Биків на Мостищині.

Соколя

Дачишин Данило, син Івана і Кароліни з дому Герман (мати його була учителькою у с. Соколя). Батько працював учителем у м. Мостиська. Загинув за Україну на українсько-польському фронті 1918 р. Діти цих батьків були виховані у високопатріотичному українському дусі.

Бонк Данило жив на х. Саракули. В австрійській армії був офіцером артилерії. Після розпаду Австрії 1918 р. став гармашем УГА. Будучи на польсько-українському фронті біля Перемишля, пропонував українському командуванню знищити залізничний міст у Перемишлі на Сяні. Після перемоги Польщі за це його судила польська влада. Йому не змогли довести

жодної вини, але присудили протягом 5 місяців носити з с. Соколі до Мостиського банку по одному грошу щоденно, а квитки приносити як доказ у поліцію. Кожного ранку о 10 год. він уже мусив бути в поліції з квитанцією.

Стрілецька стежа в Карпатах. 1914 р.
Українські січові стрільці, 1914–1920.– Л.: Слово, 1991

Дуда Андрій (Пасека), із Соколі. Січовий Стрілець. Коли поляки прийшли до Соколі палити село, під час підпаду він зловив двох польських жовнірів і втопив їх, „бо не мав для них тюрми“. Коли ситуація стабілізувалася, польська влада забрала А. Дуду і тримала три місяці в Березі Картузькій.

1914 р., коли російська армія окупувала Мостицину, в с. Соколі заарештували свідомого селянина **Михайла Лутчина** (Професорчика) і вивезли його в Росію, де він був три роки. За активну боротьбу з польськими окупантами Лутчину спалили всі будинки, а потім його доконав катуваннями польський поліцай Войцеховський.

Старява

Пшепюрський Андрій, грудень 1874 р. н., м. Яворів. Абсолювент Перемишльської гімназії 1896–1897 рр. Рукоположений на священника у 1901 р. Капелан УСС і УГА. Пізніше цькований польською окупаційною владою за участь в українському війську. Довголітній священник с. Болянович, потім з 1925 р.– с. Старява, де побудував у 1938 р. величаву цегляну церкву і плебанію, провадив велику просвітницьку роботу. Заснував у селі Товариство „Просвіта“, був активним членом УНДО. Помер 1945 р. Похований на цвинтарі с. Старява.

о. А. Пшепюрський,
капелан УГА

о. Андрій Пшепюрський в колі родини
і гостей, с. Старява

Світл. з архіву родини Пшепюрських

Судова Вишня

Буцак Іван, із Судової Вишні. Стрілець легіону Українського Стрілецтва (1914 р.). Загинув у вирі війни. Невідомо де і коли.

Вуйціцький Олексій, 1893 р. н., Судова Вишня. Старший стрілець 1-го полку УСС (на 01.06.1916). Загинув у вирі війни.

Гринчук Іван, очевидно, із Дмитрович. Поручник. На чолі групи українських вояків у листопаді 1918 р. зайняв залізничну станцію, всі урядові будинки, встановив управу міста у Судовій Вишні. Потім пропав безвісти.

Могила, у якій спочивають поручник УГА Володимир Небиловець, стрільці Роман Сокіл та Назар Тесля, м. Судова Вишня
Світл. автора

добровольців із Судової Вишні, негайно вирушив з ними у напрямку Перемишля. Не повернувся до рідної хати, загинув разом з односельцями у вирі війни, захищаючи молоду Українську державу.*

Малещій Іван, із Судової Вишні. Курінний командант УСС, сотник УГА. Загинув невідомо де.

Мургола Іван, 1896 р. н., Судова Вишня. Стрілець 4-ої сотні 1-го полку УСС (на 1.06.1916 р.). Загинув невідомо де і коли.

Світлик Михайло, 1896 р. н., м. Судова Вишня. Стрілець 6-ої сотні 1-го полку УСС (на 1.06.1916 р.). Пропав безвісти.

Світлик Микола, 1896 р. н., м. Судова Вишня. Хорунжий УСС. Загинув за Україну. Невідомо де і коли.

Світлик Роман, м. Судова Вишня. Стрілець легіону Січового Стрілецтва (1914). Загинув у вирі війни 1914–1918 рр.

Третяк Осип, із Судової Вишні. Разом із І. Гринчуком керу-

Дигдало Василь, із Судової Вишні. Стрілець Легіону Січового Стрілецтва (1914). Дальша його доля невідома.

Костецький Віктор, із Судової Вишні. Стрілець Легіону Січового Стрілецтва. Загинув 1914 р., очевидно, в Карпатах.

Клос Володимир, 1894 р. н., Судова Вишня. Старший стрілець 8-ої сотні 1-го полку УСС (на 1.06.1916 р.). Загинув невідомо де.

Кушик Іван, 1897 р. н., Судова Вишня. Стрілець 7-ої сотні 1-го полку УСС (на 1.06.1916 р.). Загинув у вирі війни.

Кушик Антін, із Судової Вишні. Старшина австрійської армії. Повернувся з австрійсько-російського фронту з пораненою рукою. Не пішов на лікування, а, завербувавши невеликий загін

вали військовими справами міста, зайняли станцію, урядові будинки, встановили управу міста. Потім пропав безвісти.

Щирба Теодор (Петро), із Яворова. Закінчив Перемиську гімназію 1914–1915 рр. Поліг під Судовою Вишнею взимі 1919 р.

Яремчишин Роман, із Судової Вишні. Закінчив гімназію 1916–1917 рр. Вояк УГА. Пропав безвісти на Великій Україні. Із запису на місцевому цвинтарі:

За волю України голови поклали:

поручник УГА Володимир Небиловець,

Стрільці: Роман Сокіл

Назар Тесля

дня 17 лютого 1919 р.

Пам'ятник, встановлений Січовим Стрілецтвом після їхньої загибелі, у 1937 р. був зруйнований польськими шовіністами. Відновлений 1938 р. – до 20-річчя боїв УГА на судововишнянському напрямку.

Тамановичі

Загинули як вояки УСС і УГА у 1914–1919 рр.:

Дорош Михайло, 1885 р.

Колятинський Стах, 1883 р.

Росоловський Константин, 1884 р.,

Юрга Михайло, 1887 р.

Твіржа

Вертилецький Андрій, син Михайла, 1879 р. н., с. Твіржа. Був в австрійській армії, а потім в УСС, мав якийсь військовий чин. Загинув у бою в Карпатах наприкінці 1916 р.

Хідновичі

Давидяк Микола, син Андрія, 1897 р. н., с. Хідновичі. Після проголошення ЗУНР добровільно став стрільцем УГА, брав участь в обороні залізниці Львів–Перемишль–Городок, а потім

* П. Чаус. У вирі життя. – С. 325.

Грамота з нагоди відзначення 80-ї річниці утворення ЗУНР, якою був нагороджений Микола Давидяк

Микола Давидяк, вояк УГА, 1919 р. Світл. з архіву родини Давидяк

Цвинтар вояків УГА в Чехословаччині (с. Яблонка)

Родатичі–Вовчухи, Самбір–Карпати. Після втрати незалежності перейшов до Чехословаччини, був інтернований там в Яблунківському концтаборі. Повернувся після війни додому. Помер у Хідновичах 16.09.1998 року. Там і похований.

Хлиплі

Білас Данило, син Івана, 1890 р. н., с. Хлиплі. Вояк УГА. Загинув в бою під Білою Церквою 1918 р. Там і похований.

Хоросниця

Маринович Микола. Народився 21 грудня 1861 р. в с. Ішків Козівського району на Тернопільщині в родині сільського вчителя. Скінчив Бучацьку гімназію, 1887 р. – австрійську старшинську школу у Відні, 1898 р. – військову академію у Вінер Нойштадті. Служив командантом Тернополя, Золочева, Коломиї, Стрия. З початку 1 світової війни – командир 30-го піхотного полку. 1916 р. тяжко поранений. Вийшов на пенсію, осів на хуторі у с. Селиська (Оселя) Яворівського повіту, поруч з селами Мостиського повіту: Хоросницею, Арламівською Волею та Заріччям.

Під час Листопадового Чину 1918 р. зголосився до УГА, і був призначений 1-шим військовим командантом Львова. Учасник боїв оборони Львова 1–22 листопада. Пізніше служив у штабах, брав участь у роботі ветеранів УСС–УГА.

Екзильний український уряд представив М. Мариновича до генерал-хорунжого. Він часто їздив із свого господарства, допомагав в утворенні і роботі „Просвіти“ в навколишніх селах, т. ч. в Мостиському районі, бував у Судовій Вишні, можливо, і в Мостиськах.

1933 р. допоміг будовою і очолив читальню „Просвіти“ у с. Хоросниця та в с. Оселя.

Навесні 1944 р. генерал був закатований більшовицькими партизанами Наумова. Пізніше совєцький уряд зруйнував його доволі велике господарство між селами Оселею та Хоросницею.

Улітку 1997 р. заходами громадськості с. Хоросниця та громадсько-політичних організацій Яворівщини на місці, де стояла

Могила генерала М. Мариновича у с. Оселя Яворівського р-ну, 2001 р.
Світл. онука – Романа Мариновича

Йосиф Стахів (сидить 1-й зліва), підстаршина УГА, в колі друзів
Світл. з архіву родини Стахів

хата родини Мариновичів, поставили і за великого здвигу народу посвятили високий дубовий хрест з написом на ньому. У заході брали участь громадсько-політичні організації Мостиського та Яворівського районів. Ініціатором виготовлення і встановлення хреста став Іван Федорович із села Хоросниці.

Стахів Йосиф, 1898 (1900) р. н., с. Вірко (за 4 км від Перемишля). Вояк УГА. Брав участь у боях біля Перемишля. Потім воював у Карпатах. Після поразки УГА перейшов до Чехії, де пробув до 1941 р. Потім повернувся до Вірка. Під час акції „Вісла“ був виселений до с. Хоросниця на Мостищині, де проживав до 1988 (або 1990) року. Помер і похований у Хоросниці.

Черневе

Куцій Андрій, син Івана, 1898 р. н., с. Черневе. Січовий Стрілець. Загинув у бою з поляками, захищаючи село від нападу восени 1918 року.

На старому цвинтарі села є могили невідомих 7-ми або 8-ми вояків УГА, які загинули взимі 1918 та навесні 1919 рр. під час боїв з поляками на відтинку фронту Перемишль-Княжий Міст-Городок.

Євген Коновалець
Світл. з архіву автора

Шегні

Пукалець Василь, 1897 або 1898 р. н. Пішов добровольцем в Українську Галицьку Армію і пропав безвісти. Згодом, загинув під час Чортківської офензиви.

Наша вірність тим ідеям, за які голови поклали незабутні лицарі оружно́ї боротьби за українську державність з часів 1917–1920-х рр., буде найкращою пошаною до світлої пам'яті її, до великого чину їхнього життя...

Симон Петлюра,
Головний отаман Армії УНР

* * *

*Чорна рілля ізорана, гей, а гей!
Чорна рілля ізорана і кулями засіяна.
Гей, а гей! І кулями засіяна.*

*Білим тілом зволочена, гей, а гей!
Білим тілом зволочена і кровцею сполочена.
Гей, а гей! І кровцею сполочена.*

*Під явором зелененьким, гей, а гей!
Під явором зелененьким лежить жовняр молоденький.
Гей, а гей! Лежить жовняр молоденький.*

*Нема кому подивити, гей, а гей!
Нема кому подивити ані кому схоронити.
Гей, а гей! Ані кому схоронити.*

*Нема кому задзвонити, гей, а гей!
Нема кому задзвонити і свічку засвітити.
Гей, а гей! І свічку засвітити.*

*Дзвонять коні копитами, гей, а гей!
Дзвонять коні копитами, товариші острогами.
Гей, а Гей! Товариші острогами.**

* Ця пісня була популярна у I-ій світовій війні. Записана автором у с. Поповичі на Мостищині від Катерини Гончар, 1904 р. н. Один із варіантів. (Запис 1986 р.).

Отець Федір Чайківський, духовник-воєк*

30 листопада вийшла яворівська залога на Немирів, залишаючи місто без захисту. Противник, довідавшись про це, рушив з Краківця на Яворів. Та наскок йому не вдался, бо якраз 1 грудня яворівська залога вернула назад і заступила йому дорогу. На Великім Передмісті, на торговиці й на головному гостинці прийшло до завзятого бою, в якому, крім військових, брали визначну участь також громадяни з Наконечного. Бій скінчився повною перемогою. Противник залишив на боєвищі багато вбитих, поранених, чимало всякого наряду, муніції, крісів та три скоростріли. Крім пор. Івана Худи**, який відзначився в цій сутичці, маючи важке жниво для свого скоростріла, героєм цього бою був головно о. Федір Чайківський, польовий духовник, що з хрестом в одній та крісом у другій руці йшов до наступу на самому переді, пориваючи за собою всю розстрільну.

Отець Чайківський не раз відзначався у боях, а за побуту УГА на Великій Україні цілих два місяці провадив куренем. За часів злуки з більшовиками більшовицьке командування нака-

* Подав С. Яворівський.

** Іван Худа – брат свящ. о. Михайла Худи із Малнівської Волі.

Іван Худа, поручник УГА
Світл. з архіву родини Худа

зало усунути всіх польових духовників з частин, та курінь, в якому був о. Чайківський, загрозив скорострілами й не дав свого панотця, так що він, mimo погроз більшовиків, залишився до останку при частині.

Під час переходу УГА на бік армії УНР, 1920 р., о. Чайківський поїхав з кількома стрільцями на стежу. Велика відвага пошкодила йому тим разом, бо загнався задалеко і згинув порубаний шаблями більшовицької кінноти. Смерть його пройняла сумом цілу УГА, бо всюди був він знаний і люблений як справжній військовий духовник і справжній герой-воjak.

Антін Кравс

Як командир УГА брав участь у боях на Мостищині восени 1918 – навесні 1919 рр.

Народився 23.11.1871 року в м. Берегометі (Буковина) у сім'ї німецького колоніста. Мати – українка. Підполковник австрійської армії. В українському війську від грудня 1918 року – добровольцем. Призначений командиром бойової групи „Хирів“ на польському фронті. Показав себе в боях умілим, досвідченим і енергійним командиром.

У січні 1919 р. очолив Самбірську 8-му бригаду, яка неодноразово відзначалася на наших теренах, особливо в операції біля с. Вовчухи. Від квітня 1919 р. – командир 3-го Галицького корпусу в Чортківській офензиві. Розгромив поляків під Бережанами і відкинув їх аж до Жидачева.

Вершиною його успіхів була Київська операція в серпні 1919 р. До 1924 р. інтернований у містах Яблонка, Ліберцях, Йозефові. 1924 р. приїхав до Відня, брав участь у діяльності ветеранів УГА. Написав книжку „За українську справу“ (Львів, 1937 р.)

Помер у Відні 13 листопада 1945 р.

Жертви на віттар України

З квітня 1920 р. перестала існувати Українська Галицька Армія.

По завершенню українсько-польських воєн старшин і стрільців Української Галицької Армії, які були полонені польською армією, інтерновано в таборах Берестя, Бяли, Вадовіц, Дембліна, Домб'є, Ланьцута, Львова (тюрма Бригідки), Модліна, Перемішля, Пикулич, Стшалкова, Тернополя, Німецького Яблонного, Йозефова.

До 1922 р. у цих таборах побувало близько 100 тисяч українців. Багато з них повмирало там через нелюдські умови.

Ще гірше поставилась до старшин і стрільців Української Галицької Армії більшовицька влада. Всі вояки частин УГА, що були в Києві (резерви, установи, польовий штаб), були заарештовані і вивезені в концтабір у Кожухов, біля Москви. Там помер останній Начальний Вождь УГА генерал Осип Микитка. З Кожухова всіх, хто залишився живий, вивезено на Соловецькі острови. Одеська ЧК більшість старшин і стрільців УГА просто розстріляла.

Жертви червоного терору в Росії

Державний секретар військових справ ЗОУНР **Віктор Курманович** – 1945 р.

Начальний Командант УГА, командант УСС, генерал **Григорій Коссаk** – 1931 р.

Начальний командант УГА **Олександр Греков** – 1945 р.

Начальник штабу УГА **Микола Маринович** – 1944 р.

Начальник штабу УГА **Сень Горук** – 1920 р.

Начальник штабу УГА **Гайндріх Ціріц** – 1920 р.

Командант 1-ої бригади УСС і УГА **Осип Букшований** – 1933 р.

Командант 7-ої (Львівської) бригади УГА **Альфред Бізанц** – 1945 р.

Начальник штабу 3-го корпусу УГА **Альфред Льобковіц** – 1920 р.

Командант 3-ої (Бережанської) бригади УГА **Омелян Лесняк** – 1946 р.

Командант корпусу, до якого входив 1-ий полк УСС-ів, **Вільгельм Габсбург** (український поет **Василь Вишиваний**) – 1945 р.

Командант Летунського полку УГА сотник **Петро Франко** – 1941 р.

Отаман УГА сотник УСС **Роман Дудинський** – 1920 р.

Отаман УГА, ад'ютант Д. Вітовського **Петро Бубеля** – 1920 р.

Сотник УГА **Остап Бородієвич** – 1920 р.

Старшини УГА:

Клим Коник – 1932 р.,

Глько Цьокан – 1930 р.,

Ярослав Воєвідка – 1920 р.,

Михайло Матчак – 1945 р.,

Іван Цяпка – 1920 р. (славнозвісний герой УСС і УГА, родом із с. Хишевич біля м. Комарно),

Іван Рогульський – 1930 р.,

Семен Король – 1920 р.,

Володимир Береза – 1920 р.,

Василь Косак – 1930 р.,

Омельян Кучерішка – 1920 р.,

Микола Опока – 1921 р.,

Осип Семенюк – 1930 р.,

Михайло Чичкевич – 1924 р.,

Іван Сіяк – 1930 р.,

Петро Дідушок – 1930 р.,

Іван Іванець – 1945 р.,

Семен Безпалко – 1920 р.,

Євген Ясеницький – 1920 р.,

Людвік Розенберг – 1939 р.,

Іван Андрух – 1921 р.,

Микола Залізник – 1945 р.,

Мирослав Ірчан – 1937 р.*

На Аскольдовій могилі

Слова Павла ТИЧИНИ

Мелодія Володимира ЗІЛІНСЬКОГО

Пісні п. Зилінського

2. На кого посміла знятись
Зрадника рука? –
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн? –
Боже, покарай! –
Понад все вони любили
Свій коханий край.
А-а-а-а-а-а
А-а-а-а-а-а.
Понад все вони любили
Свій коханий край

3. Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих. –
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх.
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх –
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт!
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.

* В. Гордієнко. Українська Галицька Армія. – Л.: Меморіал, 1991.

Видайте наказ*

За Києвом, за Ніжином є Крути,
Одну хвилину поїзди стоять.
І як мені скрутити, повернути.
Щоб вам у часі правду розказать.

Ось року вісімнадцятого, в січні,
Такий наказ від уряду прийшов:
– Хто українець, хто є повнолітній,
Щоб Україну захищати йшов.

І ось їх триста молодих студентів
Почули голос Матері: „Всі вряд!
На захист всі, бо йде орда совітів.
Іде наш ворог, іде нелюд, іде кат!!!“

Був бій нерівний – двадцять на одного,
І знаємо, що сталося тоді.
І видно, Крути в пам'яті у Бога,
Як ВІН, і я від дня того в журбі...

Я знаю, що були тут галичани,
Та звідки не були б, усіх мені їх жаль.
Від москалів давно нам круто й рани,
Ятрять у серці, болі і печаль.

Як жаль, що я прийшов на світ пізніше,
Я був би добровольцем також там,
Нехай помер би за святе і вічне,
Не дав би України я катам.

Мене болить не так за супостата,
Тепер в ці дні я всім кажу – чому?
Лиш триста відгукнулося солдатів,
Де були всі в годину ту страшну?

Як добре би було, щоб наш ось уряд
Видав наказ: „Хто їде на Москву,
На станції за Ніжином у Крутах
Хай всі мовчать хвилину цю сумну...“

А якщо віруючі будуть у вагонах,
Хай вголос проговорять „ОТЧЕ НАШ“,
Хай слізно заспівають „ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ“
За тих, хто ліг за Україну і за нас“.

1994 р.

Марія КОЗАК-ДЗЯДИК*

Перемишль–Пикуличі. Зелені свята

Хто був в Пикуличах хоч раз
І пам'ятає хрест оцей залізний?
Ніхто не зломить силу його враз
І срібний напис його грізний!

Душам героїв, що впали за волю,
За Україну, і славу, і долю,
Щороку там сотні поклін віддавали,
У Свята Зелені вінки виплітали.

Здалека і зблизька, немов та колиска,
В поході хитався нарід,
І всяк намагався, щоб стати так близько,
Так близько до самих воріт.

Поліція била, вінки відбирала,
І кіньми маленьких дітей тратувала,
Ці діти, що йшли там, мов квітів заграда,
Присягу складати героям. Їм слава!

* Збірка „Панцир безсмертя“.- Л.: Основа, 1995.- С. 61.

* Авторка вірша родом із с. Гусакова. У1995 р. передала цей вірш особисто авторові книги.

В руках їх прапори, і ленти, і квіти,
Вогонь в них палає, його не вгасити,
Ці діти Вкраїни будучістю ситі!

Донині ворожа рука їх не змила,
В них гордість, завзяття і сила!
О краю мій любий, о рідная ненько,
Прийми в знак подяки ти наші серденька!

м. Торонто (Канада)

**Могила у с. Пикуличі (Польща)
на місці захоронення
2000 вояків УГА, замучених
у концтаборі 1919–1922 рр.
Автор проекту худ. О. Кульчицька
Світл. з архіву автора**

**Відновлена могила
замучених вояків УГА (УНР)
у 1919–1922 рр. у с. Пикуличах
(Польща), 2000 р.
Світл. Т. Зілінського**

Забувати не маємо права!

*(Матеріали до польської інвазії на Українській землі
Східної Галичини 1918–1919 років)**

...В отсій книжці подано лише зникаючо малу частину страшних фактів знущань польських „пацифікаторів“ Галичини над мирним Українським населенням цього краю.

В казматах Модліна, Берестя, Стшалкової, Варшави, в таборах полонених в Домб'ю, Вадовичах, Перемишлі, Пикуличах і др. караються і гинуть тисячі й тисячі неповинних українських жертв звірського терору поляків.

Число всіх арештованих і інтернованих осіб з цивільного українського населення Східної Галичини перейшло рішучу висоту чверть мільона голів – число в прирівнянню до українського населення Східної Галичини виносячого тепер не більше, як 3 1/2 мільона душ, – прямо страшно! Виходить, що поляки арештували кожного восьмого Українця чи Українку, це значить в практиці арештовати все, що в народі було свідоміше, характерніше і рухливіше та впливовіше.

Сотки невинних голів лягло в домовину від злочинної польської руки. Багато сіл спалено, на много сіл наложено високі контрибуції, що їх селяни мусіли зложити під загрозою спалення села. Багато церков зачинених, бо священники арештовані, інтерновані або конфіновані в польській частині Галичини, а деякі в звірський спосіб вимордовані, много з них мусіло утечею за Збруч ратуватися перед смертю і польськими розбоями. Деякі церкви спалені або зруйновані та зрабовані. Народні школи майже всюди позамикані... В краю ширяться в застрашаючий спосіб різні пошести, а поляки нароком не дають населенню жадної санітарної помочі...

Ось що вчинили окупанти на Мостищині:

1. У с. Бортятино польські жовнярі на приказ поручника Абламовича витягнули силою господаря Івана Хомяка з ями, до якої він скрився зі страху перед польськими ватагами, і застрілили його без доходжень, а його хату спалили. (Свідки К. Л. К. Р. Х.).

* „Кривава книга“ (передрук видань 1919 та 1921 років).– Дрогобич: ВФ „Відродження“, 1994.– С. 16–17, 20–38, 64–74.

Із наказу того самого поручника ув'язнили там польські жовнярі українського жовняра, що вертав із французького фронту і ночував у Петра Боруцака, відтак побили його, а в кінці розстріляли без доходжень. (Свідки М. Б. і В. С.).

У тім самім селі два польські легіоністи вбили без ніякої причини Михайла Пайкала на його власнім подвір'ю. (Свідки П. П.).

Так само без ніякої причини вбили там три польські жовнярі Михайла Сидора в його власній хаті пострілами до нього із надвору через вікно, а відтак хату його спалили. Лишив він жінку і семеро малолітніх сиріт. (Свідки С. Е. і М. Г.).

В тому самому селі розстріляли польські жовнярі також двох селян і чотири жінки. (Свідки В з О.).

2. В Довгомостиськах убили польські військові ватаги при кінці квітня 1919 р. без причини господаря Павла Дідуха, літ 60, Катерину Бідак, літ 70, Марію Смейко, літ 60, Каську Козак, літ 27, і ще 3 особи. (Свідки Ш. і Ф.).

3. В Княжим Мості розстріляли польські легіоністи на приказ польського поручника Абламовича залізничника Костя Берцевого та господарів Івана Хомяка, Івана Пайталу і 4 полонених українців. В тім самім селі вбили також жовнярі в часі ескорти: а) Стефана Тиндика і його жінку Настю, б) якийсь польський жовняр убив у хаті Миколу Степаняка і Настю Бень двома вистрілами з кріса, в) Марію Помірко, вагітну 40-літню жінку так побили польські жовнярі, що її тіло кусками відпадало. Вона до 5 днів померла.

4. В Раденичах, яке польські легіоністи підпалили, стріляли вони до втікаючих селян так, що вбили 8 осіб, переважно жінки і діти, а багато поранили. (Свідки Я., Р., який дасть імена вбитих).

Польська полева жандармерія так побила там 16-літнього Василя Возняка, що він як інтернований лежав смертельно хворий в шпиталі в Радовичах (очевидно, в Раденичах. – **В. З.**) і, мабуть, помер.

Крім того, побито там ще двох парубків так, що один з них помер незабаром, а другий бореться зі смертю.

5. В Судовій Вишні розстріляли польські війська на приказ поручника Абламовича без доходжень бувшого телеграфіста Івана Солтиса, а дім його родичів у Зарічу спалили.

6. В Черневому при кінці лютого 1919 під час перемир'я між польськими і українськими військами напала залога польського панцирного поїзду Ч. 3 на село, грабувала українських селян,

хату за хатою і в цілім селі, а опісля замордувала Марію Васю (58 літ), Марію Тропак (56 літ), а Катерину Фаріон (30 літ), яка лежала в пологах, прострілила. В тім самім часі застрілили дня 13 марта 1919 р. польські улани 5 полку господаря Михайла Онишка, 70-літнього старця. (Свідки Ш. і Ф.).

II. Арештування, інтернування, знущання

В Раденичах приказував командант жандармерії своїм людям (жандармам) „ломати кости“ кожному українцеві, якого арештують.

III. Нищення майна, грабунки

1. В селі Новосілки спалили польські війська 30 господарств.

2. В селі Раденичі спалили польські війська дня 21 марта 1919 на присілку Халупки 8 господарств, а ціле село пограбували і знищили. Живцем згоріло тоді 9 осіб. (Свідок: А. В.).

3. В селі Черневе спалили польські улани 3 полку дня 13 марта 1919 р. 12 сільських загород.

IV. Переслідування Української церкви

1. Польські жовняри уживали греко-католицьких церков декуди на стайні, а навіть послуговувалися ними як уступовими місцями, наприклад, в Никловичах коло Судової Вишні і в Домажирі.

Доказом безчещення українських церков є ще отсі знані нам факти:

2. В Борятині зграбували польські війська усі церковні прилади. Св. Тайни збезчещено, розсипуючи їх по престолі і підлозі.

3. В Бикові перемінило польське військо церков на касарню. Свої природні потреби полагоджували жовнярі в церкві.

УПА

1942-1954

Лиш боротись – значить жить!

Іван Франко

А як прийдеться стати
Зі зброєю в руках,
Бандера поведе нас,
Засяє гордо стяг...

Із партизанської пісні

Ми, українські партизани,
Рушаєм лавами у бій...
Лютує край, горять повстання,
Клекоче шумний буревій...

Із партизанської пісні

Світе мій убогий! Покажи мені, де на тобі про-
лилось ще стільки крові, як у нас на Україні.
Немає другої України. Нема!

О. Довженко

Присяга члена Організації Українських Націоналістів

*Затверджена нарадою Проводу (Конференцією) ОУН
в червні 1948 року.**

Я (псевдо) стверджую присягою, що добровільно вступаю
в члени Організації Українських Націоналістів – Речника Са-
мостійності і Соборності українського народу під час його
політичного поневолення.

Навіть у найважчих умовах із святістю буду виконувати її
накази та беззастережно підкорюватися Проводові.

Револьюційна боротьба і праця – це мій обов'язок перед ук-
раїнським народом.

Життям заплачу за зраду ідеї Української Самостійної Дер-
жави.

Могилами найкращих борців України клянусь: Державу,
яку творили вони в своїх задумах і чинах, творю і творитиму.

Тільки смерть стане мені перешкодою на цьому шляху.

(Так, великий Боже, мені допоможи).

* Присяга була надрукована в підпільному виданні на рідних землях „Осе-
редок пропаганди і інформації при Проводі Організації Українських
Націоналістів (ОУН)“.- 1948.- 12 с.

Олесь БАБІЙ

Партійний гімн Організації Українських Націоналістів

(Один із варіантів)

Зродились ми великої години
В пожарах війн і в полум'ях огнів.
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гнів і бунт на ворогів.

І ось ми йдем у бою життєвому,
Міцні, тверді, незламні, мов граніт,
Бо плач не дав свободи ще нікому,
А хто борець, той здобуває світ.

Не хочемо ні слави, ні заплати
Заплатою – нам успіх боротьби.
Солодше нам за волю помирати,
Як жити в путах, мов німі раби.

До волі нам руїни і незгоди,
Не сміє брат на брата йти у бій.
Під синьо-жовтим прапором свободи
З'єднаєм весь великий нарід свій.

Велику правду, для усіх єдину,
Наш гордий клич народові несе:
„Батьківщині будь вірний до загину,
Нам Україна вища понад все!”

Нас кличе в бій борців упавших слава,
Для нас закон найвищий – це наказ.
Соборная Українська Держава –
Одна міцна від Тиси по Кавказ.

1929 р.

* * *

Революційний прапор ОУН – червоно-чорний. Символіка кольорів: червоний колір символізує кров, пролиту за Україну, чорний – українську землю.*

Присяга вояка Української Повстанчої Армії

*Затверджена УГВР і введена наказом ГВШ,
19.VII.1944.– Ч. 7.***

Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролиною кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому життю всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу або відступлю від цієї присяги, то мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського народу.

* Степан Мудрик-Мечник. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери. (Причинки до історії).– Стрий: Увіс, 1993– С. 29–30.

** Видання Української Повстанчої Армії „Повстанець“.– 1944 р., листопад.– Ч. 1.

* * *

1940 р. для членів Революційної ОУН була запроваджена Молитва Українського Націоналіста. „Молитву Українського Революціонера” склав у польській тюрмі „Бригідки” провідний член ОУН (р.) Осип Мащак.*

Молитва Українського Революціонера

Україно, Свята Мати Героїв, зійди до серця мого, прилинь бурею вітру кавказького, пошумом карпатських ручаїв, боїв славного Завойовника Батька Хмеля, тріумфом і гуком гармат Революції, радісним гомоном Софійських дзвонів. Нехай душа моя в Тобі відродиться, славою Твоєю опроміниться, бо Ти, Пресвята, – все життя моє, бо Ти – все щастя...

Задзвони мені брязком кайданів, скрипом шибениць в понурі ранки; принеси мені зойки катованих в льохах, і тюрмах, і засланнях, щоб віра моя була гранітом, щоб росло завзяття, міць, щоб сміло я йшов у бій так, як ішли Герої за Тебе, Свята, та Твою славу, за Твої святі ідеї, щоб помстити ганьбу неволі, стоптану честь, глум катів Твоїх, невинну кров помордованих під Базаром і Крутами, геройську смерть Героїв Української Нації, Української Національної Революції – полковника Євгена Коновальця, Басарабової, Головінського та славу смерть Данилишина і Біласа й тисяч інших не знаних нам, що їх кості порозкидані або тайком загребані.

Спали вогнем життєтворчим усю кволість у серці мойому. Страху нехай не знаю я, не знаю, що таке вагання. Скріпи мій дух, загартуй волю, у серці замешкай мойому! У тюрмах і тяжких хвилинах підпільного життя рости мене до ясних Чинів. У чинах тих хай знайду смерть, солодку смерть в муках за Тебе. І розплинуса в Тобі я і вічно житиму в Тобі. Відвічна Україно, Свята, Могутня і Соборна!

* Степан Мудрик-Мечник. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери. (Причинки до історії).– Стрий: Увіс, 1993.– С. 28–29.

Степан Бандера

„...з ворогом, що загрожує існуванню нації, треба боротися на життя і смерть“.*

Ген. Роман Шухевич – „Тарас Чупринка“
17.07.1907–05.03.1950 р.

* Із відозви Романа Шухевича до бійців і командирів Української Повстанської Армії.

Народився 1 січня 1909 р. в с. Старий Угринів Калуського повіту Станіславівського воєводства, в родині священика, що був у 1940 р. заарештований більшовиками і закатований у застінках НКВД.

Степан Бандера в молодому віці

Закінчив Стрийську гімназію та агрономічний факультет Львівської політехніки. Ще студентом брав участь у революційно налаштованих гуртках.

У 1929 р. вступив в ОУН і обіймав там низку провідних постів. У 1936 р. в числі 11 членів ОУН був заарештований польською

владою і засуджений на смертну кару, замінену потім на довічне ув'язнення. Врятував його розпад Польщі 1939 р.

10 лютого 1940 р. обраний Головою Проводу ОУН (революційної).

Після проголошення Акту Незалежності України 30 червня 1941 р. був заарештований гестапо.

15 жовтня 1959 р. Степан Бандера був убитий у Мюнхені більшовицьким агентом Богданом Сташинським. Там він і похований.

Концепція власної боротьби, власних змагань, власними силами – це єдина реальна визвольна концепція. Тільки вона може бути змістом української самостійної політики і провідною настановою всієї політичної дії.

С. Бандера. „Слово до Українських націоналістів-революціонерів за кордоном“.

* * *

З ініціативи і під керівництвом голови Мостиської районної Ради п. І. Стецини за кошти громади в центрі м. Мостиська навпроти адмінбудинку напередодні 95-ої річниці від дня народження Степана Бандери побудовано пам'ятник, який відкрито і освячено 24 серпня 2003 р., в день свята Незалежності України.

Архітектор мостичанин Григорій Новицький, скульптор львів'янин Юрій Гав'юк.

Тарас ЗІЛІНСЬКИЙ

Ви умирали за ідею

Ви умирали за ідею,
Та думали в останню мить
Про жовті ниви України
І неба рідного блакить.

Ви умирали за ідею,
А в серці Вашому жила
Любов до Неньки України,
Що мати з молоком влила.

Ви умирали за ідею,
Вас вороги товкли, пекли,
Стріляли, вішали, топили,
Але убити не змогли!

Ви умирали за ідею
На Колимі, у Воркуті,
В страшних задушливих вагонах,
І в проклятій людьми Інті;

Ви умирали за ідею,
Та свято вірили в думках,
Що ще не вмерла Україна
І буде славна у віках!

2000 р.

Копія картини невідомого художника – політв'язня на слова поеми Шевченкового „Кавказу“

Фотокопії цієї картини розсилали і передавали з побажаннями політв'язні у сибірських таборах. Оригінал такої світлини переслала у Воркуті землячка із с. Годині Марія Груник (Шпилька) землякові із с. Арламівська Воля Степанові Горбатову.

Арламівська Воля

Наша земля – одна
Могила Героїв-Лицарів
За Волю.

Уляна Кравченко

Перша письмова згадка про село датована 1582 роком. У центрі села – мурована церква св. Покрови (1908 р.). Село лежить на старому шляху Гостинцеве–Арламівська Воля–Яворів. Біля села пролягла двохридна залізнична дорога Львів–Перемишль–Краків–Відень.

Баличак Іван, син Миколи й Катерини, (1920 р. н. *) хут. Збирки, с. Арламівська Воля, псевдо „Дружба“, командир СБ, учасник охорони Яворівського надрайонного проводу ОУН. Смертельно поранений в с. Санники, похований біля церкви Спаса у м. Судова Вишня. (Родичі викрали тіло із судово-вишнянської тюрми).

Повстанців начебто було троє у засідці на сексота Михайла Чопка – комуніста, голову колгоспу із Санник. Їх оточили облавники, очевидно, повідомлені. Два вояки УПА були вбиті на місці. Важко поранений Баличак-„Дружба“ відступав, переслідований облавниками, аж до Вуйкович. Там, знищивши якісь документи, в безвиході застрелився. Це сталося, ймовірно, 1948 року.

Друга версія від Івана Чопка, 1930 р. н., с. Санники. Там разом із Баличаком–„Дружбаю“ був есбіст на псевдо начебто „Листок“. Вони мали ліквідувати сексота М. Чопка. Очевидно, Чопко про це знав, бо біля його хати облавники влаштували засідку. „Дружба“ загинув на місці неподалік хати біля дороги, а „Листок“, поранений, відступав на поле, що за хатами, і там, щоб не потрапити живим до рук катів, застрелився (див. Санники). За матеріалами архівів КГБ, Баличака вбито у с. Санники 03.03. 1950 р.

„Байда“ – невідомий сотенний, загинув разом із Тимофієм Грандусом із Гориславич, псевдо „Кобзар“, у жовтні 1947 р. у с. Арламівська Воля.

* Згідно з арх. КГБ – 1921 р. н.

Воробець Ярослав, із с. Плешевичі, загинув під час облави в Арламівській Волі у 1948 р. Йому не було ще 20 років. Похований начебто у Мостиськах.

Горак Володимир, 1923 р. н., сотенний із Арламівської Волі, син Йосифа і Станіслави. Псевдо „Олень“. Важко поранений у хаті гр. Шота у 1946 р. (за іншими даними, 18.08.1945 р.). Облавники забрали пораненого (а разом з ним начебто ще трьох повстанців), завезли до м. Дрогобича, вилікували, засудили і розстріляли.

Горон Іван, 1921 (1923?) р. н., с. Арламівська Воля (хутір Висівки). Загинув у с. Боляновичі в 1947 (або 1948) р. під час нападу на заставу. Пішов забирати зброю в убитих ворогів. При- таївшись, поранений москаль убив його.

Горон Катерина, 1924 р. н., с. Арламівська Воля (хутір Помийники), зв'язкова УПА. На початку 1946 р., йдучи на роботу у с. Підгать, була схоплена й ув'язнена. Замордована 15 березня 1946 р. під час допиту в тюрмі у Дрогобичі. Не видала нікого.

Це підтвердила дружина „Тарасенка“ Ольга Дубик, яка сиділа в Мостиській тюрмі разом із нею. Потім її повідомила Мирослава Головка, повернувшись із Сибіру, що Касю із Арламівської Волі замучили в Самборі або в Дрогобичі.

Дуда Іван, 1906 (або 1915) р. н., с. Арламівська Воля (хутір Березівка). Член ОУН. Пропав безвісти на Мостищині.

Інша версія: діяв за завданням як член ОУН і пропав на Тернопільщині (можливо, в Тереховлі). І ще версія: в 1940 році повернувся до Арламівської Волі. Хтось доніс більшовикам. Його заарештували, завезли у Саліну біля Добромиля і там стратили. За словами політв'язня Степана Горбатого (с. Арламівська Воля), І. Дуда купив у його батька ще перед війною гвинтівку з набоями з першої світової війни.

„Женя“, або **„Іскра“**, невідома розвідниця чи зв'язкова ОУН. Згідно з архівами КГБ, референт УЧХ і УПА. У безвиході, під час облави, на господарстві Єфросини Дутко (хутір Ставки) підірвалася гранатою. Тоді ж більшовики прошили автоматною чергою двадцятирічного сина господині Івана Дутка (він був станичним), який не міг витримати знущання більшовиків з матері і почав захищати її. Вороги вимагали від неї видати псевда і прізвища вояків УПА.

Тіла вбитих більшовики занесли до хати і підпалили її. Це сталося 7 липня 1947 р. на св. Івана. Тепер встановлено, що неві-

дома розвідниця УПА „Женя“ – це Неля Мокляк із хутора Маркарі, що недалеко с. Арламівська Воля і с. Бунева (Яворівщина).

„Залізник“ – невідомий командир УПА. За неточними відомостями, був із с. Кальників (тепер у межах Польщі). Довго перебував у криївці на „Фільварку“ – зруйнованому панському помісті. У 1946 або 1948 р. хтось видав криївку. Вона була оточена енкаведистами. „Залізник“ відбивався, скільки вистачило набоїв, а тоді підірвався гранатою. Загинули і були поранені облавники. Москалі забрали їх на авта. Тіло „Залізника“ облавники не взяли. То було десь у травні, люди ходили, приносили бузок, обтирали труп, а потім був наказ станичному з Іваників забрати і поховати його в Іваниках.

На початку вересня 1996 р. силами місцевого КУНу та політв'язня, голови місцевого осередку КУНу Степана Горбатого на місці понівеченої колись криївки було насипано і посвячено символічну могилу. На горбі поруч поставлено й освячено, за участю великої кількості мостичан і яворівчан, п'ятиметровий хрест, який видніється в радіусі 3 км на Мостищині і Яворівщині.

За інформацією В. Дороша, мешканця м. Мостиська, уродженця с. Бунів (Яворівщина), політв'язня, „Залізник“ – це Яків Дубан, син Степана, 1918 (або 1920) р. н., із с. Бунів, член ОУН, вояк УПА, із СБ. Пройшов вишкіл у Золочеві. Був поранений в с. Іваники. Високого зросту, міцної будови, повний, блондин. Його зв'язкова була із Арламівської Волі Параскевія Шот (тепер Мельник). Засуджена, повернулася. Сестра його померла в Сибірі. Батько переховувався у брата, зловили, завезли в Краковець і там замордували.

Видала всіх і „Залізника“ Харитонка. Після вбивства шести облавників москалі зігнали всіх селян, а вона, Харитонка, тикала пальцем на кожного, хто винен, хто кого переховував, у кого родичі в УПА, хто помагає упівцям або чиї сини в „бандерах“. Усіх указаних нею москалі забрали, дехто і до сьогодні не повернувся.

За версією голови „Меморіалу“ с. Бунів, громадського діяча п. Ярослава Куп'яка, „Залізник“, який переховувався на „Фільварку“ с. Арламівська Воля, це не Дубан, а один із високопоставлених командирів, теж „Залізник“, родом із Волині, на жаль, з невідомим прізвищем. Він справді був поранений і справді був у цій криївці і, кимось виданий, бився хоробро, а коли не стало набоїв, підірвався гранатою. Березовий хрест на горбі, встанов-

Політв'язні Ю. Терлецький (зліва) і В. Дорош біля хреста на Фільварковій горі, с. Арламівська Воля. 2001 р.
Світлина автора

лений в 1996 р. за криївкою, на наше прохання, п. Я. Куп'як замінив вищим і встановив напис: „Тут у 1946 році загинув командир „Залізняка“ родом з Волині...“.

Збирко Степан, 1930 р. н., с. Арламівська Воля (хутір Кутки), син Григорія і Ганни. Вбитий 1950 р. під хутором Шеблеї (Пасовисько).

Ільчишин Володимир, 1926 р. н., с. Арламівська Воля (хутір Висівка), псевдо „Квітка“ (по-вуличному Гальчин). За словами Степана Горбатого, загинув 1950 р. на Яворівщині, а за словами

Ярослави Тиндик (м. Судова Вишня) – десь на теренах Мос-тищини.

Ільчишин Петро, син Миколи, 1924 р. н., с. Арламівська Воля. Розстріляний вдома 30.07.1947 р. Боліла застуджена нога, був вдома в stodолі. Хтось видав. Обступили stodолу, вбили, тіло забрали до райцентру Судова Вишня.

Ільчишин Степан, син Назара, 1933 р. н., с. Іваники (Яворівщина). Разом із невідомим повстанцем, правдоподібно, із с. Стариави, загинув в 1951 р. в stodолі Миколи Карп'яка (хутір Ставки), який їх видав. Мали намір того вечора йти на захід за кордон. Попросили господаря поїхати до Львова і купити децю з одягу. Однак він сів на потяг не до Львова, а до райцентру Судова Вишня, де повідомив карателів. Поки повернувся (начебто зі Львова), обидва вояки були оточені і, щоб не потрапити до рук чекістів, підірвалися гранатами в stodолі. Господар Карп'як був близьким родичем Степана Ільчишина (село межує з Яворівщиною).

Ільчишин Федір, с. Іваники на Яворівщині. Псевдо „Весна“. Був братом Степана Ільчишина, що загинув у stodолі Карп'яка (хутір Ставки). 1946 р. переходив кладкою через ріку Вишеньку в передмісті Судової Вишні (Загороди). Поранений облавниками, застрелився.

Крив'як Олекса, 1926 р. н., син Михайла, с. Соколя. Вбитий у сутичці із облавниками між Арламівською Волею і Гостинцевим 13 квітня 1945 р. Похований на цвинтарі Арламівської Волі.

Липа Юрій, 5 травня 1900 р. н., м. Одеса, син письменника, видатного громадського і політичного діяча Івана Липи, поет, письменник, публіцист, історіограф, соціолог, політичний та громадсько-просвітницький діяч, теоретик українського націоналізму, учасник національно-визвольної боротьби, лікар УПА. З наближенням фронту і москалів на наші терени влітку 1943 р. переїхав з родиною із Варшави на Яворівщину, звідки була його дружина – художниця Галина Захаріяsevич. Прибув як радник УПА і як лікар для допомоги в боротьбі з німцями і москалями. За юдиною підказкою провокатора, 19 серпня 1944 р., в день Преображення Ісуса Христа (Спаса), до с. Іваники, де він із дружиною, доньками Мартою й Іванкою проживав у Степана Кобилецького, приїхала група НКВД, попросили його на годину до хворого, обіцяли під чесне офіцерське слово скоро привезти

Юрій Липа
З архіву автора

назад. Юрія Липу забрали разом із господарем Кобилецьким, завезли у недалеке село Шутова, на обійстя Мефодія Бойка, що поруч із колишнім польським постерунком. Жорстоко катували, а на другий день (20.08) замордували. Після довгих пошуків тіло Ю. Липи, понівечене до невпізнання, прикрите сміттям, знайшли. Селяни разом із священником о. Філясом, уночі відправивши панахиду в старій церкві, поховали його на цвинтарі села Бунева, поставили на могилі березовий хрест.

Юрій Липа часто бував у навколишніх селах Мостиського району. Є цікавий документальний фрагмент опису мешканки хутора Ставки (1 км від с. Іваники) Євгенії Мік про перебуван-

Могила Ю. Липи в Буневі. 2000 р.
Світлина автора

ня лікаря Юрія Липи на цьому хуторі, зустріч із повстанцями незадовго до його смерті.

2 травня 1999 р. Яворівщина відзначала пам'ять закатованого героя України. Після відправи у церкві с. Бунів мешканці району пішли з процесією на цвинтар, де біля могили Ю. Липи була відправлена заупокійна панахида, а звідти – у с. Іваники, в якому за активної участі священника о. Михайла Зеленюка та голови районної держадміністрації Степана Лукашика споруджено чудовий пам'ятник Ю. Липі. Із щирим зворушенням на цій імпрезі була зустрінута донька Ю. Липи, Марта, скромна і щиросердечна, як батько. Вона виступила зі словом подяки,

Пам'ятник Ю. Липі в с. Іваники
Світлина автора

сказавши, що здійснилися пророчі слова теоретика українського націоналізму Дмитра Донцова, який ще в далекі роки писав Ю. Липі: „Я бажаю Тобі, друже, аби Ти завжди був такий молодий“. Таким молодим він запам'ятався рідним, адже він пішов зі світу в 44 роки, таким молодим створив його образ скульптор, таким вічно молодим він залишиться у наших серцях.

У день відкриття пам'ятника Ю. Липі у с. Іваники Євгенія Мік сказала авторові цих рядків:

„Коли відслонили погруддя, я впізнала в обличчі щось знайоме ще з юних літ. Я була малою і його бачила. Він ходив у супроводі двох вояків УПА. Був у нашому селі (хутір Ставки), роз-

мовляв із селянами, просив збирати лікарські трави (казав людям які) для українських вояків. Деколи приходив, коли на нашому хуторі були повстанці. Спілкувався з ними, односельців просив, аби повідомляти, коли побачать, що до хутора наближаються облавники. Люди наші, щирі українці, пошепки казали одні одним, що то якийсь всезнаючий доктор наших вояків“.

Проте знайшовся хтось із наших продавників і вказав місце, де він перебував. І його було вбито (див. Хоросниця: Дещо про сім'ю „С“).

7 травня 2000 р. на місці смерті Ю. Липи у с. Шутова та на його могилі в с. Бунів були відправлені панахиди до 100-річчя від дня народження цього велетня Української Нації, а в с. Іваники, біля пам'ятника, відбувся великий захід, присвячений цій даті. Була присутня донька Ю. Липи Марта, хоч хвора і немічна, його онук.

Лиса Настя, с. Арламівська Воля, зв'язкова. Згоріла разом із двома невідомими вояками УПА і з сестрою Ольгою в одній із хат у рідному селі. Тепер там пустка. Пам'ятний хрест тим, що загинули, був поставлений невідомим братом невідомого вояка. Чи не було це, як розповідають селяни, у хаті Курильців на хуторі Висівки 19.01.1948 (або 1949 р.).

Маїк Іван, 1922 р. н., с. Арламівська Воля, син Івана і Катерини, псевдо „Орел“. Убитий начебто в с. Сарни (Яворівщина).

Маїк Степан, 1912 р. н., с. Арламівська Воля (хутір Висівки), псевдо „Махно“, член ОУН ще до 1939 р. У 1943–44 рр. служив в Українській поліції у Глинній Наварії біля Львова. Провадив підпільну діяльність. Як пропагандист мав високий чин. У другій половині 1944 р. перейшов в УПА, брав участь у боях проти більшовиків у Янівських лісах на Яворівщині. Пройшов підстаршинський вишкіл. У другій половині 1946 р. його група готувалася до переходу через ріку Сян на Захід. За словами С. Горбатого (із Арламівської Волі), загинув під час переходу кордону в 1947 або 1949 р.

Маїк Юрій, 1913 р. н., с. Арламівська Воля. Разом із односельцем Антоном Дутком, теж вояком УПА, вбитий більшовицькою облогою на Святвечір 1945 р. Не встигли навіть скористатися зброєю. Хтось видав.

Саган, „Треф“, с. Арламівська Воля, станом на 10.05.1945 р. провідник 1-го районного проводу. Доля не з'ясована (див. Мистичі).

„Ромко“ з боївки СБ яворівського надрайонного проводу ОУН. Загинув 03.05.1950 р. в с. Арламівська Воля.

„Осип“ з боївки Яворівського надрайонного проводу ОУН. Загинув 23.03.1950 р. в с. Арламівська Воля.

Невідомі вояки:

„Фельшир“ – командир жандармерії.

„Місяць“ – невідомий.

„Соловей“ – невідомий.

„Крадений“ – шеренговий вояк УПА.

Загинули, несподівано оточені карателями на краю ліска (хутір Ставки) 7 або 11 серпня 1946 р. Усіх їх після бою чекісти завезли біля школи на хутір Березівка для в'язання. Лежали там декілька днів. Пізніше селяни завезли їх у лісок на хутір Помийники і поховали. Могила збереглася дотепер. Згідно з партархівками вони загинули між хутором Ставки та с. Хоросниця 30.08.1945 р.

16 липня 1995 р. на місці бою, тепер уже в лісі, сільські ентузіасти, патріоти, родина Євгенії та Іллі Міків із цього хутора

Зліва направо: С. Горбатий, І. Мік, Є. Мік, Я. Дутко біля насипаної могили. 1996 р.

Світлина автора

(Ставки) та політв'язень Степан Горбатий із хутора Березівка, насипали і з допомогою спонсора п. Ярослава Дутка із Мостиськ облаштували й обгородили могилу. Тепер на місці бою і біля місця їх загибелі відправляються панахиди.

Пані Євгенія Мік, віддаючи шану героїчному подвигу вояків УПА (а це було недалеко від її хати), з такими ж однодумцями, як сама, завжди в липні покладала живі квіти на цьому кривавому місці, посадила тут червону калину. Довго носила вона в серці пам'ять про цих героїв і врешті свої почуття вилила на папері:

*Ой калино, білий цвіте,
Я тебе садила,
Як зйду я з цього світу,
Буде згадка мила.
Будуть птиці прилітати,
Ягоди клювати,
Розлилась тут кров повстанська.
Хто вони? – не знати.
Але ми тую місцевість
В тайні зберігали
І „своїм“ тим „добрим людям“
Нічо не сказали.
Бо як були б тую славу
Ми раніш підняли,
То нас були б комуністи
На той хрест розп'яли...*

Невідомий повстанець, правдоподібно, із с. Старява, загинув у 1950 або 1951 р. в Арламівській Волі (хутір Ставки) під час облави.

На початку 1946 р. при переході із с. Арламівської Волі, біля с. Підгать, під час облави, за нез'ясованих обставин, була вбита невідома підпільниця „Оксана“, член ОУН, зв'язкова, розвідниця або районова УЧХ (Українського Червоного Хреста). Появилася в цих краях десь перед 1943 р. (за німецької окупації), працювала, за словами С. Горбатого, лікарем (очевидно, фельдшером.– **В. З.**) на хут. Висівка. Була середнього зросту, гарна, чорнява, завжди усміхнена, родом, можливо, із Тернопільщини. Хто вона?

Вбита „Оксана“ була перевезена до Мостиськ в НКВД, а потім похована на Мостисьькому цвинтарі (поки що місце могили не встановлено).

Повстанці (зліва направо): „Ігор“, „Шпак“, невідомий, Семен Матвійів-„Гомін“ (у центрі), невідомий, невідомий, Тадей Венгерак-„Загірний“
З архіву КГБ

У другій половині серпня 1946 р. на хут. Ставки загинули ще два повстанці. Один із них – боєць або командир, псевдо „Голуб“, із с. Наконечного (Яворівщина). Згідно з документами партархіву району станом на 04.09.1947 р., він ще діяв у Арламівській Волі. Другий – невідомий.

„Павло“, член ОУН, вояк УПА. Керівник Судово-Вишнянського районного проводу ОУН, референт СБ, командир. Родом із Східної України, гарний, симпатичний. 23.03.1950 р. під час спецоблави (хтось видав) на хут. Помийники (Шеблеї?) загинув у нерівному бою, оточений у непрохідній вулиці. Під час бою загинули й облавники. Невідомо скільки, бо їх відразу забрали. Там, де його вбито, стоїть хрест. Згідно з архівами КГБ, „Павло“ справді вбитий у Арламівській Волі 23.03.1950 р.

Сернюк Григорій, с. Бунів (Яворівщина), 12 лютого 1927 р. н., вояк УПА, псевдо „Левко“. Загинув 19 січня 1949 р. на хут. Висівка в господарстві Курильця. Разом з ним загинув повстанець на псевдо „Жук“ – приблизно 1919 р. н., ідейний пропагандист районного або надрайонного рівня, родом із с. Бружки коло Краківця або із Івано-Франкового (Янів) біля Львова. Тіла їхні були забрані до райцентру Краковець.

За інформацією Ю. Терлецького із с. Бунів, політв'язня (тепер проживає у м. Мостиська), третій вояк УПА, із СБ, Матвійів Семен-„Гомін“, 1927 р. н., із Бунева (Яворівщина), районний

провідник зумів відійти і забарикадувався на хут. Макарі (Яворівщина) у селянина Макара. Дітей було післано по його слідах, які вони затоптали у снігу. Увечері він вже був у боївці с. Бунів. Загинув „Гомін“ 04.05.1949 р. на Любинському полі (коло Бунева). Добився, поранений і переслідований облавниками. На місці загибелі „Гомона“ встановлено хрест.

„Троян“, невідомий командир, референт СБ Яворівського надрайонного проводу ОУН. Убитий на хут. Ставки с. Арламівської Волі 08.07.1947 р.

„Осип“, невідомий вояк (або командир) Яворівського надрайону. Загинув у с. Арламівська Воля 23.03.1950 р.

Згідно з архівами КГБ був ще один невідомий вояк УПА, член боївки СБ Яворівського надрайонного проводу ОУН, убитий у с. Арламівська Воля 03.05.1950 р.

„Явір“ – стрілець УПА, загинув 30.08.1945 р. між с. Хоросниця і хут. Ставки.

Орламіс Григорій, с. Арламівська Воля, діяв на території села. Загинув 09.08.1945 р.

Дуда Іван, син Миколи, 1908 р. н., Арламівська Воля. Заарештований 1941 р., загинув у Саліні того ж року.

Заарештовані, вивезені, закатовані:

Горбатий Григорій, 1900 р. н., с. Арламівська Воля, син Григорія, хут. Збирки. Був заарештований енкаведистами. Вивезений і пропав безвісти. Де загинув – невідомо. (За словами політв'язня С. Горбатого, Григорій закатований у Караганді. Час і місце поховання невідомі).

Мік Степан, син Івана, 1915 р. н., с. Арламівська Воля. За часів більшовицької влади був і головою, і секретарем сільської ради. Був на доброму рахунку в партизанів. Вірогідно (за словами доньки Ярослави), був членом ОУН. Три рази його заарештовували, але причини так і не могли знайти. Був добрим господарем у селі. То дало змогу підкупити начальника Судово-Вишнянського райвідділу НКВД Шандуру і за добру оплату виготовляти воякам УПА або членам їхньої родини, паспорти. Про це знали і деякі з вояків УПА. Коли випадково до рук НКВД потрапив боєць Саган, він видав, що робив С. Мік. Заарештували його яворівські облавники. Взяли до Яворова, били і мучили. Не признався. Передали до райцентру Судова Вишня. Начальник Шандура, боячись викрити себе, при зустрічі у камері з С. Міком домовився, аби той, щоб не дати приводу до політич-

Т. Чума (зліва) і Г. Мік із с. Арламівська Воля в Сибірі. 1951 р.
З родинного архіву

ної справи, повинен твердити, що робив це задля грошей, які брав і пропивав, і що Шандура до того відношення не має.

Справу як цивільну розглянув Львівський суд, і з протекції Шандури Степану Міку дали 8 років каторжних робіт з повною конфіскацією майна за зловживання службовим становищем. На важких роботах у лісах Іркутська, на каторжних новобудовах м. Агарська відбув весь термін. Покалічений наставниками за непокору, простуджений і хворий, ледве повернувся до рідних сторін. Помер у 1983 р. Після арешту С. Міка місцеві ястребки, за вказівками керівництва, влади спалили його господарство,

а дружині з дітьми вдалося втекти і довгий час переховуватися від вивезення в Сибір. За розповідями доньки Ярослави, батько знав дуже багато таємниць із боротьби вояцтва УПА, обіцяв, як будуть кращі часи, розповісти дітям про те. Не розказав, не встиг, бо не дочекався незалежності, а до того часу не міг розповісти, не мав права, адже більшовицький каральний закон ще існував.

Тепер його донька керує славнозвісним сільсько-церковним хором „Воля“ в Арламівській Волі, виступає майже на всіх заходах району і області. В її репертуарі більшість пісень, створених нею разом із чудовим колективом, а найбільше виконує пісень про батька, про його муки і страждання:

*...Батьку, ти по тюрмах страждав
І за волю України ти життя своє віддав.*

Збирко Григорій, 1900 р. н., с. Арламівська Воля, син Івана. У 1950 р. був вивезений в Біробіджан (Єврейська Автономна Республіка) за відмову співпрацювати з КГБ. Помер і похований в Арламівській Волі у 1978 р.

Збирко Катерина, 1889 р. н., с. Арламівська Воля, донька Андрія. Вивезена в Біробіджан за відмову співпрацювати з КГБ. Померла і похована в Арламівській Волі у 1966 р.

Іванейко Степанія, 1890 р. н., с. Арламівська Воля, донька Петра. Була виселена за зв'язок з підпіллям. Померла від тортур, перебуваючи ще у пересильному таборі м. Борислава в 1950 р.

Корун Андрій, 1919 р. н., народився в Івано-Франківську, син Михайла. Був у родинних зв'язках із арламоволянцями. Засуджений в 1947 р. за участь в УПА. Повернувся понівечений і хворий. Помер у 1970 р. у Бурштині (Івано-Франківська обл.).

Маїк Дмитро, 1911 р. н., с. Арламівська Воля, син Степана. У 1945 році закатований відділом НКВД у своїй хаті за зв'язок з підпіллям. Захоронений в Арламівській Волі.

За інформацією від Степана Горбатого (06.09.2000 р.), в 1946 р., перед виборами, два п'яні МГБисти ходили поміж хатами на хут. Помийники (с.Арламівська Воля), били людей, знущалися з них, стріляли на сполох, а в хатах – по образах.

Зайшли до хати вояка УПА Івана Баличака, „Дружби“, били і пекли вогнем маму, били тих, що були в хаті, а потім, кого вдалося, розстріляли.

У той час із Мостиськ проїздила фіра, завантажена продуктами для місцевого більшовицького гарнізону, разом з продав-

цем, місцевою мешканкою Харатониною (за чоловіком – Качмар.– **В. З.**). Вона спеціально спрямувала фіру через цей хутір, де квартирували вояки УПА. Супроводжував її озброєний прикордонник.

Сюди підійшла група вояків УПА, щоб зловити і покарати двох недолужків емгебистів, які тероризували селян, а тут ще третій супроводжує фіру з продуктами. Побачивши упівців, він почав кричати на продавщицю:

„Куда ти меня, бандітская сволочь, завела“. Всі три чекісти почали тікати. Жінка крикнула до партизанів: „Бийте, хлопці, їх, бо пропадемо!“

Їх оточили і змусили скласти зброю. Потім вивели по хатах, аби люди підтверджували їхні безчинства. Після цього завели їх в гушавину „Лисичина“, там допитали і всіх розстріляли.

Карп'як Павло, син Степана, 1885 р. н., с. Арламівська Воля. Вчився на юридичному факультеті Львівського університету, там познайомився з Іваном Франком та Мирославом Січинським, який у 1908 році вбив у Львові намісника Галичини графа Потоцького – ненависника та нищителя всього українського. Переслідуваний у Львові за зв'язки з радикалами та політичними діячами, змушений був закінчувати університет у Празі. Докторську дисертацію захистив у Кракові. Працював на адвокатських посадах у різних містах Галичини. В час першої світової війни – доброволець в УСС та УГА. З боями пройшов аж до Східної України. Приїжджаючи у своє село, проводив виховно-просвітницьку діяльність. Під час німецької окупації працював адвокатом у містечку Краковець. Правдоподібно, був зв'язаний з ОУН. Врятував багато українців, в т. ч. одного українця-східняка, якого взяв до себе в канцелярію. Той видав його більшовикам, коли вони повернулися у 1944 р. Вирвавшись їм майже з рук, утік у рідне село Арламівську Волю, але був схоплений енкаведистами, завезений до Львова у тюрму на вул. Лонського, засуджений трибуналом на 25 років, забраний на Херсонщину, де його закатували, правдоподібно, в 1948 р.

За інформацією Г. Полинської (крайового референта зв'язку), в с. Арламівська Воля була польова шпитальна криївка для перехідних загонів і груп. Про це говорять і окремі мешканці села. Однак до цього часу не була виявлена. Можна здогадуватися, що вона була на якомусь хуторі (в селі їх багато), і тому знало про неї дуже мало людей.

Баличі

Розташоване на шляху: Зав'язанці–Раденичі–Крисовичі–Баличі–Новосілки, через Биків і Плешевичі та Мостиська–Чижки–Баличі до Перемишля. За селом, на полі справа, перед с. Новосілки є рештки старого городища невідомої назви і часу. У 1910 році там було знайдено римську монету II століття н.е. Отже, розквіт городища можна віднести до цього періоду, а початок на більш ранню добу. Цікаво, коли і ким воно було зруйноване, можливо, це зробили гуни у III–IV ст. н.е. Вони ж бо йшли тоді навалом на захід і нищили все на своєму шляху.

Перша письмова згадка про село датована 1400 р. В селі є церква Різдва Пресвятої Богородиці Діви Марії, збудована в 1907 р.

Невідомий повстанець
З архіву КГБ

Бочарський Остап, 1924 р. н., с. Баличі, вояк УПА, псевдо „Вовк“. Був важко поранений у с. Мочеради або в Балицькому лісі, схоплений, засуджений на 25 років і висланий у Сибірські концтабори. Повернувся хворий. Поселився в Зимній Воді, трохи дякував там у церкві. Помер і там похований.

Дутка Роман, 1923 р. н., с. Баличі, член ОУН. В УПА пішов у 1943 р., псевдо „Соловей“. Був сотенний у СБ. Загинув, виконуючи якесь важливе завдання, біля Перемишля у 1945 р.

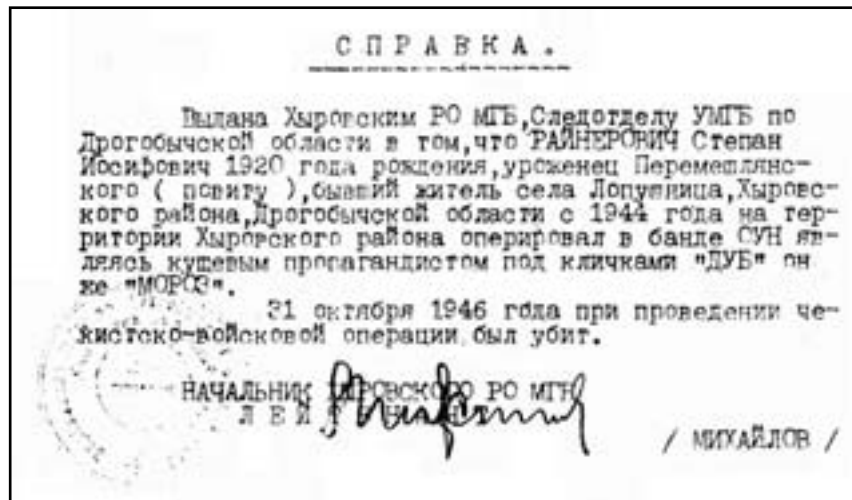
За другою версією, він міг загинути у с. Хідновичі 20 січня 1945 р., позаяк в облаві у цьому селі тоді загинули невідомі вояки УПА „Орлик“ і „Соловей“*, а „Сергієві“ (він же Василь Калита із с. Шегині.– **В. З.**) вдалося відійти.

* „Соловей“ і „Соловій“ – це фонетичні варіанти.

Євочка Остап, син Михайла, із с. Баличі, псевдо „Вуйко“. Пішов в УПА 1944 р. Потрапив в облаву, в нерівному бою відбивався до останнього набою, був поранений, потім убитий. Чекісти прив'язали його мертвого до коня і тягли через усе село на прикордонну заставу. Це було 7 січня 1949 р. на Різдвяні свята. Біля прикордонної застави викинули його в сніг коло тернини, поховати тіло заборонили. Труп лежав, доки його не розтягли голодні собаки і дичина. Псевдо цього вояка було „Зуб“ або „Зуп“ (можливо, додаткове). Згідно з архівом КГБ, Євочка загинув у с. Нагірне 07.01. 1949 р., можливо, був облавниками перевезений для опізнання в своє село.

Колишак Михайло, 1923 р. н., с. Баличі, син Йосипа, член ОУН, вояк УПА. Його, пораненого у бою з облавниками у Балицькому лісі, забрала сестра до Львова в лікарню. МГБ дізналося (або хтось підказав), і його схопили у Львові у 1946 р. і повісили. Псевдо його „Сіром“ або „Шрам“.

За розповіддю сестри Марії Хоми (Дутко), після лікування він працював і проживав напівлегально у Львові. Заарештували і замучили М. Колишака в одній із Львівських тюрем в 1950 р. Ніхто про нього більше не чув і не знає досі.

Ксерокопія довідки РВ МГБ про те, що „Дуб“ – це Райнерович Степан, який загинув у с. Баличі Мостиського району

Муційовський Михайло, с. Баличі, вояк УПА. Загинув у своєму селі.

Муційовська Текля, с. Баличі, зв'язкова, вбита в облаві на території району. Місце поховання невідоме.

„Дуб“ – невідомий командир, референт пропаганди Хирівського районного проводу ОУН. Загинув у с. Баличі 31.10.46 р.

Терендій Марія, із с. Баличі, зв'язкова. Убита в облаві на території району. Де похована – невідомо.

Берегове

Там в полі могила
З вітром говорила:
– Повій, вітре буйнесенський,
Щоб я не змарніла.

Народна пісня

До 1960 р. – с. Тулиголови. Перша письмова згадка про село датується 1426 р. Лежить біля міжнародної траси Львів–Перемишль за 2–2,5 км від залізничної станції Заріччя, між Судовою Вишнею і Мостиськами (лінія Львів–Перемишль).

У селі діє дерев'яна церква св. Нерукотворного образу Івана Хрестителя (1743 р.) з реконструкцією і цегельною прибудовою початку 90-их років ХХ ст.

У 1912 р. тут заложено першу читальню „Просвіти“, яка почала – у зв'язку із заборонами – функціонувати нормально аж від 1922 року.

Жук Йосип, син Петра і Марії, 3.11.1923 р. н., с. Волостків, вояк УПА, псевдо „Прут“, „Сірій“.

Жук Казимир, син Петра і Марії, 4.07.1925 р. н., с. Волостків, вояк УПА, брат Йосипа, псевдо „Верба“, „Чекун“, з загону „Сірого“.

Фіта Микола, син Івана і Марії, 09.11.1925 р. н., с. Стоянці, вояк УПА, псевдо „Дуб“.

Усі ці три вояки УПА, за припущенням – і члени ОУН, були розстріляні в неділю вранці 10 жовтня 1948 р. у с. Берегове (колишні Тулиголови) за 50 метрів від автотраси Львів–Перемишль, з лівого боку дороги Берегове–Королино. На цьому місці, на пасовиську, в 1997 р., на прохання родичів загиблих,

Учні Берегівської основної школи разом з директором І. Тиндиком біля насипаної ними могили. 1997 р.
Світлина автора

заходом Мостиського „Меморіалу“ з допомогою місцевого господарства, керівництва місцевої школи (директор п. Ігор Тиндик) та групи „кунівців“ із с. Хоросниця (організатори М. Шурмакевич та З. Мазуркевич) висипано могилу, поставлено високий березовий хрест, а Судовишнянське лісництво (лісничий М. Савицький) обгородило могилу дерев'яним плотом.

Реакційне сільське населення не вийшло на насипання могили, очевидно, було кимось під'юджене, незважаючи на те, що від імені „Меморіалу“ у місцевій газеті „Наш край“ два рази було оголошення про добровільну участь у цьому заході.

Кожного року, у другу неділю жовтня, перед масовим походом до Королинського лісу біля цієї могили відправляється панахида і відбуваються виступи, учениця Берегівської школи Оля Корнеєва читає вірш „Незабута могила“. Цей вірш, записаний автором від 96-річної Ганни Винар, жительки с. Скелівка Старосамбірського району, колишньої зв'язкової УПА на Закарзонні.

Відправа біля могили. 1999 р.
Світлина В. Саламахи

НЕЗАБУТА МОГИЛА

Автор невідомий

Пасло дівча дві корови
У полі під гаєм,
Поглянуло на могилу
Та й сплало з жалю.

Бо братчика нагадало,
Що загинув в бою, –
І його так поховали,
Певно, в чистім полію.

Поплакало, пожурилось
І квітів нарвало,
Із братчиків і дзвіночків
Віночок сплітало.

Сплела вінок красний, барвний,
Із квіту живого,
Уквітчала ним могилу
Братчика чужого.

І тихенько помолилась,
Мовби відмінила –
І могила не та стала
Гейби звеселилась.

І зозуля на край лісу
Вилітати стала,
І про щастя, і про долю
Комусь-то кувала.

– Кому, кому, – питаєте?
– Тій малій дівчині,
Що повстанську могилоньку
Заквітчала нині.

Усі ці три вояки УПА брали участь у перенесенні партизанського „майна“ із хут. Слабаш 1,5–2 км до новозбудованої криївки у лісі біля с. Королино у переддень нападу на криївку 10 жовтня 1948 р. Командиром боївки був сотенний СБ „Тарасенко“ (Петро Прокопів із Селиськ Перемишлянського району). Вісім бійців разом із надрайоновим „Тарасенком“ залишилися у криївці, а згадані вище три вояки відійшли на нічліг у с. Волостків, де над ранок були схоплені групою емведистів, котрих привів сюди зрадник „Крупа“ (начебто Стах Маланчук, див. Королино).

Їх трьох вели до Судової Вишні, але в с. Береговому раптом розстріляли. Здається дивним, чому їх не довели до Судової Вишні. Вони, напевно, побачили і впізнали зрадника, і емгестисти боялися, що коли вояки залишаться живими, то навіть у тюрмі можуть видати зрадника. За даними архіву КГБ, Жука Йосифа і Фіту Миколу вбито у с. Стоянці 03.07.1947 р., а Жука Казимира 22.07.1947 р. теж у с. Стоянці.

Турепа Йосип, син Василя, 1928 р. н., с. Тулиголови (Берегове). Після війни група МГБ вивела його з хати і без суду розстріляла за хатою. Тіло взяли із собою; куди поділи, ніхто не знає.

Учениця Берегівської ЗОШ Оля Корнесова
читає вірш. 2002 р.
Світлина Т. Зілінського

Заарештовані:

Кіт Петро, 1904 р. н., с. Тулиголови, член ОУН, зв'язковий Миколи Рака-„Кріля“ із Загород (Судова Вишня). Заарештований і засуджений у 1949 р. на 10 років каторги і 5 позбавлення волі. Повернувся у 1957 р. Помер і похований у с. Береговому 1959 (1960) р.

Степаняк Антін, син Михайла і Марії, с. Тулиголови (Берегове). Провідник і член ОУН. Заарештований емгестистами, завезений у тюрму-катівню до м. Дрогобича. Там його замучили. Його батьки і брат були вивезені в Архангельську область.

Стеца Василь, син Антона, 1913 р. н., с. Тулиголови (Берегове), член ОУН, зв'язковий УПА. Голова сільської Ради. Заарештований 1949 р. Засуджений на 10 років каторги і 5 років позбавлення волі. Повернувся 1957 р.

Берестяни

Старовинне село. За переказами, його предки переселилися зі славного українського Берестя (Бреста) ще за часів Перемишльського князівства.

Село тепер належить до Самбірського району. Розташоване на віддалі близько 3-х км від автошляху Самбір–Мостиська з поворотом у Волі Баранецькій. У кінці села – дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці, збудована 1912 р.

У цьому селі 1784 р. народився **Іван Снігурський** – Перемишльсько-Самбірський і Сяноцький єпископ. Помер 1847 р. Про його народження в цьому селі свідчить пам'ятна таблиця,

Пам'ятна таблиця в честь єпископа Івана Снігурського на стіні церкви с. Берестяни. 1990 р.

З архіву автора

встановлена 19 травня 1990 р. на зовнішній стіні храму за численного здвигу мирян в присутності Дрогобицько-Самбірського єпископа Владика Юліана Вороновського та восьми греко-католицьких священників.

Васьків Володимир, 1925 р. н., с. Воля Баранецька, Самбірщина, псевдо „Вишневий“, вояк УПА. Сільське прізвище „Вищунів“. Загинув 1947 або 1948 р. під час облави біля р. Болозівки. Родина вивезена в Сибір; там залишились навечно батько й мати (за даними його сестри Стефанії Ваврин).

Войтович Федір, син Федора, 1919 р. н., с. Берестяни. Вояк УПА. Був мобілізований на фронт разом з батьком. Втік десь біля Перемишля в повному бойовому спорядженні. Влився в загін УПА. Був поранений і перебрався до хати сестри. Будучи нездоровим, вийшов з криївки подихати свіжим повітрям. Облавики застали його в незачиненій хаті, де він лежав, втративши свідомість, і забрали до Старого Самбора чи Дрогобича або до Мостиськ. Що з ним сталося далі, досі невідомо.

Його могли судити, як дезертира і розстріляти. За розповіддю його діда, який шукав Федора, його замордували у Дрогобичі або розстріляли у м. Стрию. Це було перед виборами 1946 р.

„Дим“. Невідомий повстанець із с. Биличі (або Біличі) загинув 5 листопада 1949 р. в с. Берестяни. З ним разом були вбиті **Куц Стах**, син Володимира, „Вуйко“ 1909 р. н., с. Верхівці (тоді Райтаревичі), та „Горіх“ – кущовий провідник ОУН.

Гриник Йосиф, „Сокил“, начебто із с. Торгановичі Старосамбірського району, вояк УПА. Загинув 1945, можливо, 1946 або 1947 р. в с. Берестяни.

Невідомі два повстанці. Загинули у с. Берестяни 12 лютого 1948 р. (архів КГБ). За словами селян, їх видав голова сільської

Боець УПА Стах Куц

З архіву КГБ

Ради. Поховали їх біля церкви. Потім хтось вночі викопав їх і забрав невідомо куди.

За розповіддю Антона Павлішака, 1929 р. н., с. Берестяни, десь 1947 р. з села виїхала фіра з групою упівців. Віз, згодом, був навантажений зброєю. Якось зуміли проскочити засідку край села, але навздогін почалася стрілянина. Обороняючи вантаж, один із стрільців був важко поранений, решта – два або три – зуміли з навантаженою фірою втекти. Поранений покінчив із собою. Він був начебто з с. Городовичі (біля Хирова). Селяни поховали вбитого коло церкви. Через декілька днів хтось відкопав його з рідних або побратимів і забрав невідомо куди.

Мусяк Володимир, „Дев'ятка“, син Степана, 1928 р. н., с. Берестяни. Вояк УПА, можливо, з боївки СБ. Був відважний, розумний, хоч ще молодий, вояк, станичний села. За його активність і раптовість у переслідуванні емгебистів вони часто влаштовували на нього засідку. Не вдавалося. Особливо посилювалось полювання, коли він убив оперуповноваженого Ємця, який мав завдання його знешкодити. Сам був невловимим, хоч за ним нишпорили. Емгебисти дуже хотіли зловити його живим, а тому підіслали як вояка чи то зрадника, чи перевтіленого чекіста „Тихого“, аби завести його у пастку. Не маючи змоги взяти Мусяка живим, „Тихий“ убив його. Це було, згодом, в переддень св. Петра і Павла 1949 р. на хут. Волиця Польська Волебаранецької сільради (згідно з архівом КГБ, 8 липня 1949 р.). Родину Мусяка вивезли 12.07.1949 р. в день св. Петра і Павла у Красноярський край, з якого повернулися не всі.

Павлішак Петро, „Довбуш“, син Івана, 1923 р. н. (або 1924 р.), с. Берестяни. Член ОУН, вояк УПА, правдоподібно, із СБ. Загинув у Старій Солі чи Старій Ропі 1948 або 1949 р.

Пізняк Михайло, „Березняк“, син Миколи, 28 років, із с. Мшанець Старосамбірського (колишнього Стрілківського) району. Вояк УПА, із СБ, керівник куца групи ОУН у с. Берестяни. Загинув там же 30.03.1950 р.

Шурко Антон, „Явір“, син Петра, 1912 р. н., с. Берестяни. Член ОУН, вояк УПА. Керівник куца ОУН у Самбірському районі. Загинув у с. Берестяни, а з ним ще один повстанець на псевдо „Квітка“, начебто із с. Воютичі Самбірського району. У безвиході вони, оточені більшовиками у криївці, розірвалися гранатами, 02.02.1949 р.

Биків

Лежить на шляху Шегині–Поповичі–Циків. Село старовинне, належало ще до княжого Перемишля. В селі є церква Різдва Пресвятої Богородиці, збудована 1918 р. Тут тривалий час працював учителем Михайло Жук. Він написав історію села від XVII століття до 30-их років XX століття. В 1905 році, будучи студентом у Перемишлі, разом з товаришами він ніс на руках Івана Франка, коли Каменяр читав там свою поему „Мойсей“.

Олійник Микола, син Івана, псевдо „Підкова“, 1923 р. н., с. Семигинів Сколівського району, керівник куцовой групи УПА, загинув 19.06.1950 р. у с. Биків (тоді Медичького) району.

У Бикові проживає вояк УПА **Маселко Павло**, 1927 р. н., із с. Селиська на Закерзонні, який зі своїм старшим братом **Василем** воював там у сотні „Чорного“. Вони не змогли разом із сотнею прорватися на Захід, перейшли радянський кордон і підпільно поселилися у с. Биків, куди були переселені їхні батьки.

Павло Маселко біля своєї хати, с. Биків. 2000 р.

Світлина автора

Листівка, яку проніс крізь бої в Закерзонні і зберіг у забороненій зоні польсько-радянського кордону вояк УПА Павло Маселко із с. Биків

На самому кордоні, в нейтральній смузі в умовах чекістського посиленого стеження, брати Маселки пробули у підпіллі майже 33 роки. Удень відпочивали, а вночі працювали: на полі, на городі, біля хати і худоби. Здалися владі 1982 р., коли померла їхня мати. Старший брат Василь помер, молодший Павло живе,

Печатка ОУН

Печатка УПА

через польсько-радянський кордон, а в 1996 р. передали її „Меморіалу“ у м. Мостиська.

і немає в районі такого політичного заходу, в якому він не брав би активної участі і не виступав би.

Від часів рейду загону УПА „Чорного“ він зумів зберегти рідкісні партизанські листівки та дві печатки.

На одній з печаток: тризуб, над ним напис „Слава Україні!“ Під тризубом: „Героям Слава“. А навколо напис: „Українська Повстанська Армія“. На другій печатці теж тризуб, заклики і напис: „Організація Українських націоналістів“.

Ці печатки не оприлюднювалися ним до 2002 р. Тепер їх відтиски передані в „Меморіал“ м. Мостиська.

Збережена і рідкісна листівка: „За самостійну соборну Українську Державу!

Слава Україні! Героям Слава!“

Цю листівку вояки УПА, брати Павло і Василь Маселки, пронесли через жорстокі бої в Закерзонні,

Билічі

Село розташоване на старовинному шляху Перемишль–Райтаревичі–Рудки–Глиняни (Райтарівський шлях).

У селі діє храм св. Безрешетників Кузьми і Дем'яна, дерев'яний, збудований 1863 р., та каплиця Покрови Пресвятої Богородиці, мурована, збудована 1994 р. у лісі на місці багатьох каплиць, які знищувалися більшовиками. До цієї каплиці з цілющою водою віддавна йдуть паломники

Герб с. Билічі

Каплиця в лісі біля цілющого джерела, с. Биличі
Світлина автора

з близьких і далеких сіл. Про її оздоровчу силу складаються легенди, балади, пісні. Тут часто зустрічалися зв'язкові з вояками УПА. Щоб позбутися паломництва хворих і прочан, більшовицькі прихвосні палили або плюндрували не одну побудовану каплицю, та добрі й розумні люди знову і знову відновлювали чи будували нову.

Вояки УПА, які загинули у селі Биличі:

„Діма“, невідомий вояк або командир УПА, згодом із СБ, загинув у Биличах 12.03.1948 р.

„Шевченко“, можливо, „Пімста“, невідомий вояк УПА, правдоподібно із СБ, загинув, за словами Миколи Матвіїва

(мешканця села Биличі, за зв'язок з УПА був вивезений до Сибіру в 1949 р., повернувся у 1961 р.), 12.03.1948 р. в Биличах, убив себе сам у лісі, оточений під час облави.

Шимберляк Іван (або **Цемберляк**), син Миколи, 1932 р. н., с. Биличі, учасник молодіжної куцшової групи ОУН, із СБ. Загинув у с. Биличі 04.12.1949 р.

Той же М. Матвіїв згадує такий епізод, який стався, правдоподібно, у 1946 р. Йшло два або три вояки УПА і жінка. Йшли з західного боку, несли на плащ-палатці важко пораненого невідомого вояка. Він помер у лісі, його закопали, там був хрест, місце ще й тепер називають „коло могили“. Поховавши побратима, група пішла до с. Радохонєць. Довгий час хтось приїжджав і впорядковував могилу. Тепер ніхто не приїжджає, хреста нема, мабуть, нема серед живих нікого з родини, а місцеві мешканці поволі забувають за цю могилу.

Мешканець с. Биличі Петро Звір, 1925 р. н., розповів про таких вояків: **Наврецький Степан**, син Василя, по-сільському **Чілів**, 1927 або 1928 р. н., із с. Биличі. Вояк УПА. Вбитий у 1946 або 1947 р. облавниками у тимчасовій криївці в шопі с. Биличі. Ще одного невідомого вояка під час облави в селі було поранено, потім облавники стягнули його зі снопів у stodолі, добили і забрали до Крукенич. Це було, мабуть, 1948 р. У Биличах був військовий каральний гарнізон. 1948 р. туди привезли з Билицького лісу двох убитих вояків. Де їх поділи потім, невідомо.

Василь Яцишин, 1924 р. н., розповів, що у 1947 р. вояки УПА привезли вночі загорненого в плащ-палатку вбитого молодого, близько 30 років, вояка. Просили нас поховати на цвинтарі. Ми поховали. Другого вечора привезли труну, ми відкопали його, вклали у труну і поховали. Місце поховання він знає. На жаль, хреста там нема дотепер.

У Билицькому лісі під час облави 1947 р., правдоподібно, міжинецьким гарнізоном було вбито 2-ох або 3-ох вояків. Їх забрали облавники, але куди, невідомо.

„Березневий“, „Максим“ – куцшовий провідник ОУН із СБ загинув 22.02.1949 р. у с. Биличі.

„Липа“ з групи куцша „Стаха“, загинув 06.01.1949 р. у с. Биличі.

Кость Василь, син Григорія, псевдо „Соловій“, „Богдан“, 1928 р. н., с. Биличі, з групи „Стаха“, загинув 11.03.1948 р. у с. Биличі.

Новороський Степан, син Василя, 1929 р. н., с. Биличі (або Біличі). Функції невідомі. Загинув 02.04.1948 р. у Биличах (або Біличах).

Цап Микола, син Михайла, „Жар“, с. Биличі. Комендант СБ, група сотенного „Стаха“. Загинув 11.03.1948 р. в с. Биличі.

Червак Іван, псевдо „Погода“, 1924 р. н., с. Волошинове, з охорони районного провідника, загинув 17.11.1948 р. в с. Биличі (Біличі).

Боляновичі

У центрі села, під горою височить прекрасна споруда – церква св. Параскевії, побудована 1936 р. А на хут. Корми, під лісом, на цегляному постаменті стоїть залізний хрест Свободи 1848 р. з написом про скасування панщини. Побіч церкви основна школа на 240 учнівських місць, побудована за проектом В. Зілінського в 1982 р.

За переказами початкова назва села – Боленовичі, а засноване воно, згодом, у першій половині XV ст. Заховане майже з усіх боків у предвічних лісах і дебрах, воно лежало за 4–5 км від основного військового „райтарівського шляху“ Глиняни – Миколаїв–Комарно–Рудки–Садковичі–Райтаревичі–Перемишль і було майже невидиме, а тому й недоступне для набігів кочівників.

Берега Ольга, донька Миколи. Згодом член ОУН, зв'язкова із с. Боляновичі. Загинула на Крукеницькому терені, де і коли, поки що невідомо.

Бобко Казимир, 1927 р. н., із Болянович. Був симпатик або вояк УПА. Під час облоги 1944 р. убитий у Боляновичах. Похований у рідному селі.

Гринів Ярослав, син Івана, приблизно 1929 р. н., із Болянович. Був в УПА. Група МГБ, можливо лжезагін УПА, схопила його випадково і замордувала біля спиртзаводу. Довго шукали його останки. Поховали вночі в 1947 р.

Губик Степан, 1929 р. н., с. Боляновичі, вояк УПА. Поранений під час облоги 1946 або 1947 р., добив себе у криївці вдома, під стайнею.

Єдинак Павло, 1905 (1906) р. н., с. Боляновичі. Вояк УПА. Був схоплений під час облоги взимі 1944 р. (хтось видав криїв-

Повстанці Лех (з с. Пнікут) (зліва) і командир СБ „Богдан“
З архіву КГБ

ку). Зі слів **В. Калямаського** – політв'язня, 1926 р. н., який був у тій криївці і якому тоді вдалося врятуватися, з криївки їх витягував начальник Крукеницького НКВД Андросов. З ними був родич зі Львова на ім'я Юлій. Їх заарештували і везли до райцентру Крукеничі. В Золотковичах сказали втікати, але вони не хотіли, знаючи більшовицький метод: розстріл при спробі втекти. Перед Мишлятичами знову сказали: „Втікайте!“ І тут же розстріляли.

Разом з ними загинули тоді викриті сексотами **Михайло Калямаський** та **Микола Шеремет**. То були молоді хлопці, їм приписали дезертирство від фронту і зв'язок з УПА. Крім них, п'ять чи шість розстріляли під Мишлятицькою горою. Смертельно поранений Павло Єдинак помер без пам'яті в ранах. Похований у с. Боляновичі.

Калятинський – „Колопада“. Розстріляний у Боляновицькому лісі, з боку с. Тамановичі. Похований там же в урочищі „На білій дорозі“, на південний захід від села, де стояла колись корчма з такою ж назвою.

„Козаченко“ – провідник, можливо, районного масштабу Крукеницького терену, 1926 (?) р. н. Офіцер радянської армії. Загинув, начебто під час облави, біля каплиці при дорозі Боляновичі–Йорданівка. За словами В. Калямманського, був розстріляний начебто СБ, УПА. Може бути, що його під виглядом Служби безпеки вбили лжебойовики УПА („Упирі“), групи яких нищпорили по околицях всієї Західної України під видом вояків УПА. Всі тогочасні вояки УПА, зв'язкові, які знали „Козаченка“ висловлюють тільки добру думку про цього сміливого і справедливого командира. За інформацією Івана Шпильчака із Філадельфії, сотенний „Козаченко“ – один із найкращих командирів УПА із СБ. Вірогідно, родом з Великої України. Загинув між Мишлятичами і Ганьковичами на повороті дороги. Тепер там стоїть хрест. Загинули і два його охоронці, наткнувшись на облавників. Всі три були у віці тридцяти років. Тоді у запеклому бою загинуло багато облавників.

Пошуки правдивих доказів тривають.

Кругій Анна, 1922 р. н., с. Боляновичі. Зв'язкова, заарештована 1946 р. і катована по тюрмах, померла на Воркуті. Син привіз її із Воркути і поховав останки у рідних Боляновичах.

Невідома вояк УПА, може, зв'язкова. Під час облави в Боляновичах, щоб не потрапити живою до рук катів, покінчила з собою. Було це згодом 1947 р. Хто вона – невідомо. І час смерті теж приблизний.

„Стефа“ – невідома, начебто **Федорович (Сидорович)**. Зв'язкова УПА у с. Боляновичах. Спіймана, вкусила в ніс прокурора із Крукенич Андросова, який її допитував, вистригнула через вікно з хати і втекла. Загинула потім під час облави, згодом у с. Хідновичі.

Панчишин Денис, вояк УПА, зв'язковий куща „Зоряна“. Загинув 10.07.1947 р. в с. Боляновичі.

„Малий“. Високий, симпатичний вояк, начебто син священика. Бував на теренах с. Боляновичі і навколишніх сіл. Очевидно, належав до СБ, бо заходив аж до Острозьця і Вишеньки. За словами політв'язня Євстахія Кундуса, 1927 р. н., засудженого на 10 років, до його арешту в 1945 р. „Малий“ ще діяв в УПА. Десь пропав, є непевні відомості, що загинув поблизу Крукенич або біля Рогізного.

Сюттик Теодор, син Данила, 1926 р. н., із с. Болянович. Був на фронті, мабуть, дезертирував, бо повернувся в повному

Невідомі повстанці. Перший справа - "Треф" (?) або "Орел" (?)
З архіву КГБ

озброєнні. Пішов в УПА. Загинув під час облави у Боляновичах. Похований у Крукеничах. За переказами, з ним тоді загинув його батько Сюттик Данило, 1903 (1905) р. н. А ще були тоді розстріляні Ярослав Партика та Ярослав Довгун. Їх розстріляли як дезертирів, що не пішли на фронт. Чи були вони вояками УПА, невідомо. То було 1944–1945 рр.

За інформацією від В. Калямманського, у 1952 р. під цвинтарем в одній із хат були вояки УПА. Облавники їх обступили. Витративши всі набої, п'ятеро повстанців підірвалися гранатами, один намагався прорватися, але був поранений і добився. Всі шість вояків УПА невідомі.

Рихліцький Микола, 1925 р. н., с. Боляновичі, вояк ОУН і УПА, загинув при облаві у грудні 1944 р. Завезений і похований у Крукеничах.

У с. Боляновичах було вбито слідчого НКВД, який знущався з заарештованих і з населення. Прізвище його Зварич, родом із с. Хлиплі або с. Нігович. Це був один із трьох братів – енкаведистів. Другого із них вбили вояки УПА в с. Чижевичі.

Ув'язнені:

Кріль Володимир, син Теодора, 1918 р. н. (згідно з архівами КГБ – 1912 р. н.), с. Боляновичі. Вояк УПА. Судили і замучили його в крукеницькій тюрмі. Видав його каліка Вишняцький, місцевий поляк, якого потім СБ знищило (зі слів В. Каляманського, 14.05.1999 р.). За матеріалами архівів КГБ, вбитий у с. Боляновичі 05.01.1948 р.

Сютік Анастасія, 1922 (1923) р. н., донька Григорія, с. Боляновичі. Зв'язкова УПА, член ОУН. 1946 р. засуджена в Крукеничах і вивезена на Колиму. Жила в нужді і надії. Тепер сліди її загубилися.

Кушнір Микола – „Дида“. Функції невідомі. Остання згадка про нього – 22.03.1947 р., с. Боляновичі. Доля не з'ясована.

Кушнір Микола – „Дідубарун“, син Степана, с. Боляновичі. Функції невідомі. Загинув 29.05.1948 р. в с. Гориславичі.

„Лютій“ – кущовий провідник. Діяв у с. Боляновичі. Остання згадка про нього – 09.03.1950 р. Доля не з'ясована.

Масляник Володимир, син Стаха, 1918 р. н., с. Боляновичі. Станом на лютий 1946 р. – був у боївці „Моряка“ в с. Гусакові.

„Явір“ – районний керівник ОУН. Загинув 10.12.1950 р. у с. Боляновичі.

Наконечний Михайло, син Василя, 1918 р. н., с. Підліски. Псевдо „Шелест“, командир боївки, сотенний СБ районного проводу ОУН. Загинув у с. Боляновичі 09.03.1950 р.

„Іран“. Невідомий командир ОУН із СБ, що прибув з Польщі. Керівник Крукеницького районного проводу ОУН. Загинув разом з Наконечним Михайлом у с. Боляновичі 09.03.1950 р.

Ванюк Петро, син Василя, псевдо „Бук“, 1928 р. н., с. Новосілки Мостиського району. Член кущової групи „Лютого“. Загинув 09.03.1950 р. в с. Боляновичі.

Яцишин Михайло, с. Боляновичі. Вояк УПА. Був переслідуваний і схоплений групою лжебандерівців. У цій групі діяв капітан (або майор) прикордонних військ (український поляк із Вінницької чи Хмельницької області). Добре володів українською мовою. Представляючи себе бандерівцем, хизувався новою мазепинкою та блискучим тризубом. Жертву, яка попадалася їм на гачок, забирали як начебто підсланого більшовиками і негайно знищували. Іноді вбитим чіпляли ярлики „московський шпигун“ або „зрадник“. Очевидно, Яцишина теж замучили і десь закопали. В „полон“ вони не брали нікого, вони ж бо тинялися по лісах під виглядом повстанців.

За інформацією згаданого В. Каляманського, з Болянович не повернулися із спецтаборів: **Теодор Кукурудз**, **Микола Кушнір** та **Степан Сидорський** – боляновицькі родаки. Їх замучили десь у Сибірі, невідомо де і коли.

За інформацією Степана Партики, сина Василя, із с. Боляновичі, політв'язня, який проживає у с. Крукеничі, у 1945 р. за 15 днів січня розстріляно у с. Боляновичах без суду і слідства багато молодих людей, звинувачених у дезертирстві, ухилянні від мобілізації на фронт і за зв'язок з УПА.

Боратичі

Розташоване за 25 км від райцентру, оточене гористою місцевістю і лісами.

Раніше через село і ліс проходила скорочена польово-кам'яна дорога із Гусакова до Добромиля, котра залишала в стороні села Хідновичі і Тишковичі. Є ще сліди старої дороги через ліс. Село вважається, за легендою, як старе, можливо ще княже, з назвою від слова *бор* або *бір*, тобто лісиста непрохідна місцевість, що є навколо і дотепер.

У селі діє дерев'яна церква Преображення Господнього із 1910 року. За іншими даними – 1921 р.

Роман Григорій, приблизно 1920 р. н., с. Боратичі, загинув у своєму селі в 1947 р. Де захоронений – невідомо.

„Вовк“ – невідомий командир ОУН і УПА (очевидно військового чину), керівник вишколу у с. Боратичі і, очевидно, у с. Гориславичі (там теж був вишкіл). Загинув у 1945 р. або пізніше у Боратицькому лісі. За розповідями, з ним тоді загинув цілий рій або два вишколи вояків ОУН і УПА, які перебували у вишкільній криївці (начебто 12–15 вояків ОУН і УПА, окрім „Вовка“). Юнацькі групи ще до 1944 р. проводили тут і в Гориславичах (1942–1943 рр.) навчання-вишкіл. „Вовк“ як командир прийшов на ці терени з Волині. Був відповідальний від крайового проводу. Тут ним був створений також спецгарнізон УПА із членів ОУН – очевидно, як плацдарм для майбутнього проходу військових українських формувань.

У цьому гарнізоні тоді у якомусь чині був і **„Яскір“** (Михайло Саморіз із с. Золотковичі, див. Золотковичі).

Командири УПА: „Петро“ (зліва) – член загону „Вовк“ і „Осип“ – керівник зв'язку центрального проводу ОУН, загинув у березні 1950 р. в Ілівському лісі Миколаївського району
З архіву КГБ

За інформацією п. Романа Галика із Золоткович керівником боївки вишколу в с. Боратичах і Гориславичах був „Максим“ – невідомий командир, очевидно, присланий сюди з Волині або із центру головнокомандувача. За неофіційними розмовами колишніх вояків УПА, членів і симпатиків ОУН і УПА, на цих теренах мав готуватися „твердий“ плацдарм для проходження бойових загонів УПА за кордон.

„Вовк“ був як заступник „Максима“ з навчально-виховної роботи у вишколі.

Криївка-вишкіл що у лісі під горою у с. Боратичах була розгромлена наскаком (можливо, й випадковим) більшовиків. Загинув весь рій вишколу разом із „Вовком“. Розповідають, що бій був запеклий... Своїх солдафонів емгебісти виносили і вивозили потім довго. Про те, скільки їх там впало, – невідомо.

Друга криївка, що належала до цього вишколу, була у горішній частині с. Гориславичі (присілок Гостиславичі), не розконтспірована і досі, хоч багато твердять про її існування, та ніхто не може вказати, де саме вона була.

„Максим“ вбитий у с. Конюшки (див. Конюшки).

„Буг“ – невідомий вояк УПА з куща „Андрійка“. Загинув у с. Боратичі 31.05.1948 р.

„Ворон“ – невідомий вояк УПА з куща „Андрійка“. Загинув теж 31.05.1945 р. у с. Боратичі.

Мусієвська Катерина, дочка Григорія, 1920 р. н., с. Дроздовичі. Зв'язкова, очевидно, боївар. Загинула 15.03.1949 р. в с. Боратичі.

Є версія, що в с. Боратичі була вбита і боївар **Калита** родом із с. Шегині, сестра „Сергія“, вбитого начебто в с. Радохинці на полі урочища Дуброва.

БОРТЯТИНО

Село розташоване за 2 км на північ від Судової Вишні, за залізничною дорогою Львів–Перемишль, справа від шосейної дороги Дрогобич–Калинів–Судова Вишня–Яворів. Перша письмова згадка про Бортятину датована 1542 р. У 1936 р. зусиллями о. Василя Антонича побудована мурована церква Успення Пречистої Діви Марії. Отець Василь Антонич – батько політичного діяча, щирого українського поета Богдана-Ігора Антонича (1909–1937 рр.). На місцевому цвинтарі є пам'ятник батькам поета – о. Василю та його дружині Ользі.

У 1908 р. в селі засноване Товариство „Просвіта“. У приміщенні плебанії біля церкви у 1989 р. відкрито музей Богдана-Ігора Антонича, а на будинку встановлена барельєфна меморіальна таблиця.

Дигдало Степан, син Михайла, 1923 р. н., Судова Вишня (Передмістя), вояк УПА, можливо, із СБ. Псевдо „Береза“. Загинув на хут. Довгий с. Бортятини 14.06.1948 р.

Хата-музей Богдана-Ігора Антонича, с. Борятіно
Світлина В. Саламахи

О. Кулинич серед сільської інтелігенції, с. Борятіно. 1930-і роки
З родинного архіву У. Худи

Внучка О. Кулинича – У. Худа з небогою Олександрою біля музею. 2002 р.
З родинного архіву У. Худи

Будзуляк Ярослав – „Сосна“, син Антона, 1915 р. н., (місце народження невідоме). Член ОУН, вояк УПА. Загинув разом із Дигдалом у селі Борятіно, на хуторі Довгий, 14.06.1948 р.

Божик Володимир, 1928 р. н., с. Новосілки Яворівського району. Вояк УПА. Псевдо „Леськів“. Станичний, керівник сільської групи ОУН і УПА у с. Борятіно. Загинув 27.11.1949 р. в с. Борятіно.

Стукрацький Григорій, 1927 р. н., с. Новосілки Яворівського району. Член ОУН, вояк УПА. Заступник керівника кущової групи „Байди“. Смертельно поранений у жорстокому бою у с. Борятіно 27 листопада 1949 р., помер 30 листопада того ж року і похований у рідному с. Новосілки.

Отець Топорівський Микола, 1901 р. н., висвячений 1927 р. Працював у різних селах Закерзоння. Переселений в Україну 1946 р., заарештований у 1948 р., засуджений на 10 років заслання у Воркуту. Повернувся в Україну 1955 р. Проживав в с. Борятіно, де помер і похований у 1975 р.

„Байда“ – кущовий провідник, діяв у с. Бортятині. Остання згадка про нього 27.11.1949 р. Доля не з'ясована.

Мороз Микола – „Чабан“, с. Бортятині. Заступник кущового „Хруща“. Загинув 02.03.1946 р. у с. Новосілки на Яворівщині.

У селі тривалий час працював завідувачем школи **Олекса Кулинич** (див. „Про тих, хто виховував молодь“).

Буховичі

Той тільки гідний щастя і свободи,
Хто кожен день за них іде на бій!

Й.-В. Гете

Село розташоване за 7 км від Мостиськ на трасі Мостиська–Самбір–Дрогобич.

У селі є дерев'яна старенька церква св. Івана Богослова, побудована у 1612 році. Будуються дві великі цегляні церкви по обох боках села, що розділене річкою Січною, – Івана Богослова й Андрія Первозванного.

„**Авантура**“, який за інформацією станичного Павла Нагайла з с. Буховичі, був родом десь із Рави-Руської, член ОУН, вояк УПА, із СБ. Загинув на теренах Буховичі–Нагірне (колишнє с. Пакість) у червні 1947 або 1948 р. Під час одного з боїв поранив (а можливо, вбив) декількох чекістів у с. Буховичі під лісом, сам зумів прорватися. Потім того ж року десь на цих теренах загинув. На вигляд повний, сильний, кремезний чоловік.

За інформацією п. Романа Галика із с. Золотковичі, „Авантура“ мав би бути із с. Сусідовичі біля Фельштина (Скелівки) Старосамбірського району. Після бою між с. Буховичами і хут. Толуковичі 11 травня 1946 р. зумів відійти і незадовго був у с. Мочеради. Там зустрів його, як працівник СБ, зрадник „Шрам“ і, помінявши йому на холостий диск автомата, скерував його у с. Мишлятичі до гр. Вужика. Туди ж „Шрамом“ були направлені емгебисти. Там „Авантура“ в рукопашному бою вбив або поранив когось із напасників, але був закатований ними.

„**Гайовий**“. Член ОУН, вояк УПА. Похований у с. Буховичі. Міг би бути родом із Підлісок–Каралюс, 1926 або 1927 р. н.

Гателяк Тадей, син Семена, 1922 р. н., с. Радохінці, псевдо „Старух“ або „Старук“. Член ОУН, вояк УПА. Колишній вояк-дивізійник, повернувся з-під Бродів. Загинув у с. Буховичі

навесні 1947 р. За інформацією зв'язкової з Радохінець Мити Степанії, група разом з Гателяком загинула 11.10.1946 р. Поранений у ноги у відкритому бою з облавниками, „Старух“ підірвався гранатою. Разом з ним загинули тоді „Яскір“, „Шпак“ і хлопець **Павло Курант**. У цьому бою були вбиті і поранені облавники. Скільки – невідомо, бо їх з поля забрали до райцентру Крукеничі (див. Золотковичі: „Всюдисущий „Яскір““).

Курант Михайло, син Романа, 1906 р. н. (згідно з архівами КГБ, 1912 р.), с. Буховичі. Вояк УПА. Станичний із с. Буховичі. Поранений у Буховицькому лісі в 1947 р. Був схоплений карателями, прив'язаний до воза. Пораненого тягнули дорогою до Крукенич, де і загинув 04.08.1947 р.

Курант Павло, 1931 або 1932 р. н. Загинув у с. Буховичі під лісом. Мав 15 років. Убитий у 1947 р. Застрелив його завідувач райвно Коробка, який був з облавниками.

Нагайло Катерина, донька Івана, правдоподібно, 1895 р. н. Учасниця визвольної боротьби с. Буховичі. Вбита на своєму подвір'ї 17 січня 1946 р. З розповіді зв'язкового, станичного, фронтовика і учасника визвольних змагань, політв'язня, сина покійної, Павла Нагайла, 1926 р. н., того дня готувалася до Йорданських свят, одночасно готувала обід воякові СБ „Авантурі“ (родом десь із Рави-Руської), який квартирував у них. У хату раптом зайшли два емгебисти. В „Авантурі“ затявся пістолет. Він кинув його, вхопив автомат, вискочив на подвір'я за облавниками, які, перелякавшись, побігли до групи своїх, що були у приміщенні колишньої читальні „Просвіти“. Покинула хату і господиня Катерина. Через якийсь час вона повернулася до хати глянути до печі і забрати одяг для „Авантури“, який напівзодягнутий відступав поза хату до лісу. Побачивши на подвір'ї господиню, емгебисти чергами із автоматів тут же вбили її.

Від цього ж Павла Нагайла записано і багато цінних відомостей про боротьбу ОУН і УПА на Мостищині.

„**Око**“, невідомий вояк УПА, можливо СБ, керівник боївки, правдоподібно, із м. Городка (або його околиць). Убитий начебто разом з „Видрою“ – керівником СБ у Хідновицько-Гусаківському лісі. Похований або у с. Гориславичі, або у с. Буховичі. Мав дружину і двоє дітей.

Попільовський Павло, син Михайла і Стефанії, 7 лютого або 7 листопада 1927 р. н., с. Буховичі, псевдо „Іскра“. Як підпіль-

ник був на наших теренах, співпрацював з боївкою „Гамалії“, потім пішов воювати на Закерзоння у загін УПА. Був схоплений польсько-більшовицькими карателями, засуджений до страти 11 серпня 1947 року у м. Ряшеві (тепер Жешув, Польща). Страчений 26 серпня 1947 р. в м. Ряшеві. Мав неповних 20 років.

Попільовський Григорій, із с. Буховичі, член ОУН, вояк УПА. Загинув 1943 р. в лісі біля м. Добромила.

Саморіз Михайло, син Івана і Христини, 1923 р. н., с. Золотковичі, псевдо „Яскір“, освіта – 7 класів. Від 1942 року активний вояк УПА, член ОУН. У 1942–1943 рр. був на вишколі на Волині і там брав участь у боях. Вбитий під лісом під час облави 1947 р. між с. Буховичі і хут. Толуковичі. Поранений у ногу, на заклик емгебистів здатися, крикнув: „За волю!“ „За Україну!“ і вистрілив собі в голову. (Див. Золотковичі і „Всюди-сущий „Яскір““).

Сарахман, с. Раденичі, псевдо „Шпак“, із СБ. У жорстокому бою з облавниками був поранений у ногу (поле від Бухович до хут. Толукович), однак заліг і обстрілював облавників, декого із них поранив або вбив. Емгебисти відкликали жителя села (люди працювали в полі) Нагайла Стаха, щоб забрав від „Шпака“ зброю, однак останній окрикнув „Яскіра“. Той повернувся, добив пораненого „Шпака“, аби не попав живим в руки москалів, забрав зброю, передав наказ Нагайлові разом з „Авантюрою“ відступити і зникнути за кущами й деревами. Був 1947 рік.

За інформацією зв'язкової із с. Радохінці Степанії Мити, з ними тоді був ще вояк на псевдо „Граб“, який теж загинув.

Телятинський Іван, син Миколи, псевдо „Вовк“, 1926 р. н., с. Буховичі, підрайоновий господарний. Загинув у рідному селі 8.02.1946 р., вириваючись від облавників, які його схопили і ввели. Це було на роздоріжжі села, у бік вулиці до старої і тепер новозбудованої церков. Бойові друзі Івана хотіли його відбити від облавників, але їм не вдалося. Карателі були поранені, а І. Телятинський убитий.

Телятинський Мар'ян, с. Буховичі. Вояк УПА. Його сестра була замужем за Мироном Страшовським. Часто бував у с. Ятвяги. Де загинув – невідомо. (Від М. Чайківського із с. Ятвяги).

Телятинський Роман, с. Буховичі, син Івана. Жив навпроти церкви. Загинув десь 1944 р. раною осінню. Фіра привезла його смертельно пораненого в груди з с. Балич (або Билич, або Болянович). Завезли до селянина Старуньки, що поруч церкви.

Мертвого занесли до бабинця церкви в труні, аби не виявили в селі облавники. Ховали увечері. Хоронив, як гадають, о. Тесля (1873 р. н., рукоположений на священика 1901 р.) із с. Нагірного.

Телятинський Микола, син Миколи, псевдо „Сірий“, 1928 р. н., с. Буховичі. Загинув у с. Раденичі, 26.08.1948 р.

Фітель Василь, 1914 р. н., с. Молошковичі на Яворівщині, член ОУН від 1930 р. Районовий СБ, псевдо „Онишко“. Закінчив Яворівську гімназію, вчився у Львівській політехніці. В 1941–1943 рр. працював у Мостиському Центросоюзі і директором маслозаводу. Домовився із начальником більшовицького гарнізону в с. Боляновичі про особисту зустріч – як українець з українцем. Був там смертельно поранений емгебистами, перевезений до с. Буховичі, де діяли два партизанські шпиталі. Там помер і похований біля церкви в листопаді 1944 р.

Це підтвердила тодішня надрайонова санітарної служби (УЧХ) Анна Телятинська (потім Карванська, тепер Байляк) (див. „В пошуках „Онишка““), яка була запрошена мостиським „Меморіалом“ і приїхала на посвячення могили „Онишка“ 1 листопада 1994 р. із Америки. В м. Львові живуть два сини Васи-

Василь Фітель – районний СБ „Онишко“ з синами. Львів. 1943 р.
З родинного архіву Фітелів

(Зліва направо) Р. Телятинський, П. Кіндратович, П. Нагайло, М. Подоляк – дружина В. Фітеля, В. Зілінський. Ззаду хата гр. Старуньки, с. Буховичі. 1994 р.
Світлина з родинного архіву Фітелів-Подоляків

Хрест на могилі В. Фітеля – „Онишка“
З родинного архіву Фітелів-Подоляків

П. Нагайло, М. Подоляк, В. Зілінський, П. Кіндратович, Р. Телятинський біля могили „Онишка“ (зліва направо). 1994 р.
З родинного архіву Фітелів-Подоляків

Хор „Дзвін“ з м. Рудки, с. Буховичі. 1994 р.
Архів хору

Хор „Воля“ із Арламівської Волі (керівник Я. Шуп'яна)
і о. Павло (з с. Пнікута), с. Буховичі. 1999 р.

Архів хору

ля Фітеля – Володимир і Євген Подоляки, дружина „Онишка“ п. Марія Подоляк. У жовтні 1994 р. на могилі „Онишка“ біля церкви споруджено і освячено пам'ятник.

Приїхав на запрошення хор „Дзвін“ із м. Рудок під керівництвом знаного диригента Миколи Кушніра.

На початку листопада 1999 р. для відзначення 55-ої річниці трагічної смерті „Онишка“ заходом Мостиського районного „Меморіалу“ біля його могили в с. Буховичі зібралися родина, односельці, представники районного „Меморіалу“. Була запрошена і п. Ганна Байляк із США, та, очевидно, не змогла приїхати. Місцевий священник о. Михайло Галабут та о. Павло, парох із Пнікута, відправили панахиду. Запрошений „Меморіалом“ сільсько-церковний хор „Воля“ із с. Арламівська Воля (керівник Ярослава Шуп'яна) виконав низку патріотичних та релігійних пісень.

24 липня 1944 р. в час нападу польської боївки Армії Крайової та місцевих польських шовіністів на село Буховичі було

вбито старшого чоловіка Степана Наконечного, поза 70 літ, та його внуку Надійку, 14 років. Вони жили на краю села з боку польського села Пнікут. Буховичі потерпіли б ще більше, але окремі та залпові постріли охорони із села налякали напасників, і вони пішли мимо Бухович до с. Пакість (с. Нагірне), яке спалили, і вбили 23 його мешканців.

Бутитер Марія, донька Михайла, псевдо „Рибка“, 1924 р. н., с. Буховичі. Колишня підрайонова провідниця жіночої сітки ОУН. Станом на лютий 1946 р. – в підпіллі ОУН на території сіл Тамановичі, Мишлятичі, Ганьковичі, Буховичі. Подальша доля невідома. (Архів райкому компартії).

Була вагітна, здалася в безвиході більшовицьким властям під час облоги у с. Тамановичах, аби врятувати дитину. Ті, яких заарештували, твердять, що багатьох видала. Тепер проживає десь у східних областях України. Бог нехай буде їй суддя.

Буців

Розташоване за 2,5 км вправо від прикордонного села Шегині, що на міжнародній трасі Львів–Перемишль. Від 1948 р. село перебуває в прикордонній смугі. В центрі села дерев'яна церква св. Миколая (1600 р.)

Невідомий повстанець

Архів КГБ

Гузій (Гузіль) Іван, син Павла, 1914 р. н., с. Буців. Заарештований 1948 р. за зв'язок з УПА, вивезений в Кемеровську область. Помер там 1987 р.

Гузіль Катерина, донька Павла, 1893 р. н., с. Буців. Виселена за зв'язок з українським підпіллям 1948–1950 р. в Кемеровську область. Померла там 1989 р.

Зелез Марія, донька Михайла, 1908 р. н., с. Буців. За зв'язок з УПА вивезена в Архангельську область. Там померла і похована.

Зелез Михайло, син Дмитра, 1934 р. н., с. Буців. Вивезений в Архан-

гельську область за зв'язок родини з УПА (1945–1950 рр.). Повернувся тяжко хворий. Помер 1988 р. в м. Долина.

Зелес Теодор, син Павла, 1906 р. н., с. Буців. За зв'язок з УПА в 1945 р. вивезений в Архангельську область, Таншинський район. Десь там спочивають його останки.

Ревакович Семен, син Теодора, 1905 р. н., с. Буців. Засланий в Комі АССР за співпрацю з вояками УПА. Помер 1948 р. Похований у с. Відінга Єлісовського району.

Сень Катерина, донька Дмитра, 1909 р. н., с. Буців. Заслана 1945 р. в Кемерово за зв'язок з УПА. Померла там, невідомо, де і коли.

Верхівці

(до 1946 р. – Райтаревичі)

Село Райтаревичі, советською владою перейменоване на Верхівці, старовинне. Вперше згадується під 1377 р. З початком 1600-их років із Перемишля через це село проходила стратегічна королівська дорога. У селі згуртувалися великі сили райтарів (найманого польського війська), від чого завелася і назва „Райтаревичі“. Це військо, в разі потреби, із Перемишля через Райтаревичі, Садковичі йшло на Рудки, Комарно, Миколаїв до Глинянського тракту. В Комарно і Рудках ще й досі цей шлях називають „Райтарівська дорога“, хоч село Райтаревичі перейменували.

У селі є мурований храм св. Василя Великого, перебудований із латинської монастирської споруди 1837 р., згідно з реформою, яку провадив уряд Австрії.

Тепер поруч старого будується величавий мурований храм.

„Циган“ – невідомий вояк УПА, член ОУН, член особистої охорони керівника Старосамбірського районного проводу ОУН „Залізняка“. Загинув у с. Райтаревичі (Верхівці) 09.10.1946 р. Був на „особистому“ обліку в Крукеницькому райкомі партії і КГБ.

Інформація від п. Єви Щирби, 1930 р. н., с. Верхівці: „Залізник“ був середнього зросту, білявий, дуже гарний хлопець, завжди по-військовому підтягнений і дисциплінований.

Два невідомі вояки УПА у с. Верхівці 1949 або 1950 р. питали дорогу на Владипіль (2,5 км на північ). Їх спровадили, і во-

Невідомий повстанець
Архів КГБ

лікувати його. Лікар доповіла чоловікові-емгебисту, а той організував облаву. В безвиході, перебуваючи у селянина Данила Плюти, Сидорович вбився. То було 1947 р.

Сидорович Стах, син Кузьми, брат Євгена, 1928 р. н., с. Верхівці, вояк УПА, псевдо „Черешка“ або „Черемха“, групи „Довбуша“. Загинув невідомо де 04.11.1948 р. (райпартархів).

З інформації Єви Щирби, 1930 р. н., с. Верхівці: під час облави він, поранений у ногу, стрибнув у криницю. Карателі кинули туди гранату і потім понівечене тіло витягли і забрали до Крукенич.

Фатарига Володимир, син Ілька, 1922 р. н., с. Верхівці, вояк УПА, можливо, із СБ, член куцця „Оріха“. Загинув у с. Верхівці 20.05.1949 р. (архів КГБ).

За розповіддю його старшого брата Петра (народився 1919 р.), Володимир загинув у лісі під час облави 1949 р. на Зелені свята, коли йшов на вечерю додому.

Сидорович Андрій, син Кузьми, брат Євгена і Стаха Сидоровичів, 1929 р. н., с. Верхівці. Був заарештований. Не видав

ни мали б бути у хаті біля самого лісу в с. Владипіль або поруч (теж край лісу) у сусідній Волі Садківській. Вони, начебто, пробиралися на Львів. Хтось видав. Відбивалися довго, а потім застрелилися. Господар хати мав, здається, родину із Садкович і в Самборі. Прізвища і псевда вояків невідомі, вони були з інших теренів. Прізвище господаря хати, де вони загинули, теж невідоме.

Сидорович Євген, син Кузьми, 1923 р. н., с. Верхівці, член ОУН, вояк УПА. Був важко поранений за ставом у с. Боляновичі загоном Боляновицької застави. Уночі перевезений селянами до Верхівцець, де з метою конспірації його перенесли кожного дня в іншу хату, оскільки СБ змусила лікаря Крукеницької лікарні

таємниці перебування братів, засуджений на 10 або 15 років. З тюрми втік, пробрався додому, і його вбила погоня над якимсь озером.

Родину Стаха Куца – „Вуйка“, що загинув у Берестянах, вивезли на Сибір. Сини Казимир і Володимир, цьковані владою і сексотами, поміняли прізвища. Один з них одружився з естонкою і живе в Естонії, другий – невідомо де.

Вишенька

Розташоване за 12–13 км від райцентру на шляху Мостиська–Раденичі–Зав'язанці з лівим поворотом у с. Крисовичі. Перша письмова згадка про село датована 1130 р. До 1980 р. в селі була початкова школа з чотирма класами навчання.

За часів вільної України в селі побудовано для греко-католицьких мирян церкву Різдва Пресвятої Богородиці та церкву св. Петра і Павла для православної громади. Перед виборами 1946 р. більшовики для страху запалили село. Згоріло близько 6–7 господарств.

За твердженням о. П. Чавса в книзі „У вирі життя“, в цьому селі, на хуторі, в панському маєтку народився полковник УГА Альфред Бізанц (батько – німецький колоніст, мати – місцева українка). Мешканці Миколаївського району над Дністром твердять, що А. Бізанц народився на Миколаївщині, в селі Тернопілля.

У селі після I-ої світової війни господарство Бізанців занепадало і внаслідок націоналізації 1940 р. зовсім було зруйноване, але й по сьогодні існує назва „Бізанове поле“, „коло фільварку Бізана“. Ще й досі про доброту старого Бізанца говорять навколишні селяни. Його син Альфред Бізанц був полковником УГА, брав участь у багатьох боях. 1941–1944 років він був ініціатором створення української дивізії „Галичина“. Схоплений 1945 р. у Відні більшовицькою контррозвідкою, А. Бізанц у 1945 р. був розстріляний в Києві або в Москві. Між Вишенькою і Тернопіллям (стара назва – Дорнфельд), якісь взаємини, очевидно, були, можливо, поміщик Бізанц мав на Миколаївщині близьку родину або другий маєток.

Дум'як Теофіль, син Олекси, 1925 р. н., с. Вишенька. Псевдо „Кіт“. Член ОУН, вояк УПА. Він же „Гордий“ і „Чумак“.

Розвідник і зв'язковий Й. Дум'як – брат повстанця Т. Дум'яка – „Кота“. Біля нього сестра Софія. 1953 р.
З родинного архіву Дум'яків

Член СБ, за словами брата, Дум'яка Йосипа, часто їздив на коні майже однією дорогою. У червні 1947 р. „Кіт“ повинен був мати зустріч з братом Йосипом, а перед тим зустрівся на роздоріжжі Вишенька–Зав'язанці–Острожець із зв'язковим УПА, членом ОУН, вчителем із с. Зав'язанці (на жаль, невідомим), присланим звідкись туди на роботу. Після зустрічі вчитель натрапив на п'яного енкаведиського каральника (називали його Власовець), який убив його. На постріл прибіг Дум'як і тут зустрівся з групою облавників, які його поранили. Його привезли до Крукенич, і там через два дні, стікши кров'ю, він помер.

Невідомі вояки УПА
Архів КГБ

На зустріч тоді йшов у Вишеньку 14-річний брат Дум'яка Йосип, але, побачивши на возі важко пораненого брата, він повернувся і назирцем йшов за возом аж до Крукенич.

Поранений просив пити. Не дали. Віз його більшовицький лакей – „генерал міліції“ фірман Ліпецький, родом із с. Хлиплі, який, власне, і не схотів дати йому води.

Два дні перед виборами (8 лютого 1946 р.) енкаведисти спалили все господарство Дум'яків. Командував цим оперуповноважений Сухоруков, якого потім боївка УПА вбила у Гусакові. Всю родину Дум'яків вивезли в Кіровоградську область. А до того вони, як бездомні, скривалися у добрих людей (від Й. Дум'яка, 1933 р.н.).

Невідомий борець із Болянович загинув 1946 р. в одній із криївок під час облави карателів у с. Вишенці.

Савчак Дмитро, син Володимира, можливо, Назара, 1924 р. н., с. Вишенька. Вояк УПА, псевдо „Гордий“. Станом на лютий 1946 р. він був у боївці „Смілого“, с. Підліски. Загинув під час облави у с. Підліски на містку навесні 1946 р. або навесні 1948 р.

Сарахман Михайло, із с. Раденичі. Вбитий десь у тих околицях (Вишенька, Підліски, Чижевичі), похований начебто у Вишенці.

Сливка Микола, син Івана, 1927 р. н., с. Вишенька. Вояк з охорони райпроводу ОУН. Псевдо „Чумак“. Загинув 1953 р. в с. Тамановичі. За словами Й. Дум'яка, вчитель Іван Каралюс, родом із Вишеньки, живучи вже у Крукеничах у 1980 роках сказав йому, що районний Сливка – „Чумак“ був у нього в школі с. Тамановичі декілька днів поспіль. Над ранком одного дня пішов. Був у господаря, який видав його Міженецькому прикордонному загону. В останню мить бою з облавниками „Сливка“ підірвався гранатою, знищивши перед тим документи, які мав.*

Вовчишовичі

Розташоване на княжому шляху Перемишль–Мостиська–Рудки–Миколаїв, за 12,5 км від Мостиськ. Село ділить невеличкий потік з дивною і загадковою назвою Сікавиця. В селі є дерев'яна церква пророка Іллі, збудована 1909 р. Тут найскоріше було створено Товариство „Просвіта“.

Уперше село згадується у 1436 р. Під час облоги Львова військами Б. Хмельницького озброєні місцеві селяни розгромили і спалили двір польського графа у своєму селі і графські будівлі в сусідніх селах. Потім багато цих селян приєдналося до загонів „Батька Хмеля“.

У 1914–1919 рр. багато молодих добровольців вступали до лав УСС і УГА, багато ополченців допомагали УГА в боротьбі з поляками біля свого села та на відтинку Довгомостиська–Вовчухи–Городок.

* За даними архівів КГБ, Сливка Микола, син Івана – „Чумак“, 1927 р. н., с. Вишенька, загинув на хуторі Топільниця (с. Тамановичі – ?) 14.06.1949 р.

Група ентузіастів з місцевим учителем Григорієм Прокура- том у центрі села насипала могилу на честь загиблих вояків УСС, УГА і УПА. Покладена могила 1992 р. в присутності вели- кої кількості людей та священиків.

За інформацією мешканця хутора Велика Діброва п. Яро- слава Венгера, сина Романа, 1932 р. н., 1948 р. на хуторі Ве- лика Діброва, який належить до цього села (віддалений на 1,5 км) в хаті селянина Петра Качмаря під час облави виявлено чотирьох вояків УПА, які після відпочинку мали йти до с. Во- вчищовичі. У збройній сутичці був поранений невідомий вояк УПА. При наближенні до нього чекістів підірвався гранатою. Решта повстанців зуміла відступити. Мешканців хати і мерт- вого вояка УПА та своїх поранених (а можливо, і вбитих) облав- ники забрали до Судової Вишні. Господаря з сім'єю вивезли в Сибір.

Кміть Олекса, син Федора, псевдо „Спритний“ („Резвий“). За документами КГБ, есбіст куца „Сірого“, загинув 03.07.47 р., с. Вовчищовичі.

Вивезені в Сибір (ті, що залишились у пам'яті односельців): Злидник Микола, його дружина Меланія та сестра Меланія; Бардин Ганна, 65 років, з двома доньками: Марією і Стефою; Катинський Михайло з дружиною Катериною;

Харович Іван з дружиною, сином Михайлом, доньками Кате- риною та Марією;

Гірняк Параскевія з дітьми Євою, Розалією, Іваном, Катери- ною, Павлом. Іван помер на засланні, а Катерина ще й досі десь там. Неможливо встановити зв'язок з нею. Невідомо, чи вона жива.

Волиця

(до 1946 р.– Пядська Воля)

Перша письмова згадка датована 1433 р. Село лежить обабіч шосейної траси Львів–Перемишль за 6 км від райцентру.

На початку 90-х років ХХ століття, за священика о. Михай- ла Демківа, побудована велика мурована церква, названа на честь Благовіщення Пречистої Діви Марії.

Біля села проходить залізниця Львів–Перемишль, є зупинка з назвою Тщенець.

Вояки УПА. Перший справа – „Горальний“, вбитий у с. Волиця в 1947 р.

Архів КГБ

На зворотній стороні світлини з трьома вояками УПА, взятої автором із архіву КГБ в лютому 1992 р., напис: „Горальний“ убит у Волице 1947 года“. На лицьовій стороні світлини „Го- рального“ позначено хрестиком, значить, убитий.

Досі не встановлено, хто був цей повстанець і звідки він родом.

Косюра Михайло, син Степана, 1923 р. н., с. Вісько, Доб- ромильського повіту (тепер Польща), переселений у с. Волиця, був в УПА. Пропав безвісти на цих теренах. Можливо, він і є не- впізнаний „Горальний“. Батько його був Січковий старшина.

Косюра Степан, син Федора, 1896 р. н., с. Вісько. Був репре- сований за сина у 1947 р. і засланий на Урал, с. Чментемєнськ Челябінської області. Повернувся хворий 1960 р. Внаслідок тор- тур і перестуди помер. Похований у с. Волиця. Дата смерті невідома.

Волостків

Віддалене за 1 км від старовинної шосейно-асфальтної траси Рава-Руська–Яворів–Судова Вишня–Калинів–Дрогобич. Від Судової Вишні віддалене на 5 км.

У селі є кам'яна церква Івана Хрестителя 1903 р.

У 1913 р. створене товариство „Просвіта“, відновлене в 1922–1924 рр.

Баб'як Михайло, син Миколи, 1927 р. н., переселений із с. Стебенець Перемишльського повіту (Польща), вояк УПА, можливо, член ОУН, станичний. Загинув у Великому Любіні 1948 р. (родина жила у Волосткові). Місце загибелі і поховання невідоме.

Бутрак Володимир, 1927 р. н., с. Волостків, вояк УПА, псевдо „Антивуша“ і „Чубак“. Загинув в обляві на хуторі Завадові с. Стоянці разом з „Карим“ із Вуйкович і „Січовиком“ у 1948 році. Тіла їхні забрали на подвір'я тюрми Судової Вишні.

Гірняк Володимир, син Андрія, 1927 р. н., псевдо „Довгий“, с. Волостків. Вояк УПА. Загинув на теренах Судово-вишнянського району у 1947 р.

Демський Михайло, син Івана, 1927 р. н., с. Волостків, вояк УПА, керівник сільської групи, станичний. Загинув у с. Волостків 16.08.1949 р.

Олянин Антон, син Івана, із с. Волостків, вояк УПА. Загинув у с. Мистичі 19.09.1949 р.

Стефура Михайло, 1922 р. н., с. Волостків. Вояк УПА, начебто член ОУН, псевдо „Дуб“, провідник куца, провідник боївки після І. Чучоли. Загинув на Загородах (Судова Вишня) з двома невідомими друзями-повстанцями у 1947 р. Тіло забрали енкаведисти до Судової Вишні. Місце захоронення невідоме.

Фединський Іван, 1919 р. н., с. Волостків, член ОУН, вояк УПА, псевдо „Явір“. Куцований провідник ОУН. Згорів у хаті під час обляви в с. Мистичі разом із „Атанасом“ – Козаком Михайлом у 1947 р. Похований на цвинтарі с. Мистичі.

„Явір“ – невідомий вояк УПА, член ОУН із СБ, начебто родом із Волосткова. Загинув 1945 р. (від дружини „Тарасенка“ Ольги Дубик дізнаємося, що про цього мужнього воїна розказував їй сам „Тарасенко“).

Із розповіді п. О. Дубик: „Не можу замовчати про віддану зв'язкову, яка померла в жовтні 1999 р. Це **Дмитрів Осипа**, народжена 1925 р. в с. Волостків. Вона в УПА працювала зв'язко-

Невідомий повстанець

Архів КГБ

вою ще за німецької окупації. Хтось доніс німцям і вони хотіли її забрати в тюрму. Але місцевий священник, котрий знав німецьку мову, пішов до начальника, поговорив, попросив, і її німці відпустили. За її розповідями, вона за зв'язком ходила у Яворівський район постійно, плела для вояків УПА рукавиці і теплі шкарпетки, дуже багато знала повстанців на псевдо. Я навесні 1946 р. ходила до неї до хати. В неї на стриху був хворий повстанець, псевдо „Зимний“ (загинув потім 10.10.1948 р. у Королинському лісі). Мене скерувала підпільна медсестра на псевдо „Лена“. Сказала мені адресу і, знаючи, що я не медик, пояснила, що шприц готовий, тільки вколоти в руку. Я це виконала“...

„Орел“ – невідомий вояк УПА, начебто із СБ, вбив енкаведиста Щасливого і ранив оперуповноваженого Кочкіна. За інформацією п. Мирослава Ключаса – вчителя Волостківської школи, „Орел“ убитий разом із надрайоновим „Тарасенком“ у криївці Королинського лісу 1948 р. (див. Королино).

Канак Володимир, 1927 р. н., с. Волостків, вояк УПА, псевдо „Антивуша“. Загинув 1947 р. у Волосткові, за селом, в урочищі „Жолобатина“. Там похований.

Клек Іван, син Ілька, 1929 р. н., с. Стебенець (Польща), вояк УПА. Діяв на теренах району. Заарештований у 1949 р. „Покарання“ відбував у тюрмі Джезказгану, Кінгурі. Повернувся

хворий до Волосткова 1957 р. Помер 1996 р. Похований у своєму селі. (Інформація від Мирослава Ключаса с. Волостків).

Рибка Тадей – „Кучерявий“, 1927 р. н., с. Волостків. Загинув 1946 р., начебто в липні, між с. Липники і хутором Добушівка.

Воля Садківська

Село розташоване на розгалуженні Мостиська–Крукеничі–Самбір та Крукеничі–Хлиплі–Зав’язанці. В селі є початкова школа. За священика о. Миколи Мисіва наприкінці 90-х років ХХ століття побудована мурована церква святих Петра і Павла, освячена за о. Миколи Головецького 11 липня 2004 р.

Гриньків Ярослав, син Івана – „Лев“, 1927 р. н., с. Воля Садківська. Станичний. Загинув 12.10.1947 р. у с. Воля Садківська. (Див. Додаток № 3 до книги, с. 712).

Невідомий вояк УПА
Архів КГБ

Невідомий командир УПА
„Тарасенко“ (?)
Архів КГБ

Вуйковичі

Розташовані за 2 км від с. Твіржа, що на трасі Львів–Перемишль. Налічує близько 40 дворів.

Савка Михайло, син Івана, 1922 р. н., с. Вуйковичі (хут. Завадів). Убитий 1946 р. облавниками в жорстокому бою на хут. Завадів. За розповідями односельців, від імені яких повідомила мешканка с. Вуйкович Я. Шуп’яна:

„Біля с. Вуйкович є хутір Завадів, а там садиба Євгенії Дац. Там перебувало п’ять повстанців: „Тарасенко“ – командир СБ, „Дуб“, місцевий вояк УПА М. Савка і ще два невідомі повстанці. Видала їх сусідка Городецька Франка. Облава. Бій. Прикритий охороною, „Тарасенко“ відступив у поле. Люди, що жниували, замаскували його, облавників направили в іншу сторону. Двох невідомих повстанців-охоронців надрайонового „Тарасенка“ було вбито. Савка, поранений дільничним з Вуйкович Пазюком Іваном, сином Артема, добився. Поранений „Дуб“ добрався до хутора Добушівка, там лікувався у свого дядька. Подальша доля його невідома. Мертвих завезли у Судову Вишню. Це було вліті 1947 р.“.

Ув’язнені:

Боднарчук Галина, дочка Дмитра, 1925 р. н., с. Вуйковичі. Член ОУН. Заарештована і вивезена в Сибір за зв’язок з УПА. Там після катувань померла. Похована в Красноярському краї.

Дуда Євген, син Василя, 1925 р. н., с. Вуйковичі. Член ОУН. Заарештований і замучений у Дрогобицькій тюрмі 1949 р.

Кльоцко Іван, син Миколи, 1897 р. н., с. Вуйковичі, член ОУН. Заарештований у 1944 р. і замучений того ж року в Дрогобицькій тюрмі.

Кошик Йосип, син Михайла, 1903 р. н., с. Вуйковичі. За німецьких часів працював в українській поліції. Заарештований за зв’язок з ОУН. Замучений у Мордовії 1953 р.

Мороз Йосиф, син Івана, 1925 р. н., керівник ОУН у с. Стоянці Судово-вишнянського району. Загинув у с. Вуйковичі 07.11.1948 р. (архів КГБ) (див. Стоянці).

Примітка:

Про село Вуйковичі існує легенда, записана від старенької пані Франки Шуп’яної, 1901 р. н.: 250 або більше років тому у низовинній місцевості на південь від Твіржі, біля теперішніх Вуйкович, існувало досить велике графське поселення, яке

охоплювало землі аж по Твіржу і Липники. Навколо поселення був ліс. Власниця маєтку, коли помирала, віддала частину земель на півночі дітям, а решту на півдні залишила братам, тобто їхнім вуйкам. Скільки років пройшло, невідомо, але назва Вуйковичі, тобто вуйкові землі, залишилася. А там, де були графські будівлі (чомусь у мокрих низовинах), ще й досі виорюють цеглу і каміння.

Ганьковичі

Старе українське село розташоване поруч автодороги Мостиська–Нагірне–Гусаків–Доброміль–Нижанковичі.

У селі є дерев'яна церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії, збудована 1905 р.

Дорош Зеновій, син Василя, 1926 р. н., с. Ганьковичі. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Різун“. (Можливо, з СБ). Загинув, убитий облавниками, у Тамановичах у червні 1945 р.

Примітка:

Ярослав Дорош, син Івана, 1910 р. н., із с. Тамановичі розповідав: „Дорош був оточений енкаведистами в хаті Стоколоси на хут. Липки (недалеко від Таманович). Разом зі своїм побратимом вояком УПА Яковом Заморилом, сином Івана, зумів вийти з оточення. Вбили і поранили декількох москалів. Облавники переслідували його аж до Таманович, де він заліз у стодолі Довгуника, звідки і відстрілювався. Були вбиті облавники. Вистрілявши всі набої, в безвиході, покінчив із собою. Люди чули, як він крикнув: „Слава Україні!“ Це було в червні 1945 р. Тіло його відправили до Крукенич. Місце поховання невідоме.

Дорош Степан, син Василя, 1920 р. н., с. Ганьковичі. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Степан“, „Лев“, „Олег“, „Бандура“. Згадується у партзвітах Крукеницького району станом на 20.01.1945 р. як такий, що діяв у селах Тамановичі, Ганьковичі, Буховичі, Мишлятичі. Загинув у запеклому бою з енкаведистами. Поранивши і вбивши кількох нападників, витратив усі набої і підірвався гранатою. Це сталося в Тамановичах 1947 р. Тіло забрали до Крукенич і закопали у парку біля тюрми, райкому і райвиконкому.

Другий варіант: забрали до Крукенич, розіп'яли мертвого на дереві для залякування людей.

Дюба Микола, псевдо начебто „Тарас“, 1922 р. н., с. Ганьковичі. Член ОУН, вояк УПА, можливо, із СБ. Оточений, загинув на хут. Липки в лісі 1945 або 1946 р. Тіло забрали до Крукенич. Мав якийсь доволі високий ранг, бо були при ньому документи, і емгебисти дуже раділи і кричали, що спіймали велику птицю.

Заморило Яків, син Івана, 1922 р. н., с. Ганьковичі. Вояк УПА. Був оточений емгебистами у господаря Стоколоси на хут. Липки. Зумів відійти, але в перестрілці був поранений у живіт. Добрався додому, де від ран помер у червні 1945 р. Похований на цвинтарі с. Ганьковичі. Могила невідома.

Качмар Петро. Можливо, із с. Новосілок (Яворівського району). Вояк УПА. Загинув разом із Михайлом Шиловилом у с. Ганьковичі. Їхні тіла забрали до Крукенич.

„Олег“, невідомий вояк УПА, станичний с. Ганьковичі. Убитий у с. Тамановичі 01.03.1947 р.

Патерко Надія, донька Івана, 1929 р. н., с. Ганьковичі. Зв'язкова ОУН і УПА. Схоплена на зв'язку, замордована восени 1946 р. в Крукеницькій або Дрогобицькій тюрмі. На слідстві нікого не видала. За словами зв'язкової Ксенії Семен із Пнікута, родом із с. Хлиплі, Надія Патерко була дуже гарна дівчина, не хотіла йти на співпрацю з більшовиками і відмовилася бути наложницею прокурора Федора Кухаренка, внаслідок чого була по-звірячому замордована ще у Крукеницькій тюрмі.

Патерко Теодозій, син Івана, 1925 р. н., с. Ганьковичі. Член ОУН, вояк УПА. Вбитий 1944 р. Місце загибелі і поховання невідомі (див. Острожець: Патерко)

Телятинський Богдан, син Івана, 1923 р. н., с. Ганьковичі. Вояк УПА. Псевдо невідоме. Випадково спійманий, сидів у тюрмі у м. Стрий, там і закатований. Є версія, що закатований у Івано-Франківську.

Шиловило Михайло, правдоподібно, із с. Новосілки (Яворівського району). Вояк УПА, можливо, із СБ. Загинув у с. Ганьковичі разом із Качмарем Петром. Тіло забрали карателі до Крукенич.

Ув'язнені:

Дорош Василь, син Івана, 1892 р. н., с. Ганьковичі. Заарештований за синів, що були в УПА, засуджений і вивезений. Працював на каторжних роботах у Сибіру, де помер або замор-

Колишній вояк УПА Антон Бурий. Помер після заслання в м. Стрий
З родинного архіву О. Андрейко (м. Стрий)

Мислицька Юлія, донька Івана, 1913 р. н., с. Ганьковичі. Переховувала вояків УПА. Вивезена в Сибір, втекла. Заарештували, втекла вдруге. Хвору 1950 р. родина забрала з Сибіру. Померла в поїзді поблизу Москви. Похована на Янівському цвинтарі у Львові.

Сорока Стах, син Івана, 1910 р. н., с. Ганьковичі. За зв'язок з УПА вивезений у Сибір. Працював на каторжних роботах, помер, і десь там лежать його останки.

Примітка:

Зрадник або агент КГБ „Шрам“ лікувався і лежав у родині Духничів у с. Ганьковичі. Його лікувала дружина і сестра господаря. Потім, коли „Шрам“ в чині ст. лейтенанта ходив з облавниками, видав їх. Вони були вивезені у Сибір.

дований. Місце і час смерті невідомі.

Патерко Олекса, 1931 р. н., с. Ганьковичі. Заарештований 5 вересня 1946 року в с. Ганьковичі. Слідча тюрма у м. Дрогобичі. Засуджений військовим трибуналом за ст. 52-а, 10, 11, на 10 років таборів. Каторгу відбував у шахтах № 9, 10, 11, з Воркути. Проживає в м. Миколаїв, вул. П. Козлянюка.

Харош Катерина, донька Миколи, із с. Ганьковичі. Замучена в тюрмі м. Дрогобича, а її діти Микола, Марія, Зеновія померли в Сибірі від голоду і застуди.

Вивезені:

Мислицький Роман, 1911 р. н., с. Ганьковичі. Запідозрений у зв'язках з УПА, був виселений у Сибір. Помер, знесилений холодом і голодом, у потягу в 1947 р. Мертвого викинули з вагона десь у районі Уралу.

Годині

Розташоване за 5 км від райцентру Мостиська, за 1 км від залізничної станції Мостиська-1, на трасі Самбір–Мостиська–Яворів. Біля села протікає р. Січна – ліва притока р. Вишеньки. У 1997 та 1998 роках ця річка декілька разів виходила з берегів і розливалася аж під село, затоплюючи навіть новобудови. У селі є пам'ятник історії – дерев'яна церква Чесного Хреста, переве-

Н. Заяць, М. Лінчак, Я. Калужна – активісти села і пошукової групи „Меморіалу“ (зліва направо).
Годині, березень 2004 р.
Світлина Т. Зілінського

зена з гір і споруджена у с. Годині 1729 р., відновлена у 1850 р. Закінчується будівництво нової, мурованої церкви.

У 1994 р. біля сільської читальні встановлено погруддя Тараса Шевченка. Тут часто проводяться ювілейні заходи. 1993 р. з ініціативи директора школи М. Лінчака (тепер пенсіонер) в школі створено товариство „Соколята“ з покласними загонами, які названо на честь визначних українських діячів, з однойменним шкільним гербовим прапором. До війни Товариство „Луг“ у Годинях славилося на всю Львівщину, а прапор, вручений у Львові годинівському „Лугові“ у 1933 р., зберігається в одному із музеїв Австрії.

У 1989 р. в селі з ініціативи п. Наталії Заяць та Михайла Лінчака створено хор, який з патріотичними піснями виступав у своєму та навколишніх селах. Ним керував відомий вчитель, інспектор райвно Олександр Лазурко. У 1991 р. з ініціативи пп. Наталії Заяць, Михайла Лінчака та Ярослави Калужної за допомогою вчительки Марії Стецини в селі проведено перший у районі фестин, у якому взяло участь багато самодіяльних колективів сіл та району.

22 червня 1941 р., коли вибухнула війна між більшовиками і фашистами, енкаведисти заарештували діячів „Просвіти“, „Лугу“ й інших активних мешканців села:

Федицю Мирона, нар. 16 січня 1911 р. (30 років).

Федицю Пелагею, нар. 20 лютого 1918 р. (23 роки)

Шаругу Терентія, нар. 8 травня 1923 р. (18 років).

Шийку Євдокію, нар. 14 березня 1914 р. (27 років).

Шийку Олексу, нар. 30 березня 1916 р. (25 років).

Усіх їх завезли до Судової Вишні, а на другий день, 23 червня, їх там замучили у тюрмі.

Після втечі більшовиків понівечені тіла годинівців були поховані на цвинтарі рідного села.

Тепер їм у Годинях побудовано могилу-пам'ятник.

Білик Василь, син Федора, 1912 р. н., с. Лапшин Бережанського району (Тернопільщина). Закінчив Бережанську гімназію і Львівську промислову школу, був одружений із Ганною Келюх із с. Годині. У липні 1944 р. з родиною переїхав у с. Годині. Після приходу більшовиків перейшов на нелегальне становище як член ОУН. Вступив в УПА. Увечері 27 вересня 1945 р. у збройній сутичці з емгебистами був смертельно поранений за хатами між лікарнею і читальнею. Помер і похований на місцевому цвинтарі. Залишив троє дітей і дружину.

Могила годинівців, розстріляних більшовиками в 1941 р.

Світлина автора

Вовк Микола, син Дмитра, 11 січня 1923 р. н., с. Годині. Вояк УПА, можливо, член ОУН. Загинув в цьому селі від рук НКВД 25 квітня 1945 р. Похований сестрою Ганною в с. Годині.

Зарічний Іван, син Андрія, 24 квітня 1923 р. н., с. Годині. Псевдо „Богун“. Член ОУН від 1940 р., вояк УПА. Був зв'язковим, станичним с. Годині. Заарештований у Годинях у червні 1947, а засуджений військовим трибуналом у серпні того ж року за Ст. 54 1а – 11 на 10 років таборів і 5 років позбавлення прав. Відбував покарання в Казахській РСР на мідних рудниках. Останній час проживав у Роздолі Миколаївського району Львівської області. Помер 30 квітня 1999 р.

Зарічний Михайло, син Івана, 1915 р. н. (згідно з архівами КГБ – 1912 р. н.), с. Годині. Вояк УПА. Учасник куща „Гарбуза“. Загинув у сутичці з НКВД 05.09.1948 р. Похований у с. Годині на цвинтарі.

Зарічний Федір, син Івана, 1912 р. н., с. Годині. Вояк УПА. Загинув у криївці між Гостинцевим і Твіржою, підірвався гранатою у серпні 1947 р. Тіло забрали облавники.

Отець Петро Вовк (Волянович)
З родинного архіву

Івановський Прокіп, син Григорія, 1914 р. н., с. Годині. Член ОУН, вояк УПА. Загинув під час облави в с. Соколя в серпні 1948 р. Місце поховання невідоме.

„Сергій“, невідомий вояк УПА, стрілець куща „Шувара“. Загинув у с. Годині 27.12.1947 р.

Стефаниця Михайло, син Миколи, 15 травня 1914 р. н., с. Годині. Псевдо „Прямовський“. Загинув у с. Підгать 1947 р., потрапивши на засідку.

„Прямовський“, схоплений перший раз, зумів вирватися. Поранений біля господарства Лінчака у с. Годині, він зумів утекти і вилікуватися в с. Волиця (тоді Лядська Воля). Другий раз через півроку був оточений і схоплений (за ним довго слідували). Його вбили в одній із хат с. Підгать, а потім там, біля залізничного

насипу, десь закопали. Останки його досі не знайдено. Хата, у якій вбили Михайла Стефаницю, збереглася. За свідченням очевидців, у цій хаті були ще знищені невідомі вояки.

У жовтні 1998 року на місці, де стояла хата Михайла Стефаниці в с. Годині, чотири священики, за великої кількості односельців та громадсько-політичних сил району, посвятили пам'ятну фігуру, яку побудували за свої кошти колишні сусіди Стефаниці – сім'я Босих. Захід було організовано районним „Меморіалом“ за матеріальною допомогою сім'ї Босих.

Досі невідомо ким фактично був М. Стефаниця, хто і чому його переслідував та хто його вбив. Думки односельців про це суперечливі.

Розстріляні, закатовані:

Зарічний Федір, с. Годині. Абсолювент Перемишльської гімназії, сотник української поліції в Києві. Замордований більшовиками за приналежність до ОУН. Правдоподібно, це сталося 1942 р. біля Києва.

Отець Петро Вовк (Волянович) з дітьми і батьками
після св. Причастя. 1943 р.
З родинного архіву

Отець Вовк Петро (Волянович), 1910 р. н., с. Годині. Рукоположений на священика 10 травня 1936 р. Служив на різних парафіях, остання – села Олешичі та Грушів на Закарзонні. Восени 1945 р. банда польських шовіністів по відправі зайшла до парафіяльного будинку, смертельно його поранила, після чого домучила і відрізала пилою голову. Головними катами були Заремба і Юха із села Олешич. Похований о. Петро у сусідньому селі Горинець.

Образок з першої св. служби Божої о. П. Вовка (Воляновича) в с. Годині. 10.05.1936 р.
З родинного архіву

**Активісти с. Годині після відзначення
190-ї річниці від дня народження Т. Шевченка,
8 березня 2004 р.**

Світлина Т. Зілінського

Отець Заяць Антін, син Михайла, с. Годині, довголітній священник села Курники, що на Яворівщині. Внаслідок будівництва військового полігону 1940–1941 та 1944–1950 рр. село, в числі багатьох інших, знищене, а мешканці виселені. Отець Заяць був виселений у якесь із сусідніх сіл коло Немирова. Там був замордований у 1945 (46) р. бандою АҚ. Вбитого віднайшли зі зв'язаними колючим дротом руками і ногами та прибитого цвяхами до дерева за язик.

**Автор у гостях у 94-річної Іванни Заяць-Крив'як (в центрі),
батька якої закатували в Балигороді поляки ще у 1931 р.
Зліва У. Худа, с. Годині. 2002 р.**

Світлина В. Саламахи

Іванна Крив'як-Заяць розповідала, що її батька – брата о. Антона – **Зайця Володимира**, священника із с. Годині, було закатовано польськими шовіністами в 1931 р. в с. Поляна біля Балигороду на Лемківщині.

Гориславичі

За переказами, це старе княже село, про що свідчить сама назва. В центрі дерев'яна церква св. Покрови (1929 р.). Село на віддалі 0, 8 км від траси Мостиська–Гусаків–Доброміль, за 1,5 км від с. Гусаків.

У Гориславичах у 1944–1945 рр. була вишкільна криївка з приміщенням для навчання 15 боївкарів. Фактично ця криївка не розконтспірована досі, хоч декому відомо, що така була на території Гориславич чи Гостиславич, бо ці обидві назви творять одне нероздільне село.

Винарчук Федір, син Василя, 1927 р. н., с. Гориславичі. Вояк УПА. Загинув 1945 р. невідомо де.

Галик Григорій, син Ярослава, 1907 р. н., с. Гориславичі. Районний провідник ОУН. Загинув внаслідок зради у своєму селі в грудні 1944 р. Похований на цвинтарі в с. Гориславичі.

Грендус Тимофій, син Михайла, 1923 р. н., с. Гориславичі. Станом на листопад 1945 р. діяв сам, співпрацював з боївкою „Гамалії“. Провідник СБ УПА, псевдо „Кобзар“. Загинув у с. Арламівська Воля у жовтні 1947 р. разом із сотенним „Байдою“.

Качмарик Михайло, син Андрія, 1928 р. н., с. Гориславичі. Вояк УПА, псевдо „Борсук“. Поранений, був заарештований. Загинув у Мордовії 1949 р. Нікого не видав.

Крайний Микола, син Степана, с. Гориславичі. Вояк УПА. Випадково схоплений емгебистами. Закатований у тюрмі невідомо де і коли. Нікого не зрадив.

Коваль Григорій, син Івана, 1908 р. н., с. Гориславичі. Районовий провідник ОУН. Вояк УПА. Псевдо невідоме. Станом на листопад 1945 р. діяв з боївкою „Гамалії“, загинув 04.06.1947 р.

Марасник Михайло, син Стаха, с. Гориславичі. Вояк УПА. Загинув невідомо, у якому місці і коли.

Повстанці (зліва направо): Н. Н., „Лютий“ (?), С. Куц з с. Верхівці
Архів КГБ

Невідомий вояк УПА, можливо командир, загинув у селі Гориславичі в 1944 або 1946 році.

„**Мирон**“, невідомий вояк УПА, член ОУН, провідник Крукеницького районного проводу ОУН, загинув у с. Гориславичі 08.12.1947 р. (архів КГБ). Цілком можливо, що це одна і та сама особа – командир, який був у криївці – типографії в господаря Григорія Федорчика, коли була видана криївка (тобто 8 грудня 1947 р.).

Невідомий вояк УПА, начебто священник або син священника. Правдоподібно, із Засяння. Загинув у с. Гориславичі.

Невідомий вояк УПА, загинув десь у 1946 р. в с. Гориславичі.

Невідомий вояк УПА, загинув у с. Гориславичі 1948 р. Начебто син священника, очевидно, із Закерзоння.

Стисло Катерина, 1927 р. н., с. Гориславичі. Загинула в с. Гориславичі 28.06.1948 р.

У наш час в с. Гориславичі йдуть, документально не підтвержені, перегуки і розмови, що Стисло Катерина вбита СБ за те, що видала криївку-типографію, яка була в stodолі Григорія Федорчика (де загинув господар і вояк УПА), 8 грудня 1947 р.

Копія листівки, переданої Тадеєм Кошиком (с. Стоянці), 1993 р.
Оригінал переданий „Меморіалом“ українцям м. Лідс (Англія)

Невідомий командир УПА
"Орел" (?) або "Треф" (?)
Архів КГБ

Стисло могли вбити й „Упирі“ (лжебандерівці), котрі снували своє павутиння на гусаківському кущі, діяв заодно з ними потаємно і зрадник „Шрам“, що був там до 1950–1951 рр., а Катерина Стисло вбита 28.06.1948 р., про що зазначено в архівах КГБ.

Тирусъ Теодор, син Гаврила, 1914 р. н., с. Гориславичі. Псевдо „Береза“. Член ОУН і вояк УПА. Схоплений карателями, будучи поранений у бою (було вбито двох емгебистів і одного поранено) 8 грудня 1944 р. Закатований у Воркуті 1949 р. Славний син України лежить там у вічній мерзлоті.

Турко Григорій, син Петра, 1916 р. н., с. Гориславичі. Станичний УПА. У грудні 1944 р. потрапив у засідку в с. Боратичі, де був убитий, але перед тим застрелив двох емгебистів. Місце поховання невідоме. Він, напевно, був або пробирався у цент-

ральну боївку „Вовка“ – керівника вишколу. Вишкіл був організований у підземеллі Боратицької гори ще 1943 р.

Хохоляк Мирон, син Григорія, 1927 р. н., с. Гориславичі. Вояк УПА. Випадково заарештований, невідомо, де засуджений. Закатований у Мордовії. Нікого не видав.

Федорчик Григорій, син Івана, 1901 р. н., с. Гориславичі. Член ОУН. Загинув 8 грудня 1947 р. у себе вдома на підвір'ї, за розповіддю, під час облави.

...В його хаті часто квартирували вояки УПА. У stodолі була добре замаскована криївка, у якій була якогось типу типографія. Її хтось видав. Емгебисти змусили господаря йти туди першим і вбили. Редактор цієї типографії зірвався гранатою.

Федорчак Василь, син Миколи, 1903 р., с. Гориславичі. Член ОУН, вояк УПА. Загинув у відкритому бою з карателями в Нижанковичах.

Качмарик Сва, донька Івана, 1912 р. н., с. Гориславичі, вчителька, підрайоновий провідник жіночої мережі ОУН. Станом на

лютий 1946 р. – підпільниця ОУН в с. Радохінці. Дальша її доля невідома. За неточними даними, вбита і похована у с. Радохінці.

Марасник Микола, син Стаха, 1921 р. н., с. Гориславичі. Станом на лютий 1946 р. був у боївці „Моряка“, с. Гусаків. Дальша його доля невідома.

Ув'язнені:

Качмарик Тимофій, син Миколи, 1917 р. н. Був стрибком. Заарештований за зв'язок з УПА. Завезений 1949 р. у Казахстан. Там помер.

Мельник Марія, донька Тимофія, 1925 р. н., с. Гориславичі. Член ОУН. 1949 р., згодом, була схоплена як зв'язкова УПА. Повернулася хвора у своє село, померла 1983 р.

Тирусъ Теодор, син Гаврила, 1913 р. н., с. Гориславичі. За зв'язки з УПА 1944 р. завезений у Воркуту. Помер після знуцання і хвороби у таборі невідомо коли.

Крутий Іван, 1927 р. н., с. Гориславичі. Згодом, член ОУН, зв'язаний з УПА. Завезений 1945 р. в Кінгір. Там помер невідомо коли. Можливо, в повстанні в'язнів проти каторжних табірних умов.

Гостинцеве

(Пляшки Гостинцеві)

Перша письмова згадка про село датована 1489 р. У селі є дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці з 1690 р. Розкинулось село по обидва боки автотраси Львів – Перемишль, за 2,5 км від залізничної станції Арламівська Воля і за 2,5 км від м. Мостиська.

Андрейко Григорій, син Петра, 1920 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН і УПА. Служив в українській поліції в Мостиськах. Був у сотні „Сяна“. Під час бою з більшовиками 20 червня 1945 р. біля с. Гостинцеве, під Добошівкою, був поранений, схоплений емгебистами і засуджений на 20 років. 11 років відбув на каторзі, повернувся хворий до Стрия, де жила його дружина Ольга Баб'як-Андрейко–„Уляна“, із Селиськ. Помер 1966 р.

22 червня 1945 р. в облаві була заарештована в с. Гостинцеве і його дружина Ольга Баб'як–„Уляна“, теренова ОУН з УЧХ на Мостищині. Засуджена на 20 років каторги.

Андрейко Григорій
З родинного архіву

Андрейко Ольга
З родинного архіву

У розмові в неї вдома у м. Стрию п. Ольга Баб'як-Андрейко-„Уляна“, розповідала мені, що „...в бою, який продовжувався від с. Санники, а далі біля хутора Добошівка, Гостинцеве і до с. Арламівська Воля, мій чоловік, вояк УПА Григорій Андрейко, був поранений і схоплений більшовиками, а потім засуджений. Помер, повернувшись із каторги, у м. Стрию“.

Щодо сотні „Сяна“, то вона з важкими боями відходила через Гостинцеве. Великих втрат зазнала на хуторах Арламівської Волі і Соколі, де була оточена значною кількістю більшовицьких військ, і лише невелика жменька їх із сотні прорвалася на Яворівщину. Дальша її доля невідома.

У листі до мене від 29.01.2001 р. пані Ольга Андрейко-Баб'як-„Уляна“ розповідає:

„Сотня „Сяна“ квартирувала в селах Боляновичі, Ганьковичі, потім у с. Санники, заходила і в с. Гостинцеве, а днювала біля Санників у лісі, де й відбувся бій. Їх оточили енкаведисти, котрих навів „Володя“ (який начебто був родом з Волині). В одному із боїв він здався хлопцям, і вони дарували йому життя, а через деякий час він „віддячив“ – втік і навів чекістів на сотню „Сяна“. Звідки прийшов „Сян“ – невідомо. В цю пору багато сотень УПА робили рейди, кожна сотня мала

свій напрям. Через два дні після бою, під час облави, я була заарештована 22 червня 1945 р. Засудили мене в Дрогобичі на 20 років каторжних робіт. Ув'язнення відбувала на Воркуті. Відбула 11 років, 1956 р. була звільнена. Народилася 11 листопада 1923 р. у с. Селиська коло Перемишля. Живу тепер у м. Стрию“.

За словами п. І. Шпильчака, 1936 р. н., уродженця селища Гусаків (тепер проживає у США), сам сотенний „Сян“ загинув у с. Радохінці 1945 р. Далі сотня, яка набула слави на Мостищині, очевидно, була названа сотнею „Сяна“. (Лист п. Шпильчака до автора 05.03.2001 р.)

Боцько Іван, син Йосифа, 25 січня 1920 р. н., с. Гостинцеве. Вояк УПА.

Федина Степан, син Андрія, 16 січня 1923 р. н., с. Гостинцеве. Вояк УПА. Їх двох підстерegli емгебисти, які поверталися з облави з якогось села на автах. Івана Боцька було вбито відразу в сутичці, Степан Федина був важко поранений і добив-

І. Дробний, громадський діяч с. Гостинцеве біля могили вояків УПА. 1999 р.

Фото автора

ся сам. Це було 1946 р. Їхні тіла забрали до Мостиськ. Є ще інші маловідомі, можливо, недостовірні версії.

Бочак (Бучак) Григорій, син Степана, псевдо „Замостяк“, 1919 р. н., із Соколі. Убитий у Гостинцевому і там похований. Рік – невідомий. За матеріалами партархіву району станом на 15.11.1945 р.– командир районної боївки жандармерії, станом на 10.11.1947 р.– командир неустійненої боївки СБ. Подальша доля не з'ясована.

Герик Василь, син Івана, 24.04.1927 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Чорній“. Був дуже гарний і добрий. Пробирався у своє село, яке було оточене чекістами. Його побачили. Під час відступу поранений Василь застрелився. Похований у Гостинцевому 1946 р. (Інформація від І. Дробного).

Горак Володимир із с. Гостинцеве. Вчився у Перемишльській гімназії за кошти священника о. Білика із Арламівської Волі. Член ОУН. Був начальником поліції у Глинній Наварії. Командир УПА. Поранений за с. Рудники перед с. Підгать (Підвалля). Зміг пробігти через кладку на р. Вишенька і добрався до Арламівської Волі. Хтось побачив і видав карателям. Важко пораненого москалі забрали до Дрогобича. Засудили до смертної кари. Дальша його доля невідома.

Добуш Григорій, син Миколи, можливо, 1921 р. н. Вояк УПА. Член ОУН. Зв'язковий „Яструба“. Загинув у селі Ляшки Гостинцеві 03.02.1945 р.

Дудка Петро, син Михайла, 1928 р. н., с. Гостинцеве. Член загону „Шувара“, загинув у с. Гостинцеве 23.09.1947 р.

Івах Теодор, син Дмитра, 22 лютого 1903 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН. Працював на залізниці. Повертаючись з роботи вночі, йшов дорогою з бійцем УПА, очевидно, мав з ним постійний зв'язок. Вбиті обидва із засідки. Це трапилося 25 травня 1945 р. Ім'я вояка УПА досі невідоме.

Качмар (або Качмарик), очевидно, із Соколі. Загинув у Гостинцевому (Ляшках Гостинцевих).

Кечур Гаврило, син Василя, 5 квітня 1924 р. н., с. Гостинцеве. Дивізійник, член ОУН і УПА, псевдо „Рибак“. Правдоподібно, був у СБ. За словами зв'язкових, хлопець геройський. Точне місце загибелі невідоме. За деякими даними, загинув у бої в лісі с. Королино або біля Королино, за іншими – на Передмісті Судової Вишні або на Загородах міста. Можливо, у жовтні 1948 р.

Листок-плакат „Під Крутами, під Базаром“

Худ. Ніл Хасевич

Рокицький Іван. 1948 р.
З родинного архіву

Кисіль (або **Кісіль**) Іван, 1926 р. н., с. Мужилівичі (Яворівщина). Вояк УПА. Був поранений у сутичці з карателями в с. Гостинцеве. Там і помер. Похований у лісі Грабець.

Кошик Михайло, син Григорія, 1919 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Запорожець“. Відбиваючись від облавників, загинув в бою у лісі поблизу хут. Добошівка і села Липники 1945 р. Тіло його не знайдене. Очевидно, облавники забрали в Мостиська.

Крив'як Олекса, син Михайла, 1924 (1922) р. н., с. Острожець. Вояк УПА. Вбитий в нерівному бою під час облави в Гостинцевому 1945 р.

Кур Василь, 1924 р. н., с. Гостинцеве. Пішов із загоном УПА на Закарпаття. Деся там, можливо, 1948 р. загинув.

„Гарбуз“ – невідомий старшина УПА, загинув у с. Гостинцеве.

„Ворон“ – невідомий вояк УПА. За списком архівів КГБ, Вовчак Григорій. У 1946 р. згорів у хаті господаря Ламаха в с. Гостинцеве. (Інформація від І. Дробного). За відомістю із архівів КГБ, пропагандист районного проводу ОУН „Донецького“ („Донця“.– В. З.). Загинув у с. Гостинцеве 05.02.1947 р.

Оверко Федір з Верблян (Яворівщина), псевдо „Буревій“. Загинув у с. Гостинцеве разом із „Соловієм“ (див. Мостиська). За словами Марійки Турби із Твіржі, „Буревій“ закінчив духовну семінарію. Обидва були зв'язковими, підпорядковувалися керівникам надрайону, котрі квартирували у Твіржі (господарство Турби). Керівники цієї спецбоївки перебазувалися із Твіржі на Загороди біля Судової Вишні, там, зражені зв'язковою, були атаковані облавниками і загинули* (див. Твіржа).

Рокицький Іван, син Степана, 12 квітня 1928 р. н., с. Шешорівичі, псевдо „Нестор“, „Кобзар“, „Кармелюк“. Член ОУН, вояк УПА. Загинув у Гостинцевому 11 липня 1951 р. (точна дата зі слів брата Євгена) на подвір'ї Миколи Ількова. Тоді вбито двох чи трьох вояків УПА. Один із них, можливо, Микола Солтис із цього села (хоч він начебто загинув 1948 р.).

Їх вислідив і видав негідник „Крупа“, ніби вояк УПА, а насправді зрадник – агент МГБ (він же Євстахій Маланчук – стверджує брат Івана Рокицького Євген). Цей же „Крупа“ ще у жовтні 1948 р. видав криївку в лісі с. Королино, де загинуло 8 вояків (чи командирів?) на чолі з надрайоновим „Тарасенком“ (Петром Прокоповим із Селиськ Перемишлянського району).

* Через 50 років тюрем, катувань і поневірянь, у нелегкий теперішній час, маючи важку хворобу, Марія Турба-Самалюк не забула декалогу, якого навчив її „Буревій“, і весь, напам'ять написаний, прислала авторів з Полтавської області, де зараз проживає, бо у важкі години вона його повторює і ним живе.

Її фізично зламала важка недуга, започаткована ще в таборах, її знесли важкий стан сім'ї, та після всіх переживань вона й досі сильна духом, бо ж знала і знає, що:

*За в'язнем в'язень одстраждає,
але настане легший час,
і добрим словом спогадає
потомок вільний мертвих нас.*

Бо так сказав поет Павло Грабовський, який вірив у майбутність України, вмираючи на засланні в Сибірі.

Потім з допомогою „Крупи“ були захоплені і розстріляні ще три вояки УПА.

Вбиті в Гостинцевому були забрані до Мостиськ і закопані на старому цвинтарі.

НЕ ГНІВАЙТЕСЬ, ДОРОГЕНЬКІ, НА МЕНЕ

Не заплаче мати,
Та й над головою,
Не посадить м'яти
На могилу твою.

Р. Купчинський

Із останнього листа вояка УПА Івана Рокицького (родом із Шешорович) за 7 днів до героїчної його загибелі у далекий Хабаровський край, де були вивезені його батьки і брат Євген.

„...Дороженькі мої! Не гнівайтесь на мене. Я інакше не зміг. Цілую Вас, дорогі тату, і Вас, дорогі мамо, в руки, а Тебе, дорогий братчику Геню, цілую в уста... Прощайте!“

Лист датований і відправлений із с. Малнів у Хабаровськ, а для конспірації підписаний зворотним адресатом на прізвище Володимир Рожак.

Датований лист 4 липня 1951 р., а вбитий Іван був у Гостинцевому 11 липня 1951 р., з вини зрадника „Крупи“, який був з ним тоді в одній криївці і „здався“. „Крупа“ ще від 1948 р. або й раніше працював на КГБ (за розповіддю Рокицького Євгена, брата бл.п. Івана Рокицького, який проживав у смт. Брюховичі, помер навесні 2002 р.).

Примітка:

Після храмового празника св. Йосафата 24 листопада, можливо, 1948 р. була сутичка Івана Рокицького як члена ОУН, що ходив легально, із групою стрибків у с. Шешоровичі. Його затримали. Він, показуючи документ, витяг револьвер і був би всіх постріляв, але набій в цівці став наперекіс і лише кожного поранив. Тоді забіг до сусіда, взяв коня, сів і поїхав. Відтоді перейшов у діючу УПА. Одним із стрибків був Й. М. із Судової Вишні. Дуже недобра і вперта людина, особливо після випивки, якою не нехтував (за розповідями селян с. Шешоровичі і підтвердженням від брата Є. Рокицького).

Якось Іван Рокицький, псевдо „Нестор“, був із групою на цвинтарі у с. Санники. Їх було четверо, у т. ч. „Орел“. Облавники наступали на село. Упівці відкрили вогонь по облавниках, які, хоч їх було багато, відступили, залишивши пораниених і вбитих, від котрих „хлопці“ забрали зброю і боєприпаси.

Рубай Григорій, с.Новосілки (Яворівщина). Вояк УПА. Загинув у с. Ляшки Гостинцеві (Гостинцеве). Коли загинув і де лежать його останки, невідомо.

Солтис Микола, син Стефана, 22 червня 1920 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН, вояк УПА. Можливо, мав якийсь командирський чин. Псевдо „Довбуш“. Кущовий „Донського“. Йдучи у своє село, потрапив у засідку в полі неподалік села і був поранений. Підірвався гранатою. (Архіви КГБ, 24.06.1947 р.). Похований, згодом, у м. Мостиська. Це за твердженням родичів М. Солтиса і Й. Солтиса із Твіржі, а за словами І. Дробного із с. Гостинцеве, він похований у с. Гостинцеве на цвинтарі. Досі розшукує його місце поховання сестра Настя, яка мешкає у Львові, та пошукова група „Меморіалу“.

Федина Володимир, син Микити, 23 червня 1918 р. н., с. Гостинцеве. Вояк УПА. Був у криївці. Хату оточили емгебисти. Здаватися відмовився і застрелився. Було це 1946 р. Похований у братській могилі с. Гостинцеве.

Філь Степан, 1924 р. н., с. Глиниці (Яворівщина). Член ОУН, в УПА від 1943 р. Загинув у с. Гостинцеве. Де лежать його кості, невідомо.

Ув'язнені:

Андрейко Іван, син Олекси, 3 березня 1915 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН. Загинув 1950 р. під час нещасного випадку. Очевидно, це був навмисний наїзд на нього трактором на руднику, де Андрейко відбував каторгу. Похований в Усть-Абанакському районі, с. Ігоргол.

Антоняк Тарас, син Івана, 5 липня 1899 р. н., с. Черневе. Заарештований за участь в ОУН, ув'язнений, вивезений у Сибір 1947 р. Підточений хворобою, повернувся і помер 1976 року в с. Гостинцеве.

Бакай Федір, син Степана, 23.03.1919 р. н., с. Гостинцеве. Служив у Червоній Армії, до якої був мобілізований 1940 р. Повернувся додому. 1944 р. не пішов на фронт. 1946 р. ув'язнений за участь в ОУН і засланий у Сибір. Повернувшись тяжко хворий додому, 9.07.1976 р. помер. Похований у с. Гостинцеве.

Горак Дарія, донька Гаврила, 1917 р. н., с. Гостинцеве. Зв'язкова ОУН, вояк УПА. Ув'язнена 1946 р. Вивезена на далеку Північ. Померла в Луганську 1989 р.

Зуб Василь, син Гната, 23 січня 1916 р. н., с. Гостинцеве. Ув'язнений 1948 р. за участь у підпільній боротьбі. Вивезений на Північ. Повернувся хворий, помер у Гостинцевому 1983 р.

Іванович Григорій, син Івана, 1909 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН. Входив до керівництва „Просвіти“, був керівником „Лу-гу“. Заарештований НКВД 1939 р. Замордований невідомо коли і де. Є припущення, що міг бути розстріляний біля м. Добромиля і кинутий у шахти Саліни, де знищено 3600 людей, або розстріляний ще у Судовій Вишні, куди міг бути завезений. Донька Ганна, 1935 р. н., репресована 1944 р. Сім'я в складі 6 осіб, у т. ч. двоє малих дітей, була вивезена в Сибір і перебувала там до 1956 р.

Ільків Марія, донька Миколи, 1921 р. н., с. Гостинцеве. 1950 р. ув'язнена за участь у підпіллі. Померла 1997 року у с. Гостинцеве.

Карп'як Іван, син Дмитра, 5 березня 1909 р. н., с. Гостинцеве. Ув'язнений за участь в ОУН. Розбитий хворобою, але сильний духом повернувся додому. Помер у Гостинцевому 2 липня 1967 р.

Карп'як Михайло, син Дмитра, 1919 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН до війни. Заарештований НКВД на полюванні у 1939 р. Був засуджений і додому не повернувся. Є припущення, що загинув у тюрмі м. Дрогобича, у Львові або в Соляноватці (Саліна) біля Добромиля.

Конюховський Федір, син Василя, 15 лютого 1882 р. н., с. Гостинцеве. За зв'язок з ОУН сина Григорія заарештований 1941 р. Помер 16 липня 1953 р. в Іркутській області.

Кошик Ганна, донька Андрія, 1921 р. н., с. Гостинцеве. 1946 р. ув'язнена за участь у підпіллі. Померла у Львові.

Кур Стефанія, донька Юрія, 1922 р. н., с. Гостинцеве, дружина Федора Бакая. Член ОУН, станична УПА. 1946 р. заарештована й ув'язнена за участь у підпіллі. Повернулася хвора, знесилена катуванням, голодом і холодом. Померла в Гостинцевому 1961 р.

Ламах Андрій, син Івана, 1905 р. н., с. Гостинцеве. Ув'язнений 1948 р. як голова сільської „Просвіти“ і за приналежність до ОУН. Повернувся розбитий хворобою. Помер у Гостинцевому 1968 р.

Ламах Катерина, донька Тимофія, 1907 р. н., с. Гостинцеве. За участь у підпіллі ув'язнена 1948 р. Померла в Гостинцевому 1987 року.

Мазурик Марія, донька Михайла, 1900 р. н., с. Гостинцеве. 1948 р. ув'язнена за участь у підпіллі. Померла 1972 р. в Гостинцевому.

Мазурик Ірина, донька Івана і Марії, 23 червня 1923 р. н., с. Гостинцеве. За участь в ОУН заарештована і ув'язнена 1947 р. Повернулася після відбуття повного терміну. Померла у Гостинцевому 2 червня 1993 р.

Мазурик Олексій, син Івана, 1928 р. н., с. Гостинцеве. Ув'язнений 1947 р. за участь у підпіллі. Помер 1969 р. у Гостинцевому.

Піх Іван, син Федора, 1913 р. н., с. Гостинцеве. Опергрупа під командою опербандита Лабанова серед ночі змусила його одягтися і піти до сільської Ради. Більше його ніхто не бачив. Була версія, що він повісився в дрогобицькій тюрмі. Після цього Лабанов був поранений у сутичці з вояками УПА у Гостинцевому, внаслідок чого втратив руку.

Насправді Іван Піх був під слідством у львівській тюрмі Замарстинова. Йому інкримінували статтю 54-1а 11. Замордований 11 листопада 1949 р. Похований у могилі під кодовою назвою „30 а“ (із архівів Львівського НКВД).

24 жовтня 1999 р. у Львові відбулося перепоховання 142 жертв Замарстинівської тюрми на Личаківському „Марсовому полі“. Серед інших у братській могилі поховано й останки Івана Піха.

Піх Василь, син Стефана, 1898 р. н., с. Гостинцеве. По-вulichному Бадовський. Був війтом села й, очевидно, членом ОУН. Ув'язнений і засланий на Північ 1946 р. Через постійне цькування і катування повернувся хворий. Помер у с. Гостинцеве 1970 р.

Федина Іван, син Андрія, 1920 р. н., с. Гостинцеве. 1947 р. ув'язнений за участь у підпіллі, згодом, член ОУН. Помер у Львові 1997 р.

Швець Федір, син Михайла, 1925 р. н., с. Гостинцеве. Можливо, член ОУН. Був інформатором УПА, ходив відкрито. За участь у підпіллі заарештований і ув'язнений 1948 р. Помер 1980 р. в м. Мостиська. Заповів поставити на його могилі березовий хрест, що й зроблено ріднею.

Щупак Марія, донька Ілька, 1921 р. н., с. Гостинцеве. Член ОУН, зв'язкова. 1947 р. за участь у підпіллі заарештована

і вивезена на Північ. Померла 1989 р. в селищі Верхне Дніпровське Дніпропетровської обл.

Вивезені:

Баран Андрій, син Івана, 1892 р. н., с. Гостинцеве. Вивезений за зв'язок з підпіллям доньки Марії. Помер 8 липня 1965 р. в с. Гостинцеве.

Бичишин Федір, син Івана, 1914 р. н., с. Гостинцеве. 1947 р. вивезений за доносом сексота за зв'язок з підпіллям. До кінця життя залишався щирим українським патріотом, хоч фізично був знесилений засланням. Помер 19 грудня 1998 р. в с. Завада біля Мостиськ. Він щиро любив Україну, радів, що маємо незалежність, до смерті не любив її ворогів, відкрито проти них виступав, не боячись їх кари.

Боцько Дмитро, син Івана, 1866 р. н., с. Гостинцеве. 1941 р. вивезений за сина Тимофія, який був в ОУН. Помер 1946 р. в Архангельську, там десть і похований.

Боцько Іван, син Василя, 1915 р. н., с. Гостинцеве. Помер від голоду і туберкульозу, вивезений у Сибір 6 січня 1952 р. Похований у селищі Стренка на Ангари Єнісейського району Красноярського краю.

Герик Іван, син Федора, 1888 р. н., с. Гостинцеве. Вивезений 1948 р. за те, що син Василь був вояком УПА. Помер 19.10.71 р. Похований в с. Гостинцеве.

Іванович Іван, син Михайла, 1894 р. н., с. Гостинцеве. Вивезений 1941 р. за сина Григорія, який був в ОУН. Помер 1944 р.

Ільків Микола, син Михайла, 1892 р. н., с. Гостинцеве. Вивезений у Сибір за зв'язок з УПА. Помер 22 січня 1961 р. десть у Сибірі.

Коритницький Павло, син Івана, 29 липня 1896 р. н., с. Гостинцеве. Вивезений 1948 р. за зв'язок з підпіллям сина Ярослава. Помер, повернувшись хворий, 28 червня 1965 р. Похований у с. Гостинцеве.

Федина Анастасія, донька Івана, 1878 р. н., с. Гостинцеве. За зв'язок з УПА виселена в Сибір. Там і померла 11.11.51 р.

Федина Ганна, донька Івана, 1898 р. н., с. Гостинцеве. В 1947 р. за сина, який був в УПА, заслана в Сибір. Померла 1968 р. в Кемеровській області.

Федина Микита, син Федора, 25 лютого 1889 р. н., с. Гостинцеве. 1947 р. вивезений за сина Володимира, який був вояком УПА. Помер 1974 р. в с. Гостинцеве.

Чех Параскевія, донька Григорія, 8 жовтня 1900 р. н., с. Гостинцеве. За зв'язок з підпіллям доньки Катерини вивезена 1947 р. Померла 7 грудня 1976 р. в с. Гостинцеве.

Щупак Ганна, донька Ілька, 1880 р. н., с. Гостинцеве. Вивезена 1947 р. за зв'язок доньки Марії з підпіллям. Померла 1972 р. в с. Гостинцеве.

Гусаків-Боевичі

Герб* с. Гусаків

за переказами, походить з 1438 р., коли начебто родини Козаків і Гусаків разом з селянами навколишніх сіл врятували село від татарської навали.

У селі є мурована церква (1894 р.) Успення Пресвятої Діви Марії.

Венгер Микола, син Миколи, 1923 р. н., с. Костильники. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Омелян“. Загинув, як стійковий,

Микола Венгер-„Омелян“

З родинного архіву

* Герб являє собою розколений щит: у першій частині на червоному тлі бердиш, у другій частині на червоному тлі срібна троянда. Відомий з середини XVI ст.

Перепоховання „Омеляна“, с. Гусаків. Травень 1992 р.
Світлина І. Шпильчака

9 січня 1946 р., на третій день Різдва Христового, під час облави, рятуючи своєю смертю друзів – командирів і селян с. Боевичі, які зібралися на збори у місцевій читальні. Він збагнув, що там друзі і селяни, які можуть загинути, і що він мусить їх урятувати. І він урятував їх, урятував своїм життям, своєю кров'ю, своєю ненавистю до ворогів і любов'ю до друзів, бо: „Ніхто не спроможний любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає“. (Ів. 15,13) (див. „Вибач нам, друже „Омеляне“).

Є перекази, що „Омеляна“ того ж 9 січня 1946 р. майже на очах облавників, Йосип Ковальський, Йосип Кокорудз та Михайло Матвій забрали, перевезли на цвинтар і поховали у графській гробниці, з якої він був у травні 1992 р. перепохований в окрему могилу, на якій у 2001 р. поставлений величний пам'ятник*.

* Перепоховання здійснив Мостиський „Меморіал“ зі спонсорською допомогою і за ініціативою п. Івана Шпильчака із США, уродженця с. Гусаків, який показав місце поховання цього вояка. Сам п. І. Шпильчак теж брав участь у цьому перепохованні у травні 1992 р., приїхавши з Філадельфії.

Петро Кабан – сотенний „Хитрий“ (у центрі з собакою)
З родинного архіву

Гнатишак Степан, син Федора із с. Гусакова. Вояк УПА, псевдо „Коробій“ та „Хвиля“. Пропавав безвісти, де загинув – невідомо.

Кабан Петро, син Йосипа і Софії, 1917 р. н., с. Новосілки. Псевдо „Хитрий“. Член ОУН, вояк УПА, із СБ, сотенний, пропагандист. Мав відправлятися із завданням за кордон. Прийшов, аби попрощатися з матір'ю. Хтось доповів (може, такі чутки).

Оточений зграєю чекістів на обійсті Качурів у с. Боевичі був тяжко поранений. Убив і поранив декількох москалів, а тоді, знищивши документи, у безвиході застрелився. Напівмертвого його прив'язали до фіри і тягнули по дорозі до Гусакова, а за деякими розповідями, ще 6 км до с. Радохінці, а за ним бігла пририта горем мати, яка прийшла на останню зустріч з сином. Понівечене тіло потім забрали і закопали в парку с. Крукеничі (див. статтю „Серце матері“). Це сталося навесні 1946 р. За словами п. І. Шпильчака, „Хитрий“ загинув у 1947 р.

Калятинський Володимир, син Федора, із с. Гусакова. Міг бути із СБ, псевдо „Сокіл“. Загинув начебто під час облави

Козловська Софія (Ольга) –
„Уляна“, с. Гусаків
Архів КГБ

Сварник Василь –
сотенний „Богдан“
Архів КГБ

Козловський (ім'я невідоме) і брат Сварника Василя Іван (справа)
в Сибірі
Архів родини Сварників

у своєму селі. Згорів у вогні. Можливо (за розповідями), був повітовим або й тереновим провідником.

За версією п. Р. Галика, станичного і зв'язкового із с. Золотковичі, Калятинський тоді не загинув. Пізніше його убив „Шрам“ на лісничівці в с. Йорданівка.

Козак Петро, із с. Гусакова. Вояк УПА, псевдо „Смирний“. Де загинув – невідомо.

Козловський Володимир, син Василя, „Моряк“, 1909 р. н., с. Гусаків. У 1944–1945 рр. районний провідник ОУН. Станом на лютий 1946 р. командир боївки (12 осіб) у терені сіл Радохінці, Гусаків, Гориславичі, Боляновичі, Золотковичі, Мишлятичі, Тамановичі, Ганьковичі. Подальша його доля не з'ясована.

„Моряк“ – кущовий, загинув 30.10.1949 р. на хут. Морозовичі Торгановицької сільської ради Старосамбірського району (за записами райпартархіву). Вважаємо, що „Моряк“ – це В. Козловський.

Козловський Мирослав, син Василя, 1921 р. н. Вояк УПА, член ОУН. Псевдо „Хмара“, із Гусакова. Пропав безвісти разом

з дружиною Софією, 1920 р. н., псевдо „Уляна“, на своїх теренах. Згідно з архівом КГБ, „Хмара“, поранений восени 1945 р., перебував у с. Грушатичі. Доля не з'ясована.

Козловський Степан, син Василя, 1931 р. н., із Гусакова. Вояк УПА „Сірий“. Учасник сільської групи, зв'язковий Крукеницького районного проводу ОУН, загинув у с. Гусакові, 2.11.49 р.

Калятинський Ярослав, син Івана, 1924 р. н., с. Гусаків. Хоробрий вояк УПА. Псевдо „Чумак“. Вбитий у Гусакові 1946 р. (За словами п. І. Шпильчака, вбитий у 1947 р.).

Сварник Василь*, син Степана і Єви, 14 січня 1926 р. н., с. Нове Село, Любачівського повіту, псевдо „Богдан“. Член ОУН, сотенний із СБ, згодом, надрайоновий. Закінчив гімназію або вчительську семінарію в м. Яворів, перейшов на наші

* В архівах КГБ записано не Сварник Василь, а Стиранков Володимир, „Богдан“, 1924 р. н., прибув з Польщі, Крукеницький райпровідник ОУН. Загинув 23.10.1949 р.

терени приблизно 1946 р. Його помічником, охоронцем, за словами сестри Єви, переселеної у Тернопільську область, був „Шрам“ – лихозвісний зрадник, який не тільки видавав вояків УПА і зв'язкових, але й сам розстрілював їх (див. Тамановичі). „Шрам“ (він же начебто Василь Гуменюк або Василь Сенюк із с. Яблінки – невідомо якої, але з Івано-Франківської області) співпрацював із більшовиками. Він викликав „Богдана“ ніби на якусь термінову зустріч, і разом із зв'язковим Грицьком Шпильчаком, дивізійником (що повернувся з-під Бродів і був завербований МГБ), очевидно, мали передати „Богдана“ живим у руки більшовикам. Але облава і сутичка більшовиків з повстанцями в той вечір зашкодили цьому, і Шпильчак вистрілив у спину „Богдана“. Смертельно поранений „Богдан“ приповз до будинку господаря Михайла Крувницького, що за цвинтарем, і сказав: „Мене вбив Шпильчак“. Без допомоги (навколо кишіло москалями) на другий день повсталець помер. Тіло покійного „Богдана“ більшовики забрали до Нижанкович

і там закопали в кар'єрі старої цегельні (інформація від Ольги Тарас).

Фединський Василь, із с. Гусакова, псевдо „Паук“ або „Павук“. Пропав безвісти на своїх теренах або загинув на кордоні при переході на Захід.

Ув'язнені:

Брилинський Михайло, син Петра, 22.03.1896 р. н., с. Гусаків – український патріот, керівник власного підприємства у Львові, яке набуло слави по всій Галичині (відливання церковних дзвонів, виготовлення церковних прикрас та атрибутів, світильників тощо). Був щирим спонсором для українських добрих справ, багато офірував коштів на українські пресові і книжкові видання, допомагав односельцям

Брилинський Михайло
З родинного архіву

у створенні „Лугу“ й „Січі“, в організації просвітницької роботи. 23.06.1941 р. заарештований більшовиками у Львові, закатований у тюрмі на Лонського.

Уже в часи вільної України на запитання в архів КГБ доньки Тетяни була дана така відповідь: „Уважаемая Татьяна Михайловна! Ваше заявление внимательно рассмотрено. Сообщаем, что согласно сохранившимся отдельным архивным материалам Ваш отец Брилинский Михаил Петрович, 1896 года рождения, был арестован Управлением НКВД Львовской области по обвинению в шпионаже (Ст. 54-6 УК УССР).

28 июня 1941 г. в связи с началом военных действий по этому же обвинению был подвергнут высшей мере наказания“.

Заходом Гусаківського осередку „Меморіалу“, за організаційної підтримки районної організації, у 1996 р. було урочисто відзначено 100-річчя від дня народження Михайла Брилинського (див. Частина III).

Засадний Стах, із с. Боевич. Заарештований за зв'язок з УПА. Замордований у тюрмі.

Стахович Йосип, 1896 р. н., с. Купновичі (тепер Самбірського району), зв'язаний ріднею із гусаківцями. Засуджений за зв'язок і за допомогу УПА 1948 р., засланий в Омськ. Помер невідомо коли.

Хохляк Мирон, син Григорія, 1927 р. н., с. Гусаків. Заарештований за зв'язок з підпіллям, засуджений і вивезений. Помер (закатований) невідомо де і коли.

Яриш Федір, син Олексія, 1901 р. н., с. Новосілки. 1947 р. за політичну діяльність, можливо, членство в ОУН, заарештували і вивезли у м. Печора. Помер 1996 р. у с. Гусакові.

Вивезені:

Колятинський Іван, син Василя, 1893 р. н., с. Гусаків, виселений за участь і допомогу УПА в Хабаровськ. Там помер 1982 р.

Колятинська Катерина, донька Івана, 1903 р. н., с. Строневичі Старосамбірського району. Виселена в Хабаровськ за допомогу воякам УПА. Померла там 1974 р.

Колятинський Натан, син Івана, 1948 р. н., с. Гусаків. За зв'язок з УПА у 1950 р. з родиною вивезений у Хабаровський край. Помер у 1981 р. на Сахаліні.

Колятинський Теодор, 1895 р. н., с. Гусаків. За зв'язок і допомогу воїнам УПА вивезений 1950 р. у Хабаровський край, у селище Спартак. Помер у с. Гусакові 1980 р.

Фединський Лука, 1896 р. н., с. Гусаків. Як батько зв'язкової УПА, він і вся сім'я були вивезені в Сибір. Помер невідомо де і коли.

Інженера Войцінського – бухгалтера кооперативу і молочарні, **Козака Миколу** – заможного селянина і сільського активіста та **Петрусина Василя** – довголітнього голову читальні „Просвіти“ більшовики вивезли з родиною в глибину Росії ще у 1939 р.

ДАНИНА ПАМ'ЯТІ

Пам'ятник борцям, які загинули за волю України у 1918 та 1944–1950 рр. в селі Гусакові та навколишніх селах, відкритий і освячений 07.07.2001 р. Добродієць і фізичний виконавець всіх робіт – уродженець с. Гусакова, мешканець Філядельфії п. Іван Шпильчак із сином Максимом та донькою Іванною. Архітектор проекту Орест Скоп. Скульптор Роман Романович. Захід організувала і провела районна організація „Меморіал“.

*...І всі часи – це єдиний
Час, і всі ті, хто давно
Помер, і не жили, й не
Житимуть, аж поки ми
Не дамо їм життя,
Заговоривши про них,
І очі їхні благально
Звернені до нас
Із мороку...*

Роберт Пенн Воррен
(США)

В пам'ять мертвим від пам'яті живих.
Напис на плитах пам'ятника:

**Коли Ви вмирали,
Вам дзвони не грали...**

**Вічна Слава борцям,
що віддали молоде
життя задля прийдешніх
поколінь Самостійної Соборної
Української Держави.**

**УСС-УГА і УПА
1918 та 1942 – 1952 рр.**

Пам'ятник борцям за волю України, с. Гусаків
Фото автора

1. Сотенний, псевдо „Сян“, † 1945 р.
2. Сотенний, псевдо „Козаченко“, † 1948 р.
3. Сотенний, псевдо „Орел“, † 1950 р.
4. Провідник СБ, псевдо „Видра“, † 1948 р.
5. Провідник СБ, псевдо „Богдан“, † 1949 р.
6. Провідник СБ, псевдо „Лютий“, † 1954 р.
7. Повстанець, псевдо „Омелян“ – Венгер, † 1947 р.
8. Повстанець, псевдо „Січний“, † 1948 р.
9. Повстанці, псевдо „Зорян“ і „Федя“, † 1948 р.
10. Повстанці, псевдо „Сокіл“ і „Орел“, † 1948 р.
11. Повстанці, псевдо „Кабан“, „Лис“ і „Вовк“, † 1948 р.
12. Повстанці, псевдо „Сергій“ і „Чудо“, † 1950 р.

Відкриття пам'ятника в с. Гусаків, 7 липня 2001 р.
Ведучий – В. Зілінський (в центрі)
З сімейного архіву

Під час відправи, с. Гусаків, 7 липня 2001 р.
Фото Т. Зілінського

13. Повстанці, псевдо „Верба“ і „Хмара“, † 1954 р.
14. Колятинський В.– пропав безвісти.
15. Козловський М.– пропав безвісти.
16. Гнатищак С.– пропав безвісти.
17. Калятинський Я., † 1948 р.
18. Крупа С., † 1948 р.
19. Ходачок Микола, Новосілки, псевдо „Вуйцьо“ і „Мороз“, † 1948 р.
20. Невідомий командир „Максим“, † Конюшки, 1948 р.
21. Невідомий командир „Богдан“, † Конюшки, 1948 р.
22. Кабан Степан, Новосілки, псевдо „Канюк“, „Конюх“, † 1947 р..
23. Гамар Семен, Радохінці, псевдо „Калина“, † Радохінці, 1947 р.
24. Гателяк Тадей, Радохінці, псевдо „Старук“, † Буховичі, 1947 р.
25. Павлуцький Євген, Радохінці, псевдо „Вітер“, † Радохінці, 1949 р.
26. Колодій Василь, Тишковичі, псевдо „Чорний“, † Нагірне, 1951 р.
27. Шпек Петро, Тишковичі, псевдо „Крук“, † Нагірне, 1951 р.
28. Невідомий командир „Мирон“, † Гориславичі, 1947 р.
29. Стисло Катерина, Гориславичі, зв'язкова УПА, † Гориславичі, 1948 р.
30. Дорош Зеновій, † Тамановичі, 1946 р.
31. У Тамановицькому лісі 1948 або 1950 р. „Шрам“ розстріляв 10 во-
яків та командира УПА.
32. Дорош Степан, Ганьковичі, псевдо „Кривий“, † Тамановичі, 1947 р.
33. Радик Богдан, Тамановичі, † 1947 р.
34. Червінський Тадей, Радохінці, † Гусаків, 1949 р.
35. Чернопис (Черногий) Семен, † Радохінці, 1949 р.
36. Невідомий надрайонний командир „Чорний“, † Радохінці, 1948 р.
37. Саморіз Михайло, Золотковичі, псевдо „Яскір“, † Буховичі, 1947 р.
38. Фігель Василь, Молошковичі, псевдо „Онишко“, надрайоновий
провідник, † Боляновичі, 1944 р.
39. Гульцьо Микола, Хідновичі, псевдо „Вій“, † Хідновичі, 1949 р.
40. Кочеркевич Петро, Хідновичі, псевдо „Лист“, † Хідновичі, 1949 р.
41. Дзюбан Михайло, Тишковичі, псевдо „Андрійко“, † Нагірне, 1949 р.
42. Кравчишин Володимир, Нагірне, псевдо „Лебедик“, † Золотко-
вичі, 1945 р.
43. Юрків Ярослав, Поповичі, псевдо „Сокіл“, † Золотковичі, 1945 р.
44. Сливка Василь, псевдо „Чумак“, † Золотковичі, 1947 р.

Підпис внизу на колоні пам'ятника:

Фундатори:

Шпильчак Іван з сином Максимом та донькою Іванкою
Гусаків-Філядельфія
7.07.2001 р.*

* Продовження списку зроблене у 2004 р. Див. Додаток № 4 на с. 713.

Примітка:

Архітектурно спланований майдан навколо пам'ятника дає можливість у майбутньому не тільки встановити додаткові таблиці з віднайденими іменами чи псевдами повстанців, але й перепоховати їх тут з тих місць, де вони будуть виявлені.

Після заупокійної панахиди та освячення пам'ятника за участю 15 священників я, як ведучий цього заходу, зачитав прізвища і псевда тих, що загинули на Гусаківському терені і, раптом, глянувши в небо, яке освічувало ясне пекуче сонце, вигукнув: „Дивіться на небо!“ А там, високо над пам'ятником і нами кружляли лелеки. Покружлявши 2–3 хв., вони розвернулися в довгий ряд і зникли з нашого зору за навколишніми деревами. „Напевно, то душі тих воїнів, прізвища яких ми викарбували на плитах пам'ятника, вони за це дякують нам, – сказав я, а по хвилі додав, – а може, це душі тих, яких забули або не встигли ще викарбувати тут, задумаймося, друзі“. Обласна і районна газети, що висвітлювали цю подію, не змовившись, назвали свої статті „А над нами кружляли лелеки“.

Дидятичі

Старовинне українське село (1400 р.). В центрі села – дерев'яна церква Пречистої Діви Марії (1758 р.). 1897 р., мабуть, першою в Мостиському повіті, тут була заснована „Просвіта“, яка 1912 р. вже мала власний будинок. З ініціативи сільського активіста п. Григорія Прокурата в селі в 1992 р. висипано і посвячено символічну могилу воякам УСС, УГА і УПА.

Величко Петро, вояк УПА, загинув у с. Дидятичі 24.07.1947 р.

Дудяк Володимир, 1920 (1922) р. н., с. Дидятичі. Вояк УПА, псевдо „Будак“. Загинув у своєму селі під час знищення колгоспу, організованого 1948 р. Тіло забране до Судової Вишні.

Дудяк Іван, син Михайла. Вивезений з сім'єю в Сибір, втік разом з сином. Нав'язав контакти з УПА. Був у боївці. Напали на його слід і схопили. Був розстріляний емведистами між колгоспними скирдами, після чого емведисти підпалили скирду. Згорів і труп Дудяка.

Дудяк Михайло, син Стефана, 1923 р. н., с. Дидятичі. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Бодак“, учасник куца „Сороки.“ Заги-

Вояк УПА на відпочинку
Архів КГБ

нув у бою з групою НКВД в Дидятичах 1946 р. Забраний облавниками у Судову Вишню і там біля тюрми десь закопаний.

Копанський Іван, син Івана, 1921 р. н., (село невідоме), загинув у с. Дидятичі 20.07.1947 р.

Миксінський Петро, син Михайла, 1913 р. н., с. Дидятичі. Вояк УПА. 1945 р. в березні на хут. Корчужин біля с. Загір'я потрапив в оточення, відстрілювався, був поранений у живіт і помер від ран. Похований у Дидятичах на цвинтарі біля свого батька.

Мисак Іван, син Михайла, 1923 р. н., с. Дидятичі. Член ОУН, вояк УПА. Був у СБ. Виконавши наказ щодо ліквідації зрадника, повернувся до своєї групи в с. Кульматичі. Поранений із засідки, щоб не датись живим у руки, підірвався гранатою (травень 1946 р.). Забраний емведистами до Судової Вишні. Похований на території теперішньої АТС.

Мисак Михайло, син Григорія, молодий вояк УПА. Загинув в урочищі „На Стухах“ коло хутора Кути (біля Дидятич). Була зима 1944 або 1945 р. Попав у засідку опергрупи Демидова. Там було вбито ще трьох невідомих повстанців. (Від Григорія Прокурата).

Рибак Антін, син Григорія, 1924 р. н., с. Дидятичі. Від травня 1944 р. був на Волині, на командирському вишколі УПА. Улітку 1946 р. прийшов відвідати свою сім'ю, був кимсь виданий. Оточений емгебистами, відступав до краю села, але був убитий. Це трапилось у червні 1946 р. Похований на цвинтарі Дидятич.

Начальник Судово-Вишнянської міліції капітан Зуєв 9 січня 1946 р., будучи в с. Дидятичах у п'яному стані, затримав робітника залізничної станції Шпильку, 1906 р. н., що повертався з роботи. Незважаючи на посвідчення особи і військовий квиток Шпильки, Зуєв посадив його на фіру і по дорозі до Судової Вишні ударив прикладом гвинтівки, після чого вистрілював

Вояк УПА Д. Стадник (справа) на засланні
З родинного архіву

і тяжко його поранив. Через добу Шпилька помер від ран („Літопис нескореної України“.- Кн. II.- С. 285–286).

Стадник Розалія, донька Івана, 1924 р. н., с. Дидятичі. Псевдо „Вікторія“. Розвідниця, зв'язкова, боївкар УПА. Терен дій – Судовишнянський район. 15 лютого 1946 р., у день Стрітіння Господнього, була в с. Воцанці Рудківського району у криївці в числі чотирьох вояків УПА. Стадник Розалія була вбита; її чоловікові – Степанові Черибі-, „Жукові“, 1905 р. н., із с. Дидятичі, пораненому, після бою облавники відрубали лопатою голову; вояка УПА „Голуба“ було поранено. Він зумів відступити, але був перехоплений другим кільцем облави і застрелився. Був

родом із Орхович. Вояк УПА Дмитро Стадник, важко поранений, у безтямі потрапив до рук облавникам.

Недалеко від цієї криївки у с. Воцанці була ще одна у полі під ліском. Там перебували 12 вояків УПА. Вони, оточені облавниками, билися мужньо і довго, поки всі не загинули. Скільки впало москалів, невідомо, їх увечері забрали до Рудок.

Стадник Дмитро, син Івана, 1927 р. н., с. Дидятичі. Член ОУН, вояк УПА. 15 лютого 1946 р. в оточеній криївці у с. Воцанцях, де була вбита його сестра Розалія, був важко поранений і, втративши свідомість, потрапив до рук чекістів. Забрали до Рудок, передали до Судової Вишні, с'як-так вилікували і засудили на 10 років каторги. Був засланий в Архангельську область. Звільнений 1954 р.

Батьків Розалії і Дмитра та двох малолітніх братів вивезли в Архангельську область, там 1946 р. помер батько, а 1948 р. – мати. Брати ще живуть там.

Д. Стадник розповідає про такий епізод: в 1952 р. у тюрмі, в день Різдва Христового, у них виникло повстання. Було побито багато політ'язнів, решту перефільтровано і групами вивезено у другі зони. Було близько 7 тис., а залишилось менше 2,5 тис. в'язнів.

Дмитровичі

Перша письмова згадка про село датована 1461 р. Село розміщене на старовинному шляху Яворів–Судова Вишня–Калинів–Дрогобич.

Досі збереглася дерев'яна церква св. Миколая (1655 р.). В 1898 р. у селі засновано Товариство „Просвіта“. На початку 1913 р. воно вже мало власний будинок.

Бардин Стефанія, донька Степана, 1928 р. н., с. Дмитровичі. 1947 р. була заарештована, завезена у Судовишнянську тюрму. Втекла, досі невідомо як, з КПЗ. Переховувалась у підпіллі. Була зв'язковою УПА. Вийшла заміж за члена районного або повітового проводу на псевдо „Кріль“ – Миколу Рака із Загородів. За дотеперішніми даними, він загинув разом із „Тарасенком“ у Королинському лісі. Де, коли і за яких обставин загинула Стефанія Бардин, невідомо. А чи загинула? Бо про це теж точаться розмови.

Будзин Володимир, син Степана, 1924 р. н., с. Дмитровичі. Вояк УПА. Загинув на теренах Судово-Вишнянського або Мосіського району 1946 р.

Гринишин Володимир, син Григорія, 1919 р. н., с. Дмитровичі. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Орел“. Відчайдушний борець. Керівник відділу СБ. Часто бував у с. Оселя, що поруч с. Хоросниці. Загинув 1950 р. (1948–1949) у жнива у с. Оселі (Селиська) Яворівського району.

З ним, можливо, загинув ще один вояк на псевдо „Кит“ або „Кит“, досі невідомий.

Разом із „Орлом“ були тоді ще „Січовий“ і „Верес“, які зуміли відступити. Облавники підкралися до упівців, причаївшись за фірою оселівського господаря, що віз снопи з поля додому.

Депа Юрій, 1926 р. н., с. Дмитровичі. Член ОУН, вояк УПА, сотенний „Лютий“. Загинув у Судово-Вишнянському районі 1946 р. (див. Твіржа).

Ярослав Будзин, син Омеляна, з с. Дмитровичі (*сидить перший зліва*) на засланні в Печорі. 1949 р.

З родинного архіву

Заставний Євстахій, 1927 р. н., с. Дмитровичі. Вояк УПА. Загинув на території Судово-Вишнянського району 1949 р.

Заставний Стах, син Микити, 1928 р. н., с. Дмитровичі. Функції невідомі. Загинув 11.03.1948 р. (Партархів району).

Кука Михайло, син Григорія, 1926 р. н., с. Дмитровичі. Вояк УПА. Загинув у Судово-Вишнянському районі 1948 р.

Пасєка Іван, син Степана, 1919 р. н., с. Дмитровичі. Член ОУН, вояк УПА. Загинув на Закарпатті 1946 р., пробиваючись із групою на Захід.

Плювак Володимир, син Михайла, 1926 р. н., с. Дмитровичі. Вояк УПА. Загинув у Судово-Вишнянському районі 1948 р. або 1949 р. Де саме і де похований, невідомо.

Ващишин Дмитро, син Григорія, 1902 р. н., с. Дмитровичі. Член ОУН до 1940 р. Працював за завданням УПА, проживав легально. Заарештований 1945 р. Судово-Вишнянським НКВД. Ще у Дмитровичах його немилосердно били, вимагали видати зв'язок і зв'язкових. По дорозі до Судової Вишні страшно знущалися, кров з ран текла безперестанку. Катували у камері районної тюрми. До нічого не признався, нікого не видав. Збрали до Дрогобича, засудили, вивезли до Свердловська. В коротких і нечастих листах просив прислати хоч лущпиння картоплі. Помер там від голоду і катувань. Де і коли – невідомо.

Два старші його брати, Ілько і Дмитро, були в Українській Галицькій Армії (див. Дмитровичі – вояки УСС і УГА).

Закліковський, с. Дмитровичі, член ОУН, вояк УПА з 1944 р. Пропає безвісти на території району.

Щепанський Петро, 1926 р. н., с. Дмитровичі, член ОУН з 1944 р., вояк УПА. Пропає безвісти на території Судово-Вишнянського району.

Ув'язнені, засуджені і закатовані, не повернулися до рідного гнізда:

Білас Андрій, син Дмитра, 1912 р. н., с. Дмитровичі. Засуджений 1944 р. (має 32 роки).

Будзин Григорій, 1908 р. н., с. Дмитровичі. Засуджений 1945 р. (має 37 років).

Будзин Любомира, донька Степана, 1921 р. н., с. Дмитровичі. Засуджена 1946 р. (мала 25 років).

Будзин Омелян, син Миколи, 1882 р. н., с. Дмитровичі. Засуджений 1948 р. (має 66 років).

Ващишин Дмитро, син Григорія, 1910 р. н. Засуджений 1945 р. (має 35 років).

Отець Війтович Яків, 1884 р. н., висвячений 1911 р. Працював на різних парафіях, від 1926 до 1939 р. у с. Дмитровичі. 1939 р. заарештований і засланий до Сибіру на каторжні роботи. Повернувся в Україну. Помер у 1960 році.

Добровський Володимир, 1910 р. н., с. Дмитровичі. Засуджений 1946 р. (мав 36 років).

Отець Гавришкевич Ілля, 1882 р. н., священник села Дмитрович, висвячений 1907 р. Засуджений 1945 р. (мав 63 роки).

Кіт Антон, син Івана, 1916 р. н., с. Дмитровичі. Засуджений 1945 р. (мав 29 років). (Див. Додаток № 2.– С. 710).

Довгомостиська

Село розкинулося на горбах і в низовинах (мокротах), віддалене від міжнародної траси Львів–Перемишль за 1,5–2,5 км. Перша письмова згадка датована 1437 р. У селі є церква Чесного Хреста (мурована) 1908 р. та дерев'яна дзвіниця 1853 р.

У 1913 р. в селі засновано Товариство „Просвіта“. З осені 1918 по березень 1919 р. тут проходив українсько-польський фронт. У травні 1991 р. тут почало діяти відновлене товариство „Просвіта“.

Дідух Йосип, син Івана, 1912 р. н., с. Довгомостиська. Вояк УПА. Загинув у своєму селі і там похований.

Козак Степан, син Григорія, 1895 р. н., с. Довгомостиська. Член ОУН, сотник УГА. Закінчив у 1923 р. юридичний факультет. Заарештований у 1940–1941 рр. Помер або замучений 30 березня 1942 р. в більшовицькому концтаборі „Находка“.

Тиндик Богдан, син Михайла, 1928 р. н., с. Довгомостиська. Батько його був Січовим Стрільцем, потім воював на Великій

Невідомі вояки УПА
Архів КГБ

Україні, був у петлюрівській армії. Богдан вступив до молодіжної організації ОУН, виконував доручення як зв'язковий УПА і СБ, їздив по селах району, до Дрогобича, Стрия, на Яворівщину, куди, за розпорядженням проводу, возив літературу і „пошту“. Мав власний пістолет „ТТ“. Офіційно працював з батьками у своєму господарстві і жив легально.

В одній із сутичок з місцевими стрибками поранив офіцера вищого рангу з району. Через місяць був виданий одним із однолітків. Заарештований начальником НКВД із Судової Вишні Шандурою 02.03.1947 р., а 15.04.1947 р. засуджений у Дрогобичі на 10 років каторжних робіт.

Вивезений у Комі АССР, потім його кидали по різних місцях Сибіру, в Ушанбай біля м. Уфи (Башкирія), мучився на будівництві Волго-Донського каналу. Звільнений 5 травня 1954 р.

Згідно з його розповіддю, вояки УПА Йосиф Дідух та Микола Цьорох загинули в с. Довгомостиська у криївці на загумінку Висока Межа (під горою). З ними тоді загинув ще один невідомий вояк УПА.

Цьорох Микола, 1911 р. н., с. Довгомостиська, вояк УПА. Вбитий і похований в своєму селі.

Завада

Село старовинне, було як оборонне (Завада) перед м. Мостиська. В селі є старенька дерев'яна церква Вознесіння Господнього (1720 р.). Межує із м. Мостиськами, відділяє їх тільки річка Січна. Центральна вулиця Завади, Вишнева, перпендикулярно прилягає до міської вулиці Галицької (траса Львів–Перемишль).

Сивак Михайло, син Антона, 1922 р. н., с. Завада. Член ОУН ще до 1943 р. Пішов на Волинь у 1943 р. в УПА на вишкіл і не повернувся – деь там загинув.

Ув'язнені, закатовані:

Сивак Григорій (1902–1944), син дяка Антона, с. Завада. Парох у с. Буково Старосамбірського району, висвячений 1926 р.. Закатований польською бандою 1944 р. (П. Чавс. „У вирі життя“).

Сивак Антон, родом із с. Завада. Дяк, мав близько 80 років. Замордований польською боївкою АК і місцевими польськими бандитами перед самим приходом більшовицьких військ у липні 1944 р.

Після відступу німців у 1944 р. групу українців села (12–18 осіб) забрала із Завади добре озброєна польська боївка Армії Крайової. Зігнаних хотіли розстріляти та, на щастя, настигла більшовицька передова стежа і їх врятувала. (Розповідь від Говди Івана із с. Завада). (Див. Додаток № 3.– С.712).

Чорнак Марія, донька Миколи, 1909 р. н., с. Буховичі. Проживала у с. Завада. Зв'язкова УПА, її хата була пристановищем для постійних та прохідних груп ОУН і УПА. Заарештована і засуджена у 1951 р. за зв'язок з УПА на 10 років. Міру покарання відбувала в Комі АССР, табір „Косью“. 1956 р. була звільнена. Хвора, виснажена тюремними тортурами, померла не реабілітована у 1989 р. Похована у с. Завада.

Доньки її, **Христина** і **Климентина**, були зв'язкові і розвідниці. Чудом врятувалися тим, що в критичний час, побувавши декілька разів на допитах і будучи щоденно цьковані кагебістами, виїхали на заслання до матері, а наймолодша донька Емілія змушена була переховуватися в різних місцях.

Колишня політв'язень Чорнак Марія з внучкою. 1975 р.
З родинного архіву

Зв'язкова УПА Христина Чорнак (зліва) з подругою
З родинного архіву

Зав'язанці

Розміщене на шляху Крукеничі–Вишенька–Зав'язанці–Рудки–Комарно.

Перша письмова згадка про село датована 1446 р. За усною легендою, село начебто існувало ще в XII–XIV ст. Його перша назва невідома, а сучасна могла походити від того, що місцеве селянство, маючи маленьку фортецю, згуртувалося проти польської окупації після 1340 р. і боролось з нею. Якимсь селяни оточили досить численний польський загін і разом із мешканцями сусідніх сіл Острожця і Хлиплів „зав'язали“ його у петлю, тобто задушили. Отже, Ляшки–Зав'язані. Зав'язанецькі селяни брали активну участь у визвольній боротьбі Богдана Хмельницького. Було багато добровольців у козацькі загани. На початку села, на горбочку, – рештки невеличкої фортеці начебто XIV–XVI ст. дають підстави твердити, що вона побудована за оборонними правилами тих часів. У селі діяла дерев'яна церква св. Дмитрія (1760 р.), відновлена в 1917 р. Наприкінці 80-их – на початку 90-их років ХХ ст. її розібрали і на тому місці побудували цегляну церкву св. Дмитрія. Греко-католицька громада у 1994–1998 рр. побудувала церкву Стрітєння Господнього.

У центрі села, напроти церкви св. Дмитрія, 1898 р. на честь 50-річчя скасування панщини в Галичині побудовано пам'ятник – фігуру з відповідним написом.

Онищак Іван, 1919 (1920) р. н., с. Зав'язанці. Вояк УПА, можливо, член ОУН, можливо, із СБ. Загинув на території села. Оборонявся до останнього набою. Спочатку був поранений, а потім убитий. Це було в лютому 1945 р. під час великої облави карателів у кількох селах. За другою версією, вбитий у хаті Марії Кубихи чи Вертухи (по-сільському), за що її вивезли в Сибір, засудивши на 15 років каторжних робіт. (Інформація від Онищак Ганни, доньки Федора, с. Зав'язанці, 2.07.2002 р.).

Онищак Михайло, син Федора, приблизно 1924 р., с. Зав'язанці. Член ОУН і вояк УПА. Стрункий, гарний, дуже доброї натури людина. Потрапив у велику облаву і після тривалого бою, в якому впало багато карателів, за відсутністю набоїв убився сам. За відомими тепер даними, там було ще сім повстанців, які покінчили з собою в безвиході і були спалені тут же в stodoli селянина с. Роздільне тодішнього Рудківського району. Це сталося в січні 1945 р. За розповідями, батько Михайла, Федір,

боячись виселення в Сибір, просив сина піти на інші терени. Михайло пішов із групою таких, як і він, відчайдушних борців і там загинув.

Онищак Степан, син Григорія, псевдо „Лев“, 1920 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН, із СБ. Вояк УПА. Районовий провідник, керівник надрайонової боївки СБ. Був смертельно поранений у сутичці з карателями під лісом з боку Підлісок. Карателі прив'язали його до воза і тягнули через Зав'язанці, а потім дорогою аж до Крукенич, помер від тортур і ран. Це могло статися 1947 р. З ним, можливо, загинув і Панчишин Іван. (Згідно з партзвітом Крукеницького району, С. Онищак загинув 22.09.1945 р. в лісі біля с. Зав'язанці).

Панчишин Дмитро, 1909 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН, вояк УПА. Загинув під час облави у своєму селі або на терені сусідніх сіл 1944 р. (у Зав'язанцях, в урочищі „Калинець“ або „На Долинах“).

Панчишин Іван, син Степана (можливо, Івана або Григорія), 1913 р. н., с. Зав'язанці. Псевдо „Тур“. Член ОУН, вояк УПА. Брат Дмитра, районний господарчий. Убитий на території села або недалеко від нього 1947 р. Перевезений і виставлений для упізнання біля сільської читальні в центрі села. За розповідями окремих зав'язанчан, Панчишин міг загинути разом із Степаном Онищак, сином Григорія, у 1947 р. У Зав'язанцях живе його сестра Катерина Панчишин. (За звітами райкому партії, загинув 22.09.1945 р. в лісі біля с. Зав'язанці).

Панчишин Іван, син Степана, 1929 р. н., с. Зав'язанці. Вояк УПА. Вбитий у нерівному бою у своєму селі. Могло бути це після 1948 р.

Панчишин Михайло, с. Зав'язанці. Станом на січень 1945 р. шеренговець УПА. Доля не з'ясована.

Сало Іван, син Федора, 1924 р. н., с. Зав'язанці. Вояк УПА. Псевдо „Яструб“. До армії не пішов. Був у підпіллі, де пропав – невідомо. За розповідями, загинув десь близько 1950 р. Є думка, що подався на інші терени. Згідно з архівом КГБ, загинув у с. Нагірне 20.03.1949 р.

Ханащак Петро, 1921 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН, вояк УПА, із СБ. Був у дивізії „Галичина“. Після битви під Бродами повернувся додому і пішов в УПА. Можливо, був командиром. В одному з боїв був важко поранений і взятий до Дрогобича. Засуджений і розстріляний 1950 р. Дата загибелі і місце похован-

Отець Іван Масляник з дружиною Ксенією, с. Зав'язанці. До 1939 р.
З сімейного архіву

ня невідомі. Дружину і сестру Ганну окупанти вивезли у Сибір. Заарештовані, закатовані:

Костів Микола, син Петра, 1920 р. н., с. Зав'язанці. Можливо, член ОУН. Учасник визвольних боїв, зв'язковий УПА на напівлегальному становищі. Схоплений, катований, засуджений на 8 років. Вивезений невідомо куди і десь у тюрмі або таборі закатований.

Отець Масляник Іван, син Антона, 1888 р. н., с. Нанова Устрицького повіту, греко-католицький парох с. Зав'язанці. Висвячений 1915 р. У 1947 р. (або 1945–1946) був схоплений групою МГБ у хаті сусіда Підцерковного, а видав його другий сусід. Москалі, не з'ясувавши, підпалили будівлі зрадника.

Група УПА намагалася відбити заарештованого священика о. Івана від облавників, і в цій сутичці був важко поранений якийсь командир карателів. Розлючені емгебисти скували руки і ноги священика, поклали на фіру, посідали на нього і так поїхали. Потім у дорозі, накиннули петлю на ший, другий кінець шнура петлі прив'язали до фіри і, поганяючи коней, змусили бігти побитого священика аж до Крукенич. Очевидці розповідали, як карателі знущалися по дорозі з о. Івана.

Актор Орест Масляник в ролі офіцера СС
З сімейного архіву

Роман Масляник – бандурист, чотовий УПА
З сімейного архіву

Його катували в Крукеничах у тюрмі, потім засудили і вислали на Північ, і там, згодом у Воркуті, замордували. Залишив сиротами дітей. (За розповіддю п. Ярослави Гавданович із с. Зав'язанець).

Один із його дітей, Орест, 1931 р. н., став артистом Дрогобицького, а потім Івано-Франківського та Кіровоградського драматичних театрів. Як син „ворога народу“, був переслідуваний і тому переходив із театру в театр, працюючи в ньому і як артист, і як художній керівник, і як диригент.

За розповіддю його дружини Жанни Сікорської, тепер артистки Дрогобицького музично-драматичного театру, 1934 р. н., батько Ореста, о. Іван, переживши всі знущання в Крукеницькій і Дрогобицькій тюрмах, був засуджений на 25 років каторги і засланий в тюрму, що біля м. Рубцовська Новосибірської області. Мав близько 70 років, як там помер або був замучений і десь там похований.

Будучи на гастролях з Кіровоградським театром у Новосибірську і в самому м. Рубцовську, Орест зумів віднайти могилу батька і побувати на ній.

Того дня ставили „Циганку Азу“. Орест диригував оркестром. Посеред вистави з ним стався серцевий приступ, і він раптово помер. Тіло покійного дружина Жанна перевезла до м. Стрия і поховала поруч з його мамою. Це сталося в 1975 р.

За словами дружини Ореста, родина Масляників походила із старовинної і славетної музичної родини Людкевичів, і Орест мав великий як музичний, так і акторський дар. А ще був прекрасним художником і добрим організатором. Був симпатичною, доброю і ввічливою людиною. Але був часто цькований і гонений владою і ніколи і нічим не був відзначений як кращий, хоч на це заслуговував. За словами дружини, він не міг пережити того, що цькували його і чужі, і свої. „Якби мене їли москалі тільки, а їдять свої, нелюди,“ – говорив він.

В отця Івана Масляника було шестеро дітей: Роман, Іван, Надія, Орест, Василь і Леся. Іван і Орест померли тут, Василь

Посвячення могили вояків УСС і УГА в с. Зав'язанцях, на полі біля хут. Топільниця. 1938 р. Худ. керівник хору – Роман Масляник
З сімейного архіву

у воєнний час виїхав до Австралії, решта загубилися у вирі війни. Всі вони брали активну участь у житті села Зав'язанці та навколишніх сіл. Василь був диригентом сільського і церковного хору. Роман – один із найкращих бандуристів того часу, сам зробив бандуру і грав на ній.

У Львівських архівах п. Михайло Баран – бандурист, Заслужений працівник культури України, віднайшов світлину бандуриста Романа Масляника, зняту під час його концертного виступу. І тепер, разом з автором, розшукують матеріали про життєву і музичну діяльність цієї талановитої людини. У навколишніх селах ще живуть люди, котрі запам'ятали не тільки його виступи, але й пісні, які він виконував на бандурі.

Перед комп'ютерною версткою цієї книжки в секретних партійних архівах колишнього Крукеницького району виявлено, що Роман Масляник, як член ОУН, керував чотою повстанців у 1944 р. і що подальша його доля невідома. Мешканець с. Зав'язанці п. Микола Патько допускає, що Роман Масляник міг загинути між Старим Самбором і Стрілками в бою з більшовиками під час прориву на Захід або поліг на Закарпатті.

Мороз Софія, донька Петра, 1924 р. н., с. Зав'язанці (Ляшки-Зав'язані). Член ОУН, референт СБ жіночої мережі. Станом на лютий 1946 р. – підпілля ОУН у Судововишнянському районі. Дальша її доля не з'ясована.

Сало Михайло, с. Ляшки-Зав'язані. Станом на січень 1945 р. – шеренговець УПА. Подальша доля нез'ясована.

Смук Василь – „Сич“, син Степана, 1919 р. н., с. Ляшки-Зав'язані. Куштовий провідник. Загинув 18.02.1946 р. у с. Мокряни.

Онищак Василь, син Івана, 1890 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН. Учасник визвольної боротьби на напівлегальному становищі. Схоплений чекістами, засуджений на 10 років. Покарання відбував у Караганді, селище Долина. Там у травні 1947 р. був закатований і похований.

Партем Іван, син Микити, міг бути з 1926 р. н. Очевидно, член ОУН, с. Зав'язанці. Вчився в Рудках у технікумі плодоовочівництва. Йшов до армії, але в Крукеницькому військкоматі його заарештували і потім замордували або в Крукеничах, або в Дрогобичі.

Наприкінці 40-их років у Зав'язанцях був станичний, начебто з с. Коропуж, за всіма даними, бойовий командир. Кожної

суботи проводив огляд боївки. Була у нього друкарська машинка. З ним працювала невідома нам друкарка. Восени 1944 р. пішли на Захід, і ніхто їх більше в селі не бачив.

Заріччя

Розташоване біля залізничної траси Львів–Перемишль (між Мостиськами і Судовою Вишнею) за 3 км від міжнародної шосейної траси Львів–Перемишль з поворотом у с. Берегове.

У центрі села за священника о. Володимира Красуцького 1994 р. збудована цегляна церква Преображення Господа нашого Ісуса Христа (Спаса). Село від заходу межує з великим сосновим лісом.

У 1913 р. вперше згадується в селі Товариство „Просвіта“. Відновлено його 1924 р.

По-варварському розстріляні:

Веселівський Григорій, син Олекси, 30 років, із с. Заріччя.

Гринчишин Григорій, син Івана, 20 років, із с. Заріччя.

Нидза Степан, син Федора, 26 років, із с. Заріччя.

Стеца Петро, син Стаха, 24 роки, із с. Заріччя.

Окрім того, тоді на окраїні села неподалік лісу були розстріляні ще два молоді хлопці із с. Хоросниці:

Веселівський Антін, син Якова (див. Хоросниця).

Кобилецький Яків, син Володимира (див. Хоросниця).

Усі шестеро зібралися 19 серпня 1944 р., в день св. Спаса, щоб домовитися йти не в Червону Армію, на фронт, а в УПА.

Великий більшовицький загін раптово оточив їх і всіх розстріляв.

Депа Юрій, син Іллі, 1925 р. н., с. Заріччя. Вояк УПА, можливо, член ОУН. Загинув невідомо де 1946 р., правдоподібно, на Судововишнянських теренах, не виключено, що на Мостиських або на Яворівщині.

Інша версія: начебто загинув у с. Твіржа під час виборів 1946 р. (Відомості від групи старійшин, зібраних у липні 2000 р. автором біля церкви с. Заріччя).

Полянський Іван, син Івана, 1922 р. н., с. Заріччя. Член ОУН, вояк УПА. Загинув у нерівному бою у с. Селиська (Оселя) Яворівського району поблизу села Хоросниця. Там загинула група вояків УПА, відстрілюючись із стодоли. Вбили і поранили

„Тисо“, „Заяць“, „Черник“, „Бурун“
Архів КГБ

декількох облавників, а самі згоріли у запаленій стодолі. Полянського з важкими опіками і ранами родина забрала до своєї хати, де він помер 1947 р. Було йому 25 років. Похований у с. Берегове на цвинтарі.

За розповіддю Йосипа Стельмащука, зв'язкового УПА, політв'язня із с. Твіржа, в с. Заріччя, неподалік фільварка, була криївка. Там було 9 вояків і 3 командири (поруч, але окремо). Хтось із зрадників (можливо, „Крупа“) поміняв набої усім воякам на холості. Під час облоги емгебисти взяли живими беззбройних вояків і командирів.

Яка їх дальша доля – невідомо. Це міг бути 1945 або 1946 рік.

Золотковичі

Перша письмова згадка про село належить до 1408 р. Село лежить поперек шляху Мостиська–Нагірне–Гусаків, а далі Доброміль або Нижанковичі.

У центрі села – дерев'яна церква Преподобного Симеона Стовпника з 1803 р.

Гірняк Михайло, 1926 р. н., с. Костильники, син Михайла, член ОУН, вояк УПА, псевдо „Зорян“, із СБ. Керівник куца. Підірвалися гранатами разом із Степаном Крупою, псевдо „Федя“, у стодолі золотковицького селянина М. Страшовського 19.09.1947 р. Під час облоги „Зорян“ наказав чотирьом молодим воякам УПА прорватися через кільце більшовиків, а сам з „Федю“ залишилися в обороні. Поранили декількох облавників, двох убили. В критичний момент, коли горіла стодола, вояки УПА, аби не потрапити живими до рук катів, покінчили з собою. Тіла їх були перевезені до райцентру Крукеничі. За словами сестри „Зоряна“, вони були в парку прив'язані до дерев і ще раз підпалені. Вороги боялися навіть мертвих вояків УПА.

„Дуб“ – невідомий боєць або командир. Загинув у с. Золотковичі 31.10.1945 р.

Крупа Степан, син Івана, 1907 або 1908 р. н., із с. Боевич. Член ОУН із довоєнних років. Згодом з СБ. Псевдо: „Федя“, „Карась“, „Вуйцьо“, „Мотика“. Загинув разом із Михайлом Гірняком-„Зоряном“ у стодолі селянина Михайла Страшовського в Золотковичах 19.09.1947 р. Крупа мав 5 дітей: 2 доньки і 3 сини. Про мужність „Зоряна“ і „Феді“ є пісня, записана автором у травні 1992 р. від Івана Шпильчака (тепер живе у США). Пісня присвячена керівникові боївки „Зоряну“.

ПІСНЯ ПРО „ЗОРЯНА“

Поволі, розповідно

Слова і мелодія невідомих авторів

Двох пов - стан-ців, ю-них дру - зів о - кру-же-них
би - лись. Дов-го стрі - ли бу - ло чу - ти,
по - ки не вто-ми-лись.

*Двох повстанців, юних друзів
Окружених бились.
Довго стріли було чути,
Поки не втомились.*

*Сталь холодна з рук повстанців
Ворогів косила.
З криком „Слава!“, „За Україну!“
З вуст повстанських плила.*

*Ворог лютий кричить дико:
„Сдайсь, бандит, не бойся!“
– Ні, на славу України
Ворогам не здамся!“*

*„Зорян“ сміло, без вагання
(На згадку герою!)
Стрелив „Федю“, а сам себе
Останнім набоем.*

*Спіть, герої України,
За Вас будем мститись.
Ваші імена безсмертні
Вічно будуть жити!*

*Жовта осінь, гарні ночі
Журавлине: кру, кру...
Попрощались два герої
До вічного сну... сну.*

Під час цього бою і пожежі згоріло 12 будинків, запалених облавниками. Видав боївку голова сільської Ради Григорій Жовнірчак, якого потім скарала на смерть СБ. Решта осіб із сім'ї Жовнірчаків залишилися недоторканими.

„Миша“, або „Міша“, – невідомий вояк УПА. Загинув 31.10.1945 р. у с. Золотковичах.

Дацько Михайло – „Жайворонок“, гарний, фізично загартований, сміливий вояк із Закерзоння. Загинув у с. Золотковичах, на жаль, невідомо коли.

Кравчишин Володимир, 1927 р. н., с. Нагірне (Пакість), псевдо „Лебедик“. Загинув разом із Юрковим із с. Поповичі у серпні 1945 р. Поховані обидва в Золотковичах.

„Листок“, невідомий вояк УПА, який, окрім поранення, хворів на туберкульоз. Переховувався у криївці під хатою гр.

Учні місцевої школи біля могили вояків УПА „Лебедика“ та „Сокола“, с. Золотковичі. 2000 р.

Світлина автора

Миколи Лабика. Тепер вона фігурує як інтендантська і належить до господині Жолнір. Хворого забрали до підпільної лікарні у с. Буховичі до гр. Василя Нестора. То була зима, мабуть, 1947 р. Покладений тимчасово у stodолі під час облави, перемерз, хоч був загорнений у перину. Привезли до лікарні, але через три дні помер. Заразившись туберкульозом від нього, померли господар криївки у с. Золотковичі Лабик і його донька Марія, 1932 р. н. (Інформація від Романа Галика із с. Золотковичі).

Юрків Ярослав, 1923 р. н., псевдо „Сокіл“, с. Поповичі. Вбитий у с. Золотковичах у серпні 1945 р. разом із Кравчишиним-

Інтендантська криївка УПА в с. Золотковичах.
Знаходилась під цією хатою. Світлина 1997 р.
Світлина автора

„Лебедиком“ у господарстві Павелка Михайла. Обидва поховані на місцевому цвинтарі. Є пам'ятна могила.

18 жовтня 1992 р. їм на місцевому цвинтарі посвячено ново-збудовану могилу-пам'ятник. Було багато народу, хоч падав дощ. Були і виступи. У панахиді взяли участь шість греко-католицьких священиків, численні гості з села, району і Львова. Це урочисте відзначення ініціював член юнацтва ОУН п. Роман Галик із с. Золотковичі за підтримки і за участю Мостиського „Меморіалу“.

Саморіз Михайло, син Івана і Христини, 1923 р. н., с. Золотковичі, псевдо „Яскір“. В ОУН з 1942 р. Проїшов вишкіл і воював на Волині 1943 р. Освіта довоєнна: 7 класів. Правдоподібно, був районним (або й надрайоновим) керівником СБ. Організатор вишколу у с. Гориславичах, а можливо, й у Боратиському лісі. Збудована ним інтендантська криївка в с. Золотковичах (під хатою теперішньої жительки Жолнір), розсекречена аж у 1997 р. Не розкрита і по цей час.

Саморіз-„Яскір“ загинув у жорстокому, нерівному бою разом із своєю боївкою у травні 1946 р. між селом Буховичі і хутором Толуковичі за доносом сексота Ліпецького із с. Хлиплі, конюха Крукеницького НКВД. Тіла забрали до Крукенич (Чит.: „Він був всюдисущий“).

Савка Василь, вояк УПА, псевдо „Чумак“, стрілець групи „Зоряна“. Загинув у с. Золотковичі 19 вересня 1947 р.

Районовий СБ „Лютий“ мав постійну криївку у Валерії Воробець, яка вчителювала у с. Гориславичі і дружила з „Лютим“. Заарештована за підказкою сексота, була завербована емгебистами і підсипала снодійного „Лютотому“. Він був схоплений карателями. У Дрогобичі на суді йому інкримінували 53 або навіть 72 вбивства, декотрі із свідків називали число вбивств москалів. Свідки були з Крукеницького, Мостиського і Судовошишнянського районів. „Лютий“ був засуджений до страти. Дальша його доля невідома. Існують різні непідтвержені версії.

Псевдо „Лютий“ вірогідно належало начебто Заславському Петрові із Закерзоння. (В інших інформаціях – Михайлові Корецькому). Мати його, Заславська Пелагея, зі слів Романа

Роман Галик – член молодіжної ОУН, зв'язковий УПА, с. Золотковичі. 1995 р.
З родинного архіву

Галика, начебто була переселена і проживала у с. Золотковичі.

Галик Роман, син Григорія і Ганни, 1929 р. н., с. Золотковичі. Зв'язковий, посильний, розвідник і станичний села, ветеринарний лікар, тепер пенсіонер, належав до юнацької групи (трійки), створеної „Васильком“, яка була під його керівництвом.

Розносили агітаційні листи, аби блокувати вибори 1946 р. Координатором трійки був ще Микола Ходачок – „Вуйцьо“, „Мороз“ із Новосілок, який загинув у с. Конюшки. „Трійка“ Романа Галика не була викрита, нікого не видала. Заарештований декілька разів (особливо після вбивства „Лютим“ більшовицького оперуповноваженого Поспешева в 1949 р.),

не признався до зв'язку з ОУН і до співпраці з УПА. В наші дні інформував „Меморіал“ про інтендантську криївку у с. Золотковичі, яку, на жаль, не вдалося дослідити, хоч був до цієї справи залучений прокурор району п. Михайло Квятковський. Право власності і небажання господині п. Жолнір залишили і на 1.01.2004 р. це питання відкритим.

Скварло (можливо **Шкварко**) Іван, приблизно 1929–1930 р. н., здогадно зв'язковий і член ОУН, переселений із Закерзоння в с. Золотковичі, жив легально, мав зв'язок з УПА. Очевидно, з метою затерти сліди виїхав до Харкова, вступив у ФЗУ (фабрично-заводське училище), звідки був забраний до армії. Служив у м. Челябінську старшиною роти водіїв. Невдовзі зв'язок з ним припинився, запити в Харківський облвійськкомат були тоді безрезультатними. Уже за вільної України, на прохання рідних, у 2001 р. від Мостиського „Меморіалу“ було надіслано запит на адресу Харківського облвійськкомату.

Відповідь за № 1/101 від 18.04.2001 р. нам переслав начальник I відділення облвійськкомату О. Макеєв: „Стосовно цього питання радимо звернутися до органів Внутрішніх справ“. Отже, Шкварло (Скварко), напевно, був заарештований, засуджений, а потім замучений або помер.

Адже, як повідомив нам комісар Мостиського райвійськкомату (який допоміг з адресою Харківського облвійськкомату), всі документи військовозобов'язаних району зберігаються у них навіть з часів II Світової війни. У Харкові добре знають, що сталося з Іваном Скварло (Шкварко), коли нас скерували в органи внутрішніх справ. На наше запитання не дала відповіді і Служба Безпеки у Мостиськах, мотивуючи відсутністю матеріалів.

Вивезені:

Страшовський Михайло, із с. Золотковичі, фінагент району. Вивезли в Сибір за те, що у нього виявлено боївку і що там загину-

Лікарська допомога. Вояки невідомі
Архів КГБ

ли „Зорян“ (М. Гірняк) і „Федя“ (С. Крупа), які під час облави повбивалися в його стодолі.

Йорданівка

Зрадники! Катюги! На коліна
станьте перед вбитими людьми!

Василь Симоненко

Розташоване за 2 км від центру с. Боляновичі, 8 км на захід від автотраси Мостиська–Добромилів з поворотом у с. Золотковичах. Ще збереглися навколо ліси і хащі, які оточують село.

„Резиденція“ зрадника „Шрама“ – він же як наче Василь Гуменюк із с. Яблунівка (може, Яблінка, Яблунів) Івано-Франківської області, а може, і з інших сторін. Версія вояка УПА Ореста Стабрина із Плешевич (проживає в м. Самбір): „Шрам“ – це Василь Гуменюк із Яблінки, він же Василь Синюк із Надвірної, він же Роман Синиця (нібито на це ім'я виписаний паспорт у Мостиському районі з пропискою у селі В.).

Тут, у Йорданівці, „Шрам“ перебував, і емгебісти склали легенду, що „до обіда здесь руководит „Шрам“, а ми после обеда“. Фактично вони мали з ним зв'язок і були в селі завжди, коли їм було треба. На превеликий жаль, ми не маємо точних даних, коли „Шрам“ почав працювати на більшовиків. Ми знаємо тільки, що десь від того часу, коли він явно почав нищити і видавати підпілля.

За твердженнями тодішньої завідувачки школи с. Йорданівка Павлини Рибки (нар. 5.05.1918 р. у Харківській обл.), яка тепер проживає у с. Цунів біля Львова, „до криївки Головіна прийшов „Шрам“ і сказав воякам, які там були, що їх оточили і виходу нема. Двоє невідомих повстанців там тоді пострілялися або він їх сам побив. У другому місці він також обманув трьох повстанців, і вони повбивалися“. Павлина Рибка підозріває, що „...вони не пострілялися самі, а їх побив „Шрам“, бо я їх не бачила, але бачила „Шрама“, який мав руку в крові, і кров була навіть на жилеті. Він зайшов до господаря Волошина у крайню хату п'яний, потім пішов до хати Марини Гателіак. Там переночував. Удень п'яний прийшов до школи і сказав мені, що буде здаватися – скаже москалям, що втік із Донбасу

і тимчасово переховувався. Але це була брехня, бо він з москалями зв'язок тримав уже давно. Це був 1951 або 1952 рік. Ще існував Нижанковицький район. „Шрама“ вояки УПА звали Васько, мав за вухом родимку. Оперуповноважені з району Єрмоленко і Сімус провадили з групою облаву, вони зналися із „Шрамом“, обмінювалися записками, які залишали на лісничівці в дуплі старої яблуні. „Шрам“, замельдувавшись, їздив і ходив з облавниками, видавав людей і криївки“. Десь у 1951 або 1952 р. молодий хлопчина Іван Шпильчак, мешканець с. Гусаків (тепер проживає у США), бачив у буфеті свого села „Шрама“ у формі старшого лейтенанта разом із офіцером КГБ.

Роман Галик, із с. Золотковичі, зв'язковий, член юнацької секції ОУН, поінформував автора (26.05.2001 р.), що справжній „Шрам“ походив не з Івано-Франківщини, а зі Стрийщини. Пораненого в обляві справжнього „Шрама“ в тортурах змусили признатися, хто він і звідки, в потім його знищили. На його місце в УПА КГБ послало зрадника, через якого і з участю якого було знищено та відправлено в тюрми і на Сибір багато українців з Мостищини.

Галавин Михайло, син Василя, 1923 р. н., с. Йорданівка. Член ОУН, вояк УПА, можливо СБ. Убитий загоном НКВД у с. Боляновичах біля ставка, згодом 1945 р.

Княжий Міст

Розташоване при залізничній колії Львів–Перемишль за 3 км від Судової Вишні у бік Львова. Прекрасне новорозбудоване село, хоч більшовицький режим вважав його неперспективним і забороняв житлове будівництво.

На початку 90-х років ХХ ст. в селі за проектом В. Зілінського побудовано приміщення чотирикласної сучасної школи на 80 дітей, у 1996 р., за священника о. Володимира Яворського, – церкву Різдва Пресвятої Богородиці.

Біля залізничної станції є могила 13 вояків гуцульського куреня УГА, які загинули в обороні залізниці в березні 1919 р. (див. Вояки УСС і УГА).

Ув'язнені:

Білас Володимир, син Михайла, 1925 р. н., с. Княжий Міст. Заарештований 25.11.1947 р. у Львові, засуджений за ст. 54-

Відправа на могилі вояків УГА, с. Княжий Міст. 1999 р.

Світлина автора

1,а“-11 на 10+5 років. Закатований 29.06.1948 р. Похований в с. Абезь Республіки Комі.

Помірко Іван, син Івана і Марії, 1886 р. н., с. Княжий Міст, австрійський офіцер, сотник УГА. Під час польської окупаційної влади і за німецької влади був в'їтом. Заарештований 1944 р. більшовиками. Засуджений і вивезений. Останній час перебував десь в Іркутській області. Там і загинув. Де похований – невідомо.

Помірко Михайло, син Михайла, небіж Помірка Івана, 1917 (або 1918) р. н., с. Княжий Міст. Закінчив гімназію у Перемишлі. Член ОУН ще до 1939 р. Визначний дипломований спортсмен, переможець багатьох спортивних змагань у Варшаві, почесний громадянин Львова (як спортсмен). У церкві часто читав „Апостола“. Був шанований у селі і в м. Судова Вишня. Більшовики у 1939 р., зразу ж після „визволення“, заарештували його. Був запроторений у Львівську в'язницю на Лонського. Як сильний морально і фізично накинувся під час допиту на підлого слідчого (це розповідав очевидець – лікар, що сидів

разом із Помірком), після цього був посаджений окремо в камеру (карцер), а потім замучений. Де і коли – невідомо. (За розповіддю п. Ірини Шептицької-Помірко, кухни).

Конюшки

Старе українське село, приналежне колись, за переказами, до княжого двору в Перемишлі.

Віддалене за 1 км вправо від с. Мишлятичі, яке розташоване на центральному автошляху Львів–Мостиська–Добромилів і ніби заховалося за Мишлятичі. В селі є дерев'яна церква св. Михаїла (1773 р.). Школи немає. Від весни 1998 р. немає ні сільської читальні, ні бібліотеки – вони закриті. Доброї дороги до села теж немає.

Деренич Володимир, син Семена. Симпатик УПА, можливо, і добротинець. Застрілений емгебистами із Крукенич під час облави. Вбитого забрано до райцентру.

Ходачок Микола, син Федора, 1915 р. н., родом із Новосілок Малих. Член ОУН і вояк УПА. Псевдо „Січня“, „Мороз“, можливо, „Вуйцьо“. Вбитий у Конюшках 1950 р. За інформацією п. Романа Галика (с. Золотковичі), у с. Конюшки разом із „Вуйцьом“ (Ходачком) загинув організатор і керівник вишколу в Гориславичах і Боратичах невідомий досі „Максим“. На них наслав чекістів „Шрам“, який добре знав, де вони перебувають.

За інформацією архіву КГБ, разом із „Морозом“ у селі Конюшки загинув „Богдан“ – референт пропаганди районного проводу ОУН. Це сталося 17.04.48 р. За даними виписок із Крукеницького партійного архіву, Ходачок загинув 23.07.47 р. у Новосілках.

За словами Євгена Дороша із Таманович, господар, у якого квартирували вояки УПА у с. Конюшки (їх було 2 або 3), поїхав начебто до млина до Попович, там повідомив прикордонників. Вони приїхали, зненацька обступили хату. Відбувся бій, у якому повстанці загинули (підірвались гранатами, коли не вистачило набоїв). Загинули і були поранені також емгебисти. Тіла побитих вояків УПА облавники забрали і десь закопали. Де – невідомо.

Із розповіді сина Миколи Ходачка, Ярослава, 1934 р. н., (після повернення із заслання проживає у Теробовлянському районі на Тернопільщині):

Ходачок Микола – „Вуйцьо“
З родинного архіву

Невідомий вояк у перестрілці був поранений і просив батька його добити, коли закінчувалися набої. Батько добив свого друга, а сам підірвався гранатою; їх обох карателі забрали до Мостиськ і закопали на краю старого цвинтаря“. Синові про це розповіла батькова зв'язкова Михайлина Магдяк із хут. Липки, де малий Ярослав переховувався від більшовиків. Господаря Магдяка з хутора Липки і сестру жінки видав „Богун“ із Ганькович, який здався більшовикам.* У господаря Магдяка були дві криївки: одна в хаті, друга в stodolі. За одну знав зрадник „Богун“ і в 1946 або 1947 р. видав її. Там тоді облавники вбили одного повстанця, заарештували господаря Магдяка і десь замордували. Мав він двох дітей, які залишилися сиротами.

За розповіддю цієї ж Магдяк, вояки УПА Ходачок і невідомий перед смертю заспівали: „Ще не вмерла Україна“, один і другий вигукнули: „Слава Україні!“, а потім пролунав вибух гранати. До смерті вони були готові вже давно, з нею і поміж неї

* Зрадник „Богун“, здавшись більшовикам, ходив з ними по облавах, викривав і видавав усіх, кого знав. Боячись відплати, переїхав до м. Золочів, працював начальником паспортного стола і там помер. Нехай судить його за його вчинки Господь.

ходили чотири довгих роки. Розповідають, що Микола Ходачок дуже любив співати стрілецьку пісню:

*Бо настав такий час,
Що умре кожний з нас
Не на ліжку, а в полі, у бою...
І в хвилину страшну
Спом'янеш ти Вітчизну,
Бо за неї вмираєш з любов'ю...*

Він і, справді, загинув за Україну з любов'ю, як герой.

Королино

Село невелике, заховане за лісом. Віддалене на 1–1,5 км від міжнародної траси Львів–Перемишль і приєднується до неї ґрунтово-кам'яною дорогою у Береговому (Тулиголови). Ні церкви, ні школи в селі немає. Є лише мала капличка, збудована в 2001 р.

До села дорога провадить через ліс, а тоді вліво. Вправо ж лісовою доріжкою за 250 м від передлісу є місце, де сталася

Перший, організований „Меморіалом“, похід до Королинського лісу. 1993 р.

З сімейного архіву

„Королинська трагедія“ 10 жовтня 1948 р. Там загинуло 8 воєнків УПА.

*...Устань Кобзарю, сину музи,
Зійди в цю балку поміж гілля,
Рознеси славу восьми друзів,
Що впали на шляху підпілля...*

Із партизанської пісні

Це сталося у неділю, 10 жовтня 1948 р., як ще сонечко не зійшло. Криївку в лісі с. Королино, півмісяцем викопавши захисні траншеї, обступили москалі, яких привів зрадник „Крупа“. Там було і загинуло 8 воєнків і командирів УПА, разом із надрайоновим „Тарасенком“.

Прокопів Петро, син Степана і Катерини, 25 червня 1921 р. н., с. Селиська Перемишлянського району Львівської області. У Мостиському районі з 1943 р. Член ОУН, надрайоновий СБ, псевдо „**Тарасенко**“. Одночасно керівник боївки. Загинув у тій же збудованій криївці у лісі коло с. Королино 10.10.1948 р.

З ним начебто були: „Холодний“, „Кріль“, „Степовий“, „Зим-

ний“, решта невідомі. За розповіддю дружини „Тарасенка“ Ольги Дубик, криївку видав емгебистам воєнка УПА „Крупа“. Як тепер виявлено, це був заступник начальника німецької поліції (1942–1944 рр.) у с. Шутова Яворівського району Євстахій Маланчук, начебто із Старосамбірського або Турківського району. Про „Крупку“ – Євстахія Маланчука як зрадника розповідає і зв'язкова УПА Христина Головід зі Львова, якій „Крупа“ ставав на очну ставку в Дрогобичі. Він видав КГБистам Христину Головід і Леонору Вовк із с. Годині. Сам „Крупа“ – Маланчук пробув ще в боївках УПА нерозсекреченим аж до 1951 р. і, боячись „сліпої“ кулі облавників, „здався“ карателям у Гостинцевому. А три

Петро Прокопів – надрайоновий „Тарасенко“

З родинного архіву

вояки, що були там з ним в одній криївці, підірвалися грана-тами. Потім працював відкрито з КГБістами, жив у Мостиськах на теперішній вул. 16 Липня у гр. Івана Койчака, їздив по селах з карателями, розкривав боївки, видавав усіх, кого знав і в кого перебував. Існує також версія, що „Круцу“-Євстахія Маланчука, як „підсадну качку“ задушили в тюрмі м. Самбора.

Хто ж ці решта сім повстанців із криївки?

„Зимний“, він же „Зет“ – начебто **Качмар Степан**, син Йосипа, із с. Тисова біля Перемишля. За словами Ольги Дубик, міг ходити у формі советського офіцера, з накиненою зверху плащ-палаткою.

„Холодний“ та „Степовий“, начебто син священника, командир якогось чину із СБ, згодом теж з якогось села біля Перемишля. За інформацією Зеновія Мазуркевича із с. Хоросниці (тепер директора Берегівської ОШ), „Степовий“ не загинув 10 жовтня 1948 р. у с. Королино. Як розповідали хоросничани, „Степовий“ – він же Чумак Ярослав із м. Яворова, був одружений у підпіллі з Марією Веселівською із Хоросниці (священик о. Василь Груник підпільно їх вінчав). Вони мали дитину, яка померла у віці 5 місяців. „Степовий“ нібито загинув аж у 1952 р. Марія Веселівська була заарештована, відбула заслання, проживала у м. Львові.

Є різні припущення, різні думки. Всі вони могли б бути вірогідними, та де істина? Невблаганний час зробив своє.

За словами Івана Федоровича, сина Федора із с. Хоросниці, 1928 р. н., Йосип Груник, син Івана, із с. Борятіно (на жаль, уже помер), добре знав „Степового“ і казав, що „Степовий“ не був тоді у Королинському лісі, там загинув хтось інший, хто саме, не знає. „Степовий“ начебто ще до 1949 р. був на території Судово-вишніянщини, а потім десь загинув на цих теренах. Хоч за словами Ольги Дубик, „Степовий“ був у час нападу в криївці.

Згідно з телефонним повідомленням (20.07.2003 р.) мешканця с. Бунів п. Ярослава Куп'яка, краєзнавця і голови місцевого „Меморіалу“, вояк УПА не Чумак Ярослав, а Чума Ярослав і він дійсно з Яворова.

З листа із Києва від п. Івана Рубая 22.07.2003 р., родом із с. Бердихів Яворівського району, довідуємося, що „Степовий“ – теж не Чумак Ярослав, і далі: „псевдо „Степовий“ мав Ярослав Чума, родом з Яворівщини. Під час німецької займанщини працював учителем у с. Бердихові. Мабуть, був членом ОУН. Про-

водив культурно-просвітницьку діяльність від імені ОУН. Ставив спектаклі на сцені села Бердихова і Молошкович. Був організатором первинного осередку ОУН у Бердихові. З моменту більшовицької реокупації – у підпіллі. Часто заходив до моїх батьків. Є відомості, що „Степовий“ загинув у 1950–1951 р. у с. Зашковичі Городоцького повіту разом ще з двома повстанцями. Забарикадувавшись у хаті, відстрілювалися до останнього набою і, мабуть, згоріли.

У січні 1944 р. в с. Бердихові ставили драму місцевого автора про героїв Крут. Після вистави виступив Ярослав Чума. Він сказав: „Такий настає час, що Крути можуть бути усюди“.

Рак Микола, син Михайла, 1914 р. н., м. Судова Вишня (Передмістя), псевдо „**Кріль**“. За офіційними даними, загинув у цій криївці теж 10 жовтня 1948 р.

Існує версія, що в Королинському лісі у цій боївці був теж невідомий працівник СБ „**Листок**“ (цей вояк числиться теж вбитим у с. Санники (див. Санники) і ще один невідомий вояк УПА, згодом із с. Годині, та начебто **Євген Войціцький**, 1922 р. н., із Судової Вишні, псевдо „**Смілий**“ (мав сестру Ярославу, зв'язкову, засуджену на 10 років). (За словами підрайонної ОУН із Мостиськ п. Ярослави Назар, родом із с. Острожець – тепер живе в Червонограді).

Восьмим був, можливо, повстанець, член ОУН, із СБ, з с. Гостинцеве „**Рибак**“ – **Кечур Гаврило**, син Василя (див. Гостинцеве).

У 1947 р. у с. Королино був вбитий в обляві симпатичний, білявий, кучерявий невідомий боєць, а чи командир УПА. Було їх чотири. Двох зуміло відступити. Над сараєм залишився поранений один повстанець, начебто син священника, здається, „**Степовий**“ (див. Слабаш). Це підтверджує і п. Віра Когут, переселена із Польщі у с. Королино.

Гринчишин Григорій, син Максима, 12 червня 1920 р. н., с. Королино. Вояк УПА. Загинув у сутичці у своєму селі 19 березня 1948 р.

Заставний Стах, син Микити, 1928 р. н., с. Дмитровичі. Вояк УПА. Загинув у с. Королино 11.03.1948 р.

Ув'язнені:

Гринишин Катерина, донька Івана, 5 травня 1894 р. н., с. Королино. Заарештована за зв'язки з УПА. Заслана в Сибір в м. Прокоп'євськ Кемеровської області. Померла від застуди і голоду 10.12.1947 р., там і похована.

Одна із листівок-запрошень, яка випускається кожного року „Меморіалом“ і розповсюджується в районі
З сімейного архіву

Гринчишин Степан, син Івана, 15 червня 1898 р. н., с. Королино. Був заарештований за зв'язки з ОУН і УПА. Ув'язнений у м. Дрогобичі, де в застінках НКВД замордований 10 серпня 1945 р.

Орфін Іван, син Йосифа, 5 жовтня 1914 р. н., с. Королино. Заарештований за зв'язок з УПА, засуджений і відправлений у Сибір. Місце невідоме. Там помер. Де закатований – невідомо. Загинув десь 5 вересня 1946 р. Є версія, що його закатовано ще у Судовій Вишні або в Дрогобичі.

* * *

10 жовтня 1993 р. на місці, де в лісі була криївка, заходами „Меморіалу“ і ентузіастів – братів Ковальчиків (Віталія і Богдана) із хут. Слабаш, встановлено березовий хрест. Силами „Меморіалу“ проведено збір людей і священників з усього району та області. Приїхала родина надрайонового Прокопівца зі Львова, група „Січових Стрільців“ із Судової Вишні. Було відправлено заупокійну панахиду, виголошено промови. Заходи відбувалися і в 1994 р.

У жовтні 1995 р. до лісу с. Королино було проведено спортивну велоестафету учнів із усього району. Ініціатором і помічником „Меморіалу“ у здійсненні цього заходу став учитель

Пам'ятні хрести на місці загибелі повстанців у Королинському лісі
Світлина В. Саламахи

Перед стартом велогонки до Королинського лісу.
Перший зліва – автор. Мостиська, 2001 р.
Світлина Т. Зілінського

фізичної культури Боляновицької основної школи Степан Вдович (тепер живе у Львові) з учнями 5–8 класів. Інші учні-спортсмени приєднувалися до цієї групи по всій довжині 40 км траси. У с. Береговому велосипедистів очікувала велика група людей і священиків. Усі разом пішли процесією до Королинського лісу (віддаль 1,5 км).

Від 1995 р. такий естафетний переїзд і перебіг проводить „Меморіал“ кожного року. Влада району дещо допомагає лише транспортом; через неї „Меморіал“ домовляється з автоінспекцією для патрулювання на трасі та з керівництвом районного відділу охорони здоров'я для забезпечення спортсменів медичною опікою. Кожного року в цьому заході беруть участь учні шкіл району як спортсмени, передаючи естафету від села до райцентру, а звідти міжнародною автострадою Перемишль–Львів до с. Берегового, а там до Королинського лісу.

У 1995 р. поруч з місцем, де була криївка, побудовано каплицю за кошти спонсорів, заходом районної влади і „Меморіалу“.

Перед стартом естафети від пам'ятника Степану Бандері
(м. Мостиська) до Королинського лісу. Жовтень 2003 р.
Світлина Т. Зілінського

У 1999 р. біля місця криївки і великого хреста заходом дружини керівника боївки „Тарасенка“ п. Ольги Дубик виготовлено і встановлено сім менших хрестів у пам'ять про тих повстанців, що загинули 10 жовтня 1948 р., а біля великого хреста – імпровізовану домовину „Тарасенка“. Трохи нижче, на роздоріжжі, встановлено ще один хрест – в пам'ять про останнього зв'язкового „Тарасенка“ Григорія Співака, якого після розгрому боївки зрадник „Крупа“ забрав з хати у с. Слабаш, і ніхто його більше не бачив (див. „Останній зв'язковий „Тарасенка“).

Усе про Королинську трагедію 1948 р. записано автором від людей у селах Королино, Волостків, Стоянці і на хуторі Слабаш. Усі говорили, що ця кривава подія сталася у неділю, 10 жовтня 1948 р., і ще твердили, що там загинуло 8 вояків, разом з надрайоновим „Тарасенком“, а в книзі „УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр.“ (видану 4.02.1960 р. в діаспорі) на с. 388 написано: „30.10.1948 р. в Королинському лісі Судововишнянського р-ну

Листівка-запрошення на „Спортивний марафон“, присвячений 55-річчю утворення УПА, організований „Меморіалом“, 1997 р.
З сімейного архіву

Дрогобицької обл. група підпільників звела бій з емведистами, що оточили їхню криївку. В бою загинуло 5 підпільників...“

У більшовицькому списку учасників ОУН і УПА, які загинули на території Судово-вишнянського району Дрогобицької області 1944–1953 рр., переданому п. В. Куйбідою із архівів КГБ

Родина „Тарасенка“ біля символічних хрестів і домовини. 1999 р.
Світлина В. Саламахи

газеті „За Вільну Україну“, відзначаємо, що: „31.10.1948 р. в селі Королино загинуло 6 повстанців, а саме:

„Тарасенко“ – керівник районного проводу ОУН Мостиського і Судово-вишнянського районів Дрогобицької області. Загинув 31.10.1948 р. у с. Королино;

Рак Микола Михайлович, 30 років. Псевдо „Кріль“, він же „Січовик“. Керівник куща в Судово-вишнянському районі. Загинув 31.10.1948 р. в с. Королино;

„Голуб“, невідомий боєць, 24 роки. Керівник технічної ланки районного проводу ОУН „Тарасенка“. Загинув 31.10.1948 р. в с. Королино;

„Зимний“, невідомий боєць, 28 років, він же „Зет“. Зі складу охорони „Тарасенка“. Загинув 31.10.1948 р. в с. Королино;

„Богдан“, невідомий вояк, 22 роки. Загинув 31.10.1948 р. в с. Королино.

„Роман“, невідомий вояк, 22 роки. Член куща „Кріль“. Загинув 31.10.1948 р. в с. Королино“.

Рідні і знайомі родини „Тарасенка“ біля каплички на місці загибелі героїв. 1999 р.

Світлина В. Саламахи

Більшовицька дата загибелі – 31.10.1948 р. (фактично з суботи 30.10. на неділю 31.10.), дата загибелі у повідомленні від УПА – 30.10.1948 р. (бій був з ночі 30.10. на ранок 31.10.). Отже, обидві дати сходяться. Не сходиться кількість загиблих: у більшовиків – 6, у повідомленні УПА – 5. Відомості від людей, котрі могли тоді бути свідками, – 8 вояків. Можливо, хтось зуміє встановити правду і прізвища тих героїв, котрі нам невідомі. Але факт, що трагедія в лісі с. Королино була в жовтні 1948 р. Боївку „Тарасенка“ видав (за словами Ольги Дубик, дружини „Тарасенка“) „Крупа“, він же Євстахій Маланчук. Після

Пластуни Львова в почесній варті. 1999 р.

Світлина В. Саламахи

цього він ще багато натворив лиха, бо зумів обминути контроль СБ над ним і видати не одну боївку в Мостиському, Судовишлянському та Яворівському районах, а потім „здатися“ під час облави у с. Гостинцеве аж у 1951 р. (Там тоді покінчили з собою три повстанці, а він, керівник боївки, здався). Потім вже відкрито ходив з емгебистами, видавав партизанів і всіх, кого знав.

Примітка:

Надрайонний провідник СБ „Тарасенко“ – Петро Прокопів дуже любив співати пісню: „О мати закутих в кайдани“, яка в 1940–1950 рр. була надзвичайно популярна в багатьох варіантах в Галичині.

На нього, як націоналіста, дуже вплинули слова пісні, бо, за його висловом, „вони рвали душу і шматували серце“. Він неодноразово повторював, що з запалом прийняв її до душі; вона ж і покликала його в ряди ОУН і УПА. За свідченням його дружини Ольги Дубик, він ніколи не розлучався з цією піснею, з її важкими, але справедливими словами:

*О мати закутих в кайдани,
Чи чуєш той брязкіт кайдан?
Нам сором, що зветься рабами,
Бо скільки терпінь в нас і ран.*

Див. Пісні УПА на Мостищині

Виступає депутат Верховної Ради України Андрій Шкіль (другий справа). Королинський ліс. 2002 р.
Світлина В. Саламахи

Музична партитура пісні українською мовою з нотами та ліричним текстом.

НА БЕЗЛИСТІЙ ГРАБІНІ...

*Героям Королинського бою
присвячується*

Сл. і мелодія В. ЗІЛІНСЬКОГО

Тема героїчного маршу

Музична партитура пісні українською мовою з нотами та ліричним текстом.

1. На безлистій грабіні
Колихаються віти,
Своїм листям вкривали
Ще криївку вони...
І питаються вітру:
- Де поділися діти,
Де поділися славні
Українські сини? } 2

2. Бо в жовтневую пору,
У неділеньку вранці,
Як нічні ще зірниці
За обрій не зайшли,
Обступили криївку
Емгебисти – поганці
І півмісяцем друзів
В окопах облягли...

} 2

3. А в тім бункері в лісі
В недостатку і стузі,
Славні лицарі честі
України були:
Там з „Тарасенком“ разом
Було вісім всіх друзів,
І Вони за Вкраїну
Життя своє дали.

} 2

4. Надрайонний провідник
„Тарасенко“ – Прокопів,
(Зозуля не вкувала
До тридцяти ще три...)
Вони вмерли за волю –
Не здались тим з окопів.
Про їх мужність і славу
Розповіли вітри...

} 2

5. Попрощались навіки,
Загриміли ґранати,
Розірвались повстанці,
Полетіли у вирій...
Не здалися комуні
(Не чекай цього, кате!)
Залишився лиш спомин
Тут в тиші лісовій.

} 2

6. Завезли їх вже мертвих
Під тюрму аж у Вишню*
І там кинули в яму

Над рікою, кати;
Там тепер добрі люди
Й політв'язні колишні
Монумент збудували,
Щоб пам'ять зберегти.

} 2

7. Ой, прилинь в ліс у балку
До них, славний Бояне!
Вдар по струнах столітніх
Ти своїх голосних.
Нехай з піснею слава
Із часів тих повстане
І розкаже нащадкам
Все, що знає про них...

} 2

Костильники

Розташоване вправо за 1,5 км від битого шляху Зав'язанці–Мокряни–Рудки (2,5 км за с. Зав'язанці).

У селі є дерев'яна церква Вознесення (1858 р.). Школи немає від 1980 р. Село славилось відомим культурно-просвітницьким осередком у колишньому Рудківському повіті. Досить патріотичне. В першу світову війну із села було багато добровольців в УСС та УГА, в сорокові роки звідси пішло багато молоді в УПА. В 1991 р. в селі насипано пам'ятну могилу воякам УСС, УГА і УПА. Освячено її за великого здвигу народу, співав хор „Дзвін“ з м. Рудок під керівництвом диригента Миколи Кушніра.

Качмарик Іван, син Григорія, 1921 р. н., с. Костильники. Вояк УПА. Вбитий і похований у селі Кульматичах 1947 р.

Качмарик Іван, син Івана, с. Костильники. Загинув у Крукеницькому або Мостиському районі. Коли – невідомо.

Качмарик Федір, син Якова, 1913 р. н., с. Костильники. Член ОУН, вояк УПА. Вбитий у с. Купновичі (сусіднє село Самбірського району). Похований у Костильниках.

Онуцак Андрій, с. Костильники. Вояк УПА. Можливо, член ОУН. Живцем спалений у с. Роздільне Рудківського району 02.02.1945 р., а його брата, теж вояка УПА і члена ОУН, убито 1949 р. в Княгиничах. Андрій Онуцак похований у с. Роздільне

* У райцентр Судова Вишня.

М. Сало (?) (сидить перший справа), В. Смуk (?) із с. Зав'язанці, загинув у с. Раденичі (сидить перший зліва)
З родинного архіву

на цвинтарі. З ним могли бути **Онуцак Михайло**, син Федора, 05.03.1924 р. н., і ще хтось невідомий, можливо, із Підлісок, які теж там згоріли і захоронені.

Онуцак Микита, син Андрія, 1924 р. н., с. Костильники. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Твердий“. Керівник куца. Загинув приблизно 1949 р. Міг загинути аж 1950–1951 р. (Інформація від Ганни Балабух із с. Зав'язанці) у с. Княгиничі, а його брата спалили у с. Роздільне. Згідно з архівом КГБ, Микита загинув у с. Ніговичі 23 лютого 1949 р.

З партархіву району: народився 1925 р., с. Костильники, з боївки „Смілого“ в Підлісках. Загинув 08.02.1946 р. в с. Мокряни.

Оницак (Оницук) Семен, син Семена, с. Костильники. Загинув у Крукеницькому або Мостисьькому районі.

Сало Михайло, син Івана, 1923 р. н., с. Костильники. Член ОУН, вояк УПА. Поранений у Кропильниках, підірвався гранатою 1 листопада 1944 р. Похований у Костильниках.

Святий Микола, із с. Костильники. Вояк УПА. Загинув 1945 р. або 1946 р. на території Крукеницького або Мостисьького району. Згідно з архівом КГБ, загинув 04.06.1947 р.

Янів Степан, 1920 р. н., с. Кропильники. Вояк УПА. Вбитий у Костильниках 1944 р. і там похований.

Поліщак (Полущак) Михайло, с. Костильники. Станом на січень 1945 р. – шеренговець УПА. Подальша доля не з'ясована.

Сало Никифір, син Степана, с. Костильники. Станом на 10.10.1944 р. командир боївки в селі (25–30 чол.). Доля не з'ясована.

Кропильники

Розташоване за 3 км від села Зав'язанці через с. Ніговичі. В селі дерев'яна церква св. Юрія, 1890 р. Відновлена у 1937 р. Школи немає. 1992 р. в селі насипано символічну могилу на честь вояків УСС, УГА і УПА. Освячено її за великого здвигу народу і священників. З концертом патріотичних пісень виступив хор „Дзвін“ під керівництвом Миколи Кушніра, запрошений із м. Рудки.

Хор „Дзвін“ з м. Рудки, який виступав у с. Кропильники в час посвячення символічної могили воякам УГА-УПА в 1992 р.
Худ. керівник М. Кушнір
З архіву хору

Дармориз Іван, син Івана, 1915 р. н., с. Кропильники. Псевдо „Дуб“. Вояк УПА. Командир боївки на території сіл Кропильники, Костильники, Зав'язанці, Княгиничі, Судковичі і Хлиплі. Загинув 08.02.1946 р. в с. Мокряни.

Рей Петро, син Андрія, 1908 р. н., с. Кропильники. Член ОУН, вояк УПА. Випадково схоплений емгебистами 1945 р. Засуджений. Відсидів у Караганді. Додому повернувся хворий. Помер 1980 р. Похований у рідному селі.

Сабат Андрій, син Миколи, 1923 р. н., с. Кропильники. Член ОУН, вояк УПА. Загинув приблизно 1946 р. невідомо де на теренах Судово-Вишньянщини або Мостищини, а за неперевіреними даними – у Рудківському районі.

Сабат Микола, 1912 (1914) р. н., с. Кропильники. Вояк УПА. Загинув невідомо де.

Дорманець Іван, син Миколи, вояк УПА, псевдо „Дуб“, член районної боївки СБ. Загинув 17 червня 1947 р. в с. Кропильники (архів КГБ). (Можливо, це був вояк УПА Іван Дармориз).

Ваврин Микола (можливо, Михайло), син Миколи, 1911 р. н., с. Кропильники. Вояк УПА, псевдо „Шугай“ і „Резак“ (напевно, „Різак“), член групи „Твердого“. Загинув у с. Ніговичі 23.02.1949 р. або 11.01.1949 р.

Онуцак – Волошин Теофіль, 1927 р. н., с. Кропильники. Вояк УПА, псевдо „Пилип“, член куцовой групи „Яструба“. Загинув 1948 р., невідомо де.

Ваврин Петро, син Михайла, 1925 р. н., с. Кропильники. Станом на лютий 1946 р. – в боївці „Смілого“, с. Підліски. Подальша доля не з'ясована.

Рей Катерина, донька Івана, 1924 р. н., с. Кропильники. Станична. Станом на лютий 1946 р. – в підпіллі ОУН на терені сіл Ніговичі, Княгиничі, Судковичі, Ляшки Зав'язані, Кропильники. Подальша доля – не з'ясована.

Хома Микола, 1923 р. н., с. Кропильники. Станом на лютий 1946 р. – в боївці „Смілого“, с. Підліски. Доля не з'ясована.

Янюк Григорій, син Федора, 1913 р. н., с. Кропильники. Станом на лютий 1946 р. – в боївці „Смілого“, с. Підліски. Подальша доля не з'ясована.

Крукеничі

(як село і як райцентр)

...Подорожний, сповісти Україні,
що ми в безіменних могилах тут спочиваємо,
виконавши чесно свій закон.

Із пам'ятного заповіту

Герб с. Крукеничі*

Село засноване приблизно у XII ст. Перша офіційна згадка – 1366 р. (Мешканці ще й досі називають його містечком). Селяни брали участь у визвольній війні Богдана Хмельницького 1648–1654 рр. та у визвольній війні молодого української держави 1918–1919 рр. У селі тоді стояв штаб фронту УГА Перемішльсько-Гусаківсько-Крукеницького відтинку.

1870 р. село потерпіло від епідемії холери. 1886 р. була велика пожежа, згоріло багато будинків. Можливо, тоді згоріли дві церкви. Частина села на пів-

ночі ще й досі має назву Кметі.

За свідченням о. Петра Чавса (26.01.1883–10.10.1977) в книзі „У вирі життя“, ще за панцизняних часів у Крукеничах були 3 церкви і 2 священники: один для села, другий для містечка.

Теперішня церква споруджена в ім'я Чесного і Животворящого Хреста 1803 р. За часів тоталітарного більшовицького режиму у 70-х роках ХХ ст. церкву навмисне хтось із нелюдів-комуністів підпалив, і вона згоріла. Відбудували її у 90-их роках ХХ ст.

1923–1924 рр. священник о. Петро Чавс заснував у селі „Просвіту“, а потім і кредитову спілку. В 1929–1930 рр. споруджено будинок для громадських організацій, в якому розмістилася також кооперативна спілка „Єдність“.

Цей будинок після 1939 р. тривалий час перебував у руках різних організацій, та за священника о. Миколи Головецького, 1999 р. його повернуто церкві. Після ремонту і освячення

* На червоному тлі чорний крук, що сидить на гілці з зеленими листками.

Борсук Микола – „Верба“
З родинного архіву

20 серпня 2000 р. в ньому міститься громадсько-релігійний центр молоді села.

Борсук Микола, син Степана, 1927 р. н., с. Войткова біля Устрик. Член ОУН, вояк УПА, із СБ. Псевдо „Верба“. Перейшов на мостиські терени правдоподібно 1948–1949 р. Йшов разом із членом ОУН і УПА Іваном Процаком. Проходили через с. Скелівку (колись Фельштин) біля Хирова, випадково потрапили на квартиру до знайомої, зв'язкової ще із Закерзоння, Ганни Винар (1909 р. н.). Обидва вони загинули десь на цих теренах або в с. Верхівці, або у с. Биличі, або в інших селах тодішнього Крукеницького району.

Гриньків Ярослав, син Івана, 1927 р. н., с. Воля Садківська. Вояк УПА, псевдо „Лев“.

Станичний мережі ОУН. Загинув у Волі Садківській 12.10.1947 р.

Коваль Григорій, вояк УПА. Загинув на території району в червні 1947 р.

Когут Павло, вояк УПА. Загинув на території району в червні 1947 р.

Купновицький Григорій, 24 квітня 1922 р. н., с. Бунів. Член ОУН, вояк УПА (Яворівщина). Вбитий у квітні 1946 р. у Крукеницькому лісі. Де саме і де похований, невідомо.

Матвій Андрій, 1927 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Вояк УПА. Він і ще двоє повстанців загинули восени 1949 р. у якомусь селі Крукеницького району (правдоподібно, в с. Раденичі). Всі троє згоріли на горішці стайні під час облоги за доносом зрадника (так говорить Григорій Голдрич, 1926 р. н., колишній вояк УПА, із с. Острожець; тепер проживає в м. Мостиська).

Милян Іван, син Дмитра, 2.12.1926 р. н., с. Раденичі. Вояк УПА. З бойовки охорони районного проводу ОУН. Під час облоги потрапив до рук опергрупи. Вели до Крукенич по Боляно-

Іванишина, ім'я невідоме
(зліва) з бойовки УПА
Архів КГБ

вицькій дорозі поза Крукеницьким парком. Неподалік парку на полі вбили його і с'як-так загребли. Про місце поховання повідомила дівчинка, яка недалеко пасла корови і все бачила. Це було 28 червня 1947 р. Родичам не дозволили взяти тіло додому, тому вони поховали його тут на краю парку. 1993 р. на цьому місці поставлено пам'ятник, який стоїть і тепер.

Невідомий боєць (або командир) загинув у Крукеницькому районі восени 1949 р. Згорів у якомусь селі разом із ще одним невідомим бійцем УПА та Андрієм Матвієвим. За словами Григорія Голдрича із Мостиськ, вони згоріли в с. Раденичі.

Пацула Іван, син Тимка, 1914 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН, вояк УПА. Випадково потрапив живим до рук чекістів,

був засуджений у Крукеничах і повішений 1945 р. на оболоні коло млина, неподалік дороги із Крукенич до Острожця. Там десь був і закопаний. Однак досі віднайти останки не вдалося. Є версія, що тіла Пацули і Тимкова вночі відкопали і десь поховали самі вояки УПА. Дружина, Марія Гринда, і два його сини живуть у Львові.

Тимків Степан, син Федора, приблизно 1920 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН, вояк УПА. Випадково потрапив живим до рук емгебістів. Засуджений у 1945 р. Разом із Іваном Пацулою був повішений на оболоні біля млина, від дороги на с. Острожець. Їх закопали там же (можливо, як приманку для вояків УПА). Ніхто не знає, де ділися останки. Є версія, що їх десь перепоховали побратими. А може, з плином часу місце поховання загубилося.

Пацула Степан, 15 травня 1950 р. важко поранений на полі біля с. Садковичі Крукеницькою каральною групою. Його при-

Колишня тюрма НКВС, с. Крукеничі
Світлина автора

в'язали до фіри і волочили аж до Крукенич. Кров текла і залишала слід. Три дні він лежав під брамою НКВД, а потім, коли помер, його прив'язали до дерева, щоб пізнавали.

Підцерковний Микола, 1924 р. н., с. Виговичі (?). Вояк УПА. Загинув у с. Крукеничі 22.12.1947 р.

Процак Іван, син Степана, 1923 р. н., с. Військо біля Добромиля. Член ОУН і УПА. Воював і загинув в околицях Крукенич (Биличі, Верхівці). На ці терени перейшов разом із Миколою Борсуком приблизно 1948–1949 р. Разом десь і загинули.

Сабат Михайло – вояк УПА. Загинув на території району 1947 р.

Телятинський Богдан, родом із с. Ганьковичі. Член ОУН, вояк УПА. Випадково схопленого, його забрали до Крукенич. Закатований під час допитів у тюрмі. Нікого не видав.

Харош Катерина, донька Миколи, із с. Ганьковичі. Підпільниця, зв'язкова ОУН і УПА. Схоплена під час виконання доручення. Закатована в Крукеницькій тюрмі. Нікого не видала.

Автор записує імена загиблих під час перепоховання.
Крукеничі. Травень 1992 р.
Світлина М. Яреми

Хомишинець Микола, син Луки, 1923 р. н., с. Тухолька Славського району, псевдо „Тріска“. Він же „Юрчик“ – референт пропаганди Славського районного проводу ОУН. Загинув 9 листопада 1952 р. на території Крукеницького району або Крукенич.

„Холод“ – невідомий боєць або командир УПА, можливо, член ОУН, можливо, із СБ. Це псевдо повідомила нам Людмила Гудаль, донька Миколи, 1938 р. н., дівоче прізвище Білогай, вчителька з м. Ізюм Харківської області.

Малою дитиною влітку 1947 р. приїхала з батьком, працівником НКВД або МГБ (серед відомих убивць це прізвище не числиться) у райцентр Крукеничі.

Пам'ятає, як у 1950 або 1951 рр. сюди привезли 4-ох убитих повстанців – трьох обгорілих і одного лише простріленого. Облашники дуже раділи: „Вбитий Холод!“, „Вбитий Холод!“ Хто він, звідки, на жаль, нам невідомо досі. Не знаємо і звідки їх привезли.

Місце виявлення найбільшої кількості жертв НКВД в с. Крученичі
Світлина М. Яреми

Людмила Білогай-Гудаль
З родинного архіву

...Хоч для малих дітей у той час було не все зрозуміле, проте вона бачила, що коїлося навколо, як походилися вбивці-чекісти з живими і мертвими своїми жертвами. Якби цей парк зміг розповісти – він розказав би, скільки у його невидимих нутрощах лежить і досі не виявлених невинних жертв. Усе це назавжди закарбувалося у її маленькій душі.

У 1992 р. наш гурт ентузіастів-пошуковців віднайшов і відкопав у парку останки 26 цих жертв. Останки вояка Івана Миліяна, про якого дещо було відомо, залишили похованими в парку, а родина поставила йому там

Останки закатованих жертв. Травень 1992 р.
Світлина М. Яреми

Тетяна Гринда із с. Нігович біля труни опізнаних останків брата

Учні Роман Зворський та Адріана Яновська вшановують загиблих.
Травень 1992 р.
Світлина М. Яреми

Останки невідомої жертви

Хто цей закатований?

Володимир Зілінський зачитує списки загиблих.
Травень 1992 р.
Світлина М. Яреми

пам'ятник. Решта 26 жертв в 1992 р. були перепоховані на місцевому цвинтарі.

У 1997 р. п. Людмила Білогай-Гудай приїжджала до колишньої подруги-однокурсниці п. Марії Перцак (тепер Романів), що мешкає у Мостиськах, побували вони у парку в Крукеничах, а потім на цвинтарі, біля братської могили „26“. І поринула п. Людмила – вчителька української мови і літератури із Харківщини, у згадки-спомини зі своїх дитячих літ...

Усвідомивши все тепер, через півстоліття, Людмила Гудаль написала вірша „Прости мені, Україно“ і передала особисто мені у 1997 р.

*Людмила БІЛОГАЙ-ГУДАЛЬ
м. Ізюм Харківської області*

ПРОСТИ МЕНІ, УКРАЇНО

Прости, Україно,
Прости мені, ненько,
Що пізно тебе зрозуміла.
Дівчатком була, коли бачила все я,
А пишу – коли посивіла.

Прости, що ту правду
Сховали тоді ще,
Зарили із хлопцями разом.
Мала була я, щоби їм допомогти, –
Не можу мовчати я з часом.

У пам'яті моїй
Воскресіння прийшло
Тих хлопців, що факелом горіли,
Мій борг є до парку* прийти та знайти
Той рів, де є їхні могили.

* Мається на увазі парк у с. Крукеничах, де у фронтівій траншеї-рові більшовики таємно закопували свої жертви.

З землею зрівняли
Колишні квітки,
Що дівчата їх положили.
Дуже хочу знайти я ще їхніх батьків,
Щоб сказати, де їхні могили.

Як факели, хлопці
Згоріли тоді,
Що світили своїй Україні.
І думаю часто тепер в самоті:
У чому моя тут провина?..

А треба дізнатись,
Що за хлопці були,
Що промінням їй ще світять у ночі,
Бо слави вони не просили тоді,
Лише пам'яті тільки що просять.

Повік в пам'яті треба
Усе зберегти
І сказати, що ще пам'ятаю,
Бо борг мій назавжди перед цими людьми,
Яких я й до нині не знаю.

Липень 1997 р.

Ув'язнені:

Гук Василь, 1915 (1916) р. н., с. Загір'я біля с. Дмитровичі Судовишлянського району (тепер Самбірський район). Член ОУН ще до 1942 р. Досить імовірно, що брав участь у боротьбі за Карпатську Україну. Дружина його із Закарпаття. Під час німецької окупації Галичини провадив громадсько-політичну роботу в своєму селі і в регіоні, працював зоотехніком або ветеринаром.

За більшовицького панування від 1944 р. працював інспектором районного відділу освіти в Крукеницькому районі.

Під приводом того, що він буцімто сприяв примусовому вивезенню худоби для німців, його заарештували у 1949–1950 рр.

Як „свідків“ привезли із с. Вовчишовичі аж до Дрогобича на двох автах селян, аби засвідчили те, що йому було інкримінова-

Перед відправою панахиди, с. Крукеничі. Травень 1992 р.
Світлина М. Яреми

но. Як „німецькому прислужникові“ було присуджено 25 років каторжних робіт.

Відбував покарання у Воркуті на шахті № 29. Після смерті Сталіна в усіх таборах Воркутинської округи піднімалися заворушення політичних в'язнів з метою домогтися хоч якоїсь свободи. На шахту № 29 приїхав досить високопоставлений прокурорський чин із Москви. Згуртовані політв'язні вимагали кращих умов життя і зменшення термінів заслання.

У групу в'язнів безпощадно застрочили кулемети, внаслідок чого 67 людей було вбито, а більше 200 поранено. Тоді загинув і Василь Гук, який був у гурті в'язнів-страйкарів як один із організаторів виступу проти нелюдського режиму.

* * *

Перед втечею москалів, у червні 1941 р., було замордовано трьох громадян із Крукенич або околиць (на жаль, досі це невідомо), які за день перед тим потрапили до рук НКВД. За-

Емілія Чавс з синами. 1943 р.
*З книги о. Петра Чавса „У вирі життя...“**

мордованих кинуту у викопану в дровітні НКВД яму, присипано землею, зверху накидано дров, щоб затерти сліди свіжого поховання.**

Чавс Емілія, приблизно 1890 р. н., с. Чорна біля Нижніх Устрик (тепер поблизу самого кордону, за станцією Турка, на польському боці). Вчителька, донька священика с. Чорна Іларіона Туна і Іванни з дому Ванкович. Замордована 15 липня 1944 р. в Крукеничах бандою місцевої польської боївки і відділом АК. Напівмертву дружину о. Петро Чавс перевіз із Крукенич до Перемішля, де вона померла у шпиталі. Там її поховано. Емілія Туна-Чавс походила із священницької родини. Отець Петро Чавс – капелан австрійської армії. Керував епідемічним шпиталем. 1918 р. нагороджений за це золотим і срібним хрестами від військової влади. Під час українсько-польської війни організував

* **Петро Чавс**. У вирі життя та Мостицина і Судово Вишенщина.– Стемфорд: Видання Дієцезального музею і бібліотеки Української Католицької Єпархії, 1976.– С. 45.

** Там же.– С. 57.

Отець Петро Чавс

*Світлина з книги о. Петра Чавса
„У вирі життя...“.- С. 1.*

ополчення із 15 вояків і особисто командував ним, тримаючи оборону перед польськими рейдовими боївками.

Точний рік народження Емілії Чавс невідомий. Вінчалася з о. П. Чавсом 26 липня 1909 р.

Із розповіді о. Петра Чавса*:
„Пізнім вечором 15 липня 1944 р. польська боївка в числі 8 осіб, озброєна пістолетами, машинними крісами й ручними гранатами, напала на приходство. Я і моя дружина якраз кінчили вечірню молитву. Увійшовши в хату, поляки наказали не кричати, а від мене забажали список всіх українських організацій, всіх грошей і дорогоцінностей. Вони от-

римали, що хотіли, крім списку членів організацій. Моїй дружині стягнули з пальця золотий перстень. Все це однак їх не задовольнило. Семеро з них кинулося грабувати, а один стояв на сторожі коло мене. Забрали все, що представляло яку-таку вартість, перевертаючи хату горідном. Пограбовані речі спакували на мій драбинястий віз, щоб їх і моїми кіньми забрати з собою, тому, що у найближчому сусідстві був лігеншафт (там були німці). Мене посадили на фіру, начебто, везти до їхнього керівника“.

Отцю Петрові вдалося по дорозі зіскочити з фіри і сховатися в густій пашниці. Повернувшись, польські бандити почали катувати дружину священика Емілію, кинувши її без ознак життя. Її було завезено до Перемишля, однак урятувати не вдалося. Вона померла 18 липня 1944 р. (Див. Додаток № 3.- С. 712).

„Вігер“ . Заступник кушового провідника „Гайдамаки“ . Загинув 05.08.1948 р. у с. Волосянка Мала, разом із „Гайдамакою“ .

„Гайдамака“ . Кушовий провідник. Діяв на Крукениччині, а також у с. Волосянка Мала. Остання згадка про нього 05.08.1948 р. Доля нез'ясована.

* Петро Чавс. У вирі життя та Мостищина і Судово Вишенщина...- С. 60.

Жертв несуть на цвинтар, с. Крукеничі. Травень 1992 р.

Світлина М. Яреми

„Гамалія“ . Колишній радянський військовий офіцер. Станом на листопад 1945 р. – командир боївки (близько 25 вояків). Діяв на Крукениччині та в сусідніх районах. Подальша доля не з'ясована.

„Довбуш“ – кушовий провідник на Крукениччині (Райтаревичі, Рогізне, Биличі). Остання згадка про нього – 04.11.1948 р. Доля не з'ясована.

„Доктор“ . Станом на 21.08.1945 р. – охоронець надрайонового провідника „Карата“ . Доля не з'ясована.

„Ірлан“ , він же „Крупа“ . Прибув із Польщі. Крукеницький районний провідник ОУН. Загинув 09.03.1950 р. у с. Боляновичі.

Когут Павло. Функції невідомі. Загинув у червні 1947 р., невідомо де.

„Лев“ . Кушовий провідник, діяв на терені сіл Гориславичі, Гусаків, Радохінці, Вишенька, Зав'язанці, Костильники, Хлиплі, Судковичі. Остання згадка про нього – 30.10.1946 р. Доля не з'ясована.

Траурний похід, с. Крукеничі. Травень 1992 р.

На центральній вулиці с. Крукеничі. Травень 1992 р.
Світлина М. Яреми

Масляник Роман, син Івана, 1920 р. н., с. Острів Ярославського повіту. Проживав з родиною в с. Зав'язанці, де його батько о. Іван був священиком. Правдоподібно, закінчив гімназію у Перемишлі. Член ОУН. Диригент сільських хорів у с. Зав'язанці та в навколишніх селах, бандурист, аматор вистав. На 10.10.1944 р. – командир боївки УПА (40 вояків) у районі. Дальша доля невідома (партархів району). Є версія, що проривався зі своєю чотою через Карпати на Захід і десь там загинув по дорозі у вільний світ або, оточений більшовиками, був схоплений разом із залишками чоти, відправлений на передову лінію фронту (таке більшовики практикували), де загинув чи був розстріляний енкаведистами – „підганячами“ в спину. Таке було на фронті теж часто.

Більшовики прийшли в район у серпні 1944 р., а вже на початку вересня багато наших молодих ненавчених земляків було вбито на фронті у сусідньому Старосамбірському районі, в Стрілках, у Турці. Їх давали на першу лінію фронту, а за ними йшли „заградотряди“, які не допускали відступу.

Панчишин Денис. Зв'язковий куща „Зоряна“. Загинув 10.07.1947 р. у с. Боляновичі.

Підцерковний Микола, 1924 р. н., с. Виговичі (в довідниках відсутнє, напевно, Ніговичі). Функції невідомі. Загинув 22.12.1947 р.

Сабат Михайло. Функції невідомі. Загинув у червні 1947 р.

Сало Марія, донька Івана. Станом на 20.01.1946 р. – підпілля ОУН на території сіл Ніговичі, Княгиничі, Судковичі, Ляшки Зав'язані (Зав'язанці). Доля не з'ясована.

Святий Микола. Функції невідомі. Загинув у червні 1947 р. „Стрілка“. Версія перша: заступник підрайонного, версія друга: ад'ютант надрайонного провідника ОУН „Карата“. Загинув 21.08.1945 р. у с. Чижевичі. Тіло закопане в Боляновицькому (версія перша) або Раденицькому (версія друга) лісі.

„Холодний“, можливо, „Холод“ – районний провідник, діяв на терені сіл Боляновичі, Підліски, Ніговичі, Костильники. Остання згадка про нього – 30.10.1946 р. Доля не з'ясована.

„Чорний“. Прибув з Польщі. Референт пропаганди Крукеницького районного проводу ОУН. Загинув 27.05.1948 р. у лісі біля с. Радохінці.

„Шота“ – „Клим“. Командир боївки. Загинув між 20.01. і 10.02.1945 р. Де – невідомо.

„Яструб“. Кущовий провідник. Остання згадка про нього – 1948 р. Подальша доля не з'ясована.

Політв'язні несуть останки закатованих. Травень 1992 р.

Світлина М. Яреми

„Карпо“. Надрайоновий Самбірського, Рудківського і Мостиського проводу ОУН. Загинув 02.02.1946 р. у с. Задністрияни (Голодівка) Самбірського району.

За іншою версією, загинув десь у Крукеницькому районі, можливо, на хут. Топільниця, між селами Зав'язанці і Великі Мокряни 08.02.1946 р. (партархів району).

„Бурун“. Станом на початок грудня 1945 р. – повітовий провідник Самбірського проводу ОУН, замість „Лемка“, останній час був на Крукениччині. Доля не з'ясована. Є на світліні, взятій з КГБ, на його особі поставлено хрест, а це значить убитий (див. Мостиська).

Запам'ятаймо їх:

Ось вони, кати мого народу, що осталися у пам'яті людській на Крукеницькій зоні.

Шикуйтесь, вороги, аби вас бачили і не забули покоління!

Андросов – прокурор, розстрілював без суду і слідства.

Армеев – оперуповноважений НКВД, мстивий облавник (1948–1949 рр.).

Балашов – начальник або працівник КГБ.

Безсмертний – ст. лейтенант із опергрупи.

Гула (начебто місцевий) – із КГБ, страшний кат над пораненими і заарештованими.

Єфремов – із опергрупи.

Кухаренко Федір – прокурор, садист і кат. Дуже мучив людей. (До 1945 р. прокурор, у 1945–1946 рр. МГБ, а від 1954 р. знову прокурор).

Льовкін – начальник опергрупи, страшно знущався над людьми.

Максимович – начальник опергрупи, із КГБ.

Підгребельний Дмитро, родом із с. Костильник, капітан НКВД, ходив з облавниками і теж був немилосердний до людей.

Прибиток Іван – заступник або начальник КГБ, активний працівник.

Руденко – працівник КГБ.

Савченко – прокурор, потім начальник КГБ.

Середа – начальник КГБ.

Серьогін – начальник групи („добрий пес“).

Сімум – дуже підлий, мучив і нищив населення, знущався з поранених людей і з тих, яких вивозили в Сибір. Їздив з контрольними завданнями аж у Сибір.

Сухоруков – оперуповноважений. Палив хати вояків УПА і заарештованих. Убитий повстанцями в Гусакові.

Терленко – слідчий, потім помічник начальника КГБ Середи.

Устянський – начальник міліції. (За неофіційними даними буцімто повідомляв керівництво УПА про облави).

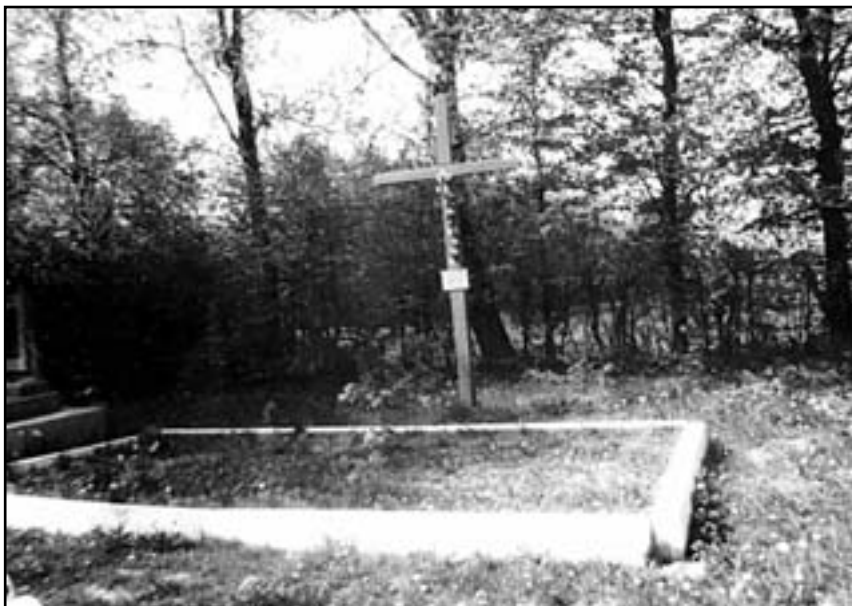
З більшовиками в облави ходили три брати Зваричі, родом із с. Ніговичі.

Із розповіді Михайла Чайківського, 1922 р. н., с. Ятвяги, тепер проживає на хут. Петики села Малнівська Воля.

„До більшовиків пристали і були в облавних групах три брати Зваричі з с. Ніговичі. Партизанська Служба Безпеки засудила їх за їхню жорстокість до людей на смертну кару, але зловити довго не могла.

У с. Боляновичі вдалося знищити одного із Зваричів – Михайла.

У с. Підліски був на облаві ще один Зварич – Семен. Більшовики послали його шукати „бандьор“ у stodолі, а самі стояли

Так виглядала могила 26 закатованих в с. Крукеничі до 2002 р.
Світлина автора

на подвір'ї. Він почав нишпорити між снопами, де було декілька наспіх прикритих вояків. Добре чув, що під ногами хтось є, але побоявся своєї смерті і сказав більшовикам, що там нема нікого. Через два дні переказали йому із СБ, щоб не боявся нічого і одружувався (мав там дівчину), але щоб кинув співпрацю з москалями. Він так і зробив. Через деякий час зайшов якимось у клуб і побачив свавілля одного москаля із райцентру. Зварич намагався його втихомирити, але той, п'яний, убив його.

Третій брат Зваричів (ім'я невідоме) був у опергрупі, яка базувалася у с. Судковичі. Зварич з капітаном МГБ із Крукенич Ніжинським (з Сумщини) і групою ястребків пішли в сусіднє село Ніговичі. Ястребки шукали по селу самогону і тютюну, а ті двоє залишилися. До села на бричці під'їхала група 8 вояків у формі радянських прикордонників. Один із них покликав Зварича і Ніжинського та перевірів їхні посвідчення. Зварича зловили, накинули на ший шнурок і нагадали йому всі людські кривди і скарги, били, кинули у рівчак з водою. Ніжинського не били, потім забрали їх у сусідній Кропильницький ліс. Там, за-

читавши їм вирок, добили Зварича, а однією кулею вбили Ніжинського“.

СПИСОК

прізвищ тих, хто брав участь у розкопках в 1992 р.
у парку с. Крукенич у пошуках закатованих більшовицьким режимом
1940–1954 рр.*

1. Семенів Ксеня, Пнікут, Хлиплі.
2. Назар Марія, Пнікут, Садковичі.
3. Хмелівський Семен, Мостиська, Хлиплі.
4. Заболотний Богдан, Підліски.
5. Дум'як Йосиф, Крукеничі, Вишенька.
6. Дум'як Люба, Крукеничі.
7. Кабат Володимир, Крукеничі.
8. Підгребельна Ганна, Ніговичі.
9. Гринда Тетяна, Ніговичі.
10. Дум'як Богдан, Крукеничі.
11. Зілінський Володимир, Мостиська.
12. Федаш-Дзюба Емілія, Ганьковичі.
13. Дзюба Марія, Ганьковичі.
14. Береза Степанія, Боляновичі.
15. Писко Володимир, Хлиплі (тракторист).
16. Родина Мельників, Стебник.
17. Фляк Іван, Ятвяги.
18. Партика Степан, Крукеничі.
19. Щирба Єва, Верхівці.
20. Нагайло Павло, Мостиська, Буховичі.
21. Плюта Роман, Мокряни.
22. Два брати вояка УПА Куца, Верхівці.
23. Куц Тадей, медик, Верхівці.
24. Родина Івана Миляна, Раденичі.
25. Винарчик Григорій, Крукеничі.
26. Романишин Михайло, Крукеничі.
27. Городечний Василь, Крукеничі.
28. Бурбіль Іван, Львів, Крукеничі.
29. Мартин Степан, Мостиська
30. Береза Віра, Верхівці.
31. Барна Петро – майор спецпогранвійськ та 20 солдатів, які працювали три дні.

* Список писаний по пам'яті в 2002–2003 рр., а тому не остаточний.

Буфони на 50 і 100 карбованців,
видані Новосільським надрайоновим Проводом ОУН
у Тернопільській області в 1952 р. для збирання коштів
на Революційний Фонд ОУН*

Липники

Назва села походить, очевидно, від непрохідних колись липових лісів, що тепер оточують село з північно-східного боку. Розташоване на старовинній, княжій дорозі з Перемишля через Мостиська у Рудки–Миколаїв–Глиняни.

Єдиний пам'ятник – цегляна церква Положення Ризи Пресвятої Богородиці, побудована 1898 р. з лівого боку гористої місцевості. Є легенда, що церкву думали будувати біля підніжжя гори, і вже навезли каміння на фундамент. Але вночі невидима сила переносила все це нагору. Після декількох даремних спроб повернути каміння на фундамент вниз, церкву таки побудували наверху. Назвали її на честь Пречистої Діви Марії.

* Жетони виготовлені фіалковим кольором на жовтоватому газетному папері. Напис над тризубом у скороченні „За Українську Самостійну Соборну Державу!“

Ця легенда перекривається іншою легендою, за якою на горі, де тепер церква, край предковічного лісу давно-предавно стояла каплиця з іконою Божої Матері, яку спалили татари. Коли мешканці села почали наприкінці XIX століття завозити матеріали для церкви вниз, під горою, то все це було назад перевезено чи перенесено невідомо ким на гору. Закінчується легенда тим, що церкву збудували на горі, на місці зруйнованої татарами каплиці, а на честь ікони, що була колись у цій каплиці, назвали церкву ім'ям Пресвятої Діви Марії. За розповідями, біля церкви часто зустрічалися зв'язкові УПА, бували тут і невеликі боївки, оскільки звідси на 1–3 км добре видно поле і навколишні лісові масиви, а також село та під'їзні дороги до нього.

Добрянський, родом із с. Липники. Вояк УПА. Загинув на Закарпатті під час переходу кордону на Захід.

Кошик Іларіон, 1929 р. н., с. Липники. Вояк УПА від 1947 р. Псевдо „Осип“, за іншим джерелом – „Канюк“. Загинув у сутичці з енкаведистами. Похований в Арламівській Волі (інформація від С. Мартина).

Невідомий вояк УПА (можливо, член ОУН) загинув у с. Липники наприкінці 40-х років.

Невідомий командир УПА
Архів КГБ

Леган Костянтин, син Михайла, вояк УПА, член куца „Чекуна“. Загинув у Липниківському лісі 19.01.1948 р.

Кошик, ім'я, рік і місце народження невідомі. Начебто директор школи, батько Іларіона (Гілярка). Замордований шовіністичною боївкою польської Армії Крайової в квітні-травні 1944 р.

Росоловський, згодом 1921–1923 р. н. Був секретарем сільської Ради. Начебто закінчив або вчився у гімназії. Заарештований НКВД наприкінці 40-их років. Дальша доля невідома. (Від Андрія Тлумака із с. Вуйковичі).

Макунів

До 1648 р.– Маковнів. Село, за переказами, існує ще з княжих часів, заховане в глибокому яру, оточене лісами. Вперше згадується у письмових джерелах за 1466 рік. У селі є дерев'яна церква св. Даниїла Стовпника (1880 р.).

Базиліак Нестор, син Романа, 1928 р. н., с. Макунів, вояк УПА, член кушової групи „Чміля“. Загинув у с. Макунів 04.12.1949 р.

Церква Даниїла Стовпника, с. Макунів
Світлина автора

Могила вояка УПА Івана Гринчука – „Каштана“, с. Макунів
Світлина автора

Гарасовський Андрій, син о. Станіслава, місцевого священика, 25.10.1909 р. н., с. Макунів. Був членом ОУН. Мати походила з родини Пасічинських. Рід Гарасовських у кількох поколіннях священичий, вихідці з Холмщини.

У міжвоєнний час був членом „Пласту“ і виховником, бо усвідомлював мету свого життя як змагання за незалежність України. Був заарештований польською поліцією і завезений в м. Корець (Волинь), де пережив жорстокі катування і знущання. Вийшов на волю після падіння Польщі 1939 р. Закінчив агрономічний факультет Рільничої Академії в Дублянах (Львів) 1943 р. і відразу ж записався до української старшинської артилерійської школи в Бенешеві коло Праги.

Брав участь у боях із советами. Був у концентраційних таборах у різних зонах Німеччини. 1959 р. йому вдалося виїхати до Америки, де залучився до громадсько-релігійного та політичного життя. Помер після важкої недуги 6 жовтня 1998 р. в Чикаго. Там і похований.

Кравець Нестор, син Івана, 1930 р. н., с. Макунів, вояк УПА. Загинув у с. Макунів 04.12.1949 р.

„Панас“, невідомий вояк УПА, стрілець загону „Сороки“. Загинув у с. Макунів 16.10.1947 р.

Два невідомі вояки УПА загинули біля криївки на підвір'ї Ганни Дідич (один із них начебто син господаріні хати) над вечір 12 липня 1952 р. у с. Макунів. Тіла окупанти забрали до Судової Вишні. Два інші вояки зуміли прорватися крізь облаву і врятувалися. Сім'ю Ганни Дідич вивезли в Сибір.

Малнів

Перша письмова згадка про село датується 1446 р. Воно має свою переказо-писану історію, датовану від 1553 – 1565 рр. Описується, що село Малнів походить від співполучення „мало нив“ (а багато лісів).

За переказами, наприкінці XV ст. в селі побудовано дерев'яну церкву Великомучениці Параскевії, яка проіснувала донедавна. 1966 р. її зруйнував більшовицький режим. На місці вівтаря зруйнованої церкви у 1995 р. побудували капличку.

Під час польсько-української війни 1918–1919 рр. добровольці із с. Малнів відбивали напади поляків, що просувалися від Перемишля, Мостиськ, Ярослава, Радимна, Любачева.

Для увічнення пам'яті героїв багато зробив голова сільського „Меморіалу“ М. Яксманицький.

Венгрин Михайло, син Теодора, 1928 р. н., с. Малнів. Вояк УПА. Загинув у Малнові 21.09.1947 р.

Добуш Михайло, с. Малнів, член ОУН. У 1940 р. пробирався з групою оунівців на Захід. Був оточений і вбитий енкаведистами у с. Лядська Воля (Волиця).

Два невідомі вояки УПА – один з них, можливо, син священника із Підлісок (або Болянович). Убиті під час облави в Малнові. Поховані, згодом, у колишній 800-метровій прикордонній смузі.

У 1944 р., восени, облавники привезли двох невідомих вояків УПА і кинули біля огорожі, де було тимчасове армійське стрілище (недалеко теперішньої пошти). Лежали там два дні до опізнання. В одного, напевно командира, на пальці був великий перстень з тризубом, якого не могли зняти. Хтось із них був із с. Чернява.

Плекан Петро, Радюк Пилип, псевдо „Хрущ“, 1909 р. н., та **Рібий Григорій** – члени ОУН, вояки УПА. Всі три із с. Новосілки Яворівського району. Загинули в травні 1947 р. в Малнівському лісі. Їхні тіла забрані до Городка.

Хомік або **Хомик Михайло**, син Петра, 1921 р. н., с. Малнів. Член ОУН, вояк УПА. Був убитий москалями в жорстокому бою 1944 р. на хуторі Літовисько. Тіло його лежало довго. Потім родина поховала на місцевому цвинтарі.

Ув'язнені:

Денисик Іван, син Андрія, 1902 р. н., с. Малнів. Член ОУН. Заарештований у жовтні-листопаді 1944 р. Тримали і катували три дні в Мостиськах, потім завезли до Самбора, тортурували, але ні в чому не зізнався. Засудили, заслали у Воркуту. Там замордований, і десь там лежать його кістки.

Степан Попель

З книги о. Петра Чавса „У вирі життя...“ – С. 200.

Попель Степан, 15 серпня 1904 р. н., с. Арламівська Воля. Син священника Володимира Попеля.* Проживав з родиною у с. Малнові. Член довоєнної ОУН, на час арешту був, очевидно, в ранзі районного або повітового провідника. Замучений у Мостиській тюрмі 10 листопада 1940 р. Його останки перевезені після втечі більшовиків наприкінці червня 1941 р. у с. Малнів, де на місцевому цвинтарі йому встановлено пам'ятник (див. статтю „Степан Попель“.)

Розстріляні:

Жук Михайло, із Малнова. Дякував у місцевій церкві. Вбитий більшовиками під час їхньої втечі у 1941 р. під Судовою Виш-

* Отець Володимир Попель, син Теодора і Кароліни з Ольшанських, народився 19.07.1867 р. в с. Цикові (Мостиський повіт). Батько о. Володимира, дід Попеля Степана – потомок старого українського шляхетського роду, теж парох, був обдарований музичним і малярським талантом. Його ширий український патріотизм передався нащадкам.

Могила С. Попеля, с. Малнів
Світлина автора

нею. Перевезений у рідне село, похований на місцевому цвинтарі.

Жук Теодор (по-вуличному **Когут**). Продавець у крамниці. Дякував. Убитий (розстріляний) під Судовою Вишнею більшовиками під час їхньої втечі у червні 1941 р.. Перевезений і похований на цвинтарі в рідному селі.

Мисюк Микола, народився у с. Малнові. До 1939 р. працював секретарем у місцевій гміні. Згодом, член ОУН. Односельці пам'ятають його як чесну, розумну, обізнану в повсякденних справах людину. Був убитий емгебистами під Судовою Вишнею під час втечі більшовиків 1941 р. Похований у Малнові.

Рожак Микола, 1925 р. н., с. Малнів. Учився у духовній семінарії або гімназії. Міг бути членом ОУН мельниківського напрямку. З приходом советів 1944 р. ховався, не визнавав більшовицької влади і не йшов до армії, тобто на фронт, що був тоді недалеко – за Старим Самбором і біля Турки.

Убитий на власному подвір'ї (хтось його видав) 1946 р. Застрілив його начальник Малнівської застави Євренков.

Черхавський Іван, син Данила, 1888 р. н., с. Малнів (посільському Качмар). Розстріляний у с. Малнові під час відступу більшовиків у червні 1941 р. Разом із московськими зайдами акцію проводили місцеві кальниківські комуністи. Серед них був і брав участь продажний активіст Йосип Тарапацький*, син Августа, із сусіднього села Кальникова (тепер Польща).

Вивезені на заслання:

Яксманицький Андрій, син Михайла, 1900 р. н., с. Малнів. Вивезений з родиною у Сибір 1947 р. за участь у визвольній боротьбі. Помер, знищений Сибіром, у с. Малнові 1958 р.

Яксманицька Параскевія, 1913 р. н., с. Малнів. Вивезена в Сибір разом з чоловіком Андрієм, з двома доньками та з маленьким сином Степаном. Повернулася хвора. Померла у Малнові 1988 р.

Яксманицька Степанія, донька Андрія, 1945 р. н., с. Малнів. Загинула (замерзла) 1947 р. по дорозі в Сибір. (Із слів Степана Яксманицького, тепер нотаріуса у Мостиськах, члена цієї сім'ї, що повернувся з Сибіру).

СПИСОК

членів Організації українських націоналістів,
які готувалися перейти більшовицько-німецький кордон
у 1939–1941 рр., із с. Малнів. Вони були видані сексотом,
заарештовані і перебували в тюрмі м. Перемишля.

Перед своєю втечею більшовики завезли їх на територію Соляноватки біля м. Добромила і живими, напівживими та мерт-

* За хвалькуватими розповідями Йосипа Тарапацького (мав прикметне прізвище „Понімаєш“), він був причетний і до смерті надрайонового СБ Михайла Вахаловича (псевдо „Зір“) із с. Соколя. Й. Тарапацький як комуніст відступав разом з енкаведистами у 1941 р. на схід і опинився десь аж у Таджикистані чи кавказьких республіках. Після війни відразу повернувся і, як довірена більшовицькому режимові особа, розгулював по Дрогобицькій області. За його ж словами, входив до лжезагонів УПА, творив безчинства на Мостищині, був головою Славського райвиконком. Помер у Мостиськах у 1994 р.

вими покидали у соляні шахти. Із села забрано 21 особу: найстаршим по 30–34 роки, наймолодшим – 18–19 років. Їх знищили, і лише трьом, на щастя, вдалося втекти під час обстрілу німцями колони, яку гнали з Перемишля до соляних шахт Соляноватки (Саліні). Це Юрій Форемський, Микола Жук і Григорій Федина.

№	П. І. Чий син	Рік народження	Літ від роду
1.	Денисик Іван, син Михайла	1918	23
2.	Жила Федір, син Миколи	1921	20
3.	Карпесьо Іван, син Івана	1911	30
4.	Куп'яків Іван	1914	27
5.	Ковалик Олекса, син Григорія	1921	20
6.	Одробінка Михайло	1914	27
7.	Павлеса Микола	1922	19
8.	Прийма Степан	1907	34
9.	Рожак Іван	1920	21
10.	Романівський Григорій	1918	23
11.	Сас Іван	1912	29
12.	Смерик Михайло	1913	28
13.	Федина Василь	1921	20
14.	Шегинський Юрій	1922	19
15.	Шегинський Григорій	1917	24
16.	Яксманицький Михайло	1922	19
17.	Яксманицький Федір	1919	22
18.	Мелешко Іван	1923	18

Останній – Мелешко Іван, син Тимка, заарештований і забраний до Перемишля, загинув в Саліні. Невідомо, чому не вписаний на пам'ятній плиті символічної могили у с. Малнів.

Усі ці імена і прізвища викарбувані на символічній могилі с. Малнів. Тепер тут вписано ще й Мирона Кулинич, 1911 р. н., м. Яворів. Убитий енкаведистами 18 серпня 1944 р. у Малнівській Волі і завезений на заставу у Малнів. Де закопаний – невідомо.

Користуючись нагодою, що німці обійшли Перемишль і повели наступ у напрямку Львова, більшовики від 22 по 26 червня 1941 р. вивезли до шахти Соляноватки („Саліна“) біля Добромиля 3600 в'язнів із Перемишля і там їх знищили.

Другу групу політв'язнів енкаведисти гнали пішки із Перемишля (не вистачало ні часу, ні транспорту). Німецькі літаки розігнали конвоїрів, і в'язні розбіглися. Із с. Малнова у цій колоні були три в'язні, і вони врятувалися.

Потім, перед поверненням більшовиків у 1944 р., Микола Жук та Григорій Федина виїхали за кордон, а Юрій Форемський залишився у селі, де і помер.

Малнівців – членів ОУН видали сільські більшовицькі активісти, куплені московським режимом.

Московський підлизень малнівець Іван Порило та голова тодішньої сільської Ради Величко, який у 1939 р. зустрів москалів з квітами, видавали українських патріотів, в т. ч. продали Степана Попеля, сина священика, члена передвоєнної ОУН. Про те, що Іван Порило видав молодих хлопців із ОУН, підтвердив авторові і брат Івана Мелешка, заарештованого і знищеного у „Саліні“, Юрій Мелешко 11.03.2003 р.

Згідно з архівами КГБ, на території сіл Бунів, Арламівська Воля або між близькими хуторами біля Малнова, в результаті заздалегідь розробленої на рівні області і Києва спеціальної операції, було вбито надрайонового ОУН „Клима“. Це був Євген Смук з м. Яворова – „високий, худорлявий, обличчя продовгувате, ніс довгий з горбинкою, носив окуляри в золотій оправі, а на руці золоту каблучку“.

Між селом Бунів і лісом господарства Миколи Мариновича (генерала ЗУНР) з боку с. Хоросниця тим же спецгарнізоном був убитий крайовий політпровідник ОУН „Інгул“ – він же колишній редактор „Дешевої книжки“ і політичних брошур. Це могло бути 1948 р.

Малнівська Воля

Розташоване поруч старовинного шляху Мостиська–Краковець–Яворів–Рава-Руська–Белз. Майже заодно зв'язане із с. Малнів. 1928 р. в центрі на пагорбі за о. Івана Дуцька, самобутнього композитора й архітектора, побудовано гарну дерев'яну церкву св. Параскевії, відновлену і розмальовану на початку 1990-их років. У центрі села є пам'ятний хрест про скасування панщини 1848 р.

Церква св. Параскевії, с. Малнівська Воля
Світлина В. Саламахи

Кожного року біля цього пам'ятного хреста у навдивовижу чистому, як сльоза, потічку посвячують на Йордань воду.

Село специфічне і гостинне. Воно зберегло свої споконвічні релігійні і народні традиції, особливо під час Різдва та Великодних свят. Відзначалися вони і в час більшовицької окупації.

У церкві, у лівій задній частині від головного входу, на стіні висить гарно виконана пам'ятна таблиця, яка засвідчує, що у 1933 р. у Малнівській Волі було засноване церковне братство „Українська Молодь Христові“ (УМХ). Це було за о. Михайла Худи.

Бойко Михайло із Малнівської Волі. Брав активну участь із юнаками в діяльності „Просвіти“. Був відкритий проти нестерпної політики більшовицького режиму в державі. Його заарештували як члена ОУН (м), засудили до смерті. Вели на розстріл. Він утік, нелегально повернувся додому, пішов у підпілля. Ходив зі зброєю і був убитий під час облави біля колишньої залізничної дороги.

Мирон Кулинич з дітьми Калинкою та Яринкою
З архіву родини Худи

Волошиновський Іван, 1910 р. н., с. Малнівська Воля. Вояк УПА. Убитий над осінь 1947 р. біля села.

Кулинич Мирон, син Олекси, 1911 р. н., м. Яворів. Член ОУН ще до 1939 р. Закінчив гімназію в м. Яворові. За зв'язки з ОУН сидів у тюрмі в Перемишлі, потім у Березі Картузькій (1935 р.). Заарештований НКВД у 1940 р. як член ОУН. Був у тюрмі у Львові. „Трійка“ присудила йому 10 років каторги. Вивезений у концтабір м. Воркути. За оголошенням про набір до польської дивізії після 1941 р. записався поляком і був забраний до війська. 1942 р. невідомо яким шляхом добрався до рідних місць, пройшовши довгий шлях небезпечними боковими дорогами різних країн.

Під час німецької окупації працював у Яворівському Центро-союзі. В серпні 1944 р. переїхав з сім'єю із Яворова до с. Малнівська Воля, де жила його сестра Ірина – дружина священника о. Михайла Худи. Тут було велике скупчення військ УПА, і його сюди скерували як члена ОУН для допомоги.

Збори оргкомітету по вшануванню пам'яті о. І. Дуцька. 15 вересня 2002 р., с. Малнівська Воля
Світлина В. Саламахи

18 серпня 1944 р. вийшов із підвір'я одягнений у селянську одягу, з граблями на плечах. Думав вибратися з села в певному напрямку. Раптом появилися прикордонники і без попередження відкрили по ньому вогонь (очевидно, хтось із „стукачів“ показав на нього). Був важко поранений. Його забрали до Малнова за 2 км на погранзаставу і, за неперевіреними словами солдата-прикордонника, що попросив наступного дня щось поїсти, Кулиничу домучили і закопали біля туалету застави.

На прохання рідних керівництво застави заявило, що пораненого забрали до Львова на лікування. Це була брехня.

Інтенсивні пошуки вже в наші дні останків розстріляного Мирона Кулиничу і розкопки майже всіх тодішніх господарських об'єктів родиною племінниці М. Кулиничу – Уляни Худи, місцевим „Меморіалом“, львівськими спеціалістами пошукових робіт нічого не дали й досі. Пошуки тривають, а прізвище борця за Україну виکارбоване на спільній символічній могилі загиблих у с. Малнів.

Мартин Федір, син Лук'яна, 1913 р. н., с. Малнівська Воля, заарештований 1940 р., засуджений на 10 років. Загинув у Перемишльській тюрмі (Саліна).

Петик Парасковія, донька Михайла, 1911 р. н., хут. Петики с. Малнівська Воля, зв'язкова ОУН. Загинула 1946 р. Вбита і забрана облавниками. Тіло дотепер не знайдене. Місце останків невідоме. Таємниця зникнення вбитої теж не розкрита.

Петик Іван, з хут. Петики с. Малнівська Воля. Небіж священика з с. Вербівка Самбірського району. Член ОУН і УПА. Мав якийсь вищий чин (можливо в СБ).

„Вільшак“. Загинув у Яворівському районі 1950 р. або 1951 р. Похований у с. Шутова (біля с. Бунова-Іваників) Яворівського району.

19 серпня 1944 р., в день свята Преображення Господнього (Спаса), великі загони москалів, напавши несподівано на село, розстріляли схоплених людей із с. Малнів, хуторів Мартини, Рожакі, Піхи, Петики.

Ось ті, котрі залишилися у пам'яті:

Рожак Федір, син Петра (лісничий), 1898 р. н.;

Рожак Іван (сільське прізвисько – Стефуньо), 1897 р. н.;

Роса Стефан (Юрій – ?), 1895 р. н.;

Гридовий Іван (син),

Гридовий Григорій (батько).

Усі вони поховані на цвинтарі. Останній мав ще другого сина – Миколу, але той зумів утекти зі зв'язаними руками.

Виселені в Сибір:

Кулинич Наталія, 1884 р. н., м. Яворів – мати вбитого більшовиками Мирона Кулиничу, члена ОУН і УПА. Разом з невісткою (дружиною Мирона) та двома маленькими дівчатками Калинкою та Яринкою 1948 р. була вивезена в Сибір, де після важкої

Наталія Кулинич, мати М. Кулиничу. Закатована в Сибірі в 1949 р.
З родинного архіву Худи

хвороби і голоду померла 12 квітня 1949 р. в с. Берегаєво Те-чкульського району Томської області. Там спочивають її останки.

Батько Мирона – Олекса Кулинич, 1874 р. н., був довголітнім учителем у с. Борятино, залишив добрі спогади про себе як педагог, людина і патріот в с. Борятино та навколишніх селах. Помер 1939 р. в м. Яворові, будучи на пенсії.

У квітні 1945 р. вивезені у Вельський район Архангельської області:

Мартин Федір, син Василя, 1898 р. н. (там помер і похований);

Мартин Катерина, донька Михайла, 1908 р. н. (померла і похована в м. Донецьку, після повернення із заслання);

їхні діти – син Іван, 1928 р. н. (на півночі помер і похований), син Григорій, 1940 р. н., син Дмитро, 1943 р. н., син Василь, 1945 р. н. (народився і помер на півночі, там і похований). З ними вивезена сестра Мартина Федора – Марія. Син, Мартин Степан, 1929 р. н. заховався під час виселення, був заарештований в армії в 1951 р. Повернувся. Проживає в м. Мостиськах, голова Спілки політв'язнів району.

Заяць Михайло, народився у цьому селі і тут працював учителем. Розстріляний більшовиками під час їхньої втечі 1941 р.

На цвинтарному пам'ятнику напис:

Тут спочиває бл. п. Заяць Михайло, син Михайла. Нар. 03.1895 р. Репресований сталінським режимом на розстріл. Убитий 22.06.1941 р.

Вічна йому пам'ять!

Медика

Розташоване на трасі Львів–Перемишль, за 2 км від прикордонного українського села Шегині. Згадується вперше в 1405 р. До 1948 р. Медика була окремим районом Дрогобицької області. В 1948 р. Медицький район віддали Польщі. Майже половина мешканців села переселена у Шегині, Биків і по всьому Мостиському району.

Гучко Антон, 1929 р. н., с. Медика. Вчився в Перемишлі. Належав до УПА. Випадково потрапив облавникам до рук. Убитий 1946 р. у Львові.

Станько Петро, син Михайла, 1912 р. н., с. Медика. Вояк УПА. Член ОУН. Загинув на хуторі Хатки біля с. Шегині в 1946 р. під час бою з облавниками-прикордонниками.

Невідомий вояк УПА

З архіву О. Баб'як (м. Стрий)

Ув'язнені:

Левицький Степан, 1923 р. н., с. Медика. Заарештований у 1945 р. Завезений до Дрогобича і там замордований.

Станько Андрій, син Івана, 1923 р. н., с. Медика. Заарештований і замордований у Дрогобичі 1945 р.

Якубович Марія, 1926 р. н., с. Медика. Член ОУН, зв'язкова. Заарештована у 1945 р, засуджена і запроторена в Сибір. Загинула невідомо де і коли. Є версія, що її замучили, бо нікого не видала (інформація від Ганни Сеньо родом із с. Медика, проживає в с. Шегині).

Говдя Я. П. (псевдо невідоме). Станом на 20.03.1946 р. повстанець. Доля не з'ясована.

Ревакович Д. А., з Медицького району. Станом на 20.03.1946 р. повстанець. Подальша доля його не з'ясована. (Арх. партактиву).

Стисло А. А., із Медицького району, станом на 20.03.1946 р. повстанець. Доля його не з'ясована.

Татусько О. М., із Медицького району. Станом на 20.03.1946 р. повстанець. Доля не з'ясована.

Телефенко С. І., із Медицького району. Станом на 20.03.1946 р. повстанець. Доля досі не з'ясована.

Щерба М. І., із Медицького району. Станом на 20.03.1946 р. повстанець. Подальша доля не з'ясована.

Мистичі

Лежить на старовинному шляху Перемишль–Мостиська–Рудки–Миколаїв–Глиняни за 11 км від Мостиськ. У селі є дерев'яна церква Різдва Пресвятої Діви Марії (1922 р.) та символічна могила загиблих борців за волю України, насипана і посвячена на початку 90-их років минулого століття.

У селі на початку 30-их років створено товариство „Просвіта“.

На цвинтарі є спільна могила 5 вояків УПА, в якій лежать: Чучола Михайло (1922–1947), Козак Михайло (1922–1947), Козак Атанас (1919–1947), Фединський Іван (1919–1947) і віднедавна відомий повстанець Яремчук Йосип (1923–1947).

1947 р. смертельно поранено біля дороги під огорожею селянина Деревецького вояка УПА Павла Гірняка із Мистич. Односельці сховали його в річку, а після облави захоронили на цвинтарі.

Кадикало Петро, син Івана, 1921 р. н., с. Мистичі. Вояк УПА, член ОУН. Загинув 1947 р. на наших теренах.

Кадикало Петро, син Григорія, 1926 р. н., с. Мистичі. Вояк УПА, член ОУН. Загинув у лісах Бродівщини 1942 р. (Очевидно, був молодим вояком УПА або у вишколі на Волині і брав участь у боях на теренах Львівщини).

Кадикало Микола, син Миколи, 1924 р. н., с. Мистичі. Повернувся з війни. Потрапив у засідку загону НКВД і був розстріляний 5 травня 1946 р. Похований у Мистичах. Очевидно, йшов на зв'язок за завданням УПА. За недостовірними даними, був членом ОУН від 1943 р.

Кадикало Степан, син Олекси, 1924 р. н., с. Мистичі. По-вличному – „Качмарів“. Вояк УПА, учасник кущової групи „Чміля“. Загинув на Мостищині 1948–1949 р.

Могила вояків УПА, с. Мистичі. 2000 р.

Світлина автора

Кміть Олекса, син Михайла, 1927 (1928) р. н., с. Мистичі. Вояк УПА. Убитий облавниками під хут. Дуброва, що поруч з Вовчищовичами. У 1948–1949 р., а за іншими даними ще 1946 р., забраний до Судової Вишні на подвір'я НКВД і деь там похований.

Козак Атанас, син Івана, 1919 р. н., с. Мистичі. Псевдо „Атанас“. Член ОУН. Вояк УПА. Загинув у нерівному бою з карателями 16 лютого 1947 р. Похований у братській могилі „п'ятьох“ у Мистичах.

Козак Михайло, 1922 р. н., с. Мистичі. Вояк УПА. Псевдо „Соколенко“. Загинув у листопаді 1947 р. в Мистичах – оточе-

ний енкаведистами, підірвався гранатою. Похований на цвинтарі в могилі „п'ятьох“.

Новицький Григорій, син Івана, 1919 р. н., с. Мистичі. Йшла група вояків УПА з хут. Дубрівка до Санник у страшний четвер. Потрапили в облаву. В перестрілці Новицький був убитий, завезений до Судової Вишні і біля тюрми, над річкою Вишнею, похований.

З ним потрапив у облаву ще один невідомий вояк УПА, із СБ. Він, поранений, добіг до Мистич і помер від ран у криївці. Де похований – невідомо.

У 1947 р. у Мистичах загинув невідомий вояк УПА на псевдо „Бук“. Правдоподібно, з Яворівщини. Мав брата Семена. (Інформація від П. Деревецького, 1924 р. н.). Вірогідно, то міг бути брат Семена Ваника, Петро, із Наконечного II (див. Твіржа).

На Загумінках, під горою, в Мистичах під час облави було вбито невідомого вояка УПА. Тіло його забрали до Судової Вишні. Точно не відомо, коли це було. (Інформація від П. Деревецького).

Саган Микола, син Антона, 1912 р. н., с. Арламівська Воля (х. Ставки). Псевдо „Чердаш“ або „Чардаш“. Учасник групи „Гарбуза“. Убитий у Мистичах під час облави в ніч з 15 на 16 травня 1950 р. Тіло перевезли у Судову Вишню, довго лежав для впізнання, кинутий на схилу вербу. Потім там же похований на краю тюремного подвір'я. В бою отримав три кулі в живіт. Дострілився в безвиході в голову. Малолітню доньку його брата Марію послали глянути, чи це справді він. Вона впізнала, про що розповідала особисто авторові 1992 р. За даними архіву КГБ, Саган-, Чердаш“ убитий у с. Санники 15.05.1950 р.

Чучола Михайло, син Івана, 1922 р. н., с. Волостків. Член ОУН. Вояк УПА. Псевдо „Сорока“. Провідник боївки. Загинув у Мистичах 1947 р., підірвавшись під час облави гранатою. Спочиває на цвинтарі в Мистичах у братській могилі „п'ятьох“.

Фединський Іван, 1919 р. н., с. Волостків. Загинув 1947 р. в Мистичах. Спочиває в братській могилі „п'ятьох“ у с. Мистичі на північній частині цвинтаря.

Яремчук Йосип, син Михайла, 1923 р. н., с. Стоянці. Вояк УПА, керівник куца ОУН. Убитий у с. Волосткові 19.12.1947 р. Похований у Мистичах у братській могилі „п'ятьох“ як невідомий вояк УПА. Тепер, за розповіддю сестри Яремчук, названо справжнє його прізвище.

Ув'язнені:

Гірняк Іван, син Йосипа, 1928 р. н., с. Мистичі. Заарештований за зв'язок з УПА. Загинув 7 липня 1968 р. в Магадані і там десь похований.

Замрій Іван, син Матвія, 1910 р. н., с. Мистичі. Заарештований за зв'язок з повстанцями, засуджений на 10 років, помер або закатований у Дрогобицькій тюрмі. Похований у Мистичах. (Інформація від сестри Марії).

Новицький Андрій, син Івана, 1923 р. н., с. Мистичі. Наче-то член ОУН з 1944 р. Був репресований, засланий у Норильськ. Там у таборі 1945 р. закатований.

Новицький Михайло, син Андрія, 1919 р. н., с. Мистичі. Загинув у німецькому концтаборі або вбитий німцями у 1943 р., згодом, як член ОУН. Похований у Мистичах.

Мишлятичі

Невідомий вояк
або командир УПА
Архів КГБ

Лежить обабіч автотраси Мостиська–Нагірне–Доброміль–Нижанковичі.

Перша письмова згадка про нього датована 1442 р. У визвольній боротьбі українського народу проти польської шляхти 1648–1654 рр. у селі організовано великий повстанський загін для допомоги українському війську в облозі Львова і Городка.

У селі чинна мурована церква Архистратига Михаїла, споруджена 1907 р.

Бобко Стах – „Зимний“, „Хома“, син Івана, 1920 р. н., с. Мишлятичі. Функції невідомі. Загинув 22.11.1948 р.

Меляник Володимир, син Стаха, 1918 р. н., „Лебедик“, „Миццевий“, с. Мишлятичі. Командир боївки СБ (8 осіб) на території сіл

Гусаків, Золотковичі, Мишлятичі, Ганьковичі, Мочеради, Биличі. Версія перша: загинув 31.10.1945 р. у с. Золотковичі; версія друга – станом на 20.01.1946 р. він ще діяв (партархів р-ну).

Соколовський Михайло, син Івана, 1911 р. н., с. Мишлятичі. Станом на лютий 1946 р. був у боївці „Моряка“, с. Гусаків. Дальша доля не з'ясована.

Мокряни (Великі і Малі)

Села розташовані на перехресті старовинних шляхів Мостиська– Рудки (Перемишль–Глиняни) і Яворів–Судова Вишня–Калинів–Дрогобич.

У селі Малі Мокряни 1855 р. побудовано дерев'яну церкву Івана Богослова. У селі Великі Мокряни теж церква Івана Богослова, але цегляна, з 1937 р.

У Великих Мокрянах у 1924 р. почало діяти Товариство „Просвіта“.

Височанський Микола, син Григорія, 1926 р. н., с. Купновичі Рудківського району. Загинув в жорстокому бою з емгебистами 29 липня 1950 р. у с. Малі Мокряни.

Костецький Ілько, син Ілька, 1920 р. н., с. Малі Мокряни. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Панас“, можливо, „Листок“. Загинув у нерівному бою з емгебистами начебто в с. Стоянцях 1950 р. Забраний до Судової Вишні і похований біля тюрми. Перепхований у спільній могилі вояків УПА в Судовій Вишні 1991 р. За свідченнями Євгена Рокицького (із сусідніх Шешорович), коли їхню сім'ю вивозили на Сибір у 1949 р., він ще був живий. За версією сина Костецького, Євгена, він міг загинути у с. Санники (див. Санники).

Добрій Роман, син Василя, сільське прізвище „Музика“. Вояк УПА, псевдо „Горун“. Рядовий загону „Сороки“. Загинув у бою в жовтні 1947 р. у с. Шешоровичі, натрапивши на більшовицьку засідку. Тіло забрали до Судової Вишні. З боку карателів були поранені, один із них – важко. Разом з Добрієм загинув і його односелець Іван Марко.

Теліпський Андрій, син Григорія, 1913 р. н., с. Великі Мокряни. Провідник боївки СБ. Член ОУН ще до 1939 р. Був заарештований енкаведистами за членство в ОУН у 1940 р. Сидів у Самбірській тюрмі. У червні 1941 р. під час наступу німців

Дружина вояка УПА Костецького (посередині), вбитого в с. Санники
З родинного архіву

усіх в'язнів вивели на розстріл. Йому пощастило залишитися живим, тому що опинився під трупом убитого в'язня, а енкаведисти швидко втекли. Повернувся в село. Пізніше пройшов вишкіл у Яворівських лісах. Мав зв'язок з навколишніми селами. Брав участь у багатьох засідках і боях з москалями. З бою виходив останній. Загинув у січні 1945 р. під час облави в с. Великі Мокряни, в бою був поранений, і, щоб не потрапити до рук ворогів, підірвався гранатою. Убив 2 або 3 облавників. Похований там же.

Шудляк Роман, син Василя (по-сільському – **Кругляк**), 1917 р. н., с. Малі Мокряни. Член ОУН, вояк УПА. Псевдо „Скиба“.

Пам'ятник на місці загибелі вояків УПА, с. Мокряни

Світлина В. Рихліцького

Загинув у відкритому бою біля фільварку (поле „Воля“) 15.08.1948 р. Випадково зустрівся вдень з більшовицькою облавою. Відбивався, доки не кінчилися набої. Тіло його забрали до Судової Вишні. Скільки в цьому бою було вбито чи поранено облавників, невідомо.

Вочаковський Іван, син Федора, 1924 р. н., с. Купновичі Рудківського району. Загинув у бою разом із Миколою Височанським 29.07.1950 р. на подвір'ї господаря Романа Плюти. З ініціативи голови Судовошишнянського осередку спілки політв'язнів Я.Будзина, голови Мостиського районного „Меморіалу“ В. Зілінського та лісничого Судовошишнянського лісництва

М. Савицького на тому подвір'ї 14 жовтня 2002 р. їм поставлено пам'ятник.

Вочаковський Петро, син Федора, 1928 р. н., с. Купновичі Рудківського району. Вояк УПА. Псевдо „Певний“. Загинув у с. Великі Мокряни 25.08.1950 р.

Депа Уляна, донька Григорія або Івана, з Малих Мокрян, начебто зв'язкова. Загинула в своєму селі 4 серпня 1948 р.

Депа (Депо) Пантелеймон, 1927 р. н., с. Мокряни, вояк УПА. Вбитий у с. Купновичі 19.05.1947 р.

Дмитришин Роман, син Івана. Вояк або командир УПА, начебто із СБ. Загинув у Малих Мокрянах 15.08.1947 р.

Медлак Петро, син Івана, вояк УПА. Загинув у Малих Мокрянах 1947 р.

Вивезена в Сибір **Костецька Розалія**, дружина **Костецького Ілька**; члена ОУН, вояка УПА, із СБ, можливо, псевдо „Листок“ (загинув у Санниках). Разом з його дружиною (див. світлину на с. 263) був вивезений син Євген.

Мостиська

Герб м. Мостиська*

Місто розташоване на перехресті доріг з Перемишля до Львова та з Галича до Белза, що є майже точними напрямками схід-захід, північ-південь. Центр перетину цих старовинних українських шляхів – перехрестя біля церкви св. Покрови та будинку аптеки в центрі міста.

На північ, південь і захід вони є в одному напрямку. На схід розходяться на два промені. Перший – по теперішній вул. В. Будзиновського, через автостанцію, річку Січну (є ще місцями сліди старого моста), поза цвинтар і поза с. Гостинцеве, через Судову Вишню

на Городок і Львів. Німим свідком цього тракту стоїть на пагор-

* На блакитному тлі срібне гірське провалля заповнене водою, над яким дерев'яний місток із хрестом посередині. Герб був затверджений 14 листопада 1799 р. Існує ще один герб міста – з XVI ст.: на блакитному тлі золота літера „М“, у середині якої золотий хрест.

Каплиця при старій дорозі Львів–Перемишль в м. Мостиська
Світлина автора

бі за містом справа, перед цвинтарем, предковічна каплиця, що збереглася й дотепер над яром старої дороги.

Другий промінь – це дорога від перехрестя на південний схід по теперішній вул. Зелений, через р. Січну (теж є сліди колишнього мосту), далі по теперішній Промисловій вулиці, попри цегельню № 2 і через Липники, Дидятичі, Мокряни на Рудки, Комарно, Миколаїв і на Глинянський тракт Львів–Золочів–Тернопіль, залишаючи, Львів зліва на 20–30 км.

Теперішню пряму дорогу (трасу) Львів–Перемишль, за переказами, побудували після 1812 р. полонені французи, а докінчували її у 1848 році військовики-москалі, яких запросив імператор Австрії Фердинанд I для захисту від революції.

Церква св. Покрови – це колишній латинський монастир св. Марії, збудований 1636–1639 рр. Цей монастир, за розпорядженням уряду австрійської монархії 1781 р., як і багато монастирів по імперії, було розпущено. Пізніше, у 1801 р., його документально продано українцям разом із монастирськими будівлями і площею за 1000 флоринів. Решту будівель уже українці

розпродали, в т.ч. існуючий досі житловий будинок, що поруч церкви, було відпущено для шкільного приміщення. До 1939 р. тут українці мали рільничо-господарську школу. 1939 р. ці будівлі перейшли в житловий фонд, а тепер приватизовані.

Місто назване від того, що з чотирьох сторін при в'їзді до нього були (і по сьогодні є) мости. Це відображено на гербі міста, узаконеному розпорядженням австрійського уряду 14 листопада 1799 р. На ньому – міст через річку, поруччя, а вдалині над поруччям, як силует, виднівся хрест. Новий герб (1994 р.) є частиною герба XVI ст. Цей герб відбиває невідомі факти з життя міста. Перша письмова згадка про Мостиська за книгою „История городов и сел Украинской ССР. Львовская область“ (К.: Главная редакция УСЭ, 1978.– С. 378) датується 1392 р. У 1404 р. місто отримало Магдебурзьке право. За версією історика-мостичанина І. Сагана, Мостиська відомі з 1244 р., тобто згадуються на 160 років раніше. У книзі „Літопис Руський“ (К.: Дніпро, 1990.– С. 401) пишеться, що 1244 р. відбулася битва військ князя Данила Галицького із заколотниками-боярами на р. Січниці (теперішній Січний). Проте в літописі не сказано, що біля Мостищ, як висловлюється І. Саган, який мотивує своє тлумачення словами професора Львівського університету І. Крип'якевича, котрий буцімто говорив, що битва була на р. Січниці, коло Мостищ чи Мостиськ. Як і вся галицька земля, у 1349 р. Мостиська і Мостищина перейшла під владу завойовниці Польщі.

Андрейко Іван, син Андрія, 1918 р. н., с. Завада біля Мостиськ. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Соловій“. За словами Я. Тиндик-Букартик із Судової Вишні, він був високий, симпатичний, кучерявий, поставний і сміливий. Поліг узимку 1948 р. Вона начебто бачила, як його мертвого москалі везли фірою з Гостинцевого до Мостиськ.

Родичі І. Андрейка розповідають, що він загинув у с. Гостинцеве 7 листопада 1949 р.

За матеріалами архіву райкому партії та КГБ, Андрейко загинув 07.07.1949 р. в с. Гостинцеве. А за твердженням Марії Самалюк-Турби із Твіржі (тепер проживає у Кременчуцькому районі Полтавської області), у якій була „штабна“ криївка („Соловій“ був у ній зв'язковим), він загинув десь 1951 р. Час зробив своє, і зараз важко встановити хід подій. Похований І. Андрейко на мостиському старому цвинтарі в „могілі чотирьох“. 1990 р. там поставлено високий залізний хрест з написом.

„Могила 4-ох“ на старому цвинтарі, м. Мостиська
Світлина автора

Родину Івана Андрейка: матір, дві сестри (Олю і Галю), брата Йосифа з дружиною Ганною та двома дітьми окупанти вивезли 1947 р. в село Гавриловку Гуровського р-ну Кемеровської обл.

Букартик Ольга, донька Антона, 1925 р. н., м. Мостиська. Член ОУН із 1942 або 1943 р., районна провідниця, псевдо „**Степанівна**“. Офіційно працювала в садку с. Гостинцеве після відповідних курсів у Львові. Брала участь у житті партизанського вояцтва, загинула з групою дівчат – районних провідниць 23–24 липня 1944 р. Вони були підступно схоплені польською боївкою АК і місцевими польськими шовіністами перед вечором на Сулківщині (північна частина Мостиськ), перетранспорто-

Марійка Ходак. 1943 р.
З родинного архіву

Ольга Букартик. 1943 р.
З родинного архіву

вані на Закостілля (південна частина Мостиськ) у хату польського міщанина (тепер вул. Т. Шевченка, 47).

Ходак Марійка, донька Івана, 1924 р. н., с. Зашковичі Городоцького району. Районова провідниця, псевдо „**Квітка**“, в організацію ОУН вступила, правдоподібно, 1942 р.

Павліна, із с. Липники (прізвище поки що невідоме). Районова провідниця, псевдо „**Ружа**“.

Тураш Наталка, родом начебто зі Львова або північної частини Львівщини. Обласна провідниця.

23 липня 1944 р. їх чотирьох під час переходу на збір до Черневого схоплено польською місцевою боївкою та відділом АК біля залізничної станції Мостиська, тепер Мостиська-І (Сулківщина), переведено увечері до костела св. Яна Хрестителя

(вулиця І. Франка – з розповіді мешканки с. Воля Малнівська Ольги Клок-Байдали), вночі – на окраїну Мостиськ Закостілля у хату польського господаря (тепер вул. Т. Шевченка, 47.– **В. З.**), де у підвалі їх по-звірячому закатовано.

Венгрин Степан, син Михайла, 1913 р. н., хут. Мартини, с. Малнівська Воля. Член ОУН ще до 1939 р., сотенний із СБ, керівник куща ОУН „Шувар“. Ще до війни, як член ОУН, був переслідуваний поліцією. Будучи

Наталка Тураш (справа) і **Марійка Ходак**. 1944 р

З родинного архіву

Хата по вул. Т. Шевченка, 47 в м. Мостиська, де АК катувала людей
Світлина автора

Мостиські садівнички – члени ОУН. Весна 1944 р.

З архіву родини Я. Назар

в УПА 19 грудня 1947 р. проводив збір повстанців. Разом із „Соколом“, районним провідником з Яворівщини, видав їм листівки з закликком до непокори сталінському режимові. 25.12.1947 р. убитий під час облави між с. Соколя і с. Підгать на хуторі Раків. Похований у Мостиськах на старому цвинтарі (тепер вулиця Галицька) в „могілі чотирьох“. За словами Михайла Паркаsevича із с. Соколя, Венгрин вбитий 24 грудня 1947 р. У 1990 р. на місці захоронення „чотирьох“ громадою мостиських ентузіастів висипано могилу й встановлено залізний хрест, імітований під березовий, з написом: „Тут поховані вояки ОУН-УПА Степан Венгрин, Михайло Мартин, Іван Андрейко та невідомий командир СБ „Дума“ (згодом встановлено, що це Дмитро Кривокульський з Тернопільщини)“.

Сина Степана Венгрина, **Зеновія**, 1943 р. н., цькували органи КГБ. Виїхав на Донеччину, там теж не давали йому спокою, вимагали стати сексотом і відректися від батька. Облився бензином і спалив себе. Це було на початку 70-их років.

Ковалець Богдан, 1921 р. н., с. Горохівці біля Пикулич (тепер Польща), псевдо „Чудо“, „Німець“. Вчився у Перемишль-

Могила вояка УПА Б. Ковальця
на старому цвинтарі м. Мостиськ
Світлина автора

ській гімназії. 1947 р. прибув із Закерзоння і діяв на відділку Гусаків–Боевичі–Мочеради. Загинув, згодом, у с. Боевичах 1948 р. або, можливо, ще восени 1947 р. Тіло його забрано до Мостиськ і поховано на старому цвинтарі. 1993–1994 рр. ще були очевидці, начебто і односельці, які вказали родині місце його поховання в окремій могилі. Заходами „Меморіалу“ 1994 р. на ній поставлено березовий хрест з написом. Віднайдено його родину, переселену на Бродівщину Львівської області. В 1999 р. березовий хрест з доброї волі Я. Калужного (м. Мостиська) замінено на дубовий. Напис зберігся.

Д. Кривокульський (справа).
Львів. 06.04.1943 р.
З архіву родини Кривокульських

У сім'ї Ковальця було восьмеро дітей, залишилося шестеро. Вся рідня була переселена на Бродівщину. Богдан прийшов на наші терени після акції „Вісла“. (Інформація від уродж. с. Горохівці, тепер жителя с. Боевичі, Мостиського району Р. Соболя).

Кривокульський Дмитро, син Василя і Євдокії, 9 лютого 1923 р. н., с. Городище Козівського району Тернопільської області. Псевдо „Дума“, можливо, були й інші. За словами брата Кривокульського, Романа (м. Бережани), Дмитро закінчив Бережанську гімназію, вчився у Львові в якомусь інституті або в університеті. За часів німецької окупації зник. Загадково, як він

опинився на Мостищині. Загинув між с. Гостинцевим і хут. Добошівка 1949 р. Привезений і похований у „могили чотирьох“ на старому цвинтарі у м. Мостиськах (вул. Галицька), спочатку як невідомий командир „Дума“.

Зв'язкова Христя Чорнак (Косаревська) на світлині з гімназійних та інститутських часів впізнала Д. Кривокульського як вояка УПА на наших теренах, назвавши його „Буяном“ („Бояном“). Очевидно, мав різні псевда.

На думку Ярослави Тиндик (дівоче прізвище Букартик) із Судової Вишні, Кривокульський міг бути командиром досить високого рангу в УПА, вона його добре пам'ятає, бо він часто бував у їхній хаті на краю Мостиськ з боку Добошівки. Він просив повідомити його рідних, де він перебуває, що й було зроблено. За її словами, Д. Кривокульський був розумний, розсудливий, дисциплінований, завжди охайний і коректний, малослівний, ввічливий. Мав майже завжди справу із Степаном Чехом – чоловіком її середньої сестри Казимири. Він загинув у криївці під час облави навесні 1947 або 1948 р. Існує думка, що хтось мусив його зрадити. Із криївки разом із загиблим „Думою“ (підірвався гранатою) емгебисти забрали

рештки зброї, понівечену вибухом друкарську машинку і радіоприймач.

Покійний чоловік Казимири Степан Чех розказував авторові, що привозив для Дмитра запасні частини до радіо і батареї зі Львова, де він працював. За його припущенням, саме Дмитро Кривокульський загинув у цій криївці, бо там були виявлені ці привезені ним речі. Це бачила в міліції ще одна сестра його дружини, Марія Букартик-Тиндик, яка працювала у ЗАГСі, що був навпроти НКВД. Вона бачила, як скидали все „майно“ і були злі, що документи у криївці він спалив, хоча, раптово оточений, мав дуже мало на це часу.

Уже після смерті чоловіка Степана навесні 1999 р. пані Казимири Чех-Букартик, яку добре знаю ще з 1956 р., повідомила мені таємницю, що її знали лише вони обоє з чоловіком.

Степан Чех, львів'янин, був у дивізії „Галичина“. 1944 р. зі Львова пішов у Червону Армію, був на війні, а повернувшись, переїхав до Мостиськ, аби затерти сліди, і тут одружився. Їздив до Львова на роботу й одночасно був зв'язковим у Дмитра Кривокульського, з яким мав спільну мову і взаємну дружбу, оскільки обидва були дивізіяниками. До смерті Д. Кривокульського ніхто з родини Букартиків, крім Чехів, абсолютно нічого про нього не знали, хоча він часто бував у них.

1994 р. у с. Гостинцевому освячували могилу вояків УПА. Потім священики і багатолюдна процесія вирушили за село в напрямку хут. Добошівка. Там, при дорозі, на горбочку встановлений високий дубовий хрест, обгороджений штахетником, а поруч, у низовині, – місце, де майже 50 років тому була добре замаскована серед поля криївка. Якраз тут, кимось виданий, загинув командир „Дума“, як тепер знаємо, крайнин автора Д. Кривокульський.

Мартин Михайло, син Василя, 1913 (1914) р. н., хут. Мартини с. Малнівська Воля. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Дим“. Загинув у березні 1946 р. в с. Гостинцеве. Похований на старому цвинтарі у м. Мостиськах, у „могили чотирьох“.

Щонайменше 184 поки що невідомих вояків УПА, привезених органами НКВД і МГБ, потаємно закопано віддзеркаленою буквою „Г“ на старому цвинтарі. До поховання під розпискою про нерозголошення залучали грабаря Бурого, що жив неподалік, а часом і його сусідів, котрі мешкали поблизу цвинтаря. Тільки тоді, коли в похованні брав участь грабар Бурий і дехто із сусі-

дів, вони нарахували 47 вояків УПА. Але є ще інші місця. Очевидиця пані Ш. вказала місце поховання на південній, з переходом на розі у північну, частині окраїни старого цвинтаря, що прилягає до доріжки, яка веде до газової контори. На ті самі місця поховань убитих вояків УПА і завезених із Мостиської тюрми та НКВД вказував автору ще у 1959 р. робітник цегельного заводу № 2, що за горою від цвинтаря, покійний нині Іван Говда із с. Завада. Це місце 1996 р. було посвячене, посередині встановлено залізний „під березу“ хрест з відповідним написом, який виготовили і встановили Богдан і Віталій Ковальчики. Кожного року на Великодні свята і в день роковин ЗУНР – 1 листопада тут відправляється панахида за упокій душ борців за волю України. Відомих вояків УПА називають поіменно. Якщо не встигне наше, то наступному поколінню слід на цьому місці спорудити величавий пам'ятник, щоб слава про відомих і невідомих борців була вічна.

Учасник визвольних боїв 1914–1919 рр., український патріот **Іван Фігура**, інвалід українсько-польської війни. За професією швець, родом із с. Крукенич, мешкав у Мостиськах на теперішній вул. Т. Шевченка, напроти парку. Міг бути 1894–1900 р. н. Наприкінці липня 1944 р. його забрала із хати разом із дружиною Марією місцева боївка АК, коли німці відступали, а Червона Армія ще не зайняла території району. Їх разом із районовими провідницями ОУН замучили в хаті на Зокостіллі (тепер вулиця Т. Шевченка, 150, або напроти – буд. № 47), де проживали польські родини, що потім виїхали за Сян.

У 1975 р. під час спорудження господарських будівель радгоспу „Мостиський“ вище хати № 150, на полі, було викопано два кістяки людей і рештки дерев'яної протези. Є думка, що це останки подружжя Фігурів. За неточними даними, один із „суддів“, що розпорядився їх мучити, був мешканець Мостиськ польський шовініст З., який помер 1976 р. З вуст сестри замученої Ольги Букартик, Марії і її швагра Михайла Тиндика з Мостиськ, другий „суддя“ виїхав до Польщі і жив у Перемишлі.

Окрім замученого Івана Фігури, боїварі АК і місцеві польські шовіністи замордували тоді, взявши підступом, ще трьох невідомих чоловіків із Мостиськ або околиць. Один із них жив із сестрою напроти старої поліклініки, де потім була в'язниця прикордонників і МГБ (тепер вулиця Перемишльська, 7).

Вчителька О. Фаріон покладає квіти до хреста, встановленого в пам'ять похованих на старому цвинтарі м. Мостиськ. 2000 р.

Світлина автора

(За основу взято рапорт-звіт окремого рейдового загону УПА, датований 18 серпня 1944 р., див. Нагірне).

Заарештовані і замучені:

Байдала Степан, 1881 р. н., с. Малнівська Воля. Закінчив гімназію у Самборі. Жив у Мостиськах. З 1909 р. був директором українського кооперативного банку. 1920 р. інтернований до концтабору Домб'є, повернувся додому через кілька місяців. Знову очолив банк і керував ним до 1939 р. Досі зберігся (відновлений 1999 р.) напис на фасаді будинку „Просвіта“,

вул. Будзиновського, 14: „Мостиська кредитна спілка „Народний дім“. Тимчасово жив у правому задньому крилі цього будинку до 1936 р., коли побудував власний будинок (тепер по вул. Перемишльська, 10).

Водночас із працею у кооперативному банку Степан Байдала проводив ідеологічну і виховну роботу серед молоді і селян повіту. Відкривав читальні, кооперативи. Був членом „Просвіти“, належав до УНДО. Ще й досі на Мостищині йде добра слава про високопатріотичну і високоморальну родину Байдалів.

Під час сталінських репресій у жовтні 1939 р. Степана Байдалу заарештували. Був у тюрмах в Самборі, Перемишлі, чудом врятувався від розстрілу в Замарстинівській тюрмі м. Львова в червні 1941 р. Заарештований вдруге в серпні 1945 р., помер від тортур в Самбірській тюрмі 13.01.1946 р. Дружина, четверо дітей: Юрій, Богдан, Надія і Роман – були заслані 1940 р. в Сибір. Найстарший син Юрій там і загинув.

Сім'я Байдалів, повернувшись на свої терени, не отримавши дозволу на поселення у Мостиськах, з труднощами поселилась у Самборі. Син Богдан помер у 1993 р. в Росії, де і похований. У квітні 1999 р. після важкої хвороби не стало і Романа. Похований в м. Самборі, за місцем останнього проживання. Донька Надія проживає в м. Самборі по вул. Л. Українки.

Коциловський Йосафат, 3 березня 1876 р. н., с. Пакошівка на Лемківщині. Від 23 вересня 1917 р. до 20 вересня 1945 р. він Перемишльсько-Самбірський і Саноцький єпископ. 20 вересня 1945 р. його заарештувало у Перемишлі польське Управління Безпеки (звичайно, разом з НКВД. – **В. З.**) і перевезло до Ряшева (Жешув). День перед тим, 19 вересня, туди привезли колишнього крилошанина Перемишльської Капітули, тайного шамбеляна Василя Гриника (нар. 1896 р. на Жовківщині).

18 січня 1946 р. їх обох перевезли на радянський бік до Мостиськ. З метою схилити до переходу в лоно російської православної церкви обіцяли їм високі керівні посади. Їх поселили в військової частині (ліквідована 1992 р.), що на південній частині міста, начебто для їхньої безпеки. 19 січня 1946 р. дали можливість відправляти у мостиському храмі св. Покрови Йорданську відправу. Допускали до них навіть місцевих священників, дозволяли приносити їм дещо з їжі. Єпископа часто відвідував о. Володимир Хом'як (уроджений 1886 р. і висвячений 1911 р.) із Мишлятич (його донька Мирослава – дружина

Єпископ Йосафат Коциловський
З архіву автора

Михайла Шуп'яного – „Зорича“), який приносив йому харчі. Все це МГБ терпіло задля завоювання у нього прихильності до Радянського Союзу. Але марно! Коли єпископ Йосафат Коциловський, а з ним крилошанин о. Василь Гриник не погодилися перейти до російської православної церкви, їх ще декілька днів протримали в Мостиськах, але вже у місцевій тюрмі, а 24 січня знову повезли до Перемишля і тимчасово відпустили.

26 червня 1946 р. Владика Йосафата Коциловського, його заступника – єпископа Григорія Лакоту і крилошан Капітули у Перемишлі заарештували вдруге і вивезли до Радянського Союзу. 17 листопада 1947 р. владика Йосафата Коциловського

Тюрма, в якій перебував єпископ Й. Коциловський, м. Мостиська
Світлина автора

замучили в Київській тюрмі (Чапаївка). За іншою версією, він був переведений із концтабору, де сильно застудився, в тюрму, а звідти в дуже тяжкому стані – сухоти – у якийсь монастир при тюрмі чи окрему камеру, де 17 листопада 1947 р. помер від вибуху крові. Владиці виповнився тоді 71 рік.

Єпископа **Григорія Лакоту**, помічника Владика Коциловського, заслали на каторгу у Воркуту, де він помер 12.11.1950 р.*

Натомість **В. Гринику** вдалося втекти з оточеного капітульного будинку у Перемишлі. Деякий час він нелегально працював у латинських костельолах і греко-католицьких церквах Польщі, а 22 квітня 1954 р. був заарештований УБ Польщі і засуджений на 7 років. Амністований 1957 р., працював в чині генерального вікарія греко-католиків у Польщі. Помер 1975 р. у віці 79 років.

* За словами керівника пошукової групи „Меморіал“ зі Львова п. Інни Федущак, останки єпископа Григорія Лакоти, який помер 1950 р., перевезли й поховали у Львові влітку 2002 р.

* * *

Отець **Василь Каваців**, народжений в с. Угерське, був заарештований у Львові 1978 р. Відбувши 8 років каторги в Сибірі як ненадійна для Радянського Союзу людина і затятий греко-католик, що не захотів перейти в „братне“ лоно російської православної церкви, вийшов на волю. А як Владика? Чи не осквернили його могили? Адже давно мав закарбовану в серці думку. Виношував її через весь тягар більшовицьких катувань. Вона, ця думка, немилосердно пекла його, але одночасно й живила духом істини і любов'ю до ближнього, надихала на повсякденне благання до Господа перенести тортури і знуцання, бо він мусить перевезти останки владика Йосафата Коциловського на цвинтар у рідне село, не дати їх на поталу стихії або карателям.

Згадав, що коштувало йому тяжких зусиль, морального і фізичного напруження, чимало грошей, аби почати і закінчити цю відповідальну місію.

1977 р. о. Василь Каваців поїхав у Київ, а потім у с. Чапаївку (20 км за Києвом), місце, де нищили еліту нашої нації. Там на загальному цвинтарі лежали останки єпископа Йосафата Коциловського, лежали на краю цвинтаря окремо.

На прохання одного із православних єпископів, якого доглядали колишні монахині, вони, купивши стареньку хату недалеко церкви, повинні були допомагати за будь-якої можливості уніатському єпископові Й. Коциловському, а коли він помре в тюрмі, поховати його на сільському цвинтарі, чого б це не коштувало їм. За великі кошти, зібрані монахинями, все було влаштовано, як просив їхній єпископ. У цьому селі було лишень декілька хат і малий цвинтар біля тюрми.

Після смерті владика Йосафата його поховали окремо на цьому цвинтарі. Це було у листопаді 1947 р.

Отець Василь Каваців приїхав у Чапаївку через 30 років після смерті єпископа. Добре заплативши, кому потрібно, він оформив документи як на свого родича і з великими труднощами отримав відповідні папери, маючи дозвіл 7 високих республіканських інстанцій та міністра охорони здоров'я. Відкопав останки владика й у валізах 17 вересня 1977 р. перевіз до Львова. КГБ дізналося, але вже було пізно. Та перепони, малі і великі, чинилися. Отець Василь у Львові спорядив катафалк з останками єпископа Йосафата, з мітрою на голові, сфотографував, і свяще-

Могила єпископа Й. Коциловського в с. Чапаївка біля Кисва
З книги: М. Козак. *Пом'яни, Господи, душі слуг твоїх.* – С. 77.

ники з добрими людьми провели поховання у новозбудованій, але безіменній гробниці. Через ніч хтось труну з гробниці викинув, на щастя, неподалік. Так було не раз. 26 травня 1986 р. на вимогу КГБ, отець Василь забрав з гробниці останки владика Йосафата і перепоховав їх у с. Яблунівка (колись і тепер Угерське) біля своїх рідних. Там у мирі і спокої пролежали вони до 1998 р.

Уже, за кращих часів, у 90 роках, до о. Василя Каваціва від Перемишльської капітули надійшло прохання повернути останки владика Коциловського, але не було й нема досі гарантії, де мають бути поховані Його мученицькі останки: там, у Перемишлі, в якому було 24 греко-католицькі церкви до I світової війни, 18 – до II світової війни, а тепер – жодної? Наш славний княжий Перемишль став тепер і не славним, і не нашим... Поки що...

Було таке прохання і від Львівської митрополії, але знову без гарантії щодо місця перепоховання. До того ж останнім часом почалися наклепи і фальсифікації фактів про перевезення

останків, приписування цього різним особам, тільки не о. Василю Каваціву, на долю якого важку ношу пошуків, перевезення і перепоховання єпископа поклав Господь.

Кожного року, в день смерті Владики Йосафата, о. Василь відправляв біля могили Богослуження і панахиду, що часто перетворювалося на паломництво. Ці багатолюдні здвиги біля могили єпископа комусь і далі не подобалися. Були й відвідини могили по ночах підозрілими особами, і то не один раз.

Боячись навмисного знищення могили і осквернення останків Владики в ній, о. Василь з вірними йому людьми відкопав їх і перевіз у надійне місце, яке до відповідного часу не було розголошене. Так сказав о. Василь авторові під час чергової зустрічі.

Після проголошення Його Святістю Папою Іваном Павлом II у Львові 27 червня 2001 р. єпископа Йосафата Коциловського Блаженним, Його останки 12 серпня 2001 р. перевезені в м. Стрий і поховані в храмі Благовіщення Пречистої Діви Марії, де настоятелем є о. Василь (Йосафат) Каваців.

Не перевелися ще у нас щирі жертвовники за віру Христову і за Україну. Але таких мало, на превеликий жаль, дуже мало.

Сиджу я у вітальні цієї розбитої в'язницями, тортурами і хворобою, але сильною незламним духом і твердою вірою в майбутнє, старшої віком людини – о. Василя (Йосафата) Каваціва і, мабуть, ще довго слухав би його розповіді, мрії і роздуми, та голос дзвону храму Благовіщення сповіщає про початок відправи...

Хочеться тут же, в його кімнаті, клякнути перед величним образом Богоматері, що висить у його світлиці, подякувати Пресвятій Діві і Всевишньому за те, що осінили о. В. Каваціва великою ласкою доброти, відданості і милосердя.

* * *

Сокульський Степан, син Антона, 24 грудня 1925 р. н., м. Мостиська, зубний лікар. Член ОУН. Був до арешту на легальному становищі. Постачав вояків УПА медикаментами, харчами, грішми, найновішою інформацією. Був повсякденним зв'язковим і інформатором районного, а можливо, надрайонного масштабу. Служба Безпеки УПА готувалася до ліквідації зрадника „Крупи“ (Євстахія Маланчука), для чого Сокульський отримав зброю, але був виказаний органам МГБ надрайоновим

Степан Сокульський (зліва).
Воркута. 1964 р.
З архіву родини Сокульських

„Лютим“. Здавшись каральним органам, „Лютий“ очно свідчив проти Степана Сокульського. Як речовий доказ фігурував пістолет, який, за словами „Лютого“, дали Сокульському для вбивства зрадника „Крупи“.

Засуджений у 1951 р. на 25 років посиленого режиму і додаткових 5 років позбавлення прав, С. Сокульський повернувся до Мостиськ в 1960-их роках. Довго хворів і помер 1980 р. Похований 4 червня на новому цвинтарі у Мостиськах. Залишив дружину і двоє дітей. Про нього, як корінного мешканця Мостиськ, патріота, доброї, щедрої та товариської людини, зали-

пились у людей і друзів тільки добрі спомини. Він нікого не видав.

За словами зв'язкової Марії Турби із Твіржі (тепер Самалюк, проживає у Кременчуцькому районі на Полтавщині), вояк УПА „Остап“, якого у червні 1951 р. забрав кудись „Лютий“ і який не повернувся (мабуть, тоді через „Лютого“ опинився у тюрмі і пізніше був розстріляний), захищав на очній ставці і в суді С. Сокульського, кажучи, що пістолет йому дали не для вбивства „Крупи“, але тимчасово, для довіри. Та захист друга-повстанця, якого С. Сокульський врятував від смерті після поранення, не допоміг. Трибунал виніс вирок 25+5 років.

„Лютий“ видав і „Остапа“, бо коли вона, Марія Турба, за доносом „Лютого“, була заарештована, то на слідстві у Дрогобичі їй показували світліну „Остапа“, сумного, змарнілого, одягненого у чорне. Напевно, його розстріляли.*

Марія Турба-Самалюк відгукувалася про С. Сокульського, як про гуманну, добру і товариську людину, знала його, бо зустрічалася з ним ще у Твіржі, а потім у тюрмі в Дрогобичі.

Такої ж думки і колишня зв'язкова із с. Завада п. Христина Чорнак-Косаревська.

За повідомленнями о. П. Чавса у книзі „У вирі життя“, в Мостиськах ще загинули:

Гусаківський Теофіл – мостичанин, вбитий у Судовій Вишні відкрито на тюремному подвір'ї після перевезення його із Мостиської тюрми. До 1941 р. працював у Мостиськах адвокатом.

Кубрак Володимир – мостичанин, засуджений за приналежність до УВО. Загинув в німецькому концтаборі в Освенцімі у 1941 (1943) р.

Ломінський Володимир – доктор, заарештований і вивезений із Мостиськ у Самбір 1940 (1941) р. Не повернувся: десь був закатований.

Найбільшою жорстокістю в знущанні з людей і вбивствах 1940–1941 рр. запам'ятався начальник Мостиського НКВД Слепов.

Лебедович Омелян, 7 лютого 1899 р. н., м. Мостиська. Гімназію закінчив у Перемишлі, медичні студії почав у Празі, пізніше у Граці (Австрія), а завершив у Львові. Був добрим ліка-

* Згідно з повідомленням племінниці „Остапа“-Ваника Семена, Розалії, із Наконечного (Яворівського району), його розстріляли ще до смерті Сталіна.

**Будинок Лебедовичів в м. Мостиська.
Тепер краєзнавчий музей і бібліотека**
Світлина автора

рем, великим поборником прав українства, пропагандистом, політичним діячем. У 1918 р. зголосився добровольцем до УГА. Під час другої світової війни 1943–1944 рр. був лікарем в УПА. За неуточненими даними зустрічався з видатним політичним діячем і лікарем УПА Юрієм Липою, можливо, і в Мостиськах. Наприкінці війни виїхав з родиною до Австрії, а потім до Німеччини. 1949 р. переїхав до Америки, працював лікарем у м. Лاپірі біля Детройта. Помер 15 березня 1976 р.

Мостищина пам'ятає і високо цінує українську родину лікарів Лебедовичів, зокрема, Омеляна Лебедовича як невтомного громадського діяча, патріота-націоналіста.

У його будинку в 1994 р. розміщено історико-краєзнавчий музей району. Він, на превеликий жаль, спотворений при зовнішньому капітальному ремонті, а одна кімната музею тепер приватизована чомусь в особисту власність...

Біля церкви святої Покрови в Мостиськах українці Мостищини за пожертви і з допомогою позик 1895 або 1896 р. побуду-

Мостиські просвітяни після вистави. Початок 1930-их років
З архіву автора

вали Народний дім, аби, як тоді казали, „було де поговорити, коли вийдуть з церкви і не виглядали гірше за поляків“ – за словами старожила міста бл. п. Теодора Ільчишина (1875 р. н.) – доволі заможної, компетентної і шанованої людини родом із с. Бунева.

Пізніше, як пише П. Чавс в книжці „У вирі життя“, в цьому приміщенні розмістилися українські громадські організації, в т. ч. кредитова спілка, „Просвіта“, гурткові групи, що проіснували аж до націоналізації більшовиками цього приміщення 1939 р.

Активний діяч Мостиської „Просвіти“ о. Йосиф Дигдалевич
З архіву автора

У грудні 1988 р. в Мостиськах чотирма ентузіастами, в т. ч. автором, відновлено Товариство „Просвіта“. Посилилася просвітницька робота не тільки у місті, але й у селах, де було створено осередки „Просвіти“.

У 1991–1992 рр. в районі були організовані „Рух“, УРП, пізніше Спілка політв'язнів, КУН, „Меморіал“ ім. В. Стуса і просвітницька робота „Просвіти“ через розпорошення членства по різних організаціях почала занепадати. Громадськість міста збайдужіла до цього, а керівництво району мало свої турботи і цим не цікавилось.

Тепер ще плідно працює „Меморіал“, Спілка політв'язнів і Конгрес українських націоналістів, які проводять різні заходи у місті і районі: вшанування борців за волю України, відзначення ювілейних дат тощо. Разом з молоддю проводяться масові молодіжні заходи. Робота „Просвіти“ переведена на самочинність, нібито в маси, і ці „маси“, тобто школи, виконуючи свої функції і свої відзначення великих і славних дат, живлять звітом малопродуктивну роботу районної „Просвіти“, яку більше як 150-особовий загін дипломованих філологів та істориків району „доручив“ некомпетентній людині, боячись взяти на себе керівництво цією справою, корисною та потрібною для нашого народу. „Моя хата скраю“ – така позиція більшості нашої інтелігенції, нашої „еліти“.

У центрі міста на кошти громадськості 1989–1994 рр. споруджено пам'ятник генієві нашої нації Тарасові Шевченку (скульптори Емануїл Мисько і Любомир Яремчук, архітектор Василь Каменщик).

Головою групи „Кобзар“, яка клопоталася прийняттям рішень на рівні району і області, виготовленням проектно-кошторисної документації, збиранням коштів, наглядала за будівництвом пам'ятника, був Володимир Зілінський.

Благоустроєм біля пам'ятника, за постановою облради, займалися владні структури району. Освячено пам'ятник у 1994 р.

Кожного року, в день перевезення останків Тараса Шевченка із Петербурга і поховання його в Україні, біля пам'ятника відбуваються масові заходи, які організовує і проводить Мостиський районний „Меморіал“ ім. В. Стуса.

У свято Незалежності 24 серпня 2003 р. у місті Мостиська біля адміністративного будинку встановлено й освячено пам'ятник Степанові Бандері (автори: скульптор Юрій Гав'юк та архі-

тектор району Григорій Новицький із сином Романом). Отож тепер у центрі Мостиськ є три славні постаті: Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко та Степан Бандера.

Мостиський район

Охоплює Мостиський і колишні Судовишн्यानський, Крукеницький, частково Нижанковицький та Медицький райони.

На теренах Мостиського району загинули:

Білік Іван, 1925 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Вбитий на теренах Мостищини 1946 р. Де похований – невідомо.

Ваник Семен, син Івана, село Наконечне (Яворівського р-ну). Член ОУН, належав до СБ, псевдо „Остап“. Був поранений. Довго лікувався і квартирував у с. Твіржа, в криївці сім'ї Марії Турби (тепер Самалюк – у Кременчуці, Полтавська область). Ліки йому купував у Львові твіржанець Йосип Стельмащук, а в основному приносив член ОУН, зубний лікар із Мостиськ Степан Сокульський, що був тоді на легальному становищі (потім заарештований і засуджений на 25+5 років). Коли на Загородах (Судова Вишня) 16 вересня 1951 р. загинули „Джміль“, „Крижівка“ і „Треф“, що пішли туди із криївки господаря Івана Турби у Твіржі, криївку було закрито. Потім на ці терени прийшов „Лютий“. Майже півроку він разом з „Остапом“ і Миколою – невідомим вояком перебував в новозбудованій криївці на подвір'ї Стельмащуків. „Остап“ познайомив „Лютото“ з „господарством“. 3 травня 1952 р. вони пішли в напрямку гір. Перед відходом „Остап“ сумно прощався з тими, хто доглядав його, коли він був поранений. „Остап“ більше не повернувся на ці терени. Одного разу сюди знову прийшов „Лютий“. Він виявився з емгебистами, здав їм якісь свої папери-документи, а потім вони три дні і чотири ночі (за висловом М. Турби) шпицями пробивали землю на подвір'ї і в сараєх сім'ї Турбів. Облавники шукали „штабних“ документів. Знайшли, забрали їх і Марію Турбу, зв'язкову, яку засудили у Дрогобичі на 25+5 років. На допиті Марії Турби слідчий показував їй світліну „Остапа“, де той був у чорному і дуже сумний. Подальша доля Семена Ваника-„Остапа“ – невідома. „Мабуть, його розстріляли,“ – писала Марія Турба у листі до автора 1998 р.

„Василько“ із загону „Вовка“
Архів КГБ

„Василько“* – невідомий повстанець, може, командир. З листа дружини „Тарасенка“ Ольги Дубик до автора: „...молодий, чорнявий хлопець, сильної будови, середнього зросту. Начебто з Мостиського району. Помер від ран у Мостиській тюрмі 1 квітня 1946 р. Був тяжко поранений у голову, говорити нічого не говорив, тільки дуже стогнав. Лежав у хаті в с. Вуйковичах з забинтованою головою, накритий білим полотном.

* В автора є фото „Василька“, забране із КГБ 1992 р. в числі 43 світлин. Не було відомо, хто цей „Василько“ і яка його доля. Тепер відомо, хоч, правда, ще не все. А хоч те, що він з Мостищини.

„Тарасенко“ послав мене наприкінці березня 1946 р. коло нього на ніч чергувати. Ось такого я і бачила. Я його закроплювала холодною водою з ложки. Потім ще „Тарасенко“ послав уже іншу дівчину, мешканку Мостиського району Головка Мирославу, 1926 р. н., з УЧХ (родом з с. Липники.– В. З.).

Рано на хату напали москалі – нас продав хлопець з Вуйкович, про якого я знала тільки те, що він нас продав. Нас схопили прикордонники, завели до Мостиської тюрми. „Василька“ везли кіньми на возі, а ми обидві, як ті дві свічки, йшли позаду. По боках ішли більшовики, озброєні автоматами. Слідчий на другий день сказав мені, що цей „бандит“ уже помер.

Мирославу засудили на 10 літ. Мене за два місяці випустили, бо не могли дізнатися від мене нічого, я була на фальшивих документах“.

Іваницький Володимир, 1924 р. н., м. Яворів (Велике Передмістя). Член ОУН, вояк УПА. Загинув на Мостищині або Судовишн्यानщині.

Ільчишин Ілько, 1919 р. н., с. Іваники (Яворівщина). Вояк УПА, псевдо „Циган“. Убитий начебто на Мостищині 1946 або 1947 р. Можливо, загинув на Самбірщині чи на Дрогобиччині.

Кміть Григорій, 1921 р. н., с. Блажів, Самбірський район. Псевдо „Лиско“. В родині було четверо дітей. Закінчив блажівську школу. Зроду був геройський хлопець. Багато читав, був активним членом „Просвіти“. Працював теслею, у лісництві. Член Блажівського підпілля ОУН і сільської самооборони під час німецької окупації. Тоді ж одружився, мав у селі своє господарство. З приходом „червоних“ не захотів іти на фронт і пішов в УПА. Доля його невідома. (Зі слів Миколи Кузя із Блажева).

Політв'язень, станичний із с. Буховичі Мостиського району Павло Нагайло, який добре знав „Лиска“, бо зустрічався з ним у нашому районі, розповів, що в червні 1947 р. 8 вояків УПА прийшли в село Тамановичі. Зайшли зі сторони Ганькович до братів Шлапаків. Розмістились у стодолах по 4 вояки. За ними вже йшли і стежили облавники з хутора Толуковичі. Оточили стодолу, почали стріляти, ховаючись за грубим деревом. Хтось із вояків УПА кинув гранату і вбив одного москаля. Повстанці, вирвавшись, відступили на Чишки. „Лиско“ був поранений у ногу. Ромко Сорока і Патерко з с. Ганькович доставили його до с. Бухович. Вони прийшли до Павла Нагайла і переказали розпорядження команди УПА зайнятися пораненим. На другий

день фіра заїхала до стодоли, пораненого накрили конюшиною і другими дверима виїхали до Івана Кінаша (його дружину звали Катерина), там він трохи виздоровів. Потім його повезли в сторону Раденич. Дальша доля його невідома. Є думка, що пізніше він десь загинув на цих теренах.

Кунавець Тарас, 1926 р.н., с. Наконечне (Яворівщина). Вбитий на теренах Мостищини.

Курляк Степан, 1920 р.н., с. Простянець (Яворівщина). Від 1940 р. мешканець с. Шутова (теж Яворівщина). Член ОУН з 1943 р., вояк УПА, псевдо „Грім“. Був у боївці СБ під проводом „Цяпки“. Від березня 1945 р. – командир цієї боївки. Можливо, був керівником ОУН на Мостищині. Загинув у червні або липні 1950 р. на околиці с. Сарни (Кача Воля). Тіло його забрано до м. Краківця (Яворівщина).

Макар (псевдо або прізвище). Член ОУН, вояк УПА. Проїшов політвишкіл, служив в українській поліції у м. Куликові (коло Жовкви). 1944 р. як вояк УПА був схоплений німцями і ув'язнений у концтаборі. Подальша його доля невідома. Міг бути родом із с. Підгать або с. Арламівська Воля.

Матвій Дмитро, 1926 р. н., с. Іваники (Яворівщина). Загинув на Мостищині (можливо, в Королині). Існує версія, що, будучи важко пораненим, попросив бойового друга добити його. Побратим виконав останнє прохання.

Мокін (псевдо або прізвище), із с. Вербівка Самбірського району. Вояк УПА. Воював на теренах Мостищини. Загинув у своєму селі 1950 р.

„**Боян**“ або „**Буян**“, невідомий вояк УПА, член ОУН, якийсь високий чин в СБ. За словами Ярослави Букартик-Тиндик із Судової Вишні, міг бути 1925 р. н. Молодий, високий, чорнявий, симпатичний, грав на скрипці. Загинув на наших теренах невідомо де і коли, можливо, 1946 або 1947 р. За словами Христини Чорнак-Косаревської із Завади, був дисциплінований, акуратний, мовчазний і категоричний. Хто він?

„**Замостяк**“, невідомий вояк УПА, член ОУН, із СБ. Син священика. Командир високого чину. Загинув на Мостищині, у її північній частині. 1950 р. його ще бачив зв'язковий, потім політв'язень Степан Мартин. Є припущення, що „Замостяк“ – це та ж особа, що і „Треф“, який загинув у Судовій Вишні на Загородах. Пошуки продовжуються.

„**Упока**“, „**Опака**“ або „**Гопака**“, невідомий вояк УПА, мож-

ливо, член ОУН. Блондин, кучерявий. Священик або син священика. Загинув із невідомим бійцем або командиром на псевдо „Кушнір“, правдоподібно, з Яворівщини. Полягли на теренах Мостищини або Судововишнрянщини. За даними парт. арх. району, „Опака“ – надрайоновий господарчий референт. Загинув 04.12.1945 р. у с. Соколя.

Скірка Іван, 1926 р. н., с. Ралівка. Член ОУН, вояк УПА, із СБ, псевдо „Бігун“. Навчався у Самбірській народній школі, потім закінчив технічно-ремісничу школу. Там вступив до юнацтва ОУН. Після закінчення школи працював у Самбірській електровні, де став членом підпільної бойової групи ОУН.

Під час більшовицької окупації не захотів йти на фронт і пішов у підпілля. Переїхав до Самбора. Провід ОУН послав його на вишкіл до підстаршинської школи „Олені“ в Карпатах. Після вишколу став провідником районної боївки СБ на Самбірщині.

Діяв до трагічних подій у січні 1948 р. В будинку, що недалеко МГБ по вул. Зацвинтарній в м. Самборі, внаслідок

Хата в м. Самборі на вул. Зацвинтарній (тепер Володимира Великого), куди добрався на зустріч „Бігун“

Світлина Т. Зілінського

Повстанці (зліва направо): „Ромко“, „Бігун“ –керівник Самбірського районного проводу ОУН, „Бурун“, „Левко“*

Архів КГБ

жорстокого бою 8 січня 1948 р. загинуло п'ять підпільників: Андрій Малиновський – „Лис“, Ярослав Маланкевич – „Квасний“ – керівник Самбірського міського проводу ОУН, Юліян Гавра – „Нечай“, Марія Музика – „Уляна“ – член міського проводу ОУН, Оксана Музика. Двом підпільникам удалося вирватися з оточення. Це – Василь Бабей – „Лебідь“ – командир Самбірської боївки і Микола Мінько – „Орлик“ – керівник Старосамбірської боївки.

Зараз на цьому будинку (тепер вул. Володимира Великого, 5) встановлена меморіальна таблиця загиблим. А в той день Бігун підійшов до будинку, коли там ішов бій з облавниками, в якому загинули обложені. Зустріч не відбулася. Говорили, що потім він очолив Самбірський районний провід ОУН. На одній із світлин, які автор одержав із архівів Мостиського КГБ, зі зворотнього боку напис: „Второй слева „Бігун“ – руководитель Сам-

* Всі вони на оригіналі світлини позначені хрестиками, тобто вбиті.

Невідомий, „Горлореня“, невідомий, „Дон“ (зліва направо)

Згідно з записом архіву КГБ

борського РП ОУН“. На світлині він позначений хрестиком – значить, убитий. Згідно з цими ж архівами, загинув на Мостищині.

У Мостиському районі в боротьбі з більшовицькими карателями у різний час загинули члени ОУН, вояки УПА і командири СБ (на світлинах із КГБ позначені хрестиками):

1. „Луговий“.
2. „Ромко“.
3. „Тисо“.
4. „Заяць“.
5. „Черник“.
6. „Бурун“.
7. „Дон“.
8. „Горлореня“.
9. „Петро“ (на світлині разом з „Осипом“).
10. Матвій Семен-„Гомін“ (очевидно, з Яворівщини). Похований десь на Яворівщині. Символічна його могила на цвинтарі с. Бунів.
11. „Шпак“.

12. „Ігор“.

13. Венгерон Тадзьо – „Загірний“.

14. „Рабін“.

15. „Око“ – міг бути з-під Львова.

16. „Залізний“ – теж невідомий.

„Черник“ – високого чину командир, за розповідями і окремими висловлюваннями в українській пресі Польщі, був скерований у вересні 1946 р. із Перемишля на Мостищину. Загинув на наших теренах, невідомо коли і де.

Хто ці вояки? Чи дізнаємось, чи знатиме їхня родина, де лежать їхні кістки? Важко сказати, бо їх, безіменних, тисячі у відомих і невідомих могилах.

Твердохліб Михайло, син Дмитра і Єви, 27 серпня 1922 р. н., Нове Село Любачівського повіту на Львівщині (тепер територія Польщі). Член ОУН, із СБ. Псевдо „Ведмідь“. Бував на Мостищині, у Гусаківській зоні. Перейшов разом із провідником СБ, сотенним „Богданом“ (Василем Сварником – односельцем), якого вбив Грицько Шпильчак у с. Гусакові за намовою КГБ. Очевидно, потім Твердохліб-„Ведмідь“ за наказом СБ, у відділі якої був, повернувся на Закерзоння. Невідомо, як потрапив до рук ворогів УБ.* Засуджений на смертну кару 9.10.1947 р. в Томашові-Любельським. Страчений 29 жовтня 1947 р. в Замості.** У списку із „528“ розстріляних у Польщі він під номером 490.

„Чорний“, із с. Наконечне (Яворівщина), – невідомий вояк або командир УПА, із СБ. Бував, навіть довгими термінами, на наших теренах. Часто ходив з Микитою Онищуком із с. Костильники, який загинув у с. Княгиничі. Поліг „Чорний“ на Мостищині чи Крукениччині, а можливо, повернувся на Яворівщину.

За розповідями Євгена Паранкевича із м. Краковця (тепер проживає у Яворові), „Чорний“, можливо, загинув у лікарняній криївці в лісі коло села Наконечне. Євген Паранкевич, що брав участь у будівництві цієї криївки, під час відвідин Володимира Саламахи зі Львова (Спілка „Дивізійників“) відтворив на папері форму і розміри криївки. Це ж саме він повідомив авторові у телефонній розмові. Криївку, за словами Паранкевича, видав якийсь „Фокс“ (прізвище чи псевдо – він не знав), і на її облогу

* „Ужонд Беспеченства“ – аналог КГБ в Польщі.

** Існує припущення, що польські кати своїх звинувачених із АК та борців антикомуністів розстрілювали, а українців страчували через повішення. Але поки що таємниця виконання смертних вироків поляками нам невідома.

було кинуте багато ворожої сили. Всі шестеро в криївці повбивалися, в т. ч. медична сестра „Ліда“. Це сталося 23 травня 1947 р. Зрадник „Фокс“ після цього терміново кудись виїхав. У цій криївці тоді загинув і хоросничанин Антін Малець, по-сільському – Галанів, член ОУН, із СБ. (Див. Хоросниця). Там, у лісі біля Наконечного, насипана могила з пам'ятним хрестом і написом, який повідомляє, що тут загинули, але не здалися ворогам „Ліда“, „Клим“, „Сокіл“, „Чорний“, „Зорян“, „Малина“.

Антонів Степан, син Степана, 1917 р. н., с. Бунів, мешкав у с. Калинівці. Вояк УПА, псевдо „Дорога“. Загинув на Мостищині 1948 р., начебто під час переходу кордону біля с. Цикова або с. Бикова.

Ільчишин Ілько, син Прокопа, 1922 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Член ОУН. Був у Німеччині. Повернувся, пішов в УПА. Псевдо „Циган“. Батьків вивезли до Сибіру. Не повернулись. Загинув як наче біля с. Гостинцеве (можливо, і в лісі с. Королино).

Ярочко Григорій, син Івана, 1922 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Вояк УПА, можливо, член ОУН, псевдо „Яструб“. Загинув на Мостищині 1948 р.

Ярочко Степан, син Адама, 1917 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Вояк УПА. Загинув 1948 р. на Мостищині.

Усіх цих вояків на початку 1948 р. забрав з Яворівських теренів на Мостищину зрадник „Крупа“, він же Маланчук Євстахій. Подальша їхня доля невідома. Знищити упівців на чужих теренах було легше, як на своїх. Та й бунівці „Крупі“ вірили, адже він працював 1941–1943 рр. біля Бунова у с. Шутова, у німецькій поліції, а тому знав багатьох людей. Інформація про цих чотирьох вояків від Юрія Терлецького, політ'язня, родом із с. Бунів (15.10.2001 р.). Проживає в м. Мостиська.

Венгер (прізвище або псевдо), станом на 01.10.1946 р. доля невідома.

„Вітер“ – невідомий командир, заступник кущового ОУН „Гайдамаки“, що діяв і на Мостищині. Загинув 5.08.1948 р. у селі Волосянка Мала, тепер Мала Волосянка Сколівського району.

„Гамалія“ станом на листопад 1945 р. – чотовий, а на 05.01.1946 р. – командир неустійненого відділу СБ (очевидно, теренового). Доля не з'ясована.

„Гарбуз“ – станом на 19.09.1947 р. командир неустійненої боївки. Доля не з'ясована.

На могилі друга в неволі по одній недолі. Караганда. 1947 р. (?)
З архіву політв'язня М. Петрунів

Гателяк – станом на 15.11.1945 р. командир боївки с. Раденичі, Радох, мабуть, Радохінці Крукеницького району, яка діяла на терені сіл Баличі, Конюшки, Пакість (Нагірне). Доля не з'ясована.

„Дунайський“. З неустійненого відділу УПА. У жовтні 1945 р. вербував у розвідку з с. Гостинцеве. Доля не з'ясована.

„Рак“ – кущовий провідник на Мостищині. Начебто загинув до 20.09.1945 р., бо дальша його доля невідома.

„Іваночка“ („Іваночко“). Функції невідомі. Станом на 05.02.1946 р. – командир неустійненої боївки СБ (замінив „Кармелюка“). Доля не з'ясована.

„Коротьков“ („Коротько“). Станом на 01.10.1946 р. – кущовий командир невідомого загону. Доля не з'ясована.

Кацеляк Юрій – „Бігун“, 1925 р. н., с. Пикуличі Перемишльського повіту. Функції невідомі. Загинув у лютому 1952 р. на Мостищині.

Райнерович Степан, син Йосипа, 1920 р. н., с. Лопушниця Хирівського району. Він же „Дуб“, „Мороз“ – референт про-

паганди Хирівського райпроводу ОУН. Загинув 31.10.1946 р. в с. Баличі Мостиського або Биличі Крукеницького району.

Є також копія листа Хирівського КГБ обласному КГБ в Дрогобичі (див. Баличі).

Карабин Павло, син Івана, 1920 р. н., с. Коровники Перемишльського повіту. Псевдо „Пімста“, референт СБ Хирівського районного проводу. Родина була переселена до с. Радохінці Мостиського району. Загинув 30.08.1952 р. у с. Городовичі Хирівського району, правдоподібно, біля школи. (За розповідями зв'язкового УПА М. Стеценка, що проживає в с. Городовичі).

Про Павла Карабина розповідає Василь Галаса – „Орлан“, крайовий референт пропаганди Перемишльщини, Лемківщини, Волині та Полісся (див. Василь Галаса про Павла Карабина у статті „Добре й щире слово командира про друзів по боротьбі“ в част. III „Пам'ять“).

„Кобзар“ (можливо, **Малецький Ярослав**). Командир боївки, діяв у Краковецькому, Яворівському та Мостиському районах, а також у Польщі у вересні-грудні 1946 р. Дальша доля не з'ясована.

„Кожем'яка“ – надрайоновий комендант СБ. Загинув 03.03.1947 р. начебто в криївці-шпиталі* у лісі с. Наконечного (Яворівщина) або у с. Соколя разом із заступником „Зіром“ - Вахаловичем.

Козак Володимир – „Лісовий“. Можливо, із с. Шутова Яворівського району. Військовик, заступник „Бриля“, що діяв на північних теренах Мостищини. Загинув у лютому 1946 р.

„Микита“. Станом на липень 1945 р. – керівник-референт СБ надрайонового проводу „Прута“, що діяв у чотирьох районах, в т.ч. на Мостищині. Доля не з'ясована (див. Твіржа).

„Смирний“. Можливо, із I-го Наконечного на Яворівщині. Станом на липень 1945 р. – чотовий у „Прута“. Діяв у чотирьох районах, в т.ч. на Мостищині. Доля не з'ясована.

Можливо, загинув разом з „Прутом“ (див. Твіржа).

„Сян“. Станом на липень 1945 р. – командир військового підрозділу „Прута“, що діяв у чотирьох районах, у т.ч. на Мос-

* У списку тих, хто загинув у лікарняній криївці в лісі біля с. Наконечне, вояка на ім'я „Кожем'яка“ не було. Цілком імовірно, що „Кожем'яка“ загинув разом із Вахаловичем – „Зіром“ у Малнівській Волі на фірі з листям громадянина Ільчишина, оскільки повстанець, що був разом із „Зіром“, досі невідомий.

Святий вечір. 1952 р. Караганда
З архіву політ'язня Ю. Терлецького

тищині. За переказами, сотенний „Сян“, загинув у с. Радохінці на початку 1945 р. Сама сотня „Сяна“ (можливо, названа тільки його ім'ям) хоч нечисленна, розбита і розпорошена, проводила жорстокі бої з більшовиками ще восени 1945 р. на північних теренах Мостищини.

„Гомін“* – прізвище невідоме, 1924–1925 р. н. Прибув з території Польщі з боївки СБ Добромільського районного проводу ОУН. Часто бував на території Мостиського району. Загинув 8.01.1951 р. в с. Библо на Старосамбірщині.

Криско (Крисько) Микола – „Горлоріз“. Комендант боївки СБ куца „Залізняка“. Загинув 2.05.1947 р. у с. Дроздовичі Старосамбірського району. Часто бував на Мостищині.

Мусієвський Дмитро, син Йосипа (Осипа), 1920 р. н., с. Пацьковичі. Псевдо „Білий“, референт СБ Добромільського районного проводу ОУН. Бував на теренах Мостищини. Загинув 10.02.

* Псевдо „Гомін“ мав і Семен Матвіїв із Яворівщини. Він діяв і на Мостищині. Загинув на Яворівщині. У с. Бунів на цвинтарі є його символічна могила.

Великдень. 1955 р. Караганда
З архіву політ'язня Ю. Терлецького

1948 р., а за іншими даними 8.01.1951 р. в с. Грушатичі Старосамбірського району.

Згідно з інформацією (29.02.2000 р.) від крайового референта зв'язку п. Марії Полинської із с. Красне Буського району, у 1946 (1947) р. на захід через Мостиська була скерована група спеціального призначення під керівництвом „Сірка“, родом із Бережанщини. Можливо, „Сірко“ – це Дмитро Кривокульський. Група загинула начебто між Судовою Вишнею і Мостиськами. За нашими даними, Д. Кривокульський (він же міг бути і „Дума“) загинув між с. Гостинцевим та Добошівкою і похований на цвинтарі в Мостиськах у „могілі 4-ох“ (старий цвинтар) (див. Мостиська).

Може бути й інший варіант. Цією групою спеціального призначення могли бути „Треф“, „Крижівка“, „Джміль“, „Сиротюк“ та „Остап“ зі зв'язковими „Буревієм“ і „Соловієм“. Усі п'ятеро, крім зв'язкових, перебували цілу зиму і до осені у криївці господаря І. Турби в с. Твіржа. Після смерті зв'язкових „Буревія“ і „Соловія“ залишився поранений „Остап“ – решта пішли вбік

Судової Вишні і на Загородах біля Судової Вишні після зради зв'язкової Ольги, яка видала криївку, прийняли бій, що тривав майже чотири години. Усі загинули і були спалені у стодолі (див. Судова Вишня).

СПИСОК МОСТИЩАН –

вояків I-ої української Дивізії УНА, полеглих у II світовій війні у боях проти СРСР на території Австрії*

1. Брицький Іван, 03.06.1923 р. н., с. Пакість – 08.04.1945 р., ст. Штефан.
2. Булданів (Богданів) Дмитро, 09.08.1923 р. н., с. Пакість – 08.04.1945 р., ст. Штефан.
3. Горечко Іван, 1921 р. н., с. Селиська, Перемишль – січень 1945, Гойдо.
4. Децьо Осип, 1922 р. н., с. Новосілки – 08.04.1945 р., Фельдбах.
5. Дигдало Степан, 1923 р. н., м. Судова Вишня – 15.03.1945 р., Югославія.
6. Ересман Іван, 1922 р. н., м. Мостиська – 04.1945 р., Фельдбах.
7. Кавецький Іван, 1924 р. н., с. Гусаків – 03.1945 р., Целіє (Югославія).
8. Мелечко (Мелешко) Степан, Малнів – 1945 р., Фельдбах.
9. Носатий Богдан, 1926 р. н., м. Судова Вишня – 05.05.1945 р., Фельдбах.
10. Рибій Степан, 1924 р., Биличі Самбірського повіту – квітень 1945 р., Фельдбах.
11. Фель (Філь) Євген, 1926 р. н., м. Судова Вишня – 04.1945 р., Шенштайн.

Закатовані:

Кандиба Олег, 8 липня 1907 р. н., м. Житомир. Син відомого поета й одного із бойових командирів Української Народної Республіки Олександра Кандиби (псевдонім – Олександр Олесь), який емігрував після визвольних змагань до Чехословаччини. Туди ж у січні 1923 р. переїхав з матір'ю із червоної України і Олег. Там здобув вищу освіту (філософія, археологія, історія мистецтва). Був поетом, філософом, перекладачем, ученим. Там вступив в ОУН, у якій був до кінця життя.

* Список складено 1955 р. у м. Фельдбах, Австрія. Авторів його передала Самбірська станиця братства УПА у травні 2001 р.

Ольжич, він же „Зенко“ (другий зліва)
Архів КГБ

„Він став одним із багатьох тих, що творили український націоналізм, посіяний геніальною рукою Тараса Шевченка на „вбогій ниві“ України“, – так говорили про нього.

Після розколу ОУН залишився на боці Андрія Мельника. Але дії його були завжди виваженими, справедливими, стриманими і тільки на користь українській справі.

Майже постійно Кандиба-Ольжич був на керівних посадах ОУН, деякий час навіть виконував обов'язки голови Проводу, коли був заарештований Андрій Мельник.

За розповідями, бував у нашому районі, в с. Малнів, можливо, і в інших селах, відвідував формування УПА. У с. Малнів керував випуском плакатів і листівок та, згодом, оунівських брошур у підпільній друкарні. Мав псевдо „Зенко“. Його шукали за цим псевдо і за світлиною, яку розповсюдило гестапо. Ця світлина потім потрапила до КГБ.

...Ольжича заарештувало гестапо на квартирі літературознавця Романа Маланчука у Львові, потім через Берлін його передали у концтабір Заксенгаузен.

Допити Олега провадила німецька „трійка“: оберштурмбанфюрер Вольф, гаупштурмбанфюрер Шульце та прибалтійський німець Вільгельм Верзінг (за деякими даними, агент НКВД), катували і вдень, і вночі, але безрезультатно. Затятий в'язень мовчав. Останній допит відбувся 9 червня 1944 р. Наступного ранку Олега Ольжича знайшли мертвим...

Йому було тільки 37 років.

Почувши звістку про страшну смерть єдиного сина, його батько, поет Олександр Кандиба (Олександр Олесь) 22 липня помер, а 31 липня того ж року народився онук поета – син Ольжича Олег Кандиба.

Закатовані польською бандою Армії Крайової:

28 липня 1944 р. (в день св. Володимира) священники: о. Мацюк Микола, жовтень 1908 р. н., с. Зубків Сокальського району, парох с. Волостків; о. Ридош Володимир, 27 травня 1915 р. н., м. Добромилі, парох з сусіднього села Вовчищовичі на Мосищині, вийшли з Волосткова до с. Твіржа до гімназійного товариша о. Володимира. З ними був ще їхній товариш зі Львова,

Отець Микола Мацюк
З родинного архіву

Отець Петро Саноцький
З родинного архіву

Отець Володимир Ридош
З родинного архіву

о. Саноцький Петро, 1911 р. н., с. Тартаків на Сокальщині, доктор правничих наук, доктор філософії, доктор теології.

По дорозі, на пасовиську за хутором Слабаш їх схопила зграя польських шовіністів і привела до Твіржі, там посадила у підвал будинку боївки АК біля костела. Люди з Волосткова, коли дізналися про це, ходили до Твіржі і просили поляків, щоб відпустили отців, але марно. А де ж були в цей час українські відділи самооборони і сільські та районні відділи УПА? Можемо це собі пояснити хіба тим, що в той час у гірському селі Сприня створювалася УГВР, і всі збройні відділи, очевидно, були там для охорони.

Другого дня трьох зв'язаних колючим дротом везли на фірі поза село Гостинцеве. Місцеві мешканці це бачили,

Пам'ятка Першої св. Служби Божої о. В. Ридоша.

На звороті напис:

Помощ моя от Господа,
сотворшаго небо і землю.
Пс. 120.2.

На Пам'ятку Першої св. Служби Божої

що її відправив
о. Володимир
Ридош
в Добромилі

28.XII.1941 р.

З родинного архіву

Хата на вул. Т. Шевченка, 150 (Закостілля), де, правдоподібно, закатували священників
Світлина автора

але вдіяти нічого не змогли, бо бандити були озброєні. Привезли їх на Закостілля (південна частина м. Мостиськ), де з них продовжували знущатися і по-звірячому закатували. Про це свідчать розкопані останки загиблих. На місці їх поховання тепер встановлено пам'ятний хрест зі світлинами і написом.

Про їхню долю дізналися через 50 років. Зібрані по крихтах відомості дали змогу віднайти останки і перепоховати мучеників за християнським звичаєм.

Останки священника Миколи Мацюка були перевезені в с. Комарів Сокальського району, де проживають його три рідні сестри.

Останки о. Володимира Ридоша забрали рідні в м. Добромиль і поховали на цвинтарі. Там є його могила і пам'ятник.

З останків о. доктора Петра Саноцького знайдено щелепу, решта невідомо де.

Ірина Печериця – вчителька с. Твіржі повідомила що твіржанський поляк циганського походження Фусик, який за ха-

Під час проведення розкопок останків священників. 1994 р.
З архіву М. Клюфаса

Під час проведення розкопок останків священників. 1994 р.
З архіву М. Клюфаса

Пам'ятник на місці віднайдення останків о. М. Мацюка,
о. В. Ридоша, о. П. Саноцького. 2002 р.
Світлина Р. Новицького

рактором був катом навіть у своїй родині, завіз цих священників на Закостілля, там помагав мордувати, а потім утік до Польщі, де і помер. (Про розкопки і перепоховання цих трьох священників див. Частина III: „Тайне стає явним“).

За книгою П. Чавса „У вирі життя“:

Польська боївка навесні 1943 р. замордувала українського солтиса з Липник Антона Кошика і його тещу, а дружину важко покалічила; на Закостілля забрали із с. Завада і замордували 25–28 липня 1944 р. колишнього дяка Антона Сивака; у Перемишлі було вбито адвоката з Мостиськ др. Левка Кульчицького з дружиною, який задля безпеки перебрався туди перед фронтом. Вбили його поляки Д. З. з Мостиськ та Стахур із Сулків-

Могила о. В. Ридоша в м. Добромилі
З родинного архіву

щизни (північна частина Мостиськ), які їздили в той самий час із боївкарями АК до Перемишля.

Донька Кульчицького, яка була вивезена до Сибіру і вступила там у Польську армію, була у ній якоюсь помітною фігурою. Приїхала до Мостиськ, як перейшов фронт у 1944 р. Довідавшись, хто вбив її батьків, поїхала у Перемишль, віднайшла Стахура і серед білого дня особисто його застрелила. Це підтверджує уродженець м. Мостиськ А. Кебус, 1930 р. н., який добре знав родину Кульчицьких. Хоча існують інші версії.

Качмарик Михайло, із Мостиськ, абсолювент політехніки. Поручник дивізії „Галичина“. Загинув у битві під Бродами.

Голова Мостиського „Меморіалу“ В. Зілінський
зачитує список закатованих на Закостіллі,
м. Мостиська. 2001 р.
Світлина Р. Новицького

Ув'язнені:

Бурій Антін, 28 квітня 1921 р. н., с. Стефкова Ліського повіту на Закерзонні. Псевдо „Только“. Член ОУН з 1941 р. Був зв'язковим з особливих доручень і рейдував по всьому Закерзонню. В 1944 р. перейшов на терени Галичини і був призначений до сотні „Кармелюка“. Часто бував у селах нашого району. 1945 р. довгий час був у с. Ганьковичі, не раз брав тут участь у боях з окупантами. Після спеціального вишколу на підривника, був скерований знову на Лемківщину. На Захід не пішов.

З конспіративною метою переїхав з останньою переселенською групою на Стрийщину, де 1949 р. був упізнаний, заарештований і засуджений на 25 років. Повернувся до дружини. Був за часів уже вільної України головою секретаріату братства ОУН і УПА в Стрийському районі. Помер і похований у Стрию 1997 р. (Інформація від Ольги Баб'як – „Уляни“).

ЧУДОМ ЗБЕРІГСЯ

1918 року у с. Торки біля Перемишля у родині українського патріота Миколи Головіда народився син Степан. Батько Степана – австрійський офіцер, нагороджений золотою медаллю, працював у військовому шпиталі. У Торках 27 років був вїтом, постійно займався громадсько-політичною роботою, був справжній патріот, хоч як вїт не міг відкрито діяти проти польської влади.

Степан був одним із 6 дітей у сім'ї. Закінчив гімназію в Перемишлі, медичний інститут у Відні. Там вступив в ОУН. У Відні мав зв'язок з керівниками ОУН, часто бував з ними в колах оунівської еліти, не раз зустрічався зі Степаном Бандерою. Говорив, що Бандера залишив в його душі „добрі спомини і неспокій на все життя“.

Переїхавши як переселенець на наші терени, він спеціально поселився у с. Годині, аби бути ближче до вояків УПА на прикордонні. Їздив по селах, оперував вояків УПА, лікував рани, допомагав матеріально і морально, робив складні операції у столах, шобах і лише зрідка у хатах. У різний час дня і ночі добирався до хворих і поранених і залізницею, і фірою, і своїм мотоциклом.

Це була відкрита, товариська людина. В розмові з більшовиками не звертав уваги на їхні ранги, говорив прямо, правдиво і відкрито в очі. Вони йому терпіли, децо брали за жарт, мабуть, тому, що кращого лікаря, як він, не було.

Працював на дільниці і в райцентрі, що давало йому право їздити по всьому району.

Після вбивства Степана Бандери, 1959 або 1960 року, автор цієї книжки був у Львові в кінотеатрі ім. Лесі Українки, де щоденно демонструвалися короткометражні фільми. Тоді з метою пропаганди „крутили“ фільм під назвою „Вбивство Бандери“.

Фільм був аматорський, але зміст його можна було зрозуміти. Розказавши про цей фільм С. Головіду, я побачив, як боляче він відреагував на це. Обхопивши голову руками, сказав: „Та як же ти, Стефцю, так скоро відійшов з життя“, – і, витерши очі, покинув нашу жменьку друзів.

Другого дня попросив ще раз детально йому розповісти, про що йшлося у тій стрічці. Він слухав розповідь, а сльоза за сльозою збігала по обличчю. А мав же твердий характер!

„Окупаційний“ диплом більшовики не визнавали, зате визнавали його знання, легку руку і ледь не магічну силу, а тому й дозволили йому екстерном скласти іспити у медичному інституті, видавши після цього радянський диплом.

Помер 25 лютого 1967 р. після важкої, невиліковної хвороби на 49 році життя. Під час хвороби бажав мати біля себе лише молодого лікаря Степана Чумала (тепер працює в м. Самборі), якому довіряв і лікування, і все про себе.

День похорону С. Головіда перетворився на своєрідну велику демонстрацію. Кагебісти і партійний уряд ніяких перепон не чинили, але з горищ через світлові віконця та з даху будинку НКВД–КГБ фотографували траурний похід.

Друзі і родина спорудили йому надмогильний пам'ятник на новому цвинтарі в Мостиськах.

Мочеради

Лежить за 3 км від траси Мостиська–Доброміль, зі скрутом у с. Золотковичах. У селі є дерев'яна церква св. Миколая (1904 р.). На старому цвинтарі похований вояк ОУН-УПА, жартівливий і сміливий „Яремко“. Його вбили на подвір'ї Миколи Пауця (Павуця). Потім вбили й господаря, у якого він перебував. Поховані разом. (Інформація від Катерини Романишак, 9 березня 1993 р.).

За інформацією вояка УПА Ореста Стабрина із с. Плишевичі (проживає у м. Самборі), „Яремко“ міг бути із с. П'яновичі або з с. Максимовичі Самбірського району.

За інформацією Романа Галика із с. Золотковичі, „Яремко“ міг бути із сусіднього села Балич. В цьому бою був поранений і вояк УПА Бочарський із с. Балич, псевдо „Вовк“ (див. Баличі).

Нагірне (до 1944 р. – Пакість)

– Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що Тебе сплюндровано...
Т. Шевченко

У центрі села є мурована церква св. Михаїла (1913 р.). Село на трасі Мостиська – Самбір, за 6 км від райцентру з поворотом у ньому до Добромиля та Нижанкович, а звідти до Перемишля.

Про село Пакість і його жителів багато пише о. Петро Чавс у своїй книзі „У вирі життя“.

На село 24 липня 1944 р. з боку с. Пнікута напала банда польських шовіністів і боївкарів АК. Вони спалили більшу частину села, повбивали і покалічили безневинних людей.

Могила біля церкви закатованих бандою АК мирних жителів села Нагірне в липні 1944 р.

Світлина автора

На пам'ятній плиті, що біля церкви, вказані прізвища загиблих. У церковній метриці вони записані, очевидно, за порядком, як вони умирали і як їх ховали:

1. **Іван Осідач**, син Павла, 12.09.1904 р. (40 р.)
2. **Теодора Заразка**, донька Миколи, 4.11.1898 р. (46 р.)
3. **Теодор Заразка**, син Теодора, 7.10.1880 р. (64 р.)
4. **Володимир Андрушко**, син Миколи, був головою села (1939–1941), 12.06.1889 р. (55 р.)
5. **Григорій Піддубінський**, син Йосифа, 1.02.1892 р. (52 р.)
6. **Григорій Гнус**, син Івана, 14.02.1896 р. (48 р.)
7. **Юлія Гнус**, донька Григорія, 15.03.1899 р. (55 р.)
8. **Стефан Осідач**, можливо, син Миколи, 1.09.1875 р. (69 р.)
9. **Стефанія Осідач**, донька Григорія, 10.10.1913 р. (31 р.)
10. **Анастасія Кізлик**, донька Івана, 10.11.1871 р. (73 р.)
11. **Анастасія Кізлик**, донька Михайла, 18.03.1904 р. (40 р.)
12. **Катерина Кізлик**, донька Василя, 24.06.1938 р. (6 р.)

Гості зі Львова:

13. **Юлія Цісик**, 7.08.1887 р. (57 р.)
14. **Стефанія Скірка**, 20.03.1909 р. (35 р.)
15. **Микола Новосад**, 19.12.1910 р. (34 р.)
16. **Олекса Дорош**, 1.02.1868 р. (76 р.)
17. **Микола Брицький** – батько священника Павла Брицького зі Львова, 31.10.1886 р. (58 р.)
18. **Йосиф Кміть**. Є напис на пам'ятній дошці, але у церковній метриці цього прізвища не виявлено. Мабуть, помер пізніше.
19. **Євстахій Довгун**, 6.05.1875 р. (69 р.)
20. **Стефан Будка**, 8.01.1944 р. (7 міс.)
21. **Кізлик Степан**, того дня, 24 липня 1944 р., не загинув. Важко поранений, мучився цілий рік і помер пізніше від отриманих ран.

Євстахій Довгун і **Стефан Будка** фігурують у церковній метриці як померлі в цей день, але чомусь не вписані на пам'ятній плиті біля церкви. Пошуки продовжуються.

Того ж дня був важко поранений мешканець с. Пакість **Кміть Мирон**, син Євстахія, 28 квітня 1929 р. н., с. Пакість. Він 14-річним хлопцем отримав 14 кульових ран. Але його врятували. Коли проходив призовну комісію, з нього витягли останні 7 куль. Закінчив училище, університет, працював учителем. Усе

життя промучився з нервовою хворобою – дрижали руки. Помер 1991 р. Автор знав цю людину як розумного, щирого патріота і чесного українця.

4 або 7 травня 1951 р. в с. Нагірне (Пакість) в післяобідню пору приїхало 2 авта карателів-прикордонників і емгебистів. Хтось із сексотів повідомив, що в господарстві Теофіля Ошпара (на хуторі за 300 м від села) зупинились вояки УПА. Господарство було оточене. В операції брали участь і „ястребки“-поляки.

М. Кміть. 1954 р.
З родинного архіву

Господарство Ошпарів (знищене облавниками)
З родинного архіву

Карателі посилали господаря, аби вояки УПА здалися. Ті відповіли вогнем. Запальними кулями карателі підпалили будівлю. Повстанці вистрілили всі набої, вбили і поранили одного чи кількох облавників, у безвиході пострілялися і згоріли у вогні. Один із вояків УПА, важко поранений, підповз під місток, але „ястребок“-поляк показав облавникам, і ті його витягнули звідти.

За переказами очевидців і рідних, там загинули:

Качмар Петро, син Степана, при бл. 1923–1925 р.н., із с. Соколя. Член ОУН, вояк УПА.

Кишко Микола, син Максима, 1928 р. н., с. Вербівка (тепер Самбірського району). Член ОУН, вояк УПА, псевдо, згодом „Чумак“.

Колодій Володимир, син Володимира, 1926 р. н., с. Тишківчичі. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Чорний“.

Шпек Петро, син Івана, 1923 р. н., с. Тишківчичі. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Крук“. Був важко поранений у господарстві Т. Ошпара, схоплений карателями, забраний до Нижанкович, а потім до Дрогобича, де після страшних катувань його повісили або розстріляли. Нікого не видав.

1999 р. на місці знищеного господарства і загибелі вояків УПА місцевий мешканець Роман Довгун поставив хрест і обсадив його молодими дубками. Церемоніал посвячення цього місця і хреста був проведений „Меморіалом“ 13 травня 2001 року, в 50-ту річницю цієї трагедії.

У цьому відзначенні взяли участь родини загиблих, парафіяни с. Нагірне і навколишніх сіл, місцевий священик о. Всеволод, який відправив заупокійну панахиду, посвятив хрест і виголосив проповідь. Виступив організатор заходу – голова районного „Меморіалу“ із Мостиськ В. Зілінський, родичі загиблих, мешканці села та побратим по зброї, який добре знав загиблих, п. Орест Стабрин та ще два командири, що прибули із Самбірського Братства ОУН і УПА.

За недавнім повідомленням цього ж вояка УПА Ореста Стабрини із с. Плешевич (тепер проживає у м. Самборі) на господарстві Теофіля Ошпара бою великого не було. У переддень цієї трагедії зрадник „Шрам“, як боець УПА, побував у цій криївці і сказав хлопцям готуватися до відходу за кордон. Він привіз їм нову зброю і набої, які потім виявилися холостими. Тому оточені не могли довго відбивати навалної атаки москалів.

Хрест на місці господарства Ошпарів і загибелі бійців УПА
Світлина автора

Важко встановити істину. Але є фактом, що воїни святої боротьби загинули. Загинули, але не здалися ворогам. Цим ми дорожимо і пишаємося.

Старунько Григорій, син Миколи, 1922 р. н., с. Нагірне. Вояк УПА, рядовий учасник куца групи „Шелест“. Був кимось виданий. Загинув у с. Нагірне при сутичці з НКВД 1947 р. Відстрілювався, скільки міг, поранив емгебістів. Йому було запропоновано здатися, але він відмовився і застрелився. Сім'ю вивезли в Сибір. Згідно з архівом КГБ, загинув 30.04.1949 р.

Дзюбан Михайло, син Миколи, 1918 р. н., с. Плешевичі. Псевдо „**Андрійко**“. Керівник районного проводу „Крукеничі“. Згідно з архівом КГБ, господарський референт Крукеницького райпроводу ОУН. Загинув, квартируючи у господарстві Василя Берези, у с. Нагірне. Хтось повідомив карателів. Вони оточили півколом сусідні хати і сарай, де на горищі був „Андрійко“ з боївкою або охороною 4–5 вояків СБ.

„Андрійко“ почав кидати з горища гранати, а вояки в цей час зіскакували і відступали між хатами. Кинув останню грана-

Сарай, біля якого, правдоподібно, загинув „Андрійко“
Світлина автора

ту і, коли збирався зіскочити сам, його прошила кулеметна черга. Це могло бути у 1946 р.

Розповідає сусід Василя Берези, тоді неповнолітній, а тепер пенсіонер, мешканець м. Мостиська Михайло Лосічко, син Павла (1930 р. н.):

„Вояки УПА перебували на стриху стайні Василя Берези. Було їх 4 або 5. (За словами упівця Ореста Стабрина, їх було 6.–**В. З.**). Сутеніло. Приїхали енкаведисти, почали стріляти по стриху. Очевидно, мали дані від когось із сексотів. Зі стриху повстанці почали кидати гранати і після кожного вибуху гранати по одному зіскакували на землю і відступали поміж хатами. Очевидно, останнім зіскочив командир і потрапив під ворожий кулеметний вогонь. Був убитий. Хтось потім заніс його до нашої стодоли (вона була порожня, бо батьків виселили в Сибір, а я залишився у стрика). Ми зі стриком поховали його на городі, однак хтось, очевидно, підглянув, бо на другий чи третій день приїхали з Мостиськ енкаведисти і питали: „Где зарилі бандіта?“ Забрали стрика до Мостиськ, там його

змусили сказати, що труп не міг лежати, і ми його поховали на городі.

Увечері прийшли вояки УПА, відкопали побратима, забрали торбу з документами і понесли. Вранці приїхали москалі і почали шукати місце захоронення, відкопали землю, але знайшли тільки сліди крові на дні могили. Нас посадили всіх на фіру і завезли до Мостиськ. Потримали два дні, били ще в селі, а потім у Мостиськах. Списали протокол, як усе було. Нас відпустили.

А щодо вбитого повстанця, то його тіло було занесене вояками УПА до громадянина Вергуна, без відомого господаря. Напевно, тіло мали пізніше забрати і десь поховати. Жінка Вергуна, зайшовши до стодоли, виявила труп, перелякалася і заявила в сільську раду, а голова сільської ради повідомив міліцію. Приїхали, взяли вбитого на фіру і повезли до Мостиськ“.

Це сталося 22 березня 1949 року.

Були думки, що це міг бути вояк УПА (можливо, командир) Качмар Петро, син Степана, 1912 або 1913 р. н., із с. Соколі, бо, за твердженням тогочасників, він був убитий дець у Нагірному.

У другій половині 2000 р. від колишнього вояка УПА Ореста Стабрина із с. Плешевич стало відомо, що командир, який загинув на обійсті Василя Берези у с. Нагірному, є Михайло Дзюбан із Плешевич, командир районного відтинку „Крукеничі“, псевдо якого „Андрійко“. Згідно з архівом КГБ, Дзюбан-„Андрійко“ загинув на хут. Топільниця 14.06.1949 р. Хто ж тоді насправді керівник боївки, що загинув 1949 р. у селянина Берези? Можливо, таки Качмар Петро із с. Соколі.

Кміть Василь, син Павла, 1924 р. н., с. Нагірне. Загинув 2.12.1948 р. в с. Буховичі.

Розстріляні більшовиками:

Брицький Арсен, син Миколи, 15.06.1928 р. н., с. Нагірне. Убитий невідомим угрупованням у Пнікутському лісі 21 квітня 1945 р. Похований на цвинтарі у рідному селі.

3 березня 1945 р. у с. Нагірне приїхала група облавників (очевидно, за повідомленням сексотів), і один з них послав голову сільської ради до хати селянина Осідача, аби сказати воякам УПА, які там є, негайно покинути хату і відступити в поле або в інше село.

Керівництво боївки сприйняло це як приманку вийти й натрапити на засідку і не вийшли з хати, де, справді, були на по-

стої. Був там і їхній землянин, член ОУН і вояк УПА Володимир Кравчишин, псевдо „Лебедик“ (загинув потім у с. Золотковичах).

Через півгодини більшовики влаштували облаву, і почалася перестрілка. Був убитий один із керівників енкаведистів. Розлючені облавники розстріляли господаря Івана Осідача, сина Панька, 1900 р.н., його жінку Пелагею, 1905 р.н., і матір господаря, бабцю Пелагею, 1865 р.н.

Залишилися живими тільки двоє хлопчиків – Валерій і Роман. Родину Осідачів поховали в Нагірному.

Воякам УПА вдалося відійти без втрат.

Дмитрів Євген, с. Нагірне. Загинув від кулі більшовицької ватаги у липні 1944 р.

Кміть Василь, син Павла, 1925 р. н., с. Нагірне, загинув на оболоні села. Похований у Нагірному. (Згідно з архівом КГБ, 1925 р. н., загинув у с. Буховичі 2.12.1948 р.).

Роман Микола, 1915–1916 р. н., с. Нагірне. М’ясник. Відступаючи в червні 1941 р., його вбили енкаведисти у м. Мостиська. Похований у Нагірному.

Осідач Параскевія, донька Дмитра, 1865 р. н., с. Нагірне. Вбита під час облави військами НКВД 3 березня 1945 р.

Ув’язнені:

Кравчишин Мирослава, донька Миколи, 1928 р. н., с. Нагірне. Суджена за зв’язок з УПА. Померла або замерзла в Магадані. Де і коли – невідомо.

Осідач Роман, син Панька, священик, родом із с. Нагірне. Загинув у тюрмі м. Львова 1941 р., замордований енкаведистами.

Вивезені:

Лосічко Емілія, донька Павла, 07.02.1926 р. н., с. Нагірне. За зв’язок з УПА засуджена і вивезена на 10 років. Повернулася хвора. Померла 02.02.1968 р. у своєму селі, де і похована.

Лосічко Ксенія, донька Пилипа, 1886 р. н., с. Нагірне. За зв’язок з УПА виселена в 1946 р. в селище Пальци Іркутського району і області. Померла і там похована.

Лосічко Павло, син Григорія, 1889 р. н., с. Нагірне. Виселений з сім’єю за зв’язок з УПА 18 січня 1946 р. Помер від голоду того ж року в селищі Пальци Іркутській області. Там і похований.

Раїник Іван, син Миколи, 1889 р. н., с. Нагірне. Виселений за зв'язок з УПА в січні 1946 р. Помер на тиф у квітні того ж року в Іркутському районі Іркутської області, селище Пальци.

Раїник Юрій, син Романа, 9 січня 1946 р. н., с. Нагірне, помер у дорозі до Сибіру наприкінці січня того ж року.

Роман Йосип, 1892 р., с. Нагірне. Виселений в Іркутську область, Усалле Сибірське, за зв'язок з УПА. Замучений на каторжних роботах. Помер і там похований. Коли – невідомо.

Філь, с. Нагірне. Член ОУН, функції невідомі. 2.03.1945 р. хотіли заарештувати. Доля не з'ясована.

Повідомлення ОУН про напади польських банд на українські села (ЦДАВОВУ: Ф, 3833, – Оп. І. – спр. 225 – Арк 13.)*

ПРОТОКОЛ

у справі нападу польської боївки на села Пакість (тепер Нагірне) і Буховичі Мостиського повіту

У час приходу Червоної Армії на терен Мостищини (22.07.1944 р.) польське підпілля почало поспішно вилазити з нір на денне світло. Заздалегідь приготовані боївки почали виступати в формі польської поліції і вже в перших днях почали переводити запланований удар на українське населення. Між іншим арештували на передмісті Мостиськ „Закостеле“ 9 українців (5 жінок і 4 чоловіків). Після цього стверджено, що лише один мужчина вийшов з цього живий (був одружений з полькою), а всі інші (втім 4 жінки, наші члени) були по-звірячому закатовані. (Про це ми дізналися щойно останнім часом, бо звільненому поляки загрозили, і він нікому про це не говорив – докладний протокол з цієї акції буде пізніше, по переслуханні очевидця).

Того ж дня (24.07.1944 р.), за достовірними джерелами, група озброєних польських бандитів числом близько 100 вийшла о 20 год. вечора з польського села Пнікута і, співаючи, зближалася до Бухович (українське село). За ними їхала фіра з амуніцією. Перед Буховичами пішли розстрільною ровами під село. Непереверені поголоски стверджують, що з села впали на них стріли. Селянин, який випадково знайшовся поблизу них, почув

* Володимир Сергійчук. Трагедія українців Польщі. – Тернопіль: Книжково-журнальне видавництво „Тернопіль“, 1997. – С. 74–75.

такі слова від команданта боївки: „Хлопці, я вам мувілем, же тшеба паліць од почонтку“. По цих словах більшість боївкарів перебігла Буховичі і підступила до Пакості – села, віддаленого від Бухович на 1 км. Передня головна частина, обстрілявши Пакість з віддалі 100 м, ввійшла до села і зачала підпалювати хати сірниками. Мала група боївкарів залишилася під Буховичами і, обстрілявши село з автоматів, зачала палити. Селяни Пакості стверджують, що рівночасно з наступом боївки з боку Бухович такі ж боївки напали на село Пакість зі шляху Крисовичі і Стрільчиська. Пакість оточили зі всіх боків. Поодинокі свідки стверджують, що впізнавали польських боївкарів, які перебігали попри хати. Були це бандити з Мостиськ, Крисович, Стрільчиськ, Пнікута та Крукенич. Того дня в Пакості спалено 75 господарств, разом з реманентом і частиною худоби. Жертв у людях було: 14 вбитих і 4 ранених. У Буховичах спалено 2 господарські будівлі і згинули 2 особи (старий та мала дівчина). Село Пакість горіло до самого ранку 25 липня. Цього дня вранці селяни Бухович намагалися організувати самооборону перед можливим другим нападом. Було відомо, що польська сотня подалася в напрямку Мостиськ. Змобілізувавшись і озброївшись хто чим міг, селяни Бухович розташувалися в горішній частині села до оборони. І дійсно біля 10 год. ранку частина пнікутської боївкарської групи зачала знову обстрілювати Пакість, а потім Буховичі. В Буховичах запалили 2 придорожні хати і подалися до Пнікута. Тоді в Пакості згоріло ще 5 господарств, а в Буховичах загорілось 14 забудовань. Жертв у людях другого дня не було. В Пакості від тяжких ран вмерли 4 особи. Всіх жертв у – Пакості 18 осіб. Від цього дня поляків охопила манія палити і мордувати. 25.07.1944 р. увечері виднілися то тут, то там вогні. У деяких селах українське населення було готове відперти польських паліїв. Села Хлиплі, Острожець, Боляновичі, Гусаків не допустили до села бандитів. Того дня згоріли 2 стодоли в Крукеничах, 2 господарства в Острожці українські і 2 польські. В Золотковичах підпалено хату солтиса. Тут польських бандитів застукала більшовицька стежа. Всіх у числі 6 осіб арештовано. Після цього факту польська робота палення припинилась. Створені по селах загони польської міліції ганяли по селах, намагалися виарештувати чільніших українців, на щастя не вдалося нікого арештувати.

Постій, дня 18.08.1944 р.

Ніговичі

Село віддалене від с. Зав'язанці на 2 км на південь. Є дерев'яна церква св. Трійці (1907 р.). Діє початкова школа.

Гринда Михайло, син Івана, 1926 р. н., с. Ніговичі. Загинув на своєму подвір'ї у січні 1949 р. Він недавно повернувся із військового шпиталю як воїн-фронтвик. Фактично якось був зв'язаний з підпіллям ще до мобілізації. Очевидно хтось його видав. Убили без попередження на порозі хати. Енкаведист Льовкін вивів із хати сестру, бив головою до стіни і, забравши тіло Михайла до Крукенич, залишив змасакрованих, без пам'яті, його матір і сестру Тетяну, збиту і поранену кулями в ногу.

У травні 1992 р. було перепоховано перших 13 останків, викопаних в різних місцях парку навколо колишньої тюрми у Крукеничах. Тоді Тетяна впізнала брата Михайла по одежі.

Височанський Михайло, син Петра, псевдо „Зайчик“, учасник куща групи „Твердого“. Загинув у с. Ніговичі 23.02.1949 р.

Дідич Іван, син Василя, 1925 р. н., с. Ніговичі. Вояк дивізії „Галичина“, учасник битви під Бродами. Загинув там у 1944 р. За переказами, бився мужньо, підірвав декілька советських танків. Похований на сільському цвинтарідесь під Бродами. (Зі слів очевидця А. Ханацака із с. Ніговичі).

Дитюк Петро, син Василя, 1931 р. н., с. Ніговичі. Працював продавцем у крамниці. Був зв'язковим ОУН і УПА. Навесні 1949 р., вночі, коли він повертався з праці, емгебисти несподівано напали на нього і дуже побили. Побитого заарештували. Посадистьки тортурували в Крукеничах. Забивали цвяхи в руки і ноги. Майже мертвого, загорнутого в коц, привезли додому, де він і помер. Не видав нікого. Була неділя, все село голосило за ним. Було видно рани від цвяхів, що забивали йому під нігті. Говорили, що його люто мучили посіпаки групи Льовкіна, які, напевно, напавши на нього, завезли його на тортури до Крукенич.

„Залізний“ – кущовий провідник. Діяв у с. Ніговичі. Остання згадка про нього від 27.08.1949 р.

Колодій Василь з Макунева та Дмитро (прізвище невідоме) йшли з-під Самбора восени 1944 р. Зупинилися на хут. Солтиси біля Нігович у селянина Михайла Червінського. Ночували на горіщі. Під час облоги Дмитро застрелився, щоб не датися в руки живим, а Василь пробував прорватися крізь облогу, але був уби-

Г. Процак-Підгребельна біля братської могили 26 закатованих в с. Крукеничі, де поховано її брата

Світлина автора

тий на городі. Тіла завезли до Крукенич. Убиті були зовсім молоді. Василь Колодій був нежонатий, про Дмитра невідомо. Господаря Червінського засудили на 25 років, а потім з тюрми забрали начебто під Кенігсберг у штрафний батальйон. Був на передовій. Після поранення комісували.

„Скала“, с. Макунів. Член ОУН з 1929 (1930) р. н. Загинув на хут. Солтиси, рятуючись від енкаведистів, що його переслідували. Це було 1940 або 1941 р.

Підгребельний Іван, син Дмитра, 17 липня 1925 р. н., с. Ніговичі. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Підкова“. Вояк-дивізійник

із „Галичини“, учасник битви під Бродами. В складі одного із загонів УПА пробирався через Карпати, згодом, очолював сотню. За наказом проводу, після розгрому сотні повернувся до Львова, де працював у 1947–1949 рр. Додому приїхав на Зелені свята 13 червня 1949 р. Під час облоги був убитий групою Льовкіна.

Родина забрала його до хати, спорудила катафалк. Але над вечір з'явився Льовкін з каральною групою, стягнули мертвого з катафалку і забрали до Крукенич. Якимось чином батькові вдалося потім дізнатись про місце поховання Івана. Перед смертю він сказав про це місце доньці Ганні. Пошукова група, до якої входила і сестра вбитого Ганна, у квітні 1992 р. викопала останки загиблих. В одному із них по одежі вона впізнала брата Івана.

Сенчишин Михайло, син Івана, 1922 р. н. (за арх. КГБ – 1923 р.), с. Ніговичі. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Коваль“. Учасник кущової групи „Залізного“. У родині було шестеро дітей. Був на фронті, повернувся, влився в боївку УПА, загинув між селами Ніговичі та Зав'язанці 21–27 вересня 1949 р., оточений групою Максимовича. Під час облоги вискочив із хати, думав прорватися, але не добіг до скирти, що була на полі. Був поранений і, аби не здатися в руки енкаведистам, застрелився. Був дуже гарний. Убитий, мовили люди, лежав, наче спав. Батько не признавався до нього, казав, що його син загинув на війні і не повернувся. Якби признався, то вивезли б усю родину у Сибір.

Був Михайло жонатий. Його потаємно вінчав зі зв'язковою Пазею Балабух священник о. Лев Мельник із Зав'язанець. Михайла вбили 21 вересня (за даними КГБ, 27 вересня 1949 р. – **В. З.**), а його син, Іван, народився у жовтні 1949 р. Тепер гостинна дружина Михайла, пані Пазя, щиро приймає добрих людей. Вона проживає у старенькій, але чисто прибраній хаті у с. Зав'язанці, а син Іван живе у Рудках, часто відвідує зі своїм сином Олегом матір, і бабуся розповідає внукові про діда, який загинув за Україну.

Щиро запали малому Олегові батькові слова про діда Михайла. Ще у 4-му класі він скомпонував вірша:

*Це Україна, це наш рідний край,
Що від віків постав під небесами.*

*Він мучиться не місяць і не рік,
А всіма цими історичними роками.*

Коли внуки пам'ятатимуть своїх дідів і їхні мужні вчинки, національну свідомість живитиме добре коріння.

Ув'язнені:

Вдов'як Михайло, син Михайла, 1881 р. н., с. Ніговичі. Симпатик, а може, й член ОУН. Вивезений у Сибір і там 1949 р. закатований. Десь там лежать його кості. Засуджений за те, що матеріально підтримував підпілля.

Міхняк Андрій, син Василя, 1913 р. н., с. Ніговичі. Член ОУН. Давав кошти на ОУН самочинно, говорив: „Бийте, хлопці, москалів!“, не знаючи, що перед ним були переодягнені емгебісти (група „Упирі“). Його забрали до Крукенич, піддали там страшним тортурам, закатували у віці 33 років. Залишив трьох маленьких дітей. Нікого не видав. Похований у Ніговичах.

Підгребельний Михайло, син Дмитра, 1922 р. н., с. Ніговичі. До 1940 р. був у селі головою осередку „Просвіти“. Член ОУН. Призваний у Червону Армію 1944 р., не повернувся з фронту. Як потім виявилось, 1946 р. там за зв'язок з УПА був заарештований і засуджений 16 листопада того ж року за ст. 58 військовим трибуналом 10-тої механізованої армії, що дислокувалась в Австрії. Перевезений у Свердловськ, а потім у Караганду (поштове відділення Дубовка), де і розстріляний 18 лютого 1952 р.

Червський Василь, син Андрія, 1904 р. н., с. Ніговичі. Закінчив гімназію. Був щирим українцем, добрим пропагандистом і організатором. Заарештований як член ОУН, вивезений у Сибір. Закатований там взимку 1948 р. Де похований – невідомо. Всю його сім'ю вивезли у Сибір.

Червінський Григорій, син Андрія, 1902 р. н., с. Ніговичі. Симпатик або член ОУН. 1944 р. заарештований МВД, засуджений на 25 років, вивезений у Сибір. Десь там закатований і похований. Сім'я жила в Ніговичах. Залишили невивезеними, бо один їхній син загинув на фронті.

Підцерковна Катерина, донька Івана, 1905 р. н., с. Ніговичі. 1947 р. вивезена в Сибір. За непокору засуджена на каторжні роботи, на яких замучена 1949 р. У Сибір була виселена із чотирма малими дітьми: Тетянкою, Олею, Євою і Галею. Доля діточок невідома.

Новосілки

Перша письмова згадка про село датована XIV ст. Розкинулося у мальовничій місцевості на двох її хребтах. До 1939 р. село належало до Перемишльського повіту.

У цьому селі 1875 р. в родині священика о. Омеляна і його дружини Олімпії народився світової слави оперний співак Модест Менцинський. Помер у Стокгольмі (Швеція) 1935 р. В 1995 р. відзначалося 120-річчя від дня народження співака. На місці, де стояв будинок священика (місцеві комуністи розібрали і розікрали його 1967 р.), закладено кам'яну брилу з написом, а на фасадній стіні місцевої основної школи встановлено пам'яткову таблицю з барельєфом співака і написом, що школу названо ім'ям Модеста Менцинського. На превеликий жаль, тодішня недолуга влада не захотіла домогтися відповідного наказу Міністерства освіти та документа, який підтверджував би надання цього імені школі. Немає такого наказу і досі, хоч у 2000 р. відзначали там і 125-річчя народження М. Менцинського.

У селі була старенька церква, яку спалили російські війська 1914 р. Побудована тоді тимчасова дерев'яна каплиця проіснувала до 1999 р. На початку 1990 р. за священика о. Ігора Бориса розпочато будівництво, а в серпні 1999 р. закінчено та освячено нову цегляну церкву на честь Побідоносного св. Юрія.

Ванюк Петро, син Костянтина, 1927 р. н., с. Новосілки. Вояк УПА. Загинув у Боляновичах. Де похований – невідомо.

Ходачок, функції невідомі. Остання згадка про нього 15.11.1945 р., с. Новосілки. Доля не з'ясована. (Партархів району).

Мабуть, мова йде про Ходачка Миколу („Мороз“, „Вуйцьо“), із с. Новосілки, члена ОУН, вояка УПА. Міцний, кремезний, ходив із „дегтярем“ (кулеметом), любив носити німецьку пілотку із тризубом. Де загинув – невідомо. (Начебто поліг у с. Конюшки – інформація від Павла Нагайла, м. Мостиська). Згідно з архівом КГБ, загинув у с. Конюшки 17.04.1948 р., за іншими даними КГБ – у Новосілках 23.07.1947 р. (див. Конюшки).

Гудзій Дмитро, 5 травня 1897 р. н., с. Новосілки Перемишльського повіту. Доброволець Січового Стрілецтва, брав участь у боях за визволення України 1914–1919 рр. Під час українсько-польської війни на мості між с. Новосілки та с. Плешевичі разом із односельцем Йосипом Кузьом встановили кулемет і відбили

декілька атак поляків, які наступали з с. Плешевичі. Був інтернований поляками, мучився в таборах Пикулич та Бреста. Втік. Ховався в м. Турка. Повернувся додому, був заарештований поляками, відсидів у Перемишлі 1 рік. Мав тоді 23 роки. У визвольній боротьбі 40-их років постійно переховував вояків боївки УПА, а також хворих і поранених. Заарештували в 1946 р., військовим трибуналом (трійкою) у м. Дрогобичі після піврічного слідства був засуджений на каторжні роботи. Відсидів 10 років у Мордовії. Повернувся хворий, розбитий фізично, але стійкий морально. Помер 8 січня 1972 р. Похований у Новосілках.

За що був засуджений? Офіційно: скривав півроку пораненого бійця УПА Григорія Маселка із недалекого села Селиська (тепер у Польщі). Маселко повернувся здоровий у своє село, був схоплений емведистами, ходив з ними по селах і видавав явочні квартири, де сам перебував. Видав і Гудзія, в якого лікувався поранений, свідчив на нього на суді.*

Неофіційно додали Д. Гудзієві перебування в лавах Січового Стрілецтва, неодноразово намагалися закатувати його в тюрмі. Та, як він пізніше говорив: „Ласка Божа берегла мене всі ті часи“.

Квічка Андрій, 1909 р. н. Батько його із с. Баличі, мати із с. Новосілки з родини Галиків, син ветлікаря (в селі батька звали „Старий русин“). Його теж видав Г. Маселко із Селиськ 1946 р. Квічку заарештували, забрали в Самбір і там його десь закатували. (Інформація від Ольги Тарас (Гудзій)).

Арешти:

У родині Д. Гудзія 1945 р. переховувався поранений у живіт та хворий один із високих чинів ОУН-УПА. Був замаскований на горищі близько півроку. Облави його обминали. Коло нього ходила донька Гудзія Ольга, 1921 р. н., розвідниця і зв'язкова – тепер живе у с. Солом'янці (Ольга Тарас). Під час облави, щоб не нав'язати бою, бо поруч була у криївці боївка із 5 вояків УПА, не маючи надії на видужання, він здався, чим врятував боївку. Його забрали до гарнізонної тюрми КГБ в Мостиська (тепер дитяче відділення лікарні на вул. Перемишльській, 7). Більше його ніхто не бачив і про нього не чув. Або розстріляли

* За словами колишнього вояка УПА із Селиськ, тепер мешканця Мостиськ Б. Бутрія, відколи емведисти схопили Маселка, його більше вже ніхто не бачив у рідному селі. Можливо, використали його, а потім знищили.

Зв'язкова Ольга Тарас (Гудзій) (сидить 2-а справа). 1943 р.
З родинного архіву.

його, або засудили, вилікувавши, але нікого він не видав.

Коли через декілька днів після арешту цього командира етапом із Медики (до неї належали Новосілки) привели і кинули в цю ж тюрму Ольгу Гудзій, то вона чула його кашель в одній із камер цього льоху і тому голосно кричала: „Я такого ніде не бачила, чого від мене хочете?“ Вона вважає, що цей поранений командир почув її і зрозумів.

Когут Юрій, припл. 1900–1902 р. н., с. Черневе, працював вчителем у с. Новосілки. Заарештований наприкінці 1940 р. або навесні 1941 р. і завезений чекістами до тюрми м. Перемишля. Є думка, що був знищений у Соляноватці (Саліну). Про нього ще й досі ходять перекази, що він був добрим виховником молоді, створив у селі дитячий церковний хор. Відкрито виступав проти більшовиків, в очі насміхався з них. Причиною арешту був пістолет, який знайшли в нього.

Яцейко-Копитко Антін. Здогадно, 1915 р. н., с. Новосілки. Брав активну участь у просвітянському житті, був постійним читачем просвітянської бібліотеки, членом товариства „Луг“. Заарештований і завезений у Перемишль у 1940 р., де був страчений, напевно, в Соляноватці в час відступу більшовиків 1941 р.

Вивезені:

Гудзій Теодор, син Івана, припл. 1883 р. н., с. Новосілки. Вивезений наприкінці 1945 р. за доньку Віру, вчительку, яка працювала для підпілля і була заарештована. З ним були вивезені двоє дітей (хлопчик і дівчинка) та дружина.

Гудзій Євфрузіна, донька Дмитра, припл. 1890 р. н., с. Новосілки. Вивезена теж наприкінці 1945 р. з чоловіком.

Обоє там померли. Зостались навіки в Архангельській області.

Гудзій Степан, син Теодора, 1920 р. н., с. Новосілки. Член ОУН, активний член „Просвіти“. Заарештований більшовиками в 1940 р., був забраний до Перемишля. 1941 р. гнали колоною на страту в Соляноватку (Саліну). Втік, записався добровольцем в дивізію „Галичина“ і загинув під Бродами.

Острожець

Спіть спокійно, юні друзі,
Ми за Вами тужим,
А як ворог нам загрозить,
То ми Вас розбудим.

(З нар. пісні)

У непроглядних лісах на горі колись був острог, який у старовинні часи мав велике оборонне значення. Окутаний лісами, горами, ярами та потоками, що подекуди розлились в озерця, він був майже неприступний. Під час дослідження урочища „Замчисько“ виявлено городище XII–XIII ст. Терен села і навколишніх земель теж специфічний. Був вигідним ландшафтом для партизанських дій і маневрів перед окупантами. В селі є дерев'яна церква Преподобної Матері Параскевії, 1898 р.

Бабій Михайло, син Михайла, припл. 1921 р. н., с. Острожець. Командир боївки на території сіл Підліски, Чижевичі, Раденичі, Вишенька, Острожець. Районний референт СБ, сотенний, псевдо „Смілий“. Убитий і похований у своєму селі 1946 р. З ним загинув і похований Теодозій Патерко. Місце їх загибелі – поле „Кмітя“ на загумінках.

Перший зліва Бабій Михайло, сотенний „Смілий“.
Решта вояків невідомі
З архіву КГБ

Бабій Роман, син Михайла, 1927 р. н., с. Острожець. Член ОУН, вояк УПА, начебто із СБ. Загинув в облаві на хуторі коло Судкович. Згорів у stodолі в лютому або березні 1945 р. Інша версія (члена ОУН Володимира Наконечного, вояка УПА, воїна-фронтовика Червоної Армії, станичного села Острожець, політв'язня): Роман Бабій загинув у с. Хлиплі під час великої облави, а він (Наконечний) і „Чумака“ зуміли вирватися.

Із слів того ж Володимира Наконечного: „Я, Бабій Роман і „Чумака“ повернулися у с. Хлиплі, тут ми зустріли старшого брата Романа Бабія Михайла, який із своєю сотнею пішов в інший район, а ми залишилися відпочивати. Але за два дні в Хлиплях почалась облава, під час якої Роман Бабій загинув, а ми з „Чумаком“ вирвалися“. Тіло Р. Бабія два дні лежало в Хлиплях на оболоні до опізнання. (З розповіді політв'язня п. Ксені Писко-Семен). За ним таємно спостерігали москалі. Потім брат Романа Михайло (теж вояк УПА) забрав тіло брата і поховав в Острожці.

Могила сотенного М. Бабія, с. Острожець
Світлина автора

Хорунжакевич Григорій, син Євгена, 1914 р. н., с. Острожець. Один із керівників осередку ОУН у с. Острожець., псевдо „Горон“ або „Горун“. Загинув у с. Раденичі 1944 р. у грудні в облаві. Облавники після смерті роздягли його, знявши з нього одяг і взуття.

Із розповіді того ж Володимира Наконечного: „У нашому селі 1942 р. появился „військовополонений“, а насправді закинутий агент КГБ, який найнявся служити в Козловського Василя, два сини якого, Роман і Євген, служили у німецькій поліції і допомагали зброєю УПА. Пізніше, коли німці відступили, цей „наймит“ видавав всіх, хто брав участь в організації ОУН і був в УПА“.

Козловський Євген, син Василя, 1917 (або 1918 р. н.), с. Острожець. Член ОУН, служив у німецькій поліції, допомагав воюючим УПА, а потім сам став воюючим. Загинув разом з братом Романом на Болоні у с. Медика (тепер Польща). Там під тополями похований. Це могло статися до 1948 р.

Козловський Роман, син Василя, 1923 або 1924 р. н., с. Острожець. Член ОУН, воюючий УПА, псевдо „Байда“ або „Галайда“. Служив разом з братом Євгеном в німецькій поліції, допомагав воюючим УПА, а потім сам став ним. Загинув разом з братом Євгеном на Болоні у с. Медика. Похований там під тополями. Це сталося до 1948 р. За словами Омеляна Даниліва із Острожця (тепер проживає в с. Міженець Старосамбірського району), Роман і Євген Козловські служили в дивізії УНА і могли загинути під Бродами або зуміли вирватися і потім, у 1948 р., пробиралися за кордон.

Козловська Софія, донька Григорія, 1924 р. н., с. Острожець. Член ОУН, підрайонова ОУН і УПА, зв'язкова, псевдо „Бистра“. В їхній хаті була явочна квартира. Раптово захоплена енкавдистами у жнива 1945 р. Дальша доля її невідома. (За інформацією Ярослави Назар-„Сотниківни“ із Острожця, політв'язня, яка живе у Червонограді).

З розповіді Володимира Наконечного, тоді ще воюючого УПА (тепер мешкає у м. Трускавець): „У лютому 1945 року відбувалися великі облави в лісах Крукеницького району, в т.ч. в Раденицькому лісі, у селах Раденичі, Чижевичі, Підліски, Вишенька. Я в цей час був у с. Хлиплі з Бабієм Романом, а мій брат Григорій (Наконечний) попав з групою з 7 воюючих в оточення і проривалися з лісу до Чижевич, але прорватися їм не вдалося, і вони загинули. Разом з братом тоді загинув і наш односельчанин Андрій Крив'як, 18-річний студент, мужній патріот України...“

Крив'як Олекса, 1926 р. н., с. Соколя (потім родина переселилася в Острожець). У їхній хаті проходив вишкіл юнаків в ОУН для боюючих УПА. Більшовики спалили це господарство, батьків виселили в Сибір. Олекса загинув при переході за кордон у 1945 р. дець біля с. Шегині. Тепер є символічний напис про нього на могилі його брата Андрія і Григорія Наконечного.

Крив'як Андрій, 1928 р. н., с. Острожець, воюючий УПА. Загинув за Раденицьким лісом, біля Чижевицького поля, у лютому 1945 р. З ним поліг Григорій Наконечний. Поховані на старому цвинтарі в с. Острожець при в'їзді в село.

Могила Андрія і Олекси Крив'яків та Григорія Наконечного,
с. Острожець
Світлина автора

Наконечний Григорій, син Семена, 1921 р. н., с. Острожець. Член ОУН, воюючий УПА. Загинув разом із Андрієм Крив'яком в нерівному жорстокому бою у лютому 1945 р. Поховані на старому цвинтарі с. Острожець при в'їзді в село.

Тоді там загинула група воюючих УПА із 7 бійців, в т.ч. ці ж Наконечний і Крив'як. Із розповіді В. Наконечного: „Ми з Романом Бабієм і „Чумаком“ намагалися прийти на допомогу оточеним в Раденицькому лісі, але зрозуміли, що сили нерівні. Не зв'язуючись в бою, пройшли ми по слідах мого брата і його друзів, знайшли багато трупів, роздітих і роззутих. Своїх енкавдистів машинами вивезли раніше. Через декілька днів, брата

Каплиця при в'їзді в с. Острожець,
біля якої часто зустрічалися зв'язкові УПА
Світлина Т. Зілінського

Григорія і Андрія Крив'яка Данилів Євген (мій двоюрідний брат) і мій батько привезли вночі з Раденицького лісу і похоронили їх на старому цвинтарі в Острожці“.

Наконечний Василь, син Гілярія, 1928 р. н., с. Острожець, вояк УПА. Був спалений в с. Раденичі 1949 р. разом із трьома досі невідомими вояками УПА.

Патерко Теодозій, син Івана, 1919 р. н. (за Мироном Леськом з Таманович – 1924 р. н.), с. Ганьковичі. Був у Дивізії „Галичина“, втік, коли везли через Мостиська в Броди. Після цього вступив в УПА. Загинув у селі Острожці 1946 р. разом з Михайлом Бабієм, сином Михайла, псевдо „Смілий“. Похований, очевидно, в Острожці, оскільки Михайло Бабій похований там.

Сюта Володимир, син Григорія, 1926 р. н., с. Острожець. Член або симпатик ОУН, вояк УПА. Загинув 9 лютого 1950 р. під час облави, згодом від лжеупівців „Упирів“ у с. Конюшки і там похований. За інформацією п. О. Даниліва, вбитий у с. Буховичі.

Заарештовані:

Крив'як Іван, син Степана, 1892 р. н., с. Острожець. Можливо, член ОУН. Заарештований і закатований у Дрогобицькій тюрмі в серпні 1947 р.

Пукас Михайло, 1913 р. н., с. Острожець, член ОУН. Заарештований НКВД у 1940 р. Пропав безвісти.

Із розповіді станичного Володимира Наконечного про своє село Острожець: „...Восени 1944 р. в село приїхало два солдати. Заїхали до Городечного Василя (Лькового). Він вернувся з війни 1944 р., і виявилось, що вони його знали. За той час, коли Василь їх пригощав, ми напоїли фірмана і забрали 3 гвинтівки, три автомати, а також ящик боєприпасів. Потім передали все це групі старших хлопців-упівців, серед яких був і мій брат Григорій (загинув у Раденицькому лісі). Таких операцій здобуття зброї ми провели декілька“.

Володимир Наконечний
*Світлина з книги О. Даниліва
„Як у краплі океану“.- Львів:
Гердан, 2001.*

Наконечний Володимир, син Семена, 1922 р. н., с. Острожець. Член ОУН, вояк УПА. Брав активну участь у боротьбі з окупантами. Спочатку, в час війни, збирав зброю для підпілля, потім був як вояк УПА, хоч був на легальному становищі. Учасник та інвалід Вітчизняної війни. Заарештований 1948 р. і ув'язнений на 10 років. Відбув, як каже сам, „від дзвінка до дзвінка“. Тепер проживає самотньо в м. Трускавці. Брат його, Григорій, загинув біля Чижевицького лісу. Похований на цвинтарі у рідному селі.

На очах Володимира Наконечного, наче з кінофільму, проходять кадри за кадрами тих важких, але гордих і бойових часів. Він проклинає окупантів, вимагаючи суду над всією комуністичною імперією:

– Це вони, кати мого народу, кагебісти, сталінські сатрапи: Льовкіни, Серьогіни, Максимовичі (керівники спецзагонів

МГВ), – це вони катували, морили голодом, вбивали, вішали, знищували цвіт нашої нації, юнаків і дівчат, моїх побратимів по боротьбі за самостійність України, в т.ч. моїх рідних, односельців, які загинули у цій боротьбі або були репресовані, засуджені і заслані до сталінсько-беріївських таборів смерті, таборів вічної мерзлоти і голоду, таборів Сибіру, тайги і тундри. Нехай на них і їхніх дітях навечно залишиться тавро ганьби і вселюдського прокляття...”

Крив'як Іван (Варава), с. Острожець. 1944 р. був обкладений непосильним податком зерна, якого не міг здати москалям. Пішов пішки до Дрогобича, тодішнього обласного центру, за 62 км від Острожця „шукати правди“ у вищій радянській владі. Додому не повернувся: знищили московські чекісти. Де закопали, невідомо.

Назар-Климук Ярослава, донька Михайла, 1924 р. н., с. Острожець. Член ОУН з 1942 р., підрайонова ОУН, псевдо „**Сотниківна**“. Наприкінці липня 1944 р. була на грані смерті від банд місцевих польських шовіністичних бойовиків АК, коли проби-

Я. Назар (справа) і С. Козловська, розвідниці і зв'язкові УПА. 1943 р.
Світлина з родинного архіву

ралася на збір проводу в с. Годині (див. „Я мала бути п'ятою“). Закінчила підпільні курси УЧХ. 1945 р. діяла як особиста зв'язкова при боївці надрайонового „Тарасенка“ (загинув у Королінському лісі 1948 р.). Заарештована у тому ж 1945 р. Повернулася в Україну 1960 р. Проживає у м. Червонограді.

Назар Іван, син Михайла, 1912 р. н., с. Острожець, брат Ярослави. Працював легально і був особистим зв'язковим сотенного Михайла Бабія. Заарештований 27 березня 1948 р., засуджений на 7 років, вивезений у Сибір, де його замучили 1948 р. Там і нині його останки.

Синиця Павліна, прибл. 1912 р. н., с. Острожець. Загинула навесні 1945 або 1946 р. від рук облавників на полі по дорозі з Острожця до Крукенич. З неї здерли одяг і взуття, була згвалтована і розстріляна. Залишилося двоє дітей-сиріт без опіки.

Хорунжакевич Ольга (з дому – Наконечна), 1922 р. н., с. Острожець (Шидлівка), дружина Григорія Хорунжакевича. Заарештована у Львові і засуджена на 25 років. Загинула під час Кінгирського повстання в Караганді 1954 р. Тоді там загинуло 570 політв'язнів.

Яхимець Катерина, 1928 р. н., с. Острожець. Зв'язкова УПА. Заслана в Сибір. Там померла, і десь там лежать її останки.

Данилів Володимир-Юрій, 1921 р. н., с. Острожець. Закінчив вчительську семінарію в м. Яворові. Член повітового проводу ОУН до 1943 р. Зі зброєю в руках прорвався через заслони польських боївок, коли у 1944 р. за завданням проводу пробирався на Захід. Спочатку жив і вчився в Австрії, потім переїхав до Канади, де працював і помер 2002 року. Автор багатьох книжок, у т. ч. про голодомор (у Києві перекладена російською мовою і видана накладом 10 тис. прим.). А ще за його гроші видана в Україні книга „Солідарність і солі-

Володимир-Юрій Данилів
Світлина з книги О. Даниліва „Як у краплі океану“.- Львів: Гердан, 2001.

даризм“. Мав низку публікацій німецькою та англійською мовами. Володів багатьма європейськими мовами. Мав свою адвокатську канцелярію. Брав активну участь у житті української діаспори, а також в Україні.

Перемишль
(тепер Польша)

Спіть, друзі, спіть,
Про долю й волю тихо сніть,
Про долю й волю Вітчизни.
Чи ж можуть бути кращі сні?..

Із стрілецької пісні

**ПОЛІТВ'ЯЗНІ ПЕРЕМИШЛЯ, ЗАМУЧЕНІ В СОЛЯНИХ ШАХТАХ
СОЛЯНОВАТКИ (САЛНИ) БІЛЯ ДОБРОМИЛЯ 22–25 ЧЕРВНЯ 1941 р.**

із с. Гостинцеве

Іванович Григорій, 1909 р. н.

із с. Малнів

Денисик Іван, 1918 р. н.

Жила Федір, 1921 р. н.

Карпесьо Іван, 1911 р. н.

Куп'яків Іван, 1914 р. н.

Ковалик Олекса, 1921 р. н.

Мелешко Іван, 1923 р. н.

Одробінка Михайло, 1914 р. н.

Павлеса Микола, 1922 р. н.

Прийма Степан, 1907 р. н.

Рожак Іван, 1920 р. н.

Романівський Григорій, 1918 р. н.

Сас Іван, 1912 р. н.

Смерик Михайло, 1913 р. н.

Федина Василь, 1921 р. н.

Шегинський Юрій, 1922 р. н.

Шегинський Григорій, 1917 р. н.

Яксманицький Михайло, 1922 р. н.

Яксманицький Федір, 1919 р. н.

із с. Малнівська Воля

Мартин Федір, син Лук'яна, 1913 р. н., заарештований 1940 р.

із с. Новосілки
Яцейко-Копитко Антін,
1915 р. н.

із с. Соколя
Осідач Іван, син Данила,
з синами:
Осідачем Андрієм та
Осідачем Григорієм
Гридовий Данило, син
Івана
Гридовий Роман, син Ми-
хайла
Кривка Микола, син Іва-
на (або Федора)

Пам'ятник замученим у лісі
біля с. Соляноватка поблизу
Добромиля, де щороку відбу-
ваються траурні відзначення
Світлина автора

Люк шахти, куди скидали понівечені і напівживі жертви,
с. Соляноватка
Світлина автора

Крив'як Андрій, син Івана
Крив'як Григорій, син Данила
Саракула Іван, син Григорія
Саракула Микола, син Івана
Юськів Семен, син Івана

із с. Старява

Гасюк Федір, 1916 (?) р. н.

Матейко Семен, 1916 р.н., чудом залишився живим, коли гнали останні колони. Їх розігнали німецькі летуни вогнем із кулеметів. Помер весною 2005 р.

із с. Черневе

Васюта Михайло, син Василя, 1918 р. н.

Когут Юрій, 1900–1902 р. н. (вчитель)

Трьом політв'язням Перемишльської тюрми Господь дарував життя. Коли евакуйованих гнали колоною, щоб десь знищити,

надлетів німецький літак (німці обходом були вже біля Львова) і пострілами розігнав конвоїрів, а колона розбіглася. В'язні зуміли втекти. Наші земляки повернулися до Малнова.

Це були: Форемський Юрій (недавно помер)

Федина Григорій, син Івана

Жук Микола, син Михайла (обидва виїхали потім за кордон).

СВЯЩЕНИКИ ЗАМУЧЕНІ В ПЕРЕМИШЛІ 1941 РОКУ

В одній тільки Перемишльській Єпархії НКВД зліквідувало двадцять двох Українських католицьких священників. Подаємо їхні імена:

1. о. Андрейчик Петро*, парох Залужа
2. о. Боровець Володимир, п. Серків
3. о. Бугера Кость, п. Грозьової
4. о. Гошка Юрій, п. Гордині
5. о. Гриник Микола*, п. Горохівців
6. о. Гуль Петро, п. Шоломинич
7. о. Данилків Іван, п. Стрілок
8. о. Добрянський Микола*, п. Кречева
9. о. Дороцький Михайло, п. Потелич
10. о. Дутко Петро, п. Княжополя
11. о. Зрада Теодор, п. Журавців
12. о. Кебуз Іван*, п. Макової
13. о. Коліда Софрон, п. Михнівців
14. о. Крупський Зенон*, п. Тиряви Волоської
15. о. Миколайчик Мартин, п. Лучиць
16. о. Макар Степан, п. Місткович
17. о. Осідач Роман*, п. Верхрати
18. о. Плунк Олексій, п. Добрус
19. о. Лах Павло*, п. Перемишля
20. о. Телеп Михайло, п. Рогізна
21. о. Тис Прокіп, п. Торчинович
22. о. Пулик Олексій, п. Добрус

„Краківські вісті“, 1941 р. ч. 241.

* Прізвища цих сімох священників є також у загальному списку-таблиці в числі „64“ замордованих більшовиками і поляками на території Перемишльщини. Таблиця встановлена у греко-католицькому кафедральному соборі Івана Хрестителя у Перемишлі, 20 серпня 2000 року.

Колишній кафедральний собор св. Івана Хрестителя в Перемишлі.
 Перебудований і перетворений поляками в гарнізонний костел. 2002 р.
Світлина Т. Зілінського

Напис на таблиці* встановленій у костелі св. Івана Хрестителя в м. Перемишлі, який тимчасово надали греко-католикам:

**У ПАМ'ЯТЬ ЄПИСКОПАМ І СВЯЩЕНИКАМ УГКЦ
 ПЕРЕМИСЬКОЇ ЄПАРХІЇ,
 ЯКІ ВІДДАЛИ СВОЄ ЖИТТЯ ЗА ЦЕРКВУ І БАТЬКІВЩИНУ
 (Замучені більшовиками і поляками)**

„Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає“ (Ів, 15.13)

1. єп. Коциловський Йосафат, 1876–1947
2. єп. Лакота Григорій, 1883–1950
3. о. Андрейчик Петро, 1880–1945
4. о. Білик Олексій, 1892–1945

* Таблиця встановлена 20 серпня 2000 р. у костелі (тепер греко-католицький собор св. Івана Хрестителя) і освячена 26 листопада 2000 р.– В. З.

5. о. Василькевич Мокій, 1881–1948
6. о. Величко Михайло, 1889–1939
7. о. Венгринович Володимир, 1867–1944
8. о. Венгринович Орест, 1902–1947
9. о. Венгринович Степан, 1897–1954
10. о. Веселий Володимир, 1908–?
11. о. Вовк Петро, 1906–1945
12. о. Войтович Петро, 1885–1945
13. о. Волянович Петро, 1910–1945
14. о. Гайдук Михайло, 1906–1943
15. о. Головач Микола, 1893–1944
16. о. Горечко Михайло, 1903–1953
17. о. др. Гриник Микола, 1913–1941
18. о. Гук Іван, ?–1944
19. о. Гучко Василь, 1882–1944
20. о. Дем'янчик Іван, 1865–1945
21. о. Добрянський Микола, 1890–1944
22. о. Добрянський-Ніцевич Микола, 1868–1945
23. о. Дяк Василь, 1902–1955
24. о. Заворотюк Михайло, 1889–1941
25. о. Калужняцький Орест, 1871–1945
26. о. Камінський Тадей, 1904–1944
27. о. Качмарський Лаврентій (ЧСВВ), 1912–1941
28. о. Кебуз Іван, 1905–1941
29. о. Керницький Климентій (ЧСВВ), 1908–1944
30. бр. Клачинський Вен'ямин (ЧСВВ), 1902–1944
31. о. Кнейчук Ярослав, 1905–1944
32. о. Козловський Василь, 1867–?
33. о. Колтунюк Мирон, 1885–1943
34. о. Колянковський Олексій, 1888–1953
35. о. Конкольовський Степан, 1898–1945
36. о. Кордуба Мирон, 1894–?
37. о. Костишин Володимир, 1907–1946
38. о. Котис Данило, 1888–1939
39. о. Криницький Юліян, 1878–1948
40. о. Криса Йосиф, 1894–1945
41. о. Крупський Зенон, 1867–1941
42. о. Лах Павло, 1894–1941
43. о. Лемцьо Володимир, 1912–1945
44. о. Ліськович Микола, 1904–1944

45. о. Мазур М., ?-1945
46. о. Малярчик Олексій, 1878-1946
47. о. Німилович Дмитро, 1907-1944
48. о. Осідач Роман, 1913-1941
49. о. Плахта Михайло, 1899-1945
50. о. Радьо Андрій, 1909-?
51. о. др. Решетило Роман, 1882-?
52. о. Сембратович Анатолій, 1884-1945
53. о. Семків Богдан, ?-1944
54. о. Сивак Григорій, 1902-1944
55. о. др. Слюсарчик Адам, 1912-1947
56. о. Согор Лев, 1913-1945
57. о. Сорокевич Іван, 1863-1945
58. о. Федевич Ілля, 1897-1944
59. о. Шалаш Степан, 1890-1945
60. о. Шевчук Василь, 1903-1948
61. о. Шкільник Іван, 1888-1951
62. о. Шумило Ростислав, 1894-1944
63. о. Щирба Ярослав, 1902-1944
64. о. Яхимович Йосиф, 1908-1945

Духовенство та вірні Перемисько-Варшавської Архієпархії

Марія ПРОКОПЕЦЬ,
м. Добромиль

САЛІНА (Ти біль в моїм серці)

Саліна! Наша скорбото і наш пекучий болю... З того далекого червневого дня 1941 року, коли Твої соляні шахти, Саліна, були вщерть заповнені тілами живих і мертвих, твоя кров стукає в наші серця. Вона взиває: пам'ятайте! Думайте! Стережіться! Боріться!!!

Поволі, жалісливо Мелодія В. Зілінського

Са - лі - на, Са - лі - на, впа - ду на ко -
лі - на, впа - ду на ко - лі - на, Са - лі - на мо -

лі Сльо - па - ми об - ми - та і кров' - ю за -
ли - та - не - зго - є - на ра - на, Са - лі - на мо -
лі Сльо - па - ми об - ми - та і кров' - ю за -
ли - - - та не - зго - є - на ра - на, Са -
лі - на мо - я... 1-4 5. 2. За - лі ти біль в моїм
сер - ці, Са - лі - на мо - лі rit.

2. Засмучені очі крізь темряву ночі
Заглянули в серце і душу мені,
Неначе питають, немов промовляють:
„Чи спогад про нас живе в серці твоїм?“

3. А сосни шуміли й вітрам розповіли,
Як в шахти кидали людей ще живих,
Як плакали зорі над тим людським горем,
Й лунав в тихім лісі розпачливий крик:

4. „За що нас вбивали, за що мордували
Катюги московські? – усім розкажіть.
Живі! Не забудьте ви нас пом'янути,
За душі невинні молитву змоліть.“

5. Їх голос ще й досі по лісі лунає,*
Здрігається серце, Саліна моя,
Сльозами обмита і кров'ю залита**
Ти біль в моїм серці, Саліна моя.

Підгать

Розташоване біля залізничного полотна Львів–Перемишль, за 4,5 км від райцентру. Тут була стара дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці, збудована 1759 р. 1992 р. за о. Ярослава Гашка закінчена й освячена на цьому ж місці нова мурована церква з таким самим ім'ям. За проектом В. Зілінського в 1984 р. у селі побудовано типову початкову школу на 80 учнівських місць.

Груник Григорій, син Петра (Федора?), (у районних партійних матеріалах псевдо „Зелений“), 1921 р. н., с. Підгать. Правдоподібно, член ОУН, вояк УПА. До 1939 р. був у Франції, повернувся в роки війни. Станом на 15.11.1945 р. – районний провідник. Подальша доля нез'ясована (партархів району). Був, за розповідями, важко поранений у перестрілці з більшовиками-окупантами, спійманий у Твіржі, замучений у тюрмі в Судовій Вишні.

Ізьо Данило, син Павла, член ОУН і вояк УПА. 1947 р. був закатований під час допитів у Мостиській тюрмі. Сім'я вивезена в Красноярський край.

Кілемей Іван, син Семена (в парт. архівах – Керемей Семен Іванович), 1906 р. н., с. Підгать. Закатований у Мостиській тюрмі 03.08.1947 р., сім'я вивезена в Сибір – дружина віком 35 р., син і три доньки. 10-річний Семенко втік і переховувався в селі. Дружина Кілемей, Катерина, померла з голоду в Прокоп'євську Кемеровської обл. у 1948 р. Причиною всього цього було те, що „22 червня 1947 року енкаведисти обскочили господарство Кілемей Івана, де квартирувало 4-ох воїнів ОУН-УПА. Оточені вбили 4-ох емгебистів, між ними начальника МВД, майора, одного

* Коли співається безпосередньо в лісі, то: Їх голос ще й досі в цім лісі лунає...“.- В. З.

** При повторенні останнього куплету співається:
...Сльозами обмита і терням обвита,
Ти біль в моїм серці, Саліна моя,
Ти біль в моїм серці, Саліна моя.

Син замордованого Івана Кілемей – Семен (зліва) з політв'язнем Юрієм Терлецьким, с. Підгать. 2001 р.

Світлина Т. Зілінського

поранили, без втрат вибралися з оточення“. (УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950.– Ч. II.– 1960.– С. 236).

За словами сина Кілемей, Семена, 1937 р. н., новозбудовану криївку УПА в stodолі Кілемей Івана видала сусідка Цар Параска. Stодола згоріла, вояки УПА зуміли з боєм відійти, вбивши майора МВД та чотирьох облавників, поранивши одного. Господаря Івана Кілемей, схованого у сусідів, емгебисти забрали, катували тут же, а в Мостиськах замучили.

Коханий Гнат, син Івана, 1914 р. н., с. Підгать, член ОУН і УПА, можливо, псевдо „Бук“. Вбитий 11.06.1945 р. в нерівному бою з „червоною мітлою“ між хут. Добошівкою і с. Гостинцеве.

Харитин Петро, син Дмитра, 1926 р. н., с. Підгать. Вояк УПА, псевдо „Бук“ – керівник сільської групи ОУН. Загинув, натрапивши на засідку емгебистів, у м. Судова Вишня на початку п'ятдесятих років. Згідно, з арх. КГБ, загинув у с. Мистичі 01.03.1949 р.

Ізьо Василь, син Івана, 1914 (1917) р. н., с. Підгать. Заарештований за зв'язок з підпіллям, засуджений на 25 років у 1944 р. Закатований у Красноярській тюрмі, невідомо коли.

Підліски

Село розташоване на шляху Мостиська–Раденичі–Зав'язанці. Відоме з 1050 р. Входить в десятку найстаріших поселень області. В селі донедавна була чинна дерев'яна церква Різдва Пресвятої Богородиці (1660 р.), перебудована 1833 р. Наприкінці 80-их років ХХ ст. ще раз перебудована і добудована з цегли. Велика лісова смуга від села тягнеться аж до с. Чижевичі і закінчується на горбі біля Чижевицького цвинтаря й гарної дерев'яної церкви. Ліс був вигідним партизанським шляхом між цими селами.

Ванюк Петро, син Василя, 1928 р. н., с. Новосілки, вояк УПА, псевда „Клен“, „Бук“. Загинув 9.03.1950 р. разом із ще двома невідомими повстанцями у stodолі невідомого селянина в Підлісках. Погуральський із с. Бикова, що був дільничим міліціонером у с. Новосілки, прийшов п'яний до хати батька Ванюка і відрубав йому голову. (Інформація від Ольги Тарас-Гудзій із Новосілок, 12.11.1998 р.).

Жолинський Андрій, 1922 р. н., с. Підліски, вояк УПА. Загинув у своєму селі 21.01.1948 р.

Каралюс Михайло, син Івана, с. Підліски, вояк УПА, псевдо „Лісовий“. У партзвітах райкому згадується за лютий 1946 р. як борець з бойки „Смілого“ з с. Підліски. За завданням УПА був у „ястребках“. Ходив разом з облавниками, але завжди повідомляв повстанців про події. 1945 р. в критичному становищі вбив дільничного енкаведиста Тютіна, забрав зброю, однострій і пішов в УПА. За інформацією від Й. Дум'яка, 1933 р. н., з с. Ви-

Невідомі вояки УПА

Архів КГБ

шенька, загинув у своєму селі. Згідно зі звітом КГБ, у 1946 р. (лютий) він ще жив.

Наконечний Михайло, син Василя, 1918 р. н., із с. Підлісок, вояк УПА, псевдо „Шелест“, керівник бойки СБ райпроводу ОУН. Загинув у Підлісках 09.03.1950 р. За другою версією, поліг у с. Боляновичі, де його застрелив, за інформацією від П. Нагайла, поляк-стрибок у 1951 р. Згідно з арх. КГБ, загинув у с. Баличі (очевидно, Боляновичі) 18.12.1948 р.

Наконечний Микола, син Михайла, 1920 р. н., із с. Підлісок, вояк УПА, псевдо „Щур“. Загинув у своєму селі. Згідно з арх. КГБ – 15.12.1948 р. у с. Баличі. Згідно з іншим архівом КГБ, станом на лютий 1946 р. він був у бойці „Смілого“.

Наконечна Степанія, 1924 (або 1928) р. н., с. Підліски. Член ОУН, зв'язкова УПА, сестра „Шелеста“, Під час виконання завдання потрапила під облаву. Стріляв у неї і поранив „ястребок“-сусід із Підлісок Пемпусь. Була забрана у лікарню м. Самбора, де її не лікували, а сильно мучили, аби видала зв'язки і бойових друзів. Не видала. Померла внаслідок тортур.

Головко або Голубко Михайло, с. Підліски, вояк УПА, псевдо „Орлик“. Загинув у с. Ходковичі (очевидно, в с. Хідновичі) 20 січня 1948 р.

„Соловей“, невідомий вояк УПА. Загинув разом із М. Головком 20 січня 1948 р.

Жолинський Антон, 1927 р. н., с. Підліски, вояк УПА. Загинув у Підлісках 23.01.1948 р.

Плешевичі

Стародавнє українське село, за 10 км від княжого Перемишля. Згадується в документах (побудована церква) на початку XVII ст. У I-у світову війну було опоясане оборонними шанцями, що охоплювали підхід до Перемишля. Оточене лісами на шляху Крисовичі–Баличі–Перемишль та Мостиська–Шегині–Поповичі. 1997 р. на місці старої дерев'яної, з початку XVII ст., церкви, побудований новий мурований храм Чесного і Животворящого Христа.

Боднар Володимир, син Миколи, 1927 р. н., с. Плешевичі. Від 1944 р. в УПА. 1945 р. поранений, потрапив до рук МГБ. Засуджений і закатований на Колимі.

Воробець Ярослав, син Михайла, 1930 р. н., с. Плешевичі. Вояк УПА. 1948 р. загинув у нерівному бою під час облави в Арламівській Волі. Згодом, там і похований.

Двох синів, Михайла і Володимира, втратили Микола й Анна Дзюбани в горнілі всенародної боротьби з окупантами.

Дзюбан Михайло (очевидно Володимир.– В. З.). Псевдо „Максим“, с. Плешевичі. Станом на 20.03.1945 р. – командир боївки (5 повстанців) на теренах сіл: Новосілки, Плешевичі, Поповичі та сусідніх районів. За даними КГБ, подальша доля його невідома. І він же: Дзюбан Володимир, син Миколи, 1921 р. н., с. Плешевичі, член ОУН, вояк УПА. Вбитий під час облави, можливо, в Боратичах 1948 р. Там як начебто похований. Місце невідоме. За словами вояка УПА Ореста Стабрина із Плешевич, він міг бути вбитий ще 1944 р.

Дзюбан Михайло, син Миколи, с. Плешевичі. Псевда „Андрійко“, „Ярема“. Станом на жовтень 1945 р. – командир районної боївки СБ. Тоді подальша доля, за даними КГБ, не з'ясована.

Він же „Андрійко“, кущовий провідник, діяв у с. Боратичі. Остання згадка про нього – 01.05.1948 р. (за даними райпартархіву).

Фактично він Дзюбан Михайло, син Миколи, 1912 р. н., с. Плешевичі. Псевдо „Андрійко“. Член ОУН і УПА. В УПА від 1944 р. Керівник районного проводу „Крукеничі“. Загинув на Гусаківському терені. Дата загибелі і місце поховання невідомі. (За словами односельця, вояка УПА Ореста Стабрина, Михайло Дзюбан народився 1918 р. Загинув 1949 р. у с. Пакість (Нагірне) у господаря Василя Берези (див. Нагірне).

Кв'ятковський Іван, 1927 р. н., в Бельгії (батьки родом з Плешевич). Був у підпіллі зв'язковим. Член ОУН. 1948 р. застрелений біля своєї стодоли під час облави, коли повертався додому. Убив його емведист Батурін. Іванові йшов тоді тільки 21 рік. Облавники завезли і поховали його в Нижанковичах за містом, над річкою, на місці колишнього молокоприймального пункту.

Москалик Роман, с. Плешевичі. Функції невідомі. Остання згадка про нього – 06.01.1945 р., с. Плешевичі. Доля не з'ясована. (Архів КГБ).

Він же: Москалик Роман, син Семена, 1927 р. н., с. Плешевичі. Член ОУН, вояк УПА, із СБ, псевдо „Вишневий“. За даними арх. КГБ, кущовий провідник сільської групи, псевдо „Лис“. У час облави був у Марії Поліщак (туди зрадник „Шрам“ привів більшовиків) у зачиненій хаті, котра вже горіла, і при спробі облавників захопити його живим, убив господиню і себе. Це сталося 17 грудня 1949 р.

Поліщак Марія, дочка Михайла, 1912 р. н., с. Плешевичі. Зв'язкова ОУН і УПА. Загинула під час облави 17 грудня 1949 р. у своїй хаті разом із повстанцем Романом Москаликом, який убив себе і її, підірвавши гранату. НКВД вивезли їхні тіла і кинули в австрійські шанці на скотомогильнику в с. Поповичі.

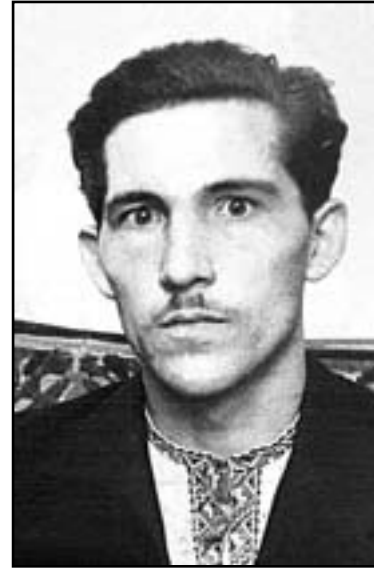
„Січний“, невідомий вояк. Був поранений, але йому вдалося врятуватися після розгрому боївки командира „Видри“ у лісі між Гусаковим і Хідновичами, яку видав зв'язковий з Радохонець Микола. За словами зв'язкової УПА Ольги Носалик, повстанець довгий час перебував на лікуванні у хаті Василя Москаля (Плешевичі).

Мартишко Михайло, син Михайла, 1920 р. н., с. Плешевичі. Був у Закерзонні в сотні „Бурлаки“. Псевдо „Долішній“. Загинув, правдоподібно, біля села Крукеничі в 1945 р.

Стабрин Орест, син Теодора, 27.01.1932 р. н., с. Плешевичі. Член ОУН. Псевда „Гамалія“ і „Олесь“. З юнацтва був заангажований у „Пласт“ (збиралися в старих шанцях). 1947 р. йому запропоновано бути зв'язковим на східній Україні: П'ятихатки,

Мартишко Михайло
З родинного архіву Стабриних

Стабрин Орест
м. Омськ. 1956 р.
З родинного архіву Стабриних

Яготин, Чернігів. 1949 р. був на терені району „Крукеницький“, який обсягав аж по Міженець – Дроздовичі. В останньому бою був переслідуваний облавниками під містом Городком. Переслідували його аж до с. Підгаті (Мостищина), де, оточений, без набоїв, зірвав гранату, але вона не вибухнула. Вважає, що це був „подарунок“ зрадника „Шрама“, який обмінював повстанцям бойові набої на холості, так само гранати. Таку комбінацію „Шрам“, за словами Ореста Стабрин, вчинив у с. Пакості трьом воякам УПА, що перебували у господаря Теофіля Ошпара, у травні 1951 р., поповнивши їх запаси „набоями“ буцімто для переходу кордону на захід. Після ув'язнення Орест Стабрин проживає в м. Самборі, є членом братства Самбірської станиці УПА.

Стабрин Микола, син Михайла, 1921 р. н., с. Плешевичі. Член ОУН. Вчився у Перемишлі, був у дивізії „Галичина“, повернувся додому в 1944 р. з-під Бродів озброєний і на мотоциклі. Взяв ще двох односельців-добровольців з УПА, і вони всі загинули в Чехословаччині під часу переходу кордону в якійсь долині біля моста.

Ув'язнені:

Боднар Іван, с. Плешевичі. Учасник визвольної боротьби, член ОУН. За словами зв'язкової Ольги Носалик, це була безстрашна людина. Навіть у білий день, під час облави, перевозив вояків УПА на фірі під різним прикриттям. Був заарештований (очевидно, за доносом сексота) і засуджений. Відбув термін тюремних терпінь, повернувся з тюрми хворий. Помер удома.

Головецький Іван, син Степана, 1906 р. н., с. Плешевичі. Член ОУН. Закінчив медінститут або училище, аптекар с. Плешевичі. Надавав повстанцям повсякденну допомогу, хоч мав 5 дітей і завжди був у небезпеці. Заарештований і засуджений за зв'язок з ОУН у 1950 р. Помер, закатований у Сибірі.

Брат його Семен, брав активну участь ще у визвольній війні з поляками 1918–1919 рр.

Заяць Анна, донька Михайла, 1919 р. н., с. Плешевичі. Член ОУН. 1950 р. за зв'язок з УПА заарештована і вивезена в Сибір з мамою та сестрою Наталею. Там же померла. Невідомо де і коли. Є версія, що замерзла.

Москалик Василь, син Івана, 1901 р. н., с. Плешевичі. Заарештований за зв'язок з УПА. Помер, закатований у Сибірі (Омськ).

Москаль Василь, с. Плешевичі. Часто переховував вояків УПА групою, поодинокі, поранених. Схоплений емгебистами, був засуджений на 25 років і засланий в Омськ, де проводив велику просвітницьку й агітаційну роботу. Там же в Омську його й закатовано.

Носалик Катерина, дочка Михайла, 1903 р. н., с. Плешевичі. Окрім того, що дільничний міліціонер Киселиця, після арешту її доньки Ольги й Емілії знущався з неї, хворої (копав ногами, бив головою до одвірка), вона була заарештована 7 липня 1951 р., забрана в район до Нижанкович і там витерпіла тяжкі тортури, а потім була перевезена до Дрогобича, де під час жорстоких допитів і побоїв закатована 8 серпня 1951 р. (з розповіді доньки Ольги – каторжанки, якій все це засвідчила в'язень Дрогобицької тюрми Марія Шупляк, яка була в одній камері з Катериною Носалик).

Носалик Емілія, 1.07.1927 р. н., с. Плешевичі, зв'язкова. Була заарештована і засуджена на 25 років таборів і 5 років позбавлення прав. Покарання відбувала в Мордовії. Повернулася хворою, інвалідом. Проживає в с. Водяне біля Львова.

Її сестра – **Носалик Ольга**, дочка Катерини, 1923 р. н., с. Плешевичі. Член ОУН, псевдо „Оксана“. Працювала зв'язковою і розвідницею в чинній мережі (боївка), а у вільний час обшивала вояків УПА. Заарештована з допомогою зрадника „Шрама“ у 1951 р., нікого не видала, за зв'язки не признавалася, фігурувало лише свідчення „Шрама“. Одержала 25 років каторги і 5 років позбавлення прав. Повернулася із заслання, проживала в м. Золочеві, померла в 2002 р.

Стабрин Єфросинія, донька Миколи, 1885 р. н., с. Плешевичі. За зв'язок чоловіка з УПА 1949 р. заарештована, вивезена в Сибір з донькою і сином. Там померла і похована 1952 р.

Стабрин Катерина, донька Івана, 1871 р. н., с. Плешевичі. Заарештована і вивезена в Сибір з сім'єю за зв'язок сина Михайла з УПА. Деся там і померла і похована.

Стабрин Михайло, син Петра, 1897 р. н., с. Плешевичі. 1949 р. як зв'язковий УПА заарештований і вивезений з сім'єю в Сибір. Помер на тяжких роботах і з голоду у 1958 р. Деся там і похований.

Вивезені:

Боднар Ольга, донька Миколи, 1929 р. н., с. Плешевичі. Активна учасниця визвольної боротьби. Вивезена за брата Володимира з татом і мамою. Померла від застуди і голоду в Сибірі 1948 р. 1946 р. там померли від голоду і поневірянь її батьки.

Родина **Дерев'яних** (батько, мати, донька й син), із Плешевич. Як „пособники бандеровцев“ були вивезені на спецпоселення в Хабаровський край.

Дерев'яний Микола, син Івана, 1882 р. н., с. Плешевичі, глава сім'ї. У Хабаровську залишився навечно, бо помер 23 жовтня 1949 р. Там і похований.

Батьки вояків УПА **Дзюбанів – Анна і Михайло** – вивезені в Сибір у 1944 р., де помирали (правдоподібно, ще в дорозі в Сибір). Місце спочинку невідоме.

Заяць Наталія, донька Івана, 1936 р. н., с. Плешевичі. 1950 р. за зв'язок родини з повстанцями вивезена в Сибір з бабцею і мамою. У віці 14 років померла від голоду, там і похована.

Стабрин Єва, донька Михайла, 1873 р. н., с. Плешевичі. Вивезена в Сибір в 1950 р. за повстанські зв'язки доньки Марії Поліщак, яка загинула разом з вояком УПА Романом Москаликком

Катерина Носалик
з дочкою Емілією.
1930-і роки
З родинного архіву

Емілія Носалик
З родинного архіву

Ольга Носалик – „Оксана“
З родинного архіву

у 1949 р. Там застудилася, захворіла й у тому ж 1950 р. померла. Десь там спочивають її кості.

Войтович Степан, с. Плешевичі. Був силоміць, разом з багатьма односельцями заведений і завезений до сільської ради с. Поповичі, де їм дали гвинтівки теж силоміць, інакше – тюрма. Служив ястребком. Тоді познайомився з кущовим УПА „Вишневим“ (Романом Москалик), а потім з надрайоновим СБ „Лютим“. Став працювати на УПА, маючи як ястребок довільне маневрування. Запідозрений лейтенантом Кравченком у „бандпособничестве“. Був у сутичці з ним поранений і звинувачений, але товариші-ястребки перед вищим керівництвом більшовиків захистили Войтовича. Інвалідом, з простріленою ногою, дожив до незалежної України.

Матвіїв Ольга, с. Плешевичі. Працювала секретарем сільської Ради с. Попович і одночасно допомагала УПА. На ім'я своєї сестри виробила паспорт для дружини „Шрама“, щоб та змогла виїхати з дитиною у східні області України. Ольга отримала за це 25 років тюрми та 5 років позбавлення прав, не знаючи, що „Шрам“ про всю її доброту повідомляв МГБ. Тоді всі вважали „Шрама“ своїм. Заарештовану Ольгу 1951 р. перевезли до райцентру Нижанковичі, де після важких тортур призналася до співпраці з УПА. Очним її свідком був „Шрам“, який вже відкрито, в чині ст. лейтенанта, їздив з облавниками.

Після смерті тирана Сталіна Ольга була амністована 1956 р. Живе тепер у своєму селі і не раз каже, що чорні думки часто приходять до неї з тих часів. Слава Богу, вся ця біда, хоч з горем наполовину, але пережилася – таки на злість ворогам, бо сила духу є стократ сильніша за силу тіла.

У глибину Росії заслали: Миколу Москалика, Петра Гнатишак, Миколу Буцовського, Івана та Михайла Горбаців, Михайла Дутка, Василя Андрійовського, Осипа Зуба, Павла Стабрина, Йосипа Дутка, подружжя Анну і Федора Стабринів, Ганну Щипанську (чоловік якої загинув на фронті), Василя Головацького з дітьми, Софію Гнатишак.

Поповичі

Село розташоване на невеличкій річці Бухті за 1 км від автотраси Львів–Мостиська–Добромилі і Нижанковичі за с. Хідновичі. За легендою, засноване у XI–XII ст. Тривалий час було пристановищем монахів-„попів“, котрі не змогли розміститися в тісних монастирських келіях будівель сусіднього Цикова (за 1 км), що на той час розбудовувалися Перемишльським єпископатом і князівством. Перша письмова згадка – 1385 р.

У селі діє цегляна церква св. Великомученика Дмитрія, збудована 1930–1937 рр.

Стабрин Микола, син Миколи, 1907 р. н., с. Поповичі. Був заарештований за співпрацю з УПА, десь 1946 р. його забрали до Добромиля, а звідти до Дрогобича, де сильно катували, аби виказав криївку УПА і зв'язки з підпіллям. Довго і часто держали його в одиночних камерах, морили голодом і тортували. Дальша доля його невідома. Згодом був замучений у Дрогобичі. Залишилась дружина і четверо малих дітей. (За інформацією Ганни Гнатишак із с. Тишковичі).

У 1992 р., в час національного відродження, з лівого боку при в'їзді в с. Поповичі відновлена, насипана в 1941 р. символічна могила в пам'ять загиблих за Україну. На жаль, цю могилу ніхто не доглядає – вона заросла бур'янами, хоч є у селі і свідомі інтелігенція, є і осередок КУНу, числиться і осередок „Просвіти“. На прохання районного „Меморіалу“ тепер взяла на себе зобов'язання доглядати цю могилу дирекція основної школи с. Поповичі. Дав би Бог, щоб ця могила була завжди прибраною і в квітах.

Раденичі

Перша письмова згадка про село припадає на 1429 р. Розташоване на шляху Мостиська–Зав'язанці, через Підліски, Вишеньку. В селі є мурована церква Успення Пресвятої Богородиці (1846 р.).

Осідач Роман, син Михайла, 1925 р. н., с. Раденичі. Вояк УПА або легалізований зв'язковий. Загинув невідомо де і коли.

Милян Іван, син Дмитра, 1924 р. н., с. Раденичі. Вояк УПА. Був схоплений несподівано під час облави. Гнали до Крукенич. Убитий при спробі втекти. Це було 1946 р. (див. Милян Іван, Крукеничі, напис на могилі).

Невідомі вояки УПА
Архів КГБ

За інформацією Ксенії Семенів, політв'язня з с. Хлиплі (25.08.2000 р.), небога цього вояка, Ольга Береза розповідала, що його взяли босого, пекли залізом ноги, потім везли до Крукенич, коло св. Дуба (за парком) добили і закопали недалеко від парку, за 50 м від Боляновицької дороги. 1992 р. його останки були перепоховані поруч на території парку. Там родина поставила пам'ятник.

Савчак Іларіон, син Івана, 1921 р. н., с. Раденичі. Вояк УПА, учасник визвольної боротьби. Загинув на цих теренах, невідомо де і коли.

Сатурчак Михайло, син Євстахія, 1914 р. н., с. Раденичі. Загинув на теренах Мос-

тищини, можливо, біля Крукенич, невідомо де і коли.

Сатурчак Ярослав, син Михайла, 1922 р. н., с. Раденичі. Вояк УПА. Загинув невідомо де і коли.

Смук Василь, син Степана, 1916 р. н., с. Зав'язанці. Член ОУН, УПА. Загинув у с. Раденичі 1947 р. З ним, згодом, були і загинули „Богун“ і „Сич“ – кущові старшини. Де поховані – невідомо.

Телятинський Микола, син Миколи, 1927 р. н., с. Буховичі. Член ОУН і вояк УПА, псевдо „Сірий“. Загинув у с. Раденичі під час облави 1945–1946 рр. Згідно з матеріалами архіву КГБ, загинув 26.08.1948 р.

Наконечний Василь, син Ілька, 1927 р. н. Загинув у с. Раденичі 08.07.1948 р.

Канцер Михайло, син Степана, 1911 р. н., з Яворівщини, командир СБ, керівник куща ОУН, псевдо „Вільшан“. Загинув у Раденичах 26.08.1948 р.

„Нестор“, невідомий вояк УПА, с. Бунів Яворівського району, вояк куща „Вільшана“. Загинув у с. Раденичі 26.08.1948 р.

„Карат“ – версія перша: підрайоновий; версія друга: надрайоновий провідник ОУН. Загинув 21.08.1945 р. у с. Чуловичах (очевидно, Чижевичах.– В. З.), похований у Боляновицькому лісі (версія перша), у Раденицькому лісі (версія друга). (За даними архівів КГБ).

Радохінці

Старовинне село. Одне із найдавніших на Мостищині. За переказами, село засноване за княжих часів і могло називатися Радигінці, тобто гінці, які мали сповістити князя чи знатного боярина про напад ворогів і після довгого блукання зустріли тут того, до кого спішили. Село розташоване за 22–24 км від райцентру та за 5–6 км від с. Гусакова обабіч траси Мостицька–Добромиль–Нижанковичі. Віддалене за 4–5 км (через ліс) від „рейтарівського шляху“ Перемишль–Рейтаревичі–Глиняни (біля Львова). До 1945 року поділялося на українську і польську частини. В селі є мурована церква св. Володимира Великого (1948 р.).

„Байда“, невідомий вояк УПА або командир, невисокого зросту, походив начебто з-поза або перед Львова. Згодом, понад 40 років, мав дружину і двоє дітей. 2-го або 3-го травня 1951 р. убитий зрадником „Шрамом“ біля криївки в Радохінцівському лісі і прикритий хмизом. За розповідями самих москалів, „Шрам“ запропонував „Байді“ здатися владі, бо і він „іде“ здаватися. Перед розмовою „Шрам“ розрядив пістоль „Байди“, а тоді, при відмові здатися, вбив „Байду“. (За інформацією Ореста Стабрина, м. Самбір).

„Видра“, невідомий командир, секретар Крукеницького районного проводу ОУН. Вбитий у с. Радохінці 27.05.1948 р.

Галан Марійка, с. Радохінці. Член ОУН, вояк УПА, зв'язкова. Померла від ран, отриманих у боях з облавниками. Так було сказано на посвяченні могили воїнів УПА в с. Радохінці у вересні 1996 р.

Гамар Семен, син Михайла, 1914 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА, учасник боївки СБ райпроводу ОУН, псевдо „Калина“. Був заарештований на фронт 1944 р. Після контузії повернувся додому. Мав від контузії погану мову. Військова комісія часто викликала його і тероризувала, аби признався, що симулює. Не витримав. Нагрубив комісії і пішов в УПА.

Група вояків УПА розділилася на дві частини. Одна пройшла через село Радохінці щасливо. Друга зайшла до хати,

а там були облавники. Почався бій. Було дуже місячно, і всіх було видно. Семен Гамар у цьому бою був тяжко поранений і залишився лежати. Решта воїнів УПА відступили. Він пролежав ніким не замічений, а, що був сильний мороз, то до ранку замерз. Другого дня (20 грудня 1947 р.) вдосвіта москалі забрали його неживого, завезли до Крукенич і там деь закопали.

За свідченням п. Рибки (зав. школи з с. Йорданівка), спецгрупа НКВД часто приходила до хати Гамарів, знуцалася зі старенької матері Ганни, вимагаючи показати, де криївка. Мати показала криївку аж тоді, коли вона була нечинна і порожня. Дійшовши до криївки і побачивши її порожньою, облавники познуцалися зі старої жінки, важко поранили її і кинули напівживу у вогонь, який розвели. Все згоріло і вона теж. Ми повинні пам'ятати і цю жертву московських зайд. Це Ганна Гамар, 1890 р. н. У цій акції брав участь Анатолій Брусняновський – капітан-прикордонник, який потім ходив з групою лжебандерівців.

ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ
ПРОКУРАТУРА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

9 вересня 1994 № 13/6007-94

№ № _____ від _____ Гамар Богдану Семеновичу
м. Самбір, вул. Пуземича 416/44.

Ваша заява про встановлення причини смерті Вашої бабці Гамар А.С. та батька Гамар Семена Михайловича і їх реабілітацію прокуратурою Львівської області розглянута.

Перевіркою по архівах УС Львівської області, УСБУ Львівської області, МВС України, у відділі ЗАГС Мостиського району даніх про застосування до них репресій з боку органів державної влади не виявлено.

У відділі ЗАГС Мостиського району відсутній актовий запис про смерть Гамар Анни Семенівни, а тому вирішити питання про реабілітацію не представляється можливим.

Пов. прокурор _____
Львівської області _____

Лист з Прокуратури Львівської обл.
З родинного архіву

Син Семена Гамара, Богдан, проживає в м. Самборі. Він написав заяву на ім'я начальника внутрішніх справ Львівської області про підтвердження вбивства облавниками його батька Гамара Семена, сина Михайла, із с. Радохінець Крукеницького району Дрогобицької області в своєму селі в ніч з 19 на 20 грудня 1947 р. та про вбивство і спалення бабусі Ганни Гамар у тому ж 1947 р., яку привезли, аби показала криївку сина, вояка УПА. Тоді були підпалені всі будівлі, й облавники, смертельно поранивши бабусю, кинули її в вогонь.

Прокуратура Львівської області своїм листом від 9 вересня 1994 р., № 13/6007-94, повідомила за підписом пом. прокурора області І. Єлізарова, що через відсутність актових записів про їхню смерть вирішити питання про реабілітацію не представляється можливим.

На повторну заяву цьому ж І. Єлізарову з наполяганням на розгляді заяви в присутності свідків, яких Б. Гамар назвав у заяві, відповіді досі не отримано. Цілком можливо, що кати „забули“ зареєструвати ці випадки у круговерті нищення десятків тисяч людей. Що їм життя якоїсь бабусі та її сина, що не хотіли, аби їхню землю плюндрували московсько-більшовицькі окупанти.

Гателяк Тадей, син Семена, 1923 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА, псевдо „Старух“, „Бендюжник“. Загинув під час облоги в с. Ганьковичі коло ліска. З ним було ще п'ять невідомих повстанців (один із них зумів непомітно відступити). Це було 1947 р. Тіла вбитих забрано до Крукенич.

Кабан Степан, син Софії і Йосипа, 1914 р. н., с. Малі Новосілки. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Конюх“ (або „Канюк“, або „Коник“). Убитий у с. Радохінці, на хут. Дуброва, під час облоги приблизно восени 1947 р. Степан – брат сотенного Петра Кабана, псевдо „Хитрий“, убитого 1946 р. на весні у с. Боевичі за доносом сексота. За словами Ольги Носалик із Плешевич – зв'язкової і розвідниці, разом із Степаном Кабаном загинув „Сергій“ – Василь Калита із с. Шегині. За словами Івана Шпильчака із с. Гусакова (тепер проживає в США). „Канюк“ міг загинути в 1950 р. в Радохінцях, а „Сергій“ і „Чудо“ загинули в Гусаківському лісі, натрапивши на засідку „червоної мітли“.

„Карпа“, невідомий вояк УПА, загинув у с. Радохінці 23.02.1948 р.

Листівка-плакат „СССР – тюрма народів“
Худ. Ніл Хасевич

Кінаш Євген, 1928 р. н., с. Пацьковичі Добромильського повіту. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Степ“, із СБ. Загинув у с. Радохінці 12.03.1949 р. з керівником групи „Залізняка“.

Коваль Григорій, із Гориславич, псевдо „Лев“. Член ОУН, вояк УПА. Правдоподібно, загинув у с. Радохінці.

Когут Павло, с. Золотковичі. Вояк УПА, з куца „Залізняка“. Загинув у с. Радохінці.

Мигаль Григорій, син Івана, 1922 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА, псевдо „Явір“. Загинув 12.03.1949 р. у своєму селі. Вбитого забрали облавники до м. Нижанковичі. Загинув разом з керівником групи „Залізняка“.

Мита Микола, син Григорія, 1914 р. н., с. Радохінці, командир УПА, псевдо „Орел“, районний провідник ОУН. Загинув у с. Радохінці 24.06.1948 р.

Павлуцький Євген, син Андрія, 1928 р. н. (згідно з архівами КГБ – 1924 р. н.), с. Радохінці. Вояк УПА, псевдо „Вітер“, учасник куца „Веселого“ („Залізняка“), загинув 21.03.1949 р. в с. Радохінці. (Архів КГБ). За іншою версією, загинув 1947 р. під час облави. Похований у Радохінцях у лісі.

Паславський Микола, син Івана, 1923 р. н., с. Радохінці. Був у дивізії „Галичина“, повернувся, влився в УПА. Загинув під час перестрілки з карателями у с. Радохінці 1947 р. Закопаний ними у Крукеничах.

Паславський Тадей, син Михайла, 1926 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА. 1946 р. загинув у своєму селі в бою з енкаведистами. Тіло забрали до Нижанкович.

Пузай Іван, син Івана, 1910 р. н., с. Радохінці. Згодом, член ОУН. Загинув під час відступу москалів у червні 1941 р. Перебував тоді у с. Боратичі. Йшов за завданням ОУН. Де знаходиться його тіло, невідомо.

Федик Богдан, 1924 (1925) р. н., с. Горохівці (біля Пикулич). Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Кур’я“. Згідно з інформацією від Р. Соболя, Федик Богдан загинув у с. Радохінці десь 1949 р., взимку, з боку Йорданівки на полі.

Червінський Тадей, син Степана, 1923 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА, псевдо „Яструб“, учасник сільської групи в боївці „Моряка“ (Гусакив). Загинув під час облави в с. Йорданівка 1946 р. Тіло вбитого забрали карателі до Міженця, де базувався прикордонний загін. Згідно з архівом КГБ, загинув у с. Гусакові 24.09.1949 р.

Невідомі вояки УПА.
Посередині, можливо, командир „Орел“ або „Треф“
Архів КГБ

Червінський Тадей (очевидно, Дарій – *В. З.*), син Федора, 1926 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА, псевдо „**Крук**“, учасник сільської групи. Загинув у бою з загonom НКВД під час облави у Радохінцях 1947 р. Місце останків невідоме. Згідно з архівами КГБ, загинув у своєму селі 21.09.1948 р.

„**Чорний**“, невідомий командир СБ, що прибув з Польщі, референт Крукеницького райпроводу ОУН. Загинув в лісі біля с. Радохінці 27.05.1948 р.

Чорнопис (в арх. КГБ – **Чорногин**) Семен, син Михайла, 1925 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА, псевда „**Веселий**“, „**Залізняк**“ – керівник куцця. Загинув у своєму селі, правдоподібно, 12.03.1949 р. під час облави. Похований у лісі або забраний карателями до Нижанкович (архів КГБ).

Шумило Федір, 1927 р. н., с. Радохінці. Вояк УПА. 1949 р. загинув у своєму селі під час облави в бою з великою групою карателів. Місце поховання невідоме.

Заарештовані й ув'язнені:

Вацшин Захарій, син Федора, 1929 р. н., Фредрополь (Польща). Заарештований і засуджений за зв'язок з повстанцями 1951 р. Вивезений у Комі АССР. Помер, повернувшись хворим із заслання, у Радохінцях 1995 р.

Вороблевська (Хлопицька), 1921 р. н., с. Радохінці. Член ОУН, зв'язкова. Засуджена за ст. Іа, П–54, за зв'язок і посередництво з відділами УПА. Померла хвора, знищена засланням, у Радохінцях 1996 р.

Грицик Павліна, донька Михайла, 1918 р. н., с. Золотковичі. Член ОУН. Засуджена за зв'язок з ОУН і УПА. Померла, підточена табірними хворобами, в с. Радохінці 1979 р.

Карабин Володимир, син Михайла, 1929 р. н., с. Курманичі біля Перемишля. 1948 р. засуджений за брата, вояка УПА, можливо, теж був в УПА. Помер у Радохінцях 1988 р.

Козак Єва, донька Івана, 1902 р. н., с. Радохінці. 1950 р. засуджена за зв'язок з ОУН і УПА. Заслана в Омськ. Подальша її доля невідома.

Козак Микола, син Тимофія, 1903 р. н., с. Радохінці. Засуджений за зв'язок з УПА. Повернувся із заслання, помер 1987 р. в Радохінцях.

Козак Ольга, донька Івана, 1912 р. н., с. Радохінці. Засуджена за зв'язок з УПА. Повернулася і померла у Радохінцях 1990 р.

Могес Андрій, син Івана, 1904 р. н., с. Радохінці. Засуджений у 1948 р. за зв'язок з українським партизанським рухом. Куди був вивезений, невідомо. Повернувся розбитий хворобами. Помер у с. Радохінці.

Товарницька (Похла) Зеновія, донька Павла, 1925 р. н., с. Фредрополь (Польща). Засуджена у 1948 р. за те, що носила їсти воякам УПА. Невідомо, на скільки засуджена і де була виселена. Померла у с. Радохінцях 1994 р.

Товарницький Петро, син Павла, с. Фредрополь (Польща). За зв'язок з вояками УПА в 1945–1950 рр. засуджений і невідомо, на скільки і куди вивезений. Пропав безвісти.

Вивезені в Сибір:

Зелик Ольга, 1909 р. н., с. Библо Старосамбірського району. Вивезена 1940 р. із сім'єю в Омську область, Знаменський район, Полугрудівська лісова дільниця. Повернувшись, померла у Радохінцях 1998 р.

Мельник Григорій, 1903 р. н., с. Радохінці. За зв'язок з воїнством УПА виселений разом з сім'єю 1950 р. у Хабаровський край. Помер, повернувшись у с. Радохінці, 1986 р.

Рогізна (тепер Самбірського району)

Розташоване обабіч старовинної дороги Глиняни– Миколаїв– Комарно–Рудки–Райтаревичі (тепер Верхівці), а далі на Перемишль.

У селі діє храм св. Архистратига Михаїла, збудований з цегли 1891 р. З південного боку храму встановлена мармурова плита про те, що „тут 27 років був на парафії о. Віктор Неронович, син Василя, 1829 р. н., упокоївся 1896 р. Був священником Райтаревич, Рогізна і Садкович Мостиського віцедеканату, радником єпископської консисторії, членом русько-народних громад та будівничим цього храму“.

Церква св. Архистратига Михаїла, с. Рогізна
Світлина автора

Чудотворна ікона Матері Божої.
1700 р. Церква с. Рогізна
З архіву автора

Під таблицею вмонтовано світильник, і в ньому постійно горить свічка.

Усередині храму, який збудований на місці старого, що існував до 1892 р., на місці тетраподу є залізна загородка і встановлена ікона з написом „Під Твою милість прибігаємо!“ Під нею написано, що „цій іконі від 1700 р. нарід віддає честь і поклін“. За півтора кілометра в селі на оболоні тепер будується каплиця на тому місці, де, за переказами колись об'явилася Матір Божа з Ісусом на руках, у якої пробите серце – зліва трьома, справа чотирма стрілами (див. картина-образок). В усі часи до остан-

ньої війни тут, у день Преображення Ісуса Христа (Спаса), щороку відбувалися великі урочистості, на які з'їжджалися люди з навколишніх сіл і міст.

Дідушок Андрій, син Степана, 1924 р. н., с. Рогізна, псевдо „Іван“, вояк УПА, член ОУН, стрілець куща ОУН „Лона“, працівник СБ. Під час облави його не знайшли, був між стінками в шопі. В останній момент, коли прокололи стінку штиками і поранили його, застрелився пострілом у підборіддя. Куля пройшла через череп – було видно її вихід. Тіло забрали до Крукевич. За даними архіву КГБ, це сталося у с. Рогізна 25.11.1948 р.

Дідушок Микола, син Степана, брат Андрія, 1913 р. н., с. Рогізна, член ОУН, вояк УПА, псевдо „Тріска“, загинув у лісі між селами Верхівці і Рогізна. У цьому лісі переходом або на постою він був разом із вояком УПА із цього ж села **Михайлом Кокодиняком**, сином Петра, 1924 р. н., псевдо „Шпак“. У той день (згідно з архівом КГБ, 24.01.1948 р.) люди почули постріл, потім із лісу вийшов Кокодиняк-„Шпак“ і в білий день пішов у бік більшовицької застави. Очевидно, Кокодиняк мав завдан-

Вояк УПА Микола Дідушок (портрет)
З родинного архіву

ня вбити Миколу Дідушка. Про це свідчить те, що хтось із молодих хлопців і хтось із родини, зрозумівши біду, скоро запрягли коней і поїхали в ліс забрати вбитого, але не встигли, бо здалека побачили облавників, які разом із зрадником йшли на місце події, аби перевірити чи зробив запроданець свою ганебну справу. Облавники забрали вбитого. Куди – невідомо.

На сільському цвинтарі в старій його частині між бур'янами є гарно прибрана могила трьох вояків УПА зі світлиною Миколи і написом, що тут спочивають вояки УПА – два брати Дідушки та вояк Осип на псевдо „Олекса Довбуш“ (з розмови, третій – це високого чину командир, за акцентом наче з Івано-Франків-

Пам'ятник воякам УПА братам Андрію і Миколі Дідушкам та вояку Осипу – „Довбушу“, с. Рогізна
Світлина автора

ської області. Про все це розповіла кузина Дідушків п. Єва Щирба із Верхівця, 17.10.2001 р.).

„Дон“ – кущовий провідник, діяв у с. Рогізна. Остання згадка про нього 25.11.1948 р. (Матеріали партархіву району).

Є на цьому цвинтарі ще одна скромна могила двох вояків УПА з написом на схід і захід від хреста.

Маркусь Степан, 20.12.1922 р. н., із села Ракове, вояк УПА. Героїчно загинув у боротьбі за Україну 17.10.1945 р.

Скоциляк Іван, 1912 р. н., с. Рогізна, вояк УПА. Загинув у жорстокому бою з окупантами 1945 р.

Санники

Село розташоване за 300 м від стародавньої „протоптаной дороги“ Перемишль–Мостиська–Дидятичі–Рудки–Комарно. У селі невелика дерев'яна церква Вознесіння Христового (1912 р.).

Тлумах Федір, син Михайла, 1923 р. н., с. Санники. Вояк УПА (можливо, член ОУН), кулеметник, псевдо „Максим“. Був кремезний, сильний, плечистий, носив кулемет „Максим“. Мав ще псевдо „Авантура“. Андрій Тлумах, брат Федора, розповідав, що останній не міг терпіти несправедливості і відразу різко реагував на неї. Був у дивізії „Галичина“. Як повернувся додому, ніхто не знає. Появився в своїх околицях як воїн УПА. Загинув, оточений, прикриваючи бойових друзів-повстанців під час великої облави і жорстокого бою в с. Арламівська Воля восени 1944 р. Очевидно, діяв у сотні „Сяна“. Де спочиває його тіло, невідомо. За розповідями брата Андрія і тих, хто його знав, – був це відчайдушний борець, легко орієнтувався в складній ситуації. Любив наспівувати, мабуть, ним же складену пісню:

*Додому більше не повернуся
І не побачу більш друзів своїх.
Нехай хоч раз в житті мені присниться
Мій рідний двір, зелений сад,
Сестра і брат!*

Під час великої облави (1946–1947 рр.) на полі, де йде дорога до Раденицьких Халупок і дорога на Чижевичі, були вбиті три вояки УПА. Їх переслідувала й оточила група оперативників із Крукенич. Вояки поховані на старому цвинтарі с. Санники, за селом. Прізвища вояків невідомі. (Інформація від Чопка Івана, 1930 р. н., із с. Санники).

„Дружба“ і „Листок“

За розповіддю Івана Чопка, на початку березня 1949 р. за півгодини до вбивства „Дружби“ (Івана Баличака із Арламівської Воли) і „Листка“, який і досі невідомий, він (Іван Чопко) був разом із ними. Опісля вони пішли виконати вирок над головою колгоспу – сексотом, теж на прізвище Чопко. Але натрапили на засідку, якою керував оперуповноважений із Судової Вишні Корестальов. Очевидно, хтось підказав. „Дружбу“ убили біля хати Чопка, а „Листок“, поранений, відступив на поле. Там його оточили облавники, і в безвиході він застрелився. Це місце

відоме. Воно за 150 м від села. 1 грудня 2000 р. Іван Чопко показав авторові, де стояла хата сексота Чопка і де був вбитий вояк УПА „Дружба“.

Вояк СБ „Листок“ поки що невідомий, він розшукується в Мостиському і Яворівському районах. Був невисокого зросту, мав чорне волосся, любив розділювати його проділом посередині, ходив у напіввійськовій формі, мав портупею, невелику торбу, автомат, улітку носив мазепинку. (За розповідями В. Ковальчика, м. Мостиська).

Варіант інформації сина вояка УПА Костецького, п. Євгена Костецького:

Вояк УПА, із СБ Ілько Костецький – „Лист“ (?), „Листок“ (?) загинув, правдоподібно, в Санниках
З родинного архіву

Костецький Ілько, син Ілька, 1920 р. н., с. Малі Мокряни. Забраний німцями на роботу; перебував 1942–1944 рр. в Австрії, біля Відня. 1944 р. відпросився у відпустку. Шукала за ним німецька поліція. Скрився. Під час советської мобілізації на фронт того ж 1944 р. втік і пішов в УПА. Мав псевдо начебто „Прут“, „Панас“, „Листок“ або „Лист“. Бував на Судово-Вишнянщині. Начебто для виконання атентату над головою колгоспу Чопком як працівник СБ, разом із „Дружбою“ – Іваном Баличаком, пішли у с. Санники. Біля подвір'я зрадника Чопка натрапили на засідку. „Дружба“ був вбитий тут же, а „Листок“ відступив поза будинки на поле (150 м), де, поранений, у безвиході розірвався гранатою. Це міг бути і мій батько. То було начебто 1950 р. Їх забрали обох москалі до Судової Вишні. Дру-

жину Костецького Ілли-„Листка“ Євгенію (з роду Венгер) 1947 р. вивезли в Сибір разом із старшим сином Тарасом. Двічі втікала з Сибіру, переховувалася. Була схоплена, катована і знову вислана. Померла в Малих Мокрянах 1985 р.

Ув'язнені:

Дикий Антін, син Василя, 1914 р. н., с. Санники. Старшина радянської армії. Правдоподібно, був членом ОУН. За вияви незадоволення і непокори та вороже ставлення до радянської влади 1944 р. був оголошений в армії українським націоналістом, і подальша доля його невідома. На думку тих, що його знали, був розстріляний.

Санницький Матвій, син Василя, 1910 р. н., с. Санники. Загинув у 1941 р. у Німеччині в концентраційному таборі. В якому і де, невідомо. Міг бути членом ОУН.

Андрій Тлумак – брат загиблого Федора. Був секретарем сільської Ради, передавав письмові дані воякам УПА, і за почерком його виявили. Засудили на 10 років. Відбув 6 років каторги у Воркуті. Тепер проживає в селі Вуйковичах. Має цікаві спогади про бунт у концтаборі шахти № 9 на Воркуті після смерті Сталіна, коли розстріляли беззбройних політв'язнів (див. Крукевичі: Гук Василь).

„Гарбуз“ – кущовий провідник, діяв у с. Санники. Остання згадка про нього – 15.05.1950 р. (Архів КГБ).

Селиська (тепер Польща)

У селі була велика мурована церква, побудована у 90-их роках ХІХ століття і зруйнована під час російсько-австрійської війни при облозі Перемишля 1914–1915 рр. Після І світової війни тимчасово побудована дерев'яна церква Покрови Пресвятої Богородиці, яка була знищена польською владою у 1948–1950 рр. після депортації українців. 1937 р. в селі насипано могилу на пам'ять про 16 вояків Січового Стрілецтва і Галицької Армії, з написом „Борцям за волю України“. Випадково збереглась по сьогодні. Село Селиська до 1939 р. належало до Перемишльського повіту. У 1945–1948 рр. входило до Медицького району Дрогобицької області. Тепер на території Польщі.

Баб'як М. С. станом на 20.03.1946 р. повстанець. Доля не з'ясована. (Архів Медицького району).

Він же: **Баб'як Михайло**, син Степана, 1926 р. н., с. Селиська, частина села Сухаволя. Член ОУН, вояк УПА. Брат зв'язкової, розвідниці і тереневої (на Мостиський, потім Перемишль-

ський терен) **УЧХ Ольги Баб'як**, псевдо „Уляна“ – тепер Андрейко (проживає у м. Стрию). Загинув у нерівному бою на Добромильщині, будучи в боївці „Хмари“.

Гавдьо Степан, син Василя, 1924 р. н., с. Селиська. Член ОУН, вояк УПА. Загинув у сутичці з прикордонним відділом НКВД в лютому 1945 р. Похований у с. Селиська під лісом. Поляки зрівняли могилу гранатами. Але її місце відоме людям досі. (Інформація від Б. Бутрія, м. Мостиська).

Гавдьо Ярослав, син Василя, 1922 р. н., с. Селиська. Член ОУН, вояк УПА. Під час облоги в жорстокому нерівному бою був важко поранений у березні 1945 р. Потрапив кагам у руки, був засуджений, пропав, замучений у 1953 р. десь у Сибірі.

Галик Ярослав, син Степана, 1921 р. н., с. Селиська. Вояк УПА, можливо, член ОУН. Загинув на своїх теренах. Місце поховання, як і місце смерті, невідоме. Є ще версія, що із м. Трускавця ним був написаний в 1947 р. лист до рідних, що він живий, здоровий, але не живе на одному місці. Більше ніяких відомостей не було.

Куропась Михайло, син Григорія, 1913 р. н., с. Селиська. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Макар“. Загинув у бою під час облоги 21 березня 1945 р. біля села Коровники (тепер Польща). Згорів у хаті. Похований у с. Коровники. Старий зруйнований цвинтар у с. Коровники власним коштом відновив, на прохання діда, що був там дяком, виходець із цього села професор одного із університетів Японії Степан Костик у серпні 1998 р. Восени 1999 р. невідома бандитська зграя зруйнувала цей пам'ятник. За розповідями, на цьому цвинтарі були поховані 12 або 16 вояків УПА.

Куропась Степан, 1926 (1928) р. н., с. Селиська, вулиця Кути. Вояк УПА. Невідомо, де вбитий і де похований, бо залишився у загонах УПА у Польщі.

Куропась (Коропась) Ярослав, син Володимира, 1927 р. н., с. Селиська. Вояк УПА, можливо, член ОУН. Потрапив у засаду більшовицьких і польських облавних відділів біля села Яксманичі. Загинув у нерівному бою на Яксманицькому полі 21 січня 1945 р. Там же похований.

Коропась Яків, син Володимира, с. Селиська. Псевда „Вир“, „Бистрий“. Загинув між 23.03.–10.05.1945 р. у с. Яксманичі.

Маселко Василь, син Михайла, 1924 р. н., с. Селиська. Вояк УПА, псевдо „Орлик“. Був у сотні „Чорного“. Перейшов польсь-

ко-радянський кордон до с. Бикова, куди були переселені його батьки. З молодшим братом Павлом прожили на самому кордоні 32 роки нелегально, і всюдишці москалі не змогли їх викрити. Вони вночі працювали, а вдень відпочивали. Здалися органам КГБ після смерті матері у 1977 році. Помер у Бикові, де і захоронений 1983 р.

Маселко Мирон (Григорій?), 1917 (1918) р. н., с. Селиська. Вояк УПА. За твердженням Павла Маселка із с. Бикова, уродженця с. Селиська, Маселко Мирон пораненим прийшов додому, де його забрали емгебисти, і пропав безвісти. За розповіддю Ольги Тарас, з роду Гудзіїв із Великих Новосілок, Маселко був поранений під час однієї із облав 1946 року і три місяці був на квартирному лікуванні у їхній (Гудзіїв) хаті. Через півроку привів москалів, видав батька, Дмитра Гудзія, якого у Дрогобичі засудила „трійка“ на 10 років каторги, згадавши йому і участь в Українській Галицькій Армії. Маселко начебто ходив також по інших селах, навіть у с. Гориславичі, і видавав тих людей, яких знав і бував у них. Можливо, використавши зрадника, кагебісти знищили його.

Маселко Павло, син Михайла, 1927 р. н., с. Селиська. Вояк УПА. Брат Маселка Василя. Проривалися за кордон, воювали на теренах біля Балигорода, були в сотні „Чорного“, потім опинилися в сотні „Хоми“, яка там оперувала. Після розформування перейшли з братом Василем кордон і нелегально оселилися в с. Бикові, в хаті, де була переселена їхня родина.

Маселко Ярослав, син Михайла, 1922 р. н., с. Селиська. Член ОУН, вояк УПА у сотні „Чорного“. Загинув у вересні 1944 р. під час прориву на захід через Карпати регулярних частин УПА. Загинув у с. Терна, похований у с. Криве.

Маселко (ім'я невідоме), син Панаса, с. Селиська. Загинув 19.11.1945 р. у с. Селиська.

Мороз А. Г., станом на 20.03.1946 р. – повстанець. Доля невідома. (Партархів району).

Мороз Андрій, син Петра, 1927 р. н., с. Селиська. Вояк УПА, член ОУН. Загинув у Селиському лісі під час переходу кордону 1 червня 1945 року. Там і похований.

Мороз Володимир, син Петра, 1928 (1929) р. н., с. Селиська. Вояк УПА. Наймолодший брат Андрія і Степана, псевдо „Левко“. Був у боївці „Хмари“. Загинув у жорстокому бою з москалями. Поранений, разом із санітаром у безвиході розірва-

лися гранатами. Похований коло церкви у с. Товарна біля Міженця.

Мороз Степан, 1921 р. н., с. Селиська. Член ОУН, вояк УПА. Загинув у бою під м. Нижанковичі 15 травня 1945 р. Інша версія: був поранений у бою біля залізничної станції Турка і покінчив із собою. Потім встановили, що поранення було не дуже важке, і він міг би жити, якби не добився і якби хтось зумів його врятувати.

Вояк УПА Андрій Мороз

З архіву О. Андрійко (м. Стрий)

Вояки УПА (зліва направо): Степан Мороз, Володимир Мороз, невідомий, с. Селиська. 1943 р.

З архіву О. Андрійко (м. Стрий)

Мороз Володимир, 1923 р. н., с. Селиська. Вояк УПА. Загинув і похований невідомо де.

Нога Володимир, 1918 р. н., с. Селиська. Член ОУН. Вчився у Перемишльській гімназії, переказували, був дуже здібний. Заарештований польською жандармерією, забраний до Перемишльської тюрми, де і закатований. Похований у Селиських на цвинтарі, правдоподібно, 1934 р.

Стисло Антон, 1927 (1928) р. н., с. Селиська. Вояк УПА. Невідомо, де і коли вбитий і де похований.

Стисло Дмитро, 1919 р. н., с. Селиська. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „**Ингул**“. Керівник (повітовий) Самбірського і Старосамбірського районів. Загинув у 1945–1948 рр. біля м. Хирова. Похований у якомусь селі коло церкви біля м. Хирова.

Чопіль (або Чепіль) Іван, син Михайла, 1926 р. н., с. Селиська. Діяв як член ОУН і УПА на своїх теренах і на Мостищині. Де і коли загинув, невідомо. Вірогідно, на Мостищині: односелець Б. Бутрій упізнав його на світліні, взятій нами із Мостиського КГБ.

За повідомленням політв'язня 60–70 років М. Давидяка із с. Хідновичі (х. Храпличі) у грудні 1999 р., Чопіль (Чепіль) Іван – це „**Нестор**“ або „**Соловій**“, і загинув він у їхньому селі.

Щирба Михайло, 1927 (1928) р. н., с. Селиська. Вояк УПА. Де вбитий і похований – невідомо. (Інформацію про вихідців із с. Селиська повідомив переселенець із нього, колишній вояк УПА, тепер мешканець с. Биків Мостиського району Павло Маселко. 1994 р.).

Слабаш

Розташоване за 2–2,5 км від с. Солом'янки, що на трасі Львів–Перемишль. Живий, колись наповнений переселенцями, а часто і вояками УПА, хутір тепер поволі згасає – залишилося мало хат.

Ковальчик Андрій, син Йосипа, 1928 р. н., с. Тернівка (тепер Польща). Вояк УПА, псевдо „**Чорний**“. Загинув на зв'язку у с. Бартатів Городоцького району 1947 р. Основний його постій був на хуторі Слабаш. Там жила його переселена сім'я.

Співак Григорій, 1921 р. н., с. Рикшичі біля Перемишля. Переселений із сім'єю у с. Волостків. Член ОУН, особистий

зв'язковий надрайонового „Тарасенка“, убитий зрадником „Крупю“ через місяць після розгрому більшовиками криївки „Тарасенка“ у Королинському лісі (див. „Зв'язковий Тарасенка“).

Заарештовані й ув'язнені:

Лозинський Михайло, син Миколи, 1916 р. н., с. Вільшани біля Перемишля. На території теперішньої Польщі заготовляв продукти для УПА. 1945 р. переїхав на Мостищину, в с. Королино поряд із Хутором Слабаш. Був одним із довірених зв'язкових „Тарасенка“. На його прохання, разом із сусідом Юзиком (прізвище забула) викопав криївку під своєю стодолюю для вояків УПА. У родича у Судовій Вишні цей Юзик сказав, де криївка, а родич доніс в НКВД. На допиті Юзик вину скинув на Лозинського, і його засудили на 10 років каторги. Мучився у таборах Караганди. Помер, повернувшись знесилений і хворий додому у 1975 р. Похований у Львові. (Інформацію подала Ольга Дубик).

Феничак Степан, син Степана, 1921 р. н., с. Вільшанка біля Перемишля, сирота без батька і матері. Переселений на хут. Слабаш. Учасник визвольної боротьби. Був у провідника „Тарасенка“ вірним зв'язковим. Виконував усі його доручення. Після смерті „Тарасенка“ виїхав до Львова і працював там на лісопильному заводі.

Судовишнянський відділ МГБ оголосив за ним розшук, бо зрадник „Крупа“ написав донесення, що Феничак передав для „Тарасенка“ багато речей, в тому числі друкарську машинку і 200 набоїв. Судовишнянські чекісти Петровський і Данилюк знайшли його у Львові на заводі і забрали з роботи. В поїзді прочитали йому донесення „Крупи“. Коли прибули до Судової Вишні, він зійшов з поїзда і намагався втекти, але не знав, що там сітчаста огорожа, і був поранений своїми конвоїрами. Його забрали до лікарні, потім засудили на 15 років. Після каторги живе у Стебнику. (Інформація від Ольги Дубик – дружини „Тарасенка“).

Ярошко Володимир, син Івана, 1933 р. н., хутір Слабаш. Зв'язковий УПА. Заарештований, засланий у Караганду, де загинув, замучений у катівнях МГБ, у серпні 1953 р.

Соколя

Перша письмова згадка про село датована 1449 р. Віддалене від райцентру на 8 км, від залізниці Львів–Перемишль – 2 км. Через село протікає потік Соколянка. Село має багато хуторів. До 1941 р. в центрі села стояла на горбочку гарна дерев'яна церква св. Архистратига Михаїла, збудована 1789 р. За намовою більшовиків, її спалив мешканець села у 1941 р. Тепер відновлена. В 1905 р. в селі засновано Товариство „Просвіта“.

„Білий“ – невідомий командир боївки (7 повстанців), загинув 27.04.1945 р. біля хут. Раково (Рахів), що належить до с. Соколя, боївка розкрита.

Вахалович Михайло, син Дмитра і Марти, 1921 р. н., с. Соколя. Псевдо „Зір“. Член ОУН ще до 1939 р. В 1941–1943 рр. керував групою молоді „Юнацтво“ ОУН в Мостиському повіті. Потім був у районному проводі ОУН. У час підпілля – надрайоновий СБ по Мостиському, а потім по Яворівському повіті, со-

Петро Ванік, вояк УПА із с. Наконечного (Яворівський р-н). Загинув у с. Соколя або у с. Мистичі

З родинного архіву Ваніків

тенний на Яворівщині. Широко ерудована, енергійна і здібна в організаційній справі людина, безстрашний вояк. Міг пропасти у Мостиському або Яворівському районі десь 1946 р. Згідно з партархівом, станом на листопад 1946 р. – комендант боївки СБ. Доля не з'ясована. А ще розповідають, що „Зір“ – заступник надрайонового проводу ОУН. Загинув 03.03.1947 р. в криївці-шпиталі (6 повстанців). (Напевно, мається на увазі „Зір“ – Вахалович Михайло).

Дуда Семен, син Андрія, 1917 (1918) р. н., с. Соколя (Пасєка). Працівник СБ. Був у боївці в с. Соколя і захворів. Переховувався вдома. Схоплений несподівано енкаведистами, був убитий при спробі вирватися з чекістських рук. Це було в зимі 1945 р.

Качмар Петро, син Степана, с. Соколя. Вбитий у Нагірному (Пакості) або в Ганьковичах. Був середнього зросту, гарний вояк. Існує також версія, що загинув четвертим у боївці, яка квартирувала у господаря Т. Ошпара у с. Пакість (Нагірне). Але колишній вояк УПА Орест Стабрин родом із Плешевич твердить, що там було лише троє вояків.

Ірочко Григорій, 1924 р. н., с. Іваники (Яворівщина). Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Береза“. Загинув у лютому 1945 р. разом з повстанцем Мацьком (Мацком) Максимом на околиці присілка Колодки с. Соколя або с. Мелешки, хут. Мельники. Поховані в Бунові Яворівського району.

Купновицький Григорій, із с. Бунів (Яворівщина). Загинув у квітні 1946 р. начебто в Соколянському лісі. Разом з ним загинуло ще п'ять вояків УПА. Тіла їхні були таємно перевезені вночі 17–18 квітня на цвинтар с. Бунова і там поховані у спільній могилі.

Лисочанський Федір, син Федора, 1923 р. н., хут. Боїки Соколянської сільради. Шеренговий вояк загону „Шувара“. Загинув у с. Соколя 02.10.1947 р.

Лутчин Андрій, син Степана, 1926 р. н., хут. Лозина с. Соколя. Шеренговий вояк УПА загону „Шувара“. Загинув у с. Соколя 02.10.1947 р.

Мацько (Мацко) Максим, 1923 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Псевдо „Осика“. Був вбитий у лютому 1945 р. на околиці присілка Колодки с. Соколя, або с. Мелешки, або хут. Мельники (вони поруч). Разом із ним загинув Григорій Ірочко. Обидва поховані в Бунові. Оточені великим кільцем облави, вони вистріляли всі набої, були смертельно поранені, цьковані собаками, які подерли на них одяг зовсім догола, але вони пощади не благали.

Оверко Михайло, родом із с. Вовча Гора (Яворівщина) або з якогось іншого села, яке відійшло до Польщі. Псевдо „Дон“. Був у старшинському чині. Загинув 13 серпня 1945 р. в криївці на присілку Корчунок (с. Соколя). Аби не здатися облавникам, застрелився. Похований у с. Соколя.

„Оксана“, невідома, можливо, зв'язкова або розвідниця УПА. На початку 1946 р. разом з Катериною Горон (див. Арламівська Воля) затримана емгебистами біля с. Підгать. Вирвавшись від них, важко поранена, щоб не здатися живою ворогам, застрелилася на хут. Фізюри (с. Соколя).

Недільний обід сотні „Сяна“, с. Соколя, хут. Петики. Осінь 1944 р.

На звороті прізвища, названі емгебистами: Петик Михайло (хут. Петики), Дмитраш, Рожак Іван, Гук Антон (2-й зліва)

Архів КГБ

Осідач Ганна, донька Івана, 1927 р. н. (згідно з арх. КГБ – 1925 р. н.), с. Соколя. Сестра члена ОУН, повстанця Михайла Осідача, зв'язкова і санітарка сільської ОУН. 1947 р. була заарештована, по дорозі до сільської Ради втекла. Добігала вже до потоку в центрі села, але її наздогнали московські кулі.

Осідач Михайло, син Івана, 1925 р. н., с. Соколя. Учився у Перемишльській семінарії або гімназії. Остання акція – в с. Соколя (х. Крив'яки). Видав його сексот Бонк. У stodолі було 6 вояків УПА і дівчина господині Катерина, що принесла повстанцям їсти. Три (за даними Й. Гридого – чотири) вояки були вбиті і потім спалені. Решта вояків зуміли прорватися. Їхні імена невідомі. Згоріла також і донька господині Ксені Стецини (Янтички) Катерина. Це було 13 серпня 1951 р. Обгорілі трупи карателі забрали до Мостиськ. Про цю подію створена поема.

Другого дня вранці (14.08.1951 р.) майор НКВД Ульянов спалив хату господині. Ксеня втекла з другою донькою і переховувалася між людьми. Ця друга донька ще десь живе.

Улітку 1996 р., в 45-ту річницю цієї трагічної події, заходами „Меморіалу“ і громадськості с. Соколя була відправлена панахида поблизу цього місця біля придорожного хреста, бо там, де стояла хата, тепер росте пшениця. Було домовлено тоді, що громада на цьому місці побудує пам'ятник або поставить пам'ятний хрест.

Автор невідомий

ДУМКА-РОЗПОВІДЬ ПРО ПОДІЮ В СЕЛІ СОКОЛЯ

У селі Соколя сталася новина,
Через неї зажурилась Західна Україна.

Зажурилась, заридала, як мала дитина,
Бо найкращих її героїв забрала могила.

Діялося це у Соколі літньою порою,
Прийшов дикий Ульянов з своєю ордою.

Там, де хлопці квартирували, це сексоты знали
І, прокляті яничари, катам показали.

Обступили їх катюги: „Сдавайсь, бандіт“, – сказали,
А тим часом герої життя покінчали.

А накінець підпалили, та й стало горіти,
А кати, мов ті собаки, почали радіти.

Не радійте ви, катюги, тепер пора ваша –
Прийде час, прийде година, буде помста наша.

За ту кров наших героїв, що текла ріками,
Ваша сила хижацькая потече морями.

Як задзвонять усі дзвони, загудуть гармати,
Тоді повстане Україна – вже недовго ждати.

Ця поема написана після того, як 13 серпня 1951 р. в хаті Ксенії Стецини на хут. Крив'яки (Соколя) були вбиті, а потім спалені вояки УПА й донька господині Катерина.

Слова цієї думи-розповіді прочитала і передала авторові вліті 1996 р. п. Наталія Бонк, мешканка с. Соколя, під час поминальної панахиди біля місця, де колись стояла хата і було господарство Ксенії Стецини.

Осідач Михайло, син Івана, 1923 р. н., с. Соколя. Вояк УПА. Загинув 24.03.1950 р. в лісі біля с. Арламівська Воля.

Прийма Антон, 1928 (1929) р. н., с. Малнівська Воля. Вояк УПА. Загинув під час облави у підпаленій стодолі на околиці с. Соколя (х. Колодки) або, за іншими даними, на хут. Крив'яки (с. Соколя). Разом з ним загинув ще один повстанець. Згодом, це було 1951 р.

„Тарасенко“ – заступник Мостиського районного проводу ОУН. Загинув 16.11.1946 р. в с. Соколя. (Парт арх. району).

Від автора: Очевидно, там загинув не „Тарасенко“. „Тарасенко“ тоді був надрайоновим СБ і загинув 10.10.1948 р. в лісі с. Королино. Другого „Тарасенка“ на цих теренах не було.

Фаріон Іван, син Михайла, 1931 р. н., с. Соколя. Учасник сільської групи ОУН. Помер від ран у лікарні м. Львова 09.01.1951 р.

Чура Григорій, 1920 р. н., с. Соколя. Сільське прізвисько Суrowsий. Псевдо „Злий“. Член ОУН, вояк УПА, мав якийсь командирський чин. Загинув у с. Арламівська Воля 1947 р. під час жорстоких боїв з енкаведистами. За легендою, „Злий“, бажаючи врятувати бойових друзів, наказав молодим воякам відступати, а сам їх прикривав. Було вбито 7 або 8 енкаведистів, багатьох поранено. За розповідями односельців, у цьому є багато правди. У криївці тоді загинуло і 7 вояків УПА. Між людьми, близькими до повстанців, ще й досі ходить легенда, що „Злий“ – Григорій Чура загалом знищив близько 210 ворогів. Честь і слава героєві!

Шиян Іван, 7.07.1921 р. н., с. Бунів (Яворівщина). Командир боївки УПА. Член ОУН, псевдо „Квітка“. Загинув 30 травня 1945 р. біля хут. Корчунок – присілка с. Соколя. Похований у с. Бунів.

„Явір“, невідомий командир високого чину, начебто 1900 р. н., зі східних областей України. Колишній офіцер царської армії, а потім армії УНР. Проживав у Кам'янці-Подільському та Луганську. Від 1944 р. вояк УПА, псевдо „Верна“. Діяв у районі м. Підгайці (Тернопільська обл.), опісля на Львівщині, в Яворівському, Городоцькому та Мостиському районах. Загинув напри-

кінці 40-их років під час боїв з москалями у якомусь селі або присілку Мостиського району. За спогадами бійців і дружини „Явора“, там горіла хата та стайня під черепицею і стодола. З ним загинули ще два невідомі повстанці або члени СБ. Цей випадок схожий із тим, що стався в господарстві Ксенії Стецини у серпні 1951 р. на хут. Крив'яки (с. Соколя) або 1949 р. в с. Арламівська Воля, хут. Висівка, в господарстві Курильців, коли згоріли 3 або 4 вояки УПА і все господарство разом із кіньми, коровами і свиньми.

У тих же місцях перебувала дружина „Явора“ з донькою Юлею. Після загибелі „Явора“ мати з донькою постійно проживали у Яворові.

За повідомленням районної газети „Яворівщина“, невідомий повстанець із командиром на ім'я „Явір“ та ще одним невідомим повстанцем загинули у 40-их роках у селі (можливо, на Мостищині), де горіла хата під черепицею і стодола. Про все це розповідав очевидець-повстанець, якому вдалося вчасно покинути криївку. (Можливо, це той самий випадок, коли згоріла стайня і стодола у серпні 1951 р. на хут. Крив'яки.– **В. З.**).

Уліті 1944 р. група українських патріотів, котрі були в німецькій охороні залізничного моста біля Рудник (частина Мостиськ.– **В. З.**), яку очолив свідомий патріот із с. Соколи Михайло Саракула, забрала всю зброю і, пішовши в Соколянські ліси, вступила в УПА. Восени того ж 1944 р. ця боївка із шести вояків потрапила в засідку облавників, і всі її вояки загинули. Керівник боївки Михайло Саракула був тяжко поранений. Його забрали емгебисти, вилікували, засудили і заслали в Сибір. Після заслання він переїхав у Крим. Через якийсь час приїхала туди „Волгою“ група переодягнутих емгебистів, побили його, після чого він десь там помер. Із цієї повстанської групи був Івашко Михайло, син Степана, 1921 р. н., із м. Судова Вишня (Передмістя). Він другий нам відомий, а решта чотири – невідомі. Всі вони поховані в одній могилі біля хут. Мельники с. Соколя. (За інформацією брата – Івашка Йосипа, м. Львів).

Ув'язнені, закатовані, розстріляні:

23 червня 1941 р. більшовики, відступаючи забрали Гасюка Миколу. Заарештував його енкаведист Виноградов. У Судовій Вишні Гасюка закатували. Коли москалі втекли, дружина забрала його тіло і поховала у с. Соколя.

На день Преображення Господнього (Спаса) 19 серпня 1944 р. в Соколянських лісах енкаведисти, які йшли за військами фронту, розстріляли молодь, що заховалася за Піддекову гору і Мочар, аби не йти в Червону армію. Більшовики стріляли з гармат, гвинтівок, потім доколювали штиками. Дехто зумів втекти і заховатися в селі, а дехто втік і до сьогодні не повернувся. Не всіх можна встановити, хто там загинув, бо за одними даними – 25, за другими – 28, третіми* – 21.

Імена відомих, що там загинули:

Бойко Степан

Бонк Іван (Лучко)

Гридовий Іван, син Василя

Дорош Федір

Кравець Михайло

Осідач Ганна (сільське прізвище Филіонова)

Підборіжний Михайло (Бабик)

Піх Григорій

Фаріон Григорій (Бігал)

На Соколянському цвинтарі можна прочитати імена:

Бойко Степан

Дорош Федір

Осідач Ганна

Підборіжний Михайло

Піх Григорій

Фаріон Григорій.

Але є могили з хрестами без написів.

(Гридовий Й. „Соколя“.- С. 78).

Ув'язнені:

Наприкінці 1939 – на початку 1940 року в с. Соколя заарештували:

Із хут. Саракули:

Осідача Івана, сина Данила, з синами Андрієм і Григорієм (Лашків)

Саракулу Івана, сина Григорія (Жомірчика)

Юськіва Семена, сина Івана (Пилипця)

Із хут. Крив'яки:

Гридового Данила, сина Івана, 1906 р. н.

* За книгою: Гридовий Й. Соколя.- С. 17.

Крив'яка Григорія, сина Данила

Кривка Миколу, сина Івана (або Федора), 1906 р. н.

Із с. Соколі:

Гридового Романа, сина Михайла (Скліперового)

Крив'яка Андрія, сина Івана (Якубця)

Із хут. Фаріони:

Саракулу Миколу, сина Івана (Жомірчика)

Юськіва Семена, сина Івана.

Ці люди не повернулися. Переважно всі або майже всі були завезені в тюрму до Перемишля і спочивають у с. Саліна біля м. Добромила. Усіх 3600 жертв із Перемишля було перевезено, замордовано і кинуте в глибокі соляні шахти с. Соляноватки (Саліна) 22–28 червня 1941 р. під час втечі московських катів від німців. 1998 р. біля однієї з шахт встановлено пам'ятник з прекрасним задумом, та, на превеликий жаль, чомусь не доведено до завершення. Тут повинен від нас, живих, стояти пам'ятник замученим, повинні завжди бути квіти, бо ми, живі, у вічному боргу перед загиблими.

Старява

Село розташоване за 2 км від с. Черневе, через яке пролягає автошлях Мостиська–Малнів–Яворів. Перша письмова згадка про село датована 1461 р.

Заходом священика Андрія Пшепюрського, колишнього капелана Українського Січового Стрільцтва, 1939 р. в селі побудована величава мурована церква Воздвиження Чесного Хреста, одна із найбільших в окрузі.

Гладкий Степан, син Степана, із с. Старява. Вояк УПА. Загинув невідомо де між 1944–1953 рр.

Дзядик або **Дзяд** (ім'я невідоме), із с. Стебенка (Польща). Вояк УПА. Загинув у Старяві, в урочищі Пасіка.

Каранько Андрій, син Миколи, родом із Старяви. Вояк УПА, псевдо „Крук“. Загинув у с. Підгать 1950 р. Де похований – невідомо.

Каранько Петро, син Миколи, із с. Старява. Вояк УПА, псевдо „Явір“. Загинув 1945 р. (за іншою версією – у день св. Івана, 7 липня 1947 р., в с. Старява, в урочищі Пасіка). Похований на місцевому цвинтарі.

Церква в с. Старява
Світлина автора

Куціль Григорій, син Андрія, із с. Старява. Член ОУН ще до 1943 р., вояк УПА, псевдо „Тур“. Воював на навколишніх теренах. У 1946–1948 р. прорвався через кордон. Проживав у США. Помер там 1998 р.

Куціль Петро, син Андрія, із с. Старява. Вояк УПА, псевдо „Сокіл“. Загинув десь на території Польщі, коли проривалися за кордон із братом Григорієм у 1946–1948 рр. Батьки їхні були вивезені в Сибір. Повернулися.

Отець Андрій Пшепюрський, довголітній парох с. Старяви. Світлина 1904 р. (?).

З родинного архіву

Піх Андрій, син Григорія, 1923 р. н., із с. Старява. Вояк УПА. Загинув на хут. Романовичі с. Соколя під час лікування поранень, розірвавшись гранатою в 1946 або 1947 р. Москалі відрубали йому голову, привозили її на опізнання в родинне село, та мати, боячись вивезення на Сибір, не признала сина. Де поховані його останки, невідомо.

Трухан Михайло, син Андрія, із с. Старява. Вояк УПА. Був у Карпатах, проривався на Захід із невідомою сотнею. Повернувся назад у Старяву. Загинув у своєму селі разом із Дзядиком і Петром Караньком в урочищі Пасіка, правдоподібно, 1945 р.

Заарештовані й ув'язнені:

Гасюк Федір, 1916 (?) р. н., із с. Старява. Член ОУН. Заарештований 1940 р., завезений до м. Перемишль, у червні 1941 р. замучений в Соляноватці (біля Добромиля). Його батько, мати і сестра Ганна були вивезені 1940 р. в Томську область. Батько там помер. Мати з донькою повернулися до рідного села.

Матейко Семен, 1916 р. н., із Старяви. Член ОУН. Заарештований 1940 р. і завезений до тюрми у Перемишлі. Коли наприкінці червня 1941 р. колону заарештованих гнали в Соляноватку (Саліну) на страту, під час обстрілу її німцями зумів втекти. Жив у рідному селі. Помер весною 2005 р.

Павлишин Петро, син Івана, 1920 р. н., с. Старява. Член ОУН. Заарештований і засуджений на 10 років. Відбув каторгу в Норильську, повернувся хворий. Помер 1999 р.

Пшепюрська Дарія, донька Андрія, 1907 р. н., член ОУН, аптекар з вищою освітою. Працювала в аптеці № 67 м. Чорткова Тернопільської області. За інформацією від племінниці Люби Пшепюрської, м. Дрогобич, Пшепюрська Дарія заарештована навесні 1944 р., засуджена на 25 років. Повернулась, померла у Львові. Похована в Старяві, біля могили батька о. Андрія Пшепюрського.

Вивезені в Сибір:

Білий Іван, із с. Старява. 1940 р. першим у селі разом із дружиною Параскевією та донькою Євою вивезений у Сибір. Повернулися після смерті Сталіна.

Павлишин Іван, син Івана, с. Старява (брат заарештованого Петра Павлишина). Вивезений 1947 р. в Сибір. Повернувся у рідне село.

Родина **Уніятів** із с. Старява. Вивезені 1940 р. в Сибір. Повернулися наприкінці п'ятдесятих років.

Стоянці

Розташовані за 3 км від міжнародної автотраси Львів–Перемишль, з поворотом у с. Солом'янка. Перша письмова згадка про село датована 1366 р., однак воно, мабуть, старше.

1648 р. на території Стоянців і навколишніх сіл діяв селянсько-козацький загін. 1695 р. біля села українське козацьке військо об'єднання розбило великий татарський загін. У селі була старенька дерев'яна церква на честь Входу в Храм Пречистої Діви Марії (1657 р.), перевезена з Перемишля і побудована в Стоянцях 1875 р., відновлена в 1931 р. Згоріла дотла 10 травня 2000 р. Будеться нова.

Читальня „Просвіти“ заснована тут 1913 р. У селі неодноразово бував Іван Франко. Мешканець села, політ'язень Тадей Кошик 1993 р. передав „Меморіалу“ листівки, випущені підпіл-

Невідомі вояки УПА
Архів КГБ

лям ОУН 1945–1949 рр. Частина з них автор передав до Львівського історичного музею, а 11 – у музей Українського вояцтва у м. Лідс (Англія).

Басько Семен, син Івана, 1919 р. н., с. Стоянці. Вояк УПА. Схоплений несподівано карателями, засуджений і замучений у тюрмі в Іркутську 1952 р.

Болячок Теодор, син Теодора, 1915 р. н., с. Стоянці. З куца групи „Гарбуза“, станичний с. Липники і хут. Добошівка. Загинув 21.01.1950 р., де – невідомо.

Букартик Розалія, 1912 р. н., с. Стоянці. Зв'язкова УПА. Заарештована під час виконання нею завдання УПА. Замучена у тюрмі в Кемеровській області, де там і похована.

Жук Антон, син Миколи, 1923 р. н., с. Стоянці. Вояк УПА. Загинув у своєму селі 19.12.1947 р.

Жук Антон, син Михайла, 1923 р. н., с. Стоянці. Функції невідомі. Загинув 19.12.1947 р. у с. Стоянці.

Жук Йосип, син Петра. Функції невідомі. Загинув 3.07.1947 р.

Жук Казимир, син Петра, 1926 р. н., із загону „Сірого“. Загинув 22.07.1947 р.

„Жук“ – командир боївки (20 вояків). Діяв 1944–1946 рр. в селах Загороди, Стоянці, Дидятичі, Вовчищовичі, Макунів. Доля не з'ясована.

Жук Микола, син Петра. Вояк УПА. Загинув у с. Стоянці 3.07. або 7.07.1947.

Мороз Йосиф, син Івана, 1925 р. н., с. Стоянці. Загинув 07.11.1948 р. у с. Вуйковичі (Партархів району). За свідченням односельців, був важко поранений, вилікуваний, вивезений у Воркуту. Працював на шахті № 7. Помер 1960 р.

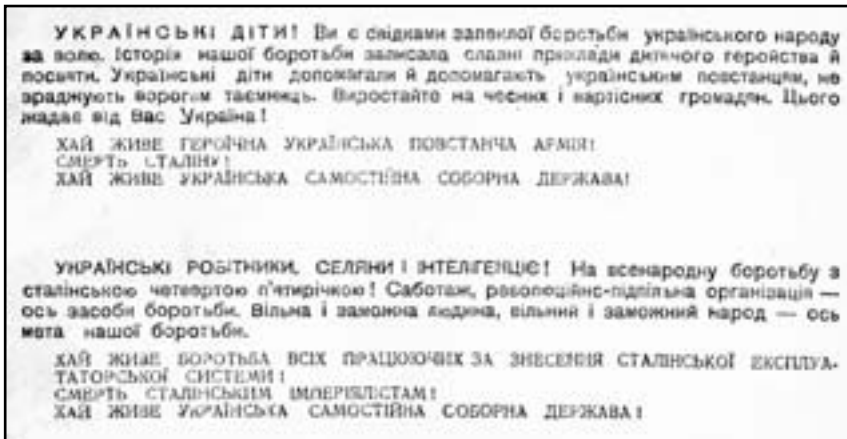
Рибка Тадей, син Івана, 1908 р. н., с. Стоянці. Вояк УПА, псевдо „Кучерявий“. Загинув у нерівному бою з облавниками між с. Липники і хут. Добошівка 1945 р.

Фіта Микола, син Івана. Функції невідомі. Загинув 03.07.1947 р. в с. Стоянці.

Яремчук Йосиф, син Михайла, 1924 р. н., с. Стоянці. Кущовий провідник. Загинув 19.12.1947 р. в с. Стоянці. Похований у с. Мистичі.

Засуджені, замучені:

Кошик Тадей, син Андрія, 1929 р. н., с. Стоянці. Зв'язковий, належав до молодіжної ОУН. За завданням її керівництва

Листівка, подарована колишнім зв'язковим юнацтва ОУН, політв'язнем Тадеєм Кошиком з с. Стоянці, 1993 р.

З архіву автора

розносив і таємно розклеював листівки. Заарештований 1948 р., засуджений за ст. 54-1а на 25 років, звільнений 1956 р. Був у таборах Мордовії, Інти, Абезі. Помер 21.12.1996 р. в с. Стоянці.

Леган Іван, син Михайла, 1927 р. н., с. Стоянці. Закатований у селищі Абезь, Комі 05.06.1959 р. Похований у могилі Б-2-27. Джерело: ВОР ВТТ (на основі Львівської групи „Пошук“).

Мартинець Єва, донька Федора, 1918 р. н., с. Стоянці. Член ОУН, зв'язкова. Заарештована, засуджена, вивезена в Сибір. Там, не скорившись комуністичному режимові, була закатована у м. Кемерово 1947 р.

Швець Йосип, син Антона, 1894 р. н., с. Стоянці. Член ОУН. Замучений у тюрмі в Мордовії 28 травня 1952 р.

Стрілецьке

Польське село, тепер уже мешкає декілька українців. Згадується вперше 1396 р. Віддалене за 1,5–2 км від с. Липники, що на шляху Перемишль–Глиняни.

Зі слів очевидців: Степана Мартина, політв'язня, 1929 р. н., та Михайла Лосічка, уродженця с. Нагірне, 1930 р. н., у 1943 р.

в с. Стрілецьке бандою АК було по-звірячому закатовано трьох українських поліціантів. Їхні тіла віднайшли лише через декілька днів після загибелі на полі, сяк-так прикриті. Два прізвища забулися, а одне відоме. Це Степан Медвідь, родом ніби із Зимної Води. Один із безіменних начебто із Жовкви чи району. Похорон трьох замордованих службовців української народної влади у Мостиськах вилився тоді у велику демонстрацію. Було все готове для відбиття нападу, який міг би бути з боку АК у день поховання.

Пошуки даних про 2-ох інших невідомих тривають.

Судова Вишня

Герб м. Судова Вишня*

Старе княже місто. Поселення могло бути вже десь у IX–X столітті. Перша літописна згадка про нього сягає 1230 р. Як і весь Галицький край, 1340 р. Судову Вишню (до 1545 р. – Вишню) захопила Польща.

У Судовій Вишні 1543 р. (за „Історією міст і сіл“), 1550 р. (за даними місцевого історика Івана Сагана), між 1538–1550 рр. (за дослідженнями інших істориків) народився відомий письменник-полеміст Іван Вишенський. У 1580 р. він постригся у ченці. Помер близько 1620 р. в монастирі на горі Афон у Греції. 1979 р. у центрі Судової Вишні йому споруджено пам'ятник.

Поблизу міста проходить залізниця Львів–Перемишль; одна колія побудована 1861 р. і є найстарішою в Україні, друга – 1891 р. Вокзал м. Судова Вишня є найстаріший діючий вокзал в Україні. „Просвіта“ в місті почала діяти 1905 р.

25 серпня 1990 р. на будинку Народного Дому, де часто виступав Іван Франко, вдячні судововишнянці встановили барельєф Каменяра з написом: „Досліджуючи фольклор і творчість Івана Вишенського, відвідуючи друзів та балотуючись до Австрійсько-

* На срібному тлі червоний мур із брамою та чотирма вежами, дві середні з яких вищі й між ними росте вишневе дерево.

Пам'ятник Івану Вишенському, м. Судова Вишня. 1979 р.
Світлина автора

го парламенту, в 1896–1907 рр. у Судовій Вишні бував Іван Франко“. Цей барельєф офірував місту скульптор, уродженець Судової Вишні, Любомир Яремчук. Він же є автором пам'ятника І. Франкові у Відні (Австрія).

„Бук“, невідомий вояк УПА, господарчий куца „Сороки“. Загинув у с. Загірне (напевно, Загір'я – **В. З.**) 12.01.1948 р.

„Дуб“ – вояк УПА, правдоподібно, із Дмитрович. Поліг на Загородах у літі 1945 р. Хотів відійти на вигідну позицію, але не встиг. Його догнали біля залізниці. Був убитий біля господарства Чоби. Господаря облавники питали: „То не твій брат часом?“ Похований біля суду у Судовій Вишні.

У день відкриття пам'ятного барельєфу Іванові Франкові на будинку Народного Дому, м. Судова Вишня. 1990 р.
Справа наліво: Р. Кулинич, Р. Кузьо, Р. Федорів (письменник) з дружиною, Л. Яремчук (скульптор), В. Зілінський, В. Каменщик (архітектор).

З архіву автора

Дигдало Михайло, син Михайла, 1919 р. н., Передмістя Судової Вишні. Вояк УПА, член ОУН. Керівник куцової ОУН. Загинув у с. Загір'я 12.01.1948 р.

Жук Степан, син Івана, 1919 р. н., Загороди (Судова Вишня). Повернувся з фронту (мобілізований 1940 р.). 1944 р. пішов в УПА. Був у Селиських (Оселя на Яворівщині). Там загинули два його брати, а він зумів відійти. Це було в криївці під Дернаками, біля Селиськ (Оселі). Загинув потім, невідомо коли, на Судововишнянщині. Розповідає сестра Жуків Надія: „Батько пішов до НКВД у Судовій Вишні спитати, де можна поховати синів –

тих, що загинули. Начальник міліції Шандра сказав, щоб поховали їх на смітнику, там, де псів закопують. А опісля прийшов перевірити, де їх поховали, і в люті, що не там, де він казав, декілька разів вистрелив у могилу, насипану на полі. Батько, Жук Іван, зі злості і жалю сказав йому: „Тепер ти можеш вистрелити собі в д...“.

Жук Іван, син Івана, 1914 р. н., із Загородів. Член ОУН, вояк УПА. Покінчив із собою під час облави у криївці. Залишив дружину і дітей.

Ільчишин Федір, 1920 р. н., с. Іваники (Яворівщина), брат вояка УПА Степана. Псевдо „Весна“. Вбитий 1947 р. у с. Заріччя або на Передмісті (Судова Вишня).

Кунавець Володимир, псевдо „Інгул“, він же „Прут“, він же „П-21“. Надрайоновий провідник ОУН. Обласний референт СБ, діяв у чотирьох навколишніх районах. Загинув у Судово-Вишнянському районі. Згідно з журналом „Жовтень“, 1987 р., № 10, стор. 75, поліг між Буновом Яворівського району і Арламівською Волею Мостиського району 01.03.1946 р. (Згідно з парт. арх. району, „Інгул“ загинув 27.02.1946 р. у с. Мокряни).

Кадикало Євген, 1922 р. н., Передмістя (Судова Вишня). Член ОУН і вояк УПА, псевдо „Сорока“. Кущовий провідник. Загинув 1947 р. у випадковій сутичці із емгебистами в с. Голодівка (Загір'я) разом з бойовим другом Богданом. Тіла їхні були забрані до Судової Вишні.

Левко Іван, 1923 р. н., с. Рикшичі (тепер Польща). Загинув на теренах Мостиського, може, Судово-Вишнянського району. Це за словами дружини, Левко-Лопатовської Софії із с. Солом'янка, яка в горі і біді померла 1999 р., не діждавшись вісточки про свого чоловіка.

Лемець Іван, 1915 (1916) р. н., із Судової Вишні. Член ОУН, вояк УПА. До війська не пішов. Працював легально на залізниці. Приходив попрощатись з друзями вночі до хати перед похороном убитих вояків ОУН-УПА Михайла Тиндика та ін., коли їхав до Львова. Його ловили емгебисти (серпень-вересень 1945 р.), втікав, смертельно поранений, помер. (Із розповіді сестри, Рак Анастасії, із Судової Вишні).

Патрило, із Судової Вишні. Член ОУН. Вояк УПА. Загинув у своїй stodoli на Передмісті Судової Вишні 16 вересня 1951 р. разом із „Трефом“, „Крижівкою“ та „Джмелем“ за доносом сестри Ольги.

Колишня тюрма - катівня НКВД в м. Судова Вишня
Світлина автора

Патрило Микола, із Судової Вишні. Убитий у Селиських (Оселя) Яворівського району приблизно 1944 р.

Патрило Володимир, із Судової Вишні. Загинув біля Самбора приблизно 1944 р., пізньої осені. Пробрався з групою вояків УПА до з'єднання, що йшло через Карпати.

Радейко Роман, приблизно 1919 р. н., м. Яворів. Член ОУН, командир СБ. Загинув у жорстокому бою, оточений емгебистами у Мостиському або Судово-Вишнянському районі. Знищивши документи, розірвався гранатою. Поранив і вбив п'ятьох емгебистів.

Тиндик Михайло, син Михайла, 1922 р. н., Передмістя (Судова Вишня). Член ОУН, можливо, з СБ. А з ним:

Невідомий вояк, член ОУН і теж начебто з СБ. Були в добре замаскованій криївці, яку вороги самі не могли викрити. Хтось їх видав. Обидва в безвиході повбивалися.

Тиндик Володимир, син Михайла, 1924 р. н., Передмістя (Судова Вишня). Вояк УПА, брат вояка з СБ Тиндика Михайла, теж був у цій криївці. Його із Раком Михайлом підступно взяли живими і завезли в тюрму Судової Вишні. Передач не прий-

мали. Їх страшно катували, але вони ні до чого не призналися, нікого не видали. Володимирові Тиндику вдалося втекти з тюрми, переховувався на цвинтарі. Хтось доповів. Була організована щільна облава. Віднайшли, забрали. По дорозі вдарив конвоїра і втік. Прострілили, забрали до лікарні, але не довели – помер по дорозі. Хоронити на цвинтарі емгебисти не дозволили – сказали, що його місце на смітнику. Їх усіх поховали на Передмістю, в полі, за дорогою. Перепоховання їхніх останків на загальному цвинтарі відбулося 1996 р.

Рак Михайло. Був засуджений, вивезений і десь загинув у в'язниці, не видавши нікого. Був з Передмістя. Сталася ця трагедія 31 січня 1945 (1946) р.

Рак Анастазія (із **Тиндиків**) розповідає, що організатором і керівником в ОУН її братів був Петрило Михайло. Він увів їх в організацію (ОУН), потім воював десь на наших теренах і невідомо де загинув. А ще розкаже, що наприкінці 80-их років їй приснився сон, що один із її братів (Тиндик), той, що вбитий під час спроби втекти з тюрми, прийшов до неї і в грізній формі вимагав: „Доки я буду тут, на полі, лежати, коли навколо моєї хати вже землю забрали!“ (Там поза Судову Вишню прокладали тоді об'їзну трасу). Сестра довго оббивала пороги, аби перепоховати всіх чотирьох вояків з цієї могили на цвинтар. Була вона і в автора цих рядків у 1992 р. Уже майже все було підготовлено і домовлено. Та міжконфесійні чвари загальмували справу. Перепоховали цих вояків УПА аж 1996 р.

Гнатишак Нестор, студент із Судової Вишні. Член ОУН. На весні 1943 р. убитий гестапо як підпільник. Існує думка, що він проходив вишкіл на Волині і був присланий на Судововишнянщину для підпільної роботи. (За книгою П. Чавса „У вирі життя“).

Костецький Василь, заможний газда із хутора Велика Діброва, родом із Мокрян. Квартирував вояків УПА. Облавники атакували його господарство, коли заносив воякам їсти. Зловили, вели до Судової Вишні. Хтось із облавників вдарив його. Він, сильний будовою, вдарив облавника і сильно того поранив. Другий облавник убив Василя. Похований у Вовчищовичах.

Дудяк Степан, із Судово-Вишнянського куца або із с. Дидятичі. За інформацією від Євгена Костецького із Львова, уродженця Малих Мокрян, Дудяк Степан загинув разом із своєю дружиною, оточений облавниками (розірвалися гранатами).

16 вересня 1951 р., в суботу (за інформацією Тиндик-Букартик Ярослави із Судової Вишні), у stodолі гр. Патрили у Судовій Вишні (Передмістя) під час облави повбивалися, а потім згоріли у запаленій stodолі надрайонові, можливо теренові або і крайові провідники „Треф“, „Крижівка“ і „Джміль“. Вони прийшли сюди із с. Твіржа, де майже рік перебували у криївці у гр. Івана Турби. Тут, на Передмістю, дочка господаря Ольга (начебо зв'язкова.– **В. З.**) видала більшовикам цих командирів і свого брата. Після зтяжкого важкого бою і загибелі вояків УПА та трьох чи чотирьох або й більше емгебистів зрадниця Ольга Патрило втекла у с. Щєбринів на Одещину.

За розповіддю навколишніх сусідів, господареві Патрилі більшовицький уряд надав допомогу, і він відбудував своє господарство. Але згодом люди його зненавиділи, і він разом з сім'єю виїхав в Одеську область до доньки, а господарство продав.

„Береза“. З боївки „Щупака“. У лютому 1946 р. переведений із Яворівського у Судововишнянський район. Доля невідома.

„Бобик“ – вояк неустійненої боївки в районі. Загинув 13.11. (або 08.12) 1945 р. Боївка знищена. (Партархів району).

Мельник Антон, с. Никловичі, станом на вересень 1944 р. командир боївки (8 чоловік). Доля не з'ясована.

„Орлик“ – командир неустійненої боївки у районі. Загинув 13.11.–08.12.1945 р. Боївка знищена. (Партархів району).

„Сірий“ – куцувий провідник, діяв у с. Стоянці, с. Вовчищовичі. Остання згадка про нього 22.07.1947 р. Доля не з'ясована.

Скубець Роман – станом на вересень 1944 р. куцувий провідник сіл Хоросниця, Арламівська Воля, Загороди, Шульпатово (очевидно Шутова Яворівського району), командир боївки (16 осіб). Доля не з'ясована.

„Сосновський“ – командир неустійненої боївки, яка відійшла невідомо куди в квітні 1945 р. із Судововишнянського району.

„Степовий“. Із боївки „Щупака“. У лютому 1946 р. переведений із Яворівського у Судововишнянський район. Доля не з'ясована.

За твердженням дружини надрайонового „Тарасенка“, „Степовий“ загинув у Королинському лісі 10.10.1948 р. За словами Зеновія Мазуркевича – голови РП КУНУ, родом із с. Хоросниця, він не загинув у Королинському лісі. У партійних і КГБистських архівах про його смерть матеріалів нема.

Пам'ятник жертвам, закатованим більшовиками, на подвір'ї колишньої тюрми, м. Судова Вишня. Відкритий 27 вересня 2000 р.

Світлина автора

„**Степовий**“ – командир неустійненої боївки, частково ліквідованої окупантами в листопаді 1945 р. Відома і в грудні 1946 р. Загинув 03.07.1947 р. Як районний провідник діяв на теренах Краковецького, Яворівського чи Судововишнянського районів. Можливо, „Степових“ було дві або три особи (див. Королино).

„**Чекун**“ – кущовий провідник. Остання згадка про нього – 19.01.1947 р. Дальша доля невідома.

27 вересня 2000 р. на подвір'ї колишньої тюрми у Судовій Вишні заходом громадськості (ініціатор Ярослав Будзин) за ко-

шти спонсорів – мешканця Судової Вишні Михайла Савицького і львів'янина Тараса Крукеницького, коштів міщан встановлено й освячено пам'ятник закатованим, розстріляним і вбитим воякам УПА.

Ось вони злісні кати-вбивці із Судововишнянського МВД і КГБ:

- Безуглий – начальник КГБ.
- Безуглий – офіцер КГБ.
- Воронов – капітан, заступник Кочкіна.
- Голотюк – офіцер КГБ.
- Дятлов – начальник МВД.
- Золотарьов – слідчий КГБ.
- Зуев – капітан, начальник МВД, облавник.
- Кочкін – оперуповноважений КГБ по селах.
- Красніков – лейтенант КГБ.
- Кузькін – капітан КГБ.
- Куля – працівник МВД.
- Литвиненко – слідчий КГБ.
- Мадигін (Ладигін) – офіцер МВД.
- Простильов – офіцер КГБ.
- Решетников – капітан КГБ, керівник облав.
- Фьодоров Семен Семенович – офіцер КГБ.
- Щасливий – капітан КГБ.
- Щасливий – лейтенант КГБ.

Тамановичі

Старе українське село, віддалене від траси Мостиська–Доброміль на 2–2,5 км.

З південної сторони за 9–10 км проходить стара райтарівська дорога Перемишль–Комарно–Миколаїв–Глиняни, яка вливається в трасу Львів–Тернопіль.

У селі є дерев'яна церква Богоявлення Господа Нашого Ісуса Христа, побудована 1925 р.

Дорош Зеновій, син Василя, 1926 р. н., брат Дороша Степана, с. Ганьковичі. Служив у німецькій допоміжній поліції „Зондердінст“, потім був у кущовій боївці. Учасник бою на хут. Липки, де вбито багато енкаведистів. Зеновій був поранений, відступав до с. Тамановичі. Кривавим слідом за ним йшли енкаведис-

ти. Він застрелився у stodолі господаря Довгуника у с. Тамановичі. Це було у липні 1946 р.

Дорош Степан, син Василя, 1925 р. н., с. Ганьковичі. Член ОУН, районний СБ, керівник боївки УПА. Псевда „Степан“ і „Лев“. Був травмований, налягав на ногу, а тому мав також псевдо „Кривий“. Загинув у лютому 1947 р. у с. Тамановичі. Під час облави підірвався гранатою. Разом з Дорошем була „Рибка“ – Марія Бутитир із с. Буховичі. Її взяли живою до Крукенич.

Помірко Олекса каже, що „Рибка“ свідчила йому наочно. Олекса був заарештований 6.09.1946 р. і сидів в Крукеницькій КПЗ. Тоді було заарештовано багато людей: хто давав їсти, хто допомагав, хто квартирував – усе сказала.

„Олег“ – станичний с. Ганьковичі. Загинув 01.03.1947 р. у с. Тамановичах.

Під лісом в урочищі „Перекопи“ (доріжка до Болянович) облавники вночі у засідці 1948 (1949) р. вбили двох вояків УПА. Один із них – „Жайворон“, другий – невідомий. Убитих повстанців селянин Теодор Торба (із Таманович), за розпорядженням оперуповноваженого, возив до Крукенич (у райцентр).

У Тамановицькому лісі 1948–1949 р. або 1950 р. вбито 10 бійців УПА, а 11-того, стійкового начебто важко поранили, і він, за словами Євгена Дороша із Таманович, перед смертю сказав воякам УПА, що їх розстріляв із „Дегтярьова“ „Шрам“ – відомий на тих теренах як вояк УПА, а потім – зрадник або давно засланий агент. Це Василь Гуменюк із Яблунівки Івано-Франківської області. Прізвище Гуменюк повторюють і колишні зв'язкові УПА.

За словами Ореста Стабрина із Самбора (родом із Плешевич), ім'я і прізвище „Шрама“ було Василь Гуменюк із Яблунівки, а пізніше – Василь Сенюк із Надвірної або с. Ямне. Потім його прописали у с. Вишенька Мостиського району і видали паспорт на ім'я Романа Синиці. Так говорять.

Радик Богдан, син Ганни (вуличне Генсецький), 1928 р. н., с. Тамановичі. Станичний с. Тамановичі, член ОУН. Загинув у с. Тамановичі. Енкаведисти оточили хату, де він зустрічався з районним провідником Дорошем („Кривий“). Загинув Степан Дорош, його охорона і Богдан Радик. Це сталося у березні 1947 р. біля хати Юлії Кримської.

Ув'язнені:

Лесько Йосип, син Івана, 1912 р. н., с. Тамановичі. Член ОУН з 1936 р. Закінчив гімназію в Перемишлі. Під час німецької окупації працював начальником пошти в Крукеничах. 27 травня 1943 р. був викликаний у Львів в управління пошти і там заарештований гестапо. Убитий при втечі. Тіло його перевезли й поховали у с. Тамановичі 29.05.1943 р.

Мирон Лесько. 1976 р.
З родинного архіву

Лесько Мирослав, син Івана, брат Йосипа Леська, 1925 р. н., с. Тамановичі. Учився в Перемишлі. 1942 р. вступив в ОУН, псевда „Яструб“, „Сокіл“.

У серпні 1943 р. пішов на військовий вишкіл. Закінчив підстаршинську школу „Крилатих“ у 1944 р. Поручник-командир сотні „Бурлаки“. Два рази був контужений і поранений, хворів на плямистий тиф з ускладненням, паралічем і пониженням зору, через що був звільнений з УПА.

7 лютого 1949 р. заарештований у Чижевичах Крукеницького району, де працював учителем. Засуджений вищим військовим трибуналом у м. Дрогобич до 25 років таборів і 5 років позбавлення прав.

Покарання відбував на Колимі, на уранових рудниках і збагачувальній фабриці уранової руди на Будугичагу, а також руднику ім. Белова і копальні Спокійній. (Інформацію подав особисто М. Лесько і живі свідки: Володимир Дзюба, с. Козаківка Долинського району, Роман Коросалис, м. Яворів, Курбаса, 15, Михайло Юринець, м. Львів, Рівненська, 6). Тепер Мирон Лесько проживає у м. Миколаєві над Дністром. Є головою районної організації „Меморіал“.

Твіржа

Розташоване обабіч автостради Львів–Перемишль за 5–6 км на схід від райцентру Мостиська і за 3 км від залізничної станції Хоросниця.

Перша письмова згадка про село датується 1572 роком. За переказами, в селі (мабуть, під горою) була невеличка оборонна фортеця-твердиня (польською мовою – Твердза), що, можливо, дала назву селу – Твіржа.

1834 р. на території села в земляних згарищах було знайдено шолом воїна Х ст.

1897 р. перед виборами тут проїздом із Судової Вишні або із Стоянець зупинявся Іван Франко і розмовляв з українською громадою.

У селі під горою стоїть мурована церква св. Михайла, збудована 1909 р.

За конкретними відомостями, в часи визвольної боротьби УПА з московськими окупантами в селі були дві повстанські криївки, обидві при центральній автотрасі Львів–Перемишль, перед і за річкою Млинівкою, що перетинає автотрасу і впадає за селом у р. Вишню.

Одна криївка була у господаря Івана Турби, а друга недалеко – в Йосипа Стельмашука.

У криївці І. Турби (з розповіді його доньки Марії Самалюк, яка після заслання проживає в Кременчуцькому районі на Полтавщині) було пристановище вищого керівництва ОУН і УПА. Можливо, надрайонового або й вищого перехідного. Перебували цілу зиму п'ятеро: високого рангу командир „Треф“, а також „Джміль“, „Крижівка“, „Сиротюк“, „Остап“. „Соловій“ і „Буревій“ були у них на зв'язку. „Треф“, симпатичний, толерантний член ОУН, тривалий час начебто керував Судововишнянською зоною. Є непевні докази, що походив із Жидачівщини і міг бути Шубравий Михайло. Дружина його „Женя“, також невідома, була зв'язковою на Крукениччині. Перебувала на нелегальному становищі і часто їздила із станичним Павлом Нагайлом із Бухович, за його словами, до малого сина Юрія, якого переховували добрі люди у с. Годині.

Десь у 1949–1950 рр. вона в групі бойовиків УПА проривалася за кордон і, напевно, загинула у прикордонній смузі Биків–Шегині. За словами зв'язкової п. Христі Косаревської із с. За-

Повстанська штабна криївка знаходилася на подвір'ї І. Турби, в сараї зліва, с. Твіржа

Світлина автора

вада і зв'язкового із с. Волі Малнівської (тепер голови спілки політв'язнів) п. Степана Мартина, „Треф“ міг бути і „Замостяк“. Це був командир якогось високого рангу, доброї вдачі, любив дисципліну, був категоричним як людина слова і діла.

„Джміль“ – командир невідомо якого, але теж високого рангу. „Крижівка“ – командир невідомого рангу. „Сиротюк“ – теж один із командирів. Прізвища невідомі. Ні в архівах КГБ, ні в партійних архівах району ці псевда ніде не фігурують. Зрештою, за прізвищами чи псевдами в цих архівах названа лише п'ята чи шоста частина згадуваних нами вояків УПА.

У господарстві Івана Турби збереглися тодішні будівлі. Тільки тепер, через 50 років, провалюється коридор-стежка до річки від криївки. У криївці І. Турби названі повстанці пробули зиму і літо 1950–1951 рр. За якимсь терміновим завданням або сексотським викликом у вересні 1951 р. вони залишили цю криївку і перейшли на околицю Судової Вишні – Загороди (Передмістя).

Йосип Стельмащук біля свого сараю,
у якому містилась повстанська криївка. 2002 р.

Світлина автора

Там через два-три дні, 16 вересня 1951 р., група була оточена великою кількістю карателів, з яких не один загинув. Смертельний бій тривав 4–5 годин. Коли догоряла стодола, повстанці з криком „Слава Україні!“ кинулися в прорив, але ворожий вогонь скосив їх. Усі документи повстанці спалили. Поранені пострілялися. Загинули: „Треф“, „Джміль“ і „Крижівка“ та Патрило, син господаря, згодом есбист. Їх, у тому числі рідного брата, видала зв'язкова Ольга, донька господаря Патрили. Боячись кари за зраду і людського осуду, Ольга виїхала на Одещину, а за нею і її родина (див. Судова Вишня).

„Сиротюк“, за неуточненими даними, загинув пізніше на Судовишлянських теренах або на Яворівщині. „Остап“ залишився в с. Твіржа.

У криївці Йосипа Стельмащука квартирував „Лютий“ – надрайоновий керівник СБ. Він перейшов сюди, правдоподібно, із Гусаківської зони після того, як у Судовій Вишні на Загородах загинули командири. З „Лютим“ прийшов невідомий повстанець

М. Турба (праворуч) з подругою. Світлина з табору

З родинного архіву Турбів

Микола (псевдо або ім'я), згодом теж, як і „Лютий“, із Закерзоння. Перезимували вони у криївці разом з „Остапом“ і, можливо, в червні-липні 1952 р. пішли в Карпати, забравши із собою „Остапа“, який ще не так давно був поранений в шию і руку, і зубний лікар із Мостиськ Степан Сокульський, член ОУН, поставив його на ноги. Про все це розповів політв'язень Йосип Стельмащук, 1932 р. н., син господаря криївки.

З розповіді Марії Турби (зв'язкової, політв'язня, тепер проживає у Кременчуцькому районі на Полтавщині) довідуємося, що вона дуже пережила, коли „Лютий“ забрав із собою „Остапа“. Вони за роки спільної підпільної праці здружилися і симпатизували одне одному. На її запитання, чому він бере із собою хворого „Остапа“, „Лютий“ відповів: „Тобі того знати не треба!“

Невдовзі „Лютий“ повернувся у Твіржу вже з групою енкаведистів, але без „Остапа“ і Миколи, віддав чекістам свої документи. Марію Турбу мучили і знущалися з неї, вимагаючи видати штабні документи попередників „Лютого“ (тих, що загинули

Семен Ванік – „Остап“ (в центрі) з братами Ільком (зліва) та Дмитром. 1936 р. (?)

З родинного архіву Ваніків

у Судовій Вишні). Нічого не сказала. Шукали безперервно чотири дні й три ночі на зміну, а її тримали без їжі і сну. Документи знайшли під порогом сараю. Забрали їх і Марію Турбу теж. Судив у Дрогобичі трибунал. Вирок – 25+5 і холодний Сибір. На слідстві у Дрогобицькій тюрмі їй показували світліну „Остапа“, одягнутого в усе чорне. Тому вона вважає, що його розстріляли ще у Дрогобичі. „Остап“ – це Семен Ванік із с. Наконечного (Яворівщина).

У сибірських таборах Марія познайомилася з політв'язнем Самалюком. Після звільнення поїхали на Полтавщину. Хворіє

різними недугами, залишилась удовою. Сльозами обливає листи до автора, тужить за рідним селом і рідною хатою, „та крила обрізала хвороба“.

Далі розповідає про це Йосип Стельмащук. 20 жовтня 1952 р. його забрали на службу в армію. На Різдво 1953 р. там заарештували і привезли до Дрогобича, де була вже вся його сім'я з повними їхніми розповідями і очним свідченням „Лютотою“. Їх усіх теж не пожаліли і присудили по 25+5 років.

А що з „Остапом“?

З листа небоги Семена Ваніка п. Розалії Гули із с. Наконечне-2 до автора 4.08.2003 р.:

„...Вуйко Семен (Ванік) народився 1925 р. в с. Наконечне-2. В їхній сім'ї було 6 синів і одна донька – то була моя мама. Вуйко Андрій загинув у 1918 р. Воював проти поляків, був стрільцем УГА. Похований в Івано-Франково. Мав 29 років.

Вуйки Юрко і Дмитро були виселені в Сибір. Мої бабуня теж були виселені у той клятий Сибір, в Тюменську область.

Вуйка Ілька вбили москалі як вояка УПА. Похований в братській могилі с. Наконечного-1.

Вуйко Петро як вояк УПА коли і де загинув і де захоронений – нічого не знаємо. Тільки пам'ятаю, що вуйко Семен розказував моїй мамі (як часом приходив), що вуйка Петра вже нема в живих. Він загинув десь через 3–4 роки після смерті Ілька. Де похований, ми не знаємо.

Вуйко Семен був наймолодший. Вступив в УПА дуже молодим. Як розказують його друзі – вони ще живуть і тут, і за кордоном, – що вуйко був дуже добрий воїн, відданий своїй справі, він любив дуже-дуже свою землю, свою Батьківщину, свою Україну. А ви вже знаєте, коли він пішов у Карпати. З Карпат він ще кілька раз був у нас. Розказував мамі, що у нього була там дівчина. Привіз мені вишиту хустину і писанки.

Через якийсь час, я не пам'ятаю коли це було, нашої мамі не дозволяли нігде виїжджати, мама ходили під розпискою. Тато були тоді в тюрмі. Маму і мене весь час питали, хто до нас приходиться, чи вдень, чи вночі. Ми жили тоді тільки одним днем.

Десь на початок 1953 р. приїхали кати з Яворова і сказали мамі, що твого брата вже нема. Він був бандера і дістав смерть через повішення. Це був останній мамин брат.

Деся у 1959 чи 1960 р. до нас приїхав чоловік. Він найшов нашу сім'ю, розказав нам, як вони були разом з моїм вуйком у тюрмі. Він пообіцяв вуйкові, якщо він вийде з тюрми, то розкаже нам, як вуйко попав у тюрму. А сталося так. Вуйко йшов не знаю з ким з якогось завдання, і вони були дуже помучені і голодні. Зайшли до якоїсь хати. (За словами зв'язкової п. Христі Косаревської-Чорнак, з с. Завади, 12.08.2003 р., це було у с. Гориславичі, а вояки УПА були: „Лютій“, „Остап“ і „Канюк“*). Попросили, щоб жінка тая нагодувала. Це була якась зрадниця. Вона насипала сонного порошку до їди, вони поїли і позасипляли. Дала знати москалям, і так вони попали в тюрму. Розказував цей чоловік, що їх там дуже били, а вуйка дуже катували. Він говорив, що вуйко був уже сотенним. Вуйко тримав себе дуже мужньо, терпів тії тортури. Подальшої долі вуйкової він не знав. Його забрали, а вуйко ще залишилися в тюрмі“.

Криївки не збереглися ні у Стельмащуків, ні у Турбів – в останніх господарство пусте...

З листа до автора колишнього референта крайового проводу п. Марії Полинської із с. Загір'я, що біля Львова: „У той самий відтинок часу в с. Твіржа було дві криївки, одна в Турби Івана, а друга в Цапа Василя (за криївку в Стельмащуків вона відомостей не мала.– **В. З.**). Марія Ковальчик була там зв'язковою (проживала по вулиці від костела до дороги на Вуйковичі). Обидві ці криївки були розконспіровані“.

За твердженням (6.02.2002 р.) сусідки колишньої господині Ковальчик п. Параскевії Попко, 1926 р. н., переселеної із с. Корівники (Польща), вона добре пам'ятає бій біля хати М. Ковальчик, бо бачила його і тих, хто впав у цьому бою.

Тоді загинув новопризначений кущовий провідник СБ „Прут“ і „Лютій“, невідомий командир (не слід плутати з „Лютим“ 1952–1953 рр.– **В. З.**) – районний референт СБ. Це було 23 січня 1947 р. Обидва повстанці перебували в хаті зв'язкової Марії Ковальчик.

У селі люди називали їх Динюки – так писався чоловік М. Ковальчик.

* „Канюк“, за розповіддю п. Христини Косаревської, мав досить помітний шрам або більмо на оці. Плечі, густо вкриті слідами ран від осколків.

Хата Марії Ковальчик-Динюк, де загинув „Прут“
і два його товариші із СБ
Світлина автора

За однією версією, група облавників випадково зайшла на подвір'я господарів і натрапила на повстанців. Почався бій. За іншою версією, як тільки смеркло, два або три повстанці питали сусідів, де живе переселенка Марія Ковальчик, бо вони теж переселенці з Закерзоння. Про це дізнався голова сільської ради Хома і повідомив гарнізон. Карателі пішли облавою на хату Ковальчиків-Динюків. Цей варіант більш вірогідний, бо Хома після цього в дуже скорому часі виїхав із села.

„Розгорнувся бій,– розказує п. Попко,– один із вояків проривався з хати через вікно на захід, другий – через вікно на схід. Обидва були поранені і добилися. Документи спалили ще в хаті. Марії Ковальчик разом з матір'ю вдалося виїхати у с. Коношки Тулиголовські біля Комарно, де вона після хвороби померла“. За словами Марії-Ганни Полинської, в Марії Ковальчик у с. Твіржа загинули три повстанці: один у вікні хати, другий біля сітки коло хати, третій на городі.

**Похорон М. Ковальчик-Динюк, зв'язкової, у с. Конюшки
Тулиголовські біля Комарно. 1952 р.**
З архіву родини Стельмащуків

За інформацією Марії Козак, 1928 р. н., зв'язкової, із с. Санники, політв'язня від 09.10.1948 р. до 04.12.1956 р., „Прут“, який загинув у Ковальчиків-Динюків у с. Твіржі начебто був родом із с. Годині. Але прізвища вона не знає. За її припущенням, у цьому господарстві Ковальчиків могло загинути не два, а таки три повстанці, в тому числі повстанець „Сірий“ або, можливо, „Голуб“.

Господар Василь Цап, у якого була криївка (за повідомленням М. Полинської), після відходу від нього упівців виїхав з родиною невідомо куди.

Родина Стельмащуків після повернення з заслання ледве зуміла відкупити і відремонтувати зруйноване господарство, а обійстя Турбів досі в тому стані, як було у 1953 році.

Лецишин Михайло, 1886 р. н., с. Твіржа, за доносом секста 1946 р. був вивезений у Сибір як такий, що допомагав повстанцям, підтримував зв'язок з ними. Помер від голоду і холоду у вагоні в м. Пенза того ж 1946 р.

Тишковичі

Село лежить на шляху Мостиська–Добромилів–Нижанковичі через Гусаків. У селі є дерев'яна церква св. Михаїла (1863 р.), капітально відремонтована 1921 р., і нова цегляна церква, побудована православною громадою у середині 90 років ХХ ст.

У першу світову війну 1914–1915 рр. під час облоги Перемишльської фортеці село Тишковичі згоріло цілком, залишилася лише церква.

Колодій Василь, син Володимира, 1926 р. н., с. Тишковичі. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Чорний“. Загинув невідомо де.

Хор „Просвіти“ с. Тишковичі до 1939 р.
З архіву М. Базукіної

Шпек Петро (крайній зліва) з друзями
З архіву Г. Гнатищак

Є версія, що він поліг у Нагірному в числі трьох на краю села, у Теофіля Ошпара, 7 травня 1951 р. (див. Нагірне).

Шпек Петро, син Івана, 1925 р. н., с. Тишковичі. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Крук“, із СБ, охоронець „Чумака“ (Кишка Миколи з Вербівки). Загинув, закатований у Дрогобицькій тюрмі 1947 р. або засуджений на 25 років, пропав безвісти. Нікого не видав.

За повідомленням Тадея Шпека, сина Володимира, із Тишкович, він (Шпек Петро) був четвертим у Нагірному (травень 1951 р.) в господарстві Ошпарів. Його забрали звідти важко пораненого до Нижанкович, а потім до Дрогобича і після страшних катувань повісили або розстріляли. Нікого не видав, хоча зрадник „Шрам“, готуючи „втечу“ за кордон і підмінивши майже всі набой в цій боївці на холості, мабуть, повідомив усі дані про тих, хто там був.

Шпек Іван, син Івана, 1923 р. н., с. Тишковичі. Брат Петра Шпека. Член ОУН. Був мобілізований на фронт 1944 р. Потрапив у німецький полон. З полону відбили. Був у Червоній Армії.

Шпек Іван (крайній зліва) з фронтовими товаришами. 1944 р. (?)
З архіву Г. Гнатищак

Демобілізували, змусили служити „ястребком“. Був заарештований за зв'язок його і родини з УПА (брат Петро був в УПА – **В. З.**). Заарештований у Медиці (тодішній райцентр), відправлений до Дрогобича, засуджений „трійкою“ до страти. Начебто помилуваний до 25 років каторги, вивезений у Красноярськ, де брав участь у тюремному заколоті і там був убитий. За іншою версією, його розстріляли ще у Дрогобичі. Родина по сьогодні не має конкретних відомостей про нього.

За інформацією сестри Івана Шпека Ганни Гнатищак (4.09.2001), брат відбував покарання в Норильську і загинув там під час повстання політичних в'язнів. Батько, мати і вона, Ганна,

1952 р. були вивезені в Сибір. На запит батьків у Москву про долю сина Івана відповіли, що він помер у Норильську.

Шпек Іван, син Андрія, 1899 р. н., с. Тишковичі. 1949 р. за синів і зв'язок з УПА вивезений у Хабаровський край, Лозівський район, с. Кругликове, разом з сім'єю (5 осіб). З ними була тоді і донька Ганна (тепер Гнатишак), якій виповнився 21 рік. Про батьків, братів, родину розповіла вона у травні 2001 р. у селі Нагірне, біля місця, де загинув її брат. Помер Шпек Іван у дорозі, повертаючись до рідного села в червні 1972 р. Похований у с. Тишковичі.

Заарештовані й ув'язнені:

Візняк Іван, син Михайла, 1921 р. н., с. Тишковичі. Член ОУН. Розважливий, сміливий і спритний. За розпорядженням провідника „Лютото“ пішов у комсомол, працював у Перемишлі на залізничній станції, одночасно був зв'язковим між краєм та відтинком „Лемко“. Після операції „Вісла“ 1947 р. оселився вдома, де зла доля звела його із зрадником „Шрамом“ (тоді начебто ще вояком УПА). Потрапив під нагляд МГБ. Викритий ними пішов у підпілля. 1948 р., оточений емгебистами, був заарештований, засуджений „трійкою“ за ст. 20–54-1а КК УРСР на 25 років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав.

Після амністії 1956 р. емгебисти за бунтівний характер хотіли його знищити. Не вдалося. У травні 1957 р. його засудили знову на 3 роки ніби за порушення паспортного режиму. Знівечений тортурями, помер 1992 р. Похований у рідному селі.

Кочеркевич Степан, син Василя, 1919 р. н. Заарештований у 1941 р. Засуджений на 10 років, перебував і загинув у місті Солікамську Пермської області.

Толуковичі

Розташоване між Буховичами–Ганьковичами і Мишлятичами, за 2 км на захід від с. Буховичі – центральної дороги Мостиська – Самбір – Дрогобич.

„Словак“, можливо, „Славек“, невідомий вояк УПА. Очевидно, мав якийсь повстанський чин. За завданням відійшов від боївки на інший терен. У цей час відбулася облава, і було поміняне гасло місцевої боївки. Підходячи до вояка, що стояв на

стійці, він сказав старе гасло. Не з'ясовуючи, стійковий вистрелив у „Словака“ і вбив його. Там він похований і є його могила. Хреста на ній поставив мешканець хутора Антін Вінярський.

За іншою версією, „Словак“ прийшов на зустріч із своїм братом-повстанцем, з яким давно не бачилися. Почувши московське „Стой, хто ідєт?“ (повстанці теж вживали цей вислів) подумав, що це облавник, і почав віддалятися. Повстанці відкрили вогонь і вбили його. Пізніше все з'ясувалося. Могили спорудили вояки УПА.

Топільниця

Належить до с. Зав'язанці. Хутір розташований на гостинці Зав'язанці–Мокряни–Рудки. Віддалений від Зав'язанець на 2 км. Єдиним релігійно-культурним об'єктом на хуторі є невелика капличка, збудована на початку заснування хутора у ХІХ ст.

Під час відступу 1941 р. більшовики розстріляли близько десятка мирних мешканців хутора.

8 лютого 1946 р. у нерівному бою з облавниками загинули „Карпо“–„Кравченко“ – провідник Рудківського повітового ОУН та два невідомі вояки УПА, можливо, охоронці провідника. За інформацією (03.07.2002 р.) мешканця хутора, лікаря Ігоря Лютка, 1960 р. н., це сталося на обійсті брата його діда, Івана Лютка. Там була добре збудована і замаскована криївка, у якій часто перебували упівці. Увечері, коли ця група прийшла до

Невідома група вояків УПА на відпочинку

Архів КГБ

криївки, падав дрібний сніг, і облавники прийшли на подвір'я за свіжими слідами. Почався жорстокий бій. Повстанці мали багато набоїв, бо начебто, збирались йти в Карпати. Під час бою згоріла хата, стайня, стодола. У бою впав командир „Карпо“, у саду, трохи далі, – один із вояків, а за хутором упав третій молодий вояк, якому було дано наказ вийти з оточення.

У партійних архівних документах Рудківського району є запис тільки про командира боївки, який наводив страх на більшовиків.

За словами сестер Єви Гірняк та Розалії Вербаускене (з дому Гірняк) із с. Вовчищовичі, які були вивезені у Сибір, на хут. Топільниця в 1947 або 1948 р. у червневу чи липневу пору відбувся жорстокий бій облавників з повстанцями. Група повстанців вирвалася з оточення, залишивши 34 убитих і багатьох поранених енкаведистів. Це було на господарстві вдови Чайківської, чоловік якої загинув на фронті.

Очевидно, обидві криївки будувалися об'єднано, зі стратегічною метою, бо хата господаря Чайківського була по сусідству з обійстям Лютка.

Хідновичі

У селі, у приміщенні будинку священика (тепер тут школа), є музей Модеста Менцинського, світової слави співака, який народився 1875 р. у сусідніх Новосілках (помер у Стокгольмі 1935 р.). На старому цвинтарі напроти церкви спочивають його батьки – Олімпія й Омелян Менцинські.

1999 р. посвячена збудована за о. Дмитра Дороша церква святих Петра і Павла на місці церкви, зруйнованої 1914 р. москалями в австро-російській війні. (Від 1914 до 1999 р. використовувалася тимчасова дерев'яна церква).

Гольцьо Микола, син Михайла, 1911 р. н., с. Хідновичі. Псевдо „Вій“, учасник куца „Веселого“, „Залізняка“. Загинув у с. Хідновичі 03.04.1949 р.

„Малий“ – невідомий вояк УПА, високий на зріст, син священика із Болянович або із Закерзоння. Правдоподібно, мав високий чин СБ. Діяв на теренах Гусаків–Боляновичі–Хідновичі–Золотковичі. Загинув у с. Хідновичі в селянина Кочерги 1947 р.

За розповіддю Йосипа Кундиса із Болянович, який був засу-

Невідомі вояки УПА на перепочинку

Архів КГБ

джений на 10 років, „Малий“ діяв після 1945 року і начебто потім загинув біля Крукенич чи с. Рогізна.

„Соловей“ – функції невідомі. Загинув 20.01.1948 р. у с. Хідновичі. (Архів КГБ).

„Орлик“, **„Соловей“** і **„Сергій“** – невідомі вояки УПА (згодом, теж члени ОУН) вбили біля Гусаківсько-Радохінського моста оперуповноваженого Губанова і відступили до Хіднович. За інформацією від П. Маселка, 10.03.2001 р., там була облава, і в жорстокому бою загинули „Орлик“ і „Соловей“, а „Сергієві“ (він же Василь Калита із Шегині) вдалося відійти. Це було 20 січня 1948 р. Тоді загинули два чекісти.

За іншим твердженням, Василь Калита був убитий із Степаном Кабаном із Великих Новосілок („Канюк“, „Каня“ або „Конюх“) у с. Радохінці, на хут. Дуброва, скоріш за все восени 1947 р.

За розповіддю Ольги Носалик із Плешевич (псевдо „Оксана“, зв'язкова, політв'язень, тепер живе у Золочеві), вона бачила „Орлика“ ще перед своїм арештом у 1951 р. Потім його слід пропав. Загинув десь тут на прикордонних теренах.

Є версія, що невідомі вояки УПА „Орел“ (або „Орлик“) і „Соловій“ („Соловей“) загинули у с. Хідновичі 1947 р. під час облави у селянина Кочерги.

Ще одну версію – див. „Розповіді хідновичан“.

Кочерга Петро, син Михайла, 1926 р. н., с. Хідновичі. Псевдо „Лис“. З охорони райпроводу ОУН. Загинув у с. Хідновичі 03.04.1949 р.

Кочеркевич Володимир (зліва) – вояк І Дивізії УНА
З родинного архіву

Кочеркевич Володимир, син Василя, 1923 р. н., с. Хідновичі. 1943 р. добровольцем пішов у дивізію Української Національної Армії. Служив у Франції, Німеччині. Брав участь в битві під Бродами. Наприкінці липня – на початку серпня 1944 р. при переїзді через Перемишль, побував вдома, сказав, що їдуть на карпатський фронт. Більше відомостей не було. В газеті „За вільну Україну“ № 188 від 30–31.03.2001 р. на світлині, знайдений в архівах УПА, родина Кочеркевичів упізнала Володимира. Він стоїть третій зліва у другому ряді.

Ув'язнені:

Тарас Петро, син Антона, 19 грудня 1920 р. н., с. Хідновичі. Член ОУН. Помер 23 грудня 1990 р. у с. Солом'янці. Похований на цвинтарі у с. Заріччя.

Був у дивізії „Галичина“. Схопили пораненого під Бродами. Засудили на 25 років. 13 відсидів у Воркуті. Ще 13 працював під землею у шахтах. Був важко контужений у голову і сильно поранений у ногу. Чудом вижив завдяки піклуванню дружини Ольги Гудзій-Тарас, зв'язкової УПА з Новосілок Великих, яка розділила з ним злу долю тяжкої каторги.

Домарецький Михайло, син Івана, 1894 р. н., с. Хідновичі. Вивезений 1947 р. за зв'язок з УПА разом з родиною. Помер на каторжних роботах 1949 р. Похований у Кемеровській області, м. Прокоп'євськ.

Отець Прокурат Михайло, син Івана, 1880 р. н., с. Дидятичі. Священик села Никловичі, а потім Хідновичі. Заарештований із Хіднович за зв'язок з УПА і націоналістичні міркування. Засуджений „трійкою“ на 10 років, які відбув. Помер, повернувшись з каторги, у Самборі 1963 р.

РОЗПОВІДІ ХІДНОВИЧАН

Три вояки УПА були в криївці в с. Гусакові до Йорданських свят. Потім перейшли в с. Хідновичі до селянина Кочерги. Хтось побачив і зателефонував. Приїхали два авта енкаведистів, хату господаря підпалили, двох повстанців було вбито, а третій зумів відійти в ліс. Там були „Орел“, „Соловій“, „Нестор“ (за іншими даними – „Сергій“), який врятувався. Він був поранений і лікувався в підпільному лазареті. Це було 20.01.1948 р. А яка ж доля господаря Кочерги? Петро Кочерга після цього випадку почав переховуватися, боявся потрапити в руки емгебистів.

Односелець Микола Гольцьо працював оператором на газо-промислі. Під час його чергування до нього прийшли енкаведисти, переодягнені в форму вояків УПА. Сказали, що він їм мало помагає, що він проти УПА. Цей, своєю чергою розповів, що він уже їм дав і став перераховувати. Тоді представник опергрупи показав своє посвідчення, хто він є. Після цього Гольцьо також втік і став переховуватись разом із Петром Кочергою. Через півтора року, тобто 3 квітня 1949 р., їх обох було викрито і на очах у матері П. Кочерги вбито. Микола Гульцьо (прізвище писали Гольцьо і Гульцьо – авт.) ще трохи пробіг і заплутався на

колючому дроті; там його добили кулями і прикладами. Трупні їхні, за розповідями, завезли в тодішній райцентр Нижанковичі. Нехай їм рідна земля буде пером!*

Хлиплі

Розташоване на трасі Крукеничі–Хлиплі–Зав'язанці–Мокряни, де з'єднується зі старими торговими і військовими шляхами Перемишль–Мостиська–Глиняни і Яворів–Судова Вишня–Дрогобич. У селі збереглися контури чотирьох рівновеликих сторін штучного, висотою до 5-6 м, насипу замкового валу XV–XVI ст. площею прибіл. 60х60 м, з греблею біля озера, що розкинулось із південно-східної частини колишньої фортеці. На фортечному подвір'ї на початку 50-их років XX ст. побудована одноповерхова будівля школи, з в'їздом попри озеро, через греблю. Є в селі цегляна церква св. о. Миколая (1901 р.), яка має старовинне Євангеліє із XVI ст. в досить доброму стані.

За селом, із північно-східної сторони, що в напрямку до с. Зав'язанці, зліва, у низовинному місці, був колись монастир, зруйнований ще татарами, очевидно, 1524 р. Залишилася тільки назва місця – „Монастирське“, звідки, за переказами, й було взято до церкви Євангеліє. Варто би на місці колишнього монастиря побудувати хоча б каплицю.

Напроти школи, у штучному фортечному яру, при центральній дорозі, на початку 90-их років відновлено пам'ятник, збудований 1848 р. на відзначення скасування панщини в Галичині і зруйнований московським режимом.

Іванська Катерина, донька Михайла, 1923 р. н. (згідно з архівами КГБ – 1917 р. н.), с. Хлиплі. Учасниця визвольної боротьби, зв'язкова. В 1949 р. хтось доповів, що вона була в Раденицьких Халупках. Її зненацька зловили, вивели по селах, змушували стукати до хат, аби люди відчиняли, а тоді самі емгестисти заходили, „шукали“ бандерівців. Потім забрали її в Острожець, де убив її Давид Романишин, колишній підпільник, родом із с. Хлиплі, який зрадив своїх і ходив по облавах разом з москалями. Згідно з арх. КГБ, Іванська вбита в с. Острожець 4.11.1947 р.

* За матеріалами Хідновицької сільської Ради (березень–квітень 1998 р.).

Служба безпеки викрила Д. Романишина як зрадника, заарештувала, присудила до розстрілу за зраду, але перед виконанням вироку йому вдалося розв'язатися з пут (подейкують, що хтось йому допоміг), і він утік прямо у Крукеничі, до НКВД. Від того часу відкрито ходив з опергрупою і видавав криївки і людей, у котрих квартирували повстанці. Будучи разом з енкаведиською групою, коли привели Іванську Катерину в Острожець і боячись, аби вона не сказала про нього те, що знала, він убив її, а москалям сказав, що вона була вбита при спробі втечі.

Залишилася сиротою її одинока донька Марійка.

Іванський Олекса, син Михайла, 1912 р. н., с. Хлиплі, чоловік Іванської Катерини. Був в УПА. Вбитий обласною групою НКВД у Хлиплях 1949 р. Там і похований.

Мельничак Михайло, син Івана, 1900 р. н., с. Хлиплі. Учасник визвольної боротьби. Загинув від рук банди НКВД. Убив його Давид Романишин у рідному селі 1945 р. Похований там же. Забрала його дружина Ксеня. Були бездітні.

Мельничак Тимотей, син Степана, 1912 р. н., с. Хлиплі. Учасник визвольної боротьби, зв'язковий, член ОУН. Убитий під час облави НКВД у Хлиплях 1949 р. Загинув разом з Іванським у stodолі селянина по-сільському Кінцеровича чи Кіндзеравого.

Панчишин Назар, син Михайла, 1912 р. н., с. Хлиплі. Очевидно, член ОУН. Перебував під час утечі більшовиків у червні 1941 р. у с. Зав'язанці. Був схоплений загоном контррозвідки НКВД, там же вбитий. Похований у рідному селі.

Прибулович Микола, син Григорія, 1900 р. н., с. Хлиплі. Вояк УПА або співучасник. Очевидно, бував на спецзв'язку. Вбитий у лісі на Гуку 21 листопада 1944 р. спецгрупою НКВД, що прибула із Крукенич.

Тоді ж схопили з хати Михайла Гадача: били, тортували і дали 15 років.

Сарахман Ярослав, син Петра, 1923 р. н., с. Раденичі. Член ОУН і вояк УПА, можливо, мав якийсь чин в СБ. Псевдо „Кармелюк“. Загинув у жорстокому бою з обласниками, вбивши і поранивши декількох карателів у березні 1945 р. Тоді були масові, щоденні одночасні облави на теренах Острожець–Хлиплі–Вишенька–Підліски–Чижевичі–Раденичі. Щоб не здатися обласникам у криївці, вбив себе і свого побратима по боротьбі, досі нам невідомого. Не знаємо конкретно, де похований.

Андрій Шот – „Крук“
З родинного архіву Л. Шот

**Могила вояків УПА,
с. Хлиплі**
Світлина автора

Сюттик Федір, із Болянович. Член ОУН і вояк УПА. Був убитий під час облави у Хлиплях, у хаті селянина Мельничука 1945 або 1946 р.

Шот Андрій, син Пантелеймона, 1918 р. н., с. Черневе. Псевдо „Крук“. Член ОУН до 1942 р., районний СБ. Загинув героїчно під час відкритого бою з облавниками в с. Хлиплі і там похований 1945 р.

За словами підрайонової і зв'язкової із с. Острожець (тепер проживає у м. Червонограді) п. Ярослави Назар, на цвинтарі с. Хлиплі разом із Шотом Андрієм („Крук“) поховані вояки УПА, що загинули 1944–1945 рр.:

Бабій Роман із с. Острожець, **Сарахман Михайло** із с. Радевичі,

Яремко Михайло із с. Хлиплі. За матеріалами партархіву Крукеницького району: **Шот Андрій Панькович**–„Крук“, „Неофіт“, 1915 р. н., с. Черневе, станом на 16.05.1945 р.– провідник 2-го районного проводу, який охоплював північну частину Крукениччини. Доля не з'ясована.

Шумило Мокій, 1920 р. н., с. Хлиплі, псевдо „Терневий“, з куща „Залізного“. Загинув 04.06. 1949 р. у с. Воцанці Рудківського району.

Ув'язнені:
Коваль Ганна, донька Петра, 1883 р. н., с. Хлиплі. Заарешто-

вана близько 1950 р. Замучена в Замарстинівській тюрмі 6 листопада 1950 р., похована в могилі під кодовою назвою Г–40. Перепоховання 142 жертв сталінського режиму із Замарстинівської тюрми, в т. ч. Коваль Ганни, відбувалося 24 жовтня 1999 р. з багатолюдним траурним перенесенням останків через увес Львів на Марсове поле, що на Личаківському цвинтарі. У цьому перепохованні брали участь члени Мостиського районного „Меморіалу“ ім. В. Стуса.

Хоросниця

За 1,5–2 км від центра села, на горбочку, стоїть невеличка церковця св. Покрови Діви Марії (1903 р.). Поблизу села проходить залізниця Львів–Перемишль. Село через окремі лісові масиви, луки, галявини і маленькі озерця-мочари межує із с. Оселя (Селиська) Яворівського району. У Хоросниці від 1924 р. діяло відновлене після війни Товариство „Просвіта“. Не мало свого приміщення.

Генерал УГА Микола Маринович, який жив неподалік на хуторі, очолював Товариство і за власні гроші збудував приміщення у 1933 р.

**Невідомий вояк або командир
УПА „Луговий“**
Архів КГБ

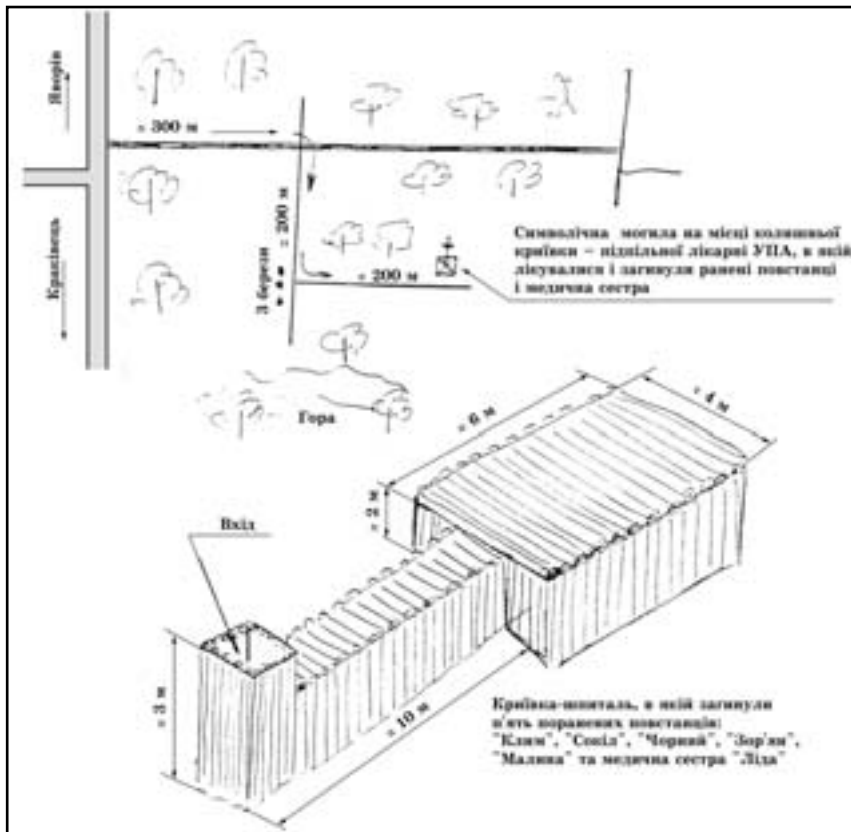
Богач Михайло, 1914 (1915) р. н., с. Хоросниця. Служив в українській поліції м. Комарно (Городоцький район) і десь загинув як вояк УПА. Можливо, був у СБ.

19 серпня 1944 р., в день Преображення Господнього (Спаса), в лісі с. Заріччя зібралася група молодих хлопців, які не хотіли йти в Червону Армію. Раптово оточені численним загоном чекістів, всі вони були розстріляні.

Тут були вбиті і два хоросничани:

Веселівський Антон, син Якова, 1919 (1918) р. н., с. Хоросниця.

Кобилецький Яків, син Володимира, прибіл. 1920 р. н., с. Хоросниця.

Криївка-шпиталь УПА, в якій загинуло п'ять повстанців: „Клим“, „Сокил“, „Чорний“, „Зорян“, „Малина“ та медична сестра „Ліда“
Креслив В. Саламаха

Вус Стах, син Йосипа, 1929 р. н., с. Хоросниця. Вояк УПА, псевдо „Граб“. Пропав на теренах Мостищини чи Судовишлянщини. До 1952 р. він ще був живий.

Кузьм'як Василь, син Костянтина і Пелагії, 1925 р. н., с. Хоросниця. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Тихий“. Згодом, загинув у Королинському лісі. Працював на залізниці, був добрим шевцем, шив чоботи повстанцям-побратимам. Будучи у Бучалах біля Комарна, 1945 р. пішов в УПА. Боячись, аби не вивезли батьків, був вдома лише один раз. (Інформація від сестри Ольги Котиліак із Судової Вишні).

**На місці криївки-шпиталю в лісі біля с. Наконечне.
 2.09.1999 р.**

Зліва направо: В. Саламаха (Львів); В. Бойко (завідділу Львівського історичного музею), У. Худа (Львів), Є. Паранкевич (будівничий криївки-шпиталю), І. Головацький (професор, історик)
Світлина В. Саламахи

Луньо Федір, 1921 р. н., із Наконечного-2 (Яворівщина). За іншими даними, це Дутко Ілько, 1914 р., із Іваників. Псевдо „Філько“, „Цяпка“. Командир боївки СБ. Убитий на околиці с. Хоросниця 1945 р., перед Різдвом Христовим. Загинув, прикриваючи кулеметом повстанців, що переходили через залізничну колію. Завезений і похований у с. Іваники (Яворівщина). Там є могила.

Малець Антін (Галянів), 1922 р. н., с. Хоросниця. Член ОУН, вояк УПА. Загинув у Наконечному (Яворівщина), де приблизно 23 травня 1947 р. був великий бій. У криївці було, згодом, 7 повстанців. Їхні тіла забрано до Яворова. (Інформація від Д. Гриник і М. Шурмакевич). Це була шпитальна криївка. За розповідями Євгена Паранкевича (тепер мешканця Краковця), він будував цю криївку-шпиталь. Видав її вояк УПА „Фокс“

із Наконечного-2. То Малець був там як охоронець, а чи як хворий – невідомо. Загинуло 6 осіб, серед них і медична сестра „Ліда“.

Невідомі вояки УПА, можливо, члени ОУН, загинули в с. Хоросниці 1947 р. Тіла карателі забрали до Яворова. Це „Голуб“ (здається, Василь Гуль із Наконечного, Яворівщина), „Вихор“ – начебто на ім'я Микола та „Жовтовол“ або якоесь подібно, обидва теж ніби із с. Наконечного.

„Кароль“ або подібно, невідомий вояк УПА, німець, енергійний, бойовий повстанець. Брав активну участь у боях. Загинув під час облоги. Похований на місцевому цвинтарі восени 1944 р. Могила збереглася.

Невідомий вояк УПА, німець, разом із загоном брав активну участь у боротьбі з енкаведистами. Загинув восени 1944 р. Похований у полі. Могили нема.

Савка Михайло, син Івана, 1922 р. н., с. Хоросниця. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Муха“. Убитий під час облоги на хут. Завадів біля Хоросниці 1947 р. Тіло забрали до Судової Вишні.

Смук Василь, син Якова і Катерини, 1923 р. н. (за документами райкому партії – 1901 р. н.), с. Хоросниця. Член ОУН, вояк УПА, псевдо, згодом, „Черемха“. Вбитий у с. Дидятичі. Там у липні-серпні (рік невідомий, можливо, 3.08.1945, арх. КГБ) проходив жорстокий бій. (Інформація від старших людей (8 осіб) біля церкви с. Хоросниця 12.07.1999 р.). Сім'я Василя була вивезена в Сибір. Батько і мати там загинули. Сестра повернулася. Із розповіді Григорія Прокурата 22.12.2002 р., вчителя із с. Дидятичі, „Черемха“ загинув перед або після Зелених свят 1945 р. під лісом коло с. Голодівка (тепер Загір'я), недалеко від обійстя Івана Прокурата. Два дні карателі стежили, хто прийде його забирати. Дали знати у Хоросницю до його матері. Вона із маленьким сином Антоном вночі затигнула його на простирадлі і поховала в урочищі Старі Горби, а потім (теж уночі) вбитого відкопали, перенесли на цвинтар с. Дидятичі і поховали біля Січових Стрільців.

Струмінський Іван, 1912 або 1914 р. н., с. Бунів (Яворівського району). Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Сірко“. Був у старшинському чині, можливо, повітовим або районним провідником на Судово-Вишнійщині і Яворівщині. Загинув 1946 або 1947 р. в червні або під час жнив, у вівторок. Поліг на краю лісу поблизу Хоросниці з боку Оселі (Селиськ). Тяжко поранений, дострелився. Тіло забрали до Судової Вишні. На цвинтарі с. Хо-

Йосип Шевчик (зліва) з зятем Ігорем на могилі батька Івана, с. Селиська. 2002 р.

З родинного архіву Шевчиків

росниця йому насипано й споруджено могилу, в якій похована його кров, зібрана на місці загибелі.

Шевчик Іван, син Лук'яна, 1907 р. н., с. Мужилівичі (Яворівщина). Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Тур“. 1941–1943 р. був у своєму селі війтом. Станичний села. Мав якийсь командний чин як член ОУН і СБ.

Восени 1944 р. смертельно поранений у відкритому бою з облавниками у с. Хоросниця. Його завезли до сусіднього села Оселя (Яворівського району), де він помер. Там був похований на місцевому цвинтарі. 1991 р. дружина і син Йосип поставили йому пам'ятник. 1992 р. цей пам'ятник було посвячено за великого здвигу яворівчан і мостичан. Із Судової Вишні туди виїжджали два рої „Січових Стрільців“, були „Січовики“ із Яворівщини. З Мостиськ були члени Руху і „Меморіалу“. Була відправлена

заупокійна панахида. У цьому заході взяв участь син Йосип Шевчик – голова Руху Мостиського району.

За свідченням Степанії Винарчик із с. Хоросниці, під час бою з облавниками кулі з ворожого кулемета пробили Шевчикові диск автомата. У нього стріляли, а він не міг відстрілюватися від напасників і був смертельно поранений. Зумів покінчити із собою. Вояки УПА завезли його тіло в с. Оселя (Яворівщина) і там поховали. Більшовики тоді втратили 6–8 карателів, яких забрали з собою (дещо більше див. „У сильної волею і духом“).

„Бриль“, невідомий командир боївки УПА. Станом на 20.09.1945 р. – сотенний (29 вояків). Діяв у районі с. Хоросниця. Доля нез’ясована. (За даними партархіву).

Циків

Розташоване за 4,5 км від шосейної дороги Мостиська–Добромил, при повороті до с. Поповичі. В селі є дерев’яна церква св. Михаїла, побудована в 1928 році та пам’ятник Свободи, споруджений на відзначення 50-річчя скасування панщини в Галичині 1848 року. За переказами і записами, в селі у XV–XVI століттях ще був монастир, що належав до Перемишльської єпархії.

Тимочко Володимир, син Михайла, 1924 р. н., с. Циків. Вояк УПА. Поліг під час переходу советсько-польського кордону 1945 р. Де похований, невідомо.

Тимочко Михайло, син Михайла, 1919 р. н., с. Циків. Вояк УПА. Загинув при спробі перейти советсько-польський кордон 1945 р. Де похований, невідомо. Брати пробивалися з боєм. Скільки полягло тоді ворогів, ніхто не знає.

Черневе

Старе українське село, з прегарними фольклорно-етнографічними звичаями. Розташоване на шляху Самбір–Мостиська–Яворів–Рава-Руська–Белз, зліва від річки Вишня, яка на території Польщі вливається в р. Сян.

Перша письмова згадка про село датується десь XIII ст. У центрі села є мурована церква Вознесіння Чесного Хреста (1886 або 1880 р.). 1849 р. на згадку про скасування панщини

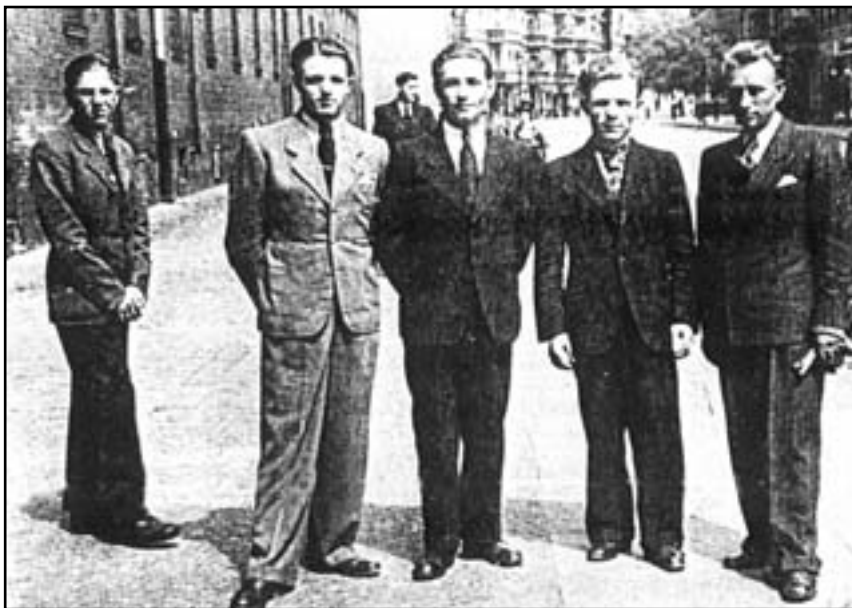

Церква в с. Черневе
Світлина автора

в селі було поставлено пам’ятний знак, т. зв. „синій хрест“. На цвинтарі є могила українського січового стрільця, а також поховання приблизно восьми невідомих вояків УГА.

За легендою, у сиву давнину в цих місцях були два монастирі. Від чернечого духовенства збереглася назва Черневе. В минулому це було дуже високоосвічене, патріотичне і культурне село. Ще в 1914 р. чернівчани назвали свою школу ім’ям Тараса Шевченка, виготовивши напис із 25-сантиметрових бляшаних букв. Цей напис через війни пролежав на горіщі школи і зберігся. 1988 р. з допомогою інженера райвідділу освіти В. Зілінського було з труднощами добуто ухвали від районної аж до київської влади, і через два роки „ходіння по муках“ вийшла постанова Ради Міністрів Української РСР, на основі якої домоглися наказу Міністерства освіти № 28 від 6.02.1990 р. про надання Чернівській школі імені Тараса Шевченка. Тоді ж у школі було створено і музей Тараса Шевченка.

Копія наказу Міністерства освіти зберігається у школі. Оригінал – у районному „Меморіалі“.

А. Шот – „Крук“ з друзями (третій справа)
З родинного архіву

Антонишин Андрій, син Андрія, 20 жовтня 1924 р. н., с. Соколя. Вчився в гімназіях Перемишля і Львова. Член ОУН від 1942 р., псевдо „Юнак“. Був на підпільній роботі, співпрацював із загонами УПА. Який мав чин – невідомо. Ганна Телятинська-Байляк, родом із с. Бухович (тепер живе у США), у своїй книжці „Во ім'я твоє“ зазначає, що Антонишин Андрій приймав її в ОУН, коли вона 1943 р. працювала у їхньому селі як завідувачка дитячого садка. Їхня патріотична дружба перейшла в інтимну, і вона дуже пережила, коли дізналася, що фашисти розстріляли його у Львові. А було це ось як.

За завданням проводу ОУН Антонишин разом із Андрієм Шотом із Черневого (пізніше – командир СБ „Крук“, загинув у с. Хлиплі на Крукениччині) та з Михайлом Шуп'яним із Твіржі (громадсько-політичним діячем Мостищини) восени 1943 р. були послані до м. Броди. По дорозі міняли фірманів і з метою конспірації при візнику говорили по-польськи. В Городку візник, очевидно, зі злості на поляків повідомив поліцію, а ці – гестапо, і їх арештували. Завезли до Львова в тюрму на

Лонського. Андрієві Шоту вдалося по дорозі вислизнути від гестапівців. Після допитів у Львові Михайло Шуп'яний теж зумів вирватися на волю. Андрія Антонишина німці розстріляли.

Батька Андрія Антонишина засудили 1940 р. як націоналіста і куркуля. Повернувся в час війни з німцями. 1945 р. засудили ще раз на 8 років. Повернувся, знівечений тюрмою. Помер у Черневому. (Інформація від сестри Андрія Антонишина Марії, листопад 1999 р.).

Антоняк Андрій, син Івана, 1910 р. н., с. Черневе. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Грізний“. До війни був членом „Просвіти“, провадив просвітницьку роботу, завідував бібліотекою. У 1947 р. на Великдень, хворий на дизентерію, пробирався до своєї хати. Потрапив в об

Символічна могила в пам'ять жертв більшовицьких репресій в с. Черневе. 1942 р.
На світлині: М. Ходек (вгорі зліва) та О. Букартик (внизу справа) – районіві провідниці ОУН, закатовані АК в Мостиськах в 1944 р.
З родинного архіву Букартиків

лаву на подвір'ї Марії Федевич, доньки Дмитра. Був убитий біля потоку, перевезений до школи для розпізнавання. Похований у рідному селі.

Михайлуно Петро, син Івана, 1916 р. н., с. Черневе. Член ОУН ще до 1942 р., вояк УПА. Був поранений, перебував на пості і лікуванні в с. Боляновичі. Мав якийсь командирський чин, очевидно, по лінії СБ. Загинув під час облави НКВД 1948 р. Похований в Боляновичах. За даними партархіву району, станом на 2 вересня 1944 р. – командир неустійненої боївки; на травень 1945 р. – підрайоновий провідник ОУН.

Саїк Іван, син Івана, 1931 р. н., с. Черневе. Стрелець УПА. Псевдо начебто „Розум“. Загинув під час облави МГБ на хут. Петики біля Малнівської Волі. Згорів у stodолі П. Мартина у травні 1951 р. Похований на хут. Петики.

Федевич Володимир, с. Черневе. Член ОУН. 1938–1939 рр. брав участь у визвольній війні Закарпатської України проти угорців. Після поразки виїхав на Волинь, де був у загоні Тараса Бульби-Боровця. Воював з німцями, більшовиками і польською партизанкою. Пораненим був схоплений гестапо, загинув у якомусь концтаборі.

Федевич Михайло, син Михайла, 1926 р. н., с. Черневе. Вояк УПА. Був поранений у сутичці з карателями під час облави на подвір'ї Христини Федини 7 липня 1947 р. Коли закінчилися набої, в безвиході добився. Був забраний до Мостиськ. Тіло його родина викрала, завезла у своє село і поховала.

Ув'язнені і розстріляні:

Васюта Михайло, син Василя, 1918 р. н., с. Черневе, по-сільському Паньків. Член ОУН. Закінчив духовну або вчительську семінарію у Перемишлі. Працював учителем у с. Старява. 1940 р. НКВД заарештувало його і завезло до тюрми в Перемишлі. 1941 р. був перевезений і знищений у соляних шахтах Соляноватки коло Добромиля. Там серед 3600 сталінських жертв лежать і його останки.

Саїк Степан, син Михайла, 1922 р. н., с. Черневе. Розстріляний за націоналістичні переконання. Засуджений військовим трибуналом під час війни на сандомирському плацдармі 1945 р. Похований на місці розстрілу. Де саме – родині невідомо.

Федевич Катерина, донька Івана, 1907 р. н., с. Черневе. Засуджена „трійкою“ за ст. 54–10-І на 10 років. Розстріляна в Замарстинівській тюрмі 29.09.1949 р. Була похована у могилі Б–41.

Під час перепоховання жертв із Замарстинівської тюрми на Личаківський цвинтар 24 жовтня 1999 р., коли похоронний кортеж проходив вулицями Львова, диктор на все місто перелічував імена 142 загиблих, серед яких прозвучало і її прізвище та ім'я, а також прізвище та ім'я **Катерини Коваль** із с. Хлиплі та **Івана Піха** із с. Гостинцеве, які також там загинули.

У той день (24 жовтня 1999 р.) голова Мостиського районного „Меморіалу“ ім. Василя Стуса В. Зілінський організував поїздку групи мостичан до Львова. Туди поїхали церковно-сільський хор із с. Соколя (керівник п. О. Мелешко), церковно-сільський хор „Воля“ із Арламівської Волі (керівник п. Я. Шуп'яна).

По дорозі в автобусі визріла і напросилася на виконання сум-

на і тривожна пісня про закатованих у Замарстинівській тюрмі, на перепоховання яких їхали.

Автором слів і мелодії стали майже всі члени хорового колективу „Воля“, особливо його диригент п. Я. Шуп'яна. Після створення експромтом пісні, була тут же в автобусі проведена репетиція, а через дві години пісня була виконана біля тюрми Замарстинів та коло місця захоронення перенесених у той день жертв на Марсове поле (Личаківський цвинтар).

1. А в тюрмі Замарстинів (2 р.)
Наших людей там зганяють,
Б'ють, катують, убивають
Москалі...

2. А старенькая мати (2 р.)
Все послілки посилає,
Сина із тюрми чекає
У селі.

3. Не ридай за мною, мати, (2 р.)
Не ридай за своїм сином,
За Вкраїну він загинув
У тюрмі.

4. Ой, ви тюрми більшовицькі (2 р.),
В ваших стінах за свободу
Українського народу
Полягло.

Когут Юрій, учитель із Черневого. Завідувач школи в с. Новосілки. Мабуть, був членом ОУН. Замордований відступаючими більшовиками 1941 р.

Отець **Федевич Ілля**, 1897 р. н., с. Черневе, висвячений 1925 р. Старшина УГА, громадський патріот і діяч. Замордований польською бандою в с. Канчуги біля с. Кречовичі Переворського повіту (Польща). У хрестопоклінну неділю 1943 р. їхав на богослужіння до дочірньої церкви у с. Канчуги. Його візника поляки теж убили. Згідно з книгою Михайла Козака „Пом'яни, Господи, душі слуг твоїх“, о. Ілля Федевич був замордований по дорозі з с. Кречовичі до с. Канчуги, коли їхав відслужити недільну службу Божу в березні 1944 р.

Федевич Михайло, син Терентія, 1896 р. н., с. Черневе. Замучений карателями МГБ на подвір'ї Королика Івана, сина

Юрія, в листопаді 1947 р. Тіло забрали, де похований – невідомо.

Павлин (можливо **Павлишин**), с. Черневе, вояк УПА. Загинув у с. Черневе 30.01.1947 р. (Партархів району).

Саїк Володимир, приблизно 1924 р. н., с. Черневе, вояк УПА. Загинув у с. Старява 7.07.1947 р. або 1948 р. (Партархів району).

Павлишин, с. Черневе. Псевдо „Петро“. Станом на 19.09.1947 р. – у складі неустійненої боївки „Гарбуза“. Доля не з'ясована. (Партархів району).

Федак (можливо **Федевич**) **Михайло**, функції невідомі. Загинув 6.07.1947 р. у с. Черневе. (Партархів району).

Федевич Михайло, син Михайла, псевдо „Воля“, кущовий із загону „Гарбуза“. Загинув 1.09.1947 р. в с. Черневе. (Партархів району).

Чижевичі

Село віддалене на 200 м від шосейно-польової дороги Мостиська–Раденичі–Підліски–Зав'язанці. В селі край лісу, на горбочку, 1874 р. побудовано дерев'яну церкву Різдва Пречистої Діви Марії. Навколо неї цвинтар.

Густий листяний ліс між селами Чижевичі і Підліски, шириною майже 2 км, давав змогу маневрувати в ньому воякам УПА і переховуватися як поодинокі, так і групами.

Виславський Казимир, син Івана, 1928 р. н., с. Чижевичі. Вояк УПА, член кущової групи „Шелест“. Загинув невідомо де 1949 р.

Свида Степанія, 1920 р. н., с. Чижевичі. Зв'язкова ОУН і УПА. Заарештована і засуджена на каторжні роботи. Померла на заслання у Воркуті 1965 або 1967 р.

Петлюх Параскевія, донька Івана, 1923 р. н., с. Острожець, заміжня у с. Чижевичі. Заслана 1947 р. за зв'язок з УПА разом з чоловіком і чотирма дітьми в Омську область за те, що на їхньому полі знайшли інтендантську криївку. В Сибірі перемерзла і померла 1948 р. Там і похована.

Шегні

Розташоване на трасі Львів–Перемишль. Віддалене від райцентру на 15 км, від Перемишля – на 13 км. Прикордонне село.

Невідомий командир УПА або СБ з охоронцями
Архів КГБ

Перша письмова згадка про нього датується 1402 р. Є легенда, що село назване в честь якогось високого татарського або турецького воєначальника, який загинув тут у сутичці з оборонцями Перемишльського краю у XV–XVI ст. Біля села є висока гора, де за переказами, похований той турецький чи татарський вельможа.

У 1996 р. на місці старенької дерев'яної церкви Преображення Господнього побудована мурована церква Пресвятої Богородиці. Неподалік церкви, в селі, стоїть пам'ятник, установлений на честь знесення кріпацтва в Галичині 1848 р.

Бех Нестор, син Василя, може, Михайла, 1925 р. н. (може, 1922–1924 р. н.), с. Шегині. Член ОУН, вояк УПА. Вихованець довоєнної „Просвіти“. Дуже відважний і бойовий повстанець. Був у боївці. Загинув у бою під Городком з боку шуварів. У безвиході підірвався гранатою. Там був Андрій Повх-„Карат“, у якого Нестор був охоронцем. Загинув там і Степан Гавірко, другий охоронець „Карата“. Сталося це 13 квітня, приблизно 1947 р. Де похований Нестор Бех – невідомо.

Гавірко Степан, син Михайла, 1927 (або 1926) р. н., с. Шегині, селянський син і виховник „Просвіти“. Член ОУН, вояк УПА. У боївці був мало часу. В армію, як і Нестор Бех, не пішов. В жорстокому бою у м. Городку, з боку озера, в шуварах загинув, підірвався гранатою. Де похований, невідомо.

Повх Андрій, 1912 р. н., с. Шегині. Член ОУН, вояк УПА, псевдо „Карат“. Вчився у Перемишлі або у Львові. Мав, здається, ступінь магістра. У бою з москалями під Городком, утративши крайн-охоронців, зумів урятуватись у шуварах. Восени 1947 р. за фальшивими документами перебрався за кордон. Там проводив інтенсивну роботу з національного і патріотичного виховання. Після важкої хвороби помер у Чикаго 1989 р.

Про цих повстанців, членів ОУН, розповіла їхня односельчанка Марія Гавірко (за чоловіком Букса), 1919 р. н., тепер мешкає у Львові. Вона підтверджує дату загибелі – 13 квітня 1947 р. Автор спілкувався з нею 12.05.2000 р.

Калита Василь, син Дмитра, 1924 р. н., с. Шегині. Член ОУН і вояк УПА, псевдо „Сергій“. Вірогідно, був у СБ. За словами зв'язкової із Плешевич Ольги Носалик-„Оксани“, виконував важливі доручення підпілля. Під час акції „Вісла“, перевів боївку (10–11 осіб) з Польщі через кордон між погранзаставою Дубина–Медика–Биків на наші терени. Робив це не раз. Його бачили ще у 1951 р., а потім слід по ньому пропав. Був на грані смерті під час облави у с. Хідновичі, але зумів відійти. Інша версія від громадян із Радохонців: „Сергій“ був убитий разом із Степаном Кабаном-„Конюхом“, або „Канюком“ із Новосілок на хут. Дуброва біля с. Радохінці 1947 р. Із родини Степана Кабана також говорили, що вони обидва загинули в с. Радохінці.

Калита Ганна, донька Дмитра, сестра Василя, 1927 р. н., с. Шегині. Член ОУН, зв'язкова, підпільниця. Облава застала її у с. Боратичі, і там вона загинула. Її прокололи в криївці

штиками. Рік смерті і місце поховання її невідоме. Батько її був розстріляний у тюрмі. Брат Василь – „Сергій“ загинув у с. Радохінці.

Паслаль Василь, 1919 (1920) р. н., с. Бунів Яворівського району. Загинув 1951 р. з групою невідомих нам вояків УПА в кількості 20 осіб під час прориву кордону у лісі біля с. Шегині.

Досі ніяких їхніх слідів там не знайдено, хоч були неодноразові спроби „Меморіалу“ й ентузіастів. Легенди і розповіді ще й сьогодні повідомляють, що біля Шегині проривався великий загін упівців і десь 25 із них загинуло, а решта зуміли відбитися і повернулись на наші терени.

Ув'язнені й розстріляні:

Калита Дмитро, батько Ганни і Василя, із с. Шегині. Був ув'язнений 1945 р. Втікав із заслання, зловили у Судувій Вишні. Катували, а потім убили. (Інформація від Ганни Сеньо із с. Шегині).

За розповіддю Ганни Сеньо, коли переселяли українців з Медики восени 1948 р., вона з дітьми пасла худобу і бачила, як москалі завозили щось у ліс, палили і поїхали. Пастухи пішли подивитися і побачили п'ять обгорілих трупів вояків УПА. Наступного дня хтось ці трупи забрав. Вона знає добре те місце і сьогодні.

Вивезені:

Бундз Володимир, син Андрія, 1928 р. н., с. Шегині. Вивезений 1946 року в Прокоп'євськ Кемеровської області, де і помер. Невідомо, коли і де похований.

Бундз Марія, донька Андрія, 1927 р. н., с. Шегині. Вивезена туди ж 1946 р. Там замучена або померла. Ніхто не знає коли.

Бундз Параскевія, донька Андрія, 1901 р. н., с. Шегині. Виселена за зв'язок родини з підпіллям 1946 р. у Кемеровську область, м. Прокоп'євськ. Деяк померла, невідомо коли.

Козак Євген, син Івана, 1924 р. н., с. Шегині. За зв'язок з УПА 1950 р. вивезений у Сибір. Можливо, закатований ще у Дрогобичі або Бориславі. Невідомо, коли і де похований.

Козак Степан, син Івана, 1899 р. н., с. Шегині. За зв'язок з УПА вивезений у 1950 р. Інших відомостей нема. Загинув начебто або в Дрогобичі, або у Бориславі на пересильному пункті.

Козак Степан, син Петра, 1928 р. н., с. Шегині. Вивезений у 1951 р. в Сибір за зв'язок з УПА. Там загинув, невідомо де і коли.

Шешоровичі

Розташоване при трасі Яворів–Судова Вишня–Рудки, далі Калинів–Дрогобич.

При в'їзді в село, на горбочку, стоїть пам'ятник історії – старенька дерев'яна церква св. Йосафата, наприкінці XIX століття перевезена із Судової Вишні, де проіснувала від XVII століття.

Гринчук Іван, 1923 р. н., с. Шешоровичі. Псевдо „Каштан“. Приблизно 1948 р. загинув у нічному бою біля цвинтаря с. Макунів, натрапивши на москалів. Важко поранений, він розірвався гранатою. Чи встиг він згадати батька, неньку, кохану, свою любу Україну перед смертю? Встиг... Адже від зірвання кільця до розриву гранати було 2–3 секунди. А це, коли чекати, – вічність!.. На цьому місці встановлено огорожений штахетником хрест з відповідним написом (див. Макунів).

За інформацією від Євгена Рокицького – брата Івана, загинлого у с. Гостинцеве, вояка УПА, у с. Шешоровичі до 1939 р. було 80 господарств. Більшовики вивезли у Сибір мешканців 32 господарств.

На місці хати і зруйнованого господарства вояка УПА Івана Рокицького і його родини у селі Шешоровичі стоїть хрест з розп'яттям як пам'ять про тих, які загинули за Христову Віру і за Україну (див. Гостинцеве).

Яксманичі

Від 1939 р. село належало до Мостиського, у 1944–1948 рр. – Медицького району Дрогобиччини, тепер – Республіка Польща.

Тут 1901 р. була побудована мурована церква св. Покрови, яку тепер, після депортації українців 1948 р., поляки використовують як костел.

Трух Дмитро, 1926 р. н., с. Яксманичі. Вояк УПА. Загинув 1949 р., невідомо де. Батько був вивезений у Сибір, де й помер. Місце поховання невідоме.

ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ
ПРОКУРАТУРА
Львівської області
290004, Львів-4, пл. Возз'єззання, 7

Довідка
про реабілітацію

№ 13/6039-91
квітня 1992 р.

Гр. Антощак Михайло Іванович
рік і місце народження 1910, с. Шешоровичі, Мостиського району
Львівської області

місце проживання до арешту по місцю народження

місце роботи, посада (різ заняття) до арешту в Судово-Вишнянському
райфінвідділі, Львівської обл., фінангент

коли і яким органом засуджений (репресований) зироком військового
трибуналу в Ізськ МВС Дрогобицької обл. від 17.07.1947.

кваліфікація скоєного злочину і міра покарання з врахуванням внесе-
них у вироку (несудові рішення) змін ст.ст. 54-I «а» і 54-II КК
УРСР-10 років позбавлення волі, з конфіскацією майна.

заарештований «05» ... квітня 1947 р., звільнений «04»
березня 1956 р.

Утримувався під вартою, в місцях позбавлення волі, всісім
років, 10 місяців, 29 днів; знаходився в
засланні _____ років, _____ місяців, _____ днів.

На підставі ст. 1 Закону Української РСР від 17 квітня 1991 р.
«Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»
гр. Антощак Михайло Іванович
реабілітований (на) з поверненням конфіскованого майна або його
вартості.

Прокурор області З. Д. КОТИК
Зак. 327-10 000. ЛКФ «Атлас»

Довідка про реабілітацію Михайла Антощак
З родинного архіву Антощаків

Невідомий борець УПА (Іван Чепіль (?))
Архів КГБ

Чепіль Іван, 1928 р. н., с. Яксманичі. Вояк УПА. Загинув 1950 р., згодом, в Судовій Вишні на Загородах. Батько був вивезений і помер у Сибірі.

За підтвердженням Богдана Бутрія із сусіднього села Селиська (тепер проживає у м. Мостиська), Чепіль таки загинув у Судовій Вишні, куди була переселена його родина.

Із цього села походить відома зв'язкова і розвідниця УПА „Закерзоння“, надрайонова УЧХ, потім теренова, зв'язкова Ірина Тимочко-„Христя“. Була заарештована в Польщі. Відбула в'язничний термін, тепер проживає у США.

Ятвяги

Вперше село згадується в документах 1422 р. За легендою, пращери сучасних його мешканців десь у XIII–XIV ст. переселилися з литовських земель спочатку коло Самбора, а потім у те місце, де живуть тепер. Село розташоване за 1 км від дороги з Крукенич у Зав'язанці. В селі є дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці (1922 р.).

Мешканці цього села дружні між собою, із специфічним (у бік розумного) характером. До війни 1939 р. тут добре працювала „Просвіта“, стараннями якої проводились культурно-масові і громадсько-політичні заходи. Головою „Просвіти“ був Іван Фляк.

19 серпня 1944 р., коли під Самбором йшли бої між москалями і німцями, у Ятвягах сталася велика пожежа. Згоріла половина господарств села.

У напівзгорілому невеликому селі 1945 р. під час облави селяни зуміли заховати у своїх будівлях близько 50 вояків УПА разом з командиром Романом Масляником, що тут заночували напередодні. Облавники їх не виявили і ніхто не видав.

21 лютого 1990 р. тут вперше у районі мешканці села у ще більшовицькі часи насипали і освятили могилу на честь загиблих вояків УСС-УГА та УПА. Виступав довоєнний і теперішній голова „Просвіти“ Іван Фляк, багато односельців та представників Мостиськ і Самбора, яким більшовики та місцеві комуністи готували розправу, в тому числі авторів цієї книжки. Та вже ні сили, ні духу у них не вистачило.

20 лютого 2000 р. заходами священика о. Миколи Мисіва і парафіян села організовано відзначення 10-тої річниці насипання і посвячення могили воякам УСС-УГА та УПА у Ятвягах. В місцевій церкві було відправлено Богослужіння за здоров'я живих, а біля могили – панахиду за померлих. У Народному домі силами місцевих мешканців було організовано великий концерт з патріотичним і релігійним змістом. Від громадських і політичних організацій виступили і ятвягівці, і гості з району, зокрема голова „Меморіалу“ В. Зілінський. Як завжди і скрізь, не було тут нікого ні від районної влади, ні від районного відділу культури, ні від районної „Просвіти“. Для них такі відзначення зайвий клопіт.

Голець Михайло, син Андрія, 1931 р. н., с. Ятвяги. Вояк УПА, псевдо „Лист“, учасник куцовой групи „Шелест“. Загинув

Село Ятвяги. Відкриття символічної могили вояків УСС, УГА та УПА. 21 лютого 1990 р.

Світлина С. Павлішака

біля свого села 1948 або 1949 р. Підірвався гранатою, оточений емгебистами, коли йшов додому із сусіднього села Вербівка. Останніми кулями і осколками гранати було поранено декількох карателів. Згідно з архівом КГБ, загинув 17.10.1949 р. в с. Ятвяги.

Судковицький Іван, 1919 р. н., с. Ятвяги. Член ОУН і вояк УПА. Мав зріст 1, 9 м, був відчайдушний сільський хлопець, вихованець „Просвіти“. Вдало виходив з оточення, застосовуючи різні перевтілення. Випадково був спійманий живим у с. Хлиплі наприкінці 1945 р. В камері і на слідстві бив тюремну прислугу

Невідомий вояк УПА („Гамалія“ (?))

Архів КГБ

і слідчих. Засуджений і вивезений у Донбас, де був невідомо ким закатований. До сьогодні про нього у рідних краях нічого не знають.

Отець **Лопачак Ілля**, парох с. Ятвяги. Забраний 1944 або 1945 р. до Крукенич і ув'язнений. Загинув, закатований у Сибірі, згодом, 1946 р.

Іванів Василь, син Павла, 1924 р. н., правдоподібно, із с. Ятвяги. Вояк УПА, псевдо „Хрущ“. Міг бути із СБ – учасник куща „Барабаша“, вбитий на хут. Загай с. Бенькова Вишня Рудківського району. Дата смерті невідома. (Партархів Рудківського району).

Листок-плакат „За Українську Самостійну Соборну Державу“
Худ. Ніл Хасевич

Це діялося на Мостищині 1947–1949 рр.

(За матеріалами зарубіжної преси)

– 1947 рік –

1. 22 червня. У с. Підгать емведисти обскочили господарство Івана Кілемея (див. Підгать), де квартирували 4 підпільники ОУН. Оточені вбили 4-ох емведистів, між ними майора – начальника МГБ, одного емведиста поранили, без втрат пробилися з оточення.
2. 3 липня. У с. Стоянці на господарстві Жука Миколи банда МГБ оточила групу підпільників, що тут квартирували. Підпільники вибилися з оточення, вбиваючи 3-ох сталінських бандитів. По боці повстанців втрат не було.
3. 28 липня. У с. Буховичі повстанці зробили засідку на емгебистів. Від повстанських пострілів був убитий лейтенант МГБ і важко ранений дільничний МВД.
4. 30 серпня. Боївка ОУН знищила на шляху Самбір – Крукеничі біля с. Садковичі 30 телефонних стовпів.
5. 18 вересня. У с. Золотковичах підпільники звели бій із відділом МВД. Ворог втратив 4 убитими, 1-го важко поранено.
6. У жовтні в с. Завада підпільники спалили приміщення клубу.
7. У жовтні в с. Арламівська Воля на присілку Помийники були сутички між групою повстанців та відділом МВД.
8. 17 листопада. У райцентрі Крукеничі підпільники обстріляли провокатора МВД.
9. 23 листопада. У с. Пакість підпільники застрілили міліціонера.
10. 23 листопада. У с. Новосілки повстанці зробили наскок на хату, де забавлялися стрибки. Застрілили 3-х стрибків, здобули ППШ і гвинтівку.
11. 19 грудня. У с. Радохінці підпільники зустрілися по дорозі з загоном МВД. Зав’язалася перестрілка, у висліді якої підпільник був двічі поранений. Щоб не потрапити живим ворогові в руки, застрелився.

Каплиця з лікувальною водою у лісі с. Тишковичі на Мостищині,
де часто зустрічались зв'язкові і вояки УПА
Світлина автора

— 1948 рік —

12. 1 березня. У селі Буховичі повстанці застрелили стрибка, якому МГБ доручило вбити місцевого підпільника.

13. 16 березня. У с. Тишковичі підпільники спалили канцелярію сільської Ради.

14. 6 квітня. У с. Баличі підпільники застрелили організатора колгоспу і поранили начальника райконтори Мінзагу.

15. 7 квітня. У с. Конюшки прикордонники, що робили розшук, зайшли до хати, де квартирували два повстанці. Ті відкрили вогонь, внаслідок чого вбили одного прикордонника й одного поранили. Опісля викинули гранати і вискочили на двір. Оточені емведистами повстанці не змогли прорватися і пострілялися.

16. 22 травня. У с. Гостинцеве повстанці мали сутичку з групою МВД. У сутичці ворог мав раненого. Повстанці втрат не мали.

17. 27 травня. У с. Тишковичі підпільники зробили засідку на емведівську машину. Під час обстрілу було вбито 2-ох офіцерів-прикордонників та одного поранено.

18. 27 травня. У лісі с. Гусакив група прикордонників зустрілася з трьома підпільниками. Підпільники відкрили вогонь, унаслідок чого впали три прикордонники, а інші втекли. Двоє підпільників кинулися їх доганяти і набігли на кулеметне емведівське гніздо. Від ворожих пострілів один підпільник був убитий, а один поранений. Ворог мав також кілька поранених.

19. 29 травня. У с. Радохінці група повстанців звела бій з відділом прикордонників.

20. 6 червня. У с. Гориславичі підпільники зробили засідку на уповноваженого з позики завідувача райторгу, що ходив по селі зі зброєю та переслідував населення. Уповноважений був вбитий.

21. 14 червня. У с. Борятино була сутичка між підпільниками і емведистами.

22. 21 червня. Біля с. Боляновичі повстанці зробили засідку, з якої застрелили двох емведистів.

23. 22 липня. У с. Малнівська Воля була перестрілка між повстанцями і відділом МВД, під час якої загинув майор погранвійськ МВД.

24. 27 липня. У лісі с. Рогізна була сутичка між підпільниками і емведистами.

25. 27 липня. У лісі с. Радохінці група підпільників зустрілася з відділом емведистів. Зав'язалася перестрілка, під час якої впало 2-6 емведистів.

26. 2 серпня. У с. Боратичі повстанці знищили кіноапаратуру.

27. 26 серпня. Підпільники мали сутичку з емведистами біля с. Раденичі.

28. 1 вересня. У с. Хідновичі і Тишковичі підпільники спалили колгоспні забудови.

29. 1 вересня. У с. Гусакові підпільники спалили сільську Раду.

30. 17 жовтня. У с. Острожець група повстанців мала сутичку з відділом МВД.

31. 18 жовтня. У с. Боляновичі підпільники ліквідували участкового МВД. Здобуто 1 ППШ, 1 пістоль.

32. 28 жовтня. У с. Плешевичі повстанці застрелили участкового МВД.

33. 30 жовтня. У Королинському лісі група підпільників звела бій з емведистами, що оточили їхню криївку. В бою загинуло п'ять підпільників.*

34. 3 грудня. У с. Гусаків підпільники звели бій з емведистами. По обох сторонах втрат не було.

35. 6 грудня. У с. Заріччя підпільники ліквідували агента райуповмінзагу, що в жорстокий спосіб грабував населення.

– 1949 рік –

36. 8 січня. У с. Баличі енкаведисти наскочили на хату, де перебував один підпільник. Оточений довгий час відбивався; врешті, у безвихідному становищі, дострілювся.

37. 10 січня. У с. Судковичі підпільники зробили наскок на станицю стрибків. Під час наскоку одного стрибка вбито, інших розігнано.

38. 19 січня. У с. Арламівська Воля повстанці звели бій з відділом МВД. В бою впало двоє повстанців та один лейтенант МВД.

39. 5 лютого. У с. Боляновичі підпільники зробили засідку на дільничного МВД. Дільничному вдалося втекти, був поранений один стрибок.

40. 7 лютого. У с. Радохінці вдень, перед будинком сільської ради повстанці обстріляли і важко поранили дільничного МВД.

41. 24 лютого. У с. Княгиничі відділ емведистів наскочив на хату, де квартирували два повстанці. Зав'язався бій. Емведисти оточили хату і пропонували повстанцям здатися. Ті відповіли, що вони загинуть, але не здадуться ворогам. Вони знищили всі документи і, кинувши кілька гранат, пішли в пробій. Поранені кулеметним вогнем у безвихідному становищі повстанці пострілялися.

42. 1 березня. У с. Мистичі була сутичка між групою емведистів і повстанцями.

43. 11 березня. Повстанці у с. Заріччі обстріляли емведистів.

* Перехресною перевіркою було майже одногосно виявлено, що трагедія в Королинському лісі відбулася у неділю перед св. Покровою, тобто 10 жовтня 1948 р., через зраду „підпільника“, а фактично завербованого агента на псевдо „Крупа“, який навіть помагав будувати цю криївку. У час облави його не було. Внаслідок нічного нападу в оточеній ворогами криївці у безвиході повбивались всім вояків ОУН-УПА, разом із керівником боївки надрайоновим СБ „Тарасенком“.

Листівка передана авторові колишнім зв'язковим Тадеєм Кошиком у 1993 р. Пізніше оригінал листівки подаровано в музей Ліги Українців Англії (м. Ліде)

44. 12 березня. У с. Тишківчів група підпільників звела бій з загоном МВД.

45. 16 березня. У с. Підліски підпільники ліквідували голову сільради, що ходив зі зброєю.

46. 18 березня. У с. Раденичі підпільники спалили колгосп, сільраду і знищили кінопересувку.

47. 21 березня. У с. Нагірне 30 прикордонників наскочили на господарство, де квартирували 4 підпільники. Повстанці

кинули між еведистів гранату і відкрили вогонь з автоматів. Зав'язався бій, у якому один підпільник був важко поранений. Повстанці мали одного вбитого й одного пораненого. Інші відступили.

48. 29 березня. У с. Мочеради підпільники роззброїли станицю стрибків. Здобуто 11 крісів.

49. 3 квітня. У с. Буховичі підпільники важко поранили озброєного комсомольця – агента МВД.

50. 6 квітня. У с. Боляновичі підпільники роззброїли стрибків. Здобуто 9 крісів.*

Вони були на наших теренах

Козакевич Наталка, псевдо „Сіра“, при бл. 1922 р. н., м. Бібрка Перемишлянського повіту. В 1943 р. окружна провідниця УЧХ (Українського Червоного Хреста) Перемишльської округи. В той час на Мостищині її приймають в ОУН. З осені 1944 р. знову на посаді окружної провідниці УЧХ. Навесні 1945 р. вона обласна провідниця УЧХ на Перемишльщині, часто (за словами Ярослави Назар-„Сотниківни“ із Острожця) буває на Мостищині. Тоді ж на Закерзонні, у с. Конюша, була заарештована більшовицько-польською езекуційною бандою, перевезена в СРСР і засуджена на 25 років та 5 років позбавлення прав. Каторгу відбувала разом із Я. Назар з Острожця. Повернулася в Україну. Проживала у м. Бібрка. Померла і похована на місцевому цвинтарі.

Савчин Марія, псевдо „Зірка“, „Марічка“, 1925 р. н., с. Задвір'я біля Львова. З листопада 1944 р. повітова УЧХ Мостищини, потім Перемишльської округи, а далі – шеф зв'язку при штабі УПА „Захід“, секретар „Солов'я“, референта СБ на Перемишльську область.

На Мостищині їй допомагала у праці та в утримуванні зв'язку районна Ольга Баб'як-„Уляна“ (за чоловіком – Андрейко, тепер проживає в Стрию). За словами самої „Марічки“, „Уляна“ була однією з найкращих її співробітниць, віддана справі, відважна, витривала і дуже сумлінна у виконанні своїх обов'язків. Батько разом із братом „Уляни“ пішов в УПА (потім загинули – **В. З.**), мати взимі 1944–1945 рр. була запроторена в Сибір,

* Українська Повстанська Армія / Бойові дії УПА за 1943–1950 рр. – Частина друга. – Видання закордонних частин ОУН, 1960.

Савчин Марія-„Марічка“ (зліва) і Козакевич Наталка- „Сіра“. 1943 р.

З книги: Літопис УПА.– Торонто–Львів, 1995.– Т. 28.– С. 51.

а молодша сестра Ірина переховувалася по людях. Саме „Уляна“ перебрала позицію повітової УЧХ в Мостиському повіті після відходу „Зірки“-„Марічки“ на Закерзоння.

У жовтні 1944 р. „Марічка“ з допомогою повітового „Онишка“ (постійне місце перебування – с. Буховичі. – **В. З.**) проходила з естафетою до крайового проводу через Мостищину на Бібрку за маршрутом: Селиська–Мостиська–Львів і назад через Львів–Мостиська–Пакість (Нагірне)–Польща.

У с. Пакість натрапила на облаву. Чудом вдалося втекти вже з рук чекістів...

Потім їх шлях разом із чоловіком Василем Галасою-„Орланом“ (крайовим референтом пропаганди) проліг через Галичину, Волинь і Полісся, де внаслідок зради опинилися в руках чекістів.*

* Літопис УПА, том 28. Торонто–Львів, 1995 р.

Галина СПОДАРИК,
с. Рудники Миколаївського району

Немеркнучій пам'яті УПА

(Уривок)

За тих, що не вернули з бою,
За тих, що ще вершили бій,
Що по криївках із собою
Вплели в ество повстанський стрій...

За тих безвусих з сонцяру,
За тих, що в маках імена,
Що їм рідня в Холоднім Яру,
Могила, роси і пітьма...

За тих, що у Христових муках
Мовчання перейшли межу,
Де Господь Бог в таємних звуках
Їм запалив зорю-свічу...

І ми у пам'яті предвічній
Святімо подвиги УПА.
Їх сутність в суті героїчній,
Де смерть – не смерть, а боротьба!

Де серце зранене, де кров'ю
Життя стекло у сік землі...
Вони з жертвовною любов'ю
Пішли, як в вирій журавлі...

Пам'ятник воюкам УПА в м. Клівленді (США)

З архіву автора

* * *

„... Я смертю вирізьбив –
Ти стань і прочитай:
Одне святе є в світі –
Кров людей хоробрих,
Одні живуть могили –
Вірних Батьківщині...“

*Юрій Луна**

* Із напису на пам'ятнику воюкам УПА в м. Клівленді, збудованого в 1982 р.

Ось такі вони були, наші захисники, наші герої, які тепер лише на мить повернулися до нас із цих славетних пам'ятних років; повернулися, як символ величі духу, мужності і героїства, як непоборні сини воскреслої з руїн України; повернулися ще раз, щоб, закарбовані у книгу пам'яті нащадками, залишитися у ній навечно.

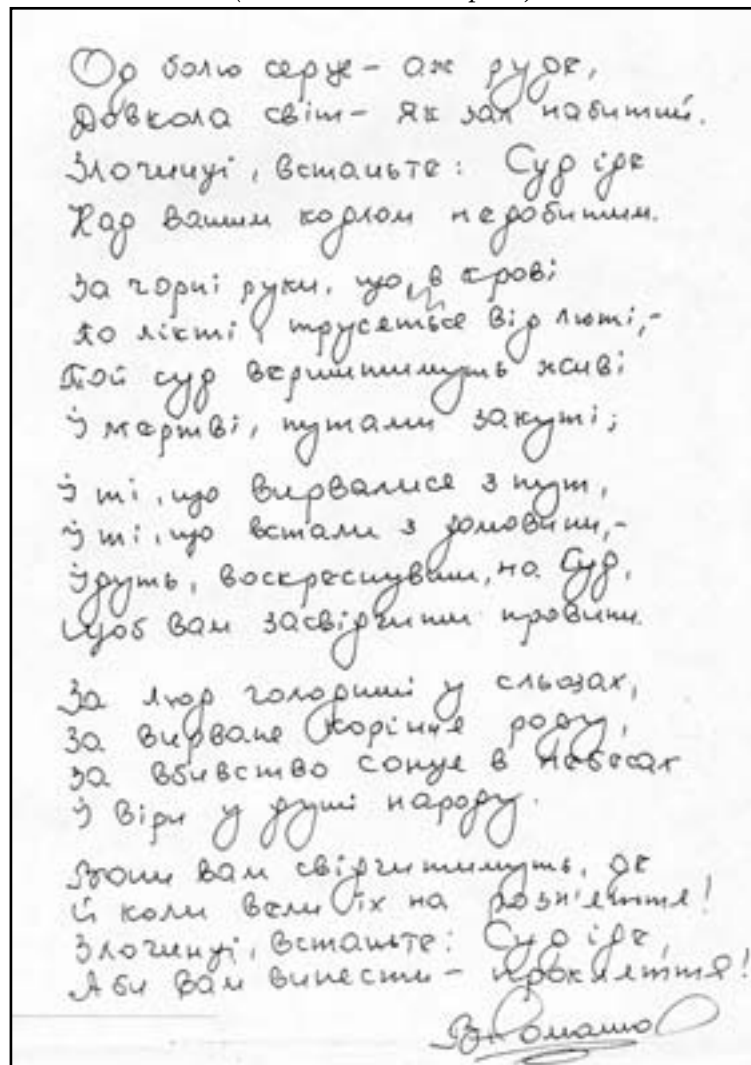
„Як будете в церкві на 12 євангеліях, слухатимете слово Боже про страсті Христові, як будуть носити святу плащаницю біля церкви, як співатимуть радісне „Христос Воскрес!“, згадайте мучеників України, згадайте про всіх, кого розстріляли більшовики, згадайте й про тих, хто з зброєю в руках боронив нашу рідну землю від московських катів і своїх юд-запроданців, – згадайте і помоліться за них...“

Симон Петлюра
Весна 1926 р.

Поет і громадський діяч, депутат Верховної Ради України п. Віктор Романюк зі Стрия з доброї ласки передав авторові цієї книжки рукописний уривок із своєї поеми „Вирок“. Щиро дякуємо, п. Вікторе!

Вирок

(Глава з поеми „Вирок“)

Пам'ятаймо СПОГАДИ

...Одного націоналіста я повісив униз головою й палив на повільному вогні, вирізав з нього шматок м'яса. А він, гадюка, так і вмер, вигукуючи: „Слава Україні!“ От гадюка! Скільки я їх перемучив...

Олександр Довженко. Щоденниковий запис слів слухача Московських Вищих політичних курсів.

**Невиголошена промова біля пам'ятника
Юрія Липи в с. Іваниках Яворівського району
7 травня 2000 року в день столітнього ювілею
його народження**

Всечесні отці, вельмишановні друзі!

Ми були свідками встановлення й освячення цього пам'ятника у минулому, 1999, році. А сьогодні зібралися знову тут, біля цього осяяного променями травневого сонця обеліска, аби віддати шану і аби ще і ще раз згадати того, до кого ми прийшли, та відзначити сторіччя від дня його народження. А прийшли ми до Великого сина української нації, борця за волю України, вояка, ідеолога, поета і лікаря Липи з прекрасним ім'ям Юрій – Побідоносець.

У цьому році минає 56 років від того страшного дня, як за підлою зрадою сексотів, ненависна комуно-більшовицька згряя підступно схопила і по-звірячому закатувала цю шляхетну людину. Людину з великої літери, борця за права нації, який відмовився від благ західного вільного світу і приїхав на наші терени, щоб допомогти воякам УПА морально, ідеологічно і надійними лікарськими порадами. Таку самопожертву могла зробити лише людина, для якої Україна понад усе!

Ще й сьогодні по наших селах і хуторах ходять легенди про доброго доктора з УПА, і, мабуть, ця його неперевершена любов як до героїчної ОУН-УПА, так і до простих людей привела його, 44-річного, до рук ворога.

Він, син свого народу, вихований у патріотичному дусі, відразу відгукнувся на поклик єднатися в загони, боротися за незалежність і прибув в Україну. Будучи в селах Яворівщини і Мостищини, просив селян, як розповідають свідки тих часів, збирати лікувальне зілля для вояків УПА, а в разі наближення облавних загонів повідомляти повстанців про небезпеку. Він намагався лікувати й оберігати всіх, а себе не оберіг. Не зумів. А може, не встиг...

Я сьогодні запитую себе, запитую всіх нас і з глибини пам'яті запитую ще й дух тих вояків УПА, які були тоді на чатах: як же ви, дорогі наші вояки святої боротьби, достойні командири, не зуміли оберезти свого наставника, національного героя, як же ви не виявили зрадника, а може, й зрадників, чия підла юдина рука показала на хату, де проживала сім'я Липи?

Чому, запитую, маючи на цих теренах організовані загони УПА і поруч сотню УПА „Зелена Кадра“ після вишколу, чому були пропущені вороги до квартири в Іваниках, де перебувала сім'я доктора УПА Юрія Липи?..

Чому не організували надійну охорону?

Ми не можемо зараз, на відстані 56 років, твердити, скільки більшовики послали своїх куплених або під примусом агентів шукати „доктора“ з Варшави начебто для себе чи для своїх рідних, але один із фактів ми маємо.

До родини під криптонімом „С“ із с. Хоросниці заходила група НКВД і змусила чи підкупила господаря Йосипа ходити і шукати цього доктора по навколишніх селах. І він ходив. На додаток син його брата, вояк УПА, признався якось стрийкові, що він у загоні „Зелена Кадра“, і сказав, де цей загін. Відомості негайно потрапили до більшовицьких оперативників, і скоро для ліквідації цього загону були послані каральні війська. У запеклому бою загін було розбито, хоч там полягло чимало більшовиків. Зрадник був виявлений СБ і ліквідований, про це знають і розказують свідки цих подій, знає навіть його родина за кордоном. Можливо, саме ця людина „С“ відкрила таємницю перебування Ю. Липи. А якщо не він, то хтось інший із сексотів, хто знав, де той перебуває.

Вони, зрадники, такі є, на жаль, ще й тепер, а можливо, вони є між нами і тут. Вони чекають нагоди заробити ганебних 30 срібняків без вагання, не думаючи, кого і кому продати. А тому у вільній Україні нам потрібно виявляти цих продажних юд.

Тут хотілося б нагадати строфу із вірша Доньки Прометей Лесі Українки:

*Народ наш, мов дитя сліпе із роду,
Ніколи світу-сонця не видав.
За ворогами йде в огонь і в воду,
Катам своїм поводитирів віддає...*

Вдумаймося у ці слова!

Виступ народного хору „Воля“ с. Арламівська Воля
(худ. керівник Я. Шуп'яна) на відкритті пам'ятника Ю. Липі.
с. Іваники, Яворівський район. 7 травня 2000 р.

Світлина автора

Вельмишановні друзі! На яворівських теренах поклали голови герої ОУН-УПА з нашого району, на наших теренах поклали голови вояки Яворівщини. Мостиський „Меморіал“ віднайшов і зареєстрував понад 600 вояків і командирів УПА. Всі вони занесені в книгу пам'яті, яку, можливо, вдасться колись випустити у світ. Між цими вояками у книзі записаний і Юрій Липа, бо він перебував на наших теренах, і тому він не тільки ваш чи наш. Він – український патріот-герой, що, як і відомі й невідомі борці, загинув за волю і долю України. Тож вічна їм честь і слава! Нехай рідна земля буде їм пером, а пам'ять про них нехай живе вічно!

Слава Нескореній Україні!

*Голова Мостиського „Меморіалу“ ім. В. Стуса
Володимир Зілінський*

Іван Снігурський (1784–1847)

Єпископ Перемишльсько-Самбірсько-Саноцький. Народився у с. Берестяни (тепер Самбірського району). Був розумною, вольовою й ерудованою людиною. Здійснив низку перетворень у галузі церковної освіти, культури загалом.

За панування Марії-Терезії (1740–1780 рр.) австрійський уряд прийняв чимало українських питомців до духовної семінарії у Відні. За імператора Йосифа II (1780–1790 рр.) засновано генеральну семінарію у Львові. Українське духовенство отримало високу освіту і стало першою освіченою верствою серед галицьких українців. Воно добре володіло латинською, німецькою, польською мовами, але не знало добре старослов'янської і рідної мов. Священники писали і говорили дома та поза домом по-німецьки, а найчастіше по-польськи. Щойно єпископ Іван Снігурський почав будити серед духовенства український дух та любов до свого обряду і народу. Він бачив, що вихованці Віденського і Львівського університетів не вміли навіть читати по-старослов'янськи, а тому випросив в уряді, щоб студенти приналежні до його єпархії, проходили четвертий рік студій у Перемишлі. Під його доглядом виховувалося нове покоління священників.

У Перемишлі Снігурський заснував дяківську школу, з якої виходили не тільки добрі дяки, ознайомлені з церковним співом, а, за браком учителів, також наставники дітей у парохіальних школах та в дяківках – скромних будинках у кожному селі, де була церква.

Єпископ Іван Снігурський заснував у Перемишлі і друкарню. Сам він прилюдно говорив по-українськи і давав особистий приклад, як треба шанувати рідну мову.

Іван Снігурський був близьким родичем о. Михайла Вербицького, автора гімну „Ще не вмерла Україна“. Коли останній в дитинстві залишився сиротою, єпископ взяв його під свою опіку і допоміг закінчити семінарію. Умираючи, І. Снігурський заповів на церкву і для убогих у рідному с. Берестяни 100 гульденів сріблом.

За свідченням сучасників, на його похороні було не тільки багато українців, але й розумна польська інтелігенція та майже 200 рабів.

Про тих, що виховували молодь

Кулинич Олекса, 1874 р.н., м. Яворів. Народний вчитель у селах Яворівщини, а від середини 20-их років ХХ ст. – завідувач школи, вчитель-вихователь у с. Борятині. Його палка любов до молоді, до виховання її в національному дусі була безмежна. Завдяки його патріотизму й організаційним здібностям 4-класова школа стала школою з доповненим навчанням, тобто 6-класовою. Тому до неї ходили не лише борятинці, а й діти із сусідських шкіл, у т.ч. з Віжомлі Яворівського повіту. Завідувач школи О. Кулинич з сім'єю дружив зі священником о. Василем Антоничем – парохом цього села, батьком відомого поета Богдана-Ігора Антонича. За словами мешканки села Ганни Войціцької, власне Олекса Кулинич порадив о. Василеві послати сина Богдана на філософський факультет Львівського університету. В домі „професора“ Кулинич збиралися старші, статечні селяни, молодь, студенти з навколишніх сіл та м. Судова Вишня, дискутували на різні політичні й житейські теми. Разом

Олекса Кулинич, с. Борятині.
1935 р.

Світлина з архіву сім'ї Саламах

Дружина О. Кулинич
Наталія, с. Борятині. 1935 р.

Світлина з архіву сім'ї Саламах

із о. Василем Олекса Кулинич організував молодь у спортивно-руханкові товариства. Цими назвами прикривалося проведення громадсько-політичних заходів у селі через Товариство „Просвіта“. Добрим словом про Олексу Кулиничча згадував у своїх творах журналіст, завідувач одного із відділів газети „За вільну Україну“, письменник, нині покійний Богдан Пасічник, родом із с. Віжомля.

1938 р. Олекса Кулинич вийшов на пенсію, переїхав до рідного Яворова, де помер 1939 р. З приходом більшовиків восени 1939 р. був заарештований один із синів Кулиничча, Мирон, і засланий у Сибір. Під час війни Мирон через Іран зумів повернутися до рідного Яворова. 20 серпня 1944 р. він був убитий у с. Малнівська Воля, куди привіз сім'ю до сестри Ірини, дружини о. М. Худи, а сам збирався, як член ОУН, йти в УПА. Тіло його забрали на заставу у с. Малнів. Досі його останки шукає племінниця Уляна Худа разом із чоловіком – колишнім бійцем 1-ої дивізії УНА Володимиром Саламахою та пошуковою групою зі Львова і Мостиським „Меморіалом“.

Стареньку дружину Олекси Кулиничча Наталію з невісткою та двома онуками 1948 р. окупанти вивезли в Сибір, де вона 12.04.1949 р. померла.

„Марічка“ про „Онишка“

Польсько-радянський кордон я перейшла жіночим зв'язком і прибула в с. Селиська під Перемишлем. За підпільним розподілом тут уже починався Мостиський повіт, який поки що належав до Перемиської області.

У Селиських сконтактувалася з повітовим Мостиського повіту „Онишком“. Його завданням було забезпечити мій маршрут до Мостиськ.

„Онишкові“ було поза тридцять, походив з Яворівщини, за фахом – учитель. За німецької окупації займав пост повітового провідника ОУН і завжди втішався великою симпатією населення. Тепер у цьому прикордонному повіті його боївка зводила більше переможних боїв з енкаведистами, ніж деякі відділи

УПА, що й було причиною безнастанного полювання НКВД на нього. „Онишко“ мав у своєму розпорядженні кілька боївок, однак сам зі своєю боївкою відпровадив мене під Мостиська.

Ми домовилися, що він зустріне мене після повернення в с. Пакість та проведе до кордону.

...Коли я прибула ще раз (пізньої осені 1944 р.) в Мостиський повіт, то вже не застала повітового „Онишка“. Його убив районний начальник НКВД в с. Боляновичі під час облави у листопаді 1944 р. („Онишко“ пішов сам на зустріч із начальником прикордонного гарнізону у Боляновичах, але останній знехтував елементарними правилами світової етики переговорів і вбив „Онишка.“ – В. З.).

* * *

Розповідала розвідниця і зв'язкова Закерзоння, потім дружина політпрацівника штабу УПА Закерзоння, а ще потім Волині і Полісся Василя Галаси-„Орлана“ п. Марія Савчин-„Марічка“.

(„Літопис української повстанської Армії.“ – Т. 28.– С. 70).

„Онишко“*

....Наприкінці серпня 1944 р. я надалі була повітовим провідником жіночої мережі Українського Червоного Хреста (УЧХ) на Мостищині. У котрусь днину в Буховичах „Тарасенко“ познайомив мене з „Онишком“. Більше ніж середнього росту, з чорним хвилястим волоссям, широкоплечий, віком, здалося, 33–34 років мужчина представився мені як новопризначений Округою провідник ОУН на Мостиський повіт. ...Повів розмову про потреби й можливі способи нашої співпраці... І ще. Йшлося про квартиру, а точніше – про тихий безпечний куток для провідника, щоб міг він тут без побоювання друкувати на ма-

* Із книги: Анна Карванська-Телятинська. Во ім'я твоє.– Варшава, 1999.

шинці, а у випадку загрози мати змогу машинку, матеріали і, звичайно, себе десь приховати. У складних ситуаціях найчастіше звертаємося до родини. Про цю послугу попросила я бабуню і вуйка – Розалію та Михайла Турчинів.

Не гайнучи часу, провідник скликав на робочу нараду всі референтури для обговорення становища, в якому опинилося українське підпілля, та передовсім для повідомлення плану праці Організації на нашій території. План надійшов з надрайону. Під документом виднів підпис тодішнього надрайонового провідника „Тарасенка“.

На зустрічі мали бути присутні також „мої“ дівчата – три районів жіночої сітки на Мостищині. З'явилися вони („Квітка“, „Рожа“, „Степанівна“.- В. З.) на час. Як же я їм зраділа“ (с. 70–73).

„...Василь Фітель („Онишко“.- В. З.) не для того, однак, був провідником, щоб обминати ворога. Бувало, йшов йому назустріч.

– Мушу якимось чином добитися до начальника станиці НКВД у Боляновичах... Конче треба мені з ним поговорити, - вів думку мій співрозмовник.

– Його функціонери вже надто даються взнаки, дуже знуцаються з людей у нашому повіті. А ще кажуть, що він українець. Він це, як чули, наголошував... (с. 77–78).

Від автора: „Онишко“ попередив начальника Боляновицького гарнізону, що йде на зустріч із ним. Та коли відчинив двері і став на порозі, пролунали постріли, що смертельно поранили „Онишка“. Повстанці підхопили командира, відкрили вогонь по будинку і відійшли. До Бухович „Онишка“ привезли вже мертвого.

„Помістили його тіло у хатині, що за огорожею церкви в господаря Старуньки. Мертвого спорядили і на ніч перенесли до церкви, щоби сховати від облавників. Там пролежав він до другого вечора...“

„...Коли звечоріло, хлопці з боївки викопали на прицерковному цвинтарі глибоку яму. З притвору принесли домовину, прикрили її готовою вже верхньою частиною і довершили похорон. Кожен кинув у могилу грудку рідної землі, мов грудку пам'яті, помолився Богові за упокій Василевої душі, усі стиха заспівали „Вічная пам'ять!“. Хтось сказав прощальне слово про борця, вірного сина України, про незабутнього друга й провід-

Родина „Онишка“ разом з автором та учнями місцевої школи в день 60-ої річниці загибелі героя, с. Буховичі. Жовтень 2004 р.

Світлина Т. Зілінського

ника, про людину й про ще одного покійного батька підпільної родини. Потім яму засипали і зрівняли з поверхнею землі. Накрили її барвистим як осінь, як кольори рідної землі листям.

„Онишкові“ хлопці віддали почесні постріли. І ще звучало, – може, насправді, може, лиш в душах, – прощальне „Чуєш, брате мій?“ Лепкого.

У пошуках „Онишка“

Пишучи 1992 р. для „Поклику Сумління“ і районної газети „Наш край“ статтю „В'язень 411“ про розстріл 1947 р. у м. Ряшеві вояка УПА Павла Попільовського із с. Буховичі нашого району, я приїхав у це село в пошуках матеріалу. Біля старенької дерев'яної церковці (1612 р.) на подвір'ї побачив скромну могилу із похиленим хрестом без напису.

На моє запитання, хто тут похований, мешканці повідомили, що це вояк чи командир УПА з Яворівщини „Онишко“. Стаття у яворівській газеті дала результати. Я отримав листа від голови „Меморіалу“ із с. Бунева п. Ярослава Куп'яка, а потім від вихідця з цього села – львів'янина, члена обласного „Меморіалу“, п. Петра Кіндратовича (на жаль, нині покійний), що „Онишко“, справді, був смертельно поранений у Боляновичах та що його боївка постановила перевезти свого командира, якщо не в його рідне село, то хоча б на Яворівщину. Везли ще живого, і в Соколі його висповідав місцевий священник о. Волошин. Потім завезли до партизанської лікарні. Спровадив їх у лікарню брат соколянського священника Йосип Волошин. Доставили пораненого до хати гр. Кузя, де містилася криївка як санітарний пункт, а звідти відправили у підпільну лікарню з умовною назвою „Під ялинкою“. Тої ночі він помер, і його поховали на церковному подвір'ї села Бунів.

Пізніше яворівчани прислали мені газету, у якій на світліні знята могила з відповідним написом, а біля неї рідні „Онишка“. Здається, коло замкнулося. Та буховицькі селяни твердили, що в могилі таки „Онишко“. Правда, були деякі сумніви щодо псевдо. В Буховичах „Онишко“, в Бунові – „Онисько“, але і там, і там похований у селі, назва якого починається на „Бу“, там і тут біля церкви. З Романом Телятинським (жив навпроти церкви у Буховичах, нині покійний) домовилися, що він напише до кузини в США п. Анни Телятинської (тепер відома як авторка книжки про себе й УПА на Мостищині і на Закарпатті „Во Ім'я Твоє“) Ганни Байляк. Вона знає добре, хто похований, бо ж знала його, була 1944 р. на його похороні як керівник УЧХ.

Прийшла відповідь: Постарайтеся віднайти дружину бл. п. „Онишка“ – Василя Фітеля, коли жива, запитайте, чи мала вона зустріч зі своїм мужем тут, на Мостищині, восени 1944, а якщо так, то з нею могли б бути тоді двоє діточок – два і три рочки, оскільки А. Телятинська була тоді при цій зустрічі і їх бачила. Віднайти їх було вже легше, бо вони всі троє: дружина Марія, сини Євген і Володимир – брали участь у відкритті пам'ятника покійному, начебто „Онишкові“, в с. Бунів... Пані Марія підтвердила. Так, була на зустрічі разом з дітьми у свого чоловіка, але де саме, не знає, бо її привезли до нього вночі, з метою конспірації.

Після цього було впорядковано могилу і в Буховичах. Родина „Онишка“ поставила ще й тут (бо є у Бунові – **В. З.**) залізний із нержавійки хрест з барельєфом „Онишка“ і оббетонувала постамент могили.

На наше запрошення приїхала з Америки п. А. Телятинська, родина Василя Фітеля зі Львова, з Рудок приїхав п. М. Турчин, у якого квартирував „Онишко“, з ним прибув хор греко-католицької церкви „Дзвін“ (кер. М. Кушнір) із священником о. Ярославом Оливою. Разом із місцевим священником о. Михайлом Галабудом вони відспівали панахиду за упокій душі покійного. Виступили А. Телятинська, В. Зілінський із Мостиськ, представники громадських організацій. Це було 1 листопада 1994 р.

У Бунові біля церкви є декілька могил. Там при вході на подвір'я, у куточку, гарно споряджена могила з хрестом і написом, що тут спить вічним сном бл. п. Василь Фітель – надрайонований СБ Мостищини. Там справді похований вояк УПА, але не „Онишко“. Там лежить безіменний вояк, який із групою УПА брав участь у каральному нападі на заставу прикордонників через рік-півтора після смерті „Онишка“ у с. Боляновичі, щоб помститися за смерть свого командира „Онишка“. Вони тоді виграли бій, залишивши вбитими 4 чи 5 більшовиків. Один із вояків пішов забирати зброю від мертвих більшовиків. Між ними був легко поранений емгебист, який причаївся. Він легко поранив одного вояка УПА, а другого, можливо, на псевдо „Онисько“, можливо, теж з Яворівщини, поранив смертельно. Його, мабуть, довели через Соколю до партизанської лікарні, де він і помер. Поховали його в Бунові біля церкви...

3.10.2004 р. Мостиський „Меморіал“, як і в 1994 і 1999 рр., вшановував в с. Буховичі річницю смерті „Онишка“. Після панахиди були виступи, лунали повстанські пісні. Зі Львова прибули сини і онуки Василя Фітеля. На жаль, А. Телятинська не прибула, хоч і обіцяла.

Районова ОУН, повітова УЧХ, розвідниця

Ганна Телятинська-Карванська, донька Миколи і Марії, народилася 1 січня 1924 р. в с. Буховичі. Виростала в простій, але патріотичній українській селянській родині. Вчилася в Мос-

Анна Телятинська-Карванська
Львів: Літопис УПА, 1992.-
Т. 23.- С. 306

Виїхала у США, де вийшла заміж за колишнього вояка УПА Байляка.

1994 р., на прохання Мостиського „Меморіалу“, приїжджала у с. Буховичі, де була присутня на посвяченні виявленої „Меморіалом“ і заново облаштованої могили надрайонової „Онишка“ – Василя Фітеля, якого вона добре знала і була присутня на його похованні у листопаді 1944 р.

Навесні 1999 р. у Варшаві видала книжку спогадів про своє життя і боротьбу ОУН і УПА на Закерзонні. Книжка має назву „Во Ім'я Твоє“. 15 вересня 1999 р. відбулася презентація книжки у Мостиськах за участю авторки. Жаль, правда, що не у с. Буховичі, бо там була б не жменька людей, а великий здвиг її земляків.

Ганна Байляк дала правдиві відомості про повітового ОУН і УПА „Онишка“ – Василя Фітеля, чим значно допомогла в складних пошуках його могили у Мостиському і в Яворівсько-районах.

тиській та Перемишльській школах. Пройшовши курси, завідувала у 1942–1944 рр. дитячими садками у Черневому, Крукеничах, Чижевичах, Баличах. У Черневому вліті 1942 р., працюючи садівничкою, вступила в ОУН. Була районною провідницею жіночої мережі ОУН. У грудні 1944 р. переведена проводом в Закерзоння районною (тереновою) УЧХ. Там же вийшла заміж за сотника Дмитра Карванського, який загинув у числі 23 вояків УПА в незрозумілому досі бою під м. Бірча з 6 на 7 січня 1946 р. Переведена потім проводом як розвідниця і зв'язкова на західні терени Польщі. Виявлена УБ, заарештована, засуджена на 14 років тюрми. По 7 роках амністована.

Людські долі

У всякого своя доля
і свій шлях широкий...

Т. Шевченко

Долі, як кажуть, конем не об'їдеш і від неї не втечеш – добра вона, а чи зла. Бо вона нам судилася і десь там, невідомо де, записана в книгу нашого буття.

Радіють люди, коли доля хоч трохи всміхається до них, радіють, не знаючи, що буде завтра...

Раділа родина Михайла Гірняка, що проживала у с. Вовчищовичі. Була не надто багатою, „середняцькою“, але, дякуючи Богові, працювала господарно, дружньо, і на життя вистачало. Голову родини, Михайла, знали в селі як скромну, чесну, справедливу і поважну людину. Його обрали головою церковного комітету. Був щирим українським патріотом, для родини і дітей передплачував газети, журнали, книжечки, чим з раннього дитинства формував їм добре підґрунтя для свідомості, зміцнення свого національного коріння.

1944 рік. Коричнева чума відступила на захід, зі сходу, замінивши її, прийшла чума червона. Вона принесла із собою терор, муки, поневолення і насильницьку смерть. Почалося вивезення в Сибір, арешти інтелігенції, активістів „Просвіти“ і „Лугу“, розумних і дбайливих господарів. Зайдам та їхнім свавільним порядкам перечити не можна було. Від немочі і цькування заслаб господар дому Гірняк. Насильні поставки зерна окупанти вимагали щоденно і якомога більше – без міри.

– Останнє, що залишилося, заховайте, – сказав хворий батько. – Бо не буде ані для прожиття, ані посіяти.

Заховали дещо. Оперативна група, шукаючи „бандитів“ залізними піками, натрапила на заховане зерно. Нелюди вже тягли декілька мішків до воза. Тоді несподівано для самої себе, старша з доньок Єва постановила: хай що буде – не дам ворогам останньої кровавиці. Була бита, обсипана московською багатоповерховою лайкою, прозивана бандиткою з УПА, яку треба розстріляти за спротив „советской власті“, але Господь допоміг – зерно не віддала. Через цькування і знуцання з родини від горя і розпачу помер батько родини. Опергрупа взяла „нагляд“ над

ними і навідувалася до них дедалі частіше – на „пошук банд УПА“.

Прийшли. Вимагали термінової спецпоставки: 6 кг масла, курятини, горілки, солонини – грозили Сибіром. Зібрала родина останнє і віддала клятим.

Через день, пізньої ночі, заgrimали в двері і вікна: „Открий! Ищем бандитов!“ (Жаль, що в ту ніч у них не було повстанців!) Увірвалися п'яні до хати: „Полчаса на сбори – і поехали“. Це було 16 червня 1950 р. І повезла пририта горем вдова Параскевія п'ятеро малих дітей з маленькими вузликами назустріч невідомій долі. Шостої дитини вдома не було – не забрали. Взяли їх як куркулів і „бандпособників“. Завезли до Борислава, а потім, після тяжкої дороги, опинилися аж у Даурському районі Красноярського краю, у Тюбільському лісгоспзазі. У вагоні тільки одна піч „буржуйка“ та в куті „параша“. По дорозі були свідками, як охоронці викидали важко хворих і мертвих з вагонів. Не допомагав плач, ридання, божевільний крик і благання рідних. Чули розпач матері, коли 13-річного мертвого хлопчика нелюди викинули з вагона. Істеричний плач матері ще й досі чується з глибини півстоліття, що проминуло відтоді...

Другого дня після приїзду голодних, неодягнених, невзутих, знесилених далекою дорогою погнали на заготівлю лісу. 1951 р. від голоду і хвороби помер один із дітей Гірняків, Іван; там, внаслідок нещасного випадку на важких роботах була покалічена донька Єва, зосталася інвалідом на все життя; там залишилася жити (бо в рідному краї не прописували) ще одна донька, Катерина, вийшовши заміж за колишнього вояка УПА, волиняка – політв'язня Борійчука... Чи живе вона ще досі там, у глухому сибірському селі, родина не знає, бо зв'язок з нею втрачено, а віддаль між нею і родиною – далека. Молодша донька, Розалія, 1932 р.н., вийшла заміж, пов'язавши свою засланицьку гірку долю з розумною, роботящою і доброю душою людиною Марцелісом Вербаускасом – литовським патріотом, якого московські окупанти 1948 р. запроторили туди ж, у далекий Красноярський край, край суцільних таборів і колючих дротів. Там вони обоє працювали на тракторі, він тракторист, вона причепниця. Там вони в нужді і безгрошів'ї виплекали дітей: Антонаса, Даниїлу і Олю. Старалися дати дітям все, що мали найкращого. Самі ж голодували, як тисячі інших засланиців...

Сім'я Вербаускасів: батько Марцеліс, на руках син Антонас, мати Розалія, на руках донька Ольга, стоїть донька Даниїла. Красноярський край. 1962 р.

З архіву сім'ї Вербаускасів

І ось через півстоліття сидимо ми з пані Розалією Вербаускене (Гірняк) у її хаті на краю містечка Судова Вишня і згадуємо про страшні часи більшовицького лихоліття, відгомін і наслідки якого ще й досі наводять жах і повертають душевні переживання.

Поруч нас, опустивши з допомогою сестри Розалії зболені паралічем ноги, сидить її старша сестра Єва, яка повернулася з заслання калікою. Тепер з жалем і болем у серці, скорботно згадує вона все пережите, не бачачи нас, забуваючи про біль у но-

**Сидять (зліва направо): Розалія Вербаускене (Гірняк), Антонас Вербаускас – син Розалії, Марія Гірняк (сестра Розалії).
Стоять: Марцеліс Вербаускас та Гірняк Богдан (син Марії).
м. Судова Вишня, 1964 р.**

Світлина з архіву сім'ї Вербаускасів

гах. Дивується, що милосердний Господь подарував їй страшних випробувань у 80 років і тримає до цього часу її, інваліда I групи, на цьому світі.

– Коли ми після звільнення у 1963 р. приїхали до рідного села, нас ніхто не хотів як „пособників бандеровців“ прописати, не хотіли віддати їй рідної хати, – продовжує пані Єва. – У безвиході ми повернулися до Сибіру, а звідти виїхали вдруге до свого села у червні 1968 р. Моя співрозмовниця на хвилину замов-

кає, задумується, а після продовжує: „Нас знову у рідному селі не прийняли і жити не дозволили. Сестра Розалія з дітьми, чоловіком Марцелісом і старенькою згорбленою нашою мамою виїхали в Одесу. Я випросила, аби мені, як інваліду, дали шматок нашого городу на грядки. Ледве дали. Почала потай ночувати у рідній хаті, де не було ні вікон, ні дверей, але то було рідне гніздо, де ще жеврела іскорка нашого родинного тепла і дух нашої згуртованої колись родини. По тяжкій боротьбі, з Божою допомогою самочинно виборолла свою батьківську хату, понівечену режимом і розкрадену своїми „добрими“ односельцями. Мені грозили, мене цькували, а я безсила фізично, але, вихована у справжньому українському дусі, не здалася“.

– Якби ви знали, як важко було нам з маленькими дітьми поневіритися по Одещині, – продовжує розмову пані Розалія Вербаускене. – Не знаю, чи були у нас тоді теплі, радісні хвилини, хіба що жили в мирі і доброю потіхою були наші діти. Заробивши своїми руками трохи грошей на Одещині, ми повернулися в рідну сторону і стягнулися купити хатину на окраїні Судової Вишні. Хата не була ще закінчена, але була вже наша і дорога для нас. Пенсії нам не дали, бо ми „вороги“. Виховали ми дітей. Виховали так, як виховували нас, – з любов'ю до ближніх. Гордимся, що вони є патріотами. Вони знають свою історію, знають своє українське і литовське коріння й однаково шанують його. Адже українські й литовські корені переплелися між собою ще десь на межі 13–14 століть. Діти тепер мають свої сім'ї і живуть окремо. А чоловік помер ще в 1990 році (пані Розалія живе разом із хворою сестрою). Діти часто до нас приходять, дарують, окрім гостинців, свою любов і доброту, а внуки тішать нас своїм щебетанням, слухають розповіді про наші гіркі часи і розповідають обом бабусям про свої дитячі здобутки і знання, чим полегшують наше незабуте горе.

Прощаюся зі щирими і привітними співрозмовницями. Ще раз вітаю пані Єву з 80-річчям, бажаю їй доброго здоров'я, а сам думаю про те, як їхні прості селянські батьки зуміли виховати дітей, що вони, пройшовши такі випробування, живуть разом, живуть дружно. Молодша сестра по-материнськи опікується своєю старшою хворою сестрою і не нарікає на повсякденні клопоти і зусилля, а хвора немічна сестра Єва теж не нарікає на долю і хвороби, не має зла на Україну, за яку віддала і свою молодість, і своє заміжжя, яке могло б бути... Тепер вона, як

патріотка, подарувала мені щирі розповіді про вояків УПА, як воювали за Україну і загинули. Розказувала з гордістю про героїв-борців, які у сусідньому селі знищили більше 30 облавників і вийшли з поля бою без жодного поранення. (див. Топільниця).

Вона щаслива, що повернулася на рідну землю, живе між своїми людьми, що маємо вільну державу, хоч, на превеликий жаль, досі не зовсім свою.

– Якби мені довелося ще раз пройти все це для поліпшення долі України, я, не вагаючись, повторила би свою гірку долю, – сказала, і дві важкі сльозини впали на її подол із стареньких незрячих очей, наче символ її долі, гіркої української долі...

Доктор Олександр Клос

Фундатор 36 тому „Літопису УПА“. Народився 30 серпня 1921 р. у с. Вовчищовичі Мостиського повіту в сім'ї священика.

Народну школу закінчив у Великих Мостах Сокальського району, де жили його батьки. Гімназію – у Перемишлі в травні 1939 р. У Франкфурті-на-Майні студіював медицину, завершив медичну освіту в Мюнхенському університеті 1956 р. Переїхав до США. Виховав у патріотичному дусі трьох синів-медиків: Зеновія, Мирона та Романа – і разом з ними працює досі на громадській ниві в українській діаспорі.

Без вагання вони дали кошти на видання 36 тому „Літопису УПА“, в якому є дані про багатьох повстанців з нашого району. Дяка їм і шана за те.

Дійсність, мережана сном

– Я завжди думав, думаю і тепер, який то дивний світ: дерево від часу гине, струпішає, залізо ржавіє від часу і негоди і теж стає непридатним, а така билиночка в світі, як людина, навіть

мізерна, немічна, витримує всякі тортури та знущання, залишається жива і ще до чогось придатна. Чи ж то не велика Божа сила?

Так на початку нашої зустрічі сказав мій співрозмовник – приємний, з легкою усмішкою на вустах, 82-річний колишній політв'язень, член ОУН, вояк УПА. Перепросив, що, хоч почувається с'як-так, але зі слухом щораз гірше.

Знаю його давно, подивляю його стійкість, силу духу і вміння терпіти. Це Василь Сліпаків, син Михайла, 1921 р.н., із села Кавсько на Стрийщині. До війни був членом „Просвіти“ і „Лугу“, активним читачем просвітянської бібліотеки. 1941 р. вступив в ОУН. За наказом проводу, в 1943 р. був у боївці, яка ліквідувала німецьку залогоу лігеншафту в с. Нежухів. У 1944 р. не пішов на фронт – вступив до УПА. Мав псевдо „Чайка“. Був бійцем куща „Бескид“, що квартирував у с. Рудники Миколаївського району. У 1946 р. захворів на тиф. Його завезли у рідне село до сестри Марії, чоловік якої був на фронті, і там менше заглядали більшовики.

Пролежав п'ять важких тижнів, з яких три зовсім без пам'яті. Ледве видужав. Сестра, заразившись від нього, померла. Хвороба вдарила його по здоров'ю, вплинула на слух. Решту слуху забрала тюрма, де били без милосердя, по-звірячому. Був комісований лікарем УПА і переведений зв'язковим і розвідником у розпорядження станичної „Ганни“. Його боївка, повернувшись із Закерзоння, привезла йому документи на ім'я тамтешнього уродженця – тепер „переселенця“. З цими документами він і їздив як зв'язковий. Часто бував у Львові, проводив на захід перехідні боївки „Карпа“ і „Марка“. У Львові мав зв'язок зі „Смиком“. Зустрічалися на вулиці в умовному місці. Провід дав йому доручення купити друкарську машинку. Дістав довідку від знайомого голови сільської ради і поїхав до Львова. 28 жовтня 1947 р. його заштовхали в під'їзд, заарештували і відвезли у тюрму на Лонського. За браком місця поселили в ванні, де перебував удень, а вночі брали на допити: били, мучили, питали, хто він. Не признався. Посилався на довідку, що переселенець. Сфотографували і через місяць за розісланими світлинами дізналися, хто він насправді. Перевезли до Стрия, а потім до Дрогобича, де по тяжких щонічних тортурах 6 лютого 1948 р. засудили на 25 років каторги та 5 років позбавлення прав, стаття 54-1а і 54-11.

Завезли в Мордовію. Там кидали з табору в табір, щоразу гірший. Посилали на важкі роботи без огляду на здоров'я. Найдовше був у 14-му таборі, працював там кравцем. На ніч забирали в гнилі, холодні бараки. Начальник бараку дуже знущався з політв'язнів і до того не любив, коли хто йому перечив. Якось, коли напівроздягнених в'язнів довго тримали на морозі, а вся охорона була в кожухах і валянках, Сліпаків не витримав і крикнув: „Доки будете знущатися з нас?“ За це отримав штраф і був поміщений у БУР (барак усиленого режиму) – штрафне, холодне приміщення з голими нарами, без матрасів, 300 г хліба на дві доби і півлітра окропу щодня. І так протягом місяця. Хоч до цього БУРу потрапляли в'язні часто, але не корилися й далі.

У 5-му бараці начальником КВЧ (культурно-воспітательної часті) був полковник Бохан з Вінниччини. Ставився до політв'язнів трохи поблажливіше.

В'язні-українці попросили його дозволу на влаштування вечора для відзначення дня народження Тараса Шевченка. Погодився. Сказав скласти програму, яку особисто й завірив, не знаючи ні змісту, ні поезій Кобзаря. Виступив невеликий хор у супроводі двох бандуристів. Один був родом з Полтавщини. Другий не знаю звідки, але сам змайстрував бандуру і грав на ній. Програму склали так, що серед іншого у ній були поеми Шевченка, спрямовані проти москалів. Один з політв'язнів прочитав напам'ять „Сон“. Хтось із сексотів доповів вищому начальству, і Бохану добряче влетіло, але він потім не сварився, а казав: „Молодці, хлопці, хорошо провели вечер Шевченка“. Це було в березні 1956 р.

У тюрмі Василь познайомився з братом Євгена Сверстюка, про якого у нього залишилися теплі спогади.

А ще у 8-му таборі, у 4-му бараці, з ним разом були митрополит Йосип Сліпий та єпископ Микола Чарнецький. Усі до них зверталися: „Ексселенціє“. Й. Сліпий кульгав, а тому всюди, навіть на роботу, ходив з палицею. Працював здебільшого на сільськогосподарських роботах. У неділю, в теплу погоду, в'язні збиралися в парку, ніби для прогулянки; там відправлялися Богослужіння, в'язні вчилися молитов, сповідалися. Узимі митрополит ходив по бараках і теж все це проводив. Звичайно, у цей час стійкові стояли на чатах і вартували. Ходив митрополит гордо, завжди з піднесеною головою, розмовляв з усіма щиро, радив, коли була на це потреба, підтримував усіх на душі. Своїм зростом, мужністю і сміливістю наганяв якийсь панічний страх

Василь Сліпаків (стоїть 2-ий зліва) на відзначенні пам'яті Т. Шевченка. Мордовія. Березень 1956 р.

Світлина з архіву В. Сліпаківа

навіть на „асів“-рецидивістів, яких спеціально розселяли поміж політичними в'язнями. Ніхто з них його не чіпав. До тюремної їдальні митрополит Й. Сліпий не ходив. Йому в'язні завше приносили „баланду“ до бараку. Деколи зі Львова йому прислали пакунки, якими він ділився з в'язнями. Одного вечора митрополита Йосипа Сліпого не стало. Ніхто не знав, куди він подівся з табору. В'язні гадали, що його кудись запроторили, але куди? Пізніше довідалися, що його обміняли на якогось радянського шпигуна.

Єпископ Микола Чарнецький теж спілкувався з в'язнями, відправляв Богослужіння, підтримував нестійких і слабодухих, лікував хворих, вчив молитов, сповідав в'язнів.

Був скромний, ходив чимось пригнічений, одягнений був убого, і, хоч щиро спілкувався з в'язнями, було видно, що має якийсь сум і тугу на серці.

У той час табірним начальником була задумана акція проти політв'язнів, аби залякати їх, принизити, розбити їхню стій-

кість і гордість, позбутися багатьох непотрібних начальству в'язнів. До 7-го бараку привезли 60 бандитів-рецидивістів з метою нацькувати їх на політичних. Хтось із поміркованих, можливо, й авторитетних рецидивістів передав політичним: „Ребята, ночью будет резня!“ Політв'язні почали озброюватися, хто чим міг. У табір таємно наносили каміння, залізяк, хтось мав ніж, а хто цеглину десь виколупав. Якийсь табірний сексот повідомив начальство про те, що політичні озброєні для самооборони. Коли вже все мало початися, начальник режиму раптом наказав вивести рецидивістів з зони. Хвалити Бога, обійшлося без кровопролиття.

А ще таке. Був у цьому таборі російський єпископ Сахаров, засуджений на 15 років. Він на роботу не ходив; йому дозволяли писати і отримувати листи і пакунки. Начальство табору до нього і він до них ніяких претензій не мали, бо ж – свої.

19 жовтня 1956 р. Василь Сліпаків був звільнений, пробувши в таборі 8 років, 11 місяців і 21 день. У м. Еманжелінськ Челябінської області одружився зі Стефанією Косюрою, донькою Степана, 1927 р.н., родом із с. Військо, біля Перемишля. Вона була вивезена.

1960 р. родині Сліпаків вдалося повернутися в Україну, з трудом, за добрий хабар, прописався у с. Волиця (Лядська Воля). З допомогою добрих людей Василеві Сліпаківі вдалося влаштуватися на роботу вчителем трудового навчання у Волицькій середній школі. Був на спецобліку КГБ, під його пильним наглядом, не раз цькований і провокований ним. Не здавався. Знав, що найгірше вже позаду. Вірив у Господа, що давав йому силу терпіти і зносити знущання. Від 1985 р. – на пенсії. У 2001 р. померла його супутниця в недолі, яка ділила його злощасне горе. Проживає з онукою, бо каторга і знущання даються ще й досі знаки і самому без постійної допомоги важко.

– Ви знаєте, – сказав на прощання мені п. Василь, – час, звичайно, бере своє. Він згладжує навіть ті рани, які залишилися на тілі і в душі, – все це відходить поволі в минуле. Та часом мені здається, що цього всього начебто й не було, що то був лише сон, страшний сон. А можливо, і сну цього ніколи теж не було, це тільки якийсь витвір власної фантазії. Ось лише втрачений слух, біль у голові та страшні сни нагадують ті нелюдські катування і ті страшні події, бодай би вони так переслідували і мучили довіку тих нелюдів, котрі мучили і катували нас.

Югославка Елеонора

Обоє молоді, симпатичні. Вона – югославка, струнка, чорнява, кучерява, мила, привітна, з голубими очима. Він – галичанин, високий, кароокій. Вони подобалися одне одному, покохалися і з далеких Балканів, одружившись, приїхали на батьківщину Івана у с. Годині, що на Мостищині. То було в час першої світової війни, коли доля закинула австрійського жовніра далеко від України.

У подружжя Елеонори (1900–1980) та Івана (1896–1961) Вовків дітей не було. Але горда патріотка Балкан всю свою любов втілила у „Просвіту“, „Луг“ і „Соколи“. Оселя Вовків стала хатою-читальнею для всіх щирих друзів і патріотів.

Перших совітів якимось з болем у серці пережили, коричневу чуму теж. Та коли вояки ОУН і УПА вступили в люту боротьбу з червоним окупантом, їхня оселя стала центром підпільного зв'язку та пунктом першої і невідкладної медичної допомоги.

Про все це в листі до автора від 25 березня 2001 р. пише політв'язень, а колись зв'язкова, асистент і дружина лікаря Степана Головіда пані Оксана Головід, яка була разом із Елеонорою заарештована, засуджена і заслана:

„...Безпечніше ніж де, було у сусідки югославки Леонори Вовк. У її хаті, стодолі, комірці відбувалися деколи складні медичні процедури. У 1949 р. в осінні холодні дощові дні із Петицьких хуторів (біля сіл Малнів і Малнівська Воля. – **В. З.**) до села Годині привезли трьох хворих повстанців до мого чоловіка лікаря Головіда. Розмістили їх у Леонори на горищі стодоли. Один із них, Орест, був важко поранений у живіт, дуже просив поперед операції привести до нього о. Теодора Гулу (батька п. Оксани. – **В. З.**), бо відчував, що може померти, а до того на операцію не погоджувався.

Ми чекали приїзду о. Теодора (мешкав за 20 км у с. Баличі. – **В. З.**). Зранку на горищі стодоли п. Вовкової два повстанці були вже перев'язані, нагодовані і спали глибоким сном. Орест відчув сильний біль в очеревині, мав гарячку – я змочувала його губи водою, а він марив. Його мова ставала дедалі менш зрозумілою. Надвечір приїхав о. Теодор. Коли духовні справи відбулися, чоловік попросив обережно перенести хворого із стодоли до хати п. Вовкової. Отець Теодор був дуже добрим асистентом і, за словами „пацієнтів“, його руки, руки священика, котрі під час

операції тримали голову хворого, зменшували страждання і біль, надавали спокою душі і тілу. Лікар Головід казав, що руки священика замінюють йому наркоз.

Пані Леонора охоче приймала всіх вояків до своєї хати, столи, комірки. Мала пасіку – хворих і здорових щедро частувала медом, додаючи, що мед – це лік для продовження їхнього героїського життя.

Пізніше ми обидві на суді в Дрогобичі отримали по 25 років таборів і 5 років позбавлення волі. Зрадник „Крупа“ був з нами на очній ставці.

На цьому суді Леонора голосно казала мені, що за мною будуть плакати і тужити моїх троє дітей, а за нею дорогі лісові хлопці і додала: „Молімся, Господь Бог милосердний, добрий, нас випустить і дасть нам Україну“.

Ці чужі діти були для неї від 1946 року найближчими, дорогими, вони її дуже любили, а більше вона їх любила і цілком віддалася важкій повстанській боротьбі за волю своєї другої Батьківщини – України, яку полюбила щирим серцем“.

Приїзд єпископа Йосафата Коциловського до Мостиськ*

Матеріали про цю подію зібрала і 22 січня 2003 р. передала авторові п. Наталія Заяць, уродженка с. Годині, фельдшерка, пенсіонерка.

У надвечір'я Щедрого вечора, 18 січня 1945 р., із Перемишля на станцію Мостиська прибув товарний потяг. З нього вийшла група прикордонників разом із єпископом Йосафатом Коциловським і ще двома чи трьома невідомими священиками. Почекальня не опалювалася, і було дуже холодно, бо на дворі сильний мороз. Владика був одягнений легко і сильно змерз. Попросив пити, можливо чогось теплого. Керівник охорони дозволив. Тоді Мирослав Шийка із с. Годині, що працював стрілочником на залізничній станції, попросив аби його замінили, а сам

* Див.: Йосафат Коциловський. – С. 278.

Церква Покрови Пресвятої Богородиці, м. Мостиська.
1636–1640 рр. Світлина 1999 р.

Світлина автора

побіг у село Годині (за 1–1,5 км) розповів людям, хто є на станції. Леонора Вовк приготувала дещо для Владики, що мала на Щедрий вечір, додала меду, а для москалів – горілки і закуску.

Повернувшись із цим усім, Шийка вже не застав на станції Владики. Виявилось, що всі вони пішли у „Заготзерно“, яке було поруч, бо там була охорона і тепло. Принесену Шийкою їжу дозволили передати Владичі, а горілку самі не пили, поки не випробували на Шийці. Попоївши і випивши, командир охорони Владики наказав Шийці знайти транспорт, аби відвезти їх до Мостиськ. Щоб ніхто фірмана по дорозі не чіпав, бо скрізь про-

ходили облави, йому дали записку, на якій були якісь цифри, з них він нічого не зрозумів. Шийка знов побіг додому, запряг свої коні, зробив декілька сидінь, а для Владики взяв кожух.

До Мостиськ виїхали рано на Йордань. Старший групи охоронців не заперечував, аби одягти Владика Йосафата в кожух, узятий господарем здому.

Коли проїжджали попри церкву св. Покрови у Мостиськах, де проходила Свято-Йорданська відправа, Єпископ Йосафат попросив дозволу зайти до церкви. Дозволили. Було вже в половині відправи, але ще мало бути водосвяття. Владика взяв участь у ньому, хоч одягнений був у тому, в чому приїхав з Перемишля. Там він виступив з короткою проповіддю до вірних, де, між іншим, сказав: „Прошу вас, діти мої, моліться і моліться та тримайтеся своєї прабатьківської віри, а Господь нас не опустить. А я за віру Христову, за нашу церкву і вас готовий йти на смерть...“

Після відправи та єпископського благословення Мирон Шийка відвіз їх до військової частини, що була недалеко, де вони заквартирували, а сам повернувся до Годинь, додому. Потім Шийка розповідав, що, бачачи не надто прискіпливу охорону Блаженнішого, він мав змогу говорити з ним віч-на-віч і просив, аби той згодився на втечу, яку йому, підкупивши охорону, влаштують. Владика категорично відмовився, сказавши, що він буде з народом і ніколи сам своє стадо не покине.

Не знав ніхто: ані Преосвященний, ані доброчинець М. Шийка, що хитрі емгебисти дозволяли все це Владиці, маючи надію, що він добровільно перейде в лоно російської православної церкви. Та цього не сталося.

Отець Петро Вовк-Волянович*

Із розповіді мешканки м. Буська, вул. Гагаріна 8, кв. 42, п. Марії Пилипець 23 жовтня 2002 р. Переселена восени 1945 р. із с. Олешич (тепер Польща).

* Див.: Годині.– С. 145.

Пані Марії Пилипець перед нашою розмовою була показана світлина о. Петра Воляновича (віднайдена у с. Годині), і вона не тільки сказала, хто є на ній, але й вгадала, чого ми приїхали до неї.

Розповіла, що о. Петро був у їхньому селі Олешичах на парафії (на світлині – діти знимкувались після першого св. Причастя. А вона була на руках у мами (див. Годині). Отець Петро родом зі с. Годині, що на Мостищині. Батько п. Марії служив паламарем у церкві, і вони знали багато більше новин із життя церкви, ніж інші діти. Згодом о. Петро Волянович переїхав на парафію у с. Грушів і жив у с. Горинець, помінявши парафію зі священником о. Мартиновичем. Майже вся родина о. Петра Воляновича жила у Львові, а тому про нього мало знають навіть у його родинному селі, про що вона пересвідчилася, коли там була на початку 1990 р.

З нежонатим о. Петром проживала як господиня його наймолодша сестра Юлія (на світлині вона разом із сестрою М. Пилипець Стефанією Крушко).

Находила осінь 1945 р. Отець Петро прийшов після відправи додому. До його хати ввійшли два поляки, а ще два залишилися на дворі. Отець Петро сказав накормити їх. Вони пішли, і люди чули, як ті, що на дворі, сварили тих, що були в хаті, чому не вбили о. Петра. Вони відповіли, що його доброта не дозволяє їм це зробити. Тоді інші два зайшли до хати священника і з криком спитали, чи він готовий до смерті. Відповів, що за Христову віру і за правду готовий. Бандити (а це були: Заремба і Юха з Олешич) чотири рази вистрелили в нього, але він стояв, спертий до шафи. За розповідями односельців і сестри священника Юлії, його кинули на землю, почали мордувати, а тоді пилою відрізали голову. Сестра Юлія перелякалась і, як божевільна, побігла додому аж до Годинь (35–40 км). Довго не могла отямитися і прийти до нормального стану від цього жаху, захворіла, здається, на сухоти і померла. Похована на цвинтарі у рідному селі Годині.

Пані Марія Пилипець, коли десь 1990 р. приїжджала до с. Годинь, відвідала могилу Юлії. Тепер родичів нема серед живих, і про Юлію майже ніхто не знає.

За розповіддю Наталії Заяць (родинне прізвище Вовк), яка працює фельдшером села Годині, 1936 р.н., доньки Івана, у сім'ї о. П. Вовка (Воляновича) було ще четверо дітей: Мирон (загинув

Сестра о. П. Вовка (Воляновича) Юлія (зліва) – свідок катувань і смерті брата з подругою Стефанією Крушко. 1941 р.

З родинного архіву

на фронті 1944 або 1945 р.), Василь (загинув трагічно), Володимир (теж не живе), сестра Юля. Пані Н. Заяць вважає, що начебто, коли переказали, що о. Петро закатований, то брат Володимир поїхав із с. Годині туди, забрав Юлю і різними шляхами зумів прорватися через кордон.

Версію, поширену у с. Годині, що сестра Юлія принесла з собою відрізану голову брата о. Петра до рідного села, ніхто не може ані підтвердити, ані спростувати.

За розповіддю ректора Львівської духовної семінарії св. Духа отця доктора Богдана Праха, він був у тому селі, де замуче-

ний о. Петро Вовк-Волянович, і підтверджує, що там є могила о. Петра.

Прізвище Вовк на Волянович о. Петрові рекомендував замінити сам митрополит Андрей Шептицький.

За виявленими автором архівними даними, о. Петро Волянович був раніше на парафіях у м. Турці (1936–1937 рр.) та у Ліско (1938–1939 рр.). Очевидно, виїхав у Закерзоння, оскільки він є на світлині 1943 р. у с. Олешичі з дітьми і їхніми батьками після першого св. Причастя.

Прізвище о. Петра Воляновича є на пропам'ятній таблиці закатованих священників у греко-католицькому кафедральному соборі св. Івана Хрестителя в м. Перемишлі (див. с. 345).

Святвечір на засланні

Розповідає Катерина Чех-Захаріна, 06.10.1924 р. н., з с. Гостинцеве, зв'язкова ОУН і УПА, політв'язень більшовицьких таборів:

Катерина Чех-Захаріна
(справа)

Світлина з архіву К. Чех

„Я мала 21 рік, коли мене заарештували енкаведисти. Після слідчої тюрми 1947 р. потрапила в концтабори Кузбасу. Ми, в'язні, жили в бараках, де панував голод, холод і хвороби. Пам'ятаю, з яким трепетом у душі зустрічала Святвечір 1948 р., хоч енкаведисти суворо забороняли святкувати. З допомогою сексотів виявляли в'язнів, котрі молилися, за колядування карали. Але ми їх не хотіли боятися. Молилися, колядували і обливалися гіркими сльозами.

1954 р. привезли мене до табору Сиблагу Кемеровської області. Це вже був рік відносної відлиги. Відчули це і в'язні. Різдвяні свята начальство табору дозволило нам святкувати.

На цей Святвечір вечеряли тим, що прислали моїм табірним подругам з дому. Я пакунків не отримувала, бо мама моя була виселена в Сибір так що я залилася сльозами. Але всі разом сіли до „святкового столу“. Ми, нарешті, трохи вільніше могли святкувати прихід на землю Сина Божого. З задоволенням наколядувалися до пізньої ночі, хоч наглядачі пильно слідкували за нами, щоб ми часом не змовились і не влаштували страйку.

І хоч ми були і голодні, і холодні, фізично тортуровані, понищені, та з появою вечірньої зірки на небі ожили надією, що новонароджене дитятко Ісус принесе нам, нашій ненці Україні і її знедоленому народові щастя і свободу. Вже маємо незалежну Україну. І хоч ще не така свобода, як би мала бути, бо правлять нами поки що чужинці і свої перевертні, та я вірю у її світле майбутнє, вірю у повну свободу України, бо за це боролися наші діди та прадіди, терпіли муки, катування та знуцання і ми“.

Лютий, 2000 р.

Гадюка вилазить на поверхню

I. Розповідає мешканець с. Волиця, уродженець с. Гостинцеве, зв'язковий УПА, політв'язень Дмитро Яремко, 1929 р.н.:

„У с. Гостинцевому, в хаті Ільків Марії, була криївка. Там були чотири вояки УПА. Видав її сусід Цибак Григорій. Криївку обступила велика група НКВД-истів. Двох енкаведистів було вбито. У безвихідному стані три повстанці розірвалися гранатами, а сотенний „Крупа“ здався і видавав відкрито всіх у Гостинцевому, а також в Арламівській Волі й сусідніх селах на Яворівщині. Він знав яворівські терени, бо був там 1942–1943 рр. у поліції в станиці Шутова. 19 грудня 1951 року почалися арешти“.

II. „Крупа“, він же Євстахій Маланчук. За свідченням зв'язкової Христини Головід зі Львова та дружини „Тарасенка“ Ольги Дубик, „Крупа“ співпрацював віддавна з органами НКВД, ще до 1948 р., оскільки вже 10 жовтня 1948 р. видав криївку в лісі с. Королино, де в безвиході 8 вояків УПА, в т.ч. командир боївки сотенний „Тарасенко“, розірвалися гранатами. Після цього із с. Волостків він забрав трьох вояків у час їхнього відпочинку. Всіх їх трьох у той день (10.10.1948 р.) більшовики розстріляли біля с. Берегове, по дорозі до райцентру Судова Вишня.

Здався „Крупа“ в с. Гостинцевому аж уліті 1951 р. – не тому, що ніби перший раз здався, а, напевно, боячись бути вбитим сліпою кулею у перестрілці облавників і упівців. „Крупа“ Маланчук відтоді вже відкрито працював з КГБ, їздив по селах Мостищини й по інших районах, особливо по Яворівщині, видавав склади, криївки, лазарети, повстанців, людей, які співчували УПА, та господарів, у яких квартирували повстанці.

Проживав „Крупа“ Маланчук, працюючи на КГБ, у м. Мостиськах, по вул. Першотравневій (тепер 19 Липня), у господаря Івана Койчака, майже в центрі міста. За дорученням СБ, на його ліквідацію готувався зв'язковий, член ОУН, легал, зубний лікар Степан Сокульський з Мостиськ, який великій частині підпільників і воякам УПА району постачав медикаменти, гроші та харчі. Був він із старовинного міського роду добрих та заможних господарів і патріотів.

Новопризначений районним СБ після зради і розстрілу командного керівництва ОУН на Загородах (частина Судової Вишні), „есбіст“ „Лютий“ (родом із с. Рикшич біля Пикулич, тепер Польща) вручив Сокульському пістолет, яким той мав знищити зрадника „Крупу“. (Доти „полювання“ СБ на зрадника не дало результатів, бо він ходив чи їздив завжди з великими групами облавників). У день замаху КГБ арештувало Степана Сокульського, виявивши у нього пістолет.

„Лютий“ на очній ставці, коли здався (можливо, давно працював на КГБ), „виспівав“ усе, що знав про Сокульського, за що після тортур у Дрогобичі той отримав 25 років каторги і 5 років позбавлення прав.

„Остап“ – Ванік Семен із Наконечного (Яворівщина), котрому Сокульський приносив ліки, їжу та вилікував після важкого поранення і який, очевидно, стараннями ще „підпільника“ „Лютого“ потрапив теж до тюрми у Дрогобич, вслякко намагався врятувати Степана Сокульського на очній ставці, але свідчення „Лютого“ і „трійка“ зробила своє.

III. Із листа зв'язкової Оксани Головід до автора, 31.03.1997 р.:

„У липні 1951 р. в Гостинцевому побили наших хлопців. Офіційно здався провідник боївки „Крупа“ – Євстахій Маланчук із Старосамбірщини. Ця подія була причиною мого і Леонори (Вовк із с. Годині) – арешту.“

Від „Крупи“ документи і записки дісталися в руки МГБ. Три рази „Крупа“ був зі мною на очній ставці в тюрмі у Дрогобичі. Я сприймала його за божевільного, бо робив таке враження“.

Вибач нам, друже „Омеляне“

Він стояв на стежі, вартував тих, що зібралися у сільській читальні і, мабуть, думу думав, що там не так уже й далеко, за якихось 40–50 км, у теплій хаті в цей день Різдва Христового сидять зажурені батьки і, маючи все на столі, не їдять, а думками по світу шукають його, свого сина, щоб поділитися з ним скромним святковим добром. Уже другі зимові свята він не вдома, а скільки ще таких свят пройде, коли він сміливо переступить поріг батьківської хати і скаже: „Я повернувся!“ Чи настане такий день?

Скоро закінчатся збори, розійдуться бійці по теплих хатах до добрих людей... Раптом „Омелян“ почув здалека голоси, що наближались з боку Гусакова...

Облава! – майнуло в голові. А поруч у читальні повно селян, друзі – бійці і командири, які проводять агітаційну нараду, щоб не йти голосувати на вибори. Ще хвилинка-дві, і розлучений натовп карателів буде біля будинку. А тоді?..

Довга автоматна черга пронизала темряву, прокотилася по карателях, і, відстрілюючись, він через напівзамерзлі рівчачки побіг у протилежний від читальні бік.

На хвилину облавники розгубилися, та скоро навздогін йому пролунали вистріли... Ще метр, ще, ось дерево, за яке і впав на землю. Карателі підбігли і, як люті звірі, кинулися до нього, стріляли в неживого, били прикладами, топтали ногами.

Почувши вистріли, скористалися моментом ті, що були в читальні. Люди розбіглися, а повстанці, згуртувавшись, з боєм відступили за село. Переслідуючи їх, карателі забули за вбитого. Коли повернулися, його вже не було. Ризикуючи життям, мешканці села і підпільники забрали „Омеляна“ і поклали на цвинтарі в чужу стару гробницю. Це сталося на третій день Різдва 1946 р. в селі Боевичах на Мостищині...

Боевичі... Мабуть, і назва споконвічна, як символ протистояння ворогам, як місце не одного бою з тими, хто нападав на мирну Україну, бо, звеличене цією назвою, існує вже понад 500 років...

Якби ця полита кров'ю свята земля могла говорити, вона б розповіла, скільки тут було боїв і скільки загинуло вояків УПА. Більшість із них були молоді хлопці...

Будинок читальні, с. Боевичі. 2000 р.

Світлина автора

* * *

Сорок шість років виношував таємницю п. Іван Шпильчак, все сподівався приїхати до рідного села і поховати по-людськи свого відважного друга „Омеляна“. Він проніс цю думку-клятву через холодні зими далекого Сибіру, через усі режими „Союзу“ і тепер приїхав з далекої Філядельфії, щоб скинути з душі важкий камінь – поховати героя...

Я познайомився з паном Іваном під час перепоховання жертв сталінської катівні у колишньому райцентрі Крукеничі. А потім ми разом з ним та місцевими ентузіастами Богданом Зубиком і Ярославом Коропасьом із Гусакова діставали з чужої гробниці тлінні останки невідомого героя „Омеляна“, що своєю смертю врятував і селян, і побратимів по боротьбі, маючи не більше 24 років.

– Він часто бував у нас, мати наша, чим могла, допомагала йому, – каже п. Шпильчак. – Вона любила його, як рідного сина, любила, як нас, своїх дітей, і довго не могла отямитись після

його смерті. І хоч Сибір забрав у неї здоров'я і силу, вона ніколи не нарікала на свою долю, ніколи не докоряла собі чи комусь за це...

У неділю 17 травня 1992 р. за участю шістьох священників греко-католицької та української автокефальної Церков, у присутності великої кількості народу поховали ми останки безстрашного вояка УПА „Омеляна“.

Уперше за 46 років над могилою цього борця пролунало величне „Христос Воскрес!“ А з ним воскресли тепер імена і псевда героїв, які гинули в нерівних жорстоких битвах з ворогом за волю і честь України...

Величний спів львівського хору „Гомін“ під керівництвом п. Олега Цигилика, який приїхав, щоб разом з присутніми відспівати панахиду за покійним та виконати пісні УПА, повернув усіх присутніх у ті далекі часи, нагадав про стогони поранених, плач матерів...

Пробач нам, друже „Омеляне“, за те, що 46 років ми не могли Тебе забрати з чужої гробниці і по-християнськи відправити на вічний спочинок.

І ще нам пробач, друже „Омеляне“, що ми не змогли дізнатися, хто ти і звідки родом. Хто твої батько й мати, родина...

У селищі Гусаків, на цвинтарі, біля підніжжя каплиці є дві могили. В одній спочивають невідомі Січові Стрільці, а в другій, свіжонасипаній, – невідомий вояк УПА „Омелян“. Сплять борці двох поколінь, сплять герої України:

*Спіть, друзі, спіть,
про долю й волю тихо сніть,
про долю й волю Вітчизни.
Чи ж можуть бути кращі сні?!*

Володимир Зілінський.
(„Поклик сумління“ – 1992. – № 22, червень).

Тепер ми достеменно знаємо, що безстрашний повстанець „Омелян“ – це Микола Венгер, 1923 р.н., із с. Костильники Мос-тиського району.

„Серце матері“

Ой, горе тій чайці,
Чаєчці небозі,
Що вивела чаєняток
При битій дорозі.

Укр. нар. пісня
на сл. І. Мазепи

Був наказ – і він, сотенний УПА „Хитрий“, повинен перейти кордон на захід, там він потрібний. Але все це буде завтра, вечірнім присмерком, а нині він прийшов за два кілометри від свого села у сусіднє село Боевичі з усім, що потрібне для переходу кордону та з друкарською машинкою. Він сьогодні ночуватиме у тихій, здається, хаті на горбочку, звідки добре видно вулицю, якою пройде його мати, втомлена бідами журавка. Він переказав у село Новосілки, здається, вірними людьми, аби вона прийшла на побачення з ним, бо ж давно не бачилися з нею, а час такий, що, може, більше і не побачаться.

Не йшла – летіла сизою голубкою, заклопотана, пририта горем, цькована наїзниками мати. Незчулася, як опинилася на краю села Боевич і зайшла до хати, що через дорогу від тієї, де був її син – повстанець, який не належить уже їй, бо присвятив своє молоде життя боротьбі за визволення з неволі матері України.

Ще далеко було до вечірніх сутінків, коли вона побуде хоч хвилину, хоч дві наодинці зі своїм Петрусем. Та тепер, не втерпівши, виходила не раз на подвір'я добродійних господарів, і він, дивлячись з вікна на вимучену горем, але горду і незламну постать старенької своєї матері, думав: „Скільки бід пережила вона, скільки сліз вилила за своїм сином Миколою, що загинув на фронті, десь там на Одері, у чужій їй і йому стороні, а тепер за тими двома, що в УПА, одним з яких є він, сотенний „Хитрий“, якому дорога рідна хата, але Україна ще дорожча...“

Сонце піднялося високо, воно освітило землю і розкидало свої яскраві промені поміж гіллям неодягнених весною дерев, переплітало їх з тіннями плакучих верб, що, немов на сторожі, стоять по обох боках безіменного потічка, який, немов серп, завернувши течію в бік хати Соболів, вирівнявся і тихим дзюрчанням поплив у далину. А плакучі верби лише тихо шелестіли

своїми свіжо-зеленими листочками, немов хотіли доповісти новину, що, як тільки знайде сонечко і перша зірка засяє на видноколі, з убогої, нічим не привабливої хати господарів Качурів зійде вниз, перескочить потічок і перейде через вулицю на чуже, але довірених людей подвір'я, припаде до грудей рідної страдальниці-матусі вояк-велетень, який хоч понад усе цінить кохану матір, мусить її покинути, бо жде на нього уквітчана терням страдальниця мати-Україна та його бойові друзі...

Весняне сонце котило своє вогненне колесо до заходу. По дорозі на хвилину забігло заховатися за великий клапот чорної хмари, мабуть, для того, щоб з темних, непросвічених закутин випустити до зубів озброєних, споєних алкоголем і ненавистю до всього святого і мирних людей карателів.

Хтось із сексотів, манкуртів, а чи просто більшовицьких підлизників привів цю зграю пажерливого чорного гайвороння, щоб впіймати і заклавати загнаного в клітку легкокрилого птаха, не дати йому полетіти у вирій. Ще мить – і щільним кільцем охоплені навколишні хати. Вороги скорострільну зброю з галасливими окликами спрямували в бік хати, де перебував вояк святої боротьби „Хитрий“. Зрадили? Але хто? Ніби всі свої. Випадковість? То чому орієнтиром стала ця хата? А тим часом кулеметні, автоматні і рушничні залпи наближалися.

– Здавайсь, бандьора! Ми обещаем тебе жизнь, – гукали вороги. Відстрілювався, доки зміг.

„А може, прорватися?“ – раптом промайнула думка. Вискочив через вікно, і в той момент його скосила кулеметна черга.

– Что, попался, бандіт? – раділи карателі. Все ніби далі і далі відходило маревом у забуття, лунало далеко-далеко і ніби важким молотом стукало в голову. На якусь мить пробудився, наче з важкого сну, прийшов до пам'яті.

– Не вам, клятим ворогам, дарувати мені моє власне життя.

Він давно його подарував тій, якій поклявся, вступаючи в ОУН, як вірний син Йосифа Кабана – вояка УГА, який пройшов з боями всю Україну у 1917–1919 роках.

Дві останні пістолетні кулі пробили його скроню, впала на груди і застигла з незнайним пістолетом рука...

Це сталося навесні 1947 року.

Його причепили до воза і тягли дорогою аж до Гусакова, а потім до Радохінець. Криваві сліди червоними маками уквіт-

чували дорогу повстанцеві, по яких назирцем йшла у відчаї страждальна мати. Нічого не тямлячи з горя, стулила уста, щоб не видати ворогам свого материнського болю, і лише серце голосило, мліло з розпуки, проклинаючи ворогів, рвалось на шматки, краялось беспорядним боєм і відчаєм за другим сином. А ще ж третій! Степан. „Господи! За що на мене така кара? Не допусти третього сина в руки ворогів, бо не витримаю...“

Серце матері добре, щире, доброзичливе. Але, коли її діти в небезпеці, воно тверде, мов граніт, закрістилося, непереможне. Вона, Софія Кабан, у горі і тузі пережила потім і смерть третього сина, Степана, „Канюка“, який через рік у світлий день золотої осені впав у нерівному бою з карателями на хуторі Дуброва біля Радохінець.

Вона пережила і довголітні поневіряння „наймишкою“ у навколишніх селах, ховаючись від окупантів. Усе це за синів, за Україну, і все це гордо, нескорено, з піднятою вгору головою, як справжня патріотка. І ніхто ніколи не чув від неї ні стогону, ні нарікань на долю...

Вшанування пам'яті Михайла Брилинського в селі Гусакові*

У неділю, 11 серпня, у селищі Гусаків заходом творчого колективу Народного Дому та місцевого осередку „Меморіал“ відбудеться урочисте відзначення 100-річчя від дня народження та 55-річчя від дня загибелі у більшовицькій катівні м. Львова уродженця Гусакова Михайла Брилинського – українського патріота, мецената, керівника власного підприємства у Львові, яке набуло чималої слави в усій Галичині відливанням церковних дзвонів, виготовленням церковних прикрас та атрибутів, підсвічників.

Цього дня, об 11 год. ранку, в місцевій церкві Успення Пресвятої Діви Марії с. Гусакова буде відправлено Богослужіння в супроводі хору автобусного заводу „Червона калина“, запроше-

* Із повідомлення у райгазеті „Наш край“.- № 62.- 7 серпня 1996 р.

ного нами зі Львова, і панахида за упокій душі бл.п. Михайла. О 13 год. у Народному домі села відбудеться відзначення світлої пам'яті цієї обдарованої і доброї душі людини. Буде зустріч односельців із доньками і синами М. Брилинського, а опісля – виступ хору „Червона Калина“ зі Львова.

В одному із залів Народного дому буде виставка предметів, виготовлених підприємством Брилинського до вересня 1939 р.

Запрошуємо всіх на спільну молитву і на вшанування пам'яті нашого земляка Михайла Брилинського.

Гусаківський Народний дім та осередок „Меморіалу“.

І мені зсунувся камінь з серця

7 липня 2001 року в селищі Гусаків, за великої кількості народу і священників, відкрито і посвячено пам'ятник загиблим воякам УСС, УГА і УПА з цього та навколишніх сіл. Автори пам'ятника – скульптор Роман Романович та архітектор Олег Скоп.

Фундатор, спонсор і основний виконавець усіх будівельних та оздоблювальних робіт – Іван Шпильчак, родом із Гусакова, син політ'язня, вивезений з родиною в Сибір, тепер мешканець Філадельфії (США). Районна організація „Меморіалу“ на цей раз взяла на себе лише організаційну роботу і виготовлення вихідних даних для будівництва пам'ятника. Все інше проводилося за кошти та під керівництвом п. І. Шпильчака.

Задум спорудження пам'ятника виник у п. Івана Шпильчака ще в холодному Сибіру. Думка ця лягла важким каменем на його серці і не покинула навіть в далекій Америці. Тому під час організованого „Меморіалом“ перепоховання в травні 1992 р. останків вояка УПА „Омельяна“, якого п. Іван знав ще живим у буремні роки підпілля, він поклявся перед присутніми земляками приїхати і спорудити пам'ятник, і не тільки „Омельянові“, але і своїм країнам – воякам УПА та трьом невідомим воякам УГА, котрі загинули тут під час українсько-польської війни 1918–1919 років на відтинку Перемишль–Хирів–Гусаків–Кру-

Пам'ятник загиблим воякам УСС, УГА та УПА в с. Гусаків. 2001 р. Скульптор Р. Романович, архітектор О. Скоп, меценат І. Шпильчак (США)

Світлина Т. Зілінського

кеничі. Свої думки, які стільки літ виношував, Шпильчак втілює у життя і, як каже сам, тепер начебто скинув важкий камінь з серця.

На цвинтарі біля старої козацької вежі красується шестиметровий обеліск, увінчаний бронзовою статуєю Архистратига Михаїла, який не мечем, а хрестом, взявши під ноги ворогів, перемагає їх. Це один із найкращих і найдорожчих пам'ятників і не тільки в нашому районі, а й в окрузі. Злиття воедино бронзи та граніту творить чудовий монумент слави і пам'яті загиблим.

**Меценат Іван Шпильчак
2001 р.**
Світлина з архіву І. Шпильчака

На гранітних плитах пам'ятника викарбувані імена не тільки тих, яких знав особисто з дитинства п. І. Шпильчак, але й тих, які загинули на цих теренах як невідомі герої святої боротьби.

Слава Богу, що знайшлася щира українська душа із шляхетними вчинками, яка засвідчила, що живі повинні завжди пам'ятати про мертвих, бо й ми не вічні.

Було б більше таких добродішів! Нехай цей пам'ятник і список загиблих на ньому буде ще одним добрим штрихом до історії боротьби за волю України. Він дасть можливість ширше і краще збагнути наше перекручене ворогами минуле і закарбує його для наших дітей, онуків і правнуків.

Коли ці сторінки були дописані, до мене зателефонував п. І. Шпильчак. (Він кожного року приїжджає до старенької батьківської хати, куди привозить зі Львова братів та рідних і Святвечір проводять у своїй хаті, а потім ідуть до батьків на цвинтар.) Дякуючи за допомогу в освяченні пам'ятника, він просив дослідити всі можливі місця поховань вояків УПА з тим, що 2004 року влітку він приїде і дасть кошти на перепоховання повстанців з Мостиського і колишнього Нижанковицького районів біля новозбудованого пам'ятника в селищі Гусаків. Тут, біля монумента, на думку п. І. Шпильчака, можна би зробити всерайонне місце поховання вояків УПА. З такими патріотами, як п. Іван Шпильчак, все можливо зробити.

* * *

У 2002 і 2004 рр. старанням і на кошти п. Івана Шпильчака до пам'ятника додано ще чотири таблиці з викарбуваними прізвищами і псевдами загиблих вояків УПА (див. Додаток № 4.– С. 713).

Всюдисущий і справедливий „Яскір“

Саморіз Михайло, псевдо „Яскір“, ще 1943 р. проходив вишкіл на Волині, одночасно брав участь у боях і з німцями, поляками і з більшовиками, які нападали на українських селян. Був високого зросту (195 см), сильної будови, русявий, на бороді ямка, на лівій щоці шрам від польського ножа ще з юних літ, врівноважений, гуманний, шляхетний.

Від 1943 р. готував склад зброї і боєприпасів, обмундирування, зробив на своєму полі Дубино криївку, встановив контакт з Годинівцями (село біля залізничної станції Мостиська І) для зв'язку по станції (здається, з черговим Босим). Одного разу навіть привіз коци і чоботи. Коци фарбували на коричнево і шили одяг.

Була створена група бійців УПА у вигляді німецької польової жандармерії для одержання з вагонів форми і зброї, яку тоді німці везли для Прибалтики. Були випадки, що німці стріляли, до вагонів не допускали, проте група, організована Саморізом, проривалася.

Після повернення з Волині „Яскір“-Саморіз як працівник СБ у с. Гориславичі створив військовий гарнізон та вишколював молодь. На базі гарнізону потім було створено навчальний пункт-вишкіл. Досі ніким не викрите місце цього вишколу, хоч є фактом, що воно було.

Уже за більшовицьких часів „Яскір“ налагодив зв'язок із начальником чи працівником Крукеницького НКВД Патюком, який давав відомості і навіть зброю.

У 1944 р. було повідомлено про облави на тому кушці (Золотковичі, Боляновичі, Мочеради). Знали час і засіли біля Коношків-Мишлятич, куди їхала група НКВД. Вояки УПА почали стріляти, заїв кулемет „Дегтяр“, але чотири енкаведисти було вбито. Москалі відстрілювались і легко поранили двох повстанців.

У 1945 році між Мочерадами і Золотковичами, біля с. Коношки, їхав на бричці разом із слідчим прокурор, прозваний катом Крукеницького району, Федір Кухаренко (жид з українським прізвищем), садист і лютий НКВДист. Їх обстріляв „Яскір“, але вони зуміли втекти.

На його адресу, як керівника СБ, був переданий наклеп на двох сільських дівчат із с. Золоткович, начебто вони тримали

зв'язок із солдатами-прикордонниками (хтось бачив їх разом у поїзді). „Яскір“ розібрався справедливо в цій справі і фактично оправдав невинних дівчат.

Про його справедливість, як справжнього працівника СБ, можна судити з того, що, коли голову сільської ради Жовнірчика, який зателефонував, аби приїхали облавники з Крукенич (у нерівному бою тоді загинули і згоріли „Зорян“ і „Федя“), СБ засудила і стратила, то членів родини не чіпали. Та коли дружину Жовнірчука почали шантажувати два сільські злодії, вимагаючи грошей ніби для УПА, погрожуючи всіх знищити, вона звернулася з благанням до „Яскіра“, і ці злодії негайно були покарані. „Яскір“ заспокоїв жінку, що їй нічого не буде, якщо вона не видаватиме москалям відомостей про партизанів і людей, у яких вони перебувають.

11 травня 1946 р. „Яскіра“ перевели на куш Крукеничі-Вишенька. Вояки УПА з боївкою (4 особи) перебували в Буховичах у хаті, де була кузня. Туди приїхав з Крукенич конюх НКВД Гриць Липецький*, почув, що в хаті півголосом співають повстанських пісень, поїхав в район і доповів.

Хтось попередив повстанців, але вони не встигли відійти. Облава! Повно енкаведистів і лихий заврайвно Коробка, який теж їздив з ними.

З с. Буховичі відступали на захід через поля до х. Толуковичі. На полі селяни садили картоплю. Чекіст Рахматов (або Рахманов) взяв від господаря коня і випередив повстанців з боку х. Толуковичі, вибрав позицію і почав стріляти. Там були „Яскір“ – Михайло Саморіз, „Авантура“ – невідомий боєць, начебто з Рави Руської (інформація від Павла Нагайла. – В. З.), „Шпак“ – начебто Сарахман із Раденич та „Старух“ – Тадей Гагилак із с. Радохінці.

Першим був поранений у ногу „Шпак“. Заліг і обстрілював облавників. Емгебисти відкликали селянина Стаха Нагайла з по-

* Про жорстокість фірмана НКВД Грицька Липецького із Хлипелі люди говорили багато поганого. Із вуст колишнього теж фірмана НКВД Григорія Тимціва:

„...В одного вбитого вояка УПА побачив Липецький гарні чоботи, а що ноги були замерзлі він відрубав їх разом із чобітьми, завіз додому у Хлипелі, став розігрівати. Побачив це уповноважений групи Льовкін (якого знали як найбільш жорстокого ката НКВД), і навіть він здивувався цьому, наказав чоботи залишити собі, а ноги віднести і прикласти до мертвого тіла в Крукеничах. За розповідями мешканців, цей же Липецький вмирав у своєму селі Хлиплях в дуже тяжких муках і судомах. Катюзи по заслузі!

ля, щоб той забрав від „Шпака“ зброю. „Шпак“ дав сигнал „Яскіру“, той повернувся до пораненого і добив його. „Яскір“ забрав зброю у „Шпака“ і разом з Нагайлом, відстрілюючись, вони відступили. В долині зустріли 15-річного хлопця Куранта, що пас худобу. Він допоміг їм нести зброю і набої. Облавники поранили „Старуха“, і, щоб не потрапити їм до рук, він підірвав себе гранатою. Рахманов довго сидів у рові і обстрілював відступаючих упівців. „Яскір“ повернувся і підповз до Рахманова з другого боку, хотів застрелити його. Та „Яскіра“ поранив Пескішев із кулемета в ноги і вимагав, аби той здався. „Яскір“ подивився на коліно. „За волю! За Україну!“ і вистрілив собі у голову. Юний Курант зтягнув зброю і боєприпаси в кущі і тут же був убитий кимось із емгебистів. Потім дізналися, що вбив його завідувач райвно, колишній заоргвідділу райкому партії Коробка.

„Авантура“, а з ним і Нагайло зуміли врятуватися і неушкодженими відступити.

„Яскір“ думав одружитися, бо мав вірну, симпатичну чорняву дівчину. Вони кохали одне одного. Це була Степанія Осідач, донька Йосипа, 1924 р.н. Була для „Яскіра“ помічницею в біді і в дні партизанської радості. Залишилася вірною з його сином, якого він дуже любив. Не вийшла заміж, хоч залицяльники траплялися. Її заарештували, засудили на 25 років. Повернулася. Жила з сином, померла навесні 2003 р. у с. Золотковичі.

Ще й по сьогодні односельці, ті, що були зв'язані з вояками УПА, і ті, що знали їх, теплим словом згадують всюдисущого „Яскіра“ – Михайла Саморіза як чесного і хороброго вояка, справжнього українського повстанського командира.

Він загинув 23-річним хлопцем, пройшовши великий і важкий бойовий шлях!

Запис проведено 2 грудня 1992 р. від нерозконспірованого п. Романа Галика, юнака ОУН із с. Золотковичі.

„Упири“

Діяла в районі добре організована москалями банда лжебандерівців. Найбільше вона була відома на Гусаківсько-Радохінцівському кущі, мабуть тому, що там великі лісові масиви. За свідченням завшколи с. Йорданівка п. Павліни Рибки, родом

із східної України, у їхньому селі ця банда діяла більше як два тижні. У ній були Брусняновський, капітан прикордонних військ, донедавна митник уже нашої, української, митниці, а також опер Батурин і Латинцов, якого потім убили упівці в Гусакові. Заходили до хати і казали „здрасуйте“ (через що їх скоро викрили), питали: „Чи наших не бачили? Чи дасте їсти, бо ми лазили по лісах і дуже голодні“. Це вже говорив Брусняновський, який найкраще знав українську мову. Хизувалися шапками з новими тризубами, кричали „Слава Україні!“ Коли Рибка зустріла їх потім у м. Нижанковичах і спитала, чому вони ходили в бандерівській формі, була відповідь: „А щоб більше взнати про них“.- „І що, дізналися?“ – „Ні... – сказав Батурин, – але ми їх і так винищимо“. Це була правда, бо знаходилися зрадники типу „Шрама“ і робили свою чорну справу.

Вони зайшли і до голови батьківського комітету Йорданівської школи Василя Мацака (1916 або 1918 р.н.), сварилися, що їм, „бандерівцям“, мало допомагає. Той розповів, що він робить та кому що дає – і сам себе зрадив.

У цій же школі діти з рогаток повибивали очі „вождям партії“. Це теж додали Мацакові як голові батьківського комітету школи, мовляв, він намовив дітей це зробити. Вирок – Сибір.

Повесить бандеровську сволочь!..

Ксеню Писко (тепер Семенів), нар. 6 лютого 1923 р., с. Хлиплі, видала, „розколовшись“, зв'язкова із Хлиплів Марта З. Схопили Ксеню випадково вдома, куди вона на хвилину забігла. Завезли у Крукеничі. Допитував її старший слідчий (невдовзі він за заслуги посів крісло районного прокурора) Федір Кухаренко, „чистокровний“ українець – здоровань, з великим горбатим носом, цибульковатим і за формою і за змістом обличчям, з хитрим булькатими очима. Знущався з тендітної дівчини, як тільки хотів, а вона, знесилена щоденним катуванням, щораз більше затиналася і не корилася. Давид Романишин із с. Хлиплі – зрадник, який вирвався з петлі СБ, ходив відкрито з енкаведистами і видавав, видавав, видавав... Він свідчив, що Ксені для безпеки

упівці дали пістолет. Почалися нові тортури. Не вирвавши нічого з вуст цієї слабкої тілом, але сильною волею дівчини, Кухаренко після чергового допиту викликав коридорного і звелів: „Повесить бандеровскую сволочь“. Її потягнули за 20 м до високого бука, в якому були забиті два гаки для тортур. На щастя для неї, обидва були зайняті. На них уже чи ще висіли тіла двох упівців, і їх, напівживих, підсмажували на вогні. Конвойний завернув Ксеню в камеру. Тут їх зустрів Кухаренко. „Что, петля оборвалась?“ – спитав гнівно конвоїра. Той щось промовив Кухаренкові. Тоді її затагли у підвальну камеру без вікон і світла. Немилосердно побивши, залишили лежати до другого дня без води і допомоги. Наступного дня знову катування і знову: „Бил у тебя пістолет?“ Вважала, що далі не витримає: нехай судять чи нехай вбивають. „Так, мала пістолет“, – відповіла. „Для чого?“ – спитав червоний кат. „Аби оборонятися, як попадуся, але не встигла ним скористатися, бо взяли несподівано“. Їй було вже все одно. Ще били і били – по голові і головою до стіни,

Ксенія Семенів (Писко) біля вихідних дверей колишньої тюрми НКВД, через які виносили катованих, с. Крукеничі. 2001 р.

Світлина автора

Ксенія Семенів (Писко) в парку с. Крукеничі біля „дерева смерті“. 2001 р.

Світлина автора

а їй вже було байдуже. Молила лише Царицю Небесну, щоб дала сили витримати і навіть у нестямі не вимовити хоч одне ім'я своїх друзів. І не вимовила...

Одержала від „трійки“ десять плюс п'ять. Відмучила 9 років і 5 днів на каторзі Сталінська, Сибіру і Приморського краю. Потім вийшла заміж за Семеніва, такого ж каторжника, як сама, із Бережанщини. Ледве зуміла прописатися, але аж у с. Пнікут. Стягнулися на хатину. Та не судилося зазнати щастя з другом: залишилася сама на цьому світі. Так і живе активна членкиня Спілки політ'язнів району і села, добра сусіда, господиня.

Вона охоче роздає плоди своєї праці всім, хто завітає до неї, бо знає біду. Трудиться задля того, щоб робити добро людям. Своєї сім'ї не має. Материнство своє, як і здоров'я, залишила у тюрмах, на каторгах ГУЛАГу.

Ми обоє під'їхали до Крукенич, і я сфотографував її коло дерева „смерті“, яке росте по сьогодні, тільки нарешті витягли з нього залізяки насильства. „А може, – говорить п. Ксеня, – треба було їх для нащадків залишити?“ І додає: „Нічого мені не жаль, я щиро дякую Богові Всемогучому і радію, що я нікого не продала, не видала, не скомпрометувала. А тим, які видали мене, нехай Бог буде суддею“. Тож нехай цій маленькій, з гарячим серцем журавці дарує Бог міцного здоров'я і сили дожити до тих років, коли Україна стане такою, за яку вона пожертвувала свою молодість, за яку перетерпіла стільки мук.

Ще й досі жаль, і біль, і туга

З Божою допомогою провели ми на початку травня 1992 р. перепоховання 13 віднайдених пошуковою групою жертв сталінського терору в с. Крукеничі. Похорон цей, на якому було дуже багато людей зі Львова, району і навколишніх сіл, 10 священиків різних конфесій, перетворився на велику демонстрацію і простягнувся довгою вервечкою від місця, де була тюрма і де були встановлені домовини із жертвами, через усе село аж до місця їх вічного спочинку.

Коштів на це поховання державна влада не виділила. Не понесли витрат і вбивці. Влада вважала це за непотрібне, оскільки перепохованням клопоталася громадськість. Громадськість вчорашніх комуністів не просила. Дошки на труни виділило Крукеницьке лісництво, за виготовлення домовин і їх спорядження заплатила Спілка політ'язнів району. Голова районної ради Й. Москаль особисто не побажав бути на перепохованні. Був як спостерігач його заступник М. Пивоварник. Був просто як присутній, і то чомусь здалека від проведення цієї урочистості. На цей раз поведився скромно, хоч скромністю у ставленні до людей він не відзначався.

Може їм, як колишнім комуністам, було не по собі або не знали, що чинити. Чи ще простіше – якими були, такими і зашилися.

Чи то випадково, чи спеціально в ту неділю, коли проводилося перепоховання, були зняті з рейсів майже всі автобуси, що загрожувало зривом проведення заходу у Крукеничах. І тільки звернення голови оргкомітету із перепоховання до керівництва Самбірського автопідприємства безпосередньо в цей день дозволило забезпечити район автобусами, правда, вже в післяобідню пору. А ще, коли голова оргкомітету В. Зілінський як депутат райради і як керівник перепоховання за два дні до проведення заходу на сесії районної Ради оголосив, щоб влада і депутати взяли участь у перепохованні, і тут же звернувся з проханням до влади району організувати для поїздки автобуси до с. Крукенич, тодішній голова райради Й. Москаль заявив: „Ви проводите, ви і організуйте собі транспорт, а ми тут причому?“

Більшовизм з його голови ще не вивітрився!

У тому ж році група ентузіастів із політв'язнів і громадських організацій провадила далші пошукові роботи в різних місцях парку Крукенич, поблизу колишньої тюрми.

До пошукових робіт, за домовленістю, було залучено навіть військових під командою ентузіаста – майора прикордонних військ. За три дні два рої прикордонників прокопали багато пророслого корінням ґрунту, щоб віднайти декілька останків.

Пошукові роботи велися наугад. Навіть ті з місцевих мешканців енкаведистської прислуги, що знали місця захоронення, боялися сказати, бо добре пам'ятали: „Кто не с нами, тот протів нас“. Були і провокації.

Хтось підказав, де має бути захоронення. Майже цілий день шукали і надвечір знайшли присипану, замасковану яму посереднині парку, біля ровів, де були закопані людські жертви. А в цій ямі – недавно закопана здохла собака.

Потім вдалося віднайти ще 13 останків закатованих.

Знову, як і попереднього разу, був запрошений прокурор району п. М. Квятковський. Останки було зібрано поокремо в паперові мішки і завезено прокуратурою до Львова на експертну експертизу.

Неодноразово критиковані з сесійної трибуни за бездіяльність районне керівництво і голова ще прокомуністичного режи-

му і теперішньої вже сільської ради „товариш“ Я. Галишак, на цей захотіли взяти перепоховання в свої руки. Тому для цього офіційно було виділено понад 70 тис. карбованців, і районна влада самочинно доручила на цей раз керувати перепохованням цим комуністам. Саме тим, які ще не так давно (у 1990 р.) таврували прогресивну громадськість і самостійну Україну, а також „бандитів“, що тут поховані.

Без погодження із тими, хто проводив пошукові роботи, було майже таємно встановлено прискорену дату перепоховання і в районній газеті оголошено її аж наприкінці тижня.

Йшло до конфлікту. Громадськість не хотіла, щоб перепоховання проводили ті, хто нищив жертви, тобто комуністи. Районна влада в особі Й. Москаля, хоч і вибрана, нова, начебто вже своя, демократична, але ще комуністична, вперлася, твердо стояла на своєму.

Було створено оргкомітет, до якого ввійшли комуністи, бо вони „наші“, бо вони „переродилися“. Досі не можна збагнути, як тоді не дійшло до всерайонного зриву! Людський терпець висів на волоску.

Під тиском тих, хто проводив пошукові роботи, та громадськості, за два дні до призначеного дня перепоховання голова райради Й. Москаль викликав до себе голову Спілки політв'язнів С. Мартина та голову „Меморіалу“ В. Зілінського і попросив взяти на себе керівництво цим заходом.

С. Мартин відмовився, В. Зілінський погодився, однак вимагав у завтрашній (суботній) газеті повідомити про перенесення терміну перепоховання бодай на тиждень, аби вивчити ситуацію і переробити комуністичний сценарій на нормальний, чисто людський і релігійний. В. Зілінський був проти проведення застільних поминок. Йосип Москаль не погодився. Як потім виявилось, вже було все заготовлено для великої помпезної тризни під гаслом: „Ми вас знищили, ми вас закопаємо і зап'ємо поминками по вас“.

Тому голова „Меморіалу“ В. Зілінський не погодився взяти на себе керівництво перепохованням і до Крукенич не поїхав. Можливо, на жаль.

Перепоховання провели, поминки по закатованих і розстріляних, і то досить гучні, справили. Ніхто на цих горілчаных поминках не зронив бодай непроханої сльози. Адже ховали тих, які не вгодили їхнім господарям.

По сьогодні дві душі є в автора, і жодна не переважає ні на йоту на терезах сумління. Одна: треба було поїхати і взяти в той день у свої руки керівництво перепохованням, відсунувши комуністів. Друга: добре зробив, бо не витерпів би там наруги над мертвими, а протест і зрив спричинився б до хвилювання громади і порушення вічного спокою тих, кого ми віднайшли в забутих і незнаних могилах.

Тож нехай нащадки розсудять по справедливості, котра душа повинна була мати перевагу.

Над похованими на цвинтарі думали поставити пам'ятник, та не дійшло до згоди з владою, якій того не хотілося. З окремих керівників влади ще й досі не вивітрився запроданський комуністичний дух. Аби не була могила сирітською, поставили дерев'яний хрест з загальним написом – і тільки.

* * *

Треба було довго доводити, просити, а потім і грозити владі, щоб пам'ятник таки поставили аж у десятку річницю перепоховання, 2002 р. Він і досі не закінчений як слід, стоїть збідніло і тільки із загальним написом, а не поіменним, як думалось і як повинно бути.

Оберкат у прокурорській мантії

Його на Крукеничині добре пам'ятають, бо не одного він засудив, на скільки йому подобалося, не одного відправив на той світ, не одного катував і допитував нелюдськими, азійськими способами. Йому можна було все, він тут був влада і закон.

Це Федір Кухаренко – прокурор колишнього Крукеницького району, червоний, носатий жид з українським прізвиськом і з душею садиста.

Брав хабарі за звільнення військовозобов'язаних, що не хотіли бути гарматним м'ясом на фронті, заарештовував і як „ворогів народу“ засуджував до різних термінів або й на кару смерті.

Допитавши зв'язкову і розвідницю ОУН Ксеню Писко із Хлиплів, закричав: „Повесить бандеровскую сволочь!“.

Потім „трійка“ присудила їй 10 років каторги і ще 5 років позбавлення прав. Хто їм простить усе це?

Двох вояків УПА із Зав'язанець: Пацулу Івана та Тимківа Степана – присудив повісити. Після катувань їх повісили на павовиську в Крукеничах.

Проводячи облаву, Кухаренко у с. Вишенька бив 14-річного Йосипа Дум'яка наганом по голові, бо той не хотів сказати, де його брат – вояк УПА на псевдо „Кіт“. А коли через місяць „Кота“ вислідили і він, важко поранений, застрелився, Кухаренко наказав прив'язати мертвого до фіри за ноги і волочити аж до Крукенич. За іншою версією, його важко пораненого кинули зв'язаного на фіру аби не втік, посідали на нього. Нелюди не дали краплі води, якої просив у гарячці. Повстанець помер у муках.

Живого не взяли, то мстилися мертвому. Радянська гуманність!

1945 р. куцзовий СБ „Яскір“ (М. Саморіз) із Золоткович хотів знищити цього ката. Кухаренкові вдалося уникнути смерті, бо заїв кулемет. Повстанці вбили тоді тільки трьох чи чотирьох енкаведистів, що їхали з ним на облаву з Конюшок до Мочерад.

Перед перепохованням перших 13-ти жертв Крукеницької катівні в травні 1992 р. автор цих рядків зателефонував Кухаренкові до Дрогобича, де той жив у розкішному будинку, і запропонував йому приїхати до своїх замучених і розстріляних жертв. У слухавці щось засичало, заскреготало, виматюкалося і буркнуло: „Мне нечего делать в ваших Крукеничах“.

За даними нашого „Меморіалу“, свідченнями Ксені Писко (Семенів), Йосипа Дум'яка й інших крукеничан 1993 р. дрогобицькі юристи підготували звинувачувальний документ на цього ката в обласний суд. Його змусили навіть приїхати до Львова на очну ставку з його колишніми жертвами, але, крім голосних висловлювань потерпілих у коридорах і на слідстві, все обійшлося йому легким переляком. Обласні „колеги“ справу затерли: крук крукові око не видзьобає.

На дверях його квартири дрогобичани повісили велику звинувачувальну таблицю. Після цього він виїхав на деякий час у Москву до сина.

Сестра Степана Бандери біля його могили в Мюнхені
З архіву автора

Українська „советська“ Феміда своїх „защитає і оправди-
ває“.

З початком серпня 2000 р., перед проведенням о. Миколою Головацьким, парохом с. Крукенич, разом із мостиським „Ме-
моріалом“ відзначення у Крукеницькому парку, на місці таєм-
ного поховання жертв – „Хресної дороги мучеників українсько-
го народу“, автор попросив дрогибицьких друзів зателефонувати
до ката Федора Кухаренка. Думалося, що хоч тепер він, побояв-
шись людей, виїхав із України. Та де там!

Жаль покидати безвідмовну годувальницю Україну, жаль
залишити хороми, надані компартійним урядом за заслуги
перед „отечеством“. Він і досі дихає нашим карпатським по-
вітрям.

До телефону не підійшов. Його „жена“ повідомила, що „Фе-
дя не может подойти к телефону, он очень болен“. Багато його
жертв давно знищено, інші загинули в тюрмах, катакомбах, та-
борах смерті. А він ще й досі живе... І нема на нього поки що
Господньої кари!

Уже стільки років існує Україна, начебто незалежна, суве-
ренна, але не покарані такі кати, як Федір Кухаренко і тисячі
йому подібних. Їх ще носить на своїх згорблених, понівечених
ними плечах страдниця Україна.

Доки це триватиме?

Він був на наших теренах

Про Олега Ольжича

Чому саме на наших теренах? Невідомо чому, але був! Мож-
ливо, тому, що в наших селах з боку Яворівщини, як і на самій
Яворівщині, було багато членів ОУН-„мельниківців“, а може?..

1942 рік. У с. Малнові, в одній із старих, непоказних хат,
діяла типографія. Привезли її частини звідкись фірою вночі,
довезли перед село і тут же розвантажили фіру й відпустили
фірмана. Очевидно, щоб не знав, де і до кого привезли щось.
Уночі перенесли все до села і змонтували*.

Олег Ольжич, за переказами, навідувався сюди до керівника
цієї „типографії“ п. Марії Крушельницької (напевно, це псевдо),
як її тут звали. Часто приїжджали сюди якісь люди, щось при-
возили, щось забирали. Це вже був 1943 рік.

Німці, очевидно, знали щось про Ольжича, але впіймати йо-
го не змогли. Фігурувала у німців, а потім у КГБ, групова світ-
лина, на якій був (між хлопцями) О. Ольжич. Світлина 9х6 см,

* За словами п. Василя Кука – полковника УПА, який керував підпіллям
після смерті Р. Шухевича, у Малнові могла бути лише ротаційна установка.

на зворотній стороні – штамп лігеншафту с. Вишенька (нашого району), очевидно, тому, що у цьому селі було поміщицьке господарство батька славнозвісного Альфреда Бізанца – полковника УГА, а потім одного із заступників губернаторської окупаційної влади у Кракові, німця, мати якого була україркою. Коли і як ця світлина потрапила в руки КГБ з написом на ній „Ольжич, он же „Зенко“, невідомо. Тепер вона, як і 42 інші, взяті з архіву Мостиського КГБ, є у автора. Очевидно, більшовики теж шукали Ольжича за цією світлиною, не знаючи, що ще у червні 1944 р. він був закатований у німецькому концтаборі Заксенгаузен. Особу Олега Ольжича на цій світлині потвердив авторові професор Корній Товстюк у Львові і його дружина п. Оксана, які добре знали Ольжича.

1994 року була спроба депутата Верховної Ради п. І. Біласа розпочати знімання документального фільму про Ольжича. Для цього з Києва до Мостиськ прибув кінорежисер Аркадій Мікульський. В автора цих рядків було взято цю і решту 42 світлин із КГБ і розпочато знімання фільму у с. Малнові. За браком коштів, як потім твердив авторові п. І. Білас, а чи з інших невідомих нам причин, робота над фільмом про О. Ольжича припинилася. Наші шестиразові усні і письмові запити до п. І. Біласа залишилися без відповіді.

О Україно!

Слова О. ОЛЬЖИЧА

Мелодія В. ЗІЛІНСЬКОГО

О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!
 О Україно! О Україно!

О Україно! Хай нас людство судить, –
Тобі одній – думки і кожний рух!
Твоїм щитом – гарячі наші груди,
Твоїм мечем – ці мільйони рук!

Вперед, вперед,
Відважні юнаки,
Зламать навек
Історії шляхи!

За ясні зорі і за тихі води
Твоїх степів, спустошених огнем,
Світи запалим, стопчемо народи!
О Україно! Слухай, ми ідем!

Вперед, вперед,
Відважні юнаки,
Зламать навек
Історії шляхи!

Степан Попель

Нас може і не стати,
але залишимо по собі пам'ять,
легенду для нових борців.

Яків Гальчевський,
отаман Подільського повстання
1928 р.

Народився Степан 16 серпня 1904 р. в селі Арламівська Воля в родині священика о. Володимира Попеля. У 1916 р. родина Попелів переїхала у с. Малнів.

Старший брат Степана, Іван, студював у Варшавському університеті, сестри Софія і Ольга були музично обдаровані.

Степан Попель після закінчення філософського факультету університету, не одержавши роботи від польської влади, займався культурно-просвітницькою роботою на селі, організував хоро-

вий і драматичний гурток, пробуджував національну свідомість селян та членів „Лугу“. Він був членом ОУН ще до 1940 р., сільським керівником її осередку, керував будівництвом читальні. За доносом односельця Івана Порили, в ніч з 10 на 11 листопада 1940 р. заарештували 22 хлопців із с. Малнова, очевидно, членів ОУН. Під час арешту Попель виявив непокору до каральників, і його було поранено в ногу. Потім його завезли в НКВД до Мостиськ. Йому, пораненому, вдалося прорватися через охорону, вискочити з тюрми на вулицю, де він був схоплений, за розповідями, з гвинтівкою, забраною у вартового. 15 листопада 1940 р. вночі Степана було по-звірячому закатовано і с'як-так прикопано у дворі НКВД. Останні його слова були: „Вмираю за Христа й Україну!“ Останки С. Попеля відкопали після втечі більшовиків; вони були перевезені і поховані на цвинтарі с. Малнів.

Під назвою „За Христа і Україну“ вийшла книжка його брата, Попеля Івана, видана 1953 р. у Філадельфії (США).

Подвір'я колишньої тюрми НКВД, де було закопане тіло С. Попеля,
м. Мостиська. 1999 р.

Світлина Т. Зілінського

Матеріали частково взяті із районної газети „Наш край“, за 23.08.1994 р.

Душпастир, поет, композитор і будівничий

**Отець Іван Дуцько.
1920-ті роки**

*Світлина з архіву родини
о. Дуцька*

Отець Іван Дуцько, 1867 р. н., рукоположений на священника 1892 р., на парафії у с. Малнівська Воля був від 1912 р. Залишився в спогадах парафіян як палкий, щирий український патріот, добрий духівник і просвітитель. За його проектом і з його великою моральною та матеріальною підтримкою в селі побудовано гарну, простору дерев'яну церкву св. Параскевії на місці старенької, знищеної негодюю та воєнним лихоліттям. У присутності єпископа Перемисько-Самбірсько-Самоцької дієцезії Григорія Лакоти в 1928 р. церква була освячена.

Як самодіяльний поет і композитор о. Іван написав близько 50 релігійних пісень, які увійшли до церковної пісенної скарбниці і виконуються в храмах різних українських конфесій.

Помер о. І. Дуцько 19 січня 1933 р. після важкої недуги на 66 році життя. У заповіті просив своїх парафіян: „Не забувайте стежини до моєї останньої хатини“.

Парафіяни свято беруть пам'ять про свого духівника. Восени 2002 р. у церкві і на його могилі, що побіч храму, були відправлені поминальні панахиди. В Народному домі села церковний хор, який отримав звання народного під орудою п. Стефанії Мацьків, під час урочистої академії, присвяченої 135 річниці від дня народження о. Івана Дуцька, проспівав більше десятка церковних пісень, створених ним тут, у с. Малнівська Воля.

Пам'ятник о. Іванові Дуцькові на його могилі завжди гарно прибраний і завітаний.

Як священник і як патріот

**Отець Михайло Худа.
Світлина 1920-их рр.**

З архіву родини Худа-Саламахи

Отець Михайло Худа, 1898 р.н., м. Яворів. Закінчив гімназію та духовну семінарію в Перемишлі 1925 р. Був на різних парафіях. 1933 р., над осінь, прибув у Малнівську Волю на місце померлого о. Івана Дуцька. З пристрасстю включився о. Михайло у релігійне і національне життя села. З участю релігійної і свідомо-патріотичної громади того ж 1933 р. при парафії було створено Товариство „Українська Молодь Христові“ (УМХ). Про це ще й по сьогодні свідчить пам'ятна таблиця з відповідним написом на лівій задній стіні церкви. 1938 рік. Річниця створення ЗУНР. Майже все село з церковними хоругвами і національними прапорами, зі співом церковних і патріотичних пісень пішло походом на цвинтар, де на справжніх і символічних могилах (у цьому селі є традиція, що родина ставить надмогильні хрести з написами пропалим безвісти) були відправлені заупокійні панахиди. Знаючи про патріотичні наміри малноволанців, польська влада послала сюди поліцаїв, жандармів і „тайняків“.

Заходилося до кровопролиття, позаяк поліція почала виштовхувати і бити людей, забирати національні прапори. Один із сільських членів ОУН, вихопивши пістолет хотів стріляти в напасників. Сорокарічний о. Михайло з піднятим хрестом у руці став між поліцією і людьми і сказав розлюченим поліцаєм, що сам Господь велів віддати шану мертвим. А ще сказав їм, що парафіяни, хоч патріотично налаштовані, але мирно проводять

Дочка о. М. Худи Уляна Худа-Саламаха разом з автором біля могили її батьків, с. Малнівська Воля. 07.08.2002 р.

Світлина В. Саламахи

вшанування мертвих своїх родичів. На щастя, завдяки такому сміливому захистові парафіян ніхто не постраждав і „стражі порядку“ не зауважили того, хто хотів у них стріляти.

Отець Михайло, маючи патріотичне виховання від діда й прадіда, цікавився роботою місцевого осередку „Просвіти“, багато своїх книжок віддав у читальняну бібліотеку, виявляв інтерес до політично-спортивної роботи села, вмовляв батьків посилати здібних дітей до гімназій. Душпастир Михайло разом з дружиною Іриною годували трьох синів і трьох доньок, виховали так, як виховували їх...

Більшовики, тільки що вступивши на нашу землю 20 серпня 1944 р., на очах у священика і дітей вбили брата його дружини, члена ОУН Мирона Кулиничча, який приїхав з сім'єю з Яворова, аби пережити час мародерства і вбивств. Отця Михайла щоденно цькували і провокували, переслідували вдень і вночі, вимагали грошей, речей і їжі. Тільки нещастя – раптова смерть його дружини Ірини – вберегло сім'ю о. Михайла Худи від арешту і Сибіру. До смерті зберіг о. Михайло любов і шану в парафіян села і навколишніх хуторів. Помер у 1956 р., похований біля церкви. Могили о. Івана Дуцька і о. Михайла Худи завжди в квітах.

Незабутні Юля і Ксеня

Юля і Ксеня – медсестри, які працювали у шпиталі, що був при монастирі у місті Мостиська.

Обидві медсестри мали високу кваліфікацію. Позналилися ми цілком випадково і відразу подружилися. Радо погодилися надавати медичну допомогу УПА.

У Мостиському районі протягом трьох тижнів не було окупантів: німці відступили, а Червона Армія ще не прийшла.

У розмові з медсестрами ми дійшли висновку, що наші відділи можна було б забезпечити матеріалами першої необхідності – ношами, бандажами, деякими ліками, мікроскопом, операційним приладдям.

15 серпня 1944 р.* „Тарасенко“ зі своєю боївкою організував чотири підводи, які приїхали перед шпиталь. На них ми вже чекали. Деякі речі ми вже раніше почали приготувати і зносити вниз, перед браму шпиталю. Побачила це медсестра-німкеня і почала кричати, що покличе гестапо. Ми були здивовані, звідкіля вона тут взялася. Нам вдалося завести її до одного з магазинів-складів і замкнути там на ключ. Ми не боялися гестапо, бо його вже не було в терені.

Коли все було навантажено на підводи, ми вирушили гостинцем і змішалися з іншими підводами, що тягнулися довгим шнурком. Це були підводи людей, які ліквідували свої підприємства і поверталися до своїх хат.

* Очевидно повинно бути 15 липня 1944 р., так як з 25 липня 1944 р. в Мостиськах вже були більшовики. – В. З.

Протягом восьми кілометрів ми бачили тільки два німецькі мотоцикли, які на великій швидкості мчали на захід, у бік Перемишля.

Приїхавши до Бухович, ми затрималися перед селом і лише ввечері склали нашу „здобич“ у призначене місце. Нарано все це було замасковане і засіяне збіжжям, заскороджене.

Медсестри Юля і Ксеня* опинилися у підпіллі, а наприкінці 1944 р. їх заарештували. Дальша їхня доля мені невідома.

Медичні матеріали, які були забрані зі шпиталю, малими партіями ми перенесли на терени, де вони були потрібні.

Юлія Біндар** (або Бондар) була з села Боляновичі, Мостищина, Ксеня родом з Полтавщини.

Літопис Української Повстанської Армії.– Т. 23.– С. 307–308.

„Непосидючий“

Із розповіді Оксани Головід, розвідниці і зв'язкової ОУН і УПА:

„У 1946 р. українське населення у вогнях, грабінницьких нападах, під примусом виїжджало з Польщі до УРСР. Чоловіка мого, Степана Голоvida, затримують в с. Годині, батьків два місяці пізніше привозять до с. Баличі. І ми знову під кордоном. Зустрічі в різних селах, на ще не знайомих повстанських теренах, ліси, криївки. Чоловік до помочі бере мого батька, священика. Батько зрадив такий повсякденній дружбі, бо, крім виховання людей у своїй парафії, вони разом почали велику увагу приділяти хлопцям-повстанцям. І так ми жили в Годинях, а батьки в Баличах.

* Ксеня Устименко, донька Петра, 1921 р.н., з Полтавщини. В Мостиська приїхала за призначенням, як медична сестра, у 1940 році. Працювала у районній лікарні медсестрою до 1944 р. Після передання ліків із лікарні в УПА пішла в підпілля і як сестра УЧХ працювала в діючій УПА. Зловлена біля або у м. Нижанковичах пізно восени або взимі 1944 р. Перевезена до Мостиськ, сиділа у підвалі тюрми старої поліклініки (тоді прикордонний відділ, вул. Перемишльська, 7). Засуджена на 15 років. Подальша її доля невідома. (*Від Сокульської Надії – медсестри-пенсіонерки, весна, 1999 р., м. Мостиська*).

** Юлю Біндар (в інших спогадах – Бондар) при інтенсивних пошуках не вдалося авторові віднайти. В с. Боляновичах такої не було. Очевидно, або не точне прізвище, або вона була не з Мостиського району. Пошуки тривають.

Степан Головід
З архіву сім'ї Головід

Отець Теодор Гура
З архіву сім'ї Головід

Була потреба десь виїхати до хворих або партизанів, чоловік телефонувє до батька: „Дзядуню, приїжджайте до внука“. Значить, виїзд конче потрібний. Батько виїжджав своїм конем чи їхав до нас поїздом або чоловік, залежно у який бік треба, їхав до „дзядуня“ мотоциклом.

У с. Годині, через дорогу від нас, проживала югославка Леонора Вовк (ми з нею за однією справою були потім засуджені на 25 років). У її хаті, столі, комірці часто відбувалися медичні процедури. Чоловік з батьком піднімали настрої воякам всілякими дотепами. Згадували Відень, інститут (і батько там був), знамениті урядження, а тут – стодола, хірург на колінах, мало самогонки (для дезинфекції), дремо простирадла на бинти, а світло ледь блимає. „З комфортом працювати – невелика штука, а попробуй тут!“ Ні зойку, ні нарікань, а дух „хлопців“ такий сильний, бо все під опікою Ісуса Христа, Матінки Божої. Ця віра, любов і нас охороняла та благословляла.

Часто перед очима й тепер бачу поранених хлопців, які оперувалися з усмішкою, великим довір'ям, подякою на обличчі, а тримають його згрубілі руки на голові, в околицях серця змоченою шматкою. Це були руки о. Теодора. Замість знечулення – руки пастиря, які просили у Бога благословення о здоров'я, заспо-

Оксана Головід-Гура
З архіву сім'ї Головід

кійливою поведінкою – духовний і фізичний спокій пораненому. Вони (батько) цих героїв-мучеників більше любили, як своїх власних дітей чи онуків.

Лікар Степан з о. Теодором обслуговували села Арламівська Воля, Малнів, Малнівська Воля, Соколя, Присілки, Петики, Підгать, Гостинцеве, а з боку Балич – Гусаків, Поповичі, Мишлятичі та інші прилеглі села. Їздили батько з чоловіком мотоциклом, а за плечима мішок з ліками, зверху солонина, хліб та що-небудь прикордонникам з собаками – й неодмінно цигарки для солдатів, аби задурити їх, хоч ні чоловік, ні батько не палили. Могли ж бути різні несподіванки, бо довкруг обляви, перевірки, підозри.

Мій арешт 1951 р. дуже подіяв на чоловіка. Він став людиною кам'яної душі з упередженням до підлих людей. Його ніхто не міг звинуватити в допомозі повстанцям, бо все робилося конспіративно, зрештою, його дуже шанували і остерігали мирні люди, а оскільки він був відкритий, то багато сексотів його й боялися. Він відкрито їздив по всіх інстанціях і старався про моє повернення. Двоє малих дітей (5 і 9 років), а тут у дорозі третє. Старався, їздив, писав – нічого не допомогло. Аж тут помер Сталін, і ситуація у політтаборах змінилася“.

Спомин про сестру Олю

Моя сестра Ольга Букартик, донька Антона і Магдалини, народилася у Мостиськах 19 березня 1925 р. Була дуже здібна, всебічно обдарована, гарно співала, грала на мандоліні, з ранніх років була залучена до церковного хору, а відтак і до читальні „Просвіта“, де виявляла активність, наполегливість, працьовитість. Завжди співала, наче пісня жила в ній.

Ольга Букартик зі своїми вихованцями на фестинах у Мостиськах.
1942 р.

З архіву родини Букартик

Закінчила Мостиську школу, а потім курси вихователів дитячих садків у Львові й працювала в захоронці с. Ляшки (Гостинцеве), часто приводила своїх вихованців додому на ранні черешні. Потім діти чемно дякували за гостинці і давали для нас концерт. Досі пам'ятаю рядки пісні, які вони виконували з вправами:

*Маленькі наші ручки умілими ростуть,
Служити Україні, як виростуть, підуть.*

Виступали в Мостиськах і на фестинах 1942 р.

Був липень 1944 року. Німецька армія відступила, а більшовиків ще не було. Розгулялися польські боївки.

У неділю*, 23 липня 1944 р., Оля пішла до церкви до Ляшок і більше не повернулася. Відійшла назавжди. Вдома розпука і жалоба, яка маму не покидала аж до смерті (1965 р.).

* Вийшла у неділю 23 липня, шукали від понеділка 24 липня. За відомостями Анни Телятинської (надрайонової ОУН), пропали: Ольга Букартик, Марійка Ходак і Павлина із Липник. За твердженням Ярослави Назар (підрайонової) із с. Острожця (тепер живе в Червонограді), це були Ольга Букартик, Марійка Ходак і невідома „Мстислава“.

Пізніше дізналася, що Оля з двома товаришками, Марійкою Ходак і, мабуть, Стасею Боднар, замордовані в Закостіллі польською боївкою.* Катували їх три дні, та дівчата мовчали, аж пальці собі повідгризали.

Прожила Оля тільки 19 років. Залишила про себе щонайкращий спомин, приклад патріотизму, невичерпне пісенне джерело і невгамовний біль.

Від Галини Коцюнбас (Букартик), м. Львів, 1995 р.

Хрест

Хрест на плечі накладають,
Б'ють, катують, попихають...

Із церковної пісні

Стоїть він у центрі міста, на подвір'ї середньої школи № 2, навпроти церкви св. Покрови і на перехресті чотирьох старовинних, ще княжих шляхів. Дубовий, 4 м висотою, виготовлений на Яворівщині. На ньому напис:

**В пам'ять і пошану жертв українсько-польської війни 1918–1920 рр.,
паціфікації 1920–1930 рр.,
геноциду українців Закарпаття 1940-их років, акції „Вісла“ 1947 р.
та геноциду АК над українцями Мостищини 1944 р.
Вічна їм пам'ять.**

Думали його встановити на Яворівщині, але там розумне керівництво району переконало громадськість, що трагічну пам'ять нашого народу треба возвеличувати могутнім монументом, аби він стояв вічно. Хрест через Львів було, на наше прохання, передано Мостиському районному проводу КУНу.

* За даними перехідної боївки УПА, на Закостіллі загинуло 5 дівчат (жінок) і 4 чоловіки. (Постій, 18.08.1944 р.) // „Трагедія українців у Польщі“. – С. 74–75). (Див. с. Нагірне).

На основі наших опитувань, від бойовиків Армії Крайової 1944 р. на Закостіллі загинули:

- Ольга Букартик-„Степанівна“ – районна провідниця;
- Марійка Ходак-„Квітка“ – районна провідниця;
- Павлина із Липник-„Рожа“ („Ружа“) – районна провідниця;
- Наталка Тураш, можливо, „Мстислава“ – обласна провідниця, мабуть, зі Львова. (Вона була обласною їх керівницею щодо садків і щодо ОУН);
- дружина інваліда, колишнього Січового Стрільця, Марія Фігура разом із чоловіком.

Хрест у пам'ять жертв польського геноциду над українцями Мостищини в 1918–1947 рр., м. Мостиська. 2000 р.

Світлина Т. Зілінського

До трьох влад району – законодавчої, виконавчої і міської – було написано звернення-прохання допомогти встановити цей хрест у центрі міста. Підписали це звернення 10.08.1999 р. від КУНу п. М. Лосічко, від „Меморіалу“ п. В. Зілінський та від „Просвіти“ п. Б. Мартин.

На спільному засіданні керівників громадсько-політичних організацій і трьох гілок влади було відмовлено до якогось часу здійснення цього заходу з мотиву відсутності відповідного місця в райцентрі та щоб не порушити толерантність щодо сусідів-поляків. Справа затяглася, та ще й запахло розколом організацій,

які підписали звернення. 21.04.2000 р. за намовою „зверху“ Б. Мартин самочинно написав листа за № 08 від імені районної управи „Просвіти“ (більшість членів якої, в т.ч. один із членів районної управи й ініціаторів відновлення „Просвіти“ у 1988 р. В. Зілінський, не знали про цей лист), у якому повідомляв: „Рада Мостиського районного об'єднання „Просвіта“, проаналізувавши ситуацію навколо проблеми встановлення хреста жертвам польського геноциду в м. Мостиська, вважає за доцільне відізвати своє відношення, яке було подане разом з районними організаціями КУНу і „Меморіалу“. Наше рішення обумовлене тим, що Україна разом з іншими державами веде політику входження в спільноту європейських держав – Раду Європи. У свою чергу, товариство „Просвіта“ сприятиме й надалі гармонізації міжнаціональних відносин у прикордонному з Польщею регіоні“...

Вдумаймося у ці слова і зрозуміймо, що тут до чого. Біда, підневільництво і споконвічне цькування нас і досі нічого не навчило. Хтось вдало зауважив, і це було підтверджено: „Відреклися, як Юда від Христа“.

Хрест півроку напівтаємно пролежав удома в одного із членів КУНу. В цей час до залишених в немилості до влади КУНу і „Меморіалу“ приєдналися члени районної НДП з її головою п. І. Стециною. І 6 червня 2000 р., о 18 год., без відома і погодження з владою за кошти НДП самочинно встановили, нарешті, цей „підпільний“ хрест, обклавши його квітами, а на його раменах політв'язень В. Ковальчик виготовив і прикріпив терновий вінець, як символ віковічних кривавих терпінь. 5 серпня 2001 р. хрест заходами „Меморіалу“ без дозволу, але з пошаною освячений священиками трьох українських конфесій і теж, на жаль, з невеликою групою парафіян, хоч повинно було б відбутися все це за великого здвигу народу і великої кількості священиків, з присутністю керівництва міста і району. До вигравіюваної таблиці заходами і за кошти „Меморіалу“ дописано: „і акції АК на Мостищині“. Цим підтверджено геноцид і на наших теренах.

25 липня 2004 р. біля цього хреста Мостиський „Меморіал“ провів всерайонний День Скорботи, де було відзначено:

- 85 річницю від дня польської інвазії на Мостищині;
- геноцид українців у Польщі;
- трагічну долю жертв акції „Вісла“;
- 60-ту річницю польського геноциду українців на Мостищині;

Було запрошено священиків та мирян, а також родини закатованих із Добромиля, Сокаля, Львова, Червонограда, Городка.

Після покладання квітів і вінків до пам'ятного хреста о. Микола Головецький та народний хор „Воля“ із Арламівської Волі (художній керівник Ярослава Шуп'яна) відспівали панахиду, а ведучі З. Богущкий та Т. Зілінський зачитали поіменний список закатованих у 1919 та 1944 роках і тогочасний протокол УПА, що документально підтвердив ті події. Виступили В. Зілінський, М. Грицай (Сокаль), Г. Тиндик (Львів), Я. Назар (Червоноград) та голова районної ради І. Стецина. Хор „Воля“ проспівав патріотичні та духовні пісні.

Тиждень до цього районна газета „Наш край“ у числі 51 за 20 липня 2004 р. та числі 52 за 23 липня 2004 року надрукувала поіменні списки закатованих в 1919 та 1944 роках.

Після закінчення урочистостей біля хреста відправлено панахиду біля пам'ятника на місці першого захоронення о. В. Ридоша, о. М. Мацюка, о. доктора П. Саноцького, що на вулиці Петра Саноцького в Мостиськах, на Закостіллі.

На превеликий жаль, окремі члени районного товариства „Просвіта“ не тільки не взяли участі у траурній церемонії, але й агітували людей за непотрібність проведення та зрив цього заходу.

Ми приходимо до тебе, Тарасе

У центрі Мостиськ 1994 р. на кошти громадськості побудовано пам'ятник Тарасові Шевченку.

Тепер сюди йдуть старі і молоді, несуть до пам'ятника квіти пам'яті, квіти любові, квіти доброї надії, квіти вдячності за правдиві і палкі Його слова.

* * *

Ми приходимо до Тебе, Тарасе, приходимо і вдень, й увечері, приходимо і в будень, і в свято, приходимо навесні і взимі, приходимо разом з молодими парами, які стають на рушничок щастя, приходимо як до Пророка, до нашого славного Кобзаря. Приходимо дякувати Тобі і за те, що Ти є між нами.

Квіти Пророкові України від юних українців. 1996 р.
Світлина Т. Зілінського

День пам'яті Т. Шевченка „Обнімітьсь, брати мої“. 16.05.2004 р.
Світлина Т. Зілінського

Заслужений діяч культури України бандурист Михайло Баран виступає у супроводі хору м. Судова Вишня. Концерт пам'яті Кобзаря. Мостиська. 24.05.1998 р.
Світлина Т. Зілінського

Тебе, мов грому з ясного неба, боялися і бояться Твої вороги, а тому нищили і ще нищать, перекручували і ще перекручують зміст Твого „Кобзаря“, аби народ наш не знав його суті. А з Твоїм „Кобзарем“ біля серця, Тарасе, вояки УПА йшли в жорстокі битви і в прикру хвилину розривалися гранатами разом з цією дорогою книжкою, аби вони і книжка не потрапили ворогові в руки.

Ми приходимо до Тебе, кладемо квіти до Твоїх ніг, проводимо урочистості, присвячені Твоїй світлій пам'яті. Кожного року,

в дні Твого перевезення з далекого, холодного та кривавого Петербургу і перепоховання Твоїх останків „на Вкраїні милій“, 22–30 травня, відправляємо тут панахиду за упокій душі Твоєї, Тарасе, і, скорблячи, возвеличуємо Тебе в сумну хвилину Твого відходу в безсмертя поезією, піснями про минуле і сучасне України і віримо, що „наша дума, наша пісня не вмре, не загине“.

Ми приходимо до Тебе і як до краянину, бо ж рід Твоєї матері, Катерини Бойко, походить із нашого чудового прикарпатського Підгір'я.

Ми приходимо до Тебе, як діти до свого батька, приходимо просити поради і відходимо від Тебе наповнені і піднесені духом Твоєї пам'яті та слави нашої прадідівської, яку Ти оспівав-возвеличив і заповів нам, своїм нащадкам: одуреним і одурманеним ворогами „на нашій, не своїй землі“.

Ми приходимо до Тебе і просимо, аби Ти дав усьому нашому народові і кожному з нас зокрема сили світлого розуму і єдності, якої нам так бракує, аби були, нарешті, ми самими собою в своїй хаті. І хоч Ти на пам'ятнику перед нами розводиш руками, немов кажучи, що ми такі є, такі ми були ще з князівських часів, потім за Хмельничини і Гетьманщини, та ми віримо, що дух Твій, дух істини додасть нам сили і заклик Твій „схаменіться, будьте люди, бо лихо вам буде“ колись таки дійде до наших ошуканих сердець.

Ми віримо в це і твердо кажемо Тобі:

*Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!*

Останні дні кривавого диктатора

Він, чотириметровий, бронзовий, стояв на бетонному постаменті і хижо дивився примруженими тюркськими очима в далечінь, аби ще щось побачити і загарбати. Він – це Ленін – кривавий вождь, диктатор, стояв і позував перед „Білим домом“ у центрі Мостиськ. Він – тиран, який спровокував червоний терор, спочатку в Росії, а потім по всьому Союзу, винищивши багато народів, а з ними мільйони українців. Це той Ленін, якого в часи існування Союзу комуністи нарекли „вождем революції“,

і від імені якого жорстоко руйнували все, що створювалося віками, аби „строїть новий мір“.

І ось розвалився трон кривавої влади. Та він стоїть з надією, що вистойть. Його ще обожають, возвеличують, воздають йому хвалу. Навколо нього на площі збирається велике і мале збіговисько, хоч проіржавілі кайдани влади потроху розриваються. Чаша ж бо людського горя перелита понад край. Україна – на зорі самостійності.

І ось 31 жовтня, 1990 рік. Сесія міської Ради 1-го демократичного, але ще „советського“ скликання винесла вердикт: зняти більшовицького ідола з п'єдесталу. Рішення коротке, лаконічне (випис з архіву):

„...Слухали: питання про демонтаж пам'ятника В. І. Леніна.

Мостиська міська Рада народних депутатів вирішила: провести демонтаж пам'ятника В. І. Леніна до кінця 1990 року.

Голова М. Пігуляк“.

Із 25 депутатів міської Ради проголосувало:

- за демонтаж – 19 депутатів (76%)
- проти демонтажу – 4 депутати
- недійсних бюлетенів – 2.

Після сесії міської Ради її голова М. Пігуляк, колишній офіцер-військовик, зібрав активістів таємно, бо кожен їхній крок фіксувався відповідними працівниками каральних служб і сексотами. Зібрав нас у приміщенні будинкоуправління на краю міста, аби разом розглянути виконавчу частину цього рішення. Зібрані обговорили, коли і як будемо це робити. На цій „таємній“ нараді було нас 6 чи 7 осіб. Всі добре знали один одного, проте виявилось, що хтось був провокатором. Уже вранці другого дня голову міста М. Пігуляка викликав до себе перший секретар РК КП тов. А. Левенцев. Розмова була різка і серйозна. Адже лютий режим у повному, хоч і розхитаному, стані ще існував, діяв, проте вже був не той. Не діждавшись від п. Пігуляка ні спростування, ні капітуляції, тов. Левенцев пригрозив голові міста партійним стягненням і звинуватив відповідним політичним параграфом. Звичайно, йому було сказано, що це ухвалила сесія. Районний керівник партії доповів по своїй лінії вищому керівництву у Львові, а ті доповіли в Київ. Паралельно, від імені начебто громадськості і партійних організацій району (хоч, як виявилось, ніхто з них нічого не знав) були телеграми на ім'я голови Верховної Ради УРСР Л. Кравчука та президента СРСР, генерального секретаря ЦК КПРС М. Горбачова, у яких вислов-

лювався протест проти рішення сесії Мостиської міської Ради про демонтаж пам'ятника В. Леніну і прохання не допустити беззаконня, тобто заборонити зняття пам'ятника.

У львівській обласній газеті „Вільна Україна“ за 4 листопада 1990 р. з цього приводу була поміщена замітка без підпису під назвою „Телеграма протесту“.

Але їм усім було не до того, вони вже переживали за свою шкуру... Ми постановили діяти негайно, позаяк урядове кільце могло звужитись і перекрити шлях до цього сміливого вчинку. Домовилися, що через день будемо проводити акцію. Та, боячись знову сексотської зради, провели наступного дня. Тим, що були до цього причетні, п. Пігуляк повідомив лише за годину до демонтажу. Це сталося 6 листопада, о 18 год., у переддень 73-ої річниці більшовицького перевороту, перед закінченням зборища у „Білому домі“, де проходило відзначення цієї дати. Проходило так, як сміливо писала тоді кореспондент районного „Соцшляху“ п. Галина Горечко: „Виступи були не помпезні, відзначали досить скромно, зважаючи на політичну ситуацію“.

У призначену годину, ніби випадково, до місця події під'їхав кран, а ще два про всяк випадок стояли на близьких вулицях. Відчувалася кмітливість керівника акції.

Незважаючи на вузьке коло „штабу операції“ і короткий термін розголошу до виконання (очевидно, між нами сексот таки був), про акцію скоро дізнався КГБ, а від нього – райком.

Тут же на майдані, біля пам'ятника, з'явилися відомі й невідомі нам працівники КГБ, міліціонери, які, правда, нікому нічого прилюдно не забороняли, лише дивилися на „знімальний“ процес, знімкували його і нас, учасників.

За нецілої півгодини „вождь мірового пролетаріата“ під вигуки натовпу, що за цей час зібрався, був знятий, покладений на автомашину і відправлений на територію комунального господарства, де потім довгий час у його дірявому нутрі мали пристановище щурі, миші й інша гидота.

Не обійшлося в цій напруженій ситуації і без гумору. Коли кранівник зняв „вождя“ з фундаменту і поклав горілиць чотириметрового трупа на авто, то виявилось дивним і смішним для багатьох присутніх, що Ленінові чоботи були без підшов. А якась старенька жінка, що стояла біля дороги, сказала: „Ти диви, аж ясніше стало на площі“.

І ще факт. Один із тих 19 депутатів міської ради, який проголосував 31 жовтня за зняття пам'ятника В.І. Леніну, у день

ГКЧП, 19 серпня 1991 р. бігав і телефонував до голови міста п. М. Пігуляка і до секретаря міської ради п. Є. Нуцковської з плачевним благанням, аби викреслили його прізвище зі списку в протоколі сесії, де він голосував за демонтаж пам'ятника.

Тепер він знову всюди пробує себе показувати лідером.

На превеликий жаль, ще не перевелися серед нас раби, плазуни і продажники.

* * *

1 грудня 1991 р. був проведений всеукраїнський референдум про утворення незалежної української держави, за що в Мостиському районі проголосувало 92,8% виборців, в тому числі села Ятвяги і Малнівська Воля – 100%. Автор мав щастя бути головою проведення референдуму в районі.

Тайне стало явним

Це сталося 28 липня 1944 року. Два священники-сусіди: о. Володимир Ридош із с. Вовчищович і о. Микола Мацюк із с. Волосткова разом із своїм гімназійним товаришем доктором теології, філософії та права о. Петром Саноцьким ішли до знайомого священника у село Твіржу на храмове свято св. Володимира. Озброєна шовіністична банда АК схопила їх на хуторі Слабаш, загнала у Твіржу, а вночі перевезла, пов'язаних колючим дротом, до Мостиськ, на Закостілля, де вони були закатовані у житловому будинку (тепер вул. Шевченка, 57). Там у дні, коли відступали фашисти, а більшовики ще не прийшли, були замордовані ще й садівнички – члени ОУН з Мостищини Оля Букартик, Марійка Ходак, Павлина (прізвище невідоме) з с. Липники та їхня обласна наставниця Наталка Тураш зі Львова. А ще, крім них, були закатові близько десятка молодих українських дівчат і хлопців.

Завдяки п. Ярославі Сокрутї, яка з дитинства запам'ятала, випадково дізнавшись, місце поховання священників, у 1994 р. останки їх двох віднайшли і перевезли на місце народження: на Сокальщину і в м. Доброміль. Останки третього (о. Петра Саноцького) частинно були біля тих двох поховань, а решта не знайдена й досі.

Я. Сокрута на мітингу-реквіємі.
Зліва – автор, справа –
В. Дорош. Мостиська
(Закостілля). Вересень 2001 р.
Світлина з архіву автора

У пошуках останків священиків та в їх перепохованні багато сил і енергії, включно із земляними роботами, доклав учитель із с. Волосткова п. Мирослав Клюфас та родина Дорошів, коло хати якої віднайдено останки. Тепер родина Дорошів побудувала їм прекрасний пам'ятник, волостківчани спромоглися на металеву таблицю з написом, а родина загиблих передала світлини замучених.

Усе це перейшло через мостиський „Меморіал“, який допомагав консультаціями в спорудженні пам'ятника і запросив родини загиблих на відкриття та посвячення його 5 серпня 2001 р. Перед початком відправи біля пам'ятника пішов рясний дощ з грозою, та після освячення і панахиди виглянуло сонечко, немов би зраділи після довголітнього плачу покривдені душі закатованих.

Освячення і панахиду провели шість священиків: о. Володимир з Добромиля, о. Ярослав із Бару (Городоччина), о. Іван з Волосткова, о. Володимир з Мокрян, о. декан Тарас

та о. Богдан з Мостиськ.

Виступили: о. Ярослав з Бару, о. Богдан, о. декан Тарас, п. М. Клюфас, голови спілки політв'язнів із Сокаля та Добромиля, М. Лосічко, В. Зілінський і В. Дорош – жертводавець та виконавець будівництва пам'ятника.

Там же у відкритій розмові В. Дорош висловив думку, яку підтримали В. Зілінський та родина о. П. Саноцького із Сокальщини, щоб разом звернутися до сесії Мостиської міської Ради

Урочистості з нагоди присвоєння Тартаківської СШ Сокальського району імені о. Петра Саноцького. 2000 р.

Світлина з архіву автора

з проханням перейменувати вулицю О. Фредра, де надовічно залишилася частина останків закатованого поляками українського священика, на вулицю Отця Петра Саноцького. З почину організації районного „Меморіалу“ під заявою було зібрано 12 підписів.

27 грудня 2001 р. на сесії міської Ради з цим питанням-заявою виступив В. Зілінський.

Сесія Мостиської міської Ради від 27 грудня 2001 р. за № 5 ухвалила:

„Розглянувши звернення політичних та громадських організацій району та мешканців м. Мостиська про перейменування частини вулиці О. Фредра на вулицю о. П. Саноцького, керуючись статтею 37, п. 1, закону України „Про місцеве самоврядування в Україні“, Мостиська міська Рада вирішила:

Змінити назву частини вулиці О. Фредра від № 2 до № 26 на вулицю о. П. Саноцького. Доручити виконкому міської Ради внести зміни в нумерацію книги міста“.

Посередині вулиці о. Петра Саноцького стоїть пам'ятник трьом священикам-мученикам, які стали жертвою польських зазіхань на українську землю, віддали життя за право молитися по-українськи і жити в самостійній державі.

І на оновленій землі

Добігав кінець кривавої більшовицької імперії. У грудні 1988 р. жменькою ентузіастів у Мостиськах було створено осередок Товариства української мови ім. Т. Шевченка (ТУМ).

На відзначенні 175-ої річниці від дня народження Тараса Шевченка, 11 березня 1989 р., до бундючної партійної президії урочистих зборів, що проходили в актовому залі адмінбудинку, вперше запросили священиків. Але представників ТУМ ім. Шевченка до президії не запросили. Отож ми доручили одному із членів організаційного комітету п. Ярославу Калужному запитати головуючу урочистих зборів, секретаря райкому КП України тов. І. Качмарську, коли будуватимемо пам'ятник Тарасові Шевченку в Мостиськах, оскільки це питання обговорювалося на засіданні Товариства.

Залишилося небагато часу до виборів депутатів до Ради Національностей Верховної Ради Союзу. Прогресивна громадськість виборчого округу була за кандидатуру письменника Романа Федоріва і проти кандидатури комуніста Садовського – скульптора зі Львова.

– Якщо всі проголосуємо за товариша Садовського, – у відповідь на наше запитання заявила різко і з притаманною їй іронічною посмішкою Качмарська, – то пам'ятник у Мостиськах буде, але, – і тут же, після паузи, підкреслила, – але це має бути пам'ятник інтернаціонального змісту, тобто комплексне злиття трьох постатей: Шевченка, Пушкіна і Міцкевича, бо ж тут живуть не тільки українці...

Товариш Садовський програв вибори Роману Федоріву з дуже великим розривом. Питання пам'ятника Кобзареві в Мостиськах залишилося відкритим.

Ще існувала радянська влада, і довго доводилося переконувати районних чиновників, що пам'ятник мусить бути, і то не на околиці, а в центрі міста.

Домовились між собою, і всупереч владі на початку травня 1989 р., надвечір, В. Зілінський розмітив місце в центрі колишньої торгової площі. А „електронівці“ Я. Калужний та Б. Мартин під керівництвом М. Брегіна завезли з заводу готовий бетонний розчин і тут же залили фундаментну плиту під пам'ятний знак. Все це було зроблено за лічені хвилини. Через тиждень зняли опалубку й потинькували фундамент. Мешканець міста п. Степан Сас спонсорував плиту з кольорового штучного мармуру. На ній ми закріпили напис: „На цьому місці буде встановлено пам'ятник Великому синові України Тарасові Шевченку з нагоди 175-ої річниці від дня Його народження“. По боках пам'ятного знаку висіли національні прапори.

Поруч з пам'ятним знаком була встановлена двовіконна вітрина-стенд для висвітлення найновіших повідомлень та списків жертводавців. На наше клопотання, ще в березні 1989 р. районна Рада видала дозвіл на будівництво пам'ятника, але поза центром, а міська Рада змушена була потім дати дозвіл на місце під пам'ятник таки в центрі міста, де нами був уже поставлений пам'ятний знак. На наше прохання, районна Рада звернулася з відповідним клопотанням до обласної Ради про включення цього заходу в її рішення. Воно різними шляхами випрошувалося і нарешті було „пробите“ рішенням від 18 липня 1989 р., за № 199, та підписане головою облради М. Киреєм. Рішення вдалося проштовхнути завдяки впливовим особам та добре знайомій авторів працівниці апарату облвиконкому мостичанці п. Олександрі Сороці. Рішення зобов'язувало керівництво райради виготовити проектно-кошторисну документацію і включити пам'ятник у план державного будівництва в районі.

З серпня того ж року розпорядженням районної Ради за № 81 „р.“ було створено групу „Кобзар“, яку очолив В. Зілінський. Вона мала допомагати районній Раді у виготовленні документації та збирати кошти на пам'ятник. Було оголошено звернення від групи „Кобзар“ до мешканців району, громадських, кооперативних, державних та сільськогосподарських організацій з проханням внести пожертви.

Після обрання Р. Федоріва депутатом до Ради Національностей Верховної Ради СРСР член районної управи ТУМ ім. Шевченка В. Зілінський побував у нього у Львові і запросив узяти участь у районному вічі 27 січня 1990 р. Це був перший прилюдний виступ такої знаної людини на Мостищині. Велика зала

Територія Польщі у 1000 році, за Роджером Порталом
The Slavs.- Printed in England by Ebenezer Baylis & Son Ltd, 1969.- P. 74

Народного Дому, де понад 500 місць, була переповнена, люди стояли навіть у коридорах.

Після виступу Романа Федоріва було багато запитань і відвертих відповідей. Ішлося і про пам'ятник Шевченкові в Мостиськах. Пан Роман нас переконував, що, можливо, треба спочатку взятися за створення і розбудову своєї незалежної держави, а вже потім за пам'ятник думати, аби так не вийшло, як у більшовиків, що у кожному селі і місті пам'ятник Леніну.

Хтось вигукнув з залу: „Ви правду кажете, пане Федорів, але коли через наше місто в Україну проїжджають наші сусіди, вони часто питають: Чи далеко до нашого Львова? – то слід би

Собор Пресвятої Богородиці в м. Холм (Польща), збудований королем Данилом Галицьким. Там він був похований з синами і онуками В. Процюк. Книга Пам'яті.- Львів, 1994.- С. 15

таки побудувати пам'ятник у центрі міста і хоч би тим підкреслити, що тут уже Україна“.

Зніяковів якимось Роман Федорів, а потім сказав: „Що ж, і ви правду кажете, бо й не тільки ця земля, але й княжий Перемишль, все Закерзоння, а там, княжі і Ярослав і Рішив, потім Ряшів (тепер чомусь Жешув), а там далі Червенські городи, а на півночі збудований королем Данилом Галицьким опорний бастион – місто Холм (перейменований на Хелм.- **В. З.**) де і похований сам засновник у церкві Пресвятої Богородиці, котру

збудував. Це той самий славний Холм, де народився Михайло Грушевський – перший президент Української Народної Республіки. Все це українська земля. А ще можна додати, що за нашим уже згаданим Ряшевом донедавна стояв серед поля великий камінь, валун привезений з гір за часів князівської Русі, з написом: „Гік терміна terra“– тут кінчається княжа земля. То ж будуйте пам’ятник нашому генію Тарасові, а я, по можливості, вам допоможу“. І допомагав у багатьох питаннях, коли доводилось до нього звертатися.

Свіча партійного кагалу догоряла, і група „Кобзар“ взяла на свої плечі копійку завдання будувати пам’ятник за кошти, зібрані від жертводавців. Виготували печатку, кутовий штамп та титульні бланки для листування. У державному банку відкрили спеціальний рахунок групи „Кобзар“, який на громадських засадах аж до відкриття пам’ятника 1994 р. вела економіст райвно п. Галина Шніцер. Щотижнево на стенді біля пам’ятного знаку вписувалися прізвища нових жертводавців, два рази на місяць ці прізвища вміщувалися у районній газеті. У січні 1990 р. група „Кобзар“ організувала виступ вертепів і хорів. З усього району приїхали виконавці, виступали на сцені, спорудженій перед пам’ятним знаком, а під час виступів збиралися пожертви на пам’ятник, сума яких тут же оголошувалася.

* * *

Пам’ятний знак Т. Шевченкові вже стояв, але багато молодих пар, наповнених партійним і комсомольським духом, під тиском або зі страху, із ЗАГСу йшли до Леніна, що стояв із простягнутою рукою перед адмінбудинком, і клали там квіти.

Треба було щось робити. 3 червня 1989 р. мостичанин М. Брегін – член Гельсинкської спілки, батько якого був членом ОУН з 30-х років і сидів у тюрмі разом із С. Бандерою, підказав ідею, за яку вхопилися. З його родини у цей день розписувалися в ЗАГСі Марійка і Микола Хитрі. Наша група зустріла їх з квітами і попросила з усіма весільними гостями піти до пам’ятного знаку, вклонитися пам’яті Великого Сина України та покласти квіти – перші квіти від молодої української пари, яка обрала спільний життєвий шлях. Була радість у молодих, а в нас, організаторів, – ще більша, зі сльозами на очах. Після наших побажань тих декілька хвилин перетворилося на маленьке віче, бо

Відзначення пам’яті Т. Шевченка біля пам’ятного знаку в центрі м. Мостиськ. Березень 1990 р. *Перший справа від знака – автор*
Світлина з архіву автора

там було сказано багато щирих слів. Добре зерно було засіяне в цей день. Від цього часу майже вся молодь йшла і йде після ЗАГСу на поклін до Кобзаря.

Керівництво групи „Кобзар“ домовилося зі скульпторами Еммануїлом Миськом, Любомиром Яремчуком та архітектором Василем Каменщиком. Звернулося з листом до керівництва Львівської скульптурно-керамічної фабрики, перерахувало кошти авансом. Проектна документація виготовлялася поетапно, повільно, оскільки там, як і всюди, панувало безладдя.

За зібрані кошти у серпні 1993 р. на місці пам’ятного знаку місцеве РБУ-9 вклало 56 стандартних фундаментних блоків, облаштувало майданчик. У Львові закупили камінь-постамент, витесаний кубом з однорідного житомирського мармуру. Ще навесні 1993 р. пам’ятник Шевченкові в натуральну величину висотою 3,2 м вже був виготовлений у глині, на осінь того ж року відлитий у гіпсову форму, а потім у бронзу.

У травні 1993 р., будучи у Шевченковій Кирилівці з Тишковицьким фольклорним ансамблем, В. Зілінський узяв жменьку

**Виступ церковного хору селища Мостиська II
(худ. керівник Роман Москалик). Червень 1999 р.**

Світлина Т. Зілінського

землі з місця, де стояла хата батьків поета. Земля була вміщена в капсулу з відповідним написом та разом із пам'ятним знаком покладена під фундамент пам'ятника.

16 жовтня 1994 р. група „Кобзар“ із громадськими організаціями та районною владою, за великої кількості священиків, мешканців міста, району та гостей освятили пам'ятник. Перед освяченням навколо пам'ятникового пагорба голова групи „Кобзар“ розсівав землю, привезену з могили Тараса Шевченка з Канева як символ величі духу нашого Генія, символ соборності України.

З червня 1999 р. „Меморіал“ відзначав 138-у річницю перевезення й перепоховання Великого Тараса, 10-у річницю встановлення пам'ятного знаку й одночасно 10-у річницю покладання перших квітів молодятами, що стали на рушничок щастя. Все це проводилося у гарну, сонячну неділю в центрі міста, біля пам'ятника Кобзареві, і все це під гаслом „Ми приходимо до Тебе, Тарасе“. Запросили людей з міста і району, а із с. Волиця – сім'ю Марійки і Миколи Хитра та їхніх діточок Василюк

**Зліва направо: автор, Микола Хитра з дружиною Марією та дітьми
Василюкою і Нестором, Микола Брегін в день відзначення 10-ої
річниці встановлення пам'ятного знаку. Червень 1999 р.**

Світлина Т. Зілінського

й Нестора. Картина була зворушлива. Особливо, коли вони всі четверо поклали квіти до підніжжя пам'ятника, а ведучий, голова „Меморіалу“ В. Зілінський, оголосив про першу молоду українську сім'ю, благословлену на спільне подружнє життя духом нашого славного Батька Нації.

З великою програмою виступив хор із селища Мостиська II під орудою Романа Москалика, а їхній дитячий колектив – з композицією В. Зілінського „Поклін Тобі, Тарасе“. Родині Хитра були вручені скромні пам'ятні подарунки від „Меморіалу“.

Від 1989 р. до 1994 р. біля пам'ятного знака, а від 1994 р. до сьогодні біля пам'ятника Т. Шевченкові районний „Меморіал“ проводить відзначення річниць траурних Шевченкових днів, коли з далекого холодного Петербурга на рідну Україну перевезено і поховано останки нашого славного Тараса:

*У Каневі, ген на горі,
Там його тіло спочиває,
Та віщий дух його не вмер –
Як жив, так і живе тепер,
І тут між нами він витає...*

Біля пам'ятника Т. Шевченку часто зупиняються різні делегації, мистецькі колективи, кладуть квіти, виконують пісні про нього і на його слова. Тут частим гостем є хор „Гомін“ зі Львова (худ. керівник Олег Циглик), хор ветеранів УПА „Повстанець“ (худ. керівник Зиновій Кріль), тут виступав бандурист Михайло Баран та інші колективи і виконавці, але не виступали ще тут хори, організовані районною „Просвітою“. А повинні би!

„Я мала бути п'ятою“

Із розповіді Ярослави Назар-„Сотниківни“ – підрайонової ОУН (Червоноград, 1997 р.):

„Був 1944 рік. Німецькі війська відступали з Львівщини, а червоні ще не прийшли. На наших теренах розгулювала польська боївка Армії Крайової. Я отримала через зв'язок повідомлення, що повинна прибути в с. Годині, не пам'ятаю, яке то мало бути число. Однак знаю, що то мав бути понеділок. Отже, в понеділок (24 липня 1944 р.– В. З.) вийшла з Острожця і гостинцем йду до залізничної станції Мостиськ. Пройшла я добрий шмат дороги, через Сулківщизну, оглянулася – довкола нема ні душі: ні на дорозі, ні в селі. Мене огорнув якийсь моторошний страх. Та, на моє щастя, через дорогу якась жіночка переганяла гусей. Коли порівнялася зі мною, я привіталася з нею по-польськи. Вона відповіла мені і спитала, куди я йду.

– Хочу їхати до Львова, – сказала я, – бо вже тиждень як на селі, і мама, напевно, переживає за мене.

Вона порадила мені вернутися, тому що потяг не ходить та, крім того, тут дуже небезпечно, і дуже наполягала, щоб я вер-

Ярослава Назар-„Сотниківни“
Світлина з архіву Я. Назар

нулася та щоб начебто допомагала гнати гусей. Коли я послухала її, вона сказала, що я дуже нерозсудлива, коли пускаюся сама в дорогу, та ще така молоденька. Вчора тут, на цій дорозі, затримали якихось дівчат, такі молоді, гарні. Їй так шкода було їх, але вона не могла їм нічим допомогти, бо то незнайомі їй люди, ніби якийсь патруль. Так я завдяки цій жінці повернулася до Мостиськ...

Через кілька днів я зустріла „Сіру“ (обласну провідницю Наталку Козакевич родом із Бібрки.– В. З.) і сказала, як я добиралася на зустріч. Вона відповіла, що зустріч не відбулася і що доля решти цих дівчат досі невідома.

Були це Оля Букартик, Марійка Ходек і „Мстислава“.

Прошло майже 55 років, а вони в моїй пам'яті все такі веселі та життєрадісні“.

Єпископи Перемишльської Єпархії (1218–1946 рр.)*

1. Антоній Адренкович, 1218–1225
2. Невідомі імена
3. Іларіон, 1254
4. Авраам, 1271
5. Єремія, 1282
6. Сергій, 1282–1288
7. Мемнон, 1288
8. Іларіон, 1292–1302
9. Георгій, 1315

* Із книги: Олег-Володимир Іванусів. Церква в Руїні.– Торонто: Св. Софії. Релігійне товариство українців-католиків Канади, 1987.– С. 21.

10. Марко, 1330–1341
11. Кирило Волошин, 1353
12. Іларіон, 1366–1385
13. Василій, 1385–1391
14. Атаназій, 1391–1407
15. Гелазій, 1415
16. Ілія, 1422–1440
17. Атаназій Дрогоєвський, 1440–1443
18. Атанасій Бірецький, 1446–1467
19. Йоан Бірецький, 1442–1476
20. Йоанникій, 1491–1498
21. Антоній Оника, 1498–1521
22. Йоаким, 1522–1529
23. Лаврентій Терлецький, 1528–1549
24. Антоній Радилівський, 1549–1581
25. Арсеній Брилинський, 1581–1591
26. Михайло Копистинський, 1591–1610
27. Атаназій Крупецький, 1610–1652 (з.)*
- 27а). Йоан Хлопецький, 1611–1620 (н.)
28. Прокопій Хмільовський, 1652–1664 (з.)
- 28а). Ісаакій Копинський, 1620–1633 (н.)**
29. Антін Терлецький, 1664–1669 (з.)
- 29а). Йоан Попель, 1622 (н.)
- 29б). Сильвестер Гуревич, 1634–1645 (н.)
30. Іван Малаховський, 1669–1691 (з.)
- 30а). Антоній Винницький, 1650–1679 (н.)
31. Інокентій Винницький, 1679–1700 (з.)
32. Георгій Винницький, 1700–1713
33. Єронім Устрицький, 1715–1746
34. Онуфрій Шумлянський, 1746–1762
35. Атаназій Шептицький, 1762–1779
36. Максиміліан Рилло, 1776–1793
37. Антоній Ангелович, 1796–1808
38. Михайло Левицький, 1813–1818
39. Іван Снігурський, 1818–1847
40. Григорій Яхимович, 1848–1860
41. Тома Полянський, 1860–1869

* з – злучений з Римом.

** н – не злучений.

42. Іван Ступницький, 1871–1890
43. Юліян Пелеш, 1891–1896
44. Константин Чехович, 1897–1915
45. Йосафат Коциловський*, 1917–1946

Церква Святого Юрія в Мостиськах

У 1596 р. в Бересті була проголошена церковна унія. Згідно з нею Українська Церква признавала Папу Римського як главу Христової Церкви і водночас визнавала його владу в релігійних питаннях. Водночас, згідно з Унією (від латинського унію – єдність, об'єднання), наша церква зберегла свою окрему організацію, свої обряди, і, що найголовніше, східне церковне право.

Перемишльський єпископ Михайло Копистинський підписав Унію в 1596 році, але не спішив з її проголошенням на підпорядкованій йому території, до якої входили і Мостиська. Фактично він залишався нез'єднаний з Римом. Лише після його смерті в 1610 році греко-католицькі громади змогли вільно будувати свої храми. Саме так було і в Мостиськах. У Літописі Львівському (О. А. Бевзо. Львівський літопис і Острозький літописець. – Київ, 1971. – С. 103) знаходимо запис:

„Року 1611. В Мостиськах поставлено церков, котрої там нігде не було, бо не вольно було“.

У цей час у Перемишлі вже був новий єпископ Атаназій Крупецький, котрий не тільки сприйняв Унію, але й активно її впроваджував. Отже, при ньому Мостиська в 1611 р. отримали свою першу українську церкву, дозвіл на будову якої від власника Мостиськ Яна Щесного Гербурта мали ще 1604 р. Ми можемо тільки думати, що довгі сім років мостичани запасалися будівельними матеріалами, а святиня була збудована і освячена лише в 1611 р.

Це була дерев'яна церква, збудована при оборонному валі, на в'їтківському ґрунті. Цей ландшафт фактично дотепер незмінний. Слід сказати, що ті часи були гіркими для Церкви на цих

* Замучений більшовиками в київській тюрмі (Чапаївка) 1946 р.

Церква св. Юрія, м. Мостиська. Збудована 1735 р.
Світлина 1920-их років

Церкви Перемишської єпархії.– С. 373

теренах. Як уже було сказано, після смерті єпископа М. Копитинського (служив у 1591–1610 рр.) до керівництва Церкви прийшов єпископ А. Крупецький, який 42 роки був главою греко-католиків Перемишльської землі (1610–1652 рр.). Паралельно, через рік, у 1611 р., священники, які не прийняли Унію, обрали свого єпископа, нез'єданого з Римом. І довгий час, майже 100 років на Перемишльській землі були два єпископи – православний (нез'єднаний) і греко-католицький (з'єднаний з Римом).

У 1691 р. помер греко-католицький єпископ Іван Малаховський, і тоді православний єпископ Іннокентій Винницький приймає Унію і в 1692 році офіційно об'єднує православні та греко-католицькі громади в єдиний греко-католицький Перемишльський єпископат. Починаючи з 1692 р. і аж до 1946 р. всі церкви Перемишльської землі, в тому числі і Мостиського повіту, були в церковному підпорядкуванні Української Греко-Католицької Церкви.

Мостиська ж церква св. Юрія, збудована в 1611 р., простояла близько 120 років і поступово почала руйнуватися. Це спонукало громаду розібрати стару церковцю і в 1735 р. спорудити нову дерев'яну церкву на тому ж місці. Тоді єпископом був Ієронім Устрицький (1715–1746 рр.). Нова церква була тризрубною, безверхою, з невеликими боковими апсидами при вівтарі. В час першої світової війни при облозі Перемишля Мостиська неодноразово піддавались не тільки жорсткому артилерійському обстрілові, а й бомбардуванню австрійської авіації. Причиною було розташування в місті російської далекобійної артилерії, що обстрілювала Перемишль. Ці дії завдали значної шкоди місту і церкві св. Юри. У 1920-х роках її частково реставрували. Проте відправи там відбувались дедалі рідше і не тільки через руйнацію, але, головню, тому, що на той час парафіяльною церквою вважалася вже інша – Церква Покрови Пресвятої Богородиці. Це був колишній костел жіночого римо-католицького монастиря, збудований у 1635–1640 роках на західній околиці міста. Будівля була невеликою, тому що за задумом мала бути точною копією знаменитої Лорети*. Закритий після першого поділу Польщі в 1772 р., цей костел довго пустував, поки в 1800 (або за іншими даними – 1801 р.) був проданий за солідну на той час суму 1000 флоринів греко-католикам, які у 1804 р. зробили ремонт і з того часу аж до 1946 р. вважали цю церкву парафіяльною. Церква ж св. Юрія поступово приходила в занепад, оскільки малочисленна українська громада Мостиськ (згідно з переписом 1939 р. в місті з 4,9 тисяч населення лише 405 осіб були українцями) не могла її утримувати матеріально. В часи німецької окупації церква св. Юри була розібрана остаточно, а на її місці силами свідомих громадян збудована невелика мурована церковця. Після Львівського псевдо-собору 1946 р. доля її була вирішена в дусі тогочасного режиму, і замість парафіян у церкві появилися балони з газом, а на церковне подвір'я не пустили нікого під приводом протипожежної безпеки.

Лише після виходу з підпілля та із здобуттям незалежності греко-католицька громада розібрала церковцю, збудовану до 1944 року, і на її місці збудувала нову (вже четверту за ліком)

* Лоретою називають копію „святої хатини“ (santa casa), що в м. Лорета (Італія). Ця хатина нібито той самий дім у Назареті, в якому архангел Гавриїл повідомив діві Марії радісну звістку про майбутнє народження Христа.

Святкування 400-річчя греко-католицької парафії в Мостиськах.
У центрі кардинал Любомир Гузар, справа – єпископ
Юліян Вороновський. 13 червня 2004 р.

Світлина Т. Зілінського

церкву св. Юрія. Будівництво в 1990–1991 роках починав о. Іван Процак. З 1992 р. весь організаційний тягар будівництва, розмальовування, встановлення іконостасу взяв на себе о. Богдан Вовк, тодішній настоятель і декан. За нього ж збудована також дзвіниця і приміщення для катехизації. Добре слово слід сказати і про нині покійного Семена Хмельівського, мешканця Мостиськ, який домігся розробки проекту, був виконробом і завершив будівництво храму.

У червні 2004 р. парафіяни церкви св. Юрія урочисто відзначили 400-річчя греко-католицької парафії. На празнику побував вперше в Мостиськах Патріарх, Глава Української Греко-Католицької Церкви, Верховний архієпископ, Митрополит Києво-Галицький, Архієпископ Львівський, Блаженніший Любомир кардинал Гузар, а також Митрополит Перемишльсько-Варшавський, Архієпископ Іван Мартиняк та Єпископ-ординарій Самбірсько-Дрогобицький, Преосвященний владика Юліян Вороновський.

Криївка „Під дубом“

(Про боївку сотенного „Видри“)

У с. Гусакові побутують перекази, що криївку, яка була у лісі між с. Гусаків, с. Радохінці та с. Хідновичі і була добре замаскована, хтось видав 1947 р. – з натяками й на тих, хто носив туди їжу. Там загинули начебто чотири вояки УПА разом із командиром боївки „Видрою“ і невідомим повстанцем на псевдо „Око“. Тільки стійковий нібито зумів вирватися з лабет смерті. Про героїчну загибель сотенного „Видри“ складена пісня і, за змістом, написана вона 1949 р. або ж ця подія сталася 1949 р. Пісня починається словами:

*Вже п'ятий тяжкий рік минає,
Як Сталін наш нарід катує...*

Отже, $1944+5=1949$ р.*

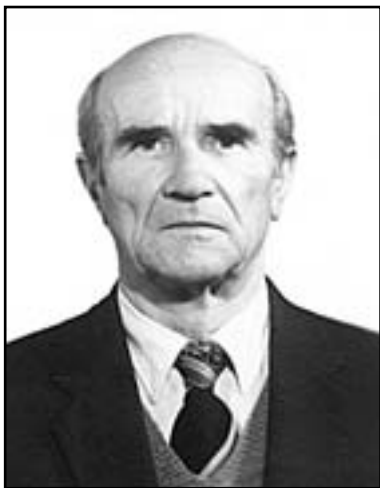
У своєму листі від 5 березня 2001 р. п. Іван Шпильчак, уродженець с. Гусаків (тепер живе у США) також стверджує, що провідник СБ „Видра“ загинув не у 1949 р., а в 1948 р. Він теж розповідає, що „...„Крутій“, поранений, був зловлений у тому бою, а „Січний“, теж поранений, зумів замаскуватися, і вороги його не віднайшли“. Та про те, що той же „Крутій“ як борець УПА був надалі засланий у підпілля, а потім видав багато людей, свідчить політв'язень із с. Санник п. Марія Козак, яка разом з батьком теж стала його жертвою.

Про бій говорять люди, в т.ч. мешканець Гусакова Б. Кочеркевич, вчитель-пенсіонер, який стверджує, що діти тоді пасли корови, він теж там був і все бачив.

Однак зв'язкова і вояк УПА п. Ольга Носалик, виманена зрадником „Шрамом“ із криївки і заарештована 1951 р., у листі до автора повідомляє:

„Описую Вам про провідника „Видру“, котрий загинув у лісі Гусаківському, що межує з Радохінцями. Провідник „Видра“ загинув не у криївці, то є точно, а у лісі на поляні, де назначив зустріч зв'язковому Миколі з Радохонцем, дуже довіреному, і не знав, що той продажний. Їх було трьох, то є: провідник „Видра“, brunet років до 28, і два його охоронці: „Крутій“, який прийшов

* Згідно з арх. КГБ, „Видра“ – секретар крукеницького райпроводу ОУН загинув 27.05.1948 р. у с. Радохінці.

Олександр Лазурко
*Світлина з архіву родини
Лазурків*

недавно із Закерзоння, і молодий повстанець „Січний“.

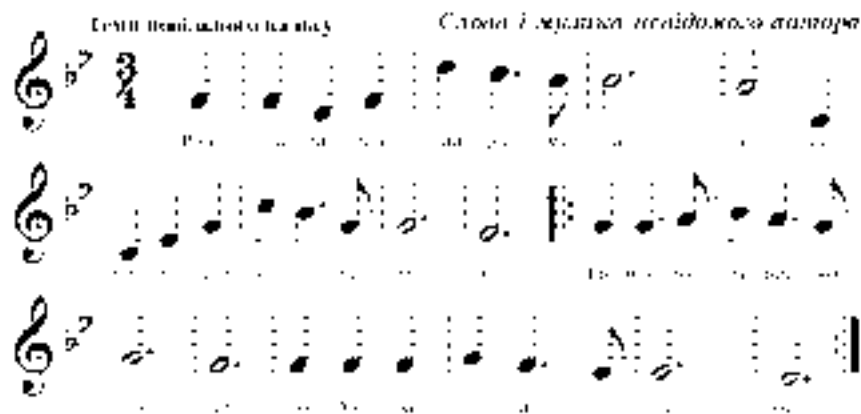
Напередодні цієї трагедії всі вони зустрічалися в домі зв'язкового Миколи, доручили йому о 12 год. дня прийти в ліс на зустріч, давши якесь завдання. В ту пору провідник „Видра“ щось друкував на машинці. „Крутії“ замінив „Січного“, який ліг відпочивати. О год. 11 почувся якийсь шелест, що наближався до місця, де були всі троє. Провідник підняв „Січного“ і насторожив „Крутія“, бо не ждав нікого раніше домовленості. Замість 12 год. тут тривога об 11 год. Пролунав автоматний постріл, і першим упав провідник „Видра“. „Крутії“ був поранений і почав відступати, а пограничники

кинулися за ним навздогін. Поранений в ногу, в стегно, „Січний“ по-пластунськи відповз на окраїну лісу. Пограничники втратили його з поля зору, пігнулися в глибину лісу за „Крутієм“. Таким чином, залишився живий свідок – це поранений вояк „Січний“, котрого два хлопці з Гусакова, що возили гній під картоплю і були свідками цієї події, підібрали і, накривши травою, завезли до Гусакова, а звідтіля до мого дому, на лісничівку, де я жила. Аптекарь, покійний Іван Головецький, цілий місяць ходив і робив йому перев'язки, а коли стало краще, перевезли його хлопці в село до Василя Москалика, який гарно ставився і всіляко допомагав повстанцям. Там було більш безпечно, і „Січний“ пролежав до повного виздоровлення, в чому йому багато допомагав вчитель-фронтвик Олександр Лазурко, який на фронті був санітаром.

Так дуже довірений зв'язковий Микола був розкритий у своїй зраді, у всьому сам зізнався. „Січного“ я опісля не бачила довго, він потрапив у засідку і загинув...”

На превеликий жаль, і нам нічого про нього більше не відомо.

ПРО КОМАНДИРА „ВИДРУ“

Вже п'ятий тяжкий рік минає,
Як Сталін наш нарід катує.
Грабїж, тортури, розстріли
По Україні панують.

Щоби порвати кайдани,
Ганьбі й неволі помстити,
В ряди УПА України
Пішов він вірно служити.

Блищиться зброя повстанців,
Грізною слава лунає.
В бою окружений в лісі*
Провідник „Видра“ падає.

Він був боєць безпощадний
В бою присвячений вірі.
Терором слави загинув
В ім'я життя України.

Шум лісу, де Ти загинув,
Прославить життя героя.

* Загинув у лісі між сс. Гусаків–Радохінці–Хідновичі.

Ми Твоїм прикладом будем
В повстанських боях-загонах.

Не плач, родину, за сином,
І мила хай не чекає,
Бо він навіки героєм
В сирій землі спочиває.*

Отруйна змія, пригріта біля серця

З розповіді розвідниці Ольги Носалик із с. Плешевичі, псевдо „Оксана“, тепер проживає у м. Золочеві:

„Мою маму, Носалик Катерину, доньку Михайла, 1903 р.н., продав „Шрам“. Уночі вліз через вікно в хату разом з кагебистами (ніби підпільник) і доводив, що мама все знає і є співучасником УПА. Треба, щоб вона все розповіла і в надійних людей розмістила бійців, які прийшли із Закерзоння. Мама йому сказала: „Я чула, що ви здалися більшовикам. Уже мені одну дитину (доньку Емілію.– **В. З.**) з’їли“. За мене мати ще нічого не знала. „Лишіть хоч цю в спокої“ (Надю, якій було 13 років). До речі, Надю забрали в м. Міжинець (там тоді була велика погранзастига.– **В. З.**), щоб налякати, потримали до пізньої ночі, може, щось скаже, а вночі пустили додому, і вона сама йшла пішки через ліс. Це все відбулося потім на її здоров’ї. А „Шрам“ тоді сказав мамі: „Пані Носаличко, я всіх перестріляю, хто про мене так говорити буде“.

7 липня приїхали кагебисти, били мою маму головою до одвірка, копали, знущалися, особливо дільничий Кисилиця. Повели її до Нижанкович, а звідти в Дрогобицьку тюрму, не дали навіть попрощатися дитині Наді з мамою.

До камери приводили з допитів бліду, розшарпану, побиту. За місяць (липень) довели до смерті, без суду і в муках померла там 8 серпня 1951 р.

Хай над ними здійсниться Господній суд, коли на нашій землі нема правди!

* Записана від Шпильчака Івана із Філадельфії, родом з Гусакова. 1992 р.

Заарештували мене 18 квітня 1951 року в с. Цикові, куди „Шрам“ привів опергрупу, яка оточила нашу криївку, а зрадник („Шрам“.– **В. З.**) викликав Мирославу Гресько, що була разом зі мною, і сказав, аби ми виходили, бо переходимо в лісову криївку. Наша криївка була під самою прикордонною заставою дуже добре законспірована.

Гресько Мирослава, псевдо „Зена“, і я друкували листівки й підпільну літературу, а я, як кравчиня, шила ще що треба для підпільників. Повернувшись у криївку, „Зена“ сказала:

– Оксано, збирайтесь, бо треба йти в лісову криївку.

„Шрам“ сказав виходити мені першою. Коли я показалася з криївки, не було, крім нього, нікого видно. Він накинувся на мене, схопив за горло, почав душити. Я силою його відштовхнула. Він крикнув: „Ви арештовані!“ Прискочили інші, руки мені зв’язали, очі зав’язали і повели в поле. На свист під’їхала машина. Я зрозуміла, що це зрада. Зрадив „Шрам“. Думка, що я заарештована СБ за якийсь наклеп мене абсолютно покинула. Зв’язані руки торкнулися землі, і я подумала, що тут моя могила. Пересвідчившись, що у мене немає жодних записок, мовляв, від більшовиків, попід руки повели до машини.

Завезли до Львова, десь зупинялися по дорозі. „Зени“ голос я почула на машині, але не бачила, бо була з зав’язаними очима. Розв’язали в управлінні КГБ. Допитували на Дзержинського, а потім відправили до тюрми на Лонського. В слідстві я була півроку. Про моє перебування в тюрмі родина не знала нічого, а сестра Емілія вже була засуджена 1950 р. Засудила мене „трійка“ при тюрмі на 25 років і 5 років позбавлення прав“.

* * *

„Є в житті кожного народу часи, коли нікому ніщо не прощається, коли всяке добро або зло, зроблене людиною, падає на незримі чаші найточніших терезів історії. Це важкі часи випробувань, коли народу загрожують розорення, рабство і смерть.“

І щасливий той, хто, винісши народне горе і попрацювавши немало і немало проливши крові на полях битви, може потім сказати собі і світові, що в найстрашнішу годину не було у нього зерна неправди за душею...

Але горе тому, хто через злобу, мізерність, нікчемність душі своєї піддається в фатальну хвилину слабкодухості, своїм

низьким інстинктам і кине товаришів своїх і народ свій в ім'я позірною врятування особистого життя, в ім'я брехливих обіцянок ворога.

Довго і не один раз прокляне він у холодних обіймах ворога свою слабкодушність, але вже ніколи не повернути йому чистоти своєї, не повернути йому товариства, не повернути Батьківщини.

Відвернеться від нього гнівна Вітчизна, забуде його, і отрясе його, як жалюгідний прах, від своїх ніг. І загине відступник, оплакуючи день і час свого ганебного падіння.

Забуде його мати, забуде батько. Перемінять прізвище брати і діти. І пропала людина, пропала безслідно й ганебно для всього і всіх на віки вічні...

Олександр Довженко

Добре і щире слово командира про друзів по боротьбі...

Карабин Павло-, „Пімста“ загинув 1952 р. коло школи в с. Городовичі (біля Хирова). (Партархів району).

Ось що про бойового друга в своєму листі до сестри загинлого „Пімсти“ Емілії, яка проживає в с. Радохінці Мостиського району, пише Василь Галаса-, „Орлан“ – референт Закерзонського краю з пропаганди:

„З Павлом Карабином-, „Пімстою“ я познайомився на початку літа 1946 в Корманицькому лісі. Командиром групи зв'язкових та охоронців, що були при мені, був „Птах“ – Мирослав Сорока із села Селиськ. Я доручив йому, повертаючись з Лемківщини у Перемищину, підібрати до своєї команди ще двох воїнів УПА. „Птах“ вибрав „Пімсту“ і „Крука“ (на жаль, прізвища „Крука“ не знаю). „Птах“, „Пімста“ і „Крук“ підготували в Корманицькому лісі криївку для мене, в якій ми разом з ними і поселились. Деякий час з нами перебувала і „Марічка“, авторка 28-го тому „Літопису УПА“. Упродовж другої половини 1946 р. і до вересня 1947 р. „Пімста“ був у моїй команді і виконував усі завдання, що були пов'язані з нашою підпільною працею, з нашою визвольною боротьбою – передавав від мене письмові та усні

**Василь Галаса-, „Орлан“
1942 р.**

„Літопис УПА“.- Т. 28.- С. 52

долучали до відділів УПА, до боївок СБ, до груп окружного провідника „Григора“ – Мирослава Гука, надрайонового провідника „Тараса“ – Петра Кавузи та інших.

З важкими зусиллями здобували харчі, трохи голодували. Головним здобувачем харчів був „Пімста“. Він знав села Корманичі, Фредропіль, Конюшу, знав кожну стежину, кожне господарство. Основний харч, що залишився після виселення людей, – це картопля. Нею і кормились та у випадку грибами. Павло був відмінним знавцем грибів і знав місця, де вони ростуть. Бувало таке, що він їх приносив повну палатку. Це нас рятувало від голоду. Появилась молода городина – стало легше.

У вересні 1947 р., згідно з наказом вищого нашого керівництва, я відійшов в Україну, а „Пімста“ разом з іншими залишилися на „Закерзонні“ для продовження роботи (основне – втримувати зв'язок між проводом в Україні і нашими осередками за кордоном).

Дальша доля „Пімсти“ мені не відома.

„Пімста“ був сміливим, кмітливим воїном, завжди знаходив вихід з найскладнішої ситуації. Був веселою вдачі, легко спілку-

вався з оточенням і, взагалі, був шляхетною, порядною людиною. Я до сьогодні пам'ятаю його добрий, щирий погляд та усмішку. Передайте своїм дітям, онукам, родині, що Ваш брат, а їхній родич був відданим і мужнім борцем за волю України і його псевдо, а тепер і прізвище та ім'я будуть записані в історію визвольних змагань українського народу за свою державу“.

м. Київ, 29.04.1998 р.

Добра українська душа

Із листа Ольги Дубик до автора:

„У той важкий час на хуторі Слабаш жила бездітна вдова літ під 60. Вона народилася у с. Вільшана біля Перемишля. 1945 р. поляки вигнали звідти українців, і вона поселилася на хуторі Слабаш, що на Мостищині. Взяла до хати хворого повстанця на псевдо „Степовий“ (він начебто загинув потім 1948 р. в криївці Королинського лісу, в боївці „8“).

Повстанець був дуже слабкий. Вона його переодягла в селянську одягу. Він, хлопець ще молодий і дрібної статури, зовсім став як малолітній.

Несподівано вдень москалі прийшли з облавою. Ходили хата в хату і перевіряли, шукаючи „бендеровцев“. Зайшли і до неї. Вона дала хлопцеві сокиру, і він на подвір'ї рубав дрова. Коли облавник підійшов до нього, вона сказала: „Це мій син“. Облавник повірив і залишив його в спокої. Прізвище тієї жінки було Катерина Батицька. Запам'ятаймо її.

Бувало, коли вона бачила повстанців, то дуже плакала і казала: „Діти мої, сини мої, за що ви так мучитеся!“

Померла в Самборі. Там і похована. Нехай спочиває в Бозі“.

Львів, листопад 2000 р.

* * *

„Ще згадую бідну переселенську родину Йосипа і Марії Ковальчиків, що ледве зуміли врятуватися від щоденних нападів, грабунків і вбивств із села Тернівка, що коло Перемишля.

Родина Ковальчиків. 1940-і роки

Світлина з архіву В. Ковальчика

Їхній син Андрій, псевдо „Чорний“, загинув як зв'язковий УПА, маючи 19 років. Ще один син, Віталій, за зв'язок з УПА був заарештований.

Господар Йосип, уже в літах, чим міг допомагав упівцям. Він перевозив матеріали ночами, поміж облави, для будівництва криївки за 2 км від їхнього хутора в лісі. Вдова у нього, наражаючи на небезпеку, декільна днів на маленькому прохідному і проїзному з усіх кінців хуторі квартирували вояки УПА“.

Так вихований малку...

Ілько Абрамець, син Михайла, 1935 р.н., с. Тернівка біля Перемишля, 1945 р. переселений з родиною на хутір Слабаш у віці від 10 до 15 років розклеював повстанські листівки. Його дуже любив надрайоновий „Тарасенко“, і з метою конспірації тільки він посилав хлопчину з поштою і листівками.

Уже після смерті „Тарасенка“ хтось доніс на нього (мабуть, зрадник „Крупа“, який „вичищав“ підпілля). Хлопця шукали, але він утік у Донбас і там десь у життєвому вирі загубився. Повернувся вже за вільної України. Живе у Львові.

Останній зв'язковий „Тарасенка“

Із листа дружини „Тарасенка“ Ольги Дубик до автора 1.11.1999 р.:

„...Він народився 1921 р. в с. Рикшичі Перемиського повіту. Ім'я його – Грицько, прізвище – Співак. Так його всі кликали. Він не ходив у військовій формі, не мав зброї. Все, що треба було „Тарасенкові“, привозив зі Львова.

Місяць після смерті „Тарасенка“ Співак ночував на хуторі Слабаш у хаті моїх односельців. „Крупа“ викликав його і забрав. Більше він не повернувся. Трупа ніде не знайдено.

Отже, „Крупа“, напевно, вивіз його в Королинський ліс і там знищив, пригорнув землею, і за ним ніхто з родини не клопотав, бо то був Радянський Союз. Родина його тоді жила в Волостоківі, але потім виїхала. Це був 1948 р.

Мав Грицько старшого брата, Івана, стареньку маму і щось чотири сестри. Я добре його знала, бо його село – це сусіднє нашому. Він перший повідомив мене ще десь 1 листопада у Львові, що „Тарасенко“ загинув, і скоро пішов, бо я дуже плакала. Сказав: „Не плач. То вже пропало. Я скоро в тебе буду“. Але до сьогодні він у мене не був.

Це був великий патріот, тихий, культурний, гарний, молодий, вірний зв'язковий „Тарасенка“ Співак Григорій.

...Отож цей дев'ятий хрест (поставлений дружиною „Тарасенка“ Ольгою Дубик за 50 м від колишньої криївки і каплиці.– **В. З.**) нехай стоїть на його пам'ять недалеко від криївки „Тарасенка“. Вони обидва були дуже подібні, світлі хлопці, навіть однакові за зростом і фігурою. Вічна йому шана!“

Таким він був і є...

Віталій Ковальчик
1980-і роки
Світлина з архіву сім'ї
Ковальчиків

Йому властива скромність, ввічливість і категоричність ще й тепер, коли минуло 70. А в той грізний час визвольної боротьби, коли йому було лише 14–15 літ, він, вихований у розумній, хоч мало освіченій, але патріотичній родині Йосипа і Марії Ковальчиків, мав у душі і завзяття і ненависть до ворога.

Ненависть запала в душу там, на Закерзонні, де вночі і вдень поляки нападали на безборонне українське населення, руйнували храми, вбивали священиків. Мав він і ще має ненависть до москалів, які двічі переселяли їхню сім'ю з родинної Тернівки, а потім ще мучили тюрмами.

Водночас у нього прищепилася любов до бійців відділу самооборони, що захищали українців у Польщі, а потім до вояцтва УПА, яке стримувало бандитські напади і розбої та захищало населення від катувань.

І ось вони, вигнанці з рідної домівки, переселені на хутір Слабаш на Мостищині. Цей малий, але згуртований хутір став міцним горішком для насильницьких московських банд. За весь період визвольних змагань у цьому завжди переповненому українським вояцтвом хуторі не було видано ворогам жодного повстанця.

Старший брат Віталія, Андрій, як вояк УПА „Чорний“ загинув у бою поблизу м. Городка (у с. Бартатові), маму, сестер за „пособничество“ УПА заарештували і засудили, братів схопили теж. Батько, за порадою упівців, „дуже слухняний“, їздив акуратно кіннями на „форшпан“*, куди посилала влада, а вечорами, ризикуючи життям, підвозив наших повстанців на інші терени, допомагав надрайонованому „Тарасенкові“ будувати криївку в Королинському лісі.

Віталія Ковальчика від 14 років посилали то на хутори, то у села Арламівська Воля, Підліски, Дмитровичі і за межі району з записками. За завданням упівців, пасучи худобу, він був їхніми „вухами і очима“.

Був теплий травневий вечір. Він запам'ятався Віталієві назавжди. Йому принесли „штафетку“. Вранці треба було завезти її аж у Тулиголови, що біля Комарного. Та раненько 9 травня 1951 р., коли він ще спав у stodолі і під подушкою у соломі лежав пістолет, а в тайнику „пошта“, його розбудили емгебисти. Збирався скоро, аби не заглянули під подушку. У с. Твіржі, де стояв гарнізон, кинули в пивницю, звідки вже в той день („Так мені допоміг Бог“, – каже він), зумів вирвати ґрати і втекти. Погоню і стрілянину гарнізонники вчинили, коли добігав до свого хутора. До Городка добрався попутньо, до Львова потягом, а звідти теж потягом до ст. Комарно, звідки пішки полями (бо всюди гарнізонні застави) у Тулиголови, де чекав його той, котрому треба було передати „пошту“.

Ще у Львові до нього причепилися якісь негідники. Вимагали 10 крб., які начебто він у них украв. Зорієнтувався, що пахне міліцією. Віддав їм останні 9 крб., ублагав провідника потяга довести без квитка до Комарного.

У жовтні 1951 р. його заарештували, дали як малолітньому (мав 16 років) 10 років. Відсидів у Городищі Рівненської області три з половиною роки і після смерті Сталіна повернувся.

Незалежну Україну зустрів як невимовну життєву радість. І де тільки відбувалися громадсько-політичні заходи, він був попереду з синьо-жовтим або червоно-чорним прапором. І ось Львів, червень 1992 р. Після великої обласної маніфестації, під променями пекучого сонця, повертався до автобуса, аби їхати додому. Раптом на нього напала група невідомих. Видерли з рук

* Тобто на заготівельні роботи для влади.

прапор, вдарили кастетом по голові, кинули на землю і копали, копали ногами. Були й свої мостичани, та чомусь не кричали, не боронили. Вижив чудом, пролежавши у Львові більше місяця. Втратив слух, та не втратив завзяття, любові і віри у свою вимріяну з дитинства Україну.

Йому тепер 70 (1935 р. н.). Він добрий дідусь, на всі руки майстер, скромний громадянин, послухний та завзятий патріот, його називають „прапороносцем“. Бо на перший поклик добросумлінно виконує громадсько-політичні завдання і, як каже, має в серці любов до віками знедоленої України і незгасну ненависть до всіх її ворогів.

Михайло Вахалович-„Зір“ і легенди навколо

Зв'язкова Ярослава Климчук-Назар, донька Михайла, 1924 р. н., із с. Острожець (тепер проживає у Червонограді), знала його добре як вмілого керівника і наставника молодіжної ОУН у період 1943–1944 рр. За її розповідями, мав великі, навіть міжповітові зв'язки, за його дорученням, вона ходила аж під Перемишль і в Пикуличі. Був у боївці СБ, пізніше керував районною СБ на Яворівщині. До сьогодні яворівчани шанують і бережуть про нього світлу пам'ять.

Убитий, за однією версією, у с. Малнівська Воля, за другою – на хуторі Петики неподалік Малнівської Волі десь 1946 р. Начебто перевозили їх, двох повстанців, на фірі, прикритих листям (була вже пізня осінь, падав перший сніжок). Згодом, облавники виявили їх за свіжим слідом (інформація від Михайла Паркасевича із с. Соколя).

Михайло Рожак, учитель із Малнівської Волі, розповідає, що цих двох повстанців карателі зауважили, коли ті порухалися в листі. Москалі почали стріляти без попередження по фірі і побили їх. Побили і коней. Господар фіри Михайло Ільчишин із Малнівської Волі залишився неушкодженим. Його засудили на 10 років і заслали в Сибір. Повернувся і помер вдома. Вбитим виявився Михайло Вахалович і старшина УПА або хтось із командирів СБ, начебто родом із с. Наконечне (Яворівщина).

Йосип Тарапацький, син Августа, із сусіднього села Кальників (тепер Польща), як вихованець КПЗУ (таких у Кальникові

було багато) пройшов вишкіл у час війни (втік з москалями у 1941 р., повернувся разом з ними у 1944 р.). Був головою райвиконкому у Славську. Брав участь в облавах у роки війни і пізніше. У 80-тих роках хвалився, що облавники тоді не звернули увагу на фіру з листям у Малнівській Волі, а він, „понімаєш“, крикнув, аби перевірили фіру. Повстанці, можливо, вчувши це, хотіли зайняти оборону, та не встигли і були розстріляні облавниками.

Тогочасні людські перекази:

Під час облоги на околиці с. Малнівська Воля виявлені облавниками вояки УПА на фірі, прикриті листям господарем Ільчишиним, були схоплені і тут же розстріляні. У них москалі нібито вилучили якісь документи.

По-іншому:

Випав сніжок. За селом було видно сліди, що йшли з поля до фіри і зникли. Облавники розгадали, що хтось поїхав фірою.

Зв'язкова із Соколі Дарія Крив'як у статті „Зір“ із Соколі* розповідає: „Не хотів коритися советській волі уродженець Соколі Вахалович Михайло. Він пішов у підпілля і боровся з советським окупантом.

Народився Михайло Вахалович-„Зір“ 1921 р. в Соколі. Батьки його, Дмитро і Марія, були селяни і жили в самій середині села. Михайло закінчив сім класів у Соколі, а в Мостиськах учився на диригента, бо мав музичні здібності.

Під час німецької окупації Михайло заснував у селі товариство „Відродження“, хоровий гурток у церкві та в „Просвіті“, а також драматичний гурток. Працював у сільській бібліотеці, читав багато книжок. У гуртку провадив роз'яснювальну роботу про нашу славу Україну, її народ, про князів і гетьманів, про Українську Народну Республіку та про ЗУНР і Січових Стрільців. Казав, що нам треба боротися, бо наш народ віками закутий у ворожі кайдани і терпить тяжкі муки.

Коли настав час підпільної боротьби, він став першим борцем за волю України. Закликав до себе багато хлопців і дівчат і далі говорив, що треба боротися, щоб визволити наш народ з московських кайданів. У підпільній боротьбі він був районним провідником і суддею. Боровся переважно на Яворівщині. В УПА був від 1942 року.

* Дарія Крив'як. „Зір“ із Соколі // Наш край.- 19.11.1999 р.

1947 р., восени, їх двох оточили на Арламівській Волі, але вони сіли на коні і подалися через соколянські ліси аж за Мартини (хутір Малнівської Волі). Там у лісі якийсь селянин вантажив на фіру награване листя. Вони залізли на фіру в листя, а селянин далі накладав листя на фіру. Та енкаведисти тут як тут. Зрозумівши, що біда, а здаватися не хотіли, підірвалися гранатою.

Батьки Михайла „Зіра“, Дмитро і Марія Вахаловичі, померли ще до 1944 року. Його старшого брата Дмитра з братовою Марією і молоденькою сестрою Ганною 1944 р. заарештували і заслали у Сибір. Брат з братовою 1956 р. повернулися і замешкали у Судовій Вишні, а сестра Ганна залишилась у Сибіру. Батьківську хату в Соколі розібрали, і всі інші будівлі також, коли прокладали через їхнє подвір'я дорогу з Соколі на Корчунок.

Москалі закопали Михайла з його другом у 800-метровій прикордонній смугі в Малнові, де він спочиває до сьогодні. А йому належалося би щось інше, хоч би тепер“.

І покотилася сльоза по лиці Богоматері...*

Холодний вітер шумить у верхів'ях сосен. Рве сірі хмари і жене в невідому далечінь. Ранок. Ледве рожевіє край неба. Незабаром Великдень. У рідному краю заграють дзвони. Вже два місяці, як ми, молоді дівчата, приїхала етапом з Галичини в край Комі. Край померезаний колючим дротом і вишками. Наш концтабір своїми довгими бараками підходить до густого соснового лісу. Ліворуч тече глибока ріка Кочмес.

У лютий холод і снігопад ми працювали на лісопалі. Під натиском ручної пили зі скрипом падали сосни і часто прибивали своїм колючим гіллям задуманих дівчат. Скільки травм! Чому не втікали? Не чули тривожного скрипу дерева, перестороги, не змогли? Чи може – о Всевишній! – не хотіли берегти своє молоде невірільниче життя?!

У довгому напівосвітленому і холодному бараці разом з нами перебували більше сотні рецидивісток, які називали себе урка-

* Ірена // Нескорені.- № 5 (60).- Травень 1998 р.

**Дарія Пшепюрська.
Чортків. 20.12.1943 р.**

Світлина з архіву Пшепюрських

бича п. Пшепюрська* виявилась прекрасним диригентом. Вона досконало знала всю священичу і хорову частину Служби Божої.

Одного разу наш тихий хоровий спів у лісі почув дяк із Харківщини. Він вже довго карався на засланні. Підійшов до конвою. Привіталися. Прислухався до нашого співу. Розглянувся. Навкруги ліс, мороз і тиша. Підійшов до нас. Попросив прийняти його до нашого церковного хору. Всі мовчали. А він глянув на сосни, на високі хмари, на край золотого неба – і холодне повітря прорізав чистий і сильний тенор „Вірую“. Здрігнулися сосни. Вітер на крилах поніс звуки пісні-молитви „Отче наш“ аж до небес. Дяк сказав, що прийде в зону, будемо разом

* Йдеться про Дарію Пшепюрську, 1907 р.н., із с. Старява Мостиського повіту, доньку о. Андрія Пшепюрського. Вчилася у Перемишлі, Карлових Варах, кінчила фармацевтичний факультет університету, працювала в одній із аптек м. Чорткова (Тернопільська обл.). За інформацією громадської діячки п. Христини Яремчук із м. Чорткова, Д. Пшепюрська заарештована у квітні 1944 р. за передавання ліків воякам УПА. Засуджена на 25 років таборів. Повернулася. Померла 1975 р., похована у с. Старява.

ми в законі. Жили вони згідно зі своїми законами. Ніщо не могло змусити їх працювати. Курили, грали в карти. Бувало, що деякі потрапляли в карцер. Тоді вони ламали все, що можливо, готові були до бійки. Всі знали, що вони мають заховані ножі. Тому їх мало турбували. До нас пильно приглядалися. Дещо у нас пропадало, але посилок ніхто ще не одержував. За всім слідкували. Вони з пошаною ставилися до нашої ранішньої та вечірньої молитви. Це було для них невідоме, загадкове і таємниче.

Почули нашу розмову про свято Великодня, слухали репетиції хору. Голоси в дівчат були дуже гарні. А наша така мила і шляхетна фармацевт із Дрого-

**Дарія Пшепюрська з донькою брата Любою
після заслання. Дрогобич. 1961 р.**

Світлина з архіву Пшепюрських

співати Службу Божу. Дівчата принесли в зону білу берізку, багато соснини. Споряджали вітвар. Серед запаху свіжої сосни і смоли поставили березовий хрест. А ліворуч – образ Богоматері. Ікона була стародавня, написана олією на сірому полотні. О, як ми берегли цей святий скарб душі нашої від злих очей надзирателів! Вітвар прибрали рушниками, вишитими в тюрмі чорними і червоними кольорами.

Завтра Великдень. Дістали білого хліба для просфірок. Довго відбувалася притишена репетиція. Прости нам, Всевишній, нашу убогість, наш безвихідний сум...

Раненько, в день Воскресіння Господнього, ще на небі не загорілися досвітні вогні, як у барак увійшли наглядачі і начальник концтабору. Голосно прокричали своє щоденне „Падйом!“. І ще сказали: „Сейчас пайдьоте на железнодорожный вокзал разгружать два вагона комбикорма“. Підійшли до Вівтаря, який був освічений каганцем. О Діво Маріє, допоможи нам! Глянула я на ікону. Не знаю, чи то промінь світла від каганця, чи насправді сльозинка покотилася по лиці Богоматері... Дівчата вже одягли свою невідільничу одежу. Диригент подала знак – забриніла чиста, як потічок джерельної води, радісна пісня „Христос Воскрес!“.

Хто там гірко плаче, хто ридає? Марічко, синьоока гуцулочко! Дай руку мені. Підемо до Ікони, помолимося. Що за галас? Бригадирка рецидивісток злим оком глянула на начальника концтабору і гордо сказала: „Нікуди ці дівчата не підуть. Чуєте? Моя бригада піде на вивозку. Як можна залишити саму святу Матір? Такі, як ви, вбили, розп'яли на хресті Її Синочка. Дівчата! А ви співайте, співайте і за нас помоліться“.

Сказала і пішла шикувати свою бригаду. Вона добре знала, що вивантажувати буде конвой, вони куритимуть і підмітатимуть вагони.

Довго не було згоди на таку заміну. Але Сухоручка не уступала. Нарешті погодилися. Чому? Може, тому, що в барак увійшла літня, вільна комі-жінка із двома внучками. Ніколи вільні жінки не входили до нас, невідільниць. Жінка підійшла до Вівтаря, засвітила три свічки. Молилася, біла поклони і витирала рукою струмочки сліз, що текли по її щоках.

Ми провели бригаду Сухорочки, а хор біля прохідної тихо співав „Отче наш“, а потім вже перед Вівтарем ми всі разом голосно помолилися за їх тяжкі долі. В бараці запахло смолою. Потріскував вогник у свічках. Дівчата одяглися, як могли, святочно. О, які вони були молоденькі, гарні, прекрасні!

Прийшов дяк. Зачали Богослуження. Усміхнулися очі Богоматері. Я вірю, що в той час Богоматір благословила нас.

Чистим, душевним альтом співав голос за священника. Це наша незмінна диригентка. А хор і високий тенор співали з великим натхненням.

Непомітно в барак увійшли начальники концтабірної управи. Ніхто на них навіть не звернув уваги. Горіли свічки, а чудовий альт, неначе в супроводі скрипки, приспівував: „І нам дарував життя вічне“. Тенор і хор луною повторювали слова альта.

Сонце посилає золоте проміння. Мені подали велику тарілку із просфорами для роздачі гостям. О Свята Діво Маріє, допоможи мені! Перше подаю дівчатам і їх бабусі. Вони хрестяться, цілують крихти хліба Господнього, шматок, відкусивши, ховають у новенькі хустинки для тих, яких не пропустили в зону. Повертаюся до начальства. Чи не осквернить наше свято, наш Хліб Господній?

А вони виривають аркушки паперу з блокнотів і просять дати їм для рідних. А потім повертаються до березового хреста і хрестяться.

Потріскує вогник у свічках. Запахло сушеним зіллям. Це наші гості, місцеві жінки поклали до нашої кадильніці букетики диво-зілля.

На вівтарі мерехтять сонячні промені. Поглянула я у вікно. І мої думки полетіли в Рідний Край. Вітайте, верби і тополі, вітай моя ровеснице – струнка смерічко, що росла біля мого вікна! Чи пам'ятаєш, чи виглядаєш мене?

Альт, прекрасний альт з Богом розмовляє, хор величає, благає. А тенор плаче, ридає...

І летить відгомін величній пісні через відкрите вікно, колючий дріт і вишку. Летить на вольную волю...

Христос Воскрес! Христос Воскрес!

„Я був у пащі людожера...“

Зустрів я його рано-вранці на лавочці під старенькою, але чепурною хатою – тою самою, де 87 років тому він народився. Зустрів цю симпатичну, охайну, у голубій сорочці, приємно усміхнену людину, і чомусь здалося мені, що ми з ним знайомі вже віддавна. Попросив його розповісти про страшну лютневу ніч 1940 р., коли його заарештували. Задумався на хвилину і, здалося, ніби якась чорна тінь пробігла по його худорлявому обличчю.

Почав півголосом: „Був пізній холодний зимовий вечір. Раптом сильно загримали в оце вікно і двері. „Открой!“ – дико загорланило декілька голосів. Я відчинив їм двері і став за ними, думав вискочити на подвір'я, та відчув, що там, на дворі є ще хтось з них. Мене не завважили. Ввірвалися до хати. Чую: пита-

Семен Матейко у своєму саду, с. Старява. Червень 2003 р.
Світлина автора

ють брата, де я, і пригрозили, що як не скаже, то заберуть усіх з хати. Зайшов до кімнати: „Я Семен Матейко, син Івана“. Схопили, викрутили руки, вивели на подвір'я.

– Где твійо оружје? – закричав рудий здоровань-синьопетличник – і зразу два удари наганом по голові і кулаком під груди.

– Яка зброя, нащо вона мені?

У відповідь брудна московська лайка і удари під груди.

Поволокли мене у сільську раду, що недалеко. Там уже були Степан Трухан, Олекса Процев'ят, Андрій Яхимець і ще декіль-

ка наших хлопців. Влаштували допит і били, били несамовито, чим попало і куди попало. „Хто разом з тобою збирався йти за Сян? Де взяли зброю і де вона?“ Знову б'ють. Хтось їм зателефонував, вони поспішно вивели нас, понівечених, посадили на авто в оточенні синьопетличників і повезли в Мостиська. Там теж били безпощадно, а зомлілих копали на землі ногами. Влаштували очну ставку з конфідентом Василем Тимом, що з нашого села. Він доводив кожному з 13-ти нас, що ми збиралися втікати за Сян до оунівської організації. Видав Тимо нас і свідчив усім до очей, що це правда“.

– А чи справді мали намір йти за кордон? – спитав я у п. Семена. Подивився на мене, усміхнувся якось гірко і далі продовжував: „І він, Тимо, теж мене про те питав ще перед арештом, спеціально приходив. Та хіба я повинен був цим усім хвалитися, що йдемо туди? Ніхто з нас нікому цього не говорив, та мене дивує, звідки дізнався про це Тимо“.

„Знаю тільки, що цей же сексот Василь Тимо потім утік із села. Десь аж у м. Ярославі хтось йому, негідникові, скрутив голову“. На моє запитання, чи був він членом ОУН і чи вона їх мобілізувала йти за Сян, загадково посміхнувся і відповів, що тодішня молодь була вихована „Просвітою“ і що організував молодь та збирав старших і в селі, і в маленькій читальні їхній священник, колишній капелан УГА о. Андрій Пшепюрський, у якого часто з'їжджалися його давні бойові побратими і керівники різних національно свідомих організацій. Отець Андрій був ще і їхнім близьким сусідом і часто бував у їхній хаті. Ким став, завдячує цьому священникові.

У Перемишлі, куди їх завезли до тюрми, вони були розміщені в камерах, спочатку по 5–7, а наприкінці 1940 р., коли почалися масові арешти, в невеликих камерах було їх по 40–100 в'язнів. А було тоді їх усіх у тюрмах Перемишля більше 6 тис. в'язнів. Мостичан під великою охороною возили на допити до Мостиськ. А били і там, і там: ламали ребра, ноги, руки, підвішували за волосся, били головою до стіни. Мертвих і тих, що вже ледве дихали, виносили приречені в'язні, котрих потім у камери теж не повертали. Все це робилося цинічно, без милосердя і пощади.

Рев літаків, гуркіт гарматної стрілянини розбудив їх 22 червня 1941 р. Хтось крикнув: „Війна“, а через день усе затихло. Вже потім вони дізналися, що Перемишльський бастион

німці обійшли і що Львів був уже ними взятий, а в Перемишлі ще були більшовики і повні тюрми в'язнів.

Увечері першого дня війни в тюрмі зазвучали кулеметні черги, які змішалися з криком, стогоном і ревом машин, що спішно вивозили в'язнів. В'язні напірали на двері, аби вийти, але зустріли з коридорів кулеметні черги. Третій день до них ніхто не навідувався. Нарешті їх вивели на світанку і спішно гнали. Куди? Ніхто не знав. Очевидно, туди, куди вже раніше вивезли багато в'язнів. Оточені з обох боків НКВДистами з наїжаченими штиками десь біля 24–25 червня вийшли вони з тюрми. По дорозі, почавши ще на виході з тюрми, офіцери-енкаведисти всіх відстаючих, німечних і підозрілих розстрілювали без будь-яких попереджень. В'язні ледве йшли: покалічені тортуррами, опухлі від голоду і катувань, без води, у нестерпну спеку. Трималися одні одних як могли, але ряди ріділи.

„Доходили до с. Вірочко, і раптом несподівано нашу колону обстріляли німці. В'язні почали розбігатися, зчинився крик і в'язнів, і конвоїрів, і німців. Супроводжуючі чекісти хто стрілявся, а хто, втікаючи, рятував свою більшовицьку душу.

Багато з нас, – розказує Матейко, – втекло за Сян, боялися, що більшовики знову можуть повернутися на наші терени. Повернувся я до рідного села Старява аж через місяць, а дехто звідти подався в світ, і досі ніхто не знає, де він дівся.

Нам потім розповідали, що для нас не вистачило авт і нас гнали пішки туди, де завезли наших попередників. Біля Добромиля, у с. Соляноватці (Саліна), у шурфи соляних шахт кинули 3600 убитих, поранених, ще живих в'язнів. Там мав бути і я. Та Господня рука вберегла.

1944 рік. Мене мобілізували на фронт. Під м. Кельци я потрапив у німецький полон. Вирвалась із нього ціла група і майже місяць блукала по Польщі. Нас виявила радянська контррозвідка. Били, допитували, потім босих і обдертих гнали етапом аж у Рівне, де посадили на потяг і відправили на Урал, у м. Молотов (Перм), на каторжні роботи.

Там ми дуже голодували, хоч працювали, як раби. Мало нас вижило, але Господь мене вдруге врятував від більшовицької смерті. Аж сам собі не вірю, що був за крок від неї і зумів врятуватися, був на голодному Уралі і вижив. І ось 2 лютого 2003 року мені, слава Богу, минуло 87 літ. І хоч часто докучають тюремні рани і доводиться не раз лягати у лікарню, дуже хочеть-

ся дожити до вимріяної ще з дитинства справжньої України – вільної і від нікого не залежної держави і хоч тим якоюсь мірою компенсувати ті болі, лиха, знуцання, які заподіяли мені і багатьом таким, як я, наші кляті вороги“.

Хто нами керував?

Десь у середині 1975 року їхали ми із завідувачем райвно Василем Горинем на нараду до Львова. Попросилася з нами головний суддя району Софія Цап, родом з Комарнівщини. Розумна, вольова жінка, завжди відкрито говорила правду всім і не боялася. Проїжджаючи через Судову Вишню, С. Цап раптом сказала: „Слухайте, хто нами керує?“ І розповіла таке: група львівських скульпторів звернулася до Мостиського райкому компартії з пропозицією власними силами, безкоштовно створити скульптуру Івана Вишенського, відомого письменника-полеміста XVI–XVII ст., що народився у Судовій Вишні, і встановити її у центрі міста.

Перший секретар скерував їх до секретаря з ідеології Тамари Челован (вона після семирічки закінчила медучилище і заочно вищу партійну школу). Та прийняла їх і після ознайомлення з їхніми питаннями сказала:

– Та я оце не проти, аби такий пам'ятник построїти, та ще й безплатно, але знаєте, треба добре перевірити, чим були його батьки до революції, бо можуть бути потім неприємності.

Наша співрозмовниця на хвилину замовкла, потім вилаялася (була гостра на язык!) і сказала:

– Ось бачите, хто нами керує: неuki, азіати, тупаки, які не знають ні нашої мови, ні нашої історії, ні нашої культури, а тут прийдуть і показують із себе високопоставлених представників партійного апарату і морочать людям голови.

* * *

І все-таки пам'ятник Іванові Вишенському у м. Судова Вишня встановили, правда, аж 1979 р. Він стоїть у центрі міста, і біля нього часто проводяться заходи, присвячені національно-державним датам.

Пам'ять

27 вересня 2000 р. в м. Судова Вишня, на місці, де було тюремне подвір'я за часів злочинних діянь НКВД і де було багато хаотичних потаємних поховань воєнків УПА, привезених з поля битви, а також закатованих у тій же тюрмі, встановлено і освячено пам'ятник – символ людської пам'яті загиблих за Україну.

Були виступи – щирі, чистосердечні. Від керівництва району не виступав ніхто, мабуть, тому, що ані моральної, ані матеріальної підтримки в побудові цього монумента від них не було. Чому? Їм видно що і як: вони „зверху“.

Голові районної організації „Меморіал“ В. Зілінському, в якого був чи не найдовший список безневинних жертв, що тут лежать, чомусь теж слова не дали, хоч було домовлено. Не схотіли, або так було комусь вигідно. Чого дивуватись: будували пам'ятник одні, а ритуалом посвячення раптом почали керувати інші – колишні комуністи.

Судововишнянські „Січові Стрільці“ після освячення пам'ятника жертвам більшовизму. Судова Вишня. 27.09.2000 р.

Світлина автора

Ініціаторами будівництва пам'ятника були місцеві політв'язні і репресовані. Керівником і головним фізичним виконавцем, організатором і душею згромадження для цієї добродійної мети був п. Ярослав Будзин – член спілки політв'язнів району, голова місцевого осередку цієї спілки.

Ще на початку утвердження української незалежної державності ми їздили разом із п. Я. Будзиним (третій стрілець справа на світлині) аж у Терехівлянські каменеломні в пошуках матеріалів: я – для пам'ятника Шевченка в м. Мостиська, він – для пам'ятника жертвам тоталітарного більшовицького режиму у Судовій Вишні. Він тоді вже навіть зібрав деякі кошти. Та було зумисне затягування втілення в життя цієї щирої ідеї, на жаль, від своїх, бо чужих ніби вже й нема.

Довго і наполегливо довелось п. Будзину пробивати різні, в т. ч. місцеві інституції, навіть рішення міської ради не далось легко. І ось нарешті з допомогою спонсорів, патріотів п. Михайла Савицького із Судової Вишні, п. Тараса Крукеницького зі Львова та мізерних коштів міської Ради, з допомогою внесків окремих міщан і найбільш активної допомоги членів спілки політв'язнів, КУНу та повсякденної фізичної праці колишнього політв'язня п. Ярослава Будзина будівництво, встановлення і освячення пам'ятника, доля якого рішалась майже 7 років, завершено.

Було таки зруйновано змонтований невидимий, але сильний бар'єр опору, віддано для цього в жертву багато важкої праці, сил, енергії, здоров'я, витримки, щоб здолати незрозуміле однобоке протистояння начебто українських, але ще не своїх можновладців.

Тож честь і хвала тим живим, котрі пам'ятають про мертвих!

На поклін до Тарасової Кирилівки

Скоєно злочин проти українського народу. О 4-тій годині ранку 2-го грудня 1992 р. спалено хату-музей генія України Великого Тараса. Згоріло все доценту, в т.ч. стіни із 60-сантиметрових брусів, разом із дорогоцінними архівними матеріала-

**Хата-музей Т. Г. Шевченка, с. Кирилівка. Відбудована 1993 р.
Світлина 1999 р.
*З архіву автора***

ми. Згоріло все – від даху до фундаменту. Ніби випадково сторож музею в той час відлучився на вечерю, ніби випадково на той день директора музею п. Тамару Гулак викликали до Києва. А чи насправді все це випадково? Коли над ранок чоловік директорки зустрів її на вокзалі після повернення з Києва і розповів про нещастя, зімліла, ледь встигнувши вигукнути: „Нелюди, на кого посягнули!“

По Україні рознісся клич – збирати кошти на будівництво хати-музею. До 22 травня 1993 р. за зібрані кошти спорудили хату, придбали трохи копій із різних музеїв України й світу.

На будівництво музею у нашому районі кошти збрала п. Марія Базукіна – завідувачка народного дому в с. Тишковичі, художній керівник створеного нею ансамблю (тепер уже народного) та завідувачка сільською бібліотекою п. Ольга Візняк. Чимало праці доклав до цього весь тодішній склад ансамблю, тому цей творчий колектив запросили на відкриття музею Т. Шевченка у Кирилівку. З ними поїхали інспектор районного відділу культури п. Леся Вовк та автор.

Виїхали 21-го, а 22-го травня були вже там.

**Народний хор с. Тишковичі. Худ. керівник Марія Базукіна
(третя справа в другому ряді)
*Світлина з архіву хору***

У цей день – день перепоховання останків Кобзаря – там чекали приїзду президента України Л. Кравчука. На майдані перед пам'ятником поета відбувалося „Шевченкове свято“. За радянською традицією – з піснями і танцями.

З огляду на приїзд президента програму концерту вів сам начальник облуправління культури.

А на подвір'ї музею, за 300 метрів від майдану, відбувалося освячення новозбудованої хати-музею поета. Освятили її єпископ Української Автокефальної Церкви Владика Нестор із Черкас та два священники-галичани, що служать там на парафіях: місцевий о. Василь та о. Богдан із сусіднього села. Всі три мали бажання піти до пам'ятника на майдан і там відправити панахиду. Місцевий священник із церкви московського патріархату від участі в панахиді категорично відмовився: „Мне ето не нада“.

Радилися півголосом, стоячи у храмі, що являє собою стареньку, мабуть, часів юності Тараса, під солом'яною стріхою хатину з хрестом на даху, подаровану старенькою столітньою бабусею, де у ванькирі зліва вітвар, справа – невеличке місце для парафіян. А їх, українських патріотів, не так уже там і багато

на таке велике село: священник, жменька вірних, у т. ч. директор музею п. Тамара, завідувач дому культури п. Григорій, кваліфікований хоровий гурт із п'ятьох добре зіспіваних осіб і десяток стареньких бабусь. Отож радилися, як пробратися до пам'ятника, де великий натовп і більша частина чужих людей невідомо як сприймуть жменьку автокефалістів... Вибачившись, що мимоволі став свідком їхніх відкритих роздумів, запропонував допомогу. Знімаючись, попросили якось це зробити. Довелося повернутися на майдан, узяти свій колектив та попросити хористів із нашої Сколівщини, які теж сюди приїхали. Зібрався гурт близько 70 осіб. З церковними хоругвами і співом „Христос Воскрес!“ пішли у центр села, до колишнього цвинтаря, знищеного більшовиками, де тепер зроблено парк. Лише в кутку залишилась могила Григорія Шевченка – батька Тараса. Там була відправлена панахида, а потім зі співом священників і двох наших хорів ми пішли до пам'ятника поета, де продовжувалося свято під гаслом „В сім'ї вольній, новій“. На прохання священників, ми разом із завідувачем народного дому Григорієм звернулися до ведучого передати нам на деякий час мікрофон, аби озвучити панахиду. Ведучий відмовив, мотивуючи тим, що панахиди немає в програмі. Ми розтлумачили, що панахиду за упокій душ ніхто не планує, і попередили, що після трьох номерів заберемо мікрофон, що і зробили, незважаючи на протести молодиків, начальника обласного управління культури та затятий спротив голови сільської ради Топчія – колишнього секретаря парторганізації місцевого колгоспу. В суперечці останньому було сказано, що це він або такі ж комуністи, як він, півроку тому спалили музей Кобзаря. Не відповів, боявся скандалу перед приїздом президента, а ми тим і скористалися. Міліція і тайняки, яких під пекучим сонцем було чимало з однаковими короткими парасольками (заступник редактора місцевої районної газети п. Станіслав зауважив, що це, мабуть, автомати) і чималий гурт омонівців, що чатував в недалекому кутку, не втручалися в наші дії. Вони з хвилини на хвилину чекали президента Л. Кравчука, що, як постійно повідомляли по мегафону, виїхав уже із Канева.

У цьому очікуванні я почав розмову із симпатичним капітаном міліції, родом із Шевченкових Моринців. Спитав його, коли знайдуть того, хто спалив хату-музей Шевченка. Він посміхнувся якось дивно і сказав: „Не знайшли і не знайдуть, бо злочинців шукають ті, котрі самі це зробили. Тому шукають і досі“.

Отож була відправлена панахида по бл. п. Тарасію, а на прохання священників, ще й висловлена подяка єпископові Владиці Нестору з побажанням йому міцного здоров'я та прозвучало могутнє „Христос Воскрес!“ Після відправи та патріотичної і змістовної проповіді єпископа, яку багатолюдний майдан слухав, затаївши подих, пролунало: „Ідуть, ідуть!“ І ось виходить з авто п. Л. Кравчук, оточений почтом, влився в натовп, який хвилиною поніс його до пам'ятника. Невідомо було, чи йшов він своїми ногами, чи його несла хвиля цього натовпу. Після промови президента і розповіді, що робилося в Каневі, звідки приїхав, він відбув, а вся громада з майдану теж пішла за ним до музею Кобзаря. Ознайомившись із музеєм, Л. Кравчук виступив з досить патріотичною промовою і поїхав.

Почався концерт, який тривав до вечора. Виступив і наш тишковицький ансамбль під орудою п. Марії Базукоїної. Виступ галичан прийняли гаряче, щиро. У музеї наш колектив розписався у „Книзі почесних гостей“, поставивши свої підписи зразу за підписом президента. Ми взяли землі з місця, де стояла справжня хата Великого Тараса, щоб привезти до пам'ятника Шевченкові в м. Мостиськах. Потім вклонилися могилі нашої Катерини Бойко – матері Тараса... Ця могила захована між подвір'ям і ярмом, поруч з хатою. Відпроваджували нас, коли вже смеркло, священники о. Богдан і о. Василь, працівники музею й односельці Кобзаря. Священники дякували нам за щире підтримку в скрутну хвилину, запрошували приїжджати.

Ми поверталися до рідних домівок через Рівненщину. Біля Берестечка заїхали на кривавий острів Журавлиха, де у 1651 р. через зраду татар і захоплення ними в полон гетьмана Богдана Хмельницького козацьке військо потерпіло поразку від поляків. Побувавши перед тим тут уже двічі, я був тимчасовим гідом для наших краян.

Втомлені, але одухотворені, ми повернулися додому.

* * *

Ця стаття-розповідь була надіслана до редакції Мостиської районної газети „Наш край“ для опублікування в травні 2003 р. в дні перевезення останків Тараса Шевченка з Петербурга і перепоховання їх на Чернечій Горі в Каневі та в 10-у річницю перебування нашого ансамблю в Кирилівці.

Із статтею була надіслана світлина новозбудованої (1993 р.) хати-музею поета, прислана авторів директором музею п. Тама-рою Гулак із Шевченкової Кирилівки.

Стаття була надрукована, але із значними скороченнями, на-самперед були вилучені критичні зауваження та правдиві опи-си. Не була вміщена й світлина хати Кобзаря, яку не всі наші земляки бачили і знають.

На моє запитання головному редакторові п. С. Павлишину, чому так сталося, була дана єхидно-цинічна відповідь: „Дякуй-те і за те, бо стаття написана не по темі“.

Як видно, п. редакторові, як старому комуністові, щось там не сподобалося, можливо, правда, про яку ішлося? Так, зреш-тою, було вже не раз.

Бо як же так? Травень, опис сумних Шевченкових днів у де-сяту річницю нашого там перебування, та ще й у Шевченковому селі – і не по темі? До речі, також було спотворено і статтю про перспективну молодіжну організацію „Соколята“ в с. Годині, чим ображено вчительський колектив та засновника і організа-тора „Соколят“ п. М. Лінчака.

Маємо вже 12-ту річницю Незалежності. То чому не возве-личують нашого Пророка, мучеників, тих що страждали за Україну, тих, що закатовані і невідомо де захоронені по Си-біру, яругах, здолинках, у лісових хащах? Не знаємо або не хо-чемо знати правдивої своєї історії, децо трохи часом зі старого перепишемо (бо так треба!) і „забудемо“, а реальної правди бої-мося, аби когось не образити (боронь, Боже!). Користуючись посадою, що сам собі господар, то можемо декого „невидатного“ і охарактеризувати, як хочеться. Альтернативної преси, яка б могла „дати здачу“, на жаль, нема. Отож читачі змушені задо-вольнитися тим, що є, а тому їхньої точки зору також нема. Ми ще „не прозорі“, нам до того далеко, ми ще по-комуністич-ному: я сказав!

Отож як було за компартійних часів, так і осталося за вільної і незалежної. Цікаво: якби прийшли до влади молоді, не ко-муністичної орієнтації – як би себе поводити „вчорашні“? Учїмось, шановні, нового й по-новому, киньмо зверхні кому-ністичні погляди – отоді будемо інші, бо як сказав Шевченко: „Якби Ви вчилися так як треба – то й мудрість би була своя“. Як би ж то!

Марія Турба-Самалюк – розвідниця і зв'язкова

Марія Турба-Самалюк.
Караганда. 1956 р.
Світлина з архіву
Й. Стельмащука

– Ви пишете, що були з Йоси-пом (Стельмащуком, сусідом.– В. З.) біля нашої старенької хати. Ви на мить повернули мені моло-дість. Я в уяві так часто блукаю по Твіржі, по Мостиськах. І тепер крилами злетіла б, але вони вже підбиті...

Питаєте, де була криївка? От, як Ви бачили, хата стоїть вікна-ми до дороги, а стайня – ближче до дороги. От у стайні, коли захо-дити в перші двері від дороги, наліво стояла худоба. А в куті, під задньою стіною, був вхід у криївку. Сама криївка виходи-ла в другу стайню, де колись сто-яв кінь. Вентилятори: один був під яслами коня, другий виходив на стіну до річки.

У криївці зимували п'ять хлоп-ців – вояків УПА: „Остап“, „Треф“, „Крижівка“, „Джміль“ і „Сиротюк“. „Буревій“ і „Соловій“ були на зв'язку. Ходили на зв'язок і решта, лише „Сиротюк“ сидів більше в криївці і друкував на машинці.

У 1951 р. в Гостинцевому загинули „Буревій“ і „Соловій“.

І в тому ж 1951 р. загинули на Передмістю у Судовій Вишні „Треф“, „Крижівка“ і „Джміль“. Остався на зв'язку „Остап“. Невдовзі „Остап“ прийшов із незнайомим мені другом. Ми зу-стрічалися пару разів. Незнайомий загинув у Королинському лісі.*

* Із листа п. Марії Турби (с. Білецькавка Полтавської області) до автора.

Родина С...

До Мостиського „Меморіалу“ навесні 1999 р. звернувся один із громадських діячів Львівщини і Тернопільщини п. Богдан Габлевич за допомогою, а саме із запитанням, що можна дізнатися про долю родини Йосипа і Єви С. із відомого села. Таке ж запитання і прохання дали йому в далекому американському краю вихідці з цієї родини. Родина С. знищена кимсь невідомим уліті 1944 р. Вони, за кордоном, вважають, що С. у краю вбито за сексотство, отож просять хоч якогось пояснення.

Така ж розмова відбулася на церковному подвір'ї між автором і старійшинами села 12 липня 1999 року. Ось що виявлено:

– У той далекий час 1944 р. між с. Н. (Мостищина) та Оселею (Яворівщина) діяв численний вишколений загін УПА „Зелена кадра“. У ній був син брата Й. С., який розповів стрийкові, що то за загін і де він є. Той замельдував у НКВД. Для ліквідації загону було послано багато каральних військ різних родів. У запеклому бою впало чимало більшовиків, але й загін УПА був розпорошений, більше половини вояків загинуло. Крім того, за твердженням односельців, Й. С. більшовики посилали по хуторах і навколишніх селах Яворівщини (Шутова, Бунів, Іваники та ін.) „шукати“ доброго лікаря, начебто для нього, хворого. Хтось доповів, що на ці терени прибув лікар із-за кордону лікувати вояків УПА. Більшовики знали, хто це, та не могли самі напасти на слід лікаря, громадського діяча, письменника, консультанта УПА Юрія Липи (див. Арламівська Воля). Його віднайшли (можливо, за участю С. або таких, як він), взяли із села Іваники (сусідне з Н.), завезли до с. Шутова і там 20 серпня 1944 р. замордували. Селяни із сусіднього Бунева віднайшли і поховали його у своєму селі. Там є його могила.

І ще одна версія. Пораненого в обляві москаля дружина С. з власної волі чи з примусу возила до лікарні у Судову Вишню.

До хати С. у білий день зайшла група СБ і вояків УПА у формі советських емгебистів. Почали питати про УПА, де повстанці квартирують, коли сюди і до кого саме заходять і хто проти совєцької влади. С. все розповів і показав, де хто живе. Є думка, що тоді господаря Й. С. забрали, засудили і вбили. Жінка знала, хто його вбив, кричала, прозивала вояків УПА різними словами, грозила по видавати всіх сусідів і вояків. Попередили раз,

другий, третій. Не допомогло. Вбили дружину і дітей. Часовий проміжок між смертю Й. і смертю Є. з дітьми – до двох тижнів. Ось таку відповідь було дано Богданові Габлевичу, а він – закордонній родині С.

У сильної волею і духом

Стефанія Винарчик
Світлина з власного архіву

Тепер їй 84. Живе з онуками доньки, яка через бідність поїхала на заробітки в далеку країну, та безробітним онуком другої доньки. Усі живуть на її мізерну пенсію. Єдина підтримка – коза. Ось так живе вона тепер у своїй вільній державі, за яку страждала, витримала торттури, знущання, віддала здоров'я і силу.

До приходу „визволителів“ жили непогано, було поле, добротна хата, господарські будівлі. І ось 1944 рік. У с. Хоросниці – більшовики. Зв'язала свою долю з підпіллям і горда тим, що вона, неосвічена селянка, але щира патріотка, вихована в національному дусі. Стала такою завдяки проповідям душпастиря о. Василя Гриника та хутірного пана

Миколи Мариновича, який після I-ої світової війни збудував за власні кошти у їхньому селі читальню „Просвіти“, керував нею, часто виступав у ній як генерал Української Галицької Армії, розповідав про бойову славу і мужність Українського вояцтва.

– Я пережила біди, нещастя, катування і всяке лихо, але нікого і нічого не видала ворогам України, хоч знала дуже багато. А тому йду селом і сміливо дивлюся людям в очі. І якщо навіть тепер, у цих літах і з таким здоров'ям, настала би потреба ще раз пройти все це спочатку – пройшла б, не вагаючись, бо так люблю нашу Україну.

Так, вона любить її по-справжньому. Вона – це Стефанія Винарчик, донька Марка, о 8.01.1919 р. н. Народилася у с. Хоросниця. Чоловік її, Федір, син Семена, 1909 р. н., теж із цього села, помер 23 роки тому. Червоних окупантів зустріли вороже, а вояків УПА – як рідних, з любов'ю. Разом з ними потаємно, за одну темну осінню ніч, викопали в себе вдома простору криївку, з лісу принесли вже готові балки, накрили стелю, рознесли землю, присипали лісовим листям сліди. Половина криївки і лаз були під коморою, друга половина на городі. Зі стайні перевели худобу до комори, а під жолобом зробили, крім лазу, душник-сигналізатор – для свіжого повітря і розмови.

Другий такий душник був у корчах на городі. Місяцями у цій криївці перебували сильні духом вояки, а по їх відході прибували другі, треті і ще інші.

Криївка була капітальна, добре замаскована, покриття стелі становило до півтора метра.

– Пам'ятаю Святвечір 1948 р.,– згадує пані Стефа.– Прийшла колядувати нова група вояків. Було їх 28. Розмістилися в хаті, стодолі, на горищі. Групами приходили до кімнати на Святу вечерю, потім на сніданок і знову вечерю. Колядували тихесенько, аби не вчули сусіди. І так усі три дні. Ви знаєте, клопоту було повно, а нас лише дві жінки, я і „Оксана“ із УЧХ (Українського Червоного Хреста), родом із с. Стоянець, тож мусили крутитися, як вивірки, аби їх розсадити і нагодувати. На третій день свят, на св. Стефана, зробили мені „хлопці“ несподіванку. З гілок соснини і саморобних квітів скомпонували букет і геть... зацілували мене. Радість була в усіх невимовна, особливо для мене, бо, забігавшись і переживаючи за них і за нашу родину, я забула, що сьогодні день Св. Стефана і Стефанії. „Чи було страшно?“ – питаєте. Анітрішки. Разом у такі величні дні та ще при охороні молодих, завзятих вояків нічого страшно не відчувала.

Коли не було в криївці вояків, то треба було нести їм їсти до лісу. Спечемо хліб, беру дитину, Богданчика (йому минало 5 років), накладаю варене в торбу, сама біля себе беру дещо. Як смеркає, несемо в умовне місце, там був сховок, кладемо – і додому. Хто коли це забирав – не знаю, не питала, не сміла і не мала права. Пам'ятала сказане ними: менше будеш знати – менше скажеш, коли тебе заарештують. А скільки ми разом з дитиною напотемки йшли і падали то на пенях, то на ровах, то

на великих муравлиських, як поверталися додому. А раз заблукалися. Поверталися від „маяка“, ніч темна, хоч око виколи, а ми йдемо. Ходили, ходили з сином, змучилися, а виходу ніякого. Посідали, задрімали. Стало світати, а ми недалеко своєї хати під плотом у сусіда. Бідний мій чоловік цілу ніч не спав, місця собі не знаходив.

Облава! Хлопці в криївці. Прибіг Богданчик: „Мамо, мошкалі ходять“. Я до комори, він мене замкнув на колодку, ключик заховав, сів і благає голосно: „Мамо, я їсти хочу! Де мама? Я їсти хочу“. А москалі вже коло нашої хати. Він до них: „Де моя мама? Я їсти хочу!“ Постояли москалі та й пішли. Відімкнув двері. „Нема вже мошкалів – пішли“. Хлопці в криївці дещо чули, сміялися потім, як п'ятирічний Богданчик обдурив „мошкалів“. Цього разу обійшлося. Та я знаю, що все це без Божої волі не сталось.

Після бою біля Арламівської Волі привезли до нас пораненого повстанця. Він був молодий, сильної будови і в криївку через невеликий отвір не влазив. Поклали ми його в хаті на лаві в куті біля печі, накрили веретою, заховали його речі, в нього залишився лише пістолет. За ліки ми забули. „Рубахи“ зайшли до хати, і я опам'яталася: а ліки? Підштовхнула Богданчика, щоб забрав ліки, поки вони розмовляють з чоловіком, а Богданчик: „Мамо, мені взе пити ліки чи ще ні?“ „Та пізніше,“ – кажу і зраділа: виручила дитина.

„Бандеровці у тебе єсть?“ – спитав той, що мав накидку. „Та, є,– каже мій,– є аж четверо збиточників,“ – і показує на дітей. Дивно стало, що якимось вони нічого більше не шукали, пішли з хати далі... То чи не Божа ласка і рука Божа, що відвернула лихо і захистила всіх нас?..

Ви знаєте, в той час навіть маленькі діти були мудрішими і рішучішими, як тепер. Тепер маю онуків і правнуків дорослих, і не завжди можуть дати самі собі раду...

Якось у передвечір появилася група облавників, які розсіялися навколо по хатах.

Ми з дітьми були в хаті, а чоловік, як завжди, на дворі, начебто щось робив, а насправді пильнував. Я забігла до душника й оклинула хлопців, аби не шуміли і не вмикали голосно радіо.

У криївці 8 повстанців, один з них тяжко поранений. Часто до нього навідувалася медсестра із лісу. Що буде? Дітям сказала

не обзиватися до нікого. Глянула на образ матері Божої: „Рятуй нас, Пречиста Діво, рятуй Покровителько наша!“ Перехрестилась і вибігла. Зайшли облавники на подвір'я. „Как фамілія хазяїна?“ – їм сказали. Глянули один на одного. „Ну, хазяїн, так скільки у тебе севодня бандітов?“ – спитав офіцер у синьому кашкеті. „Нікого, пане, у нас нема, ми маємо купу дітей, кого ще треба“. Зайшли до хати, а там все спеціально розкидано по хаті, аби не думали, що добрі господарі.

„Найдьом, обязательно найдьом. Не скажеш, где бункер, самі найдьом, но тогда расстреляем всех і всю сем'ю тоже, понял?“ Поглянув на дітей: „Всех до єдиново расстреляем.“ А через хвилину: „Скажете самі, дадім деньгі, поможем детей виучить...“ Я розвела руками: „Шукайте, нікого в нас нема“. Почалося. Шукали всюди і в хаті, і в коморі, і навколо хати. Шукали на подвір'ю і в stodолі. Більше години нишпорили, шпипцями кололи землю. Не знайшли. Слава Богові! Цей же офіцер глянув на годинник (вже вечоріло), наказав „Собірайтесь!“, і пішли в бік залізничної станції. Ми, перехрестившись, подякували Богові за спасіння. Отямившись від радості, чоловік пішов надирцем за ними, чи справді вони пішли до потягу, а чи навколо села, аби повернутися знову. Над'їхав потяг, сїли і поїхали, мабуть, до райцентру Судова Вишня. Ми відчули, що на тому не скінчиться, що прийдуть ще, але поки що біда, слава Богу, проминула, минула і нас, і вояків. Хтось з нас усіх уродився в сорочці... Та гаяти часу було не можна. Я побігла до Дубрівки (хутір на Яворівщині), там знайома зв'язкова відшукала командира, якого я знала за зв'язком, розповіла про ситуацію. Скільки бігла, не знаю, бігла, не тямлячи, бо душею летіла, а ноги, здається, ледве перепліталися. Поверталася, а думка думку переганяла, може, повернулися ще раз емгебисти до хати? Але, слава Богу, все було на місці, вдома чекали на моє повернення і рішення керівництва.

Через півгодини приїхала фіра з групою повстанців. Фіра зупинилась за 80–100 метрів від хати, аби не було слідів. Першим витягли з криївки пораненого повстанця – молодого, симпатичного, чорнявого хлопця. Я зі своїм чоловіком часто витягала його наверх подихати свіжим повітрям. Забрали з криївки всіх і все (так здавалося), навантажили на фіру і поїхали. Кинулися ми з мужем чимдуж до криївки, аби знищити свіжі ще сліди „квартирантів“. Там знайшли в'язку забутої ними літера-

тури, під жолобом друкарську машинку, а біля дверей автомат. Чоловік виніс все це на подвір'я. „Не маю сили далеко нести“, – сказав. Я збрала все в мішок, винесла геть у лісовий рів, прикрила хмизом. Домовилися з чоловіком про версію з криївкою, коли її віднайнуть, бо відчували, що нас хтось продав. Але хто?

Досвіта позатирали всі сліди, що могли нас викрити.

„Гості“ появилися вранці в супроводі сільської напівповії, напівбожевільної, яку звали Звиничкою. Шукали довго і настирливо, шукали скрізь, як вони вмїли шукати. Шукали до обїду. Немилосердно били мене і чоловіка, але дарма – криївки не знайшли.

Уже збиралися йти геть, коли до офіцера (таке було руде, миршаве і невеличке) прибігла Звиничка, стукнула кулаком по столі і крикнула: „Криївка ту е!“

По довгих пошуках криївку віднайшли, але порожню. Хлопці були в безпеці. А ми? Був 1951 рік.

Нас обох забрали і відправили до Дрогобича, а четверо дітей залишилися сиротами у селі. В тюрмі нас роз'єднали.

Пам'ятаю, мене вели на допит якраз у той самий час, коли чоловіка мого з допиту. Нелюд коридорний наглядач копнув ногою мого Федора в груди, штовхнув по сходах вниз. Він скотився і впав коло моїх ніг. Виглядав, як скручений шмат матерії, облитий кров'ю. Змасакрованого тіла пізнати було не можна. Лише по одежі я впізнала, що це він. Який садизм, яке варварство азіатів до нас, українців. Кинулась я до нього, та конвоїр ударив мене наганом по голові і відштовхнув від мого понівеченого Федора.

Від удару мені запаморочилась голова, та я старалася якось триматися. Підштовхуючи цівкою нагана у плечі, мене, напівпритомну, доправили на третій поверх...

А що зі мною витворяли. Господи, хто з бездушних придумав такі страхітливі знущання з людей? Кидали на 8 годин у карцер, а потім, босу, в кімнату, підлога якої була встелена металевою гострою стружкою і, стоячи з наганом, заставляв нелюд ходити по цих колючках. А ще били по ногах дерев'яними полінами, затискали пальці між двері, добре знаючи, що я вагітна.

Подивіться на мої роздавлені пальці і уявіть, якими вони були тоді, у 1951 р., опухлі, гнійні, чорні та коричневі від запечених кров'яних ран і кожний палець, як лопата. Я зціпила губи,

терпіла катування, але не плакала, не могла, не мала сліз. Не знаю, чому я не збожеволіла, так, то могло бути, і хіба небесна сила мене від цього вберігала. Рятувала мене ще думка, що я не одна така, що таких тисячі, і що хлопці, молодші за мене, гинуть, і що вдома є ще діти, де там вони? Хто ними заопікувався? І те, що під серцем, як живе народиться, треба би колись їх усіх з Божою поміччю виховати.

„Хто будував криївку? Хто був у криївці?“ – одне було запитання і до чоловіка мого, і до мене. Відповідь моя, а потім я довідалася, і в мого чоловіка була теж одна. Будували криївку давно вояки УПА, яких я не знала і не знаю. Вони прожили трохи в криївці і пішли. Більше не поверталися, можливо, їх побили.

„Дарували“ мені і моєму Федору по 25+5, тобто по зав'язку, – такий вирок Дрогобицького військового трибуналу.

Мого Федора заслали у Красноярський край, мене – у Воркуту, а маленьку мою новонароджену крихітку – в Удмуртію. Так ми промучилися 7 років. І ось помер тиран. З Божою допомогою повернулися до рідного села. А як жити? Будівлі наші розбиті: „добрі люди“ розтягнули геть усе. Нам потім сказали, що королева наша після наших арештів ні їсти, ні пити не хотіла, забрали її до колгоспу, а там вона з голоду загинула. Німіна і то нас розуміла, а варвари-більшовики?..

Стягнулися на хатинку на хут. Шубрині, ось ту, що тепер, трохи відремонтувавши, маємо. А була вона тоді в жалюгідному стані. Господар продав нам дешево з відтермінуванням в оплаті, хоч багачі за саме місце давали більше. З їхньої родини були в УПА, і він нас розумів.

Спитайте мене, а чи варто було нам мучитися по тюрмах, таборах Сибіру і чи не жаль нам за втраченим часом, молодими роками? Відповім за себе і свого покійного чоловіка. Не жаліли ми за нічим, хоч бачите, яке наше життя, які ще й досі є ознаки більшовицької сваволі. Не жалію, що й тепер у тій Україні, за яку страждала, не живу, а животію. Жалію лишень за нашими юними, добрими, славними, безсмертними вояками УПА, які сміливо йшли на смерть. А чи ті наші теперішні горе-керівники або, як їх називають, „нові українці“ хоч хрест їм поставлять? Хоч могилку насиплють, хоч згадають, хоч помоляться за їхні страждальні душі? І чи знають вони, що, коли б не вояки УПА, всіх партійних і безпартійних „українцев“, як ягнят, зачинили б у вагони і перевезли б освоювати дикий Сибір і неосвоєні досі

загарбані москалями далекосхідні землі? Завезли б навечно. Та я вірю, що, хоч не я, то онуки мої і правнуки будуть жити у справжній, ні від кого не залежній Україні.

* * *

Постягувала своїх дітей, а їсти нічого. На роботу мене навіть у колгоспну ланку не беруть: „ворог народу“. Не беруть і чоловіка. Сусіди не розмовляють з нами: бояться, аби за наш з ними зв'язок не донесли секоти. Накопала я на колгоспному полі крадькома трохи картоплі. Піймав мене бригадир, вирвав торбу, кинув у рівчак. У мене піднявся дух непокори, притаманний із партизанських днів, дух тих, що загинули у боях. Я кинула отого мершавенького бригадирчика у воду і там почала душити не люда. Діти помирають з голоду, а він! Не вистачало ще кілька секунд – я була б знову в тюрмі. Випросився. Ніколи мене більше не чіпав.

Через декілька днів, коли я начебто ненароком вишпортала і взяла декілька картоплин (діти їсти ж хочуть) і вже була близько хати, догнав мене на мотоциклі дільничний міліції. „Що несеш в торбі?“ – спитав з криком. Не відповідаючи, йшла далі. Зупинив, почав кричати, а навколишні сусіди дивилися, дехто підсміхався. Залишив мотоцикла, пішов зі мною до хати. Тепер, думаю, буде писати протокол – в тюрму. І знову подумки звертаюся до образу Пречистої Діви Марії, яка не раз рятувала мене.

„Не ображайтесь на мене, Винарчихо, – перейшовши на „ви“ і якось тихо сказав: – Не я винен – ваші сусіди доповіли. Я мусив кричати на вас, що ви колгоспну бульбу крадете. А ви знаєте, що за то може бути? Знаю, що бідуєте. Я не москаль. Я сам переселенець, але робота... А потім... Не бійтеся, я вас не видам, сусідів по-своєму накажу, аби не сексотничали на вас. Варіть дітям їсти...“

Поволі приходила до себе. Є ще, слава Богу, добрі люди на світі. Начистила тих кілька картоплин у відро, запалила піч. Раптово встав і каже: „Я буду тепер тут крутитися, начебто пильную вас, аби ви не крали картоплю. А ви вечором сміло йдіть на картопляне поле, але з другого кінця ділянки“.

Через декілька днів приїхав, привіз два баняки, в них трохи якогось жиру. „Не варіть у відрі, варіть в баняках“. Розговори-

лися... Дізнавшись, що мого чоловіка не хочуть ніде прийняти на роботу, а мене навіть у колгосп, порадив. „Ви, бачу, баба бойова, поїдьте до начальника дистанції залізниці у Львів, він, хоч по-російському говорить, але наш, східняк. Попросіть, аби прийняв чоловіка, бо дітей купа, а кормити нічим, а ще скажіть: дільничний заставляє десь працювати, а роботи нема“.

Поїхала, помогло. Написав записку. Бригадир наш боявся, відмовив. Їздила ще раз, написав: „Ничего, что сужденный, пускай работает и искупает свою вину работой“. Слава Богу, прийняли. Коли через тиждень я звернулася до ланкової, вона прийняла мене, хоч, правда, дала тільки маленьку ділянку льону.

Ось так не в добрі, але згідно дожили ми до часів такої, як маємо, незалежності. Жаль тільки, що чоловік тих 10 років не дожив. Дітей старалися ми виховувати, як виховували нас, розказували про страшні дні неволі і недолі, та, чи зрозуміли вони нас, важко сказати.

Один із юнаків ОУН

У селі Хоросниця, як і в багатьох селах Галичини, в часи більшовицької окупації була створена юнацька група ОУН. За словами одного з членів організації, Івана Федоровича, 1928 р.н., із с. Хоросниця, їх у групі було чотири, з них три з 1928 р. і один із 1929 р. н.: Іван Федорович, син Федора, Стах Федорович (пішов в УПА і там під псевдом „Вус“ загинув невідомо де), Антін Федорович, син Пилипа, та Йосиф Гриник, син Івана. Можливо, були ще групи молодіжної ОУН, та з метою конспірації їх про це не освідомлювали. Хлопцям дали читати літературу і завдання вивчити „Декалог“ та „Молитву“, які ще й по нині знає напам'ять.

26 травня 1946 р. їх прийняли в організацію. Там виконували різні доручення підпілля.

Перед Різдом 1947 р. молоді односельці зібралися на репетицію з вертепом до свят у сусідній хаті із стрием Івана, в якого квартирували тоді 6 повстанців. Раптом облава – група карателів із 10 енкаведистів, якими командував начальник Судово-

вишнянського НКВД Шандра, наближалася до хати. Побачив їх через вікно Іван, вискочив з хати і крикнув до подвір'я стрія, що йде облава.

Зав'язався бій, де був поранений керівник боївки „Цяпка“, який кулеметним вогнем прикривав відхід побратимів. Один з вояків повернувся, забрав кулемет, добив (або він сам добився) пораненого „Цяпку“. П'ять підпільників зуміли відступити без втрат. Скільки було поранено і вбито облавників, невідомо, бо їх тут же забрали.

Через день заарештували і забрали до Судової Вишні Івана Федоровича. Там били і мучили, вимагали сказати, хто був у боївці с. Хоросниця. Не признався, не виказав, мотивуючи тим, що не знає. Через місяць випустили з тюрми. Відпускаючи вербували бути сексотом, за що дадуть гроші та пішлють вчитися. Не погодився. Провокували і вдома. Ними випущений з тюрми – значить, зрадив. На щастя, до суду СБ над ним не дійшло. Вояки УПА впіймали слідчого з НКВД, який допитував Федоровича в тюрмі. Той сказав, що не зумів виконати розпорядження начальства і завербувати Івана. СБ хлопця оправдала. Федорович і далі виконував доручення організації. У 1949 р. його забрали в Червону Армію. Всі три побратими-юнаки дожили до Незалежності України. Тепер він один із них ще живий.

У 1997 р. з його ініціативи було виготовлено великий дубовий хрест, а місцевий осередок КУНУ встановив цей хрест з написом на місці колишнього господарства українського генерала Миколи Мариновича, першого команданта міста Львова, у 1918 р. – генерала фронтівих походів УГА. Федорович досі зберігає пам'ять про М. Мариновича, який побудував у Хоросниці читальню „Просвіта“, керував нею, просив, щоб у кожній хаті був „Кобзар“ і портрет Шевченка, та разом з о. В. Гриником проводив велику просвітницьку і виховну роботу серед селян, просвічували їх знаннями із книжок, газет та журналів. Завдяки їм його батько за важко зароблені гроші передплачував газети, календар „Золотий колос“, а малим дітям – „Дзвіночок“, що дало змогу прищепити любов до рідної України ще з дитинства.

Підлі плазуни і ненажери

Будучи у с. Крукеничі 6 листопада 2000 р., я зустрівся із колишнім конюхом НКВД п. Гр. Тимцівим. Розмова повелася про те, чому під час розкопок у 1992 р. він мені (я знав його як завгоспа школи) не розказав, де ще поховані ті нещасні жертви, котрих привозили мертвими або умертвили катуванням у крукеницькій тюрмі. Тоді, 1992 р., він боявся це сказати. Навчений москалями, тримав язик за зубами, бо не був певний, чи раптом ще не повернуться старі часи – і його спитають за розголос таємниці.

Тепер дещо сказав і навіть порадив віднайти перед входом з подвір'я до тюрми криницю, в якій також є жертви. Показав ще декілька місць. Повідомив і таке:

– Вважаю, крім москалів, не менш жорстокими катами були три брати Зваричі (начебто із с. Ніговичі). Якого лиха вони натворили нашим людям у районі! Служба безпеки довго полювала на них, засудивши їх на смерть. Вирок виконали: одного знищили у Боляновичах, а другого у Чижевичах.

– А що скажете про Григорія Ліпецького із Хлиплів, конюха НКВД, якого самі москалі називали „генералом НКВД“?

– Ви знаєте, бував я й у світі, у Німеччині в час окупації, а потім у Польщі, і між людьми, – сказав п. Тимців, але такого люди́да ніде не здибав.

Григорій Ліпецький возив поранених і убитих повстанців із сіл до району, а тут, на території, – мертвих до ям. Одного разу взимі він побачив гарні чоботи у вбитого вояка УПА, якого привезли із села. Проби́вав зняти – не вдалося: нога разом із чоботом і кров'ю замерзла. Тоді він відрубав ноги, завіз додому у с. Хлиплі і почав відморожувати, аби зняти чоботи. В той час зайшов до хати оперкат Льовкін (садист, якого знали і в Нижанковицькому і в Крукеницькому районах. – **В. З.**). Навіть він здивувався. Дозволив зняти чоботи, але ноги казав відвезти і покласти коло тіла, що лежало біля тюрми в Крукеничах.

Із людського розголосу. Коли вмирав цей просякнутий горілкою карателів і кров'ю замордованих нікчема, то тяжко і довго мучився, не міг померти по-людському. Нехай його судить Господь!

Непрошені гості

(„Упирі“ № 2)

...Навесні 1944 р. на території Західної України (на тій частині, з якої прогнали німців) були сконцентровані війська НКВД під командою генерал-лейтенанта Кірюшина – 26304 особи. А ще 19-та (2278 осіб) і 21-ша (2958 осіб) стрілецькі бригади, танковий батальйон другої мотострілецької дивізії (163 особи), 22 танки і 5 бронепоездів (до 7700 осіб). Крім того, дивізію партизанів двічі героя СРСР Сидора Ковпака розформували, і весь її склад ввійшов до органів НКВД Західної України. Цими більшовицькими силами було вбито 57405 осіб, ув'язнено 50387 осіб, депортовано 4744 сім'ї. Якщо облічити, що середня чисельність сім'ї становить 4–5 осіб, то вирваними з рідних місць у сибірську незвіданість стали від 19000 до 24000 осіб.*

Коли ж під більшовицьким чоботом опинилася вся територія Західної України, то лише за перше півріччя 1945 р. було депортовано 7393 сім'ї, вбито каральними загонами НКВД 34210 і ув'язнено 51224 особи.**

Злочини більшовицьких окупантів стали ще численнішими, коли нарком НКВД УРСР Рясний і його заступник генерал-лейтенант Строкач ініціювали створення спецгруп лжебандерівців (під кодовою назвою „Упирі“). З повідомлення Рясного Л. Берія за № 8/15645 від 26 липня 1945 р. дізнаємося, що станом на 20 червня 1945 р. в Західних областях України діє 156 таких спецгруп загальною чисельністю 1783 особи.***

Кістяк спецгруп лжебандерівців становлять колишні ковапаківці, чекісти НКВД і НКГБ, які знають українську мову, і завербовані місцеві агенти. Ними під маскою ОУН і УПА на 20 червня 1945 р. закатовано 1980 осіб.****

* Ю. Борець. Шляхами лицарів ідеї і чину. – С. 86–87.

** Там само.

*** Там само.

**** Там само.

Слово Леопольда Авзегера

Краплею гіркої правди про поголовне винищування українців більшовицькою владою після війни стала книга „Чорний кабінет“. Її автор Леопольд Авзегер, з м. Дрогобича, колишній високий чин МГБ, працівник секретного відділу „ПК“ (політичний контроль) Читинського обласного управління МГБ.

Ось витяг із цієї книжки:

„У вересні місяці 1948 року мені стало відомо, що до Забайкалля без суду і слідства було примусово виселено сотні тисяч мешканців Тернопільської області України. Це була чергова масова депортація українців.

У ті роки була практика виселяти цілими родинами або й цілими селами. Життя переселенців було жахливим. Їх поселяли в землянках, бараках, хижках, хлівах. Мороз у цих краях сягав 50 градусів за Цельсієм, а опалення належного не було. Найжахливіше було те, що майже всі переселенці зовсім не були приготвлені до тамтешніх умов, бо ж людям не казали, куди їх везуть і що треба із собою взяти.

Власне, така й була політика влади – тримати „ворогів“ у незнанні, нехай гинуть. Від тяжкої фізичної праці, голодування, виснаження і хвороб люди вмирили, як мухи. За приблизними підрахунками, від 1946 до 1953 року лише в Читинській області загинуло не менше 30 тис. переселенців із Західної України, але не виключено, що число померлих було в три чи п'ять разів більше: це ж бо велика таємниця органів МГБ.

Враховуючи мій досвід у праці та, як висловлювався начальник, мою політичну зрілість, а також той відрадний факт, що я знаю не тільки українську мову, але й особливості її західного діалекту, враховуючи це все, керівництво відділу „В“ в порозумінні з начальником „ПК“ постановили доручити мені надзвичайно важливу і відповідальну працю – керівництво новою групою під назвою „Українська група“. Відважні українці у своїх листах відкрито закликали до боротьби проти советської влади й проти комунізму, прирікали помститися своїм мучителям. Винуватцями своїх страждань вони вважали всіх росіян без винятку, називаючи їх загарбниками, супостатами, мучителями і не приховували своєї ненависті до них. Вони благали своїх близьких прислати їм харчі, теплий одяг, бо без цього їх чекає певна

смерть. Не було листів, які не були б політи гіркими сльозами.

Контроль листів у ССРСР найчисленніше приносив нещастя українцям: зміст їхніх листів без винятку проходив перевірку в обласних центрах, на поштах і залізничних двірцях, де за приблизним підрахунком працюють 400 тис. цензорів. Вони складають звіти про думки, погляди, таємниці всього населення ССРСР“.*

Від автора:

За офіційними даними Центрального архіву Російської Федерації, тільки в 1939–1941 рр. на території Західних областей України було репресовано 1 млн. 700 тис. осіб. Репресовано – значить забрано і знищено в тюрмах, катівнях, заслано в концтабори. Тільки в шахтах Соляноватки (Саліна) біля Добромиля Львівської області знищено 3600 безневинних жертв. А ще Київ, Лук'янівська в'язниця та Чапаївка, Львів, Дрогобич, Вінниця, Самбір, Стрий, Дем'янів Лаз, Чортків, Умань, Тернопіль. А по райцентрах малих і більших міст і містечках то лише один Бог знає скільки.

Частково довідатись про це можна з книги: Б. Савка. Забути не маємо права. Тернопіль: Вид-во „Джура“, 2000, а також із численних публікацій у демократичній пресі та періодиці.

Самі про себе і про своїх...

О. Пушкін: „Народ байдужий до найменшого обов'язку, до найменшої справедливості, до найменшої правди, народ, що цілковито не визнає звичайнісінької людської гідності, що цілковито не визнає ні вільної людини, ні вільної думки“.

* * *

Ф. Достоєвський: „Народ, який блукає по Європі і шукає, що можна зруйнувати, знищити заради розваги“.

* Ю. Борець. Шляхами лицарів ідеї і чину.– С. 226.

* * *

В. Шмельов: „Народ, що ненавидить волю, обожає рабство, любить ланцюги на своїх руках і ногах, любить своїх кривавих деспотів, не відчуває ніякої краси, брудний фізично і морально, століттями живе в темряві „мракобесія“ і пальцем не поворухнув до чогось людського, але готовий повсякчас поневолювати всіх і все, весь світ. Це не народ, а історичне прокляття рабства...“

* * *

М. Горький, який сам вийшов з народних низів, у праці „Русская жестокость“ підкреслював: „Найістотнішою рисою московської національної вдачі є жорстокість, і то жорстокість садистична. Кажу не про окремі вибухи жорстокості, а про психіку, про душу народну. У 1917–1919 рр. селяни закопували полонених червоноармійців донизу головою так, що з землі стирчали ноги. Потім сміялися, як ті ноги карлючилися. Або високо на дереві прибивали цвяхами одну руку і одну ногу і насолоджувалися муками жертви.

Червоноармійці ж здирали з живих полонених денікінців-контрреволюціонерів шкіру, забивали цвяхи в голову, вирізували шкіру на плечах, як офіцерські погони і т.д. Коли я питаю учасників громадянської війни, чи вони не гидяться вбивати один одного, то вони із здивуванням відповідали: „А кому це шкодить? Людей багато. Всім вистачить!“

* * *

М. Булгаков: Російський народ – дика орда душогубів і злодіїв“.*

* Штепа П. Московство.– 1995.– С. 55–56.

Вони вже такі є!

У січні 1918 р. більшовицька орда вдерлася в Україну. Вимордувавши на станції Крути 300 українських юнаків-гімназистів, горлорізи-ленінці захопили 9 лютого Київ. За даними УЧХ, тільки протягом перших десяти днів у місті було замучено і розстріляно понад 5 тисяч українців. (За іншими даними з різних джерел – близько 9 тисяч.– **В. З.**). Командир червоних ординців М. Муравйов надіслав телеграму В. Леніну, в якій говорилося: „Ми вогнем і мечем запроваджуємо радянську владу. Взяли Київ. Гарматами били по палацах, по церквах, по полах і ченцях немилосердно. Київська міська Рада здалася і просила замирення. Я відповів наказом обстрілювати отруєним газом. Ми могли не допустити до вибухів та пожеж, але не хотіли, бо наше гасло є нищити все немилосердно...“*

Організатор терору з жертвами своїх наступників
Фотокomпозиція М. Яреми з с. Тамановичі

* Штепа П. Московство.– 1995.– С. 55.

* * *

Упродовж віків у росіян формувалась якась особлива зоологічна лють до України, до українців. Написані нині на стінах міст українського Криму москвинами-расистами сатанинські слова: „хороший хахол – мертвий хахол“ – були національним кредо Росії у всі часи і за всіх правителів.

* * *

Царський воєвода князь Боратинський 1659 р. поставив на шляхах до Києва три тисячі шибениць, вирізав понад п'ятнадцять тисяч українців. Він звертався за дозволом до царя Олексія Михайловича „висечь і вижечь“ усіх українців на 150 верств докколо Києва...

* * *

За цього ж Олексія Михайловича вбито майже всіх соратників Богдана Хмельницького, членів родини гетьмана Івана Виговського, у т.ч. сімох його братів, канцлера України Ю. Немирича – найосвіченішу людину Східної Європи.

* * *

Петро I ув'язнив гетьмана П. Полуботка у Петропавловській фортеці і там умертвив його.

* * *

За цариці Єлизавети опричники закатували київського митрополита Варлаама Вонетовича за те, що опирався московщенню української Церкви.

* * *

Катерина II замурувала живим митрополита Арсена Мацієвича у Ревельській в'язниці за його протест проти нищення українського шкільництва і грабунків українських монастирів.

* * *

За відмову працювати на Московщину знищено геніальних українських композиторів Максима Березовського і Артема Веделя.

* * *

Останній кошовий Запорозької Січі Петро Кальнишевський разом із старшиною, за вказівкою розпустниці Катерини II, 1775 р. був кинутий у тюрму Соловецького монастиря, на півночі Росії, де він 25 років промучився в одиночній земляній келії. Помер 1803 р., маючи 112 років від роду.

* * *

У Тобольському монастирі, будучи постійно під пильною охороною, закінчили своє життя генеральний суддя Запорозької Січі Павло Головатий (1790), військовий писар Іван Глоба (1791).

* * *

Ні як не збагнули і не збагнуть чужинці, що народ, який створив „Слово о полку Ігоревім“, „Руську Правду“, збудував собор Святої Софії, Києво-Печерську Лавру, дав світовій культурі літописи, тисячі інших пам'яток, – безсмертний!*

* * *

Ось що заповів своїм нащадкам кровопивця України Петро I: „Коли я перебрав московську державу, вона була малим потічком. Я вам залишаю широку російську ріку і наказую вам зробити з неї море.

Я вам наказую: ви мусите тримати російський народ у сталій военній готовності. Стан війни і миру мусить мати лиш одну ціль – поширити кордони Росії. Ви повинні примусити інші нації працювати для російської цілі. Ви мусите використати кожну можливість і пропагувати нестабільність у Європі“.

* Літопис нескореної України.– Львів, 1997.– Т. II.– С. 1–5.

Ось таке справжнє обличчя Росії – обличчя загарбника.*

Молитва на руїнах храму

Кальварія. Наші предки, наші діди і батьки ходили туди на прощу. Ходили просити у Цариці Небесної ліпшої долі для себе, своєї сім'ї та рідних, ходили хворі й немічні просити щиро у Заступниці – Пречистої Діви Марії. Просили обдарувати їх ласкою, здоров'ям. Ходили пішки, а старші та немічні й діти їхали на возах за сотні кілометрів, щоб хоч краєм ока глянути на ті святі місця, які величалися у предковичних, завжди зелених та гарних наших Besкидах...

Ходили, їздили, аж поки натягнули колючі дроти кордону, який з волі Сталіна для Польщі чомусь пересунули майже на 100 кілометрів на південний схід, незважаючи на те, що Перемишль – княже місто України і що західніше залишилися ще княжі міста: Рішив, або Ряшів (тепер Жешув), Ярослав, а північніше – Холм (тепер Хелм). У цьому заснованому Данилом Галицьким місті він велів себе поховати. Чи збереглися там його тлінні останки? Вже знову діє після сталінського руйнування святе місце – Зарваниця на Тернопільщині, куди і мене малого брали батьки із собою. Вже, слава Богу, відновлений храм на Ясній Гошівській горі, куди колись також з'їжджалися паломники з усієї Галичини.

А Кальварія? Валка із п'яти автобусів, у яких розмістилися 120 прочан, чотири священики греко-католицьких церков Мостищини, переїхавши державний кордон, наш славний княжий Перемишль, повернула його вулицями наліво і серпантинними дорогами прибула до підніжжя Кальварії.

Керівником і організатором нашої групи був о. Володимир Красуцький, парох із с. Мостиська II, який місяцем раніше був там. Він їздив виконати батьківський заповіт, вклонитися святим місцям і рідній батьківській землі, звідки нелюди вигнали його з родиною на схід.

* Ю. Борець. Шляхами лицарів ідеї і чину.– С. 23.

Важко було в цей спекотний день, коли сонце наближалось до зеніту, підніматися стрімкою дорогою до храму і нести по черзі дубовий хрест, який привезли з собою, щоб установити на стрімкій горі.

96-річний батько дружини, що виріс у цих околицях, розповідав, які чудові храми красувалися на цій святій горі до війни; переповідав легенди, пов'язані з далекими часами, коли тут ще з-перед 1400 року була велика дерев'яна церква, до якої завжди, як до благодійниці, звідусіль йшли прочани, щоб просити у Господа здоров'я, ласки, добра, милості, спокою та захисту перед кочовиками.

Тепер на місці храму, який ще перед війною вабив зір своєю величчю, та окремими каплицями страсної Господньої дороги – пустка. Лише де-не-де із трави і бур'янів стирчать рештки фундаментів, які засвідчують, що тут колись була будівля храму. Всю цю площу придбав сусід-газда й обвів сякою-такою огорожею, збудувавши біля місця, де був головний вівтар храму, літню будівлю з дощок для стада. Нижче, де святили колись воду, – тепер понівечений і розбитий жолоб, із занедбаним цямринням для напування худоби.

Хто зруйнував цю величну, кам'яну, закінчену перед першою світовою війною красуню церкву, а неподалік – другу? Чия рука по-варварськи піднялася знищити те святе й духовне, що віками, як таїнство, леліав і беріг наш народ? Чи Господь простить тих, які сплюндрували ці церкви, розібрали матеріали з них на власні господарські потреби?..

На місці, де міг бути колись вівтар, ми встановили привезений хрест. Почалася відправа.

„Молитва на руїнах храму“ – так назвав нашу літургічну місію її керівник о. Володимир Красуцький. Ми стояли просто неба на обпаленому сонцем майдані, але нам начебто саме небо стало Собором, з могутніми голосами отців, щирим та дзвінким хором присутніх. Відгомін цієї молитви летів до Бога з тугою, але велично, відбивався журливим спогадом, пролітав над навколишніми хребтами гір і, підсилений вдесятеро, губився десь у далеких проваллях поміж горами.

Недалеко від привезеного і встановленого хреста росте грабове дерево. Між його вітами ми побачили вінок, сплетений із колючого дроту, який з плином часу врісся в дерево. Хто його поклав тут, яка розпачлива душа і в який час, – важко сказати.

Церква в руїні, церква в колючому вінку – ось що замість могутньо-величного колись храму залишили нам інквізитори ХХ століття.

З серцем, переповненим болем, покидали ми це сплюндроване святе місце і, заплативши щедро господареві, просили берегти хрест і обгородити його. Послухав. „Обгородив“, як нам потім стало відомо, обгородив колючим дротом цей перший на руїнах храму освячений місійний хрест.

Повертаючись, зайшли ми в чинний кафедральний костел, що велично яскравіє у золотій красі недалеко від зруйнованої церкви. Жорстока рука інквізитора не зачепила його. Він стоїть і діє, як стоять і діють на славу Господню сотні костелів у нас, у нашій гуманній Україні.

Сонце котилось до заходу, як ми поверталися до Перемишля. По дорозі заїхали вклонитися тлінним останкам двох тисяч героїв Української Галицької Армії у с. Пикуличах. Запашний букет незабудок, привезений з України, нехай буде нашою щирою даниною поваги і шани, а стрілецькі задушевні пісні і славень „Ще не вмерла Україна“ біля їхніх могил нехай звеличать героїзм і славу наших страждальників, героїв-борців, які лежать на рідній, не своїй, землі, заплативши за нашу волю своїм мученицьким життям, своєю кров'ю.

Володимир Зілінський, голова Мостиської районної організації „Меморіал“.

P.S. То було чотири роки тому, а що ж змінилося на краще в Кальварії? Тепер до осиротілого, поставленого нами хреста приїжджають люди з навколишніх сіл і міст України і відправляють Богослужіння. Та ми віримо, що прийде той час, коли на основі зруйнованого храму, з Божою поміччю, таки буде побудовано новий Собор, і він прийматиме полонників, як приймав протягом 600 років.*

* „За вільну Україну“.- 1996.- 2 липня.

Розстріляний на світанку

Любов к Отчизні де гороїть,
Там сила вража не устоїть,
Там грудь сильніша од гармат!

Іван Котляревський

Отець Василь Шевчук, псевдо „Кадило“, в'язень Ряшівської тюрми. Літо 1948 р.

М. Козак. Пом'яни, Господи, душі слуг Твоїх.- С. 77.

в Чехії. („Тобє, попе, юж не бендзе єго потшебно“). Поклав рукою хрест на себе. Трійка виконавців виштовхала його з камери.

У підземеллі був влаштований спеціальний відгороджений коридор, де кожної ночі, а то і вдень розстрілювали і добивали приречених. Вирок о. Василеві не зачитували: він був зачитаний йому три місяці тому.

* * *

Щирий український патріот п. Євген Місило всупереч запереченням, заборонам і погрозам зумів віднайти списки розстріляних уже у мирний час у тюрмах Польщі. Йому вдалося від-

найти й опублікувати окремою брошурою список, де на сторінці 28, під номером 552, читаємо: „Шевчук Василь, пс. „Кадило“, син Івана і Уршулі, нар. 12 серпня 1903 р. в Стрию, парох П'яткової Руської Перемиського повіту. Засуджений на смертну кару 8 червня в Ряшеві, страчений 13 вересня 1948 року“.

* * *

Народився Василь Шевчук у м. Стрию. Там, а потім у м. Дрогобичі і Перемишлі отримав гімназійну освіту. 1930 р. закінчив Перемиську духовну семінарію і 6 квітня того ж року був висвячений на священика та відправив першу св. Службу Божу у м. Дрогобичі, в церкві св. Трійці. Відтак служив на парафіях у с. Дорожеві Великому та Мединичах біля Дрогобича, в Грушатичах біля Нижанкович. А далі був на парафіях у селах Закерзоння. 1944 року він, як член ОУН, йде із с. П'яткова Руська в Повстанську Армію, стає курінним капеланом під псевдо „Кадило“. Там у загонах УПА і по селах відправляє Літургію, сповідає вояків і навколишніх селян, виступає з палкими проповідями перед повстанцями і населенням.

Був у різних загонах, але в основному у сотні „Громенка“ куреня підполковника „Коника“ (Михайло Гальо), проборознив з ними вздовж і впоперек усю Перемишльщину і Лемківщину.

І ось дано наказ пробиратися на Захід. Не тому, щоб кинути безборонне українське населення на поталу ворогам (воно вже було майже все депортоване на схід і захід), а щоб прорватися у „вільний світ“ і показати, що за московською залізною завісою є така бойова сила, яка не боїться „непереможної“ більшовицької навали і виступає проти неї.

Коли частина з них зуміла прорватися через щільні ворожі заслони на захід і відгомін їхнього бойового духу дійшов аж до Франції, то її майбутній президент, генерал Шарль де Голь сказав, що якби він мав таку сильну духом і мужню армію, як УПА, німці ніколи б не захопили Франції. Це було потім. А поки що загоны УПА щоденно долали важкі гірські переходи в голді, без достатньої кількості зброї і з важкими боями та втратами просувалися до мети. Відносно легко було на Лемківщині, гірше на Словаччині та дуже важко було вже у комуністичній Чехії. І лише завдяки здібностям сотенного „Громенка“ їхні втрати були порівняно невеликими...

Відкриття пам'ятної таблиці на будинку по вул. Ф. Колесси, 59, в м. Стрий, де народився о. В. Шевчук („Кадило“). 14.10.2000 р. Виступає В. Зілінський

Світлина Т. Зілінського

Знесилений важкими боями і переходами о. „Кадило“ постановив залишитись і перепочити, а потім приєднатися до інших загонів. Хоч як просили командири і вояки-друзі, він, побачивши вдалині святиню, залишився. Це, за словами очевидця, було 17 червня 1947 року.

„Я був останнім, хто прощався з отцем „Кадилом“, – писав авторіві 1996 р. із Австралії колишній булавний сотні „Громенка“ „Чумак“ – п. Юрій Борець (Пашковський), якого тепер знає весь український світ як автора книжок про УПА і щедрого

мецената багатьох українських видань, зокрема книг дрогобицького видавництва „Відродження“ та фільму „Залізна сотня“, в якому роль о. Кадила виконав львівський актор Тарас Жирко.

„Я просив отця Василя, – розповідає далі „Чумак“, – аби йшов разом з нами, і казав, що ми будемо йому, хворому, допомагати в усьому“.

„Ні, друже „Чумаче“, – відповів отець „Кадило“. – Чехи не поляки і не москалі, вони не видадуть мене“. Видали. Видали чеським комуністам, а ті передали польській карально-екзекуційній спецгрупі (створеній за погодженням більшовиків з чеськими і польськими комуністами. – **В. З.**), які запроторили його, як і багатьох інших борців за Україну, в Ряшівські каземати.

Знущалися з нього, як хотіли, особливо слідчий Вайда, у якого не було нічого людського – ні в спотвореному обличчі, ні в садистській поведінці.

Потім з'явився більшовицький прохвостень „Вишенський“. Той самий Ярослав Гамівка, що був окружним господарчим референтом підпільної адміністрації Перемисько-Лемківської округи УПА. Той самий, батько якого, отець Павло Гомівка, був парохом у сусідньому від о. Василя селі Лімна, що коло Бірча, а вчувши правду про сина-зрадника, прилюдно від нього відщурився. Це був той самий „Вишенський“, сестра якого Ірина, вчилася у Перемиській гімназії із сестрою о. Василя Шевчука, теж Іриною. Це той самий прохвостень-лиходій, з яким вояки УПА ділили останній кусень хліба. Той самий, який був весільним дружною нашої землячки п. Анни Карванської-Байляк, коли вона у підпіллі виходила заміж за сотенного Д. Карванського. Про це вона згадує у книзі „Во ім'я Твоє“. Той самий, який потім на слідстві у Ряшеві сказав їй, що він з більшовиками співпрацював ще від 1940 року. Це той самий, який причетний до засудження на смертну кару нашого крайнина із села Бухович, вояка УПА, бл. п. Павла Попільовського, 1927 р.н., псевдо „Іскра“, якого засуджено до страти 27 серпня 1947 р. і розстріляно у м. Ряшеві, коли він ще не досяг і 20 років життя. Це той самий зрадник „Вишенський“, який у концтаборі „Явожно“, замаскований і переодягнений, вистежував стрільців і командирів УПА, котрих потім замордовував польський УБ (Ужонд Безпеченства). Це той самий Юда, що зрадив УПА і, заслуживши польський офіцерський чин, зумів, попри всі зусилля СБ УПА, не понести заслуженої кари. Замітаючи сліди і перевтілюючись та переховуючись протягом усього нікчемного життя,

Хата по вул. Самбірська, 109 у м. Хирові,
де народився підполковник „Коник“ – Михайло Гальо
Світлина В. Гальо

помер навесні 2000 р. у Варшаві. Нехай йому буде вічне прокляття від українського народу.

Досі не з'ясовано, чи це не „Вишенський“* подав „ідею“ керівництву куреня УПА напасти саме в ніч з 6 на 7 січня 1946 р., в святу Різдвяну Ніч, на м. Бірче. Бо звідки міг знати Бірчанський більшовицько-польський гарнізон про це і зустріти повстанців кулеметним та артилерійським вогнем, а щоб краще було видно запалити будівлі на околицях міста? Глибина снігу не давала змоги швидко наступати, ні відступати, ні перешикуватися. Тоді там загинули 28 стрільців і командирів, в т. ч. славний підполковник „Коник“ – Михайло Гальо родом із Хирова, сотенний „Орський“ – Дмитро Карванський, чоловік нашої крайки Анни Телятинської, та один із найкращих лікарів куреня.

* Таке припущення висунув автор керівникам УПА, полковникам Василеві Куку та Василеві Галасі, „Орлану“, будучи в Києві у грудні 1999 р. Та відповіді, ані ствердної, ані заперечної, не отримав. Зрештою, хто може відгадати задум кваліфікованого зрадника?

Перепоховання останків 28 вояків УПА, вбитих під м. Бірча 07.01.1946 р., та 19 вояків і симпатиків УПА, розстріляних в с. Лішня, біля м. Санока 22.05.1947 р. на військовому цвинтарі УНР в Пикуличах (Польща). 07.07.2000 р.

Світлина з газети „Życie podkarpackie“.- № 28.- 12.07.2000 р.

Їх усіх підібрали поляки і сяк-так закопали на городі. На цьому похованні орав, сіяв і збирав урожай господар, добре знаючи про тих „кабануф“, які там лежать. Від 1994 року п. Анна Карванська-Байляк добивалася від української і польської влад ексгумації похованих та перепоховання їх. Українська влада, добре знаючи це, була і німа, і глуха.

7 липня 2000 р., в день св. Івана, їх самочинно, без відома рідних, місцеві польські урядовці перепоховали на цвинтарі

біля знищеного ними концтабору для вояків УПА 1919 року у с. Пикуличі коло Перемишля.

В останній день перед перепохованням бірчан про це дізнався тоді 91-річний о. митрат Стефан Дзюбина із Перемишля. Він прибув туди і виступив з великою промовою, яку й досі польська влада не може йому простити і цькує його у ЗМІ.

Отож „Вишенський“ – Гамівка як слідчий офіцер УБ викликав до себе вже засудженого до страти о. Василя Шевчука-„Кадिला“ і вимагав виказати криївки, упівські лікарні та штабні криївки, бо ж він, „Кадило“, всюди ходив і все знає. „Ти розкажи все це, Василю, то дрібниця, що тебе засудили до розстрілу, як розкажеш, то все буде скасовано“. На це „Кадило“ відповів: „По-перше, я священник і ніколи таємниці не видам, по-друге, я член ОУН і ніколи не зраджу ні своєї організації, ні українського народу“. З надією, що о. Шевчук усе розповість за життя і волю, тримали його в камері смертників від 8 червня, коли йому винесли вирок, до 13 вересня і, впевнившись, що від нього нічого не дізнаються, – розстріляли...

* * *

1996 р. автор, депутат районної Ради, допоміг вчительці-пенсіонерці Твіржанської школи п. Ірині Печериці-Шевчук позачергово отримати закордонний паспорт. Вона була запрошена на зустріч колишніх учнів Перемишльської гімназії. Повернувшись, п. Печериця розповіла про себе. Її перший чоловік був сотенний „Кармелюк“ (Володимир Шпак), убитий на Засянні 1946 р., її брат, священник Василь, розстріляний у Ряшеві. Сказала і про те, що професор одного із японських університетів Степан Костик, народжений у виселеній на захід Польщі українській сім'ї, має бажання допомогти відзначити пам'ять її брата – курінного капелана о. В. Шевчука-„Кадिला“.

Йшлося про встановлення пам'ятного знака або пам'ятника. І. Печериця попросила моєї допомоги з огляду на багато проведених мною подібних заходів. Я погодився. Через місяць отримав листа від проф. Костика з Японії, в якому він просив мене взяти на себе керівництво цими заходами. Була пропозиція встановити пам'ятник або пам'ятний знак на території теперішньої Польщі. Влада Польщі такої згоди не дала. Було обрано Дрогобич, у якому 1930 року проживала сім'я Шевчуків, де вчився Василь Шевчук у гімназії і де був висвячений. Знайшли скульп-

Пам'ятна таблиця
о. В. Шевчуку („Кадило“),
відкрита 23.08.1998 р.,
м. Дрогобич

Капелан УПА о. Василь Шевчук-
„Кадило“.- Дрогобич: ВФ
„Відродження“, 1998.- С. 52

яке, своєю чергою, вписане в нагородний хрест українського во-
яцтва. Таблиця мала бути встановлена на будинку головного

* „...Володимир Зілінський (м. Мостиська, заступник голови оргкомітету
вшанування пам'яті о. В. Шевчука-„Кадила“, брав на себе усі основні органі-
заційні клопоти вшанування – у Дрогобичі, Стрию, Дорожеві, в інших міс-
цях)...“ (З книги: П. Бобик. Видавництво „Відродження“ – для відродження
України.- Дрогобич: ВФ „Відродження“, 2001.- С. 22-24).

тора й архітектора. На початок
квітня 1997 р. п. С. Костик про-
їздом з Японії до Варшави на Фо-
рум Українців Польщі заїхав до
Львова. Домовилися разом з мит-
цями про ціну. Та вже через два
тижні по від'їзді п. Костика до
мене звернувся скульптор, вима-
гаючи збільшення оплати за про-
ведення тих самих робіт.

Ми стали перед прикритим пи-
танням: що чинити, де взяти гро-
ші? Полетів лист до Японії. Поча-
лися телефонні розмови і листу-
вання Нагоя-Мостиська. А час
ішов.

Мені за посередництвом про-
ректора Академії мистецтв проф.
Д. Кривавича довелося знайти ін-
шого скульптора й архітектора.
Це виходець із Ярославщини
п. М. Посікіра та архітектор –
п. М. Федик. Обидва – відомі мит-
ці, національно свідомі українці.
Погодилися за першу ціну. Для
виконання робіт був створений
оргкомітет*.

До липня 1998 р. виготовлено
велику бронзову таблицю висо-
тою 1,6 м, шириною 0,7 м, тов-
щиною 8 см. У верхній частині
розміщено барельєф о. В. Шевчу-
ка-„Кадила“, вписаний у коло,

В. Зілінський та проф. С. Костик (Японія). Дрогобич. 23.08.1998 р.
Світлина Т. Зілінського

корпусу Дрогобицького педагогічного університету ім. І. Фран-
ка, де була гімназія, в якій навчався Василь Шевчук. Була спро-
ба міської Ради зірвати встановлення таблиці. Проте їх задум не
вдався. Бо нам допомогли місцеві патріоти.

Кошти для цієї справи передавалися довіреними особами
в Україну і вручалися оргкомітетові після виконання скульптур-
них і архітектурних та відливних робіт.

У процесі виконання задуму виникла ідея встановити па-
м'ятні таблиці на всіх місцях, пов'язаних із перебуванням отця
В. Шевчука на Дрогобиччині. Так і було зроблено.

У переддень Незалежності України, на неділю 23 серпня
1998 р., до Дрогобича було запрошено багато українських діячів
із Польщі, зі Львова, Дрогобича, Стрийщини. Оргкомітет запро-
сив останнього командира УПА – полковника Василя Кука та
Василя Галасу-„Орлана“ – політичного референта штабу Зброй-
них сил УПА на Закарпатті. Обидва приїхали з Києва. З Польщі
прибуло близько 40 осіб. Приїхав політпрацівник сотні „Громен-
ка“ „Євген“ (Йосип Саноцький), друзі о. „Кадила“, а також

Виступ В. Зілінського на відкритті пам'ятної барельєфної таблиці о. В. Шевчуку в м. Дрогобичі. Праворуч о. митрат Стефан Дзюбина (Перемишль)

Світлина Т. Зілінського

сучасні діячі з міста Перемишля: Михайло Козак, Юліян Бак, 89-річний о. митрат Стефан Дзюбина, друг родини Шевчуків, колишній політв'язень польського концтабору „Явожно“, з Японії прибув п. Степан Костик. У дрогобицькій церкві св. Трійці відправлена архиерейська Служба Божа за участю єпископа Юліяна Вороновського. Потім з процесією всі пішли до колишньої гімназії, тепер головного корпусу університету, де після відкриття і освячення пам'ятної меморіальної таблиці, була відправлена панахида за душу о. Василя. Були і виступи, лунали пісні хору ветеранів УПА та місцевого церковного хору св. Трійці.

У червні-липні 2000 року відкрито і посвячено пам'ятні таблиці на церквах с. Грушатич, Меденичі та Великого Дорожева. Це старенькі дерев'яні храми (Меденицька церква ще з 1644 р.), які збереглися поруч із новозбудованими храмами майже в такому стані, як були у 30-их роках минулого століття, коли там служив о. Василь Шевчук.

Дрогобич. 23 серпня 1998 р. Світлина на пам'ять. Сидить другий зліва Василь Галаса-„Орлан“, стоїть третій зліва полковник Василь Кук – головнокомандувач УПА (1950–1954 рр.), в центрі, в останньому ряді – автор

Світлина Т. Зілінського

У день встановлення барельєфної таблиці о. „Кадила“ у м. Дрогобичі заступник голови оргкомітету В. Зілінський запросив присутніх на відкриття двох подібних меморіальних таблиць у м. Стрию 13 вересня, в 50-ту річницю від дня розстрілу о. Василя у Ряшеві. Таблиці вже були виготовлені у Львові і чекали на своє встановлення на будинку, де народився, а друга, де вчився о. Василь Шевчук у гімназії. З головою Стрийської міської Ради п. Р. Шрамов'ятю дата відкриття теж була погоджена. Його ввели до оргкомітету. Р. Шрамов'ят доручив провести захід своєму заступникові п. Р. Маланію, який самостійно вирішувати цього питання не міг. Незважаючи на наші з п. Іриною неодноразові поїздки до м. Стрия, одного разу п. Р. Шрамов'ят більше не забажав нас прийняти, переадресовуючи аудієнцію заступникові, а той сам, знову ж, зробити нічого не міг. Так замість злагодженої однодумної допомоги, ми, що робили все це

На прийомі у міській раді м. Дрогобича. Справа наліво: полковник Василь Кук-„Леміш“ (Київ), Йосип Саноцький-„Євген“ (Щецін, Польща), Василь Галаса-„Орлан“ (Київ), Юліян Бак (Перемишль, Польща). 23.08.1998 р.

Світлина Т. Зілінського

Після відкриття пам'ятної таблиці в с. Грушатичі Старосамбірського району 28.05.2000 р. Сидить перша справа Ірина Печериця (Шевчук) – сестра о. Василя, стоїть перший справа – автор. У центрі – о. Тадей Дубницький.

Світлина з архіву автора

Після відкриття пам'ятної таблиці в с. Мединичах Дрогобицького району. 07.07.2000 р. Зліва направо: о. Мирослав, В. Зілінський, о. Анатолій, І. Печериця (Шевчук)

Світлина з архіву автора

безкоштовно, мали у цьому великому заході дві ложки дьогтю. Одну кинуту скульптором, другу – головою міста Стрия Р. Шрамов'ятю. Так проминув домовлений день 13 вересня 1998 року.

Прошло два роки від часу встановлення першої пам'ятної таблиці у Дрогобичі і в селах, де на парафії був о. Василь Шевчук. А в Стрию все ще шукали безпредметні причини відтягування встановлення і освячення таблиць. 21 раз довелося приїжджати з Мостиськ до Стрия заступникові голови оргкомітету В. Зілінському, в т. ч. і для виявлення вулиці, на якій народив-

Відкриття таблиці на будинку, де народився о. Василь Шевчук. Виступає В. Зілінський, у центрі І. Печериця (Шевчук). Перший справа – о. Василь (Йосафат) Каваців. Стрий. 14.10.2000 р.

Світлина Т. Зілінського

ся капелан УПА, позаяк за п'ятьох влад і протягом 95 років вона переходила на різні назви. 1991 р. з вул. ката Дзержинського перейменована на вулицю українського вченого Філарета Колесси, який навчався у тій же гімназії, що й о. Василь Шевчук. А міський голова Стрия все ще з невідомих причин не хотів вести мову про встановлення таблиць. Довелося через заступника голови міської ради п. Р. Маланія, який розумів нас, але сам не міг нічого вдіяти, пригрозити міському голові Роману Шрамов'яту, що про його упертість оргкомітет змушений буде повідомити громадськість не тільки України, але й світу. Допомгло.

Справа була залагоджена, і, незважаючи на те, що відкриття меморіальних таблиць капелану о. Василю Шевчуку-„Кадила“ у м. Стрию було призначено на день св. Покрови 2000 р. головою міста п. Р. Шрамов'ятом, сам він на цій урочистості не був.

Після відкриття меморіальної таблиці на будинку гімназії, де вчився о. Василь Шевчук. Зліва направо: скульптор М. Посікіра, В. Зілінський, архітектор М. Федик, Й. Йосипів. Стрий. 14 жовтня 2000 р.

Світлина Т. Зілінського

Дякуючи Богові й добрим людям, о. Василь Шевчук-„Кадила“, розстріляний 1948 р. у м. Ряшеві, повернувся до міста свого народження. Тут, у бронзі і граніті він стоятиме вічно як символ героїзму і слави борців за волю України.

* * *

Відзначення пам'яті розстріляного вояка УПА, капелана Василя Шевчука-„Кадила“ спочатку планувалося провести на території Польщі, однак дозволу на це не одержано. Отже, Дрогобич. Тут вчився отець Василь у гімназії. Оргкомітет домовився із скульптором і архітектором. У квітні 1997 р. проїздом із Японії до Варшави сюди прибув п. Костик. Погоджено суму оплати за майбутню роботу із скульптором і архітектором. Доручено збір коштів п. Костику та сестрі о. Василя, секретареві оргкомітету п. Ірині. Кошти були зібрані в сумі більшій, ніж потрібно

на барельєфну плиту. Оргкомітет, очолюваний в Україні автором, маючи більші можливості, запланував без попереднього погодження з п. Костиком виготовлення і встановлення додатково ще п'ять пам'ятних барельєфних таблиць у місцях, де народився, вчився і був на парафії о. Василь Шевчук. Оплату цих робіт таки мусив провести п. Костик, хоч і назвав ці додаткові роботи непотрібними і зайвими витратами, а тому на відкриття їх у названих поселеннях не приїхав. Оргкомітетові в Україні невідомо, для чого хотів зберегти ці кошти п. С. Костик.

Перед Різдом Христовим 2003 р. автор одержав від п. Костика різдвяну відкритку і листа, в якому той щиро дякував голові оргкомітету в Україні В. Зілінському за проведені чотирирічні безоплатні, копійки і екстремальні роботи для вшанування пам'яті розстріляного у м. Ряшеві 1948 р. героя України о. Василя Шевчука-„Кадила“, адже на це потрібні були максимальні затрати сил, часу і здоров'я.

З дитячої пам'яті

Це було у 1937 або у 1938 році. У наше село, що на Тернопільщині, до мого сусіда Василя Дочака (він потім був керівником надрайонового проводу ОУН і загинув разом із дружиною у 1952 р., підірвавшись гранатою) приїхав його вуйко Дмитро із с. Шидловиць, що на кордоні з СРСР. Він привіз з собою пісню „Сонце сходить і заходить“, яка потім поширилась у нашому селі. Дмитро був в УГА, пішов з боями на схід України, важко переніс там тиф, був у ЧУГА, яку організували більшовики, щоб притягнути патріотичну молодь Галичини, а потім поволі ліквідували її, почавши від капеланів і командирів, яких забирали на „військові вишколи“, а фактично на заслання або просто знищували. Його, як підхорунжого, взяли „на перевишкіл“ і посадили в одну із в'язниць біля м. Проскурова (тепер Хмельницький), де він просидів аж до звільнення його визвольною групою Юрія Тютюнника 1920 р.

Майже всі, кого більшовики тут тримали, приєдналися до групи Тютюнника, пройшли з жорстокими боями по Україні, а ті, що залишилися живими, з труднощами потім повернулися через Збруч додому, на територію, окуповану Польщею.

Дмитро розповідав про цей похід і твердив, що пісню „Сонце сходить і заходить“ склали вони, вояки-в'язні, яких визволив Ю. Тютюнник і які приєдналися до нього. Більшість учасників, хоч вважалися союзниками Польщі та воювали з більшовиками, були на Збручі під час зворотного шляху розформовані, зброю у них забрано, багатьох заарештовано і загнано у польські концентраційні табори, звідки мало хто вийшов живим.

За словами Дмитра, українські частини, що поверталися з антибільшовицького рейду, не могли витримати психічного перелому, залишаючись без зброї, без захисту. Багато бійців тут же, на Збручі, в розпачі кінчали життя самогубством. Недарма співалося в пісні, яку народ пам'ятає понині:

*Ой, не тішся, ляше, що по Збруч вже ваше,
Що стільки народу впало за свободу –
встояти не було сили.*

Пісня – наше життя, наша історія, добра і зла, зрештою, така, як є. Пісня „Сонце сходить і заходить“ не тільки зуміла пройти крізь бурі і лихоліття. Вона дійшла до нас у різних варіантах, як живий свідок нашої історії. Цю пісню з дещо зміненими словами і мелодією співає тепер гурт „Соколи“.

СОНЦЕ СХОДИТЬ І ЗАХОДИТЬ

(Один із народних варіантів)

Сонце сходить і заходить,
А в моїй тюрмі темно.
Вдень і вночі вартові
Стережуть моє вікно.

Стережіте і держіте –
Я вас так не побіджу,
Бо, хоч хочеться на волю,
Ґрат порвати не зможу.

Ой, сиджу я один рочок,
Ой, сиджу я другий рік.
Приїжджають усусуси*
Визволяти мня на світ.

* В іншому варіанті співають: „галичани“ або „мої друзі“ (замість „усусуси“).

Одну браму відчинили,
Другу браму розбили,
Взяли мене молодого –
На світ-волю вивели.

За ту славу Україну
Душу й тіло я віддам,
А за рани і знуцання
Відплачуся ворогам.

Сонце сходить і заходить,
Полк за полком йде у бій:
З більшовицької неволі
Визволяєм нарід свій.

І не тільки один із багатьох

Село. Рідне моє село. Воно розкинулося по обох берегах глибокого природного яру, де посередині тихим монотонним плескотом пливе невелика річка з гучною назвою Нічлава:

*Нічлава, Нічлава, Нічлава моя,
Живеш ти у серці, як пам'ять свята...
Як перед віками, течеш ти й тепер
І в Чорнеє море береш із собою Дністер...*

Село розлоге, з трьома великими вулицями: Село з вуличкою Загороди, де церква, цвинтар, велика символічна могила, а колись ще була на цій вулиці стара читальня, Кінець – друга половина села з вуличкою Козаччина, що проходить біля колишнього панського двору, де тепер нова школа ім. В. Сімовича. Ця вулиця довжиною 2 км простяглася аж до залізничної дороги Тернопіль–Чернівці. Третя вулиця Застав з вуличкою Куток, що розкинулася по обидва боки автотраси Чортків–Гусятин–Городок–Хмельницький. Село старовинне, воно, за легендою, спадок невеличкого містечка Підвишеньки, що колись тулилося за теперішньою залізничною станцією, попід лісом, глибина якого до 15 км. Підвишеньки були знищені кочовиками десь на початку XVI ст., довгий час лежали в руїнах та пустирях, де в чере-

Основна школа ім. В. Сімовича в с. Гадинківці.

На передньому плані пам'ятник вченому, ім'я якого носить школа

Світлина Т. Зілінського

пах загиблих людей і тварин множилися гадини. Звідси і назва нового поселення – Гадинківці. За селом залишилася козацька могила, де було поховано всіх, хто у XVI ст. загинув у боротьбі з кочовиками. За моєї пам'яті униз від тієї могили були ще дві досить високі могили, які тепер розорані. На могилі височить фігура Матері Божої з написом: „Пресвятая Богородице, спаси і помилуй нас“. Фігура встановлена в час Незалежності.

Село наше патріотичне і войовниче, за переказами, в усіх поколіннях. До 1910 р. в центрі села стояла стара дерев'яна, вкрита ґонтою трибанна церква Введення в храм Пресвятої Богородиці. В 1910 р. тут освятили величну муровану церкву Різдва Пресвятої Богородиці.

У 70-ті роки XIX ст. в селі, біля церкви, побудовано досить велику хату-дяківку, яка стала не тільки школою, а й першим вогнищем культури на селі. У 90-их роках того ж століття побудована у центрі села напроти церкви типова (як на той час) початкова школа з приміщенням для вчителів. У перші роки

Став і вулиця Застав у с. Гадинківці. Перша зліва за ставом хата мандатора кріпаків Мурави. Початок XIX ст.

Світлина Т. Зілінського

XX ст. недалеко від церкви, на вигоні, збудовано будинок читальні з великим залом і бібліотекою. У читальні містилося засноване 1910 р. Товариство „Просвіта“.

Із села наприкінці XIX ст. виїхала майже п'ята частина людей на заробітки – в Канаду, Бразилію, Америку. Виїхали шукати кращої долі. Не всі її там знайшли, багато хто загинув у нужді, від горя і туги за рідним краєм.

Із села вийшли в світ такі великі постаті, як сусід автора єпископ Григорій Хомишин*, закатований більшовиками 1946 р. у застінках тюрми Чапаївка під Києвом, визначний мовознавець і громадський діяч Василь Сімович – професор, член НТШ, а також відомий композитор і диригент, професор Ігор Соневицький (проживає в США) – онук засновника „Просвіти“ в селі о. Климентія Соневицького, який був у родинних зв'язках з Миросла-

* Беатифікований Папою Римським Іваном Павлом II у Львові 27.06.2001 р.

Єпископ Григорій Хомишин
Світлина з архіву автора

Професор Василь Сімович
Світлина з архіву автора

Композитор Ігор Соневицький
Світлина з архіву автора

вдосконалення аматорських щомісяця.

вом Січинським, що вбив у Львові намісника Галичини графа Потоцького. Серед односельців і родина Погорецьких, всі члени сім'ї якої не тільки церковні, а й громадські діячі, високоосвічені патріоти. Син Погорецького Мирон був чудовим самодіяльним актором, режисером-постановником спектаклів у нашому і сусідніх селах. Його заарештували в 1940 р., завезли в Чортківську тюрму, там і закатували – досі невідомо коли.

Наприкінці 20-их років XX ст. у нашому селі часто бував добрий знайомий Мирона Мар'ян Крушельницький – пізніше народний артист СРСР, що теж вплинуло на вистав, які ставилися майже

Володимир Погорецький, брат Мирона, також заарештований у 1940 р., пропав невідомо коли.

Григорій Байрак після закінчення університету у Львові, не маючи роботи (бо українець), працював у своєму господарстві, був активістом „Просвіти“, лектором, часто як юрист читав лекції на політичні, наукові та національні теми. Пропав раптово в одну із ночей 1940 р. у підвалах більшовицької катівні, де – невідомо.

У читальні „Просвіти“ відзначалися такі ювілейні дати, як бій під Крутами, бій під Базаром, річниця ЗУНР. У залі читальні висіли великі картини „Бій під Берестечком“, „Бій під Крутами“, „Бій під Базаром“, портрети Івана Мазепи і Тараса Шевченка. Працював дитячий бібліотечний сектор, де діти позичали книжечки.

Селянський хлопець Іван (Ясько) Козак, співак на все село, керував сотнею луговиків, чудово виконував козацькі та стрілецькі ролі, член ОУН. Заарештований 1940 р., гнаний у час відступу більшовиків етапом з Чорткова до Умані і там розстріляний 19 липня 1941 р.

Іван Литвинюк, господар, член Товариства „Луг“ та „Просвіти“, виконавець театральних ролей. Заарештований 1940 р. – розстріляний в Уманській тюрмі.

Чудова виконавиця жіночих драматичних ролей, висока, симпатична, елегантна Стефанія Брухаль закінчила вчительську семінарію. Не дали, як українці, роботи, працювала в домашньому господарстві. Член ОУН – керівник зв'язку і жіночої повітової мережі, очевидно, член повітового проводу. Заарештована 1940 р., гнана етапом із Чортківської тюрми до Умані і там розстріляна в числі понад 800 в'язнів.

Батько моєї подруги – активістки і організаторки наших потаємних вечірок, доброї, милої і привітної Ольги – Антін Заверуха, господар, власник крамниці в рідному селі, член ОУН, заарештований 1939–1940 р. Дальша його доля невідома.

Клим Михайлюк, молодий господар, після служби у польській армії вступив в ОУН. Був повітовим референтом військової справи. Заарештований 1940 р., розстріляний у Чортківській тюрмі.

Василь Дусан, псевдо „Базьо“, 1910 р.н., сільський інтелігент, моторист млина Шльоми Гольденфельда, один із референтів зв'язку повітового проводу ОУН. Особистий друг повітового керівника „Чорного“ – Я. Венгера. Заарештований вночі

1940 р. По сьогодні доля його не з'ясована. Його дружину Катерину, з роду – Гриб, заарештували, засудили на 25+5 років.

Мій добрий сусід, родич і розумний наставник Роман Балик, прибіл. 1924 р. н., син Петра, член ОУН, до 1939 р. вчився в Чортківській гімназії. У 1940 р. по ліквідації гімназії перейшов у середню школу там же. Його заарештували, забравши з уроків. Доля його по сьогодні не з'ясована.

Антін Ковальчук, син Миколи, член ОУН, розстріляний 1941 р. в м. Чорткові.

Микола Ковальчук, син Миколи, брат Антона. Член ОУН. Загинув у тюрмі Чорткова 1941 р.

Григорій Ковальчук, 1921 р. н., син Миколи, їхній брат, член ОУН. Кінчив гімназію, вчителював. За німців трохи служив у поліції. У 1944 р. пішов в УПА. Загинув 1947 р. в с. Пробіжна.

Павло Монастирський, 1924 р.н., член ОУН. Загинув (розстріляний) в м. Умані влітку 1941 р.

Василь Монастирський, 1917 р.н. Загинув у 1948 р. як вояк УПА.

Володимир Соневицький, син покійного священика о. Климентія. Закінчив університет. Працював у своєму чималому господарстві – роботи не дали, бо українець. Був активістом „Просвіти“. Заарештований, правдоподібно, 1946 р. Дальша його доля невідома. Вдова залишилася мама, дружина Олена і донька Орися – моя напарниця в особистому зв'язку районного „Левка“. Через 1,5 року їх трьох вивезли в Сибір, як багато, багато інших моїх односельців.

Боролися і загинули:

Василь Дочак, син Дмитра, 1919 р.н., с. Гадинківці. Освіта 7 класів, самоук, доволі освічений. Син Січового Стрільця. Член ОУН з 1937 р. З весни 1940 р. по липень 1941 р. – в Червоній Армії і на фронті. Поранений. Осінь 1941 р. – чотовий місцевої сільської „Січі“. Весна 1944 р. – керівник групи, що збирала фронтову зброю (забирали особливо із військових возів – її там було досить). Травень 1944 р. – арешт. Втеча з поїзда. Початок підпілля, псевдо „Чуб“. Кущовий СБ, районний, надрайоновий СБ. Псевдо „Левко“, „Наливайко“. 1952 р. біля с. Біла за Чортковом разом із дружиною, її сестрою та двома охоронцями розірвались гранатами в криївці під час спецоперції. 17-річну його сестру Марійку за непокору до влади та за невикання місця перебування брата Василя згвалтував на слідстві в присутності мами оперуповноважений Яценко. А маму Настю побили

мало не до смерті, Миколі Смоляку – вітчиму Василя, поламали руки, ноги і хребет.

Корній Стефанюк, 1918 р.н., с. Гадинківці. Сирота. Освіта 7 класів. Художник-самородок, поет, дяк, самодіяльний артист, декоратор сцен. Від 1936 р. член ОУН. У червні 1941 р. написав слова і мелодію пісні „Згадай, згадай мене, матусю“, присвячену розстріляному членові ОУН Павлові Монастирському. Пісня стала популярною в Галичині. З 1944 р. – підпілля. Станичний УПА, старший стрілець, референт пропаганди районного проводу. Псевдо „Грім“. Загинув разом з дружиною 1949 р. в с. Шманьківці.

Ольга Бандура, згодом, 1922 р.н., с. Гадинківці, зв'язкова, псевдо „Буря“, боївар. Дружина „Грома“. Загинули разом 1949 р. у с. Шманьківці.

Іван Костів, син Петра, 1929 р. н. Член ОУН, референт СБ (особисто районного „Левка“), одночасно, за завданням ОУН, заступник начальника „Яструбків“ села Гадинковець. Загинув випадково, правдоподібно, у липні 1946 (або 1947) р.

В. Городецький після повернення із заслання
Світлина з архіву автора

Мирослав Боднарук, син Миколи, 1908 р. н., с. Гадинківці. Член ОУН. Закатований в м. Умань у липні 1941 р.

Роман Боднарук, по сільському „Бомба“, 1919–1920 р.н. Псевдо „Шрам“. Стрілець УПА. Загинув, згодом, 1948 р. у с. Сидорів (біля Гусятини).

А ще політв'язень –

Городецький Володимир, син Андрія, 1929 р.н., с. Гадинківці. Член Молодіжної ОУН, боївар. Закінчив середню школу у м. Пробижна, вчився в Чернівецькому індустріальному технікумі, звідки 1948 р. був заарештований, засуджений на 25 років і 5 позбавлення волі. Повернувся до рідного дому. Член спілки політв'язнів району, бере активну участь у політичних заходах села і району.

ХУРТОВИНА

*Присвячується щирому другові Василеві
Дочаку*, безстрашному тереновому ко-
мандирові СБ і УПА.*

Реве і свище хуртовина,
Навколо снігом заміта.
Куди не глянь – лиха година,
Погода скрізь страшна, хмурна.

Не можна встоять проти бурі,
Бо блискавиці і громи.
Столітні предки, й ті похмурі:
Таке не бачили вони.

Хоча століття воювали
В негодах, бурях і вогні,
Біди такої ще не знали.
Аж ось прийшли страшні ці дні...

* * *

Ось на узліссі дуб столітній
Стоїть, неначе сирота,
Один-однісінький, самітній
В негоду роки дожива.

Над ним лютує страшна буча
(Її столітній ще не знав!)
Ось... і загибель неминуча,
Ось-ось, здається, і... пропав.

Страшна довкола буря грає,
Довкола свище і шумить,

* Василь Дочак-„Левко“, „Чуб“, „Наливайко“ загинув, підірвавшись гранатою, разом з дружиною в 1952 р., через три роки після написання мною вірша, присвяченого йому. – **В. З.**

А на гіллі поглянь: гойдаєсь,
В гніздечку соловій сидить.

Він залишився зимувати,
Бо сил не стало долегить
У краї теплі, й замерзати
Прийдеться, бо ніяк дожить.

Він жде тепла – нового щастя,
Він прагне волі – жде весни,
Він знає: це йому не вдасться
Та, може... де ж, де теплі дні?

Він тужно з сумом проводить
Цей золотий по сонцю шлях
І весело так споглядає,
Як воно сходить ген в далях.

І жде він дні, пливуть години,
А буря свище, не втиха.
Погода гірша щохвилини,
Ще більш бушує, більш лиха.

Він рвесь вперед – летіти хоче,
Та буря крила обтина,
І снігом вітер дме у очі,
Його із сили вибива.

І хоч він знає, що загине,
Бо настає кінець життя
Та знає й те: вперед хто лине,
Тому не має вороття!

Довкола буря страшна грає,
Здається, ось гніздо злетить,
Та соловій перестрадає.
Він буде – ні – він мусить жить!

10.11.1949 р.
м. Чернівці.

Громадсько-політичні товариства села

До 1939 р. в селі плідно діяла „Просвіта“, якою вже перед самою II-ою світовою війною керував наш сусід Михайло Хомишин, син солтиса Миколи, рідного брата єпископа Григорія Хомишина. Це був господарський син, у „Просвіті“ тримав дисципліну. Сам керував духовим оркестром, який злагоджено грав кожної неділі та на різних відзначеннях і в час перерви на виставах. Коли ставили „Тараса Бульбу“ за М. Гоголем, Михайло виконував роль Тараса. Мусили три рази поспіль ставити п'єсу, оскільки він грав прекрасно, а був кремезний здоровань, як Тарас Бульба.

У нашому селі, оскільки тут жив посол до польського сейму М. Фірманюк – спольщений українець, були у штаті один поліцай і один жандарм. На кожній з вистав, що ставилися в селі, хтось із них мусив бути, аби не було чогось проти польської влади. Отож на виставу (не пам'ятаю яку) прийшов жандарм Земба.

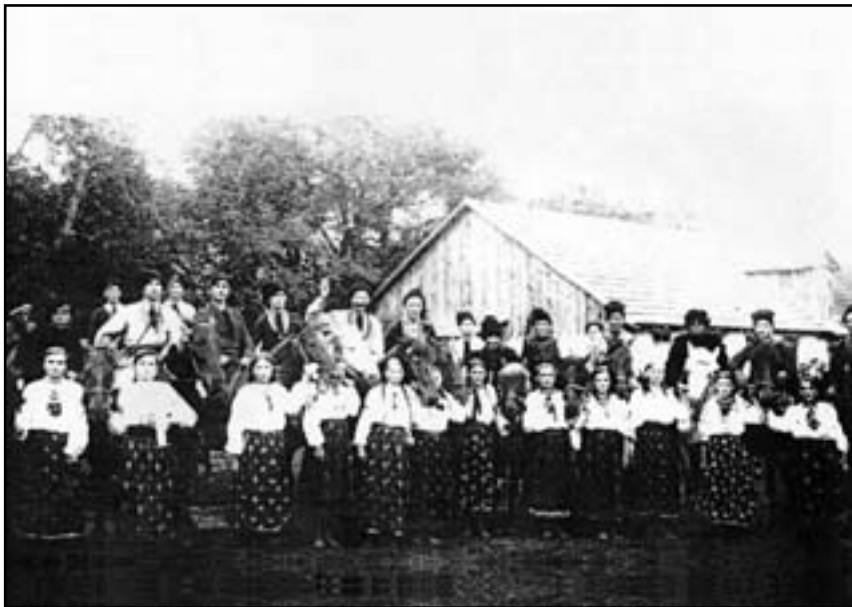
Автор із сусідом і другом дитинства П. Хомишином, небожем єпископа Блаженного Григорія Хомишина, с. Гадинківці. 2001 р.

Світлина Т. Зілінського

Завжди на завершення вистави „артисти“ виходили на авансцену і співали „Ще не вмерла Україна“. Весь зал встав, а Земба сидів, не знав чи не хотів знати, що треба встати. Голова „Просвіти“ Михайло Хомишин зупинив спів і до жандарма: „Чуєш ти, керівник порядку, співають гімн нашого народу, а ти сидиш, як пень, ти встанеш сам чи ми тебе піднімемо?“ Земба, мов опечений, зірвався з місця і стояв до кінця славня, ще й пальці до кашкета приклав. Другий раз, як був на виставі, то перший вставав перед співом гімну України.

У селі, як сказано, була і діяла організація „Просвіта“, великий загін „Лугу“, який був її складовою частиною. Наш місцевий автор Корній Стефанюк (потім став партизанським поетом) написав слова і придумав маршову мелодію:

*...І, друзі, докажімо,
Три сотні начислімо,
Що в Гадинківцях „Луг“
Управляє...*

Фестин у с. Гадинківці. 1937 р.
П'ятий зліва на коні – брат автора, Йосип Зелінський
Світлина з архіву автора

Зліва направо: М. Полотнянка, Й. Зелінський, С. Костів. Попереду – А. Фірманюк. Пермь (Молотов). 14 грудня 1944 р.
Світлина з архіву автора

Найбільший, який пам'ятаю, фестин у нашому селі був, здається, 1937 р. Моя кузина Дорця, яка щойно закінчила вчительську семінарію у Станіславові, була за „молоду“, а один дуже гарний сільський хлопець – Солодкий Іван – „молодим“. Козацьке весілля. Великий майдан біля читальні. „Турки і татари“ на конях нападають, забирають молодих у ясир, а козаки на конях відбивають молодих, і всі разом, їдучи (а було до 60 кіннотників), співають славень „Ще не вмерла Україна“, вигукують: „Слава! Слава Україні!“ Це було прекрасно!

В усіх виставах, а також в цьому фестині брав участь і мій рідний брат Йосип.

Зелінський Йосип, син Павла, 22 червня 1911 р. н., с. Гадинківці, відбув службу у 28 полку піхоти в Лодзі, в 1936 р. вступив в ОУН, працював столяром, та війна 1939 р, на яку його мобілізували поляки, перервала членство в ОУН і тим самим врятувала його від більшовицької кари 1940 р., коли багато нашої молоді було заарештовано і розстріляно. Він був поранений, а потім полонений німцями. Був у концтаборі у Франції і Німеччині. Під час битви під Сталінградом його, як столяра, забрали

з концтабору до фабрики домовин у Бреславі, тепер Вроцлав. Викликаний телеграмою на похорон батька, 1943 р. приїхав до дому і не вернувся назад. Ховався від поліції, яка приходила за ним. Домучився до приходу більшовиків 1944 р. У квітні 1944 р. його хворого і ще п'ятьох таких же хворих з села забрали енкаведисти і завезли на Урал у Молотов (Пермь). У тяжких умовах, у голоді і холоді змушували тяжко працювати по 12–14 годин. Там загинуло багато людей, у т.ч. наш односелець Іван Задорожний. Йосип приїхав на виклик телеграмою і різними шляхами аж 1948 р. йому вдалося добитися звільнення. Помер 1977 р.

Епізоди з юної пам'яті автора: Який файний маузер, друже!

У наш район прислали нового оперуповноваженого для боротьби з УПА. Це був кремезний, високий молодий здоровань. Звали його Вася. Розповідали, що служив в охороні Кремля і за п'янку його вигнали на боротьбу з націоналістами. Ніч і день він гасав не тільки сільськими вулицями, але й наперек – через подвір'я, огорожі, поза хати. Завжди з кулеметом „Дегтярем“ і ординарцем, який ледве встигав доносити для нього диски з набоями, бо він постійно стріляв. Стріляв перед селом, у селі та за селом, як надвечір утікав до району. Хлопці-упівці давно мали намір його „згладити“, та не хотіли наражати людей на небезпеку.

Наше село здавна співуче. Збирався увечері гурт. Йшли лавою і співали. Того разу (а це було восени 1945 р.) йшла група наших інвалідів, які повернулися з фронту. До них приєдналися ми, підлітки, а до всіх – ще три повстанці: районний СБ „Левко“ (родом з нашої вулиці), строгий і акуратний старший стрілець „Блакитний“ і станичний СБ „Грім“, теж з нашого села. Пісня за піснею і нарешті:

*А як прийдеться стати
Зі зброєю в руках,
Бандера поведе нас...*

І в той момент з-за недалекого повороту від греблі до нас повернув „Вілліс“. Всі його добре знали – то було авто Васі, а в ньому – група облавників. Розходитися або втікати було пізно.

„Тільки без самочинства, – сказав „Левко“, – в разі стрілянини, окрім бійців УПА, всім розбігтися“. Авто зупинилося перед нами за 15–20 м. Наш широкий ряд якимось легко переоформився, спереду стали інваліди на милицях, з палицями, навіть у „Левка“ теж з'явилася вона. Тут „Грім“ затягнув своїм чудовим тенором:

*А як прийдеться стати зі зброєю в руках,
Сам Сталін поведе нас, засяє красний флаг.
Посиплемо залізом по фашистській юрбі,
Вогонь чехам, румунам, радянські ми бійці...*

– Здравствуйте фронтовікі! Значіт, довоєвались? Где воєвали?
– Під Кенігсбергом, – якимось ледь не хором відповіли.
– Да, там нашим било жарко!
– Фріцам теж, – у такт відповів йому „Грім“, у якого десь взялася пов'язка на голові.

– А што ето ви пайоте, што Сталін паведьот нас на бітву с сєдямі нашимі? Оні наші союзнікі.

– Та ні, – отямившись, сказав Роман Кільчицький, що був на двох милицях, – то наша фронтова пісня.

– Ну, хорошо, хорошо, хлопці.

У той час його окрикнули з авта: „Товарищ майор, ербеемка. (РБМ-ка – радіостанція малої потужності з радіотелефоном до 25 км. – В. З.). В Черноконцах опять банда“.

Вася обернувся до нас:

– Жалка, не успелі пазнакомітьса. Сматріте толька не связивайтесь с бандьорами, іх здесь многа!

Побіг до авта, сів і поїхав. Всі зітхнули, а „Левко“ сказав:

– Слава Богу, „Бистрий“* з хлопцями повернулися.

Його оксамитовий баритон ще раз почав недокінчену пісню:

*А як прийдеться стати зі зброєю в руках,
Бандера поведе нас, засяє гордо стяг,
Посиплемо залізом по німцях і Москві,
Вогонь чехам, румунам – чорти ми лісові,
Гей гу, гей га, чорти ми лісові!*

* „Бистрий“ – Петро Самчук, 1919 р.н., с. Великі Чорнокінці, Тернопільщина. До 1940 р. учень Чортківської гімназії, в 1940 р. призваний у Червону Армію, курсант училища, на фронті служив офіцером. 1942 р. втік з фронту, організував в окрузі вишкіл військових. 1944 р. – сотенний, курінний УПА (500–600 вояків). Воював на території своєї і Хмельницької обл. Переходив у Карпати. Загинув 1947 р. в с. Верба (біля Монастирська). 1999 р. останки з почесними перевезені у рідне село, захоронені у братській могилі.

Пішли до ставу, співаючи. Раптом „Блакитний“ сказав:

– А знаєте, друже провідник, мені аж слинка потекла, як я побачив маузер, що теліпався в того кремлівського бандюги, шкода, така файна річ.

Усі якось посміхнулися і були раді, що на тому, слава Богу, скінчилося, а могло бути інакше...

Реабілітований часом

Костів Іван, син Петра, 1929 р.н., с. Гадинківці. Член ОУН, псевдо „Тур“. Був комсомольцем. Мав членський квиток і навіть хизувався ним. Так було треба. Був ястребком, заступником командира, що давало йому можливість всюди бути, все бачити, а потім доповідати через кіномеханіка, інваліда війни Антона Шевчука (одномісячного курсанта на Волині 1943 р. та станичного СБ), або ж ще сигналізувати автоматичними кулеметними чергами від будинку штабу ястребків посеред ночі чи вдень. Зустрічі для передавання повідомлень проводилися після сеансу фільму в селі та двох хуторах, де для „порядку“ приходив ястребок Іван. Шевчук як кіномеханік мав можливість бувати в райцентрі, начебто за кінофільмами, а чи в сусідніх селах для обміну фільмів. Усі відомості передавалося „Левкові“ – районному СБ, тобто Василеві Дочаку. Багато зненавиділи тоді ястребка Івана Костіва як комсомольця, який ходив по вулицях без видимої зовні зброї, лише з підвішеною гранатою Ф-1, пістолетом у кишені і палицею в руках та розганяв гурти молоді (як ми потім дізналися там, де квартирували або мали проходити вояки УПА.– **В. З.**). Але і між святими часом буває суперечка. За щось посварився Іван Костів з О., старшим від Івана на рік, у якого часто ночували перехідні боївки і який любив із деkim з них піти ввечері до поїзда і там постріляти, „лякаючи“ москалів. 1946 (1947 – ?) р. в травні, після Маївки, автор випадково був присутній на їхній сварці, намагався утихомирити як колишніх друзів. Але розійшлися вони ворогами. Вслід Іванові О. крикнув: „Чекай, стрібочку Дзьоніку (так по-сільському прозивали родину Костівих), – я тобі покажу!“

У день св. Івана, того ж року перехідна група (як потім виявилось, разом із О.) вночі прийшла до І. Костіва, викликала його з хати і вбила. Тієї ж ночі вони вбили ще одного ястребка – теж комсомольця. Більшовики використали це як пропаганду. Похорон влаштували, як їм було вигідно, а село перейменували з назви Гадинківці, з якою проіснувало більше трьохсот літ, на Комсомольське. Таку назву воно мало аж до 1990 р., коли група мешканців села і вихідців з нього зуміла повернути стару назву.

Після мого виступу в лютому 1990 р. на відкритті новозбудованої символічної могили воякам УСС, УГА і УПА в селі Ятв'яги Мостиського району на Львівщині до мене зі злістю звернувся тоді один із місцевих холуїв – працівників райкому партії: „Ви пильнуйте свого Комсомольського, а не Ятв'яг*“.. Тільки в 2001 р., коли було розкрито, крім архівів КГБ, ще й партійні архіви районів, я зрозумів, що райкоми у районах провадили роботу з обліку вояків УПА і всіх ненадійних, як і КГБ, але ширше і більше. Вони випускали довідники (три або чотири рази на рік в обсязі району і області), з прізвищами і псевдами вояків і командирів УПА, що ще діяли. Тих, які раніше вбиті, викреслювали...

* * *

Моя розповідь про Івана Костіва-„Тура“ була б неповна, якби все закінчилося на його смерті. Через день до села прибув сам „Левко“. Адже законспіровану людину втратила СБ і УПА. Так було добре і просто і так стало раптом зле і складно. Приїхав виявити і покарати винних у самочинстві, яке суворо заборонялося і про що мали б знати підпільники. На моє запитання куцовому СБ Антонові Шевчуку, хто міг убити Івана, він нічого не сказав. Не мав права. Розповів правду лише незадовго до своєї загадкової трагічної смерті наприкінці 70-их років.

Навесні 1949 р., коли я вчився у Чернівцях і приїхав додому за харчами перед Великоднем, дізнався, що два дні тому була облава на Козаччині (одна з вуличок села). Там вислідили повстанців. Кулеметна черга з даху хати розігнала облавників.

* Їм, потурнакам, про наше село було відомо, хоч воно від Мостиськ віддалене на 350 км.

Бійці УПА (там був надрайоновий СБ „Левко“ і два його охоронці) вискочили з хати і пробиралися в бік залізничного насипу (1,5 км). Добивши поранених друзів і вистрілявши набої „Дегтярьова“, „Левко“ відступав на північ. Випрягши коня з плуга на полі біля залізниці, скрився на ньому в недалекому свіжо-зеленому лісі.

На хуторі Вигода, в господарстві нашого вуйка А. Вербицького, в старих закинутих господарських пивницях (було їх щось три) були добре обладнані резервні криївки, де часто перебував „Левко“ зі своєю боївкою. На цей раз після бою в селі він теж тут оселився. Донька вуйка, моя кузина Дорця – вчителька німецької мови в нашому селі, чоловік якої, член ОУН „Чорненький“, був посланий Проводом, здається, мельниківського напрямку, навесні 1941 р. на східну Україну і десь там пропав безвісти, переказала мені через мою сестру Марійку, аби я прийшов до „Левка“. Там я його і застав. Він був моїм сусідом, як напівсирота виріс у нас. Тут я аж тепер дізнався, що його прийняв в ОУН керівник повітової ОУН Ярослав Венгер, з нашого села, який кінчив у Відні юриспруденцію, але, не маючи роботи, був продавцем у просвітянській кооперативі, яка містилася в нашій хаті до 1938 р. У 1940 р. повітову організацію ОУН і її провідника Ярослава Венгера-„Чорного“ та заступника Омеляна Бережанського-„Блакитного“ видав засланий більшовицький агент. Їх заарештували. Провідника „Чорного“ разом з його заступником у числі 72 членів ОУН розстріляли у Чортківській тюрмі. „Левка“ – Василя Дочака тоді врятував призов до Червоної Армії у 1940 р., а потім війна, з якої він утік додому. І ось 1949 рік. Я у нього на зустрічі, як у доброго сусіда і друга і як у командира, у якого майже два роки був зв'язковим.

Спитавши, що знаю про недавній бій на Козаччині, що нового у світі, попросив, коли виживу (бо він, звісно, загине), по можливості поставити хрест на його могилі. Я спитав, що сталося тоді із Іваном Костівим майже три роки тому. Він відповів сухо і коротко: „Винні за самочинність покарані, але Івана не повернеш. Він був добре законспірований і для нас великою і надійною підмогою“.

Уже як надрайоновий або й тереновий командир „Левко“ загинув 1952 р. разом із дружиною, її сестрою, двома охоронцями за 25–30 км від дому між с. Білобожницею та с. Біле. Їхні тіла окупанти забрали і закопали десь біля залізничного насипу, а

де – Господь знає. Але його сестра Марія і автор цих рядків продовжують пошуки. Це був високоерудований, начитаний (хоч мав лише 7 класів), урівноважений, справедливий націоналіст, уроджений есбіст. Прожив він на цьому світі лише 33 роки, а переніс стільки лиха і життєвих злигоднів, на які ніколи не скаржився. Жив для України і загинув за неї.

Антін Шевчук – у часи визвольних змагань кущовий СБ, не зазнавши щастя в житті, загинув пізніше якось вночі на автотрасі, трагічно, не доживши до свого 50-річчя. Були розмови, що він убитий наїздом міліцейського авта. Та хто може сказати правду?

Іван Костів-„Тур“, віддано служивши Україні, помилково загинув у ранній молодості, проживши тільки неповних 18 літ. І лише два свідки сьогодні знають те, чого ніхто тоді майже не знав і не здогадувався. Це автор цих рядків і Володимир Городецький, однорічник покійного Костіва-„Тура“, мій добрий і щирий шкільний друг, член молодіжної ОУН, політв'язень, тепер пенсіонер і громадський активіст села. Він один знав також історію мого пістолета, але не видав. Тож нехай Іван Костів, колись безневинно осуджений односельцями, буде реабілітований, хоч через 58 років. Нехай ті, котрі тоді вважали його ворогом, помоляться за його душу, відданість і патріотизм. Усім загиблим за волю України вічна шана і пам'ять наша!

Розповідь про дідуся Халупного і його хрест

До церкви він приходив завжди задовго до відправи. Взимі у полотняних штанах, заправлених у високі чоботи, довгому до п'ят кожусі, накинutoму на льняну сорочку з двома вузькими рядками вишивки голубого кольору, з таким же синім гудзиком на застібку і в чорній баранковій шапці. З весни аж до пізньої осені – у довгій, такій же вишитій сорочці, підперезаний ремнем, у полотняних штанах, запханих у ті ж чоботи, з довгим на голові волоссям, змащеним лосем і розділеним посередині.

Був двометрового зросту, сильної будови. Коли йшов до тетраподу, то аж дзвеніли підкови. Голосно хрестився, голосно молився і всім голосно на всю церкву казав: „Шлава Йшушу

**Відкриття і посвячення відновленої могили в пам'ять вояків
УСС, УГА, УПА та жертв більшовицького терору в с. Гадинківцях.
На вершині могили хрест, врятований Антоном Халупним.
31 жовтня 1990 р.**

Світлина з архіву автора

Хришту!“ Казали, що мав сто років, а він підсміхався і говорив: „Маю вже што два роки“.

Літо. 1941 рік. В селі насипали символічну могилу жертвам більшовицького терору. Фірами завозили землю з глиницьк, а потім носили і возили тачками нагору. Підійшов і старенький Халупний, попросив, аби і він зо дві тачки витягнув. Помогли старенькому, і він, голосно перехрестившись, сказав: „Нехай буде їм і мій внесок“ – і попхав, на скільки міг, тачку. Був на посвяченні могили, а співав своїм сильним басом „Вічна пам'ять“. І плакав: „Такі молоді вони загинули, а мене, старого, Господь залишив“.

Люди бачили, як він ціле літо носив до могили польові квіти і довго стояв біля неї, мабуть, молився.

1944 р. 20 березня знову повернулися до нашого села більшовики. Була дана команда розкопати могилу. Люди не вийшли.

**Виступ В. Зілінського на відкритті оновленої могили в рідному селі
*Світлина з архіву автора***

Зігнали активістів. Приїхав якийсь начальник з району в оточенні десятка енкаведистів. Зрізали з могили шестиметровий чотиригранний залізний хрест. Підігнали вантажівку забрати його на металобрухт. Люди поховалися по хатах: що буде? До червонощогого, у шкірянці, чекіста, оточеного групою озброєних бандитів з кулеметом, сміливо підійшов старенький Антін Халупний:

– Пане товаришу, – сказав своїм сильним басом. – Я бачу, ви хочете забрати цього хреста. Я вже старий і маю 106 років. Як помру, родини близької не маю, не буде кому і хреста поставити. Ви маєте ту вінду, що піднімає, поставте цей хрест на краю цвинтаря. А як я помру, то хай мене під ним поховують.

Невідомо, чи хотів цей клятий більшовицький чиновник зробити добро для діда, а чи десь внутрі заговорила якась генетична доброта. Погодився. Хрест поставили там, де показав старенький Халупний. Під ним його і поховали.

1990 р. Весна. Після відправи зібралися односельці на церковному майдані. Ухвалили повернути селу назву Гадинківці,

замість більшовицького Комсомольське, і на місці розритої москалями у 1944 р. могили насипати нову, ще вищу. Домовилися, що хрест, збільшивши довжину, візьмуть з могили, де лежать останки р. б. Халупного, який урятував хрест 1944 року. Згадали і покійного добрим словом. Село перейменували. Відновлену могилу освятили 31.10.1990 р. (див. світлину) за великого здвигу народу і священників з нашого села, сусідніх сіл, представників з району, Чоти Січових Стрільців із містечка Копичинці.

Згадували всіх поіменно, хто загинув закатований чи на полі бою, згадували тих, хто своєю сміливістю і любов'ю до України і її народу прославив нашу націю. Не забули і за старенького Антона Халупного, що врятував цей величний хрест, бо всі вони житимуть вічно у пам'яті односельців і в історії нашої багаторадальної України.

Молитва разом з Ватиканом

То було у першій половині 70-тих років минулого століття. У час великого гоніння на українських християн, закриття церков, арештів „націоналістичних“ священників. Ось що розповів мені покійний мій брат Йосип, учасник і полонений німецько-польської війни, каторжанин Уралу.

– Пас я худобу раненько в неділю недалеко від приміщення сільської ради і контори колгоспу, коли до мене підійшов Антін Шевчук – син нашої тіточної сестри Павліни, інвалід війни, а потім станичний СБ. Він попросив посидіти на лавочці біля будинку контори, поки поверне, а якби хто наближався сюди – кричати начебто на корів. Через п'ять-шість хвилин повернувся, попросив не говорити нікому, що він тут був, і пішов. Антін розумівся на радіоапаратурі, яка була в конторі кожного колгоспу вмонтована у радіомережу, і кожний голова, маніпулюючи нею, картав по радіо, кого і як хотів, та давав щоденні наряди. В інший час радіо перемикали в радіомережу по хатах. Шевчук ще ввечері у метушні, будучи в конторі, відгачкував вікно. А в неділю, скориставшись тим, що нікого не було, заліз через

Антін Шевчук після випуски з військового шпиталю. Січень 1946 р. Прусія
Світлина з архіву автора

1943 р., член ОУН, кущовий СБ, учасник другої світової війни, інвалід, кіномеханік, уродженець (1923 р.) і мешканець нашої села.

Шкільна подруга Ліда

З вересня 1944 р. ми мали бути восьмикласниками у містечку Пробіжна. Мали бути, але стали ними ненадовго. Сиділи ми за партами поруч. Вона – худорлява, струнка, з гарними, допитливими, але чомусь зажуреними очима. Була маломовна. Так мені здавалося. Мене обрали редактором стінної класної газети. Її – членом редакції, а за гарний почерк і писарем-виконавцем. Ми випустили один номер газети, почали другий. У розмовах під час писання газети Ліда була і кмітлива, і балакуча, але

Ліда Остапчук

Б. Савка. Забути не маємо права. – Тернопіль: Джура, 2000. – С. 269.

щось недоговорювала. Наслухавшись змалечку різних оповідань вечорами в нашій хаті, в т. ч. на тему Холодного Яру, а ще побачивши драму пересувного Коломийського театру „Отаман Хмара“, де зрадником був Остапчук із сусіднього села Товстенке, я спитав Ліду, прізвище якої було теж Остапчук, чи в Холодному Яру не воював її родич. Часи і люди, навіть діти, всі в той період були непевні, але на моє пряме запитання відразу відповіла: „В нашій родині у с. Кривенькому зрадників не було. Це однофамілець Остапчук із сусіднього Товстенкого. Про те, що наш однофамілець зрадив друзів-повстанців у Холодному Яру, у нас вдома з жорсткою ненавистю говорили не раз.

Тут ще до того, 1938 р., по селах гастролював чи то Львівський, чи Коломийський пересувний драматичний театр. Ставили різні п'єси. В їхній програмі була драма „Отаман Хмара, або В чотирикутнику смерті“. Власне, там і показали зрадника Остапчука, який видав місце перебування штабу „Холодного Яру“. Більшовики оточили і, зрадою захопивши штаб, убили всіх, знищили тоді останній бастион українського партизанського руху.

Родина Остапчуків із с. Товстенке дала театрові 500 чи 600 злотих, аби вони до них не заїжджали, та частина свідомих членів „Просвіти“ завершила театр і впросила ставити „В чотирикутнику смерті“ і у їхньому селі. Всі чотири дні тут ішла у переповненому залі тільки ця драма“.

Отаке розповіла мені маломовна Ліда Остапчук восени 1944 р.

Ми провчилися у 8-му класі майже три місяці. Нас розпустили, бо 8-го класу не було в плані. У той день, коли нам зачитували наказ про ліквідацію 8-го класу, Ліди в школі не було. Не попрощались. Занадто важкий спомин і ковток якоїсь гіркоти залишився надовго в душі від раптової втрати доброї співрозмовниці і шкільної подруги.

Минуло 55 років. Крайова розвідниця, що тепер проживає у селищі Красному на Львівщині односелька Ліди Ганна Полинська подарувала мені як землякові невеличку книжечку сільського літератора-початківця Зіновія Мамчура „Калинове гроно“. У ній віршами і прозою описані вояки УПА із села Кривеньке, що загинули в лютих боях з більшовицькими окупантами або закатовані й знищені в Чортківській та Уманській тюрмах.

У цій книжечці я натрапив на розповідь про трагічну долю Ліди Остапчук. Навесні 1947 р. вона, студентка медінституту, приїхала додому відвідати стареньку матір та молодшого брата Юрка. Старший брат Степан загинув в УПА, а батька закатавали 1941 р. в Умані. Хтось із сільських сексотів видав тоді Ліду. Її забрали з хати як „перевізницю“ націоналістичних брошур і газет зі Львова. Цілу ніч знущалося, як хотіло, бандитське кодрло з неї, а на ранок її, скатовану й збезчещену, розстріляли на полі, кинули на авто і завезли в Пробіжну, у райцентр. Підперши її під стінку, почепили табличку з написом, що це бандерівська зв'язкова. Через день забрали і вивезли її матір і брата в Сибір. Назад вони не повернулися.

2000 р. вийшла в світ книжка нашого крайнина із м. Копичинець Б. Савки „Забути не маємо права“. Там теж є стаття про Ліду Остапчук. Вміщена і її світлина. І коли досі я вважав, що зла доля обійшла її іншою дорогою, то, побачивши цю світлину, я зрозумів: „Так, це та добра моя шкільна подруга, з якою три місяці сиділи ми поруч, разом писали стінну газету і мріяли...“

Якби знати, де лежать її останки, то всупереч літам і хворобі, поїхав би на могилу, щоб відмовити молитву за неї і покласти китицю рожевих троянд на знак любові до неї і до всіх тих юних дівчат, які загинули в муках і терпіннях за кращу долю України. Пам'ятаймо про них!

Недоспівана пісня „Чорного“

Венгер Ярослав, син Миколи, 1910 р.н., с. Гадинківці Гусятинського повіту на Тернопільщині. Закінчив юридичний факультет Віденського університету. Роботи не дали – бо ж украї-

Ярослав Венгер, „Чорний“
Б. Савка. Забути не маємо права. – Тернопіль: Джура, 2000. – С. 31.

нець. Став продавцем кооперативного магазину „Просвіта“, який містився в нашій хаті.

Пан Ярослав, або „пан Меценас“, як його називали, мав вищий за середній зріст, був кремезний, із трохи подовженим смуглим обличчям, високим чолом, чорним, як смола волоссям, чорними, кошлатими бровами, чорними, як терен, очима. Запам’ятався як толерантна, виважена, добра і розсудлива людина.

У нашій хаті майже постійно збиралися „на посиденьки“ сусіди і знайомі: пряли, вишивали, дерли пір’я, плели на продаж рогозяні кошики. Тоді пан Ярослав читав „Холодний яр“, „Розбійника Кармелюка“ М. Старицького, привезеного в перекладі на укра-

їнську мову моїм батьком із Канади в 1921 році, а також твори Франка, Шевченка, календар „Золотий Колос“, щотижневу церковну газету та „Народну справу“, позичену у М. Боднарука, який єдиний передплачував її на всю нашу вулицю Заставом, а також церковно-патріотичний журнал „Місіонер“, який одержувала моя мама із видавництва о. о. Василіяна у м. Жовква для розповсюдження.

Коли він був відсутній, цю справу доручав молодому Василюві Дочаку, синові учасника другого походу генерала Юрка Тютюнника на Велику Україну (Василь загинув, як надрайоновий або тереновий командир СБ в 1952 р.).

До пана Ярослава часто приїжджав худорлявий, невисокий на зріст, кучерявий Мілько (Омелян) із недалекого села Кривеньке, який там очолював команду футболістів. Тоді посилали за Яськом (Іваном Козаком), що мешкав за церквою на Загородах. Він очолював сільський, трьохсотособовий „Луг“ і був сотником першої сотні. Це був високий, кремезний, симпатичний молодий чоловік, прекрасний артист сільського самодіяльного театру і один із найкращих співаків села.

Посилали часом і по Стефу Брухаль, яка, закінчивши вчительську семінарію, була без роботи. Окрім цього, до „пана меценаса“ приїжджали і приходили багато його знайомих, деякі із них здалека.

До Венгера часто приходив сусід, голова сільської „Просвіти“ Михайло Хомишин – син солтиса Миколи, що був братом єпископа Григорія Хомишина, якого потім більшовики в 1946 р. закатували у Києві.

На початку літа 1938 р. до нас приїхав троюрідний брат мого батька, сусід Венгера, Ярослав Зелінський, який працював в українській друкарні м. Коломиї. Він привіз у валізах багато листівок розміром учнівського зошита, на яких був зображений портрет князя Володимира Великого і напис: „950-річчя хрещення Руси-України“. Частина тих листівок ми, діти, рознесли по нашій вулиці, на якій було 70 хат. Багато листівок передали у сусідні села, а окрему кількість занесено до нашої церкви, де у неділю о. Павло Микитин (родом з-під Рогатина) попросив старшого брата М. Боднарука після Богослужіння роздати парафіянам.

Ці листівки приклеювалися до шибок вікон хат. Другого дня жандарм Земба почав здирати їх з вікон, але солтис М. Хомишин і правник Я. Венгер довели йому, що це не політична листівка, а історична пам’ять Хрещення нашого народу.

Після раптової смерті матері і сестри Ольги пан Ярослав майже на постійно переселився до нас. Часто він з Василем Дусаном („Базьом“) та з моїм братом Йосипом ходив вечорами у сусідні села. Це було природно, бо їм було не більше 25–28 років.

Пан Ярослав писав і розсилав листи. В них між рядками він деколи писав молоком. Як потім стало відомо, лист треба було нагріти над вогнем, а тоді прочитати те, що було написане молоком.

І ось 17 вересня 1939 р. (раненько) у нас появилися більшовицькі танки та авта, наповнені чубатими вояками, які перейшли кордон і річку Збруч у недалекому Гусятині. Галичиною заволоділи совети.

Ярослав Венгер влаштувався на роботу як юрист у повітовому містечку Копичинці. Через неповного півроку по селі пішла чутка, що Я. Венгер пропав. А друга чутка, заспокійлива, – що він пішов на Захід. Його сестри Романна та Володимира не раз приходили до нас і запитували, чи може ми маємо якісь

надійні відомості про їхнього брата. Бо ж ніхто нічого конкретного не знав. Через місяць-півтора почались масові арешти у нашому селі. Були заарештовані два брати Ковальчуки (третьому Григорію, що закінчив гімназію, вдалося заховатись у сусідів Баликів). Був також заарештований Литвинюк Микола – чоловік Романни, сестри Ярослава Венгера, брати Володимир і Павло Монастирські, Василь Дусан, брати Мирон і Володимир Погорецькі, Стефанія Брухаль, наш сусід і родич десятикласник Зеновій Балик, брати Климентій і Антон Заверухи, Іван (Ясько) Козак, Клим Михайлик, Фірманюк Микола та багато інших, прізвища яких, на жаль, загубились у пам'яті. Тоді ж пропали і сліди за ними.

З розпадом більшовицького режиму, на початку 1990 років, вчителю історії із м. Копичинці Богданові Савці вдалося у архівах Тернопільського обласного КГБ розшукати списки, згідно з якими керівники Копичинецької повітової підпільної ОУН Ярослав Венгер, псевдо „Чорний“, його заступник Омелян (Мілько) Бережанський-„Блакитний“, а з ними 70 членів і керівників цього підпілля були розстріляні у казематах тюрми м. Чорткова у квітні 1941 р.

Усі ці події, а також роботу повітової організації та причину її розгрому описав п. Б. Савка у книзі „Забути не маємо права“.

У цій же книзі та у книжці Нестора Мизака „За тебе, свята Україно“, а також у матеріалах газет, львівського і краківського „Вісників“ за липень-вересень 1941 р. вказано, що ще 954 інші політ'язні з тих теренів у спекотні дні липня було етапом перегнано із тюрми м. Чорткова до тюрми м. Умань, де за рішенням Наркома Держбезпеки Мешика 21 липня 1941 р. їх усіх розстріляли.

Решту політ'язнів (на превеликий жаль, не відомо скільки), котрих не встигли етапувати із Чортківської тюрми, замучили на місці.

За свідченням автора „Забути не маємо права“ копичинецьку підпільну повітову організацію ОУН видав провокатор, якого НКВД виявив у польських архівах жандармського управління як їхнього довоєнного агента і змусив працювати на себе, заславши його в ОУН.

Членів Організації поодинокі брали тільки вночі, а для конспірації і для нерозсіювання паніки нікого із родин заарештованих не вивозили.

Ярослав Венгер, за розповіддю автора книги „Забути не маємо права“, прийняв організацію ОУН від попередника Ярослава Костіва („Зеленого“), теж із села Гадинківці, тому що останньому довелося терміново виїхати із цих теренів, оскільки він, балотувавшись на посла до польського парламенту, був цькований польським урядом і міг бути заарештований і знищений. Костів, передавши керівництво організацією, виїхав потаємно ще до війни на Захід. Венгер („Чорний“), прийнявши організацію, розробив нову структуру, заходи і засоби для її існування. Але, на жаль, організація ОУН була викрита чекістами і майже повністю знищена. Не були заарештовані ті, яких випадково не було вдома або яких не встигли заарештувати, тому що почалась війна. Не заарештований був також член ОУН Й. Зелінський, оскільки він відразу на початку польсько-німецької війни, 2 вересня 1939 р., був мобілізований на фронт. Там він, поранений, потрапив у німецький полон, звідки йому вдалось утекти аж в 1943 році. Це врятувало його від тюрми і розстрілу.

* * *

Прошло майже 70 років, відколи я малою дитиною слухав і вивчив напам'ять від тодішнього нашого квартиранта багато українських пісень.

Мав пан Ярослав дуже гарний, особливий, приємний голос і часто співав пісні.

Одна з його дивовижних пісень залягла глибоко мені, малому, в душу і запам'яталась по сьогоднішні дні, бо там співалося про все чорне.

*Щоб співати колір чорний,
Дав би голос свій.
І тобі одній покорно я співаю колір чорний,
Бо це колір мій, бо це колір мій.*

*В чорну днину мене мати
На світ привела.
Чорні очі мені дала, чорних думок вколихала,
І чорних, як ніч, як осіння ніч.*

*Чорно ходжу, чорно блуджу,
Чорні сні ся снять;
Чорно про мене говорять, чорні думи в мене бродять,
І чорні, як ніч, як осіння ніч.*

*Та ніхто вже не згадає
Нишком про мене
І дівчина не пригорне, як згадає колір чорний,
І смерть не мине, і смерть не мине.*

*Та ніхто вже не згадає
Нишком по мені,
Тільки чорний крук закряде, чорна хмаронька заплаче
Дощем по мені у осінні дні.*

Лише пізніше, розшифровуючи як збирач фольклору, народні пісні і визначаючи їх авторство, я дізнався, що пісню „Колір чорний“ написав Адам Міцкевич, а наш поет-страдальник Степан Руданський переклав її українською мовою. В народному варіанті ця пісня перейшла кордон між австрійською і російською імперіями і розповсюдилась по всій Галичині. Однак від Венгера („Чорного“) я ніколи не чув останнього куплета цієї пісні, який є у цих двох авторів. Чи знав цей куплет Венгер („Чорний“)? Очевидно, що знав:

*Тяжко, тяжко, що на гробі
До судного дня
Не прийде ніхто в жалобі, не подумає о тобі,
Хіба ніч одна, чорна ніч одна.*

Не міг я тоді цього куплета знати, бо ж ніколи він його не співав. Молодий ще керівник підпілля ОУН мріяв про втілення в життя „Декалогу українського націоналіста“, а це не смерть і не могила, а життя і майбутнє.

Цей куплет доспівала йому сама його доля, жорстока доля, залишивши нам, його нащадкам, світлу пам'ять про цю чудову, шляхетну, доброї душі людину-патріота.

Ховали комуніста з хрестом

Був із небагатої родини. Одружився з такою ж, як сам, небагатою. Були релігійними. Працювали у поміщика Артура Заремби-Целецького, і той поселив їх у „чвораку“ – хаті з чотирма у ряд кімнатами. Після виселення і знищення жидів у 1941–1942 рр. сільська управа передала йому хату і город покійного Гершка. Були нашими сусідами.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці, збудована 1910 р., с. Гадинківці
Світлина автора

У 1947 р. перехідна боївка УПА, за намовою наших односельців, убила двох яструбків-комсомольців. Один із них був особистим зв'язковим районного провідника „Левка“, мав псевдо „Тур“. Але був і комсомольцем, бо так було треба. Більшовики під цю подію перейменували село з назви Гадинківці на Комсомольське і, користуючись моментом, масово агітували і змушували всіх „незаплямлених“ вступати в комуністичну партію. Загітували і нашого сусіда Олексу Ваврика, поставивши його завідувачем моторно-водяного млина, що в центрі села. Дружина Олекси, розумна, розсудлива і гостра на слово, ще потім довго „благословила“ чоловіка і більшовиків і „тесала кілки“ на його голові. Але сталося.

Наприкінці 60-тих років, у час політичного застою і гонінь християн, Ваврик захворів і помер. Комуністи села і району збиралися зробити з похорону сенсаційну агітацію – поховати Ваврика за комуністичним звичаєм, без священника і хреста. Родина, сусіди і односельці, зібравшись, постановили протистояти цьому і поховати „як Бог приказав“. Оливи до вогню долив

колишній сусід Антін Шевчук, що жив тепер на хуторі Вигода, кіномеханік, інвалід війни, колишній кущовий референт СБ: „То хто у нас має керувати – москалі чи ми?“ Домовилися, щоб на похороні було якомога більше людей – „на всякий випадок“. Сусід Йосип Зелінський взяв на себе обов'язок нести хрест. Священникові комуністична верхівка заборонила брати в цьому участь. Хрест дав, відкривши церкву, дяк Андрій, батько якого, Михайло, загинув десь на фронті, а сестру Ганю засудили, як зв'язкову УПА. Коли Йосип ніс хрест, його затримали біля сільської ради і змусили віднести назад до церкви. „Комуніста ховають без попа і хреста,“ – сказали. Повернувся, начебто до церкви, а потім поза хати, городами, через річку і наперекр перейшов до хати покійника. Помолилися без священника, поклали покійника на віз і повезли. За греблею, коло сільської ради, зустріла їх лава комуністів з червоним прапором. Розказував Йосип, який ніс хрест: „Доходимо до них, а вони, розлучені, як голодні вовки, розгорнулися лавою на всю вулицю, ніби до бою. Твердо тримаю хрест і йду вперед, як безмовний віл, просто на них. Думаю, Бог допоміг мені пройти німецько-польський фронт, вижити після поранення, пережити німецький концтабір, більшовицький Урал, хіба не допоможе мені пробитися крізь лавину тої зграї відлюдників?“

Хрест пропустили, але шапок таки, нелюди не зняли. Віз з покійником затримали. Ще раз була спроба мирно забрати покійника під червоний прапор. Не дали. До того ж родина підняла плач, лемент і крик. Нарешті, блокаду прорвали. За сто метрів перед церквою є бокова дорога вправо на цвинтар. Комуністи, об'їхавши другою вулицею, чекали. Взяли за вуздечки коней і повернули фіру вправо, на цвинтар. Тоді з гурту вийшли чоловіки, без крику і шуму зняли з поверненої в бік цвинтаря фіри домовину і понесли її за хрестом до церкви, залишивши комуністичну зграю стояти біля воза.

З церкви занесли покійника на цвинтар, де з молитвою і співом дяка і присутніх опустили в яму. Ввечері прийшов священник і запечатав гріб.

Родина дякувала присутнім за відпровадження покійного на вічний спочинок, а дружина сказала:

– Слава Богу і вам, парафіяни, що допомогли вже після смерті відібрати того, котрого нелюди забрали нам 20 років тому.

Облава

Рано з боку райцентру на нашій вулиці почулися постріли, шуми і крик. Облавники йшли по дорозі, до хат і на подвір'я не заходили. То була психічна атака. Одна частина через греблю пішла направо у Кінець, друга, взявши у сільраді ястребків, пішла наліво в Село. Їм таки вдалося виманити декілька повстанців. Двох убили на полі за селом, дехто зумів відступити. Ще двох, що вискочили з хати, схопили і вели біля нас десь об 11 годині. Моя сестра Марійка крикнула, впізнавши впійманих. Ці хлопці, родом із сусіднього села, тиждень тому квартирували у нас. Більше того дня облави не було.

На вечерю до нас прийшли три повстанці: „Грім“, „Шрам“ (обидва з нашого села) і „Зеник“. Було як звичайно. Засвічена лампа, зачинені вікна, але трохи неакуратно. А хата при дорозі із райцентру. Вечеряли. Раптом стук у вікно. „Грім“ загасив лампу, вхопився за автомат. „Шрам“ вискочив до сіней, які були зачинені, а за ними не обрамлена веранда.

– Кто ето, – спитав „Шрам“.

– Я тобі дам „кто ето“. Відчини! – почувся знайомий голос з-за дверей. То був районний СБ „Левко“, наш сусід, а їх, підпільників, щирий друг, але тепер керівник проводу...

– Чому при світлі пізньої години? Чому без стійкового? А якби так москалі? – спитав.

За хвилину „Шрам“ уже був на вулиці, на стійці, два повстанці, нижчі рангом, виструнчились. Доповіли. Сказали, що облава вже пройшла. Доповіли про двох вбитих і двох ув'язнених.

– А звідки ви знаєте, що це була психічна облава, а не такий маневр і що на цьому все скінчиться? Передайте хлопцям, щоб перенеслися з Заставу туди, де безпечно, – сказав „Левко“, а потім повернувся до мене. – Влодку, ходи зі мною!

Ми вийшли на дорогу і пішли до його подвір'я, що було напроти криниці і роздоріжжя в маленьку вулицю Куток.

– Залишайся на дорозі, якщо щось – даси знати. Не переживай, за криницею мої хлопці.

Через якихось п'ять хвилин вийшов із стайні з кулеметною стрічкою. „Де ж вона взялася там? Та ж москалі все по декілька раз перерили,“ – спитав я. „У своїй стайні господар я,

Козацька могила (1562 р.), відновлена в роки Незалежності,
с. Гадинківці

Світлина автора

а не москалі,“ – відповів. Хлопці вийшли з-за криниці з „дегтярем“, і всі зникли у нічній пітьмі.

Другого дня ранесенько ми йшли до школи в Пробіжну. Тільки вийшли за крайню хату господаря Снарського, а тут: „Стой, хто ідьот?“ То знову була облава. Ми сказали, що учні. „Підходіте, только по одному і руці вверх“. Перевірили, обмацали, заглянули в торбу, хто що має. Москалі є москалі – нікому ніколи не вірять. Не вірять, бо самі віри не мають... Нехай їм прокляття!

Збирали зброю

Фронт докотився до нашого села в березні 1944 р. Після передової одні фронтовики, доїхавши верхи без сідла до села, міня-

ли коней на горілку, а інші забирали тих же коней безоплатно і їхали далі на передову. Їхали також фірами, автами, йшли пішки. Село заповнювали фронтовики, які розмінювали дорогу та будівлі, інші збирали на вози трофейну зброю, змішуючи з радянською. Ніякого обліку її не було.

Членам ОУН був наказ збирати і магазинувати зброю, і вони це робили в основному через нас, дітей. Казали брати автоматні диски, радянські і німецькі автомати, пістолети, набой, кулеметні стрічки, яких на возах теж не бракувало. Коли за селом німецькі зенітки збили радянський літак, сміливці, окрім радіоапаратури, зняли з нього і заховали кулемет з набоями. Все це ховали у відомі тільки організаторам місця. Потім знадобилося.

Смерть Сталіну і Гітлеру!

У старенькій, під солом'яною стріхою, єдиній курній хаті у селі у наших сусідів Смоляків на сволоці, підпертому вертикальним стовпом, зберігся напис 1789 р.

У цій хаті жив молодий фронтовик з більшовицько-німецької війни 1941 р. Василь Дочак, батько якого був Січевим Стрільцем (родом з села Шидлівці, що на Збручі) і помер після звільнення його військом Юрка Тютюнника в 1921 р. із тюрми десь під Проскуровом. У вітчима Смоляка з мамою було ще четверо дітей. У їхній хаті часто збиралася молодь. Василь наймитував і помагав у кооперативі у нашому домі. Був розумним хлопцем, дружив з нашими сільськими гімназистами, які його багато навчили, особливо патріотизму.

Ще фронт у 1944 р. був на підході, як він разом з Корнієм Стефанюком, круглим сиротою, вирізали з гуми букви і штампували листівки, зокрема, такі, як „Смерть Сталіну і Гітлеру“ та інші. Ці букви потім згодилися у підпіллі. Ми, юнь, охоче розносили ці плакатики, листівки вечорами, клеїли не тільки на своїй вулиці, але й у центрі села, ліпили їх на читальні, школі, на парканах. Це робили брат Василя Стах Смоляк, Степан Дзіндзірович з Кутка, мій троюрідний брат Володимир з Гори і я.

Використовували на то чисті сторінки старих книжок і зошитів, обгортковий папір або шпалери (тапет).

За цією старенькою хатою ще до приходу фронту була викопана велика криївка 6х7 м, вкрита деревом (зрізали старі груші) і присипана на метр землю. Нею довго користувалися як запасною, оскільки Василь з першого дня призову на фронт, як член ОУН і організатор вишколу сільської молоді, пішов у підпілля.

Під дном цієї криївки була ще криївка глибиною півтора метра, там зберігалася зброя. Потім зброю забрали, а криївка залишилася, мабуть, і досі ніким не виявлена.

Василь Дочак-, „Чуб“, потім „Левко“, і Корній Стефанюк-, „Грім“, загинули в підпіллі; перший у 1952 р., а другий у 1949 р.

Ми ростем, ми надія народу

Десь над осінь 1944 р. прийшли до нас, уже як вояки УПА, „Чуб“ і „Грім“, принесли і подарували мені невеличку тоненьку книжечку. Вона ще й досі десь там у тепер уже чужій пивниці захована. Сказали, щоб підібрати до одного з віршів, який був на першій сторінці, маршову мелодію. Дали на то три дні. Ще й досі пам'ятаю першу стрічку і приспів, бо на них концептував усю мелодію.

*Ми ростем, ми надія народу,
Ми нащадки лицарських дідів,
Ми щодня чуєм поклик походу,
Чуєм сурми далеких степів...*

Прийшов по неї „Грім“, який у підпіллі був лектором, референтом пропаганди, знався на піснях, сам писав вірші, мав чудовий тенор, був дяком, прекрасним художником, талановитим самодіяльним артистом, а ще членом ОУН з 1937 р. Вивчивши від мене мелодію нової пісні, він пішов. Про долю цієї пісні я дізнався від „Грома“ аж десь більше як через місяць...

Було це у вівторок. У райцентрі Пробіжна, куди я ходив до школи, був базар. Того дня було там чомусь дуже багато молодих людей та інвалідів. Ходили, оглядали все навколо, щось купували.

Автор біля могили батьків у рідному селі. 1998 р.
Світлина Т. Зілінського

Пізно ввечері з боку райцентру (три з половиною кілометри за горою) до нас донеслася стрілянина, і то майже безперервна. Потім на небі стало видно заграву. Дехто з нашої вулиці вибігав за село на могилу і передавав потім, що ціле місто Пробіжна у вогні.

Рано ми прийшли до школи і довідалися від переляканих учителів (майже всі були зі східних областей України), що вночі на райцентр напали партизани. Навчання, звичайно, не було, то тут, то там догоряли-гліли будинки, навколо пусто, влада відсутня, дехто з них перелякано пробігав, проходив – і все мовчки. Були спалені будинки райкому, райвиконкому, окремі

установи, ще димів КПЗ (камера предупредітельного заключенія), що напроти тюрми, були випущені звідти заарештовані, розбито підземелля тюрми, випущено звідти теж і в'язнів. Розповідали, що на другому поверсі тюрми та у військкоматі, де квартирував гарнізон „червоної мітли“, забарикадувалися енкаведисти і емгебисти, маючи кулемети „максими“. З них відкривали безперерійну панічну стрілянину. Був даний наказ командирів УПА починати відступ, аби не тратити бійців. Того, що потрібно, а головне паніки більшовиків, визволення ув'язнених повстанці домоглися. З боку месників втрат не було. Один вояк, якого біля військкомату врятував, а потім помагав нести „Зенко“, був важко поранений. Його занесли до нашого села і помістили у фронтовика без ноги, щирого патріота Івана Ваврива. Лікував його Ростислав Боднарук – наш сільський фронтовий фельдшер. Пізніше цей вояк вилікувався, воював і загинув начебто аж у 1949 чи 1950 р. Більшовицькі втрати були великі: вбитих десь біля 25–30, багато поранених і обпечених. Зрештою, кому вони призналися скільки?

Згідно з донесенням секретаря Тернопільського обкому КП(б)У Компанця* від 21.11.1944 р. секретареві ЦК КП(б)У Микиті Хрущову про напад на райцентр Пробіжна „бандою УПА“ 13 листопада 1944 р., було вбито 20 осіб і поранено 9 осіб. Але це явна неправда, фактично було більше. Те, що начебто було вбито чотири і поранено два повстанці, теж не є правдою. Авторіві розповідав „Зенко“, безпосередній учасник нападу, що був поранений лише один вояк УПА. „Зенко“ помагав нести цього молодого вояка, псевдо якого загубилося у вирі часу.

Щодо пісні „Ми ростем, ми надія народу“ на мелодію автора, то, виявляється, її повинні були співати, відходячи з поля битви райцентру Пробіжна. Пісню вже встигли вивчити деякі рої і вояки та, на жаль, тоді не було змоги завершити нею перемоги, так як виходили з цього бою окремими відділами, а не всіма трьома сотнями, що там брали участь.

* Літопис Нескореної України. – Т. 2. – С. 149.

„Біленька“

Зліва направо: О. Соневицька („Біленька“), О. Заверуха, М. Фірманюк, с. Гадинківці. 1947 р.

Світлина з архіву автора

Була вона висока, струнка, чорнява, з довгою тугою косою. Очі мала темно-сині, як дві спілі ягоди терену. Скромна, добре вихована, ввічлива, але могла поглядом двох ягідок-очей пронизати того, з ким розмовляла. Не була галаслива, як інші дівчата-цокотухи, не реготала, як деякі з них, її лише прикрашала легка приємна усмішка. Була одна із наймолодших у гуртку однодумців, що збиралися часто в хаті їхньої приятельки Олі З. Була вона з тих мовчунів (коли треба!), хто не виніс ніколи нічого з їхньої приємної чи неприємної розмови. А ще, як усі в цьому гуртку, гарно співала популярних тоді пісень – стрілецьких і повстанських, сумних і бадьорих, як доля людська.

Часто приходила до його дому позичати мандоліни для мами Олени, яку більшовики взяли працювати до школи (закінчила до війни вчительську семінарію).

Ось така була Оріся Соневицька, донька Володимира, онука покійного довголітнього пароха їхнього села, національно свідомого українця, репресованого поляками, – о. Климентія. Батько її закінчив у Львові вищі студії, але не працював з огляду на те, що був лише єдиним чоловіком у домі і керував власним господарством, яке було немале.

На початку століття разом з братом Михайлом та його синами, що приїжджали зі Львова, часто допомагав сільським активістам „Просвіти“ в організації літературних, історичних та релігійних відзначень, фестинів. Старенька бабця-їмосць теж фізично і матеріально допомагала жінкам села в організації різних заходів.

У їхньому домі часто бував М. Січинський, який потім убив ката українського народу графа Потоцького, намісника Галичини.

Володимира Соневицького як „ворога народу“ заарештували після війни, і слід за ним пропав. Остались у хаті три жінки, три різні покоління, ждучи нових бід – арешту або заслання в Сибір.

* * *

Одного вечора станичний Антін Шевчук, який не так давно повернувся поранений з фронту, член ОУН з 1942 р., покликав Влодика з Заставу до районного провідника ОУН „Левка“. Той запропонував бути його зв'язковим, а після згоди прийняв від нього присягу і дав йому псевдо „Верба“. Йшлося про зв'язок з тими сусідніми селами, що належали до терену провідника. З метою конспірації „Вербі“ порекомендовано було взяти ще когось із дівчат, які могли б до цього підійти. Вибір упав на Орісю, якій „Верба“ симпатизував. Добре знав її і „Левко“ – виходець з їхнього села. Оріся, спитавши дозволу в матері, погодилася, прийняла присягу і отримала псевдо „Біленька“.

У трьох сусідніх селах і недалекому хуторі була у „Верби“ близька родина; туди вони ходили, як у гості. Ніхто у їхньому гурті ніколи не дізнався і не міг дізнатися нічого за них, позаяк до цього не було ніколи жодного приводу.

До цих сіл ходили різними дорогами або стежками і, слава Богу, завжди щасливо. Хоч ні! Раз сталася пригода, але вона закінчилася добре.

Йдучи до села О. він узяв пістолет, хоч сам не знав (і досі не знає) для чого, адже йшли „в гості“. За селом Оріся вклала пістолет у свою сумочку, зверху прикрила хустиною. „Штафетку“ передали, побули з родичами і поверталися додому. Смеркало. Потягло осіннім туманом. Біля залізничного переїзду, за яким починалося їхнє село, їх зустріли стандартним окликом: „Стой, хто йдєть?“ Зупинилися. Оріся стиснула його руку і тихенько прошепотіла: „Пістолет“. Та „Верба“ впізнав по голосу і вимові „Блакитного“ (потім загинув 1948 р.): „кто йдєть“, а не „кто ідєт?“. Підійшли ближче. З „Блакитним“ два невідомих повстанці.

„Де ходили?“ – спитали. „До родини в О.“, – була відповідь. „Там спокійно?“ – спитав „Блакитний“. „Удень було спокійно“, –

відповіли коротко. Розійшлися. Перейшли мовчки залізничну колю, дійшли до початку села. Оріся на хвилину зупинилася, перевела дух і прошепотіла: „А могли нас зустріти й москалі“.

„Верба“ мусив усе з подробицями розказати „Левкові“, за що дістав доброго прочухана з попередженням без потреби і розпорядження не брати з собою зброї, бо добре, що на цьому обійшлося і що поверталися без „штафетки“.

Другого дня заховав пістолет у сніпку стодоляної стріхи і, як виявилось, надовго. Так і ходили вони майже завжди разом з „Біленькою“ у села О., К., П., К., та хутір В.

Його подивляє ще й до сьогодні сміливість, відвага і рішучість „Біленької“. Хоч у гурті була вона, здавалося, тиха, навіть сором'язлива.

Сповнений щирої товариської дружби до Орісі, „Верба“ написав вірш „Згадай мене“. Заніс його до неї, та її не було тоді вдома, передав його через домашню помічницю Павлину. Через декілька днів його, разом із двома стрічними братами, що всі три мали однакові імена і прізвища, заарештувало залізничне КГБ з іншого району. Через місяць їх відпустили за відсутністю доказів. Очевидно, вплинуло й те, що той, хто на них вказав, був із сусіднього села, а в їхньому селі тільки самотійно перебував під виглядом підпільника. Можливо, був засланий ворогами і достовірно нікого в обличчя із них не знав. СБ його віднайшла і ліквідувала. Служба безпеки прискіпливо перевірила і їх трьох – слава Богу, все зійшлося...

А в тюрмі? Поки чекали „хазяїна“ кабінету капітана „Ваню“, як назвали його тут же при малій гостині після повернення з відпустки десь із-під Орші, три дні і три ночі „Верба“ мав стояти в куті слідчої кімнати лицем до стіни, без права спочину. Слідчі за цей час правили між собою всякі теревені, а найбільше напарник слідчого – якийсь огидний лейтенант із чучмеків. Чи били? Били, хто і як хотів. Раз сильно до крові, коли „Верба“ знесилений тридобовим стоянням (ноги, як колоди!) зсунувся по стіні (мабуть, зімлів). Тоді капітан на прізвище, здається, Корабльов, почав бити його головою до стіни (руки треба було тримати позаду себе!) з триповерховим московським матом: „Ти что, сволочь, спать сюда прішол?“ Його м'ясисті руки пам'ятав довго, а біль голови – й досі. Після ночі, над ранок, перевели його в пивницю і звідти викликали вже на другий поверх,

де били і грозили. Питали про різне (але не конкретне), слава Богу, те, що він зв'язковий, не знали. Очевидно, мало було тепер даних про їхнє село. Підіслали провокатора. Побитий, закривавлений, у подертій одежі. Говорив, що називається Василем, воював у Чорному лісі, родом з Коломиї, поранений і зловлений. Але коли „Верба“ спитав, чи знає Славка З., родича, який працював довго в коломийській українській редакції, то зрозумів, хто він. Пригадалися слова „Левка“, що мав за собою більшовицьку армію і тюрму, який говорив, що коли б „Верба“ навіть і його, „Левка“, побачив у тюрмі, і той свідчив би „Вербі“ в очі, то „Верба“ не повинен ніколи і до нічого признатися. Директор середньої школи Лядський, коли „Верба“ повернувся і почав знову ходити до школи, обзивав його в школі і класі як йому хотілося, та через два місяці і його самого заарештували як „законспірованого білогвардійця“. Така була радянська дійсність!

Згодом Орісю Соневицьку вивезли в Сибір разом з мамою і бабцею. Чи передали їй його вірш „Згадай мене“? Не дізнався ніколи.

Переказували, що після смерті Сталіна і відлиги Оріся разом із чоловіком Едуардом, двома дітьми, мамою і двома бабусями переїхала з Сибіру в Нововолинськ, де господарю вдалося влаштуватися на шахті і отримати скромне житло. Там у нещасному випадку загинув її син Віталій, з розпачу і горя після важкої недуги померла Оріся, відійшли обидві бабусі, а недавно і вдівець Едуард, з яким „Верба“ мав ще три роки тому телефонну розмову.

І ось літо 2002 року. Поїхав з трепетом у душі до Нововолинська, хоч когось з родини „Біленької“ віднайти, вклонитися її пам'яті. Віднайшов лише могилу сина, що трагічно загинув. Другого сина не відшукав, не знайшов могили Орісі і її рідних. У цьому шахтарському місті аж п'ять цвинтарів – без обліку, хто де похований. На могилу сина Віталія він поклав букет свіжих польових квітів, призначених його матері – учасниці повстанського підпілля „Біленькій“. Нехай усі вони спочивають у Бозі після важкого земного життя та сибірського більшовицького пекла.

Вірш, написаний 56 років тому і присвячений Орісі-„Біленькій“, давно став піснею. Співає її він, а не та, якій він був присвячений у той грізний, тривожний, буремний, героїчний час...

ЗГАДАЙ МЕНЕ

Слова і мелодія В. Зілінського

Згадай мене,
Як згаснуть зорі
Всіх надій,
Як сум мене,
Який нанесе соловій
Тобі самій...

Згадай мене,
Як місяць зійде
З-за гори,
Як ясно вже,
Не має лиха і біди,
А край журбі...

Згадай мене
У вечір зоряний, ясний,
Як промине
Цей час чудовий весняний,
Настане літо...

Згадай мене
І в цю останню мою днину,
Як назавжди
Закине доля в домовину:
Чи вмер, чи вбито,—
Згадай, згадай мене...

с. Гадинківці, 1947 р.

Гіркий спомин тоталітаризму

Десять років тому, 1992 р., група ентузіастів провела розкопки в парку біля тюрми колишнього райцентру с. Крукеничі. Тоді було віднайдено і перепоховано 26 останків замучених більшовицьким тоталітарним режимом. Там Ганна Підгребельна та Тетяна Гринда з Нігович впізнали по одежі своїх братів. Решта останків невпізнані. Ще одне захоронення провела тоді родина Івана Миляна з Раденич. Його, як вояка УПА, пораненого і хворого, забрали облавники. При перевезенні до райцентру Миляна замучено і за Крукеницьким парком поруч з дорогою до Болянович с'як-так прикопано. На цьому місці родина поставила йому в 1992 р. пам'ятник.

Десяту річницю від часу перепоховання заходом „Меморіалу“ відзначили 2 червня 2002 р. У той день біля колишньої тюрми ще зранку були вивішені списки загиблих у Крукеницькому районі, вивішені на великих стендах і світлини перезахоронувального ритуалу 1992 р. Тепер сюди були запрошені родичі загиблих, і не тільки з тодішнього Крукеницького, а й із сусідніх районів, з райцентру та зі Львова. На запрошення „Меморіалу“ приїхав хор ветеранів УПА зі Львова „Повстанець“ під орудою Зиновія Крілья. Прибули члени Спілки політв'язнів

району та група колишніх вояків УПА із Самбірської станиці УПА, з Миколаєва (над Дністром) приїхав наш земляк родом із Таманович, підхорунжий, командир УПА Мирослав Лесько, приїхав запрошений депутат ВР Андрій Шкіль.

На сходовому майданчику перед колишньою тюрмою о. Микола (Крукеничі), о. Микола (Хлиплі), о. Богдан (Старява) та о. Михайло (Крукеничі) відправили заупокійну панахиду за душі загиблих. Хвилиною мовчанкою, під тужливі монотонні удари дзвону було вшановано тих, котрі тут, по всьому парку ще й досі лежать невідомо де, і тих, які у 1992 р. перепоховані. Виступили отці Микола Головацький та Микола Мисів. Ведучий і організатор заходу, голова „Меморіалу“ В. Зілінський розповів, що стоїмо перед дверима тюремного пекла і що у ці двері силою заводили, заганяли і заносили свої жертви більшовицькі сатрапи. Назад цими дверима вже ніхто не повертався. Поверталися задніми дверима: мертві, яких фірою розвозили та будь-де, і будь-як закопували по яругах парку. Напівживих вивозили на каторгу. І ось, на прохання ведучого, вийшла до мікрофону 80-річна Ксеня Семенів (родом із с. Хлиплі): маленька, слабосила фізично, але ще й тепер сильна духом. Її, побиту і змасакровану в той страшний час, за те, що не видала вояків УПА і друзів по боротьбі, оберкат у прокурорській мантиї Федір Кухаренко наказав коридорному: „Повесить бандеровскую сволочь!“. Притягли її під „дерево смерті“ (воно в парку і в 2002 р. ще було з двома забитими гаками). Та вона повинна була жити. Її завернули, бо в той час там пекли вогнем підвішених двох пораних вояків УПА. (Див. „Оберкат у прокурорській мантиї“).

Там, перед тюрмою, було розказано і про вояків УПА Івана Пацулу та Степана Тимківа із Зав'язанець. Їх цей же Кухаренко засудив до смертної кари через повішення. Вирок виконано на сільському майдані с. Крукеничі, куди зігнали багато людей.

Тут також лежать останки 15-річного хлопчика Павлика Куранта із с. Буховичі, який з власної волі, пасучи худобу, взявся допомагати пораненим у бою воякам УПА. Його особисто вбив заврайвно Коробка, що брав участь в облаві с. Буховичі. Або ще: звичайний український селянин Андрій Міхняк з Нігович. Він сказав групі вояків: „Бийте, хлопці, москалів, женить їх з нашої України“. Не знав бідолаха, що це були не вояки УПА, а перодягнені емгебисти. Взяли, закатували і закопали десь тут у яругах парку.

**Виступ автора біля колишньої тюрми с. Крукеничі. Поруч
політв'язень Ксенія Писко-Семенів**

Світлина В. Рихліцького

Молодого 17-річного студента Вишнянського (Бенькова Вишня) технікуму Петра Детюка, заарештованого, побили ще вдома, а в Крукеничах страшно катували. Мертвого передали родині: в голові і на руках були сині рани від цвяхів. Все село Нігівичі зібралось на похорон цього юнака: плакали за юнаком, а ще більше плакали з жалю до важких його ран та з огиди до окупантів.

Багато слів скорботи і жалю було у виступі Ганни Підгребельної. Двох братів втратила вона. Одного засудили і розстріляли в армії, на фронті, „за націоналізм“, другого, „Підкову“, вбили у рідному селі. Сюди його нелюди завезли, не даючи поховати вдома. Тут на розкопках вона впізнала брата по одежі.

Через горнило цієї тюрми пройшов Мирослав Лесько, родом із Таманович. Після вишколу в Карпатах, боїв і поранення підхорунжий бойового загону був комісований медкомісією УПА, повернувся у рідні сторони, був заарештований, тут мучений і засуджений.

Про пекло в цій тюрмі розповів наш земляк із Плешевич Орест Стабрин. Його, пораненого, юного ще бійця, теж пронесли

**Мирослав Лесько, хорунжий
УПА**

Світлина В. Рихліцького

панахида. Ведучий розповів про трагічну долю цього повстанця.

На цвинтарі була відправлена заупокійна панахида за тих 26 останків жертв, яких перезахоронено тут у 1992 р.

Голова „Меморіалу“ В. Зілінський у виступі ще раз вимагав від влади встановити тут нарешті пам'ятник. Його підтримав о. Богдан Телятинський (родом із с. Буховичі) і всі інші священики. Представник від влади обіцяв довести це до відома керівництва району.

Увечері у народному домі села виступив хор „Повстанець“, хор школи с. Крукеничі, хор малят дитячого садка. В їх репертуарі були повстанські і духовні пісні, вірші та монтаж композиції в пам'ять загиблим у Крукеницькому районі і Крукеницькій тюрмі. Траурний вечір закінчився гімном України.*

Від автора:

Ще в січні 2002 р. від імені районного „Меморіалу“ був поданий лист-звернення до виконавчої влади Мостиського району

* „Наш край“.- № 45.- 14 червня 2002 р.

щодо будівництва на Крукеницькому цвинтарі пам'ятника перепохованим у 1992 р. жертвам більшовицького режиму, розмова про що ведеться майже довгих 10 років. Було звернено увагу владі, що заплановане у травні відзначення 10-ої річниці від часу перепоховання обов'язково буде проводитися, а там нехай люди побачать, як про вшанування наших загиблих вона дбає. Повідомлялося і про те, що в разі подальшого зволікання з будівництвом цього пам'ятника, громадськість вимушена буде звернутися до вищих урядових і громадських організацій. Не допомогло.

На проведеному 2 червня 2002 р. відзначенні 10-ої річниці було багато розмови й критики, а в промовах, окрім згаданих вище, були й інші критичні зауваження.

Тільки завдяки архітекторові району п. Г. Новицькому скомпоновано проект і сам пам'ятник зроблено під стиль символіки нашої держави. Задум непоганий, хоч втілення задуму автора не стало визначальним. Бо не встановлені плити, де б були викарбувані прізвища тих близько 400 мучеників, що загинули у Крукеницькому районі, хоч все це було заплановано в комплексі.

На долю о. Богдана Телятинського (родом із Бухович) і автора випало зайнятися виготовленням відповідної узагальнювальної таблиці, яку вмонтували в пам'ятник. І то добре! Бо 10 років стояв тут лише осиротілий дубовий Хрест.

То коли ж ми матимо владу, яка буде шанувати наше минуле і тих, які боролися за кращу долю нашого народу, віддавши за це своє найдорожче – життя?

Голодомор тридцять третього

То було, очевидно, 1933 року. Пізніше не могло бути, бо пам'ятаю, що у цій події брала участь моя бабця Марія, якої не стало в 1934 р. Раніше теж не могло бути, бо я мав лише п'ять років, а то замало, аби пам'ятати.

До нашої хати зайшов сусід – 14-річний Василько Дочак разом з невідомим старшим чоловіком та з маленьким хлопцем (як виявилось потім, 12-річним), з дуже худим і страшенно поніве-

ченим обличчям, босий, у подертих штанцях, окровавленій сорочинці та з розкуйовдженим волоссям. Я перелякався цього хлопця і з криком сховався за бабусю. Що вони говорили, для мене було незрозумілим. Пам'ятаю, що того дня Місько-бубніста* ходив по нашій вулиці, бив паличками по бубнику і щось казав людям. Другий день була неділя. Біля церкви зібралося багато людей, щось жваво обговорювали, щось розказував той чоловік, що був і ночував вчора в нас, щось розповідав і плакав той нещасний хлопчина. Виступав священник о. Павло, виступав і наш сусід, солтис Хомишин і ще якісь люди.

Пізніше, коли я вже ходив до третього класу, то добре знав, та не тільки я, а й усі в нашому селі, що тоді сталося в 1933 році.

Ось що розповідав біля церкви на сільському сході той хлопчина, якого звали Петрусем.

У їхньому селі (не пам'ятаю назви) на більшовицькому боці за Збручем був великий голод не тому, що не було врожаю, а тому, що кожен день і ніч гарбами їздили озброєні люди і забирали все їстівне, що в кого було. Шукали скрізь і навіть шпичками проколювали підозрілі місця. Без їжі люди потім вмирали з голоду. Спочатку мертвих хоронили, а далі ніхто не думав за них, а думали за тих, що ще якось животіли. А ті старалися не в хатах лежати, а на дворі: може, хтось змилюється і щось хоч раз дасть вкусити перед смертю. На таких майже ніхто уваги вже не звертав.

Уже вимерли навколо сусіди, а родина Петруся ще трохи мала проса, захованого на городі, яке с'як-так товкли, запарювали по змозі або жували без варіння. Але й те заховане підстерегли чекісти, а батька побили.

З голоду померла маленька сестричка Тетянка, потім молодший братчик, а потім і мама, яка перед смертю просила батька зберегти хоч Петруся. Знесилений батько Міша (Михайло) з сином Петькою (Петрусем) постановили втікати, а потім дістатися до кордону і в темну, дощову ніч якось перебратися через дрютяну огорожу і Збруч на польську сторону, що біля с. Шидловець (на південний захід від м. Гусятин). Їхньому крайньому вчинкові допомагав дощ, що лив, як з відра. Вони добралися

* Сторож сільської управи, який ударами бубна скликав людей і оголошував розпорядження місцевої влади.

до високої, колючо-дротяної огорожі. Та за ними вже гналися прикордонники з собаками, стріляючи на ходу. Батько вхопив Петруся і з усієї сили перекинув через високу дротяну огорожу. Хлопець впав і покотився з гірки у плесо Збруча, куди, почувши постріли, бігла польська застава. Не відчуваючи болю, потім Петрусь побіг вперед і потрапив до рук польських прикордонників. Мов скрізь сон пам'ятав, як батько хотів перелізти через колючі драти на другий бік, чув, як кричав: „Втікай, Петрусь!“, а потім був поранений, схоплений на дроті, стягнений і, мабуть, замучений. Власне його істеричний і розпачливий крик пробуdiv потовченого Петруся, і він, напівпритомний, побіг тоді уперед, якомога далі від дротів.

Польські прикордонники, очевидно, повідомивши свої „верхи“ про втікача, веліли війтові дати фіру і з нею відправити хлопця послові до Сейму Петрові Фірманюкові, який мешкав у с. Гадинківцях. З ними поїхав і мешканець Шидловець, який там мав родичів.

На розпорядження польської влади, збори біля церкви в Гадинківцях, а також посол до Сейму і солтис, постановили з метою пропаганди передавати хлопця, що втік з більшовицького „раю“, із села в село в супроводі і під опікою місцевої поліції. Солтис Микола Хомишин, зв'язався з братом Григорієм – єпископом Станіславсько-Тернопільської єпархії, аби допомогти сироті Петрусеві вчитися в гімназії.

З організації влади і з допомогою селян навколишніх сіл було зібрано вагон (15 тонн) зерна як допомогу українцям Сходу, але, говорили, що вагон далі кордонного пропускного пункту Підволочиськ-Волочиськ не пішов. Більшовицький уряд відмовився від допомоги. „Нам хватаєт своєво,“ – сказали.

В один із недільних днів у містечку Гусятині над Збручем було зібрано багато народу, українського і польського, що жили недалеко біля кордону. Були і жиди. Цілий день відправлялися Богослужіння за померлих з голоду на другому боці кордону. Цілий день дзвонили дзвони в старовинній мурованій церкві св. Онуфрія над Збручем, у тій церкві, де хрестили ще братів Северина і Дем'яна Наливайків у середині XVI століття; били дзвони на високій готичній вежі костелу св. Антонія (XVII ст.); вайкали жиди у недалекій фортеці-біжниці з XV століття. Все це було на правому, гористому березі польського Гусятини.

А там, за Збручем, який вужем в'ється посередині у глибокому яру, на його лівому березі, за кордоном, біля хат більшовицького Гусятини стояли люди і жалібно та боязко дивилися на нашу сторону, на віруючих, які протестували проти жорстокого більшовицького ладу. Того року були організовані відправи на польській стороні понад Збруч по всій довжині кордону.

Так було і 1938 р., у п'яту річницю голодомору. Цивільний люд правої сторони Збруча, від Кременця до Кам'янця-Подільського, відправляв богослужіння, панахиди, молебні; дзвонили в усі дзвони. Та більшовикам це не заважало. Говорили: „Маск-ва слезам не веріт“.

Ось така гірка згадка залишилася у пам'яті про трагічні часи більшовицького голодомору не так далеко від мого родинного села, але там, за Збручем, у „найгуманнішому в світі“ більшовицькому раю.

Тільки з могил воскресають герої

Могили... Скільки їх є на наших безкраїх полях, лугах, ярах, лісах, долинах? Є видимі, з хрестами, і зрівняні з землею. У них були поховані друзями загиблі воїни цієї святої боротьби, щоб вороги не знущалися з їхніх тіл. Але були також сяк-так прикопані ворогами, забрані з поля бою чи полегли під час облав.

Ми, їхні нащадки, маємо розшукати ці святі місця і хоч би поставити хрест на них.

До складу теперішньої Мостищини входять: Мостиський, колишні Крукеницький, Судово-Вишнянський і частина Нижанковицького та Медицького районів. Що зроблено у нас нащадками полеглих за час нашої Незалежності?

Після виявлення останків 26 вояків, похованих у Крукеницькому парку, і перепоховання їх на місцевому цвинтарі, там у травні 1992 р. був встановлений дубовий хрест із коротким написом. А на Крукениччині вбитих і закатованих, за підрахунками автора, майже 400 осіб, з яких лише останки двох людей опізнані.

А решта? Хто вони, які їхні прізвища, імена, псевда?

Перед відзначенням 10-річчя від часу розкопок і перепоховань організація „Меморіал“ надіслала (січень 2002 р.) районній виконавчій владі аргументованого листа з вимогою спорудити у Крукеничах пам'ятник цим полеглим за волю України. Але влада не відреагувала, і пам'ятник не було споруджено.

У травні того ж 2002 року районний „Меморіал“ провів масове відзначення цієї річниці. Було запрошено священиків, родичів загиблих, колишніх вояків УПА та людей доброї волі з усієї Мостищини та із сусідніх Самбірського і Старосамбірського районів. Зі Львова приїхав хор „Повстанець“. Був і депутат Верховної Ради Андрій Шкіль. Крім виступів біля колишньої тюрми, відправлена заупокійна панахида. Під звуки дзвона все зібрання, з церковними хоругвами і національними прапорами пройшло імпровізовану хресну дорогу парком до місця, де у 1992 р. були перепоховані останки 26 жертв більшовизму. Там після панахиди пролунали гострі правдиві виступи з вимогою побудувати пам'ятник загиблим. Про це говорили і священики. Особливе враження справили слова о. Богдана Телятинського, родом із сусіднього с. Бухович, де окупанти знищили багато мешканців та вояків УПА. Вимоги численного здвигу людей представники влади передали своїм керівникам.

До 14 жовтня того ж року (до свята Покрови Пресвятої Богородиці) за проектом районного архітектора Григорія Новицького і його сина Романа – студента Львівської політехніки, було виготовлено і встановлено пам'ятник у вигляді Володимирового тризуба, але й досі не зроблено обрамлення фундаменту. Не зроблено також і поіменних написів, як планувалося. За скромні кошти, зібрані о. Телятинським разом з автором, закуплено таблицю і на ній зроблено напис: „Борцям, загиблим на полі бою та закатованим у Крукеницькій тюрмі за Волю і Незалежність України“.

Судова Вишня. Біля тогочасної районної тюрми, на подвір'ї, аж до річки, окупанти хаотично закопували свої жертви. Багато костей тут розмила притока р. Вишеньки Раківка, вода забрала їх, порозкидавши на своєму шляху. Тут, на подвір'ї, біля дороги, заходами голови Судово-Вишнянського осередку спілки політв'язнів Ярослава Будзина, члена Спілки Михайла Чабана та інших членів осередку була виготовлена кам'яна фігура з хрестом і написом: „Вічна слава героям, які загинули в боротьбі за волю України“.

Пам'ятник освячено в день Чесного і Животворящого Хреста 27 вересня 2000 року за великого здвигу народу. Поіменних написів теж нема. Не вистачило скромних громадських коштів. А влада нічим не допомогла. Не схотіла, хоч просили. Міський голова В. Ярних, який самочинно взявся провадити цей захід, не надав слова голові районного „Меморіалу“ для зачитання списку близько 220 жертв колишнього Судово-Вишнянського району.

Колишній Нижанковицький район представляло біля 10 сіл, які переводили то в Крукеницький, то в Нижанковицький район. Тут це питання розв'язалося легше. Все залагодив уродженець с. Гусаків, тепер мешканець Філядельфії (США) Іван Шпильчак. Він із сином Максимом та донькою Іванною не тільки оплатили виготовлення бронзової статуї Архистратига Михаїла з хрестом, а й разом із родичами фізично працював над спорудженням цього пам'ятника на честь загиблих гусаківців та вояків УПА з навколишніх теренів. На встановлення поки що плитах пам'ятника викарбувано близько 90 прізвищ і псевдо з датами і місцем загибелі. Архітектор Ігор Скоп і скульптор Роман Романович запланували навколо пам'ятника додаткову площу, куди можна буде перевезти і поховати останки бійців УПА з віднайдених місць.

Шана і дяка родині Шпильчаків за це.

Мостиська – місто і район. Багато відомих і маловідомих поховань, за переказами мостичан, є на подвір'ях і в підвалах колишніх урядових будинків, на території колишніх військових частин та в підвальних приміщеннях колишнього КГБ. Вони до цього часу не досліджені. Частина їх є на старому цвинтарі, що на східній окраїні міста. За свідченнями І. Говди, М. Тиндика та Л. Шот, після „перевірки“ в КГБ вбитих і закатованих привозили і таємно вночі закопували скраю в західній частині цього цвинтаря широкою смугою по старих захороненнях віддзеркаленою буквою „Г“, з півдня на північ, не доходячи до шосейної дороги Львів-Перемишль. В окремій могилі там поховані чотири вояки УПА: М. Мартин, І. Андрейко, С. Венгрин і „Дума“, як тепер встановлено „Меморіалом“ – ідеолог крайового проводу ОУН Дмитро Кривокульський з Бережанщини. Недалеко міститься могила вояка УПА Б. Ковальця, на якій березовий хрест, встановлений 1993 р., тепер замінено на дубовий з написом. Могила „чотирьох“ коштом голови Мостиської районної Спілки політв'язнів С. Мартина, два родичі якого спочивають

у ній, оббетонована, і там встановлено залізний хрест з написом. 1990 р. громадськими зусиллями туди завезено землю і посаджено квіти. 1996 р. під час однієї з панахид вирішено на загальних похованнях встановити хрест з написом, що на цьому місці в майбутньому буде споруджено пам'ятник похованим тут, а також тим, які, за переказами рідних і близьких, поховані ними таємно в різних місцях цвинтаря. Цей великий залізний хрест виготовили і встановили брати Ковальчики, Віталій і Богдан.

1 листопада 1997 р. після панахиди біля цього хреста виступили голова районної організації „Меморіал“ В. Зілінський та голова районної Співки політв'язнів С. Мартин. Порухувалося питання про спорудження на цьому місці пам'ятника не лише з іменами похованих, а й меморіального комплексу, на якому були б викарбувані імена всіх полеглих борців за волю України на Мостищині. Присутній тоді голова законодавчої та виконавчої районної влади З. Балич сказав що це зробити неможливо через відсутність коштів. Це питання неодноразово ставилось і пізніше перед обома розділеними гілками влади, але даремно.

У 2001 році у районній газеті „Наш край“ появилася некомпетентна стаття Б. Мартина про потребу спорудження пам'ятника воякам УПА на цьому цвинтарі. У ній, однак, не йшлося ні про кількість похованих, ні про місце поховань. Отже, все зводилось до спорудження невизначеного пам'ятника. Тому на швидкуруч міською радою було дано доручення архітекторові району і виконано архітектурно-проектне завдання та проект найскромнішого пам'ятника (аби дешевше обійшлось). Мала бути споруджена невисока могила з мальтійським хрестом та двома рядами імпровізованих могил з виходом до них із бічної польової дороги, а не з центрального входу від шосе Львів-Перемишль. Сам пам'ятник заслонявся від центральної дороги деревами і кущами.

Керівництво „Меморіалу“ надіслало законодавчій і виконавчій районній та міській владам листа, в якому йшлося про некомпетентність та необґрунтованість ініціативи Б. Мартина, оскільки спорудження цього пам'ятника є питанням районного значення, і він повинен мати належний вигляд та бути у відповідному місці.

У травневому номері газети „Наш край“ за 2003 р. знову появилася стаття про будівництво пам'ятника загиблим воякам

УПА на Мостиському цвинтарі і знову за некомпетентною ініціативою. Був навіть самостворений оргкомітет з людей цілковито необізнаних у цій справі. Проте до нього не був залучений ніхто із членів „Меморіалу“. Цей оргкомітет припинив свою роботу, навіть не почавши її.

Така загальна пропозиція без конкретних даних була, скоріш за все, чиєюсь провокаційною заявою, а не документом для розроблення і виготовлення АПЗ у повній його формі для проектування такого важливого об'єкту, як меморіальний комплекс районного значення. Владі було повідомлено, що на вимогу установи, яка будуватиме цей меморіальний комплекс, Мостиська районна організація „Меморіал“ може запропонувати і передати замовникам усі дані щодо поховань, які є на цьому цвинтарі.

Такі дані могли б бути передані на три адреси: районній виконавчій, законодавчій та міській владам, бо пам'ятник загиблим за волю України у Мостиськах має постати у всій величі, тому що лише із могил воскресають герої.

Діяльність Мостиської районної історико-пошукової організації «Меморіал» ім. Василя Стуса (1989–2004 рр.)

Жий для ідей,
працюй кровавим трудом,
віддай усе за рідний люд...

Уляна Кравченко

ЗАХОДИ

1989–2004 рр., 18–25 травня. Щорічне відзначення річниці перезезення на Україну та перепоховання останків Великого Сина України Тараса Шевченка. До 1994 р. це відзначення проводилося біля пам'ятного знака в центрі Мостиськ, а від 1994 р. – біля збудованого і освяченого пам'ятника Кобзареві.

1990 р. Організація відкриття і посвячення символічної могили загиблих вояків УСС, УГА та УПА в с. Ятв'яги.

1990 р. Організація відкриття і посвячення символічної могили загиблих вояків УСС, УГА і УПА в с. Кропильниках.

1990 р. Організація відкриття і посвячення символічної могили загиблих вояків УСС, УГА і УПА в с. Костільники.

1990 р. Організація відкриття і посвячення символічних могил вояків УСС, УГА та УПА в с. Дидятичі і с. Вовчищовичі.

1991–1992 рр. Участь членів „Меморіалу“ з залученням громадськості в пошуках закатованих жертв сталінського режиму біля тюрми в парку села Крукеничі.

1992 р. Організація перепоховання останків 26 жертв з виготовленням домовин і проведенням ритуалів у с. Крукеничах.

1992 р. Пошук останків загиблого у 1946 р. вояка УПА „Омельяна“ в с. Гусакові. Проведення ритуалу перепоховання.

1993 р. Виїзд разом із членами „Просвіти“ Городоцького району (керівник Іван Бучківський) до Канева, щоб привезти землі з могили Тараса Шевченка для пам'ятника в Мостиськах.

1993–2005 рр. Збір матеріалів для книги про вояків УСС, УГА і УПА, загиблих у тюрмах, у таборах ГУЛАГу та по дорозі до них.

1993 р., травень. Виїзд у с. Кирилівку з групою фольклорного ансамблю із с. Тишківичі (керівник Марія Базукіна) на посвячення відбудованої хати-музею Т. Шевченка та взяття землі з місця, де стояла його хата.

1993–2005 рр. Щорічне спортивне відзначення героїв УПА – естафета учнів шкіл району до с. Берегове-Королино. Організація віча біля місця розстрілу трьох вояків УПА в с. Берегове та в Королинському лісі, де загинуло 8 повстанців.

1993 р. Презентація разом із гусаківським „Фольклорним переспівом“ та гусаківським осередком „Меморіалу“ повного видання творів Уляни Кравченко, які вийшли друком завдяки уродженці с. Гусакова Марії Козак-Дзядик (Канада).

1993 р., 1994 р., 1995 р. Щорічне написання сценарію організаційного заходу та відзначення річниці бою під Крутами у Народному домі м. Мостиськ.

1994 р. Виявлення могили і встановлення особи загиблого надрайонового „Онишка“ в селі Буховичі. У відправі і вічі взяли участь родина повстанця (дружина і два сини) та мешканці села. Співав хор з м. Рудки під керівництвом Миколи Кушніра.

1994 р. За кошти В. Зілінського і спонсорів перевидання збірки дитячих віршів Уляни Кравченко „Проліски“.

1994 р. Організація відкриття і посвячення пам'ятника воякам УПА на цвинтарі с. Золотковичі.

1994 р. Разом із відомим бандуристом, Заслуженим діячем культури України Михайлом Бараном започатковано створення музеїв у с. Новосілки, де народився, і в с. Хідновичі, де проживали батьки співака світової слави Модеста Менцинського, з нагоди 120-річчя від дня його народження.

1994 р. Вшанування пам'яті районного провідника СБ „Онишка“ в с. Буховичі за участю його співпрацівниці Ганни Телятинської (США) з нагоди 50-річчя загибелі героя.

1994 р., 14 жовтня. Посвячення збудованого групою „Кобзар“ (керівник В. Зілінський) та громадськістю району пам'ятника Тарасові Шевченку в м. Мостиськах.

1995 р. Організація разом з працівниками районної влади Миколаєва, керівництвом музею Уляни Кравченко (директор Ірина Возна) відзначення 135-річчя народження поетеси у цьому місті. Виконання пісень, написаних В. Зілінським, на слова У. Кравченко.

1995–1997 рр. Організація насипання символічної могили і встановлення 4-метрового березового хреста на місці розстрілу в 1948 р. трьох вояків УПА в с. Берегове.

1996–2005 рр. Участь членів „Меморіалу“ в проведенні траурних відзначень на могилах 2000 вояків УГА-УНР, замучених у концентраційному таборі в с. Пикуличі, біля Перемишля (тепер Польща).

1996 р. Встановлення могили невідомого командира УГА на цвинтарі в с. Годині. Організація посвячення цієї могили з новим пам'ятником, збудованим мешканцями села.

1996 р., 1997 р., 1998 р. Відкриття символічної могили, спорудженої членами „Меморіалу“ і КУНу в лісі хутора Ставки, с. Арламівська Воля. Проведено (три роки підряд) віче, заупокійну панахиду на місці загибелі 4 невідомих вояків УПА. Встановлення пам'ятника загиблогому вояку УПА „Залізнику“ в урочищі „Фільварок“, с. Арламівська Воля.

1996–2000 р. Виготовлення проектно-кошторисної документації та встановлення пам'ятних меморіальних таблиць з барельєфами на будинках у м. Стрий, де народився і навчався у гімназії, м. Дрогобичі на будинку, де вчився, а також у селах Великому Дорожеві, Меденичах та Грушатичах, де служив

капелан УПА о. Василь Шевчук-, „Кадило“, розстріляний поляками у Ряшеві 1948 р.

1997–1999 рр. Участь у мітингу-реквіємі біля пам'ятного хреста на місці садиби генерал-хорунжого УГА Миколи Маринювича між селами Хоросниця Мостиського та Оселя Яворівського району.

1997 р. Збирання матеріалів про перебування у 1945 р. у Мостиськах заарештованого єпископа Перемисько-Самбірського і Саноцького Йосафата Коциловського, закатованого більшовиками потім у Києві.

1998 р. Відзначення разом із о. Миколою Головецьким 115-ї річниці від дня народження відомого українського діяча Мостищини, автора книги „У вирі життя“ о. Петра Чавса.

1998 р. Організація посвячення пам'ятника командирові УПА „Прямовському“ – Михайлу Стефаниці в с. Годині на місці, де стояла хата, у якій він народився.

1999–2000 рр. Участь у пошуку останків політв'язня, члена ОУН, громадського діяча Мирона Кулиничка в селі Малнівська Воля, разом із Львівською пошуковою групою та його родиною.

1999 р. Відзначення 55-ї річниці загибелі районного СБ „Онишка“ у с. Боляновичах (похований біля церкви у с. Буховичі) з запрошенням рідних, близьких повстанця. Організація виступів, панахиди, виступу хору „Воля“ із Арламівської Волі.

1999–2000 рр. Участь у відзначенні пам'яті закатованого більшовиками письменника, громадського діяча, лікаря Юрія Липи в с. Бунів, у становленні пам'ятника героєві в с. Іваники.

1999 р. Організація виїзду членів „Меморіалу“, хорових колективів (церковно-сільського із села Соколя і церковно-сільського хору „Воля“ із Арламівської Волі) до м. Львова для участі в перепохованні жертв сталінського режиму в Замарстинівській тюрмі. Участь в урочисто-траурному перевезенні їх останків на Личаківський цвинтар.

2000 р. Відзначення 140-ої річниці від дня народження Уляни Кравченко Мостиським „Меморіалом“ і дирекцією Бібрської школи, де вчителювала поетеса. Презентація пісень В. Зілінського на слова У. Кравченко.

2000 р., вересень. Участь у відкритті пам'ятника закатованим і загиблим за волю України біля тюрми в Судовій Вишні.

Ведучий програми відкриття меморіального комплексу в с. Гусаків В. Зілінський (у центрі). 6 липня 2001 р.

Світлина Т. Зілінського

2000 р. Експедиція з метою виявлення останків вояків УПА, які проривалися через кордон у с. Шегині.

2001 р. Виявлення могили сотенного „Крука“ в с. Хлиплі. Віднайдення світлин загиблого.

2001 р. Разом з головою судово-вишньянського осередку Спілки політв'язнів Я. Будзиним виготовлено і завезено хрест і огорожу для могили трьох вояків УПА, що загинули в Мокрянах.

2001 р. Виявлення могили командира УГА Антона Тарнавського із с. Завада.

2001–2002 р.; 2004 р. Організація відкриття пам'ятника воякам УГА і УПА на цвинтарі с. Гусаків. Встановлення меморіальних таблиць біля новозбудованого пам'ятника меценатом І. Шпильчаком.

2001 р. Організація панахиди та мітингу-реквієму на могилі трьох закатованих священників на вул. Т. Шевченка (Закостілля) у м. Мостиська.

**Виступ голови районного „Меморіалу“ В. Зілінського
в лісі с. Королино.
Справа депутат Верховної Ради України А. Шкіль.
20 жовтня 2002 р.
Світлина В. Саламахи**

- 2002 р.** Відзначення 10-ої річниці перепоховання останків жертв більшовицького терору в парку с. Крукеничі (жовтень) і освячення пам'ятника там же (жовтень).
- 2002 р.** Участь у посвяченні новозбудованого пам'ятника сотенному УПА „Смілому“ в с. Острожець.
- 2002 р.** Організація разом із священником о. Ярославом Оливою, громадою села Малнівська Воля, львів'янами У. Худою та В. Саламахою відзначення 135-ої річниці від дня народження та 70-ої річниці від дня смерті місцевого пароха, поета, композитора і будівничого храму о. Івана Дуцька.
- 2002 р.** Пошук і виявлення могил УСС, УГА, УПА та встановлення відомостей про них у с. Довгомостиська.
- 2003 р.** Участь членів районного „Меморіалу“ у відзначенні 12-ої річниці Незалежності та у відкритті пам'ятника вождеві української нації Степанові Бандері 24.08.2003 р.

- 2003 р.** Практична допомога і організація заходу (крім фінансового питання) з виготовлення таблиці на церкві Воздвиження Чесного Животворящого Хреста, яку будував і 1939 р. закінчив капелан УПА о. Андрій Пшепкорський в с. Старява.
- 12.10.2003 р.** Всерайонний захід. Спортивний перебіг учнів шкіл від новозбудованого пам'ятника С. Бандері у Мостиськах до с. Берегового. Після виступу і панахиди загальний похід до лісу с. Королино. Там відправа, виступи.
- 2004 р., травень.** Організація і проведення всерайонного заходу вшанування пам'яті Т. Шевченка під девізом „Обнімітьє, брати мої!“.
- 2004 р., 25 липня.** Проведення Дня Скорботи в пам'ять 85-ої річниці польської інвазії та 60-ої річниці від часу польського геноциду над українським народом на Мостищині.
- 2004 р., 2 жовтня.** Відзначення 60-річчя від дня загибелі районного провідника УПА В. Фітеля-„Онишка“ у с. Буховичі.

* * *

- Згідно з проханням Мостиського „Меморіалу“, сесії міської Ради назвали нові і перейменували такі вулиці в м. Мостиська:
1. Згідно з рішенням № 2 від 30.12.1999 р., названо нову вулицю від стадіону до території військової частини ім. Конотопської Битви.
 2. Згідно з рішенням № 5 від 27 грудня 2001 р., перейменовано частину вулиці ім. Фредра на вул. о. Петра Саноцького (замордованого на цій вулиці 28 липня 1944 р.).
 3. Згідно з рішенням № 11 від 22.04.2004 р., нова вулиця на частині Мостиськ Закостілля, що паралельна вул. Шевченка, названа ім. Короля Данила (з нагоди 750-річчя від часу його коронування папою Римським на короля 1253 р.).

Патріотичні пісні, прислів'я та приказки

УСС, УГА, УПА

**Пісня – це душа народу, і, яким
життям живе народ, так і оспівує
він у своїх піснях.**

Григорій Верьовка

Пісня – моє кредо, мій талісман, моя повсякденність, моє захоплення, моє життя. З піснею я народився в співучій хаті, на співучій вулиці, у співучому селі. Пісень співали мені мама над колискою: то журливих, як нестерпне селянське кождодення, то часом веселих, як якийсь блукаючий промінчик життєвої радості. З піснею 20-річним пішов я у світ з батьківського порогу, аби, збираючи старовинні та нові народні пісні, передати їх через сучасників для нащадків.

Я змалку закоханий у щирі романтичну та ідейну поезію наших славних поетів, але найбільше люблю поезію Доньки Прометея, нашої Лесі Українки – цієї незборимої духом поетеси. Її поезія – це воля, це життя без кайданів, це заклик до боротьби з поневолювачами, це реальність буття, це щира любов, це візія майбутнього, яскравого, світлого добра нації. Кожен її вірш – крилата пісня, яка в змозі облетіти неосяжні простори світу:

*Хотіла б я піснею стати
У сюю хвилину ясну,
Щоб вільно по світі літати,
Щоб вітер розносив луну...**

То ж хотів би і я слідом за поетесою разом з луною, з відгомном цих пісень облетіти всі простори, всі ті місця, де лежать останки наших рідних: батьків, дідів, братів, сестер, друзів, загиблих за волю України;

– я хотів би з луною пісень побувати у холодних краях пустинних просторів Архангельської області, де багато наших туди засланих краян залишилися навічно;

– у студених глибинах Білого моря, в якому десятки старих кораблів і барж, набитих українськими політв'язнями, потопили більшовики;

– на Соловецьких островах, де закатовано сотні тисяч наших каторжан, останки яких ще й досі не захоронені в сиру землю;

– у лісах Сандормоху, де тільки за два дні розстріляно близько півтори тисячі особистостей української еліти;

* Написана мною на ці слова пісня вміщена в окремому моєму збірнику „Сім струн“, виданому 2001 р. у Львові.

– у промерзлих диких лісах Красноярського краю, куди було вивезено тільки моїх краян з Тернопільщини близько 350 тисяч – напівроздягнених, голодних, без жодного захисту. Більшість із них, закатованих, замерзлих, померлих з голоду, залишилися там навічно;

– на неосяжних просторах Камчатки, Зеленого Мису, шляхах БАМу, на якому останків українців більше, ніж шпал на цьому довжелезному, проклятому шляху;

– на рудниках і шахтах Воркути, Караганди, Інти, де гинули, не бажаючи коритися московським катам герої-українці;

– у Вінниці, де в братських могилах понад 10 тисяч українців, розстріляних і захованих під танцювальні та дитячі майданчики у центрі міста;

– у Києві – столиці і серці України нашої. Вклонитися би 8–12 тисячам киян, замучених бандою Муравйова;

– відвідати Бабин Яр, Биківню, вшанувавши пам'ять загиблих там і біля т. зв. Жовтневого палацу, побудованого на крові і костях закатованих за віру християнську, за Україну;

– у в'язниці „Чапаївка“, що під Києвом. Там, окрім тисячі замордованих, була знищена наша церковна еліта, в т. ч. єпископи Йосафат Коциловський та Григорій Хомишин. У 60-70 роках усі захоронення, вимиті водами приток весняного Дніпра, потім були вивезені разом із землею. Куди – невідомо;

– в Умані, Чорткові, Хмельницькому, Івано-Франківську, Дем'яновому Лазі, Дрогобичі, Самборі;

– у тюрмах Львова: Замарстинові та Лонського (та й чи тільки там?), де знайшли мученицьку смерть тисячі жертв московського більшевизму;

– у невеличкій Жовкві, де знищено багато українців, у тому числі в підвалах катедрального собору;

– у селі Соляноватка біля Добромиля, куди перегнавши з Перемишльської тюрми, було скинуто в соляні шахти близько 3600 напівживих політв'язнів;

– на українських землях у нинішній Польщі, де спалено, розстріляно і закатовано тисячі безневинних українців Надсяння, Підляшшя, Холмщини, Бойківщини, Лемківщини;

– до могил провідників нації Симона Петлюри, Євгена Коновальця та Степана Бандери і запевнити їх, що вони заслуговують у вільній Україні честі бути похованими у Пантеоні Слави в м. Києві. Тож нехай відгомін цих пісень розвіє всім їм жалугу і відтворить їм луною рідну Україну.

Зоріла золота заграва

(пісня УСС)

Слова: Олесь Бабій

Музика: невідомий автор

(Народний варіант)

1. Зоріла золота заграва,
Здригався світ від гул гармат.
Широко залунала слава,
Що вже воскресла нам держава,
Що Україна стала з пут. } 2 р.

2. Згоїлись нам столітні рани,
І не шалів вже лютий кат;
Стояли в поросі тирани,
Розірвані важкі кайдани,
Стелився у майбутнє шлях. } 2 р.

3. Аж раптом: – Що це? Що це чути? –
Це знову наїзд диких орд.
Над досвітком прийшлося збагнути.
Питання: бути чи не бути,
Без війська, без своїх когорт... } 2 р.

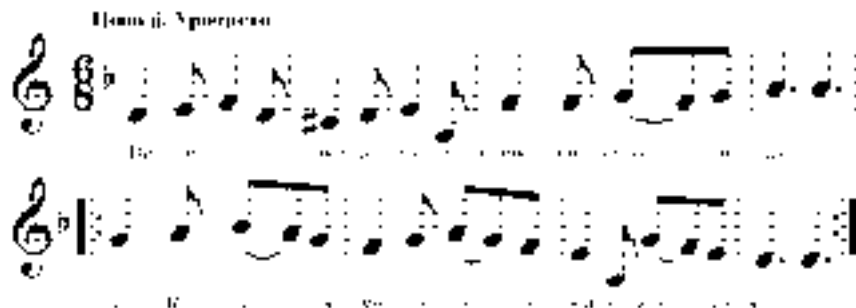
4. Невже ж побідять супостати? –
 І в відповідь паде наказ:
 – Хто любить волю – в ряд ставати,
 Книжки змінити на ґранати,
 З вогню творити славний час! } 2 р.

Записана автором як народна від Зелінського Йосипа, 1911 р.
 н. у с. Гадинківцях на Тернопільщині, 1943 р., та від Бутрія
 Богдана, 1925 р. н., переселений із с. Селиська (Польща), 1998 р.

Вилетіла гостра куля

Слова невідомого автора

Мелодія В. Зелінського

1. Вилетіла гостра куля
 З московського дула
 І в Карпатах молодого
 Бойка в бік штовхнула. } 2 р.

2. Він упав і рідну землю
 кров'ю напуває,
 Кругом військо січовеє
 Москаля стріляє. } 2 р.

3. І погнались за москалем,
 Бо почав втікати.
 Верховинця залишили
 Самотньо вмирати. } 2 р.

4. З лісу вийшла і жалкує
 Дівчинонька гожа –
 В вишиваних рукав'ятах,
 І сама як рожа. } 2 р.

5. Як побачила ту рану,
 Ревно заплакала
 І вмираючого Стрільця
 Личко цілувала. } 2 р.

6. Ох ти, Стрільчику Січовий,
 Соколе гарненький,
 Чи тобі не жаль вмирати:
 Ти ще молоденький? } 2 р.

7. Ой, дівчино, верховинко,
 Цвіте пребагатий,
 Як за свої рідні гори,
 То не жаль вмирати. } 2 р.

8. Навік замовк усміхнений,
 А вона ридала
 І горячими сльозами
 Рани поливала. } 2 р.

28.07.98.

Присвячується землякам і всім воякам Січового Стрілецтва,
 які загинули на горі Маківка.

Слова пісні записані як вірш від Винар Ганни, 1909 р. н., пе-
 реселенки із села Криве, що біля містечка Бірча на Закерзонні.
 Запис зроблено в 1999 р. в с. Скелівка Старосамбірського райо-
 ну, де вона проживала.

Вишивала я хустину

Українська народна пісня

1. Вишивала я хустину
Та й не знала, кому дати, кому дати.
Їхав милий битись за Україну — } 2 р.
Дала сльози обтирати.
2. Ту хустину, що ти дала,
До кишені я сховав, я сховав,
Щобись мила, мила, не сказала, } 2 р.
Щом ти вірно не кохав.
3. В ряді стою, як той камінь,
В ряді стою, як той мур, як той мур.
Надлетіла куля розпалена } 2 р.
І пробила мою грудь.
4. Ліва ручка відстрілена, —
Права ніжка відтята, відтята,
Подивися, мила, чорнобрива, } 2 р.
Яка війна завзята.

Записано від колишнього „луговика“ Зелінського Йосипа
1911 р. н. із села Гадинківці на Тернопільщині 1943 р.

Золото-блакитний прапор повіва

Бойова партизанська пісня

Автори невідомі

1. Золото-блакитний прапор повіва,
Три букви, мов вилиті з крові.
Під рідним прапором і правда свята: } 2 р.
Це знак до мети і любові.
2. Під рідним прапором бойові ряди
Відважно вперед виступають.
Хто правду зневажить — пощади, не жди, } 2 р.
Бо месники люто карають!

3. Ми ті, що для себе нічого не ждем,
Готуем кроваву хвилину,
Ідемо на зустріч ворожим стрілам } 2 р.
І боремось всі до загину!

4. Здрігається серце на гомін сурми,
Мов мати дітей закликає,
Нас вже не злякають кайдани, тюрми: } 2 р.
Без волі ми щастя не маєм!

Бойова пісня вояків УПА на Закерзонні, записана автором 1993 р. від Мельника Миколи, сина Дмитра, 1900 р. н., політв'язня із переселеного і тепер стертого з лиця землі села Тростянець, що за 15 км від м. Бірча (Перемишльщина).

Як землю зорють гранати

Автор невідомий

(Співається на мелодію грузинської пісні „Суліко“)

Як землю зорють гранати,
В підпіллі виробляємо посів
Побачите в жнива ви, дівчата,
Нас, партизанів-косарів.

На грудях кулеметная стрічка,
В руках граната і наган.
Надармо тратиш, дівчино, нічку:
Твій милий своєї волі пан...

І шкода сліз і шкода жалю,
Бо ти останешся сама.
Я знайду собі пишную кралю,
А краля пишна – це є війна.

Війна палка, румянее личко,
Вона дає за смерть нам любов.
Надармо тобі, дівчино, сниться,
Що вернусь я живий та здоров.

Бо ти останешся самотна
І пісню співатимеш одна.
Послухай: щось тихесенько стукоче
З саду до твого вікна.

Там кінь стоїть, гризе вуздечку,
Ти вийди, спитай його сама,
Спитай, чому на його сиделечку
Твого миленького нема.

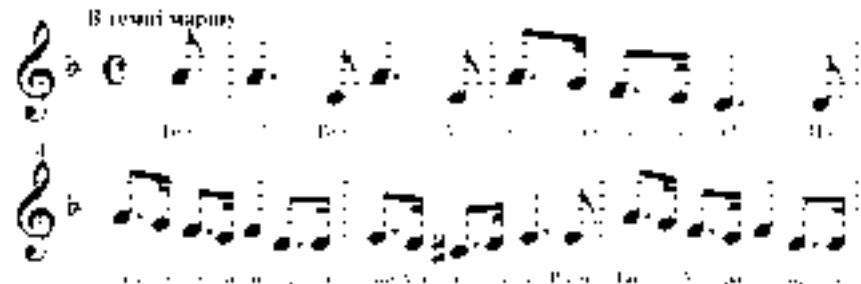
Твій милий десь далеко у лісі
Лежить в терновому вінку.
Згадай його хоча б ти у пісні
У тихий вечір у садку.

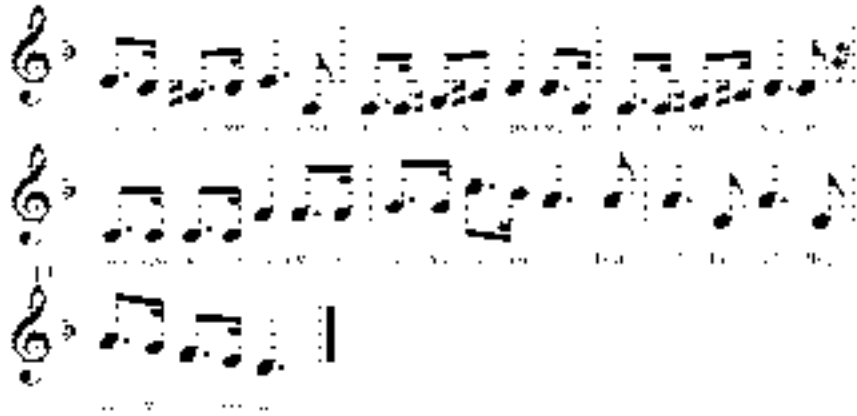
Як другий милий тебе запитає,
Про кого ця пісня сумна,
Не скажеш йому – нехай він не знає,
Цю тайну знаєш ти лиш одна.

Записана у с. Гадинківцях на Тернопільщині від повстанця „Грома“ у 1946 р. та Миколи Стеценка, 1930 р. н., у 1965 р. (с. Гуманець Старосамбірського району). Пісня ця співалася в різних варіантах по всій Галичині, Волині, Буковині, на Закерзонні.

Гей, гу! Гей, га!

Слова і музика народні

1. Гей, гу! Гей, га!
 Таке то в нас життя!
 Наплечники готові,
 Прощай, моє дівча.
 В нас Бог і Україна –
 Така наша мета.
 Сьогодні помандруєм,
 Не знаємо самі,
 Де завтра заночуєм,
 Чорти ми лісові.
 Гей, гу! Гей, га!
 Чорти ми лісові.

2. Вовки сірі безодні,
 Без горя і страху
 Зубами розірвемо,
 Хто стане нам на прою.
 Ненависть нас зродила,
 А пімста каже жить,
 Любов до України
 Нам каже побідить...
 Гей, гу! Гей, га!
 Нам каже побідить.

3. А як прийдеться стати
 Зі зброєю в руках.

Бандера поведе нас,
 Засяє гордо стяг.
 Посиплемо залізом
 По німцях* і Москві
 Вогонь чехам, румунам –
 Чорти ми лісові,
 Гей, гу! Гей га!
 Чорти ми лісові.

Записано автором від Романа Кільчицького, 1922 р. н. в с. Гадинківцях на Тернопільщині 1945 р.

О мати закутих в кайдани

Слова і музика народні

1. О мати закутих в кайдани,
 Чи чуєш той брязкіт кайдан?
 Нам сором, що зветомся рабами.
 Бо скільки терпіння і ран.

} 2 р.

* Або: По Польщі і Москві.

2. Чи чуєш ти, друже-юначе,
 З неволі той брязкіт кайдан,
 Як нарід голодний весь плаче } 2 р.
 Від мук, від терпіння, від ран.

3. Чи чуєш: Дніпро зажурився
 Вже з хвилями стогони чуть.
 Зозулі на тернях сідають, } 2 р.
 Вкраїні недолю кують...

4. Чи бачиш: Карпати сумують –
 Дивляться на ярма синів,
 А вітер бентежно по полю } 2 р.
 Розносить той жалібний спів.

5. Чи бачиш: жита похилились,
 Ти сіяв – все то не твоє.
 Ти робиш щоночі і днини, } 2 р.
 А ворог із цього жиє.

6. Вдень ворог до тебе сміється,
 А вночі – везе у Сибір,
 Життя твоє й працю гіркую } 2 р.
 Пустошить більшовицький звір.

7. Ми були дітьми ще малими
 І в серці сказали собі:
 – Для тебе живем, Україно, } 2 р.
 Щоб волю здобути Тобі!

Записано від Расевич-Зелінської Марії, 1924 р. н., у с. Гадинківцях на Тернопільщині, 1944 р., та від Дубик Ольги – дружини „Тарасенка“, 1995 р.

Ми ростем

Слова невідомого автора

Мелодія В. Зілінського

Музична партитура для голосу та фортепіано. П'ять голосів (сопрано, альт, тенор, бас, контрабас) та фортепіано. Темп: 2/4. Ключова підпис: один дієз (F#). Мелодія: В. Зілінського. Слова: невідомого автора.

1. Ми ростем, ми надія народу,
 Ми нащадки лицарських дідів.
 Ми щодня чуєм поклик походу,
 Чуєм сурми далеких степів.

Приспів:

Україно, чарівний наш краю,
Кожний в лавах Твоїх вже іде,
Серця наші для Тебе палають,
Нас не зборе ніхто і ніде! } 2 р.

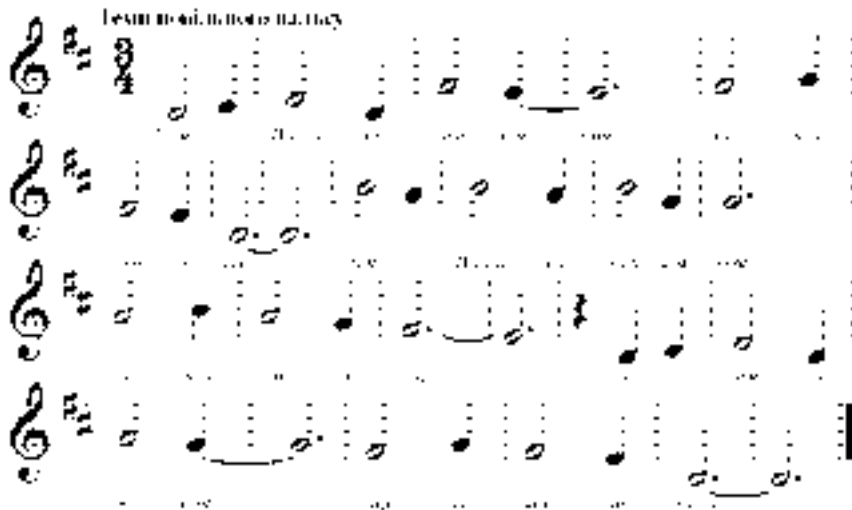
2. З нами Бог, і завзяття, і сила,
Перед нами у сонці весь шлях.
Мов орли, розправляємо крила
В синій простір, що мріє в очах.

Приспів.

Слова пісні записані від повстанців „Чуба“ і „Грома“ восени 1944 р.

Там, під Львівським замком

*Партизанська народна пісня
(варіант)*

1. Там під Львівським замком } 2 р.
Сухий дуб стоїть,
А під тим дубочком
Партизан лежить.

2. Він лежить убитий } 2 р.
Та й неначе спить.
Золотим волоссям
Вітер шелестить.

3. А над його тілом } 2 р.
Матуся стоїть,
Туга їй на серці
Так і говорить:

4. „Я тебе леліла, } 2 р.
Я тя берегла,
А тепер осталась
Могила сумна.

5. Як ти був маленький } 2 р.
Батько воював,
Він за Україну
Голову поклав.

6. Я вдова осталась – } 2 р.
П'ятеро дітей;
Ти був наймолодший
Сину мій, Андрій“.

7. А біля матусі } 2 р.
Отаман стоїть,
Туга му на серці,
Так він говорить:

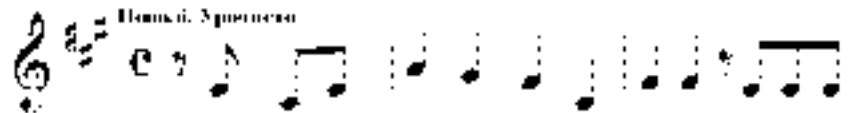
8. „Не плач, стара нене, } 2 р.
Син героєм впав –
Він за Україну
Життя своє віддав“.

Ця пісня записана 1964 р. від Бабія Степана, 1930 р. н., із м. Рудок Львівської області. Разом з автором вони виконували її дуетом на обласному огляді, замінивши слово „отаман“ на „капітан“, а слово „Україна“ на „Батьківщина“. Були відзначені другою премією і дипломом. Це було у тому ж 1964 р.

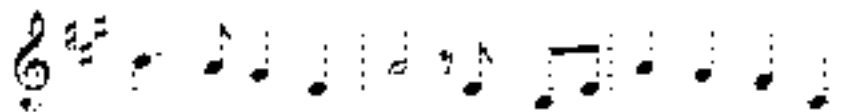
Ми, українські партизани

Слова і музика народні

Помил. Урештеш

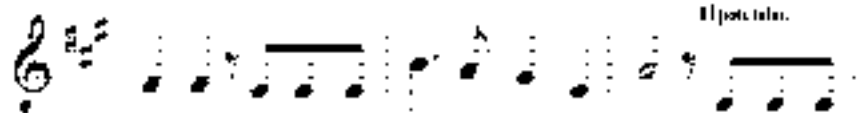

Ми, ук-раї-ні-ські пар-ти-зан-ки, ру-ша-єм

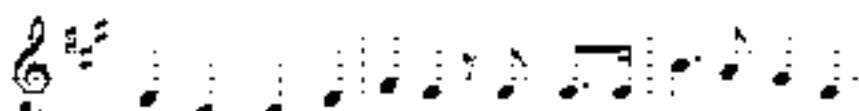

ла-ва-ми у бій, за на-шим при-кладом по-в-ста-не

Приспів.

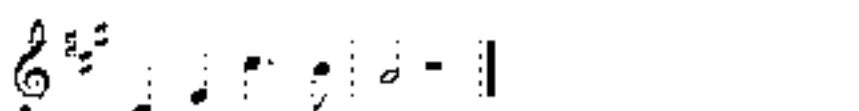
на-ро-д на-ше ві-ль-ний, як стій! Вже гра-ють

сур-ми бли-зь-ко по-ля, вже рветь-ся сер-це, кли-че

крив. В во-лю ку-ть-ся на-ша до-ля, вста-ють за-ко-вані

ко-па-ні з о-ков.

1. Ми, українські партизани,
Рушаєм лавами у бій,
За нашим прикладом повстане
Народ пробуджений, як стій!

Приспів:

Вже грають сурми –
Близько воля,
Вже рветься серце,
Кличе кров.
В огні кується наша доля,
Встають заковані з оков.

2. Ми, українські партизани,
Нащадки славних козаків,
Щоб нарід визволить з кайданів
Ми б'єм проклятих ворогів.*

Приспів:

4. Ми, українські партизани,
Життя нам біль і кров несе.
Іще народ наш вільний стане –
Нам Україна понад все.

Приспів:

Записано автором з пам'яті. Потверджено з репертуару громадсько-церковного хору с. Хоросниця Мостиського р-ну, 1996 р.

3. Ми, українські партизани,
Не знаєм, що таке є страх,
Родина наша вирізана,
А хата в лісі, у ярах.

Приспів:

5. Ми, українські партизани,
Рушаєм лавами у бій,
Вирує край, горять повстання,
Клекоче шумний буревій.

Приспів:

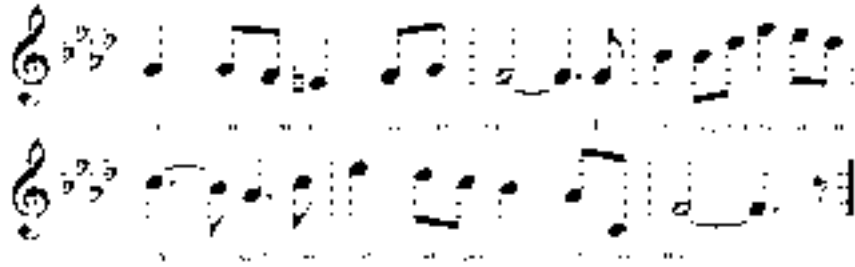
Вже сонце зайшло за горою

Слова і музика народні

Помил. повільніше на вступ

* Або: Ми б'єм комуну і ляхів (на окремих теренах.– Авт.)

1. Вже сонце зайшло за горою,
Вже місяць на небі зійшов.
Ти вийди, дівчино, послухай } 2 р.
Цю пісню про нашу любов.

2. Колись моє серце раділо,
Я мріяв про вільне життя.
Ти в очі дивилася сміло, } 2 р.
Мов теє невинне дитя.

3. Чи тямить, кохана, той вечір,
Як місяць високо світив?...
Ми тихо в обіймах стояли – } 2 р.
З кохання нас хтось розбудив.

4. Це нишком підкралася мати,
Підслухала нашу любов,
Забрала кохану до хати, } 2 р.
Зробила розлуку зі мнов.

5. Нащо ти забрала, матусю,
Від мене кохане дівча?
Катруся мені присягалась, } 2 р.
Що буде навіки моя.

6. Тепер я сиджу у неволі,
А ворог шалено гуля,
А ти із другими жартуєш – } 2 р.
Нещасная доля моя.

7. Я вірю, що впадуть кайдани
З моїх покривавлених ніг,
Що наша Україна встане } 2 р.
З пожарів, терпінь і руїн.

8. Як вороги ті, комуністи,
Вкраїні зголосять війну,
Ми сядемо разом на коні – } 2 р.
Тебе не залишу одну.

9. Ти будеш подавать набої,
Щоби краще ворога бить,
Ворожая куля як скосить – } 2 р.
Ти мусиш мене замінить.

10. А потім, як втихнуть гармати,
Ти мусиш мене відшукать,
Могилу мою уквітчати, } 2 р.
Щоб легше у ній спочивать.

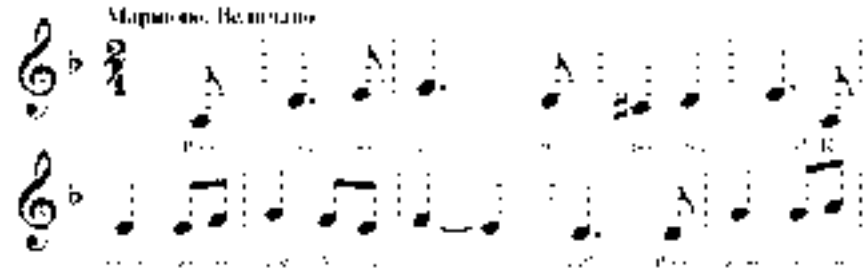
11. А потім ти підеш між люди
І станеш бабуся стара,
Згадаєш, дівчино кохана, } 2 р.
Як разом зі мною цвіла...

Записано від вояка УПА Корнеля Стефанюка, псевдо „Грім“, 1918 р. н., із с. Гадинківці на Тернопільщині 1944 р. та від Романа Кільчицького, 1922 р. н.

Вже час

Слова невідомого автора

Мелодія В. Зілінського

1. Вже час, вже час – народе, встань!
 Кінець ворогам України!
 Вже зброю до бою сини підняли,
 Бо пут вже не хочуть носити вони,
 Бо ганьба! Кайдани не нам!
 А смерть, смерть катам! } 2 р.

2. І гряде грім з грізних гармат,
 І кров нам до пімсти заграє:
 За глум над тризубом повстанемо ми,
 За сміх святотатський над предків кістями,
 Бо ганьба! Кайдани не нам!
 А смерть, смерть катам! } 2 р.

Слова записані від повстанця „Блакитного“ в 1946 р. на Тернопільщині, а також у 1993 р. від мешканця Закарпаття, політв'язня М. Мельника, 1900 р. н., із с. Тростянець (Перемишльського повіту).

Хлопці з лісу

Слова і музика народні

1. Ви за правду воювали, не боялися тюрем,
 Героїчно умирали в бою з клятим москалем.

Приспів:

Хлопці з лісу, хлопці з лісу
 Ви свободи лицарі,
 Ви за волю України
 Склали голови свої. } 2 р.

2. Ворогам ви не здавались у нерівному бою,
 Ви нам волю здобували, склавши голову свою.

Приспів.

3. У лісах, у куцах диких ви літами прожили,
 В темних бункрах молодії усі дні ваші пройшли.

Приспів.

4. Ворогів ви не щадили – гнали їх з наших осель.
„Воля“, й „Слава“, й „Україна“ – це єдина ваша ціль.

Приспів.

5. У полон ви не здавались – крайня куля – то собі.
Лиш в затінках вас ховали, катували у тюрмі.

Приспів.

6. Розпинали вас на стінах із тризубом на груді,
І ховали вас в Сибіру, у тій вічній мерзлоті.

Приспів.

7. Будьте славні ви в народі, живі будьте у віках,
Ми здобудем Україну на святих ваших кістках.

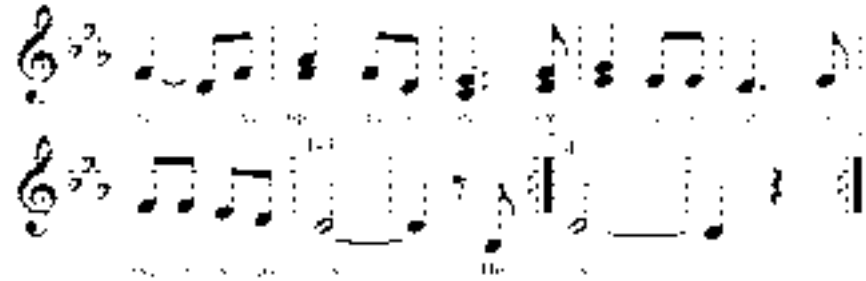
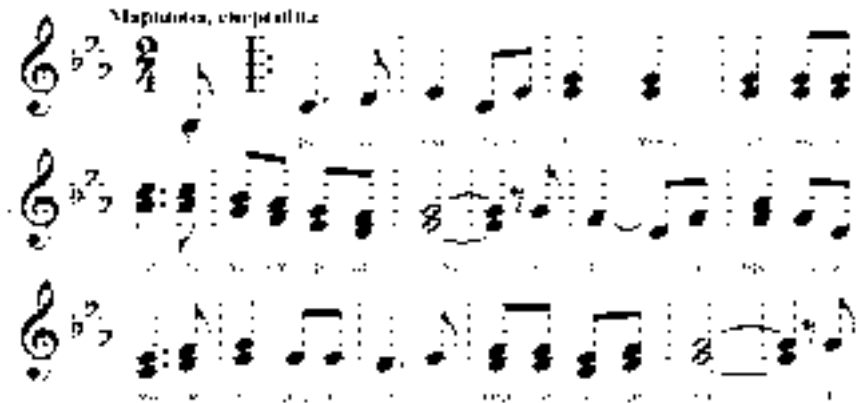
Приспів.

Записано автором від Вдовича Степана, 1930 р. н., мешканця селища Рудно в день відзначення „Королинської трагедії“ 10 жовтня 1999 р.

За правду, браття

Слова Л. Українки

Мелодія В. Зілінського

За правду, браття, єднаймося щиро,
Єдиний маєм правий шлях,
Єдину, браття, всі маєм віру, } 2 р.
Єдине серце у грудях.

Нема в нас, браття, ні зради лихої,
Ні кривди ми не боїмось,
Знамена держімо правди святої, } 2 р.
На зраду ми не піддаємось.

До нас ходіте усі, хто за правду
Не жалує життя оддати,
Ми прийемо того, мов брата рідного: } 2 р.
Хто правду любить, той наш брат.

За правду, браття, єднаймося щиро,
Єдиний маєм правий шлях,
Єдину, браття, всі маєм віру, } 2 р.
Єдине серце у грудях.

Ой у полі могила

(народна пісня)

Ой у полі могила,
З вітром говорила:
– Не вий, вітре буйнесенький, } 2 р.
Щоб я не змарніла.

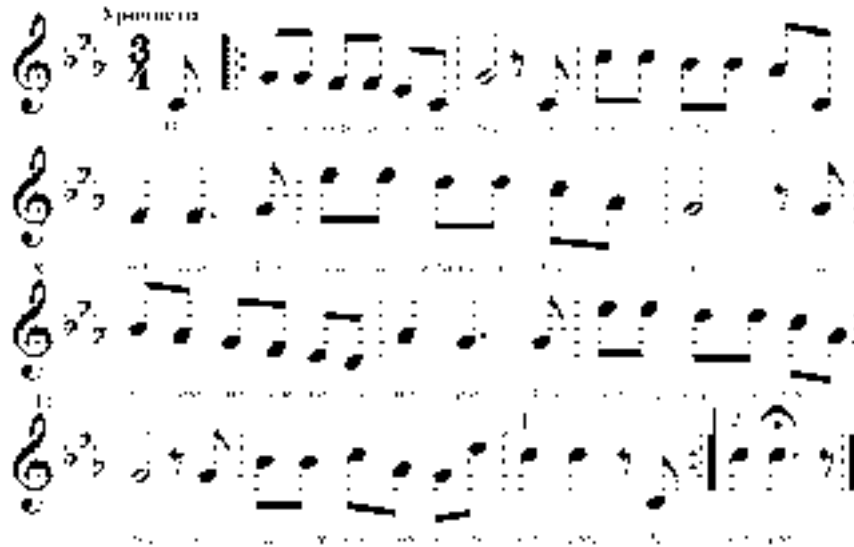
Щоб я не змарніла, І вітер не віє,
 Щоб не почорніла, І сонце не гріє,
 Щоб на мені трава росла } 2р. Тільки в полі на могили } 2р.
 Та й все зеленіла. Трава зеленіє...

Варіант української народної пісні. Співають її по всій Україні. Записана автором від Шевчука Антона, 1923 р. н., в с. Гадинківці на Тернопільщині у 1943 р.

Вирок

Слова В. Романюка

Мелодія В. Зілінського

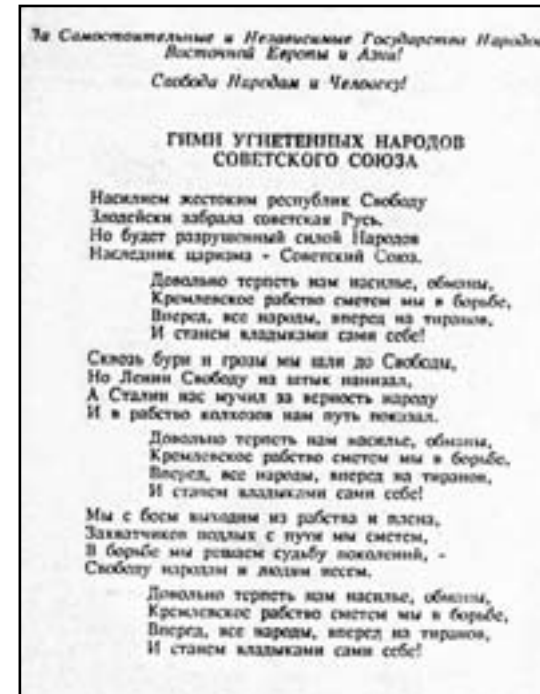
1. Од болю серце – аж руде,
 Довкола світ – як зал набитий.
 Злочинці, встаньте: Суд іде,
 Над вашим кодлом недобитим. } 2 р.

2. За чорні руки, що в крові
 По лікті, трусяться від люті, –
 Той суд вершитимуть живі
 І мертві, путами закуті; } 2 р.

3. І ті, що вирвалися з пут,
 І ті, що встали з домовини,
 Ідуть, воскреснувши, на суд,
 Щоб вам засвідчити провини. } 2 р.

4. За люд голодний у сльозах,
 За вирване коріння роду,
 За вбивство сонця в небесах
 І віри у душі народу. } 2 р.

5. Вони вам свідчитимуть, де
 Й коли вели їх на розп'яття!
 Злочинці, встаньте: Суд іде,
 Аби вам винести – прокляття. } 2 р.

Пародія на гімн СРСР. Листівка 1943 р.
 З архіву автора

Прислів'я і приказки у визвольній боротьбі 1939–1991 рр. й у вільній Україні

*Записані автором у Тернопільській, Львівській
та Чернівецькій областях*

I. Заарештовані, заслані: у гніті й поневіряннях

1. І в наше віконце засяє свободи сонце.
2. Хоч би одним оком на хвилину глянути на вільну Україну.
3. Діждемося пори, що згинуть вороги.
4. Хто надію на вільність втратив, той жити не вартий.
5. Сам у неволі, а мрії на волі.
6. Тичеш дулі, як москаль обіцянки.
7. Треба робити, як Довбуш колись: рушницю в руки і на ворога.
8. Як москаля боятися, то що, в хаті сидіти?
9. Боягуза вовки з'їдять, а вороги знищать.
10. Хлопці в бою вмирили, але нас захищали.
11. Не діждуться окупанти пшениченьку жати, а діждеться клятий ворог лютої відплати.
12. То ми, мамо, Вам на славу вирости, як бучки, хоч би ми ся не попали Сталінові в ручки.
13. Ой, чого ж ти поскрипуєш, смерекова хато?
– Нема добра в нашім краю: москалів багато!
14. Ой, витягну прасований прапор я зі скрині, та й понесу з упівцями по всій Україні.
15. Ой, кувала зозуленька від гаю до гаю: утікайте воріженьки із нашого краю...
16. Ой, народе Український, щось треба робити: москалі в кол-госп женуть нас – тяжко буде жити.

II. Між вояцтвом УПА

1. За рідний край хоч тут же умирай!
2. І один у полі воїн, як він справжній воїн.
3. Не вір ворогові, як собаці.
4. Вимети хату від сміття, а край наш – від ворожої нечисті.
5. Хто ся за свободу боре, тому не горе.

6. Нема гострішого від воїна сильного.
7. Ніж у ворога потім милостиню просити, краще його тепер вбити.
8. За народну справу не жаль і голову покласти.
9. Ворогові не потурай, бо він тебе не пожаліє!
10. За правдиве діло скажи ворогові в очі сміло.
11. Чим менше ворога боїшся, тим більше він боїться тебе.
12. Здобудеш волю або загинеш.
13. Здобудеш свою державу або згинеш в боротьбі за неї.
14. За ту славу Україну будем битись до загину!
15. Бери кріса та й ходи до ліса.
16. Лиш боротись – значить жити!
17. Свій невидимий перевертень гірший від видимого ворога.
18. За праве діло стій до кінця сміло.
19. Сексотів не вір, як псові.
20. Один за всіх – всі за одного!
21. За волю і смерть не страшна.
22. Ой, витягну я з-під стріхи свого обріз-кріса та й піду я з побратимом із УПА до ліса.
23. Йду я в УПА за Україну, то й прощайте люди. Утікайте, москалики, бо лихо вам буде.
24. Йду я в УПА воювати, то ж прощайте люди. Тоді вернусь, як Україна вже вільною буде.

III. Сучасні, у вільній Україні

1. Хоч би пару хлопців з ліса, і підлизів змело би до біса!
2. Наші предки воювали. Але зброї не кидали!
3. Народ ще скаже: геть від нас, враже!
4. Хто нами, слабодухами, не керував!
5. Наш народ тихий та смирний, але як його ворожий гедзь вкусить, тоді він стає хижим вовком.
6. Щоби лиха не знати, треба свою ниву своїм плугом орати.
7. На папері Україна вільна, а насправді кишить ворогами.
8. Хто не хоче кормити своє військо, той кормить чуже.
9. Не той герой, що багато шуму робить, а той, хто твердо діло робить.
10. Вони боролися на славу і виборили нам державу.
11. Державу маємо, а уряд – ні!

12. Державу свою маємо, а керують нею чужі.
13. Наш хлоп привик, як чужий нагай його ріже.
14. Хто не знає свого минулого, той не варт майбутнього.
15. Як громада забажає, то й ворог не поламає.
16. Свій до свого по своє!
17. Єдність і братерство – велика сила!
18. Згода будує, а незгода руйнує.
19. Якби всі з'єдналися – ворогів би не боялися.
20. Не буде добра, як між своїми вражда.
21. Нема краю веселого, як та Україна, про свободу вже співає
й маленька дитина.

Додаток № 1

Вояки УСС і УГА із села Дмитровичі, які загинули за волю України

1. Бардин Григорій, у 1939 р. вивезений на Сибір, там загинув.
2. Бардин Микола, загинув у Княжому Мості.
3. Бардин Осип.
4. Бардин Павло, загинув біля села Родатичі.
5. Бардин Степан, син Степана.
6. Будзин Антон, син Михайла, загинув у Дмитровичах.
7. Бутрак.
8. Буцак Іван, був тяжко поранений, помер інвалідом.
9. Ващишин Василь.
10. Ващишин Федір.
11. Гіль Михайло.
12. Гринишин Володимир.
13. Гринишин Дмитро.
14. Гринишин Іван.
15. Гринишин Микола, загинув в Івано-Франківську.
16. Гринишин Степан, загинув у м. Вінниці, сотник.
17. Гринчук Антон.
18. Гринчук Іван, поручник.
19. Гуль Григорій, син Тимка.
20. Гуль із с. Конюшки, загинув між станціями Родатичі і Княжий Міст.
21. Дудяк Роман.
22. Іванечко Антон.
23. Кіт Антон.
24. Кіт Микола.
25. Кіт Павло.
26. Клим Іван.
27. Ковць Микола.
28. Козак Степан, закатований НКВД у 1941.
29. Колодій Іван.
30. Кошіль Федір.
31. Крамарівський.
32. Кубішин Іван.
33. Кубішин Павло.
34. Леськів Микола.

35. Леськів Михайло.
36. Лещишин Іван.
37. Лещишин Микола.
38. Луць із с. Конюшки (біля Дмитрович).
39. Маргола Степан.
40. Плювак Михайло, загинув у с. Конюшки.
41. Плювак Федір.
42. Савка.
43. Собко Іван.
44. Собко Михайло.
45. Старенький Василь.
46. Шевчишин Григорій.
47. Юськів Іван.
48. Юськів Степан.

Записи проведено від Ярослава Будзина, 1928 р. н. (с. Дмитровичі).

Додаток № 2

Політичні в'язні села Дмитровичі

1. Бардин Андрій, син Івана. Засуджений 1946 р.
2. Бардин Анна, донька Степана. Засуджена 1947 р.
3. Бардин Ілля, син Івана. Засуджений 1948 р.
4. Бардин Михайлина, донька Миколи. Засуджена 1948 р.
5. Білас Андрій, син Андрія. Засуджений 1945 р.
6. Будзин Василь, син Михайла. Засуджений 1945 р.
7. Будзин Григорій. Засуджений 1946 р.
8. Будзин Григорій. Засуджений 1945 р.
9. Будзин Любов, донька Степана. Засуджена 1945 р.
10. Будзин Михайло, син Степана. Засуджений 1945 р.
11. Будзин Ольга, донька Івана. Засуджена 1947 р.
12. Будзин Омелян, син Миколи. Засуджений 1948 р.
13. Будзин Ярослав, син Омеляна. Засуджений 1947 р.
14. Ващишин Григорій, син Володимира. Засуджений 1947 р.
15. Гриб Василь, син Михайла. Засуджений 1947 р.
16. Гривняк Іван, син Михайла. Засуджений 1946 р.
17. Гринишин Андрій. Засуджений 1945 р.
18. Гринишин Володимир. Засуджений 1945 р.

19. Гринишин Михайло. Засуджений 1945 р.
20. Гуль Степан, син Григорія. Засуджений 1947 р.
21. Кіт Антін, син Івана. Засуджений 1946 р.
22. Ковць (Ковцьо) Федір, син Василя. Засуджений 1945 р.
23. Лещишин Володимир, син Івана. Засуджений 1945 р.
24. Лещишин Михайло, син Миколи. Засуджений 1946 р.
25. Плювак Володимир, син Олекси. Засуджений 1947 р.
26. Плювак Ярослав, син Михайла. Засуджений 1947 р.
27. Флюнт Ігор, син Володимира. Засуджений 1947 р.

Вивезені в Сибір із с. Дмитровичі

1. Бардин Анелія. 1949 р. Дві особи.
2. Бардин Григорій, син Степана. 1949 р. Три особи.
3. Борлевський Василь, син Івана. 1949 р. Чотири особи.
4. Будзин Григорій, син Миколи. 1949 р. П'ять осіб.
5. Будзин Іван (Яцьків). 1949 р. П'ять осіб.
6. Будзин Іван, син Степана. 1949 р. Шість осіб.
7. Будзин Катерина, донька Івана. 1949 р. Чотири особи.
8. Будзин Олекса. 1949 р. Шість осіб.
9. Будзин Степан. 1949 р. П'ять осіб.
10. Будзин Юля. 1946 р. Чотири особи.
11. Ващишин Володимир, син Андрія. 1949 р.
12. Ващишин Софія. 1945 р. Шість осіб.
13. Гораль Іван. 1946 р. П'ять осіб.
14. Гринишин Дмитро. 1949 р. Шість осіб.
15. Гринишин Микола. 1949 р. Три особи.
16. Гринишин Степан, син Григорія. 1949 р. Три особи.
17. Гринишин Юлія. 1949 р. П'ять осіб.
18. Гринчук Василь, син Антона. 1949 р. Дві особи.
19. Демчишак Антін. 1949 р. Три особи.
20. Демчишак Осип. 1949 р. Три особи.
21. Депа Михайло. 1949 р. Дві особи.
22. Заставний Олекса. 1949 р. Чотири особи.
23. Козак Василь. 1946 р. П'ять осіб.
24. Козак Осип, син Степана. 1949 р. Три особи.
25. Колодій Григорій. 1949 р. Чотири особи.
26. Кука Григорій. 1949 р. Чотири особи.
27. Лещишин Іван. 1949 р. Чотири особи.
28. Лещишин Микола. 1949 р. Три особи.

29. Лещишин Микола. 1949 р. Чотири особи.
30. Пасович Степан. 1949 р. Дві особи.
31. Плювак Анна. 1949 р. Три особи.
32. Плювак Григорій, син Олекси. 1949 р. Чотири особи.
33. Плювак Іван, син Степана. 1949 р.
34. Плювак Розалія. 1949 р. Три особи.
35. Сосницька Франка. 1949 р. Три особи.
36. Сосницька Марія. 1949 р. Три особи.
37. Федечко Іван, син Степана. 1949 р. Три особи.
38. Чубаль Онуфрій. 1948 р. П'ять осіб.
39. Шайдин Григорій. 1946 р. Дві особи.
40. Шевчишин Михайло. 1949 р. Три особи.
41. Щирба Михайло. 1949 р. Три особи.
42. Юськів Андрій. 1949 р. П'ять осіб.
43. Юськів Антін, син Степана. 1949 р. Три особи.
44. Юськів Степан. 1949 р. одинадцять осіб.

Запис проведено від Ярослава Будзина (с. Дмитровичі).

Додаток № 3

Закатовані польською боївкою АК в липні-серпні 1944 р. в Мостиському районі

- с. **Воля Садківська:** Бачинський Микола – був у Крукеницькому лісі, куди пішов за кіньми, там його вбили і закопали. Потім люди знайшли і поховали.
- с. **Завада:** родина Купиняків, мама і три сини.
- с. **Крукеничі:** Крутій Іван – вбили між Пнікутом і Крукеничами.
Логін Катерина – старша жінка,
Логін Михайло – її батько, були вбиті разом у лісі.
Милян Петро – забрали до Пнікута, мотивували тим, що вбив польського офіцера. Закатований невідомо де.
Милян Григорій – був у брата в Пнікуті, забрали, вивезли в поле. Закатували.
Стецько Ірина, 1928 р. н., ішла до Бухович до родини, зловили і закатували.
Щеп'як Степан, родом із Крукенич, – запалили йому стодолу і вбили його біля хати.

Додаток № 4

Додатковий список вояків і симпатиків УПА, загиблих на Гусаківському терені, викарбуваний на плитах пам'ятника Архистратигу Михаїлу в с. Гусакові Мостиського району і освячений 7 липня 2004 року

1. Краєвий „Треф”. Загинув невідомо де.
2. СБ, пропагандист „Канарок”.
3. СБ, провідник „Міша” ростріляний.
4. Стефан Козловський, загинув 1949 р.
5. „Соловій”, †
6. Лука Крук, ОУН, УПА, †
7. Іван Шпитко, †
8. Петро Козак, †
9. Провідник служби безпеки. (Невідомий).
10. Михайло Тихойкий. †1947 р.
11. Стефан Тихойкий. †1947 р.
12. Володимир Тимочко, †1949 р.
13. Микола Стисло-„Жук”, †1949 р.
14. Володимир Макар, †1948 р.
15. Микола Палига-„Голуб”, †1948 р.
16. Гаврило Сидір, †1946 р.
17. Володимир Кусьо, †1949 р.
18. Володимир Качмар †1951 р.
19. Анна Річняк, †1951 р.
20. Марія Річняк, †1951 р.
21. Володимир Річняк, †1951 р.
22. Володимир Баран, †1948 р.
23. Михайло Брилинський, †1941 р.
24. Василь Фединський-„Паук”, пропав безвісти.
25. Іван Кавецький, †1945 р.
26. Стах Засадний. Загинув у тюрмі НКВД.
27. Єва Качмарик, †
28. Ганна Гамар, спалена НКВД.
29. Павло Когут, †
30. Михайло Дацько-„Жайворонок”, †
31. Петро Ванюк, †
32. Володимир Дзюбан-„Максим”, †

**Список добрих людей, які своїми порадами,
спогадами та цінною інформацією взяли участь
у написанні цієї книжки, чим повернули із забуття
у сьогоднішня наших славних героїв
із часів визвольної боротьби**

1. Ангел-Зелінська Наталія – с. Пробіжна Тернопільської області.
2. Андрейко Ольга – м. Стрий, с. Селиська, с. Гостинцеве.
3. Антониншин Марія – с. Черневе, с. Годині.
4. Байляк-Телятинська Ганна – США, с. Буховичі.
5. Білогай-Гудай Людмила – Донеччина.
6. Бойчук Федір – с. Старява.
7. Борець Юрій (Пашковський) – Австралія.
8. Брицька Ганна – с. Нагірне.
9. Будзин Ярослав – м. Судова Вишня.
10. Букартик Галина – м. Львів, м. Мостиська.
11. Букартик-Тиндик Ярослава – м. Судова Вишня.
12. Букартик-Чех Казимира – м. Мостиська.
13. Букса-Гавірко Катерина – м. Львів, с. Шегині.
14. Бутрій Богдан – м. Мостиська, с. Селиська.
15. Ваврин Степанія – с. Берестяни.
16. Ваврів Іван – с. Гадинківці Тернопільської області.
17. Вдович Степан – м. Зимна Вода, с. Боляновичі.
18. Вербаускас Антонас – м. Судова Вишня.
19. Вербаускене Розалія – м. Судова Вишня.
20. Вербицька Теодора – х. Вигода Тернопільської області.
21. Винар Ганна – с. Скелівка Старосамбірського району.
22. Винарчик Степанія – с. Хоросниця.
23. Вівчарик Ольга – с. Гадинківці Тернопільської області.
24. Возний Володимир – м. Мостиська, м. Нижанковичі.
25. Гавданович Ганна – с. Ніговичі, х. Солтиси.
26. Галаса Василь-, „Орлан“ – м. Київ.
27. Галик Роман – с. Золотковичі.
28. Гірняк Єва – м. Судова Вишня, с. Вовчищовичі.
29. Гірняк Михайло – м. Мостиська, с. Мистичі.
30. Гнатищак (Шпек) Ганна – с. Тишківичі.
31. Говда Іван – с. Завада.
32. Голдрич Григорій – м. Мостиська, с. Острожець.
33. о. Головецький Микола – с. Крукеничі.

34. Головід Оксана – м. Львів, с. Годині, с. Баличі, с. Торки.
35. Горбаль Мирослав – м. Львів.
36. Горбатий Степан – с. Арламівська Воля.
37. Городецький Володимир – с. Гадинківці Тернопільської області.
38. Гринда Тетяна – с. Ніговичі.
39. Гудзій-Тарас Ольга – с. Новосілки, с. Солом'янка.
40. Гула Розалія – с. Наконечне Яворівського району.
41. Гусяк Степан – с. Малнів.
42. Данилів Омелян – с. Міженець Старосамбірського району.
43. Деревецький Павло – с. Мистичі.
44. Дорош Василь – м. Мостиська, с. Ганьковичі.
45. Дорош Володимир – м. Мостиська, с. Бунів Яворівського району.
46. Дорош Євген – с. Тамановичі.
47. Дробний Іван – с. Гостинцеве.
48. Дубик Ольга – м. Львів, с. Королино.
49. Дудко Ярослав – м. Мостиська, с. Арламівська Воля.
50. Дум'як Йосип – с. Крукеничі.
51. Дум'як Любомира – с. Крукеничі.
52. Жук Володимир – м. Судова Вишня.
53. Жук Надія – м. Судова Вишня.
54. Захаріна-Чех Катерина – с. Гостинцеве.
55. Заяць Іванна – с. Годині.
56. Заяць Наталія – с. Годині.
57. Звір Петро – с. Биличі.
58. Зелінська-Козицька Ганна – с. Гадинківці Тернопільської області.
59. Зелінський Йосип – с. Гадинківці Тернопільської області.
60. Зелінський Павло – с. Оришківці Тернопільської області.
61. о. Каваців Василь (Йосафат) – м. Стрий.
62. Каляманський Володимир – с. Боляновичі.
63. Кебус Олександр – м. Мостиська.
64. Кілемей Семен – с. Підгать.
65. Кільчицька Марія – с. Гадинківці Тернопільської області.
66. Кіндратович Петро – м. Львів, с. Бунів Яворівського району.
67. Клок-Байдала Ольга – м. Мостиська, с. Малнівська Воля.
68. Ключас Мирослав – м. Мостиська, с. Волостків.
69. Кміть Надія – м. Львів, с. Костільники.
70. Ковальчик Богдан – х. Слабаш.
71. Ковальчик Віталій – м. Мостиська, х. Слабаш.

72. Когут Віра – м. Мостиська, с. Королино.
73. Козак-Дзядик Марія – Канада, с. Гусаків.
74. Козак Марія – с. Санники.
75. Козловський Мар'ян – м. Мостиська, с. Гусаків.
76. Кокурудз Петро – с. Боевичі.
77. Косаревська Христина – с. Завада.
78. Костецька Ольга – м. Мостиська, с. Острожець.
79. Костецький Євген – м. Львів, с. Мокряни.
80. Кочеркевич Богдан – с. Гусаків, с. Хідновичі.
81. Кочеркевич Мальвіна – с. Хідновичі.
82. Кошик Леся – с. Малнівська Воля.
83. Кошик Тадей – с. Стоянці.
84. Кривокульський Роман – м. Бережани Тернопільської області.
85. Крукеницький Тарас – м. Судова Вишня, м. Львів.
86. Кундис Єва – с. Рогізна Самбірського району.
87. Кундис Євген – с. Боляновичі.
88. Куп'як Ярослав – с. Бунів Яворівського району.
89. Лесько Мирослав – м. Миколаїв, с. Тамановичі.
90. Лінчак Михайло – с. Годині.
91. Лютко Ігор – х. Топільниця.
92. Мартин Степан – м. Мостиська, х. Мартини.
93. Маселко Павло – с. Биків.
94. Матвіїв Микола – с. Биличі Старосамбірського району.
95. Матейко Семен – с. Старява.
96. о. Мисів Микола – с. Хлиплі.
97. Михайлишин Марія – с. Крукеничі.
98. Мік Євгенія – с. Арламівська Воля, х. Ставки.
99. Мік Ілля – с. Арламівська Воля, х. Ставки.
100. Нагайло Павло – м. Мостиська, с. Буховичі.
101. Назар-Климук Ярослава – м. Червоноград, с. Острожець.
102. Назар Марія – с. Пнікут, с. Садковичі.
103. Наконечний Володимир – м. Трускавець, с. Острожець.
104. Новацький Роман – м. Сокаль.
105. Носалик Ольга – м. Золочів, с. Плешевичі.
106. Онущак Ганна – с. Зав'язанці.
107. Осідач Євгенія – с. Нагірне.
108. Осідач Іван – с. Ганьковичі.
109. Осідач Степанія – с. Золотковичі.
110. Павлішак Антон – с. Берестяни.
111. Павлішак Ярослав – м. Самбір, с. Берестяни.

112. Паранкевич Євген – с. Краковець Яворівського району.
113. Паркасевич Михайло – с. Соколя.
114. Партика Степан – с. Крукеничі, с. Боляновичі.
115. Патько Микола – с. Зав'язанці.
116. Печериця Ірина – с. Твіржа, с. П'яткова Руська, Закерзоння.
117. Пилипець Марія – м. Буськ.
118. Підгребельна Ганна – с. Ніговичі.
119. Плота Роман – с. Мокряни.
120. Пожарнюк Євгенія – с. Пробіжна Тернопільської області.
121. Полинська Ганна-Марія – м. Красне Золочівського району.
122. Попик Параскевія – с. Твіржа.
123. Потикевич Ярослав – с. Оришківці, м. Чортків Тернопільської області.
124. о. доктор Прах Богдан – м. Зимна Вода – м. Львів.
125. Прокопець Марія – м. Доброміль.
126. Прокурат Григорій – с. Дидятичі.
127. Пшепюрська Люба – м. Дрогобич, с. Старява.
128. Рак-Тиндик Ганна – м. Судова Вишня.
129. Рокицький Євген – смт. Брюховичі, с. Шешоровичі.
130. Расевич-Зелінська Марія – с. Гадинківці Тернопільської області.
131. Рибка Павліна – с. Йорданівка, с. Цунів.
132. Рихліцький Василь – с. Зав'язанці.
133. Рожак Михайло – с. Малнів, с. Малнівська Воля.
134. Романишин Катерина – с. Мочеради.
135. Рубай Іван – м. Київ, с. Мужиловичі Яворівського району.
136. Савицький Михайло – м. Судова Вишня, с. Шешоровичі.
137. Савка Богдан – м. Копичинці Тернопільської області.
138. Саган Марія – с. Арламівська Воля, х. Ставки.
139. Садова Галина – с. Гусаків.
140. Саламаха Володимир – м. Львів.
141. Саламаха-Худа Уляна – м. Львів, с. Малнівська Воля.
142. Самалюк-Турба Марія – с. Твіржа, с. Білецькавка Полтавської області.
143. Сварник Єва – Любачівщина, м. Тереховля.
144. Семенів Ксеня – с. Пнікут, с. Хлиплі.
145. Сень Ганна – м. Львів, с. Шегині.
146. Синякевич Марія – с. Биків, с. Шегині.
147. Сікорська Жанна – м. Дрогобич.
148. Сліпаків Василь – с. Волиця.

149. Стабрин Орест – м. Самбір, с. Плешевичі.
150. Стадник Дмитро – с. Дидятичі.
151. Стельмащук Йосип – с. Твіржа.
152. Стецик Микола – с. Гуманець, с. Городовичі Старосамбірського району.
153. Стецина Василь – с. Соколя, с. Крив'яки.
154. Стецина Ігор – с. Соколя.
155. Терлецький Юрій – с. Мостиська, с. Бунів Яворівського району.
156. Тимців Григорій – с. Крукеничі.
157. Тиндик Богдан – с. Довгомостиська.
158. Тиндик Марія – м. Мостиська.
159. Тиндик Михайло – м. Мостиська.
160. Тлумак Андрій – с. Вуйковичі.
161. Фаріон Іван – с. Соколя, х. Крив'яки.
162. Фаріон Ольга – м. Мостиська, с. Соколя.
163. Федевич Іван – с. Черневе.
164. Федорович Іван – с. Хоросниця.
165. Фляк Іван – с. Ятв'яги.
166. Хмелівський Семен – м. Мостиська, с. Хлиплі.
167. Ходачок Ярослав – м. Теремовля Тернопільської області.
168. Чайківський Михайло – с. Ятв'яги, с. Малнівська Воля.
169. Червінська Ліда – м. Мостиська.
170. Чех Степан – м. Мостиська.
171. Чопко Іван – с. Санники.
172. Шаравська Меланія – с. Гадинківці Тернопільської області.
173. Шевчик Йосип – м. Мостиська, с. Селиська, с. Мужилівичі Яворівського району.
174. Шевчук Антон – с. Гадинківці Тернопільської області.
175. Шептицька Ірина – с. Княжий Міст.
176. Шпильчак Анатолій – м. Львів, с. Гусаків.
177. Шпильчак Іван – Філядельфія (США), с. Гусаків.
178. Шуп'яна Ярослава – с. Вуйковичі, с. Арламівська Воля.
179. Шурмакевич Михайло – с. Хоросниця.
180. Щирба Єва – с. Верхівці.
181. Юзьків Михайло – м. Львів, с. Великі Чорнокінці Тернопільської області.
182. Ярема Левка – с. Рогізна.
183. Яремчук Христина – м. Чортків Тернопільської області.
184. Яцишин Володимир – с. Биличі.

Усім їм уклінно дякую!

Список джерел та використаної літератури

1. Альманах „Гомону України“ на рік 1992.– Торонто, 1992.
2. Білоус М., Терлак З. Зглибивши насолоду труду // Просвіта.– 1990.– Серпень.
3. Борець Ю. З найкращими.– Київ, 1992.
4. Борець Ю. За Україну, за її волю.– Львів, 1998.
5. Борець Ю. УПА у вирі боротьби.– Львів, 1995.
6. Борець Ю. Шляхами лицарів ідеї і чину.– Київ, 1995.
7. Герої Крут. Лицарський подвиг юних українців 29 січня 1918 р. / Упор. Ільєнко І.– Дрогобич, 1995.
8. Горбаль М. Реєстр населених пунктів Львівщини.– Львів, 2003.
9. Гордієнко В. Українська Галицька Армія.– Львів, 1991.
10. Гридовий Й. Соколя.– Львів, 1999.
11. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 1.– Київ, 1991.
12. Данилів О. Як у краплі океану...– Львів, 2001.
13. Дацко В. Яворівщина в іменах.– Львів, 1995.
14. Дзюбина С. І стверди діло рук наших.– Варшава, 1995.
15. Друге нашестя // Поступ.– 2001.– 27 червня.
16. Енциклопедія Українознавства. Т. 1.– Київ, 1993.
17. Зілінський В. Віночок пам'яті.– Львів, 2000.
18. Зілінський В. Сім струн.– Львів, 2001.
19. История городов и сел Украинской ССР. Львовская область.– Киев, 1978.
20. Іванишин П. Олег Ольжич – герольд нескореного покоління.– Дрогобич, 1996.
21. Іванусів О.-В. Церква в руїні.– Сент-Катарінес, Канада, 1987.
22. Інж. Степан Куропась нагороджений Золотим Хрестом за особливі заслуги // Вісті Комбатанта.– 2001.– Ч. 2.– С. 14–15.
23. Історія Австрії для старших класів. Підручник.– Львів, 1906.
24. Капелан УПА о. Василь Шевчук-„Кадило“.– Дрогобич. 1998.
25. Карванська-Байляк А. Во ім'я Твоє.– Варшава, 2000.
26. Книга Пам'яті України. Львівська область. Т. 2.– Львів, 1995.
27. Коваль Р. Повернення отаманів Гайдамацького краю.– Київ, 2001.

28. Козак М. Пом'яни, Господи, душі слуг Твоїх.– Перемишль–Львів, 2002.
29. Козак-Дзядик М. Віхи життя, віхи історії.– Дрогобич, 1993.
30. Котлер М. Данило Галицький.– Київ, 1979.
31. Крив'як Б. „Ударю пастиря, і розбіжаться вівці стада“ // Мста.– 1995.– 4 квітня.
32. Кривава книга / Упор. Радевич-Винницький Я.– Дрогобич, 1994.
33. Крип'якевич І., Гнатевич Б. Історія українського війська.– Львів, 1936.– Т. 1.– Репринтне видання.– Київ, 1993.
34. Крип'якевич І., Гнатевич Б. Історія українського війська.– Львів, 1936.– Т. 2.– Репринтне видання.– Київ, 1993.
35. Куб'як К., Ригус І. Самбір. Історико-краєзнавчий нарис.– Самбір, 1997.
36. Кук В. Генерал Роман Шухевич – Головний командир Української Повстанської Армії (УПА).– Київ, 1997.
37. Кук В. Степан Бандера.– Івано-Франківськ. 1999.
38. Кучабський Ю., Франко П. Петро Франко. Сторінки життя.– Львів, 1999.
39. Літопис Нескореної України. Книга 1.– Львів, 1993.
40. Літопис Нескореної України. Книга II.– Львів, 1997.
41. Літопис Руський. За Іпатським списком / Переклад Махновця Л.– Київ, 1990.
42. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 23.– Львів, 1993.
43. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 28.– Львів, 1995.
44. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 36.– Львів, 2002.
45. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 9.– Львів, 1992.
46. Лось Й., Прокопець М., Лапичак Д. Саліна.– Львів, 1995.
47. Мизак Н. За тебе, свята Україно: Кн. 2.– Чернівці, 2000.
48. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942–1952.– Мюнхен, 1953.– Репринтне видання.– Львів, 1991.
49. Мудрик-Мечник С. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери (причинки до історії).– Стрий, 1993.
50. о. Рисей С. Панцир безсмертя.– Львів, 1995.
51. Пасічник Б. Віжомля.– Львів, 1997.
52. Повстанська ліра / Упор. Дубас М.– Львів, 1992.
53. Прес-служба Католицької Церкви в Україні. Мученики УГКЦ, які будуть проголошені Папою блаженними // Місіонер.– 2001.– Червень, № 6.– С. 173–174.
54. Прокопець М. Я до серця Вашого іду.– Дрогобич, 1998.

55. Процюк В. Книга Пам'яті. 1944–1994.– Львів, 1995.
56. Савка Б. Забути не маємо права.– Тернопіль, 2000.
57. Саган І. Видатні постаті на карті Мостищини.– Мостиська, 1993.
58. Саган І. Короткий хронологічний літопис міста Мостиськ.– Мостиська, 1992.
59. Сверстюк Є., Скоп О. Вінниця: Злочин без кари.– Київ, 1994.
60. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі.– Тернопіль, 1997.
61. Соловей Д. Голгота України.– Дрогобич, 1993.
62. Соневицький І. Солоспиви.– Київ, 1993.
63. Список загиблих 1-ої дивізії УНА, полеглих у II світовій війні у боях проти СРСР на території Австрії. Машинопис.– Фельдбах, 1955.
64. Сподарик Г. Жити і народжуватись.– Львів, 1999.
65. Трильовський П. Гей, там на горі „Січ“ іде! Збірник.– Едмонтон, 1965. Передрук.– Київ, 1993.
66. Українська література XIV–XVI ст.: Антологія.– Київ, 1988.
67. Українська Повстанська Армія. Бойові дії УПА за 1943–1950рр. Частина друга.– Мюнхен, 1960.
68. Українські Січові Стрільці. 1914–1921.– Львів, 1935. Репр. вид.– Львів, 1991.
69. Федішин Я. Записи у с. Тишківичі. Рукопис.
70. Церква Рогізно, містяща в собі Чудотворну Ікону Состраданія Пресвятої Богородиці Діви Марії.– Станіславів, 1892.
71. Цольнер Е. Історія Австрії.– Львів, 2001.
72. Ч. Х. Злочини комуністичної Москви в Україні вліті 1941 року.– Нью-Йорк, 1960.– Репринтне видання.– Дрогобич, 1991.
73. Чавс П. У вирі життя.– Стемфорд, 1976.
74. Черневе / Упор. Пащак І. Вид. Друге.– Львів, 2001.
75. Черневе / Упор. Пащак І.– Львів, 2000.
76. Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії.– Львів, 1998.
77. Яковлев О. На лови „Крука“ // Жовтень.– 1987.– № 10.– С. 75–84; № 11.– С. 90–100.
78. Яременко П. Іван Вишенський.– Київ, 1982.

Були також використані матеріали партійних архівів Мостиського, Крукеницького, Нижанковицького, Медицького, Судово-Вишнянського районів, а також архіви колишнього КГБ СРСР.

Подяка автора

Автор щиро дякує своїм дорогим дружині Любомирі, синові Тарасові, його дружині Наталі і внукам за моральну та фізичну підтримку і терпеливість при написанні цієї книжки.

Меценати, завдяки яким ця книга побачила світ

Управління Львівської залізниці (начальник **Піх Богдан**).
Ваврин Петро – секретар Львівської обласної ради, м. Львів.
Папроцький Ярослав, м. Львів.
Родина отця доктора **Праха Богдана**, м. Львів.
Турчин Богдан, м. Мостиська.
Шкіль Андрій, депутат Верховної Ради України, м. Київ.
Мостиська районна рада.
Стецина Ігор, с. Соколя.
ДП „Самбірський лісгосп“ (директор **Ярема Ігор**).
Судовишнянське лісництво (лісничий **Шляхта Михайло**).
Дутко Ярослав, м. Мостиська.
Саламахи Уляна і Володимир, м. Львів.
Бакай Ярослав, м. Мостиська.
Крукеницький Тарас, м. Судова Вишня.
Марко Іван, м. Мостиська.
Мостиська міська рада (голова **Вовк Володимир**).
Тарас Ольга, с. Солом'янка.
Баран Михайло, м. Львів.
Судовишнянська міська рада (голова **Яртих Володимир**).
Сторожук Сергій, м. Мостиська.
Кубара Михайло, м. Мостиська.
Лецишин Іван, м. Мостиська.
Кредитова спілка „Щедрість“, м. Мостиська.
Петльович Степан, м. Мостиська.
Дашавець Ярослав, м. Мостиська.
Отець Федчишин Степан, м. Вінниця.
Кисильова Марія, м. Чернівці.
Сас Степан, м. Мостиська.

Щиро дякуємо всім їм за добродійні внески!

Дещо про автора

Володимир Зілінський* народився 29 липня 1928 р. в с. Гадківцях Гусятинського району на Тернопільщині. Учасник бойових дій УПА. Закінчив середню школу, Чернівецький індустріальний технікум, навчався в учительському та політехнічному інститутах. Працював на виробництві (1951–1967 рр.) і в системі народної освіти (1967–1993 рр.).

Фольклорист. Зібрав близько 800 народних пісень різних жанрів, 250 коломийок, понад 1000 прислів'їв та приказок.

Учасник I-го (1957 р.) і II-го (1987 р.) Республіканських з'їздів фольклористів у Києві. Зібрані фольклорні матеріали зберігає у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. Максима Рильського НАН України в Києві. Частина з них опублікована у виданнях цього Інституту.

Республіканський з'їзд збирачів фольклору. Київ. 8–11 січня 1957 р.
У центрі директор ІМФЕ Максим Рильський, третій зліва – автор
З архіву автора

* Володимир Зілінський – так, замість Зелінський, записав прізвище 1944 р. працівник ЗАГСу.

Учасники з'їзду фольклористів перед будинком Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії Наук України. Січень 1957 р. У центрі директор інституту, поет, академік Максим Рильський. У другому ряді четвертий зліва – автор
З архіву автора

Майже десять років автор працював над збиранням і систематизуванням матеріалів до цієї книжки. Писалася вона одночасно з великою громадською працею в районі та області – повсякденних турбот було аж надто багато як у депутата районної Ради I-го та II-го демократичного скликання (1990–1998 рр.) та незмінного голови районного „Меморіалу“ (від 1992 р. дотепер).

Постійно брав участь у різних хорових колективах району.

Автор під час збирання фольклору у с. Гусаків. 1986 р.

Світлина В. Рихліцького

Ансамбль „Фольклорний переспів“ с. Гусаків біля музею-садиби Лесі Українки у м. Новоград-Волинський. 1988 р., серпень.

Перший справа – автор

З архіву автора

Депутати Мостиської районної ради I-го демократичного скликання. Березень 1994 р. Третій зліва в другому ряді – автор

З архіву автора

Виступ Володимира Зілінського з власними піснями на слова поетеси Уляни Кравченко в її родинному місті Миколаєві (над Дністром). Квітень 1995 р.
Світлина М. Барана

Автор із краянкою, депутатом Верховної Ради України, Головою КУН Славою Стецько. Мостиська. 14.02.1998 р.
Світлина Т. Зілінського

Хор церкви св. Юра з м. Мостиська біля катедри св. Івана Хрестителя (м. Перемишль). У четвертому ряді перший зліва – автор. 28.01.96 р.
З архіву автора

Депутати Мостиської районної ради II-го демократичного скликання. Березень 1998 р. 2-й ряд, третій справа – автор
З архіву автора

Відзначення 185-ої річниці від дня народження Тараса Шевченка. Виступає дитячий ансамбль та хор смт. Мостиська Друга. *Другий справа* – організатор та ведучий В. Зілінський. Мостиська. 1999 р.
Світлина З. Мухи

Посвячення новозбудованої греко-католицької церкви у с. Гаї (біля м. Перемишля, Польща). У центрі автор. 1999 р.
Світлина Т. Зілінського

В. Зілінський вручає грамоту від районного „Меморіалу“ отцю деканові Б. Вовку. Мостиська. Травень 1999 р.
Світлина З. Мухи

Автор (*перший справа*) в музеї Уляни Кравченко та Миколи Устияновича в день 140-ої річниці народження поетеси. *Четверта справа* – директор музею Ірина Возна. Миколаїв. 2 травня 2000 р.
З архіву автора

Ю. Мисько передає в дар Бібрській СШ ім. Уляни Кравченко останній витвір свого батька, Е. Миська, – пам'ятник-скульптуру поетеси. 22.04.2000 р., м. Бібрка.
З архіву автора

Формування колони для походу з м. Перемишль до с. Пикуличі (Польща) на військовий цвинтар вояків УНР. Зліва вгорі колишня українська катедра Івана Хрестителя, забрана поляками під костел.
Світлина С. Павлішака

Наталя і Володимир Зілінські біля могили поетеси Уляни Кравченко в м. Перемишль (Польща). 25.06.2000 р.
Світлина Т. Зілінського

Родина Зілінських на військовому цвинтарі вояків УНР в с. Пикуличі (Польща). Червень 2002 р.
З архіву автора

**Відкриття і посвячення пам'ятника Степанові Бандері в м. Мостиська.
Виступає голова „Меморіалу“ Володимир Зілінський. 24.08.2003 р.
*Світлина Т. Зілінського***

**Пам'ятник Богданові Хмельницькому, м. Мостиська.
Березень 2004 р.
*Світлина Т. Зілінського***

**Автор з онуками Оленою та Володимиром у день відкриття
пам'ятника Степанові Бандері. 24 серпня 2003 р.
*Світлина Т. Зілінського***

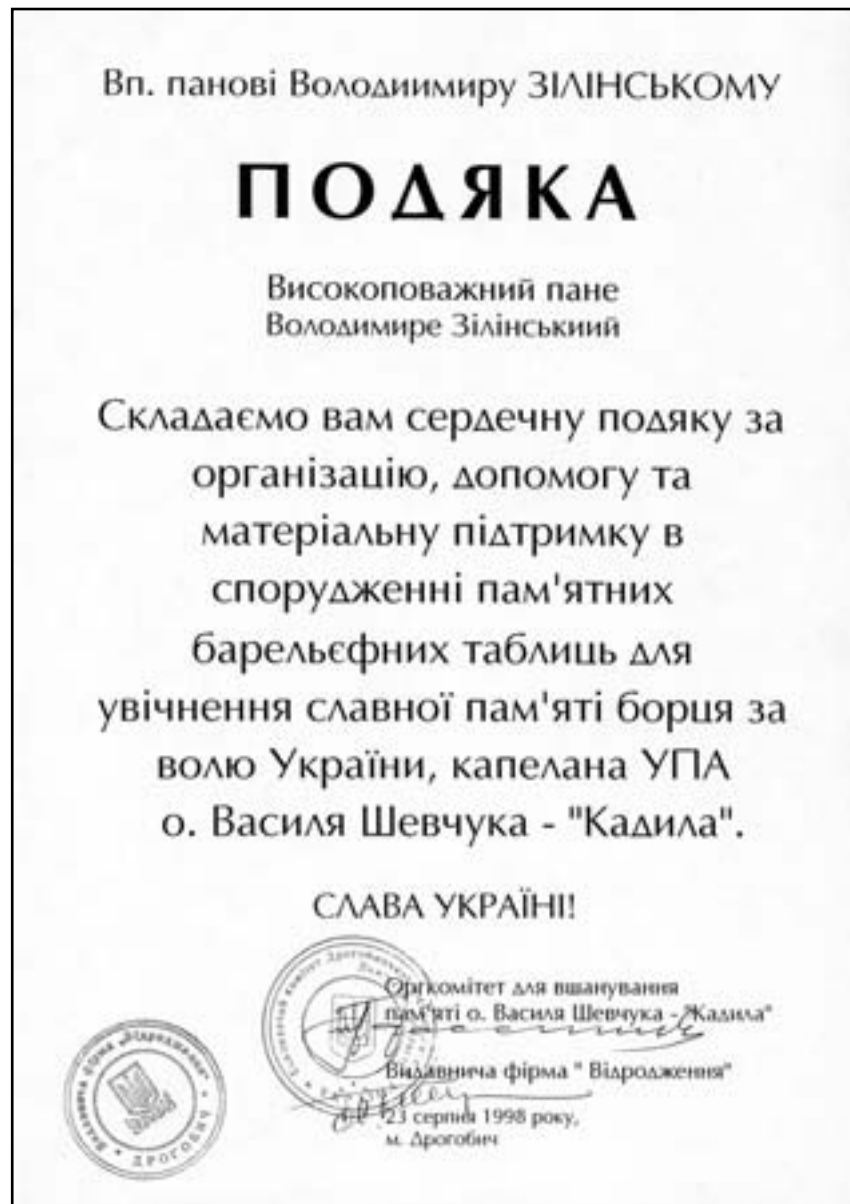

**Орден „За вірність“ ім. В. Стуса
(№ 49), яким автор нагороджений
28 січня 2003 р.**

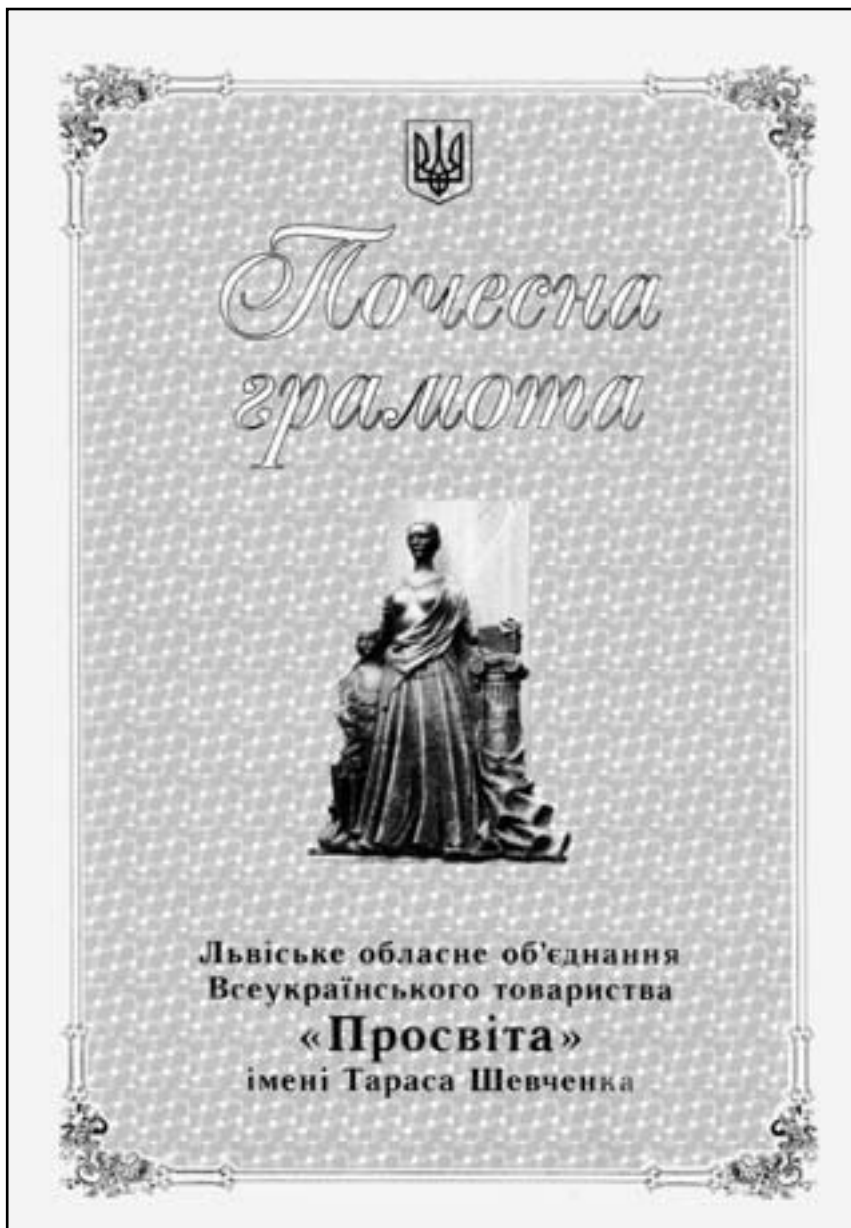

Грамота Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН УРСР. Київ. Листопад 1987 р.

Один із нечисленних ініціаторів відродження Товариства „Просвіта“ у Мостиськах і районі в 1988 р.; ініціатор спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку в Мостиськах; був головою групи „Кобзар“ аж до побудови пам'ятника в жовтні 1994 р. У тому ж 1994 р. перевидав з передмовою і післямовою до неї (з Перемишльського видання 1921 р.) збірку „Проліски“, що містить 43 поезії Уляни Кравченко для дітей; у 2000 р. видав збірку власних мелодій „Віночок пам'яті“ на слова Уляни Кравченко; у 2001 р. – збірку власних мелодій „Сім струн“ на слова

Подяка від видавничої фірми „Відродження“ і оргкомітету для вшанування пам'яті о. Василя Шевчука-„Кадिला“. Дрогобич. 1998 р.

Грамота Львівського обласного товариства „Просвіта“. Львів. 1998 р.

Грамота Львівського обласного товариства „Просвіта“. Львів. 1998 р.

ВИДАВНИЧА ФІРМА
"ВІДРОДЖЕННЯ"

ВИСОКОПОВАЖНОМУ ПАНОВІ
ВОЛОДИМИРУ ЗІЛІНСЬКОМУ

Видавнича фірма "Відродження" – незалежна, громадська книговидавнича організація в Україні – щиро і сердечно вітає Вас, нашого симпатика і добродія, з

**ДВОВІСЬОЛІТТЯМ ВІД НАРОДЖЕННЯ
СИНА БОЖОГО ІСУСА ХРИСТА!**

НАМ призначено бути на висоті Часу,
і хай єднає нас почуття гордості:

ось, це – МИ, нащадки давнього роду,
і з нами його славне минуле та багаті набутки;
МИ – ті, що удостосні діяти на перевалі тисячоліть,
і хай такими нас бачать нащадки!

ЄДНАЙМОСЯ: разом, спільною Працею
МИ продовжимо Час нової Доби
задня Української Нації, Держави та Добра на Землі.

Ваше ім'я занесене до Літопису
українського національного книговидавництва.

ХРИСТОС НАРОДИВСЯ! СЛАВИМО ЙОГО!

Президент фірми "Відродження"

Петро Бобик

Головний редактор

Василь Іванчинин

Літературний редактор

Ярослав Радзевич-Винницький

Редактор

Євген Гнатик

82198, м. Дрогобич, вул. Тараса Шевченка, 2. Тел. (03744) 3-73-39

Вітання з двотисячоліттям від народження Ісуса Христа. Видавнича фірма „Відродження“. Дрогобич. Грудень 1999 р.

Подяка

Другові
Подрузі

Зеринському Володимиру

Президія Головного Проводу висловлює Вам щирі подяку за активну участь у розбудові Конгресу Українських Націоналістів і відзначає пам'ятним знаком в честь 10-річчя з дня заснування Конгресу.

Слава Україні!

Героям слава!

Голова Конгресу
Українських Націоналістів

Стецько
С.Стецько

Подяка від Президії Головного Проводу КУН. Київ. 2002 р.

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ
ЛЬВІВСЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
INSTITUTE OF CHURCH HISTORY
LIVV THEOLOGICAL ACADEMY

ВРХІНА, 290011, м. Львів, вул. Парона Степанця 17, тел. (0322) 76-27-77, 79-85-98, факс 76-82-27
ul. Parona Stepanca 17, Livv, 290011, UKRAINE
e-mail: icsh@ua.fm.ua

Вп. Зілінський Володимир
вул. Зелена, 8
м. Мостиська
Львівська обл.

12.11.2003 Р.Б.

Слава Ісусу Христу!

Шановний Пане!

Дякуємо Вам за те, що Ви вибрали час, щоб поділитися з своїми спогадами про пережите - з нашим пращаником, з нами. Ваша розповідь зберігається в архіві Інституту Історії Церкви і є важливою для праці істориків. Життя віруючої людини в часи атеїстичних переслідувань було дуже важким і складним. Кожна розповідь відкриває для майбутніх істориків можливість дослідити і зрозуміти цей період, щоб об'єктивно висвітлити його при написанні історії нашої Церкви.

Спогади про пережите в часи тоталітарного режиму потрібні і для молоді, котра допускається правди і повинна вчитися на героїчних зростах минулого. Вона повинна знати правду про тих, хто пережив, встояв і зберіг нашу Віру, нашу Церкву і кожим днем свого життя готував сьогоднішнє відродження.

Від усієї душі складемо Вам побажання правдивої радості, миру та Божого благословення. Нехай Господь обдарує Вас Своїми ласками і провадить по життєвому шляху.

З Християнським привітом

Завідуюча Пасторальним відділом
Інституту Історії Церкви УКУ

Ірина Коломійць

Подяка від Інституту Історії Церкви Львівської Богословської Академії. Львів. 2003 р.

Подяка від міського голови м. Мостиська з нагоди 600-річчя надання місту Магдебурзького права. 2004 р.

Лесі Українки. Має в доробку майже п'ятдесят мелодій на слова І. Франка, П. Грабовського, Б. Лепкого, М. Шашкевича, Т. Шевченка („Колискова“), Р. Купчинського („Листопад“), П. Тичини („На Аскольдовій могилі“) та ін.

Автор очолює районну історико-пошукову організацію „Меморіал“ ім. Василя Стуса, був організатором її створення у 1992 р. Член Конгресу Українських Націоналістів. Входить до складу районного проводу КУН у 1992–2000 рр. У 1988–2001 рр. був членом районної управи „Просвіти“.

Опублікував у місцевій і обласній пресі близько 1150 статей на мистецьку, інформаційну та історико-патріотичну тематику, а також фольклорні дослідження різних жанрів.

Нагороджений: орденом ім. Василя Стуса „За вірність“, ювілейними медалями Незалежної України, грамотою Інституту МФЕ НАН України (1987 р.) і пам'ятним листом-дипломом цього ж інституту з нагоди 60-річчя автора (1988 р.), грамотою обласного товариства „Просвіта“ з нагоди 130-ої річниці її заснування, подякою і нагрудним знаком Президії Головного проводу КУН з нагоди 10-річчя його утворення.

Пенсіонер. Проживає в м. Мостиська Львівської області.

Зміст

<i>Друже читачу</i>	4
УСС–УГА (1914–1942)	5
Січове Стрілецтво й Українська Галицька Армія	7
Арламівська Воля	14
Биличі	14
Боляновичі	15
Буховичі	16
Вовчищовичі	17
Волостків	18
Ганьковичі	18
Годині	18
Гостинцеве (Ляшки Гостинцеві)	20
Гусаків	20
Довгомостиська	22
Дмитровичі	24
Завада	24
Зав'язанці	26
Княжий Міст	27
Костильники	31
Кропильники	32
Крукеничі	32
Кульматичі	33
Малнівська Воля	34
Малнів	34
Медика	35
Мишлятичі	36
Мистичі	37
З Мостищини або й були на Мостищині	38
Мостиська	40
Нагірне (до 1944 с. Пакість)	40
Новосілки	41
Підліски	42
Поповичі	42
Плешевичі	43
Селиська	44
Соколя	45
Старява	47
Судова Вишня	47
Тамановичі	49

Твіржа	49
Хідновичі	49
Хлиплі	51
Хоросниця	51
Черневе	53
Шегині	53
Отець Федір Чайківський, духовник-вояк	55
Антін Кравс	56
Жертви на вівтар України	57
Жертви Червоного терору в Росії	57
На Аскольдовій могилі. <i>Сл. П. Тичини. Муз. В. Зілінського</i>	59
Видайте наказ. <i>о. С. Русей</i>	60
Перемишль–Пикуличі. Зелені свята. <i>Марія Козак-Дзядик</i>	61
Забувати не маємо права! <i>Матеріали до польської інвазії на Українській землі Східної Галичини 1918–1919 років</i>	63
УПА (1942–1954)	66
Присяга члена Організації Українських Націоналістів	68
Партійний гімн Організації Українських Націоналістів	69
Присяга воювача Української Повстанчої Армії	70
Молитва Українського Революціонера	71
Степан Бандера	73
Ви умирили за ідею. <i>Т. Зілінський</i>	75
Арламівська Воля	77
Баличі	93
Берегове	95
Берестяни	100
Биків	103
Биличі	105
Боляновичі	108
Боратичі	113
Бортятино	115
Буховичі	118
Буців	125
Верхівці (до 1946 р.– Райтаревичі)	126
Вишенька	128
Вовчищовичі	131
Волиця (до 1946 р.– Лядська Воля)	132
Волостків	134
Воля Садківська	136
Вуйковичі	137
Ганьковичі	138

Годині	141
Гориславичі	147
Гостинцеве (Ляшки Гостинцеві)	151
Гусаків-Боевичі	163
Дидятичі	174
Дмитровичі	177
Довгомостиська	180
Завада	181
Зав'язанці	183
Заріччя	189
Золотковичі	190
Йорданівка	197
Княжий Міст	198
Конюшки	200
Королино	202
Костильники	217
Кропильники	219
Крукеничі (як село і як райцентр)	221
Липники	242
Макунів	244
Малнів	246
Малнівська Воля	251
Медика	256
Мистичі	258
Мишлятичі	261
Мокряни (Великі і Малі)	262
Мостиська	265
Мостиський район	289
Мочеради	313
Нагірне (до 1944 р.– Пакисть)	314
Ніговичі	324
Новосілки	328
Острожець	331
Перемишль	340
Підгать	348
Підліски	350
Плешевичі	352
Поповичі	359
Раденичі	359
Радохінці	361
Рогізна	368
Санники	372
Селиська	374
Слабаш	378

Соколя	380
Старява	387
Стоянці	390
Стрілецьке	392
Судова Вишня	393
Тамановичі	401
Твіржа	404
Тишковичі	413
Толуковичі	416
Топільниця	417
Хідновичі	418
Хлиплі	422
Хоросниця	425
Циків	430
Черневе	430
Чижевичі	436
Шегині	436
Шешоровичі	440
Яксманичі	440
Ятвяги	443
Це діялося на Мостищині 1947–1949 рр.	447
Вони були на наших теренах	452
Немеркнучій пам'яті УПА. <i>Г. Сподарик</i>	454
„...Я смертю вирізьбив...“. <i>Ю. Ліпа</i>	455
Вирок. <i>В. Романюк</i>	457
Пам'ятаймо. Спогади	458
Невиголошена промова біля пам'ятника Юрія Липи в с. Іваниках Яворівського району 7 травня 2000 року в день столітнього ювілею його народження	459
Іван Снігурський (1784–1847)	462
Про тих, що виховували молодь	463
„Марічка“ про „Онишка“	464
„Онишко“	465
У пошуках „Онишка“	467
Районова ОУН, повітова УЧХ, розвідниця	469
Людські долі	471
Доктор Олександр Клос	476
Дійсність, мережана сном	476
Югославка Елеонора	481
Приїзд єпископа Йосафата Коциловського до Мостиськ	482
Отець Петро Вовк-Волянович	484

Святвечір на засланні	487
Гадюка вилазить на поверхню	488
Вибач нам, друже „Омеляне“	490
„Серце матері“	493
Вшанування пам'яті Михайла Брилинського в селі Гусакові	495
І мені зсунувся камінь з серця	496
Всюдисущий і справедливий „Яскір“	499
„Упирі“	501
Повесить бандеровську сволочь!..	502
Ще й досі жаль, і біль, і туга	505
Оберкат у прокурорській мантиї	508
Він був на наших теренах (<i>Про Олега Ольжича</i>)	510
О Україно! <i>Сл. О. Ольжича. Муз. В. Зілінського</i>	513
Степан Попель	514
Душпастир, поет, композитор і будівничий	516
Як священник і як патріот	517
Незабутні Юля і Ксеня	519
„Непосидючий“	520
Спомин про сестру Олю	522
Хрест	524
Ми приходимо до тебе, Тарасе	527
Останні дні кривавого диктатора	530
Тайне стало явним	533
І на оновленій землі	536
„Я мала бути п'ятою“	544
Єпископи Перемишльської єпархії (1218–1946 рр.)	545
Церква Святого Юрія в Мостиськах	547
Криївка „Під дубом“. (Про боївку сотенного „Видри“)	551
Отруйна змія, пригріта біля серця	554
Добре і щире слово командира про друзів по боротьбі...	556
Добра українська душа	558
Так вихований змалку...	560
Останній зв'язковий „Тарасенка“	560
Таким він був і є...	561
Михайло Вахалович-„Зір“ і легенди навколо	563
І покотилася сльоза по лиці Богоматері...	565
„Я був у пащі людожера...“	569
Хто нами керував?	573
Пам'ять	574
На поклін до Тарасової Кирилівки	575
Марія Турба-Самалюк – розвідниця і зв'язкова	581
Родина С...	582
У сильної волею і духом	583

Один із юнаків ОУН	590
Підлі плазуни і ненажери	592
Непрошені гості. („Унупі“ № 2)	593
Слово Леопольда Авзегера	594
Самі про себе і про своїх...	595
Вони вже такі є!	597
Молитва на руїнах храму	600
Розстріляний на світанку	603
З дитячої пам'яті	618
І не тільки один із багатьох	620
Громадсько-політичні товариства села	629
Епізоди з юної пам'яті автора: Який фанний маузер, друже!	632
Реабілітований часом	634
Розповідь про дідуся Халупного і його хрест	637
Молитва разом з Ватиканом	640
Шкільна подруга Ліда	641
Недоспівана пісня „Чорного“	643
Ховали комуніста з хрестом	648
Облава	651
Збирали зброю	652
Смерть Сталіну і Гітлеру!	653
Ми ростем, ми надія народу	654
„Біленька“	657
Гіркий спомин тоталітаризму	662
Голодомор тридцять третього	666
Тільки з могил воскресають герої	669
Діяльність Мостиської районної історико-пошукової організації «Меморіал» ім. Василя Стуса (1989–2004 рр.)	673
Патріотичні пісні, прислів'я та приказки УСС, УГА, УПА	680
Пісні:	
Зоріла золота заграва	683
Вилетіла гостра куля	684
Вишивала я хустину	686
Золото-блакитний прапор повіва	687
Як землю зорють гранати	688
Гей, гу! Гей, га!	689
О мати закутих в кайдани	691
Ми ростем	693
Там, під Львівським замком	694
Ми, українські партизани	696
Вже сонце зайшло за горою	697

Вже час	699
Хлопці з лісу	701
За правду, браття	702
Ой у полі могила	703
Вирок	704
Прислів'я і приказки у визвольній боротьбі 1939–1999 рр. й у вільній Україні:	
І. Заарештовані, заслані: у гніті й поневір'яннях	706
ІІ. Між вояцтвом УПА	706
ІІІ. Сучасні, у вільній Україні	707
Додаток № 1:	
Вояки УСС і УГА із села Дмитровичі, які загинули за волю України	709
Додаток № 2:	
Політичні в'язні села Дмитровичі	710
Вивезені в Сибір із с. Дмитровичі	711
Додаток № 3:	
Закатовані польською боївкою АК в липні-серпні 1944 р. в Мостиському районі	712
Додаток № 4:	
Додатковий список вояків і симпатиків УПА, загиблих на Гусаківському терені, викарбуваний на плитах пам'ятника Архистратигу Михаїлу в с. Гусакові Мостиського району і освячений 7 липня 2004 року	713
Список добрих людей, які своїми порадами, спогадами та цінною інформацією взяли участь у написанні цієї книжки, чим повернули із забуття у сьогоднішня наших славних героїв із часів визвольної боротьби	714
Список джерел та використаної літератури	719
Подяка автора	722
Меценати, завдяки яким ця книга побачила світ	722
<i>Дещо про автора</i>	<i>723</i>

МЕМУАРНО-ПУБЛІЦИСТИЧНЕ ВИДАННЯ

Зілінський Володимир

В БОРНІ ЗА УКРАЇНУ
(МОСТИЩИНА)

Редактор *Ярослав Радевич-Винницький*

Свідоцтво про внесення
до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 1695 від 18.02.2004 р.

ВФ «Відродження» заснована 21 листопада 1991 р.
Петром та Олександром Бобиками, Василем Іванишином

Президент фірми *Василь Іванишин*
Головний редактор *Ярослав Радевич-Винницький*
Директор фірми *Ігор Бабик*
Заступник директора *Володимир Гнатик*
Коректор *Наталія Мусійчук*

Підписано до друку 10.07.2005. Формат 60x84¹/16. Папір офс. № 1.
Гарнітура SchoolBook. Офсетний. друк. Умовн. друк. арк. 43,87.
Обл.-вид. арк. 36,6. Зам. № ____.

Видавнича фірма «Відродження»
82100, м. Дрогобич, вул. Т. Шевченка, 2.
Для листів: аб/с 10480, м. Львів-49, 79049.
<http://www.vidrodzhenia.org.ua>; e-mail: babyk@lviv.farlep.net.
Тел.: (03244) 2-17-94. Тел./факс (office): (032) 240-59-39.

ВАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас»
79008, м. Львів, вул. Зелена, 20.

Зілінський Володимир

З-61 В борні за Україну. (Мостищина). – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2006. – 752 с., з іл.

ISBN 966-538-078-8

У книзі подано відомості про тих бл. пам'яті Січових Стрільців, вояків Української Галицької Армії та Української Повстанської Армії, членів Організації Українських Націоналістів, які загинули на теренах Мостищини (Мостиського, колишніх Судовишлянського, Крукеницького та частково Нижанковицького і Медицького районів Львівської області), імена, прізвища, псевда героїв-борців, які авторів на сьогодні вдалося відшукати.

Поряд з цим автор також подає спогади про часи національно-визвольних змагань у своєму рідному селі Гадинківці на Тернопільщині.

Видання адресоване широкому колу читачів, які цікавляться минулим України та її Визвольними Змаганнями.

УДК 94(477)(092)

ББК 63.3 (4УКР)-8

В 4702640100-1 Без оголошення
2006